THEOLOGIA MORALIS,

ADVERSVS LAXIORES PROBABILISTAS,

PARS PRIOR

VERA MENS D. THOMÆ ET eius Scholæ, de opinionum ex Lege delectu vt qualibet re Morali explicata & defensa.

ADVERSVS

D. CARAMVELIS APOLOGEMA IN D. Fagnanum : Anonymi nodos in P. Mercorum : Theophili Raynaudi exceptionem, & Amadæi Guimenij tractatus quindecim.

Authore R. P. VINCENTIO BARONIO, Ordinis Prædicatorum, Conuentus Tolosani S. Thomæ Aquinatis, strictioris Obseruantiæ.

PARISIIS,
Sumptibus SIMEONIS PIGET, viâ Iacobæâ ad insigne Prudentiæ.

M. DC. LXV.

Cum Priuilegio Regis, & Approbatione Doctorum.

SERENISSIMO

REGIÆ STIRPIS PRINCIPI

ARMANDO BORBONIO

PRINCIPI DE CONTY

PARI FRANCIÆ,

OCCITANIÆ PROREGI.

HAS pro lege, & pro canâ veritate ac doctrinâ antiquâ, pro moribus Ecclesiæ purioris ætatis, nostrâ instaurandis, dissertationes grauissimas, quamuis ingenij mei tenuitate detritas, te boni consulturum, & habiturum acceptas, hoc nomine, & argumento certissimus sum, PRINCEPS SERENISSIME, quod iam præcipua, ac pene

vna tibi ſit rerum quas propugno cura: tibique ex ſolâ lege antiquis Chriſtianorum moribus viuendum, & vni à Scripturâ hauſtæ, & Traditione Patrum receptæ doctrinæ adhærendum, jamdiu indixeris; & ſummis votis, ac totis viribus contendas, vt omnes ad ſalutem, hâc tutiſſimâ viâ graſſentur. Quare tuo accenſus, ac confiſus ſtudio, ad virtutem & bonam mentem, & ſubinde meæ oblitus infirmitatis, & imperitiæ, nihil dubito, meum de lege & antiqua doctrina, aduerſus laxitates aut nouitates opinionum tutanda, ſuſceptum opus & conſilium, eo te animo accepturum, quo Deus obſequia noſtra grata habet; quibus licet longe imparibus, ſuo in nos iuri ſeruando, patitur nos, nedum ſua, ſed etiam ſeipſum demereri.

Ea namque inexhauſtæ bonitatis Dei ratio, & nimiæ, *vt loquitur Paulus, vis eſt* charitatis, *vt noſtri, non ſui causa, atque vt nobis bene ſit, ſuas leges ſanciat, nec ſuam gloriam patiatur ſolitariam eſſe, ſed omnium*

nostrum saluti, & vtilitati indiuiduam esse velit, & quidquid in illius cultum & honorem impendimus, in nostrum bonum refundat. Bonitatis diuinæ absolutissimum exemplum imitandum tibi sumpsisti, PRINCEPS SERENISSIME, *quasi tibi vni illud Euangelij verbum scriptum esset,* Estote perfecti sicut Pater vester Cœlestis perfectus est. *Et quæ tuis Natalibus, ac majori Regia stirpe virtuti Christianæ debentur officia, miro genere bonitatis, diuinæ non dissimilis, eo tantum consilio pateris exhiberi, quod in majus colentium te bonum, & decus, quam in tuum, & in ipsius tandem veritatis, ac virtutis commendationem redundatura sint. Id etiam omnem à me timorem, & penè pudorem depulit, quem audacissimo cuique posset ingerere tua dignitas, & par eruditio, nisi humanitas & pietas accederet, vtriusque dotis temperamentum, recreatura quos illæ deterrerent. Ad summam* Reipublicæ *felicitatem, optabant Sapientes, magis quam sperarent, Principem*

Philoſophum : ſed illorum vota videtur noſtra felicitas ſuperare : diuino munere contigit nobis è Regia ſtirpe Princeps Theologus, qui diſciplinam, quâ à puero imbutus eſt, non oſtentationem ſcientiæ, *vt loquitur Tullius*, ſed vitæ legem *putat, & ab ea vel minimum receſſiſſe, quaſi piaculum exhorreſcit. Atque hæc eſt præcipua mei conſilij ratio. Quamuis enim more receptum ſciam, litterarum patrocinium ambiri à viris Principibus, qui litteras magis ament quàm calleant, exemplo non diſsimili Eccleſiaſticæ poteſtatis, cuius vindices agunt, licet ab ea ſibi vindicanda religioſe abſtineant. Sed quis neget munera litteraria, & ſacra deberi magis, aut conuenientius dari Principibus, qui natalium iuri merita adiunxere, & rerum diuinarum, humanarumque peritiam, morum ſanctimonia auctam, cumulatamque. Et hoc ſingulariſsimum eſt noſtris diſſertationibus pro lege, & antiqua doctrina præſidium. Amorem ferunt ſua indole cæcum, & hoc malum auget, ſi res quibus videtur affici,*

ignoret, & propugnet suo studio, alieno iudicio. At Tibi, PRINCEPS SERENISSIME, *summum in scientias imperium, earumque patrocinium, comparauit præter congenitam tibi potentiam, & ingenij præstantiam, rerum sacrarum incredibilis ardor, & nihilo minor recondita & inexhausta eruditio, atque his omnibus maior vitæ Christianæ ad seueriorem legis sensum institutio. Et hoc vno exemplo & præsidio tutus esse possum, & intactus à telo, atque argumento, quod aduersarij hactenus putarunt ineluctabile. Id enim millies obiiciunt, qui probabilioris pro lege opinionis delectum docent, præcipere inconcessa hominibus, quæ vires nostras superent, quæ optare magis liceat, quam sperare, imponi iugum hominibus, cui Angeli succumbant: denique Hæresis suspectos, aut compertos esse, qui sic pro lege pugnent, & ex illa vna omnes viuere velint. Multis hanc accusationem eleuare conati sumus; sed vix nobis, nulla verò ratione aduersariis satisfieret, nisi adesses,* SERENISSIME

PRINCEPS, *noſtro ſæculo datus, ne deeſſet exemplum, aut conuitium: & vt demonſtrares falsò cauſari plurimos, quæ totis his diſſertationibus docentur, ſcribi poſſe, non impleri; cum contra ſtet probe inſtituta, & à multis annis à te ſeruata, longe exactius, & ſeuerius vita Christiana, quam fuerit hactenus à Theologorum rigidiſſimis præſcripta: vt omni demonſtratione euidentius palam fiat, quem tutioris ſententiæ, pro lege delectum propugnauimus ad ſalutem neceſſarium, nedum grauem aut impoſſibibilem, ſed facillimum & ſuauiſſimum eſſe; nec* audere ſequi homines, quod difficilis ſit, ſed difficilem euaſiſſe, quod aggredi & ſequi non audeant *nec velint. Gratulor noſtro ſæculo tantum bonum & meis hiſce diſſertationibus tantum præſidium ab hoc tuo exemplo eſſe comparatum.*

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

CVM legis Euangelicæ ratio, & fidei ſumma credendis, & agendis conſtet, ex quibus ſperanda bona exiſtunt, quæ fides nos docet, quæ charitatis, aliarumque virtutum merito conſequimur; Id vnum totis viribus humani generis, & nominis Chriſtiani teterrimus hoſtis Dæmon, variis & nouis artibus quotidie tentat & enititur, vt hunc Eccleſiæ à Deo creditum theſaurum diripiat, & receptæ à Chriſto, atque ad nos vſque deriuatæ doctrinæ ſucceſſionem intercidat, & corrumpat puritatem. Et quamuis ab illius inſidiis, & conatibus ſe Sponſam ſuam ſeruaturum Chriſtus promiſerit; vult tamen nos ſollicitos eſſe arcendis periculis, quæ eo propiùs & grauiora impendent, quod nedum extranei à fide, hanc doctrinæ corruptelam erroribus&

affectibus pessimis, & apertè damnatis, sed etiam domestici, opinionibus verissimilibus moliantur: incerta & nupera velint perpetuę Traditionis vim habere; sua responsa, vt, Oracula diuina venditent: & sententias, sin apertè falsas, ad minus incertas, & purè humanas, diuinis dogmatibus esse accensendas contendant. Non minus fides incerti, & nouitatis impatiens est, quàm falsi nescia: quia vni Deo auscultat, à quo nonnisi diuina, & indubitata excipit: quibus proinde si assensum certum neges, aut tantum præbeas probabilem, iniuriam facis Deo, & omninò à fide cadis. Illius excidium, aut periculum auertere non admodum difficile est, si ab hæreticis & apertis hostibus impetatur, falsis, & impiis dogmatibus, quę receptæ omnium consensu veritati aduersantur, quæ improbitati, & vitiis patrocinantur: quia quod important, longè antè denunciant malum, vix sine horrore audiuntur, neque aliis nocent, quàm quibus perire libet. Sed quis timeat sibi à veneno, quod ita occultum est, vt ipsos etiam lateat qui propinant, & fecere; & putent se generi humano remedium salutis parasse?

Ità sanè mentem illorum quibuscum sum disputaturus, interpretor. Absit, vt mihi persuadeam, vel etiam suspicer, illos

suę fraudis conscios, & Architectos, velle homines in laqueos, & insidias inducere: Iurare ausim alienissimos esse ab huiusmodi consiliis: Quis enim ista credat de viris, qui nedum speciem pietatis habent, sed eius etiam veritatis tenacissimi videri volunt? Quæcumque ergo deceptio obrepsit, priùs magistrorum, quam discipulorum animos occupauit; nec nisi decepti, alios deciperent. Quare à meditatâ fraude in totum vindico; bono etiam animo, quæ sentiunt eos docere, & scribere, facile adducor vt credam: an vero ab omni culpâ sint immunes, quod conuenientia pro necessariis, quod probabilia pro certissimis & tutissimis, velint nos habere, nihil ausim statuere, penes Deum sit huius rei, apud me periculosissimæ, certum iudicium.

Indè tantum obseruo, sententiam, quæ multos ex antiquis & recentioribus Scholasticis assertores habet, atque ab eâ multi sanctorum Patrum videntur propiùs abesse, quæ inuincibilem ignorantiam iuris naturalis in peccatum imputat; non immerito illis authoribus displicere, & haberi pro compertâ hęresi: nam si apud Deum obtineret, omnino actum esset de illorum salute, qui dubiis aut probabilibus omnimodam certitudinem vindicant, & pollicentur securita-

tem, iis qui se duces & magistros sequi voluerint: eoque diuino iudicio, & damnationi oportuniores videntur, quod plures habeant dubitandi rationes; nec possit censeri ignorantia inuincibilis, cui curandæ & arcendæ, cum illi parti fauet, vnde periculum peccati impendet, dubitationes aliquæ subortæ, animum pulsant, & vellicant. Sanè mihi magis certa, quam dubia mens est, huiusmodi defensiones apud Deum periculosum exitum habituras. Vnde ita comparatus sum, vt huius diuini iudicij alea, & incerto euentu nolim, nedùm Dianæ, Caramuelis, aliorumque illius Ordinis scriptorum, partam nominis celebritatem, & eruditionis famam, sed neque etiam totius orbis imperium redimere vellem. *Quid enim prodesset vniuersum mundum lucrari, si tuæ salutis detrimentum patiaris?*

Neque ad ista nobis reponas, hic de moralibus & de agendis disputari; à quibus cùm longissime absit, neque comparari queat euidentia & certitudo Metaphysica, importuni sit hominis, & morosi, moralem reiicere, quæ aliquid formidinis admittat. Nam quod ad excusandum præceps illud iudicium affers, Moralis & Theoricæ disciplinæ discrimen, id planè culpam grauat, & omnem amouet apud Deum iustam defensionem.

In his quæ ad disciplinas Theoricas, & ad speculatiuam fidei partem attinent, quamuis oporteat semper cautè & religiosè agere, nec liceat vnquam ità suis affectibus, & opinionibus quamlibet in speciem piis indulgere; vt ratiocinia, & testimonia humana sufficias verbo Dei, quod est vna *sperandarum rerum substantia, & argumentum non apparentium:* tamen si quando abreptus animus pio, & ardenti in res diuinas affectu, deductas à principiis reuelatis conclusiones, pro fidei articulis, aut inde probabiliter illatas, pro necessariis & indubitatis habeat, id vtcumque excusari potest: quod res ad Theoriam pertineant, vbi nullum intercurrit, aut permiscetur vitæ humanæ, & Christianæ officium, quod instet implendum, aut violari queat. At si tota sit de charitatis, & iustitiæ partibus contentio, si de vnâ salute, & de agendis consulas & statuas; qua ratione violandi officij periculum euades, si minus probabilia secteris, si propiora falso, & peccato, & à vero, atque officio remotiora?

Non dubito quin Deus multorum errores excusaturus sit, imò (vt ita dicam) fortè boni consulturus, qui ad vitam probè instituendam non fuere impedimento, imò interdum ad bonam mentem aliquid contulerunt: nos etiam, qui probabilium opi-

nionũm ad mores ſpectantium, intrà certos tutiorum fines cohibemus, illarum, quæ ad diſputandum magis, quam ad viuendum inſeruiunt, cuiuſque arbitrio aſſenſum permittimus: quia ex illo libero delectu, nullum imminet periculum æquitati, aliiſque vitæ humanæ officiis. Alia eſt ergo opinionum ad mores componendos, alia earum, quæ rerum naturam & cauſas inquirunt ratio; vt iſtarum arbitrarius poſſit eſſe delectus, citrà noxam ſalutis & honeſti: ex illis vero ſecteris oporteat, quæ ſtent pro ſalute & officio.

Atque hoc nomine ferendi vtcumque videntur Sonciniani alias hæreticorum vti poſtremi, ità deterrimi ex Caluiniſtis orti, ſicut Caluiniſtæ ex Lutheranis, ideſt, ex peſſimis parentibus filij longe peiores, quos merito vocare poſſis omnium hæreſeon colluuiem. Quamuis enim ingenio laxarint habenas, & omnia fidei myſteria ad humanæ mentis captum metiantur, & quæcumque creditu difficilia Euangelium nos docet, complanarint: Trinitatem, ſeu tres vna diuinitate conſubſtantiales perſonas tollant cum Arrianis, perſonam in Chriſto ſicut naturas cum Neſtorio diuidant, neceſſitatem gratiæ efficacis negent cum Pelagio, vt humanæ libertati conſulant, Euchariſtiam ſignum Chriſti

corpore vacuum cum Sacramentariis esse velint; denique ità fidem rationi subiiciant, vt nihil opus sit ad illius obsequium isti vim vllam inferre: longè tamen arctius voluntatem diuinis præceptis ligant & addicunt, quam mentem assensui mysteriorum, quem penè arbitrarium esse permittunt; citrà vllum salutis periculum, dummodò sis legis diuinæ obseruantissimus.

Pessimum errorem verisimili hoc argumento confirmant; Quidquid in nos cognitionis à Patre luminum deriuatur, totum ad vitam ex vsu pietateque nominis Christiani componendam, collatum, & ordinatum est; Ergo licet à vero aberret animus, non tamen excidet à fine, neque à salute, si sana sit voluntas, & bonis moribus imbuta. Veritas rerum & mysteriorum in profundissimo naturæ, & Scripturæ puteo latet, vnde vix eam haurias, neque vllis mortalium se visendam, ac fruendam præbet, nisi ex parte, nisi in ænigmate, & per speciem; probitas verò omnibus obuia est, nulli se denegat, neminem dedignatur: hanc si assequaris, etiamsi cætera desint, in tuto eris, quia ex moribus & operibus iudicaberis, non ex opinionibus, nisi obsint probitati. Huic ergò vni studendum est, nec curandæ opiniones, nisi vt conferunt ad morum sanctitatem, & inno-

centiam, & quæ ad illam tutius, & efficacius conducunt, ſemper eligendæ ſunt. Ita hæreticorum peſſimi & periculoſiſſimi, ſed in hoc ſanè non improbandi; quod illis antiquior ſit vitæ innocentia, quam veritatis indagatio, & arctius voluntatem cenſeant præceptis, quam mentem myſteriorum fidei obſequio alligandam.

Æquitatis & humanitatis ratio iubet, in hoſtibus bona, ſi quæ inſint, à vitiis ſecernere, eaque probare, aut etiam imitari, ſi nobis conueniant. Sonciniani Lutheri nepotes, & filii Caluini, ſuis progenitoribus longè deteriores, exemplo ſint & argumento, quo tandem deducant contemptus Traditionis, & priuatus ſenſus Scripturæ interpres; quæ duo ſunt communia huius ſæculi hæreticis, ab omnium parente Luthero repetita principia; quæ tandem in religionis excidium deſinunt, & in omnem impietatem dant præcipites. Sed ſi liceat ſepoſitis, & damnatis malis, quæ bona habent laudare & æmulari: vellem Catholicorum plures, ea quâ Sonciniani ſolent, reuerentia, illam Euangelij partem, quæ præcepta continet, proſequerentur: Ne dum ſibi in illis interpretandis permittunt, quam illi vſurpant de fidei myſteriis diſputandi, & ſtatuendi ex proprio ſenſu, inconſultis, & interdùm reclamantibus anti-

quis

quis Patribus licetiam & authoritatē, eadem preceptis, quę mysteriis pernicies contingat, atque ita disquisitionis vtrorumque liberioris, vnus sit fructus, nempe, vt cum mysteriorum veritate legis vis, & authoritas, & subinde tota religio funditus pereat.

Nec dicas, quod timeo & denuntio malum, commentitium esse, & longè abesse à mente eorum scriptorum, quos videor sugillare, quasi arbitrarios legis diuinę Interpretes, ac veluti peremptores; quia Theologiam Moralem longè accuratius, quam antiqui Patres & Theologi tractarunt, & præcepta diuina diligentissimè expenderuut; non vt illis quidquam detrahant virium & authoritatis; sed vt graui onere oppressos homines leuent, & solentur, illudque Christi verbum impleant, *Iugum enim meum suaue est*: denique vt peccata minuant, eaque tollant in quę incurrunt homines, dum falso (id est iuxta eorum mentem) dum probabiliter putant se peccare: quod enim Boëtius aliquo consolationis Philosophię loco, de rebus aduersis acutè dixit, adeò nihil graue est, nisi dum putas, ad peccata volunt pertinere: vt si semel dubitationem, vel probabilem, aut si velis etiam probabiliorem, de peccato impendente opinionem tollas, omnem reatum,

omne peccati periculum certissimè auferri.

Sed si ea defensio à bono animo, & studio ad religionem, & animarum salutem & tranquillitatem promouendam repetita, legitima sit, certè non est defutura Soncinianis: causabuntur enim, non sine aliquâ similitudine veri, se ægerrimè ferrè Ecclesię portionem, comparatam Mahumetanis, Ethnicis, aliisque sectis quę orbem occupant & partiuntur, esse omnium minimam; quam tamen maximam & vnicam esse oporteret, cum penes ipsam solam sit legitimus Dei cultus, & certa ad salutem via: si errores semoueantur, & ad verum sensum à Christo, & ab Apostolis reuocetur, eam esse vim Moralis Christianæ, vt omnium hominum, quibus denuntiata fuerit, animos rapere possit: vnum esse impedimentum, quod à professione adeò sanctâ deterreat, nempè, quæ de Trinitate, de Incarnatione, Eucharistia incredibilia traduntur, quæ addita posterioribus seculis, Christi, & Apostolorum prędicationi ac libris sanctis esse blasphemant; & si amoueantur, breui totum mundum fore Christianum. Certè, quas isti obtendunt, de mysteriis benignius ad captum rationis humanæ explicandis, causę, non magis à veri specie videntur abhorrere, quam illæ quibus Casuistæ recentiores se se

tutantur in præceptis diuinis benignioribus vt vocant; id est, laxioribus interpretationibus; explicandis; aut potius eneruandis, & corrumpendis.

Sed quis non miretur, quod ad superiora consequitur? Cum tot præiudiciis huiusmodi Doctorum opiniones & laxiori, & penè arbitrariâ diuinę legis interpretatione haustę, laborent; vt merito, sin apertè falsas, ad minus incertas, & periculosas dixeris; illas tamen adeo adament & depereant, vt velint pro indubitatis haberi, ac penè inter fidei articulos reponant; ad illas, vt ad certam regulam, Summos Pontifices decreta, & sanctiones putent exigere: & si quis contra reclamet, & audeat verbum hiscere, hæresis suspectum, & Iansenismi cōpertum pronuntient. Ego sanè non ita sum meticulosus, vt istas vociferationes morer; vel huiusmodi vanis, & vagis accusationibus terrear: non sum etiam adeò morosus, & iniquus Censor, vt improbem studia recentiorum Theologorum, qui toti sunt in promouendâ pietate, & nouis inuentis adornandâ; qui continuò luctantur cum difficultatibus, quibus res fidei, & fidelium salus implicantur; vt aliquam mysteriis obscurissimis lucem conferant, & oppressos hominum animos leuent aut confirment. Quid verò dis-

plicet ex illo honestissimo ab huius sæculi Theologis labore, ad res fidei confirmandas, & legem diuinam illustrandam suscepto, cum sapientia diuina dicat, *Qui me elucidant, vitam æternam habebunt?*

Illorum consilia, & conatus maximè laudo: vnus est, quem probare nequeo, quo nonnulli illorum flagrare videntur suarum cogitationum & opinionum tantus, adeoque exęstuans amor, vt illis enitantur fidei articulorum authoritatem asserere, quamuis nec Ecclesiæ Traditione, nec verbo Dei probent, idque hoc putant ratione se assecuturos, si sua priuata sensa opportunè, importunè ingerant omnibus, & longè latéque scriptis, lectionibus, colloquiis spargant; & tum, quasi victoriam manu prensantes, hoc argumento triumphant; id apud omnes Catholicos in confesso est, quod communi fidelium consensu receptum fuerit per totam Ecclesiam, & Pontificis ex Cathedrâ definientis decreto confirmatum, fide diuinâ credendum esse: atque, inquiunt, præsens Ecclesia toto orbe diffusa, paucis, aut nullis reclamantibus, admittere potest aliquid, quod superioribus seculis ignotum fuerit, qualis est hæc, quam passim docent omnes, regula; nempe ad honestatem actionis humanę, ad securitatem salutis, suffice-

re quamcumque opinionem probabilem, ab vno Doctore classico inductam, aliis reclamantibus & tacentibus, cui si adhęreat fidelis, nequeat illi Confessarius citra peccatum mortale absolutionem negare. Deinde hęc regula in fidei articulum abibit, quamuis nullum in Scripturâ, & Traditione verbũ extet, quo contineatur: quamuis omnes antiqui Patres & Theologi reclament; & quisquis hodie ab illâ ausus fuerit discedere, in hæresim incurret, Iansenista fiet. Hoc vno syllogismo complexus sum omnia rationum momenta, quibus recentiores Theologi nouam definitionem vrgent, & se aliquando à summo Pontifice obtenturos sperant: immò quidam se iam obtinuisse gloriantur.

Nisi ad controuersiam nostram de probabilitatis vsu spectaret, hæc, quæ superiori argumento insinuata est, grauissima disputatio de rerum definibilitate, omninò prætermitterem, nec eam est animus pro dignitate rei tractare: paucis tantùm delibabo, quantùm patitur breuitas Præfationis. Imprimis ridiculus essem, si hoc argumento, quod passim ingerunt Caramuel, Stubrochius, & alii commouerer, quasi perterrefactus, aliqua huius generis in scholam nostram definitione, cuius nullum exstare contendo exem-

plum: atque ad hoc certamen magna fiducia, & ſpe victoriæ prouoco aduerſarios. Proferant mihi ex Bellarmino, aliiſque huius ſæculi, aut antiquis controuerſiarum ſcriptoribus, vel vnum locum, vbi contra hæreticos apodictìcè concludatur, ex conſenſu præſentis Eccleſiæ generali, aut decreto recenti Pontificum de re fide credenda, quam ſcriptura & traditio tacuerint, quam præteriti Pontifices ignorarint, vel etiam improbarint. Nunquam legi Bellarminum hoc genere argumentorum vſum fuiſſe: & ſi his armis pugnaret cum hæreticis, quis non videat nos eſſe vincendos? Vna re ſuperiores ſumus, quod nominemur Catholici & Apoſtolici, & reipſa ſimus; idque cognatione, ſeu (vt ita loquar) cum ſuperioribus omnium ætatum Eccleſiæ filiis, conſanguinitate doctrinæ à Chriſto per Apoſtolos, in omnes Chriſtiani orbis partes continua Paſtorum, ac temporum ſerie ad nos vſque deriuata. Hanc Conciliorum Oecumenicorum, hanc ſummorum Pontificum decreta confirmant, atque iſtud certiſſimè pronuntio, in eam tantum materiam cadere, & caſura eſſe quæcumque hactenùs prodiere ex Cathedra, aut proditura ſunt impoſterum decreta Conciliorum & Pontificia.

Quare illis nunquam aſſentiar, qui nupera inuenta quamlibet pia & probabilia, à duobus aut tribus ſeculis cuſa, ſuperioribus verò ignota & inaudita, contendunt poſſe in fidei dogmata paria antiquis, à Chriſto perpetua traditionis ſerie receptis, etiamnum hodiè ſanciri; hoc enim longè magis à vero alienum cenſeo, quam ſi quis Apoſtolica authoritate inductum Quadrageſimale ieiunium, velit noua ſanctione Eccleſiæ poſſe prouehi ad ordinem legum diuinarum; cum prima ſua inſtitutione, quæ immutari nequit maiori ab Eccleſia additione facta, pertineat ad Apoſtolicas leges, diuinis longè inferiores, & toto genere diuerſas: aut ſi quis cenſeret aquam Benedictam, primo Eccleſiæ ſæculo, inter ſacramentalia repoſitam, Pontificum, aut Apoſtolorum authoritate, poſſe in octauum Sacramentum transferri. Certè nihil fidei dogmata legibus diuinis, & ſacramentis decedunt; & cum eiuſdem ſint originis, inſtitutionis, & authoritatis diuinæ; ſicut Apoſtoli, & ſummi Pontifices habent à Chriſto facultatem interpretandi præcepta diuina, non condendi, adminiſtrandi ſacramenta, non inſtituendi; ita de dogmatibus ſtatuendum, vt non magis noua condant, quam ſacramenta, aut præcepta diuina, ſed antiqua velut è tenebris eruant, & inter-

pretentur, & aduersus proteruos sanciant & defendant.

Nec magis placent quidam Theologi, quibus dum minimè satisfaciunt, quæ DD. Aug. & Thomas aliique patres scripta reliquerunt aduersus hæreticos, noua in illos arma expediunt, & adeò diuersis responsionibus & argumentis disputant, ab iis quibus Ecclesia hactenùs pugnauerat, & credebatur vicisse, vt Albertus Pighius, Claudius Santesius, Molina, Petauius, aliique plures non dissimulent (neque vllus negare possit, nisi rudis & ignarus controuersiarum de gratia & libero arbitrio) cum Pelagianis & Semipelagianis ita consentire, vt istorum argumenta pro Augustini solutionibus habeant, & plures aperte præ se ferant, cogitatam nuper à se pugnandi methodum & sententiam, ad victoriam ex hæreticis reportandam prorsus necessariam; nec salua fide posse negari: & si reponas olim ignotam, & iam Augustino & Diuo Thomæ eorumque principiis minimè conuenire; licet in speciem videantur abnuere, tacita tamen conscientia, id vltrò agnoscunt. Vnde quidam obmurmurant, quamcũque diuersam à sua sententia, cuiuscumque sit authoris ab Ecclesia ad summum tolerari; à se verò inuentam inter Catholica dogmata iam ferè repositam,

vel quam primum reponendam. Atque vt priuatus iste huiusmodi authorum, communis totius Ecclesię sensus dici queat, nihil non moliuntur. Sed aduersus illorum conatus & consilia hoc vnum oppono, quæ obtendunt nunquam euentura, & quam Augustini doctrinam viginti summi Pontifices tota qua valebant authoritate sanciuerunt, à nullò successorum euersum iri, & qui secùs suadent aut sperant, pessimè fidei causæ consulere, & de perennitate Ecclesię sentire.

Longius quam vellem aut quam statueram abduxit, aut detinuit me sermo de Ecclesiæ consensu, & de definitionibus Pontificiis; sed ad controuersiam de vsu probabilitatum necessario, submouendis censuris aut censurarum minis, quas ingerunt, qui probabilitatibus fauent, quorum plures & maximè, qui omnium vltimus, nuper scripsit contra D. Fagnanum Caramuel.

Has subiicit propositiones totius Ecclesię, vt putat, consensu, quasi fide certas, omnes cuiuscumque generis & ordinis opiniones, seu paris, seu disparis probabilitatis, in materiâ fidei, & morum, certissimas esse actionum humanarum ad honestatem, & salutem regulas, æquè tutas; Ideft, ab omni peccato, & specie mali perinde remotas: & qui secùs sentiant, hæresis Iansenianę comper-

tos, Sedis Apostolicę sanctionibus damnatos, aut quam primùm apertis decretis damnandos. Hęc summa est libri, cui sigillatim & per partes sumus responsuri: & cum censuras ac definitiones, vel hęresis notam singulis paginis, ac penè lineis minetur & intentet; visum est vna responsione, quasi spongiam in totum librum induci posse; si paucis in antecessum, & prefationis loco demonstrem, ipsis, non nobis decreta Pontificia timenda esse, cum cadant potius in opiniones, quę stant pro libertate & voluptate, aut emolumento, contra pręceptum honestum, & officium, quam in nostras, quę consulunt saluti: Quandoquidem infinitis propè locis suorum decretorum, hanc regulam repetunt summi Pontifices, in dubiis & incertis (quod perinde est, ac in probabilibus, quidquid reclamet Caramuel) tutiorem sententiam & partem sequendam, quę pro pręcepto diuino, seu (quod idē est) pro salute hominū, stat contra cupiditatem voluptatemque.

Si vellemus ęquo iure, & iisdem legibus cum aduersariis pugnare, dum nobis in speciem Iansenismum obiiciunt, possemus veriùs validiusque, quidquid ab Ecclesia nascēte hęreseon infernus euomuit, imo ipsummet Atheismum in illos regerere: quia nullum vitiorum, aut errorum genus est, quod

defendere, & persuadere non possis, si probabilia nullo discrimine constituto, inter legem & libertatem, inter honestum & vtile, sectari liceat vt libet. Sed ab iis abstineo fusiùs prosequendis, ne ipsa prefatione, totam disputationem conficiam. Id non possum omittere, quod ad hunc locum omnino pertinet: pessimè probabilitatum cause consuluisse, quisquis author fuerit D. Caramueli illius propugnande causâ, vt calamum distringeret in illustrissimum D. Fagnanum. Quid enim aliud est in hac disputatione, quæ basis sit Theologiæ moralis, & iuris vtriusque, harum omnium disciplinarum virum seculo nostro consultissimum lacessere, quam causæ, cuius defensionem susceperat, præuaricari, & regulas, quas videbatur constituere, falsi & erroris damnare. Nemo nisi proteruus, aut impius negabit, eorum quæ ad fidem & mores pertinent, certam notitiam repetendam esse à conciliis & summis Pontificibus, qui antiqua decreta condiderunt, & qui noua quotidiè sanciunt: Cuinam vero vnquam hominum, certius comperta fuit mens Pontificum omnium, qui ius Ecclesiasticum condiderunt, aut qui superioribus seculis, & nostra ætate Ecclesiam rexerunt, quam D. Prospero Fagnano, quem multi cæcum videntem, & Dydimum nostri seculi

appellant? Mihi verò omiſſis aliis elogiis illuſtribus, eius merito inferioribus, placet cleri Romani, & orbis Chriſtiani Ianum vocare, quod nihil illum lateat eorum, quæ geſſere & decreuere Pontifices, qui à Petro ad noſtram vſque ætatem, eius ſedem occuparunt, omnia viderit quæ à 50. aut 60. annis peracta ſint, quorum magna pars fuerit, & 5. aut 6. ſummorum Pontificum à ſecretis, à conſiliis, tanta eruditionis, & integritatis apud omnes opinione, vt Fagnani iudicium, nomen, & vim legis habeat, adeo ardenti in hominem, omnium ordinum affectu & ſtudio, vt niſi orbitas oculorum à 30. annis interceſſiſſet, ſicut nullum meritorum habet, ità nec fuiſſet præmiorum finis: vnus omnium, qui dies Petri prætergreſſus fuiſſet, ſi in eius locum conſcendiſſet, quo illum tempore, eo omnium vota, & propria merita vocabant.

Inter præcipua Pontificatus Alexandri VII. decora & ornamenta, quæ eius ſapientiam, felicitatemque commendant, ac poſterioribus ſeculis futura ſint exemplo, & admirationi, non vltimo loco reponet ſera ætas nepotum, honorificentiſſimum de D. Fagnano iudicium, cuius prudentiæ & curæ, omnes Regularium cauſas, aliaſque grauiores Apoſtolicæ adminiſtrationis partes permiſit: atque tot illuſtribus beneuolen-

tiæ in virum meritissimum argumentis, tot collatis vni muneribus, quibus vix plures sufficiant, non minus suæ gloriæ, quam illius dignitati; & totius bono Ecclesiæ consuluit sapientissimus Pontifex.

Nam huius administri, & Apostolicæ sollicitudinis socij delectu, toti orbi testatum voluit, non tam, quid de D. Fagnano, quam quid de virtute sentiret. Nempè hâc vnâ, se cuiusque merita & præmia, & affectus in singulos metiri: nihil sibi antiquius & optatius fuisse, quam plures habere DD. Fagnanos, quos rebus Ecclesiæ preficeret, quos dignitatibus augeret. Quis ex nostri Fagnani, licet cæci, licet emeriti, ad negotia quæque grauissima gerenda delectu, & flagrantissimo in virum affectu, non facilè agnoscat & videat, in Alexandro omnes eminere sacrorum Principum virtutes? Hoc certissimè denuntio, testimonia hæc & iudicia de D. Fagnano, longissimè abesse à regulis, quas nobis probandas & sequendas subiiciunt aduersarij, cum comminatione hæreseos, si reclamemus. Neque enim administri delectu putarunt Alexander, Innocentius, se conscientiæ satisfacturos, nisi dignissimum, aliis non indignis prætulissent.

Felicissimè diuino, vt arbitror, consilio

Caramuel Fagnanum laceſſiuit, vt totius cauſę caput ad ſupremum Tribunal vocaretur, & quidquid de totâ re eſſet ſentiendum, conſtaret ipſiuſmet ſummi Pontificis de Fagnano iudicio; quod nec auderet ipſemet Caramuel negare exactum ad regulas longè ſeueriores, iis quas repugnat. Quid igitur opus eſt pro D. Fagnano ſcribere Apologiam, cum ipſe communem ſibi nobiſcum cauſam in tuto ponat, non ſolum ſcriptis, & rebus præclarè geſtis, ſed etiam iudicio, quod à ſummis Pontificibus promeruit, & quod magis mirere, ab ipſomet Caramuele, vel ſponte obtinuit, vel ab inuito extorſit. Nam ipſomet libro ſcripto in D. Fagnanum, fatetur ſe adminiſtris ſuæ diœceſis Vicariis, opera D. Fagnani in iure dicendo & regendâ diœceſi præcepiſſe, vt conſulerent, tanquam certiſſimam regulam, & ſequerentur. Quid vltrà egemus teſtibus, cum ipſemet, qui D. Fagnanum accuſat, abſoluat & impenſiſſimè laudet; atque vt Magiſtrum tutiſſimum vbique audiendum eſſe velit: cum tamen, quidquid quatuor voluminibus docet ex ipſomet, quod hæreſis ſuſpectum habet principio, probabiliora vbique ſectanda veluti corollaria deducat? Certè neſcio, quâ ratione excuſem Caramuelem, aut ſibimet conciliem; niſi dicat

ſe pejora diſputando probare, meliora ſequi ſi ad vſum veniat, vel forſan more Medicorum, qui incerta & minus probabilia remedia præbent conditionis vilioris hominibus, vt illorum periculum faciant, & vim explorent: ſibi & diuitibus certiora ſeruant: ita Caramuel, aliis minus probabilia permittit, ipſe turiora vſurpat.

ILLVSTRISSIMO D.

IOANNI CARAMVEL,

SATRIANENSIVM ET

CAMPANIENSIVM

EPISCOPO.

INDVCTVM olim morem, & quasi legem perpetuam scriptoribus constitutam, de patrono eligendo lucubrationum, quas publici Iuris faciunt, mihi seruandum præ cæteris tuo exemplo persuasisti, REVERENDISSIME ET ERVDITISSIME PRÆSVL, qui nouo & singulari scriptionis genere,tuorum Operum postremum,& superiorum etiā partes non contemnendas confecisti Epistolis ad amicos,quorum demererī beneuolentiā & patrocinium auebas,vel iudicia explorare. Sed cogitātī mihi, quibus meam dissertationem inscriberem, tu primus omnium, cum quo disputationem ineo, in mentem venisti, deinde D. Fagnanus, cuius causam ago. Quamuis enim insolens sit, ac penè absurdum videatur, vt illum tibi in patronum assumas, qualem tutandum, & impugnandum suscepisti: quorum vni concedas oportet, quod efflagitas beneficium, ab altero,

altero, nedum intempestiuè, sed inique etiam exigas, vt sibi desit, te propugnaturus. Hæc tamen, quæ primùm mentem subiit cogitatio, non est visa tanti, vt me à proposito dimoueret, hoc maximè nomine, quod vtrumque vester eo progressus sit, vt extra comparationem, esse videamini: & quod in vos meditor officium, quod debeo obsequium, aut patrocinium expecto, non sint communibus, cum cæteris hominum prudentiæ regulis metienda.

Equidem illustrissimus Fagnanus, ea apud summum Pontificem gratia, & apud omnes authoritate valet, tot & tantis in Ecclesiam meritis præstat, adeò certa & comperta per quinquaginta annos eruditionis, prudentiæ & integritatis fama, nedùm Romæ & in Italia, sed per totum orbem Christianum celebratur; vt vnus sibi aliisque præsidio esse possit: nemo sit, qui fidem non habeat, etiam de seipso testanti: vel iudicem & arbitrum recuset, ipsiusmet causæ, quam in illum mouerit. Quidni igitur à tali, tantoque viro, quem honoris, non necessariç defensionis causâ propugno, non sperem plus præsidij, quam ego, aut vllus mortalium, illi seipso & Deo contento ac tutò, conferre possit? Nihil ergo absurdi, aut absoni haberet consilium, ad illius clientelam confugiendi, cuius defensionem suscipiam. Hâc enim facultate, sicut aliis propemodum infinitis, quibus abundat vir diuinus, ad Dei similitudinem accedit; quod cum omnibus auxilio & præsto sit, iis maximè faueat & adsit, quos in suæ gloriæ vindices dignatur assumere. Nec magis altera, de opere tibi, ERVDITISSIME PRÆSVL, dicando in quem scriptum videtur, quam prior consilij pars à vero & ab æquo abhorret. Tanta

est tua in omnes humanitatis, & æquitatis opinio, vt nihil dubitem, te beneficij loco repositurum, si meas aperiam,tuisque oculis subiiciam cogitationes, etiam de iis, quæ minus in te probo;hâc etiam re,te imitatus, qui soles Epistolis, & libris editis, tuas opiniones & censuras,ad Dianam aliosque scriptores transmittere illæso amicitiæ iure.

Iis de causis nihil dubitaui alterutrius vestrum nomini hoc opusculum inscribere, & vtrumque anteferre, quibuscumque viris eruditione præstantibus,quorum poteram illud clientelæ committere. Hæc vna tantum dubitatio diu suspensum habuit, quem duorum alteri anteponerem. Cum enim nimium tenue & ieiunum sit, hoc à me exhibendum obsequium, vt in duos partiri queam,& vni in solidum esset vindicandum; in te sensi animum magis propensum; quod si D. Fagnanum compellarem, laudibus & encomiis esset onerandus: & sermo tecum habendus ad disceptationem propius accederet, & nonnihil etiam reprehensionis resiperet; & si probè vtrumque noui, non dubito quin sapientissimo seni molestissima futura sint encomia, tibi vero gratissima de tuo libro iudicia liberiora; qualia soles de viris tibi amicissimis proferre. Satius itaque duxi, tibi, quâ par est reuerentiâ meos sensus aperire,quod scio te boni consulturum, & habiturum acceptissimum: quam viri sapientissimi & integerrimi modestiam, suarum virtutum commendatione fatigare.

Prætereà, nihil in illo occurrit, quod non probem & mirer, in te vero innumera sunt, quæ animaduerto eximia: sed nonnulla sunt etiam, quibus tecum non omninò assentior: si vnum alteri, His-

panum, Italo conferre liceat more Plutarchi, qui Græcos duces Romanis acerrimo iudicio comparat & æquissima lance appendit; dicerem Fagnanum nostri seculi Zenonem, aut Crantorem, te vero Carneadem esse, qui diuersissimis dotibus, consecuti sitis parem magni nominis celebritatem: an vero perinde boni, non ausim dicere; alij iudicent, ex collatione vtriusque, quam paucis instituo.

D. Fagnanus iudicio, Caramuel ingenio valet: Illi solida & cana placent, iste subtilibus, & nouis mire delectatur: vnus quasi bos lassus firmius figit pedem, & via trita ac certa graditur; alter diuerticula quærit, & qui se sequuntur, ducit per prærupta: Fagnanus totus ad seueritatem naturâ,& studio comparatus est, Caramuel in se seuerior, in alios indulgentior, benignioribus opinionibus capitur & gloriatur; ille certis adhærescit, & (vt loquitur, ac consulit Hieronymus) tuta quæque timet: Caramuel dubiis firmitatem addit, & à probabilibus tollit omnem formidinem: vterque quasi scriba doctus proferunt de thesauro suo; ille vetera, hic noua: Fagnanus res maturat, Caramuel festinat. Ille tutiorem, iste velociorem cursum intendit, & in incerto putat se certa vestigia figere: vnde nouo paradoxo (cuius ignorantiam Fagnano obiicit) certitudinem actus formalem constituit, cui nulla obiectiua respondeat; alter vero fatetur se iudicii incertum, quandiu videt nutare obiecta.

Pluribus possem hanc comparationem prosequi, quam placet hoc articulo concludere. Celebrabitur posterioribus seculis Fagnanus ob ingentia in Ecclesiam merita, cui indefesso labore, & adeò fælici successu per tot annos inseruiuit; vt nihil dubitem

administrorum Ecclesiæ decanum appellare, qui cum Apostolo gloriari possit, se diutiùs & plus omnibus laborasse, & etiam profecisse. Te vero, Doctissime Caramuel, nolim hac laude fraudare, credo etiam te de Ecclesiâ optimè meritum iis nominibus, quæ citrà iactantiam, & candide refers 2. pag. Epistolæ 1. ad Cardinalem Palauicinum, detecto, vt inquis, & primum à te impugnato errore Iansenii, triginta Lutheranorum millibus ad Ecclesiæ ouile adductis, aliisque fortè rebus præclarè gestis, quas modestia inhibuit ne euulgares. Sed aliud occurrit meritorum genus, quod apud me tanti est, vt enumeratis à te in Ecclesiam beneficiis longè anteponam. Cum illud ingenium, quo te Deus donauit, attendo acre, igneum, impauidum, otii impatiens, obseruo nomen quod à familiâ habes, quodque propius accedit ad Angli illius famosi Cromuelli nomẽ; sic apud me reputo; plus tibi debere rem publicam Christianam, quod ab ipsâ steteris, quod sapientiæ modum imposueris, nec nisi ad sobrietatem tibi sapere permiseris: nam si Iansenii partes defendendas suscepisses, aut nouum dogma tentasses cudere, & spargere, quibus ingenii & eloquentiæ viribus, & quâ dialecticâ vales, haud scio an regno Christi par illaturus esses excidium, quod tibi ferè cognomen Cromüel suo Regi, suæque patriæ importauit.

Feliciter igitur nobiscum actum est, quod Sedis Apostolicæ vindex acerrimus, aduersus hæreticos & nouatores, quod à controuersiis otii, & ingenii reliquum fuit, totum impenderis probabilitatibus consectandis & stabiliendis, eoque cursum ingenii concitatissimum intenderis: vnde ad minus fidei rerum periculum abesset. Atque ex hoc in probabili-

tatum ſtudio, videris illud commodum tibi comparaſſe, quod ſimili diſputandi genere ſe conſecutum Cicero gloriatur his verbis. *Nos qui probabilia ſequimur, refellere ſine pertinaciâ & refelli ſine inuidiâ poſſumus.* Hoc enim Philoſophandi genere, videris in Theologiam induxiſſe Academiam à Carneade inſtitutam, à Cicerone inſtauratam & ornatam: cui nihil certi erat præter rerum & opinionum probabilitatem: atque illius aſſenſu, nec cæterarum ſcholarum opinionibus aduerſaris omninò, neque in totum adhæres. Hoc tibi cum omnibus conuenit, quod quæcũque docent ſcholæ ſingulorum, nec falſi poſſe conuinci, nec vera demonſtrari credas; ſed inter veriſimilia reponi debere; atque ita inter Theologos extruis Academiam eâ lege, vt veritas quæratur, nulla ſpe inueniendi & conſequendi, donec dies æternitatis illuxerit: interim eius loco conſtituendam probabilitatem, quam virtualem veritatem definis, quaſi inter verum falſumque media ſit: præterea cum diſſidentibus ſcholis pax ineatur, & religioſe ſeruetur.

Huius legis video te ſatis tenacem fuiſſe, nec antè ſcriptũ in D. Fagnanũ Apologema, nemo quod ſciam, conqueſtus eſt a te acerbius ſe habitum, & diſputationibus ac ſcriptis, vel minimùm læſam æquitatem & charitatem. Tanta enim humanitate agis, vt nihil remittas de contentionis ardore, nihil relinquas ſubtilitatum, quæ ad cauſam faciant: nec tamen vllum verbum tibi excidat aſperius, aut minus vrbanum. Atque hoc humaniſſimo & amœniſſimo ingenio tibi contingit, quod de Sapiente ſcribit Seneca; qui ſibi amicus (ſeu ſui potens & compos fuerit) hunc citò omnibus amicum eſſe: atque illa huma-

nitate effusissima, omnium Ordinum, omnium scholarum homines complectare, & habeas amicissimos. Nec factum satis est tuo animo pacis studiosissimo, dum tibi benè cum omnibus conuenit; tentasti etiam familiarum, & scholarum dissidentium concordiam; sin euentu tuis votis pari, conatu certè summè laudando, quo Filii Dei nomen, & rem Pacifici officio perfunctus commeruisti, & omnibus testatum fecisti, te ab omni liuore, & odio alienum, & nihil tibi gratius virorum sapientum amicitia, nihil pace & concordia omnium antiquius esse.

Vnde mirari subit, quod cum totus sis natura, & studio ad humanitatem comparatus, & mortalium nullus sit opum, quam tu virorum sapientum amicitiæ cupidior, & tuæ Theologiæ fundamentali præfixa Epistola, ad amicos magno numero ex omnibus Christiani orbis partibus, ex omnium Ordinum familiis recenseas; vnus à te prætermissus sit D. Fagnanus, cum quo amicitiam inire potueris Romæ, & in Italia moratus, nec libuerit: cum tamen totidem, & plures, quam Rex ille Persarum Zopiros, aut mali punici acinos optes; & is ille vnus sit mortalium, quem reuerentius haberi oportebat, qui primus in te humanitatem erga se desideret, iis verbis, ne dicam contumeliis lacessitus, quæ à tibi innata vrbanitate omnino abhorreant, iis argumentis appetitus, quæ nihil resipiant tuam eruditionem & subtilitatem. Quare multi, ideſt probi omnes, à studio partium alieni compertum habent, te ad hoc certamen tua sponte minimè processisse, sed alieno impulsu, & consilio: dolentque plurimùm, te relicto proprio iudicio in alienam causam ac culpam transiuisse.

Certè cum ad istud certamen inglorium tibi, inuitus compellabare, conueniebat te imitari pertinaciam oleæ, delatum ab arboribus in se imperium recusantis, & eos qui ad suum commodum, tuumque damnum, & dedecus te exasperabant, in virum Pontifici charissimum, omnibus admirandum, depellere oportebat verbis Christi, procul hinc abite vos qui mihi scandalo estis. Aut si ità durè commeritos, nolles excipere; vtendum erat eiusdem oleæ verbis suauioribus, nec minus ad propulsandum pessimum consilium efficacibus, quomodo deseram mihi ingenitam dulcedinem? Cur mea ideſt aliena opera, meoque damno, vultis res vestras promouere, vestras iniurias vlcisci, & illum deiicere quem timetis, ne summa qua apud summum Pontificem gratia valet, vestram minuat, ne sua apud omnes, sapientiæ & integritatis fama, vestram gloriam inumbret, suaque authoritate impedimento sit, ne vestræ opiniones ita inualescant, vt Ecclesiæ Romanæ communi consensu receptas vobis gloriari liceat?

Vtinam hoc bellum suadentibus ita respondisses, cuius nullam ex te causam idoneam, & iustam habebas: qui enim fieri posset, nisi extraneis consiliis aurem præbuisses, te adeò tui dissimilem euasisse, vt qui in omnes hactenus fueris humanissimus, qui Dianam, Sanctium, Lesbias humanæ & Christianæ vitæ regulas colueris, & tantum non adoraris, adeo acerbè scripseris in virum, quem merito Romani Cleri, & Italiæ decus immortale, quem antiquæ disciplinę vindicem inuictum, quem æquitatis indeflexam regulam appellaueris? At inquies meis opinionibus capitaliter aduersatur, probabiliora quę legi

fauent, iubet ſemper eligi, minus aut æque probabilia, quæ pro commodo contra honeſtum ſtant, quæ ego vt tutiſſima conſtituo, pronuntiat periculoſa eſſe & pernicioſa: addis quæſtionem aggreſſum eſſe, cui dirimendæ impar ſit Canoniſta quidem doctiſſimus, ſed Theologię ignarus: his duobus vltimum adiicis, incautum magis quam prudentem, Ianſeniſmum inſtaurare, ſpecie vitæ ſeuerioris & tutioris: & impegiſſe in errorem primæ propoſitionis Ianſenianæ damnatum, quia Deus impoſſibilia, aut quod perinde putas, ſummè difficilia præcipit, ſi iubeat nos tutiora ſectari, quæ ſtent pro ſalute & lege contra liberratem & vtilitatem.

Iis tribus capitibus continentur, quæcumque quatuor Epiſtolis, & ad illas notis, & appendicibus fuſiſſime proſequeris, millies repetita accuſatione Ianſeniſmi, & probata numquam vllo veriſimili argumento. Poſſem vna pagina hæc tria capita valide refellere, & ſuſceptam à me defenſionem abſoluere: ſed hac præfatione breui demonſtro, nequidem leuiter D. Fagnanum perſtringi his tribus telis, ſed in te retorqueri; iiſque confodi & profligari, quam comparaueras tot libris editis, eruditionis, & humanitatis opinionem.

Imprimis putaſne apud ſapientes, & eruditos, iis de cauſis te excuſaturum, incredibilem tuam in ſcribendo mutationem, vt ex humaniſſimo in omnes, repentè in vnum D. Fagnanum totus exardeſcas, eumque acerbiùs exagites; quod illum obliquè petas, & dum à conuitiis iuras te abſtinere, tùm maximè conuitieris? Virum modeſtiſſimum ac grauiſſimum, aliquo loco ais, ſuæ ignorantiæ conſcium, quam eruditis nequit occultare, velle ſciolum vide-

ri, & apud imperitum vulgus applausus captare. Si tuas opiniones iam vbique gloriaris te demonstratiue probare (adeo occultâ argumentorum tuorum vi, vt tibi vni sit comperta) studio & nostræ sententiæ odio, in illum calamum distrinxisti, cur tandiù tacuisti? Cur nihil simile scripsisti in Paulum Comitolum, Andream Blanchum, Philippum Fabri, Iulium Mercorum, qui ante D. Fagnanum, tuam opinionem impugnarunt, nec eorum argumentis hactenus satisfecisti?

Adde parum conuenire Christiano, pati, se humanitate & charitate in auctores, qui diuersa sentiant, ab ethnicis superari. Putasne Stoicorum Paradoxa minus aliena esse ab Epicureorum somniis, & Academicorum probabilitatibus, quàm à tuis D. Fagnani sententias, quæ docent ex probabilibus tutiora sectanda, quæ stent pro lege, & honesto contra vtile? Si ità censeres, probares te omninò imperitum antiquæ Philosophiæ: at quamlibet abhorreant Stoica dogmata ab Epicureis, & Academicis, scis tanta animorum contentione, Brutum Stoicum seuerissimum, Cassio Epicureo, & Ciceroni Academico coniunctum, vt vtrumque belli pro patria, & studiorum socios habuerit, cum Cassio in acie perierit; Ciceronem verò, libro vt ipse testatur, de virtute grauissimo, sub eius nomine edito, prouocauerit ad honestissimam & amicissimam de rebus Philosophicis disputationem, & ipse Cicero præcipuos de Philosophia libros, quales sunt Paradoxa, de Finibus bonorum & malorum, aliosque Bruto inscripserit? Sed Deum immortalem! quamuis diuersissimis sectis addicti, qua humanitate quibus se laudibus, quibus officiis vltro citroque prolatis, prosequuntur?

Cur igitur, DOCTISSIME CARAMVEL, totus ad humanitatem fictus & comparatus, ſcripto in D. Fagnanum libro, adeò ab innatâ tibi virtute deflexiſti? Cur paſſus és te Chriſtianum, & Antiſtitem, à Philoſopho & Ethnico vinci, nec præſulum aulæ Romanæ decanum, eo ad minus loco habuiſti, quamuis diuerſa ſentientem, quo Brutus Stoïcus Caſſium Epicuri diſcipulum, quo Ciceronem Academiæ addictiſſimum?

At inquies, Fagnanus toto ſuo Opere ſcommatibus, iniuriis, contumeliis, viros ſanctiſſimos & doctiſſimos, mortuos, ſuperſtites, eo liberaliſſime quo iniuſtiſſime compluit? Non dicam te inuidiosè ſtylum D. Fagnani iis nominibus traducere, à quibus longiſſimè abeſt, vt videantur repoſita potius quàm illata conuitia. Sed imprimis dico, neminem à D. Fagnano carpi nominatim, aut notari, neque ex illo refers vllum verbum aſperius, quàm Nouatoris, quod mirè exagitas nomen, quaſi pro Hæreticis vos habeat, quod illo vocabulo apud Catholicos Hæretici notentur. Vana & verbalis planè cenſura, quæ tota ſit in nomine, quam poſſis exercere, in omnium gentium orbis Chriſtiani homines, apud quos receptiſſimum eſt, Regum, & ſummorum Pontificum miniſtros, vocare nomine ex vſu communi, quo prædicantes Hæretici inſigniuntur. Nec aduertis, quod ſicut duabus religio partibus conſtat, doctrinâ fidei, & diſciplinâ ad mores, ita Nouatorum genus duplex diſtingui poſſe; Hæreticorum, qui fidei dogmata in dies mutando corrumpunt, & Theologorum qui antiquam̃ Pontificum, & Eccleſiæ diſciplinam, benignioribus vt loquuntur, interpretationibus emolliunt & reſoluunt: quod ſe æ-

gerrimè ferre pluries summus Pontifex testatus est, neque id ignorare potuit D. Fagnanus, intimorum ipsius sensuum conscius, cui malo indoluisse cum bonis omnibus, & aliquot verba protulisse quibus internum animi dolorem manifestaret D.Fagnanus, grande piaculum reputasti. Ego contra nil dissimulo, me vix vnquam legisse officia Ciceronis, maximè tertium illius librum, quo toto probat honestum vtili adeò anteponendum quâcumque comparatione vel minimi honesti, ad quodcumque maximum vtile, vt si vel minimum dubites, vel suspiceris, aliquâ spe compendij, & istud eligas, non vacet culpâ ipsamet electio & comparatio.

Vix vnquam Ciceronem de his vitæ humanæ officiis disserentem, cum nostris Theologiæ Moralis scriptoribus comparo, quin rubore suffundar, & penè dolore tabescam, ob sæculi nostri & Ecclesiæ dedecus sempiternum. Nam si liceat meum sensum aperire, videntur mihi Theologi Ethnicè locuti, & Cicero scripsisse vt Theologus & Christianus. Nescias an iste acrius pro honesto, an illi pro vtili, & libertate pugnent. Certè si hâc de causâ aliquos suis verbis gemitus immisceat, & Theologorum mollitiem carpat D. Fagnanus, sin vt illum laudares à te obtinere non poteras, debueras excusasse, eoque iustius, quod homini antiquæ disciplinæ callentissimo, in decretis Pontificiis versatissimo, in causarum iudiciis integerrimo, compertum esset, si in dubiis & incertis, & iis omnibus denique rebus, à quibus abest euidentia, liberum esset & tutum partem eligere, etiam minus probabilem quæ staret contra legem & honestum, pro vtili & amico, hâc regulâ Lesbiâ & plumbeâ, omnia antiqua iura corrumpi, noua vitiari, iudicia perue-

ti, Hæreticis materiam pręberi de Ecclesiâ obloquendi. Quid mirum igitur, tot malorum conspectu indoluisse & cohorruisse hominem eruditissimum, & iuxta piissimum?

Inde etiam secunda calumnia depellitur: hanc de probabilitatum vsu controuersiam, totam Theologicam & Metaphysicam esse contendis, nec posse à Iuris Canonici Consulto, pro dignitate tractari. At ego contra censeo, ad D. Fagnanum maximè hanc quæstionem pertinere, quod à quatuor veluti fontibus repetenda sit, à Sanctorum Patrum assiduâ lectione, ab antiquis Conciliorum Canonibus, decretis summorum Pontificum & à quotidianis illorum iudiciis. In his verò omnibus ipse versatissimus est, & omnes Theologiæ à Scriptores superat. Sanè nihil magis intempestiuum & periculosum est, quàm si ad vnius Theologię subsellium reuoces, quę sunt vsu continuo frequentanda, si res solidas ad meras subtilitates expendas: quę ad praxim spectant, maturo potiùs iudicio sunt ponderanda, quàm rimanda acuto ingenio, planè in fumum facessunt probabilia, huiusmodi distinctionibus quales adhibentur; & huius generis ea est de certitudine formalis actus, quę nullâ obiectiuâ nitatur, cuius ignorantiâ laborare vitio vertis D. Fagnano, quā certè non abnuit, nec sibi dedecori aut fraudi fore putat, sed de his fusiùs & exactius, disputatione secunda.

Quod ad tertium caput attinet de Iansenismo; non dicam millies objectum, & nunquam probatum, omni specie veri carere. Quis enim credat Innocentij X. & Alexandri VII. qui duas in Iansenium constitutiones edidere, Administrum & consiliarium, impegisse in errores ab illis nuper damnatos, his

censuris, quarum rationes & momenta, ab ipsismet Pontificibus quotidiano, & familiari colloquio hauserat. Non addam ipsosmet Pontifices hanc calumniam depulisse, damnatione Apologiæ Casuistarum contra Ianseniſtas, à qua videris Apologema exscripsisse: nam quæ ille in omnium laxiorum opinionum, & morum licentiæ insectationem profert conuitia, potiùs quàm argumenta, ex cognatione commentitiâ seuerioris doctrinæ cum Iansenij primâ propositione, tu in D. Fagnanum repetis eadem, nullo argumento confirmata. Quare non dubito quin etiam in Apologema cadat quæ iam Apologiam notauit censura Pontificia: atque huc litteræ istius & superioris hebdomadæ cursore, Româ delatæ, referebant, exemplaria tui libri Lugduno in vrbem deportata, fuisse ad portæ ingressum auctoritate publicâ intercepta: postremę narrabant, eo quo scripta erant die ad Congregationem. Indicis causam deductam; nec dubito quin primus qui adueniet cursor, censuram sit delaturus, quia in eâdem damnatione es cum Apologia, ob Iansenismum toties insontibus obiectum. Vix dici potest quot quantisque vitiis laboret hęc accusatio: tota è triuio sumpta est, nihil eruditionis habet, nihil bonæ fidei, subtilitatis aut verisimilitudinis nihil, tota ad inuidiam & ad imperitorum captum composita, ingrata doctis, bonis molestissima, inhonora summis Pontificibus, perniciosa Ecclesiæ, solis Hæreticis acceptissima & ipsis Ianseniſtis decora. Vnde vt tot mala resarcias, puto æquitatis aliquo respectu à teipso euersam fuisse: sciebas Iansenij nomen suspectum & inuisum, putasti si illud obtruderes, & iure vel iniuriâ aduersariis affingeres, te illis inuidiam & aliquam

etiam hæresis suspicionem conflaturum : tuam verò sententiam non solùm in tutò futuram, sed etiam quasi totius Ecclesiæ sensum habendam.

Fortè tibi religioni, ac pudori fuit, adeò apertâ fraude incautos decipere, ideò placuit tibi vulneri quod inflixeras, remedium adhibere, & quam inusseras notam abstergere : neque enim poteras validius hanc tuam censuram, aut argumentationem refellere, quàm dum pluribus tuorum scriptorum locis, & ipsomet Apologemate doces, nos posse legitimè astringi sectandæ probabiliori sententiæ, triplici quasi vinculo nempe voti, iuramenti & præcepti. Putasne illam repugnantiam seu Physicam, seu Moralem rei inesse, vt fiat quæ possit iustè præcipi, voueri, & iuramento confirmari? Atqui ex te possum his tribus nominibus me addicere parti probabiliori inquirendæ, & ad praxim reuocandæ : desine ergo criminari nos, dum censemus & docemus impossibilia præscribi, Iansenismi suspectos ac compertos esse. Et reuera si Pontificiæ constitutiones in Iansenium, & censura in primam ex ipso propositionem stare nequeant, nisi tu vincas, & nos cadamus causâ; præclarè cum Hæreticis & hostibus Ecclesiæ, infelicissimè cum Catholicis omnibus & summis Pontificibus ageretur, quod decreta ab illis prodierint, quibus feriantur pij omnes, qui cum tremore salutem operantur, qui tuta quæque timent, qui certiora sectantur, qui stent pro officio, & contra naturæ affectus luctentur, quod iisdem decretis obnoxij sint, sanctissimi & doctissimi ex totâ antiquitate Patres, qui legis & iuris naturalis, vel ignorantiam inuincibilem nullam patiuntur, vel excusare negant posse eos, qui legem violant, quod

ſemper aliquo dubio tangantur, ſe malè agere. Abſit, vt Pontificiæ cenſuræ in illos cadant, qui ſuæ ſalutis ſolliciti, non ſolùm tutiora quærunt, ſed putant ſe non poſſe damnationis periculum, ſine hac cautelâ vitare.

Fruſtra ergo pluribus tecum agerem defenſurus quem videris accuſare Ianſeniſmi D. Fagnanum, & quem reipsâ abſoluis, niſi aliud meditarer & probandum ſuſciperem, te iis accuſationibus opportunum, quibus alios immeritò grauas. Plura in D. Fagnanum congeris, parum illo & te digna, eos ais illum *Cum Ianſeniſtis contemnere, quibus ſatisfacere neſciat: eo immedicabilius nocere, quo cautius occultiuſque ſuum venenum affundit: magno apparatu verborum agere, à quo abſit Dialectica, ne impedimento ſit Rhetoricæ: apud Ariſtotelem quærenda eſſe argumenta, nulla eſſe apud D. Fagnanum*. Addis *audere eum dicere quod vult, quia exiſtimat ſe nihil debere probare*. Non dubito quin longè moleſtiùs ferret ſuam defenſionem, quàm tu ipſe meas reprehenſiones, ſi illius causâ tibi ſimilia reponerem; ſed patietur vir manſuetiſſimus, & tu etiam boni conſules; ſi demonſtrauero tuam ſcriptionem his omnibus vitiis laborare, quę in illo carpis: atque vt à leuioribus incipiam.

Dico, hoc tuum Apologema maxime præferre contemptum, aut ſi velis, imperitiam eiuſdem diſciplinę, quam vis illum penitus ignorare. Scis logicam tradere modos ſciendi, eoſque contineri his tribus partibus, legibus diuiſionum, deffinitionum, & argumẽtationum; & quęcumque à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio debet, at optime monet Tullius, ex logicę regulis, à definitione (ſaltem quoad

quid nominis) proficisci vt intelligatur de qua re disputetur. Ponendus ergo primum est controuersię status, seu vt Iuristæ loquuntur, legis & quęstionis examinandæ species, & exacte ac distincte constituenda; deinde diuidenda in partes, tum singulę accurate definiendæ: postremo argumentis res proposita est conficienda, & submouendę difficultates quibus impugnatur. Has omnes dialecticę partes & leges, in Aristotele D Thoma, & à D. Fagnano obseruatas admirari licet, in te vero desideramus prorsus omnes. Primum male omnino constituis, & confundis potius, quàm distinguas controuersię statum, deinde peius definis, & quod vnum superest, vbique Paralogisas, & sophismatibus pugnas.

Quod ad statum quęstionis pertinet, perperam omninò ponis ex tua mente quidem, sed præter nostram. Putasti nos tibi in totum aduersari, & sicut nullo discrimine quodlibet probabile approbas, & tutum censes, ità fingis nos omne probabilitatum genus damnare, & hinc genealogiam instituis probabilitatum, quas vis mundo coæuas, & perpetuâ seriè omnibus sæculis durasse; quasi improbato toto genere probabilitatum, videamur à communi generis humani sensu abhorrere: sed mentem nostram aut ignoras omninò, aut dissimulas.

Nos duas opinionum probabilium Classes distinguimus aduersas & pugnantes; quarum vna stet pro lege & honestó, altera pro voluntate seu libertate, & commodo. Primi Ordinis opiniones secundi laxioribus, à periculo damnationis & peccati remotiores, subinde anteponendas censemus, contra tuum paradoxum, quo omnes etiam inequaliter probabiles, perinde & ex ęquo tutas asseris; quę fauent voluptati,

voluptati, & vtilitati contra legem, nihilo magis habere vllum peccati periculum, quam quæ pro lege ſtent probabiliſſime. Vellem longâ illâ probabilitatum inductione, quam ab orbe condito ad noſtram ætatem proſequeris, probares, vlli vnquam, nõ magis fraudi aut vitio verſum, quod nullo diſcrimine opiniones pro libertate minus probabiles, probabilioribus pro lege & ſalute antepoſuerit. Sed hoc nullo prorſus exemplo probas: immo quæ affers ex Euâ ac D. Petro, aliiſque, tuam cauſam prorſus jugulant, vt demõſtraturus ſum reſpõſionibus ad ſingula.

Neque definis melius partes controuerſiæ, quam conſtitueris, aut diſtinxeris. Probabilem putas cum tutâ opinione coincidere; & hoc tantum differre, quod probabilitatum plures ſint gradus, vnus ſit indiuiſibilis ſecuritatis, qui omne arceat periculum peccandi, aut excidendi à ſalute; atque in eo conſtituis opiniones, vel minimæ probabilitatis; etiamſi pro libertate & voluptate ſtent contra legem & honeſtum; dubiam vero opinionem diſtinguis à probabili, quod pro illâ leues, pro iſtâ graues militent rationes: quaſi nequeat mens dubia eſſe & ſuſpenſa, cum grauiſſimis & inſuperabilibus vtrinque vrgetur difficultatibus, vt ab vtriuſque partis aſſenſu abſtineat, nec ſi velit maxime poſſit, alterutri præbere, quamdiu paribus omninò, aut fere vtrinque rationum momentis libratur: quæ ſi argumenta, quibus Trinitas, Incarnatiò, Euchariſtia, Dei libertas, aut noſtræ cum eius præſcientia & concurſu concordia, aliaque fidei myſteria, leuia ſint, quamuis difficultatibus ingenia humana abſorbeantur, nec illis ſoluendis Angelica ſufficiant: parem & forte maiorem diuinâ, poteſtatem in nos aſſumis; ſi pro tuo iure à

nobis exigas, vt dubiæ & probabilis opinionis differentias, & definitiones, quolibet fidei mysterio creditu difficiliores, tanquam certas excipiamus. Sic enim te conuenio, vel graues reputas quæ mysteria Trinitatis &c. impetunt difficultates, à lumine naturali repetitas, vel leues, seu facile & euidenter solubiles existimas: Si primum asseras, ergo probabilium opinionum accenses generi & classi, illas quæ mysteria Trinitatis &c. quæ immortalitatem, prouidentiam negant: & cum probabilis opinio tibi sit eadem ac tuta, nihil peccabit, nec vllum salutis periculum incurret, quisquis ejurabit fidem, & diuinitatem ipsam pernegabit; cum ad id habeat rationes graues, quas nequeat soluere, & quibus plane succumbat, nisi confugiat ad fidei anchoram.

Dices has omnes, quibus vrgemur rationes leues esse, ac proinde opinionem non inducere ad probabilem, sed dubiam tantum nec periculosam. Certe non occurrit aliud, quo tutari te possis præsidium, neque alium vales aggerem, & obicem opponere licentiæ quodlibet impunè agendi & sentiendi, aut cohibere omnia vitiorum & errorum genera, ipsummet denique Atheismum. Sed quid leuius quid futilius excogitari potest, tot arcendis malorum, & impietatum generibus, illo discrimine à te constituto, inter probabilem & dubiam opinionem; vt illa sit certa & tuta, hæc sit periculosa, quod leuibus rationibus fulciatur? Quibus putas te hæc commenta persuasurum, vt leues putent rationes esse, quibus ipsamet ratio succumbat, quas nequeat mens Angelica euidenter falsi arguere? Cogis nos sensum communem eiurare. Quid tibi graue futurum est, si le-

ues censeas rationes dubitandi de mysteriis religionis, quæ omnem rationem superant.

Hæc omnia dicta, velim interpreteris non in te, sed in tuam sententiam; quam te, bono animo complanandi viam, quâ itur ad cœlum, non dubito docere, & totis viribus propugnare: sed timeo ne præter tuam mentem, quos vis in cœlum molli, & decliui itinere deducere, des in infernum præcipites; & dum peccatis minuendis, benignioribus opinionibus allaboras, in infinitum augeas. Id puto ad minus me demonstrasse, nostram de probabiliori & tutiori opinione in rebus fidei, & morum prosequendam sententiam, minus Iansenismo fauere & obnoxiam esse, quam cuilibet errori pessimo nequidem Atheismo excepto tuam, quæ nullo discrimine tutas sanxit quaslibet opiniones probabiles, quæ aliquâ graui ratione fulciantur. Et cum argumenta quæ contra Trinitatem, prouidentiam, immortalitatem animæ tibi fortè leuia videantur, alii vero vrgentia sentiant, & illis planè succumbant; hos omnes iuxta tua principia oportet ignorantia inuincibili laborare, & excusari ab omni errore & peccato, nec posse iustè à Deo damnari, immo saluos fieri debere, & cœlo recipi, si à puero baptizati inter Christianos, inter Idololatras educati, consenescant in omni genere scelerum, idque impunè, quod sibi probabiliter persuaserint cum Epicuro & Lucretio, omnia casu ex atomis facta esse, & regi.

Hæc omnia tibi subiicio, non quasi à te tradita & probata; sed necessario ex tuis principiis consequuta: nec plane video quâ ratione stantibus quæ ponis documentis, possit hæc difficultas profligari: vt merito à te expectem quid sis responsurus ad hęc

duo quæsita. Primo an vera sit definitio opinionis probabilis, ac proinde tutæ, quod ratione aliquâ graui, id est, quæ vrgeat & difficilis sit solutionis, confirmetur: deinde an leuia sint argumenta quibus impugnantur fidei mysteria, & vitæ moralis principia. Atque interdum pro ingenito candore fateris, te non posse respondere: immo Hæreticus esses, si secus scriberes: nam fidei articulus est, quæ docet mysteria supra omne naturæ creatæ lumen posita, non posse euidenter probari, sicut nec solo lumine naturæ euidenter solui argumenta, quibus impugnantur.

Quare non dubito, quin & hâc præfatione, & quasi primâ in tuam sententiam velitatione, agnoscas & fateare, hanc contra te disputationem, nec gratis & animo litigandi, nec solius defensionis D. Fagnani, sed religionis causâ susceptam esse, quæ omninò periclitatur, si stent duæ definitiones à te constitutæ, de opinione probabili & dubiâ: ex quibus, nihil falsi, aut mali excogitari potest, quod deduci nequeat, in patrocinium cuiuscumque vitii & erroris; quodque timendum est, inde breui erupturum, nisi tu validum aliquem aggerem opponas, quo tot malorum illuuies, Noëmi diluuio longe periculosior, sistatur & cohibeatur.

Dices fortè, hæc quę obiicimus, scandala esse pusillorum, id est, leuia; ex quibus iuxta definitionem à te positam, existere possit opinio dubia, non probabilis. Sed contra vrgeo quæ à me in tuam sententiam prçlibata sunt, & fusius prosequenda, non adeo leuia esse, vt sint contemnenda: & sin tibi, qui inuictâ polles vi ingenii, certè aliis negotium facessant, qui experiuntur grauissimas de Existentiâ Dei, im-

mortalitate animæ tentationes, ſeu dubitationes; quibus ſuccumberent, niſi præſto eſſet pugnantibus efficaciſſima Dei gratia;nec facile ſibi perſuadebunt leues eſſe huiuſmodi tentationes, quas ipſi pene inſuperabiles ſentiunt, nec vinci poſſe,ſi deſit omnipotentiſſima Dei virtus. Vides quo ex tuis principiis deducamur,vt niſi quamprimum reſpondeas ad iſta, grauiſſimus caſus impendeat in omne genus vitiorum & errorum: & quamuis leuia eſſe contendas quæ obiicio. nec facere probabilem, ſed dubiam opinionem (hoc etiam ægre perſuaſeris aut probaueris) ſcis etiam puſillorum ſcandala curanda eſſe:& hoc à te,tum meo, tum omnium mei ſimilium,id eſt, puſillorum nomine efflagito. Interim dum à te remedium ad hæc mala, id eſt,reſponſum ad hęc argumenta expectamus; patere, & boni conſule meum in te ſtudium, & in omnes qui tuis principiis poſſent impelli, ad aliquid ſiniſtre de fide & contra bonos mores ſentiendum,ſi alia pro viribus aſſumam ex D. Fagnano, aliiſque fundamenta tutiora & remedia parem, quæ iis periculis arcendis videntur mihi efficaciora: ne mala quæ arbitrario probabilium vſu denuntiaui contineri, & inde quamprimum proruptura, promouiſſe videar, niſi remedium præſentiſſimum quo ſiſti, & cohiberi poſſint adhibuero.

Hæc de totius operis conſilio; quod non dubito à te ipſo probatum iri, dum meliora deprompſeris, ſanandis hominibus, qui ex tuis principiis poſſent ſe in omne genus malorum præcipites dare. De partitione & methodo diſputationum, plura dicam ad ſingulas. Vnum tantum moneo, non mearum virium fiduciâ, ſed quadam ipſius controuerſiæ conſequutione neceſſariâ, me tibi addere pugnæ ſocios,& vni

cum tribus pugnandum esse. Nec ex illâ societate quidquam tuæ causæ accedet, aut deperibit nostræ. alia est enim pugnæ litterariæ & bellorum ratio; in istis magna fit inclinatio victoriæ, in eos qui plures habent socios, & vincunt numero; hic contra spero euenturum. Nostrę disputationis alea & summa, in hoc posita est, vt tuam accusationem de Iansenismo depellam à nostra sententia, de probabiliori & tutiori opinione eligenda, quod tu erroris Iansenij damnas; quasi impossibilia hominibus præscribamus; sed contra te stat Anonymus, qui nostram doctrinam hoc nomine carpit, quod aliis illam principiis stabiliamus, quam quæ à Iansenio repetuntur: neque velimus vnicè inniti huic fundamento, iuris & legis naturalis ignorantiam inuincibilem, non tollere culpæ reatum ab actu quo violatur.

Vides nos à dextris & à sinistris impeti, non solum diuersis, sed planè pugnantibus inter se accusatoribus: vt ex aduersariorum dissentione, causæ nostræ æquitas sicut castissimæ Susannæ innocentia elucescat & inuictè confirmetur. Tu nos purum putumque Iansenismum crepare continuo vociferaris: alter conqueritur, nos principia Iansenij non aduocare nostræ sententiæ fulciendæ. Contraria asseritis, vtriusque dictis constare veritatem repugnat; vtrosque falli nihil vetat: sed nos vltrò agnoscimus & probaturi sumus disputatione secundâ, argumenta quibus sententiam nostram confirmamus, aliunde quam à Iansenij principiis repeti: & falsum esse nostram sententiam nutare, quod nolimus cum Iansenio conuenire. Igitur ex Anonymo præsidium nobis comparabimus disputatione secunda: qua tuam in D. Fagnano scriptionem, & alia

tuis libris ſparſa, quæ ad idem argumentum pertinent expendemus, quid veri, quid virium, aut quid periculi habeant. Huic diſſertationi præmittēda eſt, diſputatio cum Theophilo Raynaudo de eodem probabilium opinionum delectu. Quid vero tecum commune habeat hic Author, & quid compendij ex ex illo relaturus ſim, ipſe agnoſces, & Lector beneuolus, cum cauſas huius diſſertationis aperuero. Vnum, tantùm addam amouendo offendiculo, quod mihi nonnullus objecit, conqueſtus primas non habere his noſtris diſſertationibus D. Fagnanum, quaſi eius defenſione mihi quidquam poſſit eſſe antiquius. Sed præter cauſas huius ordinis plures, hanc omnibus probatum iri ſpero, quod cum Theophilus in Suaris gratiam duos Pontifices laceſſiuerit, Caramuel D. Fagnanum aggreſſus ſit, viſum mihi eſt æquiſſimum, ſi primùm ipſoſmet Pontifices, deinde illorum adminiſtrum ſapientiſſimum propugnarem.

APPROBATIO

DOCTORVM PARISIENSIVM.

NOS infra ſcripti Theologi Pariſienſes accuratè per legimus Librum cui titulus eſt, *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas, Authore* F. VINCENTIO BARON, *Theologo Dominicano* : in quo nihil ſiue fidei, ſiue bonis moribus aduerſum deprehendimus, imo purioris & ſolidioris doctrinæ dilucidam explanationem, in qua vera morum aſtruitur, regula aduerſus impium dogma recentiorum nonnullorum aſſerentium, quamcumque probabilitatem ſemper & in omnibus tutam. Datum Pariſiis die quinta Auguſti anni Domini milleſimi ſexcenteſimi ſexageſimi quarti.

DV FRESNE DE MINCE'.

N. PETIT-PIED.

LVDOVICVS MARAIS.

FACVLTAS REVERENDISSIMI *Patris Generalis.*

NOS F. Ioannes Baptista de Marinis, sacræ Theologiæ Professor, Ordinisque Prædicatorum humilis Magister Generalis, & seruus. Harum serie, nostrique authoritate officij, tibi R. A. P. F. Vincentio Baronio, Prouinciæ nostræ Tolosanæ, licentiam facimus & facultatem, publicis Typis emittendi in lucem, opus à te editum, cui titulus est, *Theologia Moralis aduersus laxiores Probabilistas*, habitâ prius approbatione duorum in sacrâ Theologiâ Doctorum, aut Professornm Ordinis nostri, à R. A. P. Priore, seu Moderatore Nouitiatus nostri Generalis Parisiensis designandorum: seruatisque iuxta sacros Canones, decreta summorum Pontificum, Constitutiones nostras, & acta Capitulorum Generalium Ordinisnostri, aliisque de suis seruandis. Datum Romædie prima Aprilis 1664.

F. IOANNES BAPTISTA DE MARINIS,
Magister Ordinis.

F. IACOBVS BARELIVS,
Magister & Socius.

Approbatio Doctorum Ordinis.

NOS ſubſcripti in ſacræ Theologiæ Facultate Pariſienſis Doctores fidem facimus, Nos perlegiſſe librum cui titulus eſt, *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas*, *Authore* R. P. F. VINCENTIO BARON, *Theologiæ Profeſſore*, *Ordinis Prædicarorum*, in quo nihil deprehendimus ab Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ, Religione & doctrina, alienum aut bonis moribus contrarium, ſed omnia Doctoris Angelici ſcriptis conformia & ideo digna quæ ad publicam Theologorum vtilitatem prælo mandentur. Pariſiis die duodecima Iulij anni Domini 1664.

F. BALTHASAR LANGLOIS.

F. BERNARDVS GVYARD.

Approbatio Professorum Ordinis.

LIBRVM cui titulus, *Theologia Moralis aduersus laxiores Probabilistas*, *Authore* R. P. BARONIO, ex Commissione Reuerendissimi P. Generalis, attente perlegimus : opus suo Authore dignum; quod præter doctrinam Scripturæ, Patribus, & Pontificum decretis consentaneam, hoc habet præcipuum, vt in defensionem diuinæ legis, contra laxiores sententias susceptum, virtutis Apologia dici debeat. Bonis omnibus acceptum fore, æquitas postulat, & omnium expectatio suadet, quibus sua salus curæ est : ideoque dignissimum prælo iudicamus. Datum Parisiis 9. Ianuarij anni 1665.

F. BERNARDVS LAPALISSE, sacræ Theologiæ Professor, & Nouitiatus Generalis Parisiensis, FF. Prædicatorum Prior.

F. ANTONINVS MASSOVLIE', Lector Theologiæ.

PRIVILEGE DV ROY.

IL est permis au R. P. VINCENT BARON Professeur en Theologie, de l'Ordre des Freres Prescheurs, d'imprimer ou faire imprimer par qui bon luy semblera, vn Liure qu'il a composé, intitulé, *Theologia Moralis aduersus laxiores Probabilistas* &c. pendant le temps & espace de dix ans, durant lequel temps nous faisons tres-expresse deffense à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres, de vendre & debiter ledit Liure, sans la permission dudit PERE, ou ceux qui auront ordre de luy, à la charge qu'il sera executé suiuant sa forme & teneur, contenu en l'Original. Donné à Paris le Mars 1645.

Par le Roy FALLENTIN.

Registré sur le Liure de la Communauté, suiuant l'Arrest du Parlement en datte du du 8. Auril 1653.

Ledit R. P. BARON a cedé, quitté & transporté ledit Priuilege cy-dessus à SIMEON PIGET, Marchand Libraire de Paris, pour en ioüir en son lieu & place, suiuant l'Acte passé entr'eux le 19. Aoust 1664.

INDEX
DISPVTATIONVM.

DISPVTATIO PRIMA.

DE vſu probabilium generatim & in re Sacramentaria, aduerſus Theophili Raynaudi exceptiones, ſeu diſputationem de Epiſtolari confeſſione & abſolutione Moribundi. pag. 1

SECTIO I.

Huius diſſertationis occaſio, Argumentum & Partitio. 2

ART. I. Tres à Theophilo libri in Dominicanam Familiam & totidem in Societatem ſcripti. ibid.

ART. II. Argumentum diſſertationis de Epiſtolari confeſſione Theophili, & noſtra ad illa reſponſionis ſumma & partitio. 7

SECTIO II.

An Suaris Authoritas, vel cuiuſuis doctoris claſſici de qualibet re opinionem probabilem & ſecuram efficiat, vbi de vſu probabilitatis generatim. 10

ART. III. Referuntur tres hac de re ſententiæ & vera eligitur. 11

§. 1. De rebus ad ſalutem neceſſarijs neceſſitate medij, tuta ſententia eſſe nequit, niſi ſtet pro lege, quamuis aduerſa ſit paris aut paulo maioris probabilitatis. ibid.

§. II. *Idem censendum est de delectu opinionum probabilium circa res ex solo præcepto à lege naturali ad salutem necessarias.* 13

ART. II. *Confirmatio superioris doctrinæ responsione ad Dialogum Fabri de hoc argumento.* 15

§. I. *Immerito nobis obijci probabilitates ex nostra sententia in totum tolli.* 16

§. II. *Opinio probabis male definita à Patre Fabri.* 17

§. III. *Vera definitio opinionis probabilis qua superiora confirmantur.* 19

§. IV. *Reijcitur Regula probabilitatum P. Fabri nihilo melior illius definitione.* 21

§. V. *Conclusio & compendium totius Dissertationis.* 22

ART. III. *Consectaria ex superioribus.* 23

§. I. *Colliguntur alia quatuor corollaria.* 25

SECTIO III.

An Suares probabilem & tutam fecerit opinionem de Absolutione sacramentali per Litteras collata, ante decretum Clementis Octaui.

ART. I. *Ex superioris Sectionis doctrina resoluitur quæstio proposita.* 30

ART. II. *Origo & progressus opinionis de licita administratione Sacramenti Pœnitentiæ inter absentes cum suis fundamentis.* 32

ART. III. *Superior opinio refellitur ratione & Decreto Clementis VIII.* 34

ART. IV. *Thomistarum opera superior opinio damnata à Clemente VIII.* 35

SECTIO IV.

An interpretatio Decreti Pontificis à Suare tradita legitima sit, & probabilis. 37

ART. I. *Aperitur status Controuersiæ.* ibid.

§. I. *Duo animaduertenda ad quaestionis resolutionem.* 39
§. II. *Hac distinctione conciliantur Doctores.* 40
§. III. *Explicatur vera mens Conciliorum.* 43
§. VLT. *Variæ Theologorum interpretationes & verior Decreti Pontificij.* 44
ART. II. *Satisfit argumentis Theophili.* 46
§. II. *Calumnia Theophili in Dominicanos, præsertim in Morelles & Grauinam, & in Clementem VIII.* 50

ART. VLT.

Præposterum Theophili iudicium.
De Catechismo, & de Rituali Romano. 57

SECTIO V.

Ex Raynaudo tria refelluntur, quibus nimium probabilitatis vsum fouet. 62
ART. I. *Nimiæ Recentiorum laudes quæ in contemptum antiquiorum vergunt, refelluntur.* 63
ART. II. *Suffragium quo Raynaudus omnia Laxitatum genera approbatione operis Tamburini sua fecit expenditur.* 71
§. I. *Notantur variæ laxitates Tamburini.* ibid.
§. II. *Refelluntur varijs testimonijs & argumentis.* 73
ART. III. *An licitæ sint æquiuocationes, & restrictiones mentales.* 84
§. I. *Summa disputationis antiquæ & recentis de restrictionibus mentalibus.* 85
§. II. *Laxitates recentiorum de restrictionibus mentalibus.* 90
§. III. *Tria Tamburini paradoxa ex restrictionibus mentalibus.* 91
§. IV. *Censura Academiæ Louaniensis in iuramenta*

DISPVTATIO II.

Apologetica pro D. Fagnano contra Caramuelem & P. Mercoro contra Anonymum. 102

SECTIO I.

Occasio & status Controuersiæ Caramuelis cum D. Fagnano & Anonymi cum P. Mercoro. 103

ART. I. *Occasio scriptionis Anonymi in nostram sententiam traditam à P. Mercoro, & in illam obiectionum summa.* 105

ART. II *Summa disputationis Caramuelis in D. Fagnanum.* 109

§. I. *Summa Epistolæ primæ Caramuelis & Notarum ad illam.* 110

§. II. *Animaduersiones in secundam Epistolam Caramuelis.* 121

§. III. *Examen tertiæ Epistolæ.* 130

ART. IV. *Explicatio status Controuersiæ, solutio primi nodi ex Anonymo, Responsio ad quartam Epistolam.* 134

§. I. *Distinguuntur quatuor probabilitatum gradus, & inde eruuntur quatuor Regulæ quibus fit satis Caramueli & Anonymo.* 139

§. II. *Refelluntur Appendices nouem ad Apologema.* 150

SECTIO II.

Examen Epistolæ quartæ. 157

ART. I. *Respondetur generatim ad totam Epistolam.* 139

§. I. *Decurritur tota Epistola, & nihil probare demonstratur.* 160

§. II. *An quæstio de probabilitate ad solos Theologos pertineat, an possit etiam à Canonistis attingi.* 162

ART. II *Prima classis argumentorum pro delectu opinionis à lege stantis, ex principiis communibus prudentiæ & conscientiæ.* 167

§. I. *Probatur maior seu prima propositio argumenti, certitudinem requiri ad dictamen conscientiæ.* 168

§. II. *Probatur Minor, seu secunda pars argumenti, hanc certitudinem prudentiæ deesse sequentibus opinionem probabilem pro libertate.* 173

§. III. *Duplex Responsio ad argumentum 1. reijcitur; 2. explicatur.* 175

§. IV. *Impugnatur communis responsio recentiorum, ex reflexione supra probabilitatem, falsò asciscens certitudinem conscientiæ:* 176

§. 5. *Repugnat assensus opinatiuus vtriusque partis simul.* 177

§. VI. *Impossibilis est assensus certus vnius partis, si altera sit majoris aut paris probabilitatis.* 179

§. VII. *Impossibilis est etiam assensus certus vnius partis, altera paulo minus probabili contra stante.* 182

ART. III. *Demonstratur illicitum esse assensum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege majoris, paris, aut paulo minoris probabilitatis.* 184

§. I. *Ex superioribus deducitur illicitum esse assensum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege majoris aut paris probabilitatis.* ibid.

§ II. *Dictamen conscientiæ singulare fieri nequit certum & licitum, sola propositione vniversali, pro*

libertate probabili , vel solà in illam reflexione 187

§. III. *Repugnat legi æternæ, & prouidentiæ diuinæ, arbitrarius probabilitatis vsus.* 189

§. VLT. *Arbitrario probabilitatum delectui pro libertate, repugnant Patres & Theologi , nec quicquam fauet regula in dubijs standum pro jure possidentis:* 192

SECTIO III.

Secunda Classis Argumentorum pro delectu tutæ opinionis ex diuersis vitæ humanæ & Christianæ officiis. 194

ART. I *Probatur delectus opinionis tutioris à Religiosorum Instituto.* 196

§. I. *Valet hæc Regula de vtroque Dubio Iuris & Facti.* 199

§. II. *Valet eadem Regula ex lege Amicitiæ cum Deo.* 200

ART. II. *De Religionis candidato & Christiano, in delectu eorum quæ ad salutem credenda sunt , Dogmatum.* 201

§. II. *Refellitur solutio Fabri & Stubrochij.* 202

§. III. *Melior & efficacior methodus cum Hæreticis & Impijs pugnandi , eosque ad fidem reuocandi.* 207

§. IV. *Eodem argumento refellitur resolutio secunda & decima.* 212

§. VLT. *Refellitur resolutio nona.* 217

ART. III. *Probatur opinionis pro lege delectus ab officio Professorum in Scholis, Consultorum, Confessarij, & Medici.* 222

§. I. *Explicatur fusius argumentum propositum, & triplex gradus aut caput distinguitur detegenda verioris*

& tutioris opinionis. 223

§. II. *Probatur delectus opinionis pro lege, argumento à Ministris Sacramentorum, & à Medicis.* 228

ART. IV. *Probatur delectus opinionis pro lege, ab officio Iudicis, & Principis bellum indicentis.* 231

SECTIO IV.

Tertia Classis argumentorum à posteriori, seu à malis quæ ex probabilitatis regula, contra delectum opinionis pro lege, nascuntur. 234

ART. I. *Explicatur natura probabilitatis, vnde repetitur generatim vis huius tertij argumenti.* 235

§. I. *Refelluntur tres aduersariorum responsiones.* 237

§. II. *Refellitur altera Caramuelis responsio, ad idem argumentum.* 239

ART. II. *Colliguntur aliquot argumenta à posteriori, pro delectu tutæ opinionis.* 244

§. I. *Summa & vis duodecim argumentorum, ex D. Fagnano.* ibid.

§. II. *Superiorum argumentorum summa, quibus alia adduntur eiusdem generis à posteriori.* 254

ART. VLT. *Responsio ad obiectiones Caramuelis resolutione decima.* 259

§. VLT. *Respondetur ad 4. ejusdem resolutionis objectiones.* 263

SECTIO V.

Classis quarta argumentorum pro tutiori opinione, à Testimonijs Scripturæ, Patrum, vtriusque Iuris & Theologorum. 265

ART. I. *Nouitas vaga probabilitatis, male excusatur à Caramuele, responsione ad primam obiectionem.* 266

ART. II. *Primum ex Scriptura testimonium, contra securitatem cuiuscunque probabilitatis.* 278

ũ ij

§. I. *Securitas vaga probabilitatis repugnat Scripturæ verbis, & exemplis* 276

§. II. *Responsio ad argumenta Caramuelis pro sua sententia, ex Eua & Adami lapsu.* 278

§. III. *Respondetur argumento pro securitate probabilitatis ab Adami culpa.* 285

§ VLT. *Respondetur aliis quatuor exemplis.* 287

ART. III. *Expenditur probabilitatum securitas, secundo genere testimoniorum, ex Antiquis Patribus & Theologis.* 293

§. I. *IV. Præiudicia ex Antiquis Patribus, & Scriptoribus, contra probabilitatum securitatem.* 294

§. II. *Solutio aliquot argumentorum Anonymi ex tertio nodo contra sententiam P. Mercori.* 300

§. III. *Concluditur argumentum à testimoniis Patrum, & alia ad idem loca adduntur.* 310

ART. III. *Expenduntur testimonia vtriusque iuris, pro delectu opinionis tutæ.* 316

§. I. *Duarum Regularum Iuris verus sensus, pro delectu opinionis tutæ deffenditur, contra recentiorum interpretationes.* 318

§. II. *Accuratius explicatur regula de potiori iure possidentis.* 323

§. III. *Aliud argumentum à regulis iuris Canonici, quid in dubio faciendum.* 328

§. IV. *Perstringitur argumentum Caramuelis, pro laxitate opinionum probabilium, à dispensationibus Pontificiis, & soluitur generatim.* 330

§. V. *Expenduntur septem Caramuelis Exempla.* 335

§. VLT. *Responsio ad argumentum & exemplum dispensationis à voto solemni.* 344

SECTIO VI.

Quartum genus testimoniorum à Theologis. Inquiritur mens D. Thomæ, & Respondetur opusculo P. Ferrerij. 351

ART. I. *Pluribus Caramuelis obiectionibus satisfit.* 352

§. I. *Respondetur pluribus objectionibus Caramuelis.* 353

§. II. *Respondetur tribus objectionibus ex D. Thoma & tria vitia deteguntur.* 364

§. VLT. *Respondetur objectioni ex sancta Brigita, & & Angelis Beatis.* 374

ART. II. *Indagatur mens Diui Thomæ de opinionum delectu.* 377

§. I. *Dissertatio grauissima Anonymi aduersus Mercorum de vera sententia Diui Thomæ, & interpretatione Articuli 13. ex quodlibeto octauo.* 379

§. II. *Respondetur argumentis P. Ferrerij, de vera mente D. Thomæ.* 390

§. VLT. *Concluditur nec D. Thomam, nec vllum Theologorum, posse minus probabilem pro libertate opinionem tutam facere.* 401

ART. VLT. *Expenditur Theologorum testimonium & antiqui recentioribus conferuntur.* 405

§. I. *Refellitur responsio vltima Caramuelis ad quartum argumentum.* 408

§. VLT. *Totius Operis conclusio.* 413

Errata.

Omiſſis leuioribus quæ ſenſum non mutant, & ipſe facile Lector corriges, grauiora hæc annotabo.

Pag.73.l.14. Italia *l.*Italiæ, p.89. l.15. mendacij *l.*mendaciis, p.130.l.6.pluris *l.*pluries, p.192. l.16. accuſemus *l.*accenſemus, p.224.l.11.& reipub.*l.*è reip. p.245.l.7.hinc ſibi *l.* ſit,p.249.l.36. agnoſcunt *l.* agnoſcant, p. 398. l. 18.non aduerſari , *dele* non, p. 405. l.25. diſcordiam *l.* concordiam.

DISSERTATIO PRIMA

De vſu probabilium generatim & in re Sacramentaria adverſus Theophili Raynaudi exceptiones, ſeu diſputationem de Epiſtolari confeſſione & abſolutione Moribundi.

De probabilium opinionum vſu moderando, cum tribus aduerſarijs acerrimis, doctiſſimis, & contraria obtendentibus, diſputaturus; putaui è re noſtra fore, id eſt maximam veritati lucem acceſſuram, ſi hoc argumentum aggrederer ab exercitatione cum Theophilo, nuper id eſt poſtremo per-vigilio Feſti Sanctorum, viuis exempto, & vt opto, Beatis accenſito. Nam cum eius diſſertationi de Epiſtolari confeſſione (quod tertium ex eius Libris in Dominicanos editis opus extabat) reſpondiſſem, antequam apologema Caramuelis prodijſſet in lucem aduerſus Fagnanum, & ad meas manus perueniſſent Anonymi Authoris nodi, contra baſim Mercori, eiuſque ſolutiones; & quaſi præſagâ mente ſubodoratus fuiſſem, eam tractationem ſuſceptam ad defenſionem Dominicanorum reſumendam eſſe, & fuſius proſequendam: ea pro Dominicanis Apologia de Sacramento Pœnitentiæ inter abſentes adminiſtrato, prima tantum huius controuerſiæ, lineamenta duxi, & fundamenta poſui cum aduerſarijs communia, aut quæ vix negare audeant; ex quibus conſecutione quaſi neceſſariâ deducemus, ea de quibus minus inter nos conuenit, aut apertè diſſentimus. Itaque maximam ex hac primâ exercitatione ad reliquas lucem hauriemus. Et quamuis hæc rationum momenta minime nos vrgerent, ad hunc concertationum ordinem inſtituendum; conſentaneum

plane erat hunc honorem haberi Theophilo, vt sit primo loco; tum quia antiquior est, & iam viuere desijt; & alij adhuc sunt superstites, vt si visum fuerit, ipsius defensionem, aut potius causæ communis, eius nomine suscipere possint; tum quia scholam Thomisticam & Familiam Dominicanam acerbissimè excepit ille author, & miris conuitijs ac calumnijs exagitauit, cum qua nulla alijs intercessit contentio & simultas. Id vero æquitatis & charitatis lex jubet vt tui prius quam extraneorum rationem habeas, tuæque defensioni & saluti antè consulas quam alienæ.

SECTIO PRIMA.

Hujus Dissertationis occasio, Argumentum & Partitio.

SCIRE aues (Erudite Lector) quid nobis intercesserit negotij & litium, quæ origo fuerit contentionum cum Theophilo Raynaudo nostri sæculi polistore, & plurium voluminum scriptore. Cur multi è nostris in illum scripserint, & visi sint acerbius habuisse, quam vellent nonnulli. Sed facilè excusabis, immo & boni consules, hanc nedum iustam, sed etiam necessariam defensionem, si paucis eius causas aperuero, quæ ad rem faciunt, & sunt velut Isagoge ad nostram controuersiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Tres à Theophilo libri in Dominicanam Familiam & totidem in Societatem scripti.

VIDEBOR forte nonnullis sæuire in mortuos, eorum sepulchra diripere, & pios manes sollicitare, si commemorem, & ab origine repetam aduersus Dominicanos disceptationes & simultates à triginta annis susceptas, sopitas interdum, extinctas numquam, nisi fortè vt post aliquot interualla acrius exardescerent, & ex piorum voto ac sensu, æterno silentio obruendas. Mirum sane est, tandiu potuisse adhærescere animo viri aliàs, vt ferunt, à multis vitijs vacui & immunis, non ausim odium dicere, sed certe pessimum, & præposterum de Dominicanis judicium, cui videtur immortuus,

nec prius eos insectandi finem fecisse, quam viuendi. Libentissimè ego etiam ex omnium bonorum sententiâ, ab ijs commemorandis abstinerem, quæ non nisi mœrorem & lachrymas Ecclesiæ, heterodoxis vero gaudium sint paritura; si cum morte extincta & deleta essent, quæ in nos exarauit stilo planè ferreo opera. Sed cum extent, & semel edita reuocare non potuerit, nec voluerit retractare; imo vnum ex illis insertum sit decimo quarto tomo librorum eius editionis Lugdunensis: Et cum veritas & innocentia non patiatur se indefensam relinqui, quamdiu supersunt qui in illam pugnant aduersarij, vel illorum libri; hanc deffensionis rationem tenendam existimo, vt in illos quamdiu superstites sunt, & ex aduerso pugnant, acrius agere liceat, ne sibi videantur sapere, & vt insanire desinant, seuerius castigati: vbi verò viuere desierunt, illorum libros censeo sola vi argumentorum refelli oportere: quia cum nullus sit resipiscentiæ locus, acerba disputatione nullius bono consulimus, sed odio, vindictæ, alijsque prauis affectibus nostris indulgemus.

Optandum sanè erat Theophilo humanius ingenium contigisse, & ne perpetuâ iniuriarum memoriâ, aut nimia morositate, & de alijs obloquendi licentia, plures & optimas dotes corrupisset. Multos scriptis insectatus est, nihil tale commeritos: & ipse quadam epistola gloriatur se ita durè *Sex Bambaliones contudisse, vt nullus eorum redactitare ausus fuerit.* Sed præ omnibus Dominicanos sibi sumpsit lacerandos. Odij causas nihil attinet referre; ipse satis euulgauit tribus libris in illos scriptis mordacissimis: quorum primo à triginta quatuor annis, alieno nomine edito titulum fecit *Caluinismus Religio Bestiarum.* Eo Dominicanos omnes accusat consortij cum bestijs, & conjurationis cum Caluinistis, ob extinctam, vt obtendit, hominis libertatem, iure causæ primæ asserto secundis in agendo præeundi. Et cum puderet adeo grauis calumniæ ipsummet authorem, prodijt laruatus sub ementito nomine: sed ijs artibus & dolis auxit magis culpam, quam imminuerit. Conscientia quidem & pudor damnandi omnino facti impulit ad quærendas latebras & tenebras. Sed vbi ijs se tectum vidit, quasi Deum & homines latere posset, & in tuto ac probè admitteret quidquid clam & impunè fieret: vt Augustinianam & Thomisticam doctrinam traduceret, cuiusdam Augustiniani cœnobitæ nomen sibi imposuit: & apostatam nescio quem ex Dominicana familia, nomine Ioannem Petrum à Bellis, natione Italum induxit, qui litem moueret

Bannesio, & toti scholæ Thomisticæ & familiæ Dominicanæ, à qua fingit desciuisse ad Caluinianas partes. Bannem primum (vt inquit) Physicæ præmotionis ex Thomistis assertorem contendit Caluino concordem, & eadem de seruo aut extincto arbitrio sentire. Dici non potest, atrociores-ne, an magis ab omni specie veri alienæ sint, quibus ille libellus scatet, calumniæ. Omnia ad libitum ex libidine de Dominicanis detrahendi, ex odio antiquæ traditionis, & doctrinæ ab Augustino ad illos deriuatæ & seruatæ in hunc diem, conficta sunt: suppositum nomen authoris Ioannis de Bellis apostasia commentitia, & ipsemet purum Theophili figmentum. Sed huiusmodi accusatio adeo iniqua fuit, vt damnationem Romanam non potuerit effugere.

Certè si culpæ atrocitas non poterat ad resipiscentiam hominem reuocare, debuerat mansuescere patientiâ Dominicanorum, qui ijs contumelijs lacessiti omnino obmutuerunt, vno pacis, modestiæ, atque humilitatis Christianæ studio. Sed ipse silentium nostrum ab ignorantia & ignauia profectum reputans; quasi omnium nostrum oculos præstrinxisset splendore eloquentiæ, & animos perterruisset mole argumentorum, quibus frustra obluctaremur; post triginta annos ab edito hoc primo libello, alterum longè deteriorem emisit, cum hoc titulo de *Immunitate Cyriacorum à Censuris*: de quo tacere omnino præstat, quam quidquam dicere; cum omnem fidem & stuporem superent, quæ ille plaustra conuitiorum in nos congerit, quæ portenta calumniarum cudit, quam mendaciorum colluuiem vno libello effudit in religionem de Ecclesia bene meritam; sed sibi inuisam, nulla injuria prouocatus. Si causam, si argumentum, si scriptionis genus attendas, nullam vnquam aut scribi posse agnosces fine & stilo deteriorem. Pudet referre quæ in totum Ordinem, quæ in illius caput Magistrum Generalem, quæ in præcipua illius ornamenta, in Albertum Magnum, Diuum Thomam, aliosque sanctitate, doctrinâ illustres scripserit. Et quasi nihil mali admisisset, cuius illum pudere posset & pœnitere: adeo alienus fuit à retractatione duorum superiorum, vt tertium addiderit librum eodem animo & stilo scriptum, insertum operi Suares de intelligentia auxilij efficacis, quo aliquas repetit ex superioribus libris calumnias, & nouas adjungit.

Licet justissimas habeant Dominicani causas expostulandi aduersus hunc authorem, illi etiam vicem reponendi, & comprimendi audaciam: & id duabus Apologijs in lucem editis

aduerſus ſecundum opus de immunitate Cyriacorum factum ſit, multo moderatiùs quam iniuriarum magnitudo ferret: doloris tamen ſenſum & iuſtæ defenſionis impetum compreſſit ipſiuſmet Societatis exemplum, perinde à filio male habitæ, ac familia Dominicana. Leniuit etiam animos æquitas R. admodum Patris Oliuæ Vicarij Generalis Societatis, qui libellum de Immunitate Cyriacorum graui cenſurâ notauit, & à ſuis legi atque haberi prohibuit. Licet vero mala noſtra reſarciuerit, ac pro injurijs illatis ſatisfecerit; videtur tamen Dominicanorum dolori & damno magis ab exemplo ipſiuſmet Societatis quam ab authoritate & cenſura remedium eſſe paratum. Mirari deſino, Theophilum adeo ferum & ſæuum in extraneos; cum ſuæ matri non pepercerit; neque in illam fuerit æquior aut humanior, quam in aduerſarios. Cur ægrè feram tres libellos in nos exaratos ſtilo ferreo, cum totidem ſcripſerit in Societatem? & quod mirere, nobiſque ſolatio eſſe poſſet, ſed abſit; librorum, quos in ſui inſtituti homines aliàs euulgauit, nullus deſideratur in editione Lugdunenſi: eorum verò quos in Dominicanos edidit, vnus tantum, de abſolutione moribundi ſcilicet, inſertus eſt editioni Lugdunenſi; reliqui duo nempe religio Beſtiarum & de Immunitate Cyriarum ſemoti ſunt & ſuppreſſi. Quod interpretor veluti quoddam retractationis tacitæ genus, & æquitati ac prudentiæ Societatis aſcribo, quaſi ſuarum injuriarum patiens, alienas à filijs illatas damnet omnino, & quà poteſt reſarciat. Nec dicas, Societatem à Theophilo leuiter, Dominicanam vero familiam grauiſſimè, læſam fuiſſe: nam ſi vtramque injuriam appendas, parum vna alteri decedit aut præponderat. Quid enim iniquius excogitari poſſit, quam quod ab ipſo filio paſſa eſt?

Societas quæ illum Chriſto genuit, cum reliquis Religioſorum Ordinibus, in Eccleſiam meritis & omni genere ſcientiarum ac virtutum honeſtiſſima æmulatione contendit. Sed cum eius inſtituti ratio, vix patiatur illum vitæ aſperioris & à ſæculo remotæ tenorem ſeruare, quem plerique Ordines ſequuntur, nititur id exactiſſima votorum diſciplina præſtare. Paupertatem ex Suare & de Lugo colit, præcipue in domibus profeſſis rerum omnium abdicatione, paupertati Franciſcanorum parem. De caſtitate nihil attinet dicere nihilo paupertati inferiore; cum hanc virtutem humilitati ſociam adjungat ſanctiſſimus Epiſcopus Geneuenſis, congenito vtrique ſilentio, vt qui illas religioſius colunt, non ſinant de ſe loqui.

Sed supra has dotes Rodrigues optimus scriptor asceticus vult, obedientiam eminere, quasi genuinum characterem Societatis; quo sublato pereat oportet. Quid ad hæc Theophilus? Nonne huius Triadis virtutum, maximam apud pios omnes de Societate opinionem per totum quà latè patet orbem Christianum sparsam confirmat & auget? quin potius inumbrat, edito in quamlibet illarum virtutum libro singulari aduersariorum omnium scriptis infensiore. Nam quæ in societatis mores isti dixerunt, videri possent vel ex inuidia vel ex odio profecta.

Sed quid ad has domestici accusationes de mercatura, de spurcitia, de tirannide in suos vel exteros? non puto Theophilum more & vi hastæ Achilleæ, quod inflixit vulnus curaturum. Certè ex mente Theophili si fides eius libris habeatur, objectiones aduersariorum, qui Societatem grauant, quod propiùs à Mercatorum auaritia, quam à sancti Xauerij zelo absint; quod majori caleant vnionum Indiæ quam salutis animarũ ardore, & aliæ id genus querimoniæ, non calumniæ, sed certa indicia aut iudicia comperta sunt. Quo quid atrociùs excogitare possint professi hostes Societatis non video. Libro vno, cui titulum fecit Hyparchus seu negotiator religiosus, & altero de sobria conuersatione cum personis alterius sexus, duo vota sin omnino neglecta & violata, ad minus incautius periculis exposita, & diligentius seruanda esse monet: tertio libro obedientiæ vsum excussum vellet, & subditos ad sui imitationem, id est ad contumaciam contra Superiorum imperia accendit, causatus tirannidem, vt solent pessimi quique rebelles. Libri titulus, eius cõsilium aperit; sic enim habet: Commonitorium vt sit moderatio, siue agger contra ictum fluuij siue tractatio *de humano Religiosorum regimine adhibendo, tyrannico ac violento ablegando.* Lugduni 1657. Sed vt huius molestissimæ narrationis finem faciam; mirari planè subit, summam Societatis in suos charitatem, & in exteros humanitatem, æquitatemque: nam suas injurias quasi nihil curans, passa est edi quæ in se à Theophilo censebantur scripta, & inseri vltimæ editioni Lugdunensi: vt hoc exemplo doceret, æquo & forti animo ferenda quæcumque calumniarum genera, etiam à filijs illata, & Dauidis in Absalonem sæculo nostro charitatem visendam præbuit, & æmulata est. Sed quæ adeo est suarum negligens, nostras vlcisci voluit suis decretis. Quid illo æquitatis exemplo dici potest admiratione & imitatione dignius, permisisse secundam editionem librorum, qui in se

exarati erant, & prohibuisse illorum qui in alios, ea insciâ & inuitâ, alias prodijssent? Et nisi Theophilus mutatione tituli de Epistolari confessione eius diligentiam fefellisset, & inscripsisset de absolutione moribundi, crediderim hujus tertij libri sicut reliquorum duorum, qui Dominicanos insectabantur, non passuram nouam editionem; quare cum illi fucum fecerit, boni consulet religiosissima Societas, illum à me hac dissertatione refelli.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Argumentum dissertationis de Epistolari confessione Theophili, & nostra ad illa responsionis summa & partitio.

HIs breuiter vniuersim perstrictis, accingo me dissertationi longissimæ de Epistolari confessione contra Thomistas, operosius, ac per partes examinandæ; & vbi aberrauit, aut in nos excurrit, refutandæ; vbi primum scriptionis causam, & controuersiæ statum paucis aperuero. Theophilus, pro sua antiquâ cum Bibliopolis Lugdunensibus necessitudine & summo in Typographos imperio, operi de auxilijs posthumo Suaresij, & occasione controuersiarum Iansenianarum, post plures annos, ab authoris morte publici iuris facto inseruit hanc de confessione Epistolari disputationem, duplici de causa: tum Suaresij propugnandi aduersus decreta Pontificia, tum more suo lacescendi Thomistas. A summis Suaris laudibus exorditur, nihilo inferioribus, ijs quas prima diatriba, de Immunitate Cyriacorum, & vbique ita acerbe exagitat, vt penè blasphemiæ, & hæresis accuset in Diuum Thomam coniectas. Refert à Paulo quinto, nullo citato loco, *indigitatum tamquam doctorem eximium, plurimum in Ecclesia eminentem:* addit *inferiores Antistites fuisse, qui illum habuere pro oraculo, & communem ætatis suæ magistrum, & alterum Augustinum perhonorifica appellatione donarent.* Deinde celebrato omnium consensu & ore, huius authoris iudicio & sententiarum delectu, receptum passim notat inter recentiores Theologos; *sententias à Suare traditas, eo ipso, quod illum habent authorem, videri posse probabiles: quia authoris sunt valde accurati, nec deest vnquam idonea ratio, qua sententiam suam muniat.*

Ex hac communi de Suare ſapientum opinione, nata eſt occaſio huius diſſertationis de Epiſtolari confeſſione; quod juuenis quidam Scriptor, licet agnoſcat vnius Suaris nomen ſatis habere ponderis ad conciliandam probabilitatem tutam ſuæ ſententiæ, etiam reliquis Theologis reclamantibus; vnam tamen excipit de confeſſione Epiſtolari aſſertionem, quaſi vni doctrinæ à Suare traditæ, quantacumque authoris grauitas, & rationes conciliare nequeant probabilitatem. At contra hanc exceptionem ipſe excipiendum cenſet; ***ne per huiuſmodi iudicium iuuenile tanti viri exiſtimatio & nomen, vel ex vno capite obſoleſcat***, vnde diſſertationi titulum apponit, ***Exceptio contra exceptionem.*** Exordium ſumit ab enumeratione longiſſima, earum quæ ad hanc concertationem impulerunt cauſarum, quas ex multis capitibus repetit, nempe ab eruditione infinita Suaris; à gloria, quæ iſto nomine in ſocietatem redundauit, à merito in Eccleſiam, & in ſcholas Theologicas, à grati animi ſignificatione, vt gratias referat de fructu, quem ex peruolutatione diuturna ſcriptorum eius percepit. Et ne diſpare ſua, & æmuli conditione à pugna deterreatur, aut ſpe victoriæ cadat, quod ſenex cum juuene decertet; erigit animum duplici exemplo, primum vnius caballi aliàs generoſi & præ ſenio emeriti, de juuene leone & ferociente occiſo triumphantis: deinde cuiuſdam Aruerni nobilis multis Monomachijs ætate vegeta clari, à juuene præſidente ad equeſtre duellum prouocati: ***cum iam annoſus eſſet, & podagra præpeditus, & ita viribus defectus, vt nequidem equum ſubire poſſet, niſi inſeruientibus famulis; ſed inter pugnæ initia frigidus ante, in ſenilibus præcordijs ſanguis recaluit, & inſultantem juuenem, manus tremula certo ictu confodit:*** Non diſſimilem Theophilus ſuſcepti pro Suaris gloriâ duelli, ſenis cum juuene, euentum ſibi pollicetur. Fruatur hac ſpe, per me licet; quamquam poſſet augere diſcrimen inter rem ſubjectam, & exemplum annoſi nobilis & caballi; quod in hoc vel cum leone, vel cum juuene duello ſenectus vires minuebat. At Theophilus ad hanc concertationem nihil adhibet, niſi quam ſenectus in illo auxit amarulentiam, garrulitatem, & alia id genus vitia, quibus florens ætas minus quam deuexa, & poſtrema laborat.

De Suaris vero laudibus, non eſt quod admodum contendam. Condono illi elogia quæ refert, & multo plura, quæ Collegium Conimbricenſe plenis manibus in illum congerit. Malim enim in hanc partem deflectere, propter egregia viri merita, quam in aduerſam ſententiam, non ignobilis authoris,

qui animaduertit, ac reprehendit (iure an iniuria) *paucas esse paginas* Suaris in quibus mox aperto libro non se offerant le-gẽtis oculis *errata & hallucinationes modo ridiculæ & leues, modo maioris momenti*, & quæ *insigniter vapulare mereantur apud Ecclesiastica doctrina & scientiæ Theologicæ conscios: eumdemque nihil magnum habere, quam suorum voluminum molem, quam vocat ex variis priorum Scholasticorum scriptis collectitiam farraginem, nullis propemodum Theologicis fundamentis extructam, sed errabunda sine duce, humanæ rationis excursibus compilatam.* Hæc fateor iniquius dicta. Neque solum extranei in Suarem iniurij sunt, sed multi etiam suorum non videntur eo loco, quo conuenit habere virum doctissimum & iuxta piissimum: vnde cum Vlyssipone in Ecclesiâ domus professæ, illius sepulchrum (quo venerationis causa auebam accedere) à Patre grauissimo & nobilissimo eiusdem familiæ; qui me deducebat, quæsiuissem, quo loco esset, miratus sum ab illo ignoratum, nec potuisse nisi aliorum indiciis ostendere. Iacet autem in Sacello ad dextrum latus maioris altaris, ab vno eius discipulorum sibi, & suo Magistro in sepulchrum extructo & ornato. Puto etiam illi iniuriam irrogari, quod Vasques à nonnullis ipsi æquetur, & à quibusdam etiam anteponatur. Illud ægrè tuli, quod cum Suaris Metaphysica, aliique libri Theologici diu noctuque legerentur, pene eos è manibus lectorum excusserint, Arriaga, Ouiedo, Ripalda, & alij his similes; qui ni fallor, subtilitate magis & ingenio, quam iudicio, aut solida doctrinâ valent. Hi tamen nouitatis vel argutiarum lenociniis, communis Magistri titulum Suari assertum, videntur apud iniquos Iudices, aut præripuisse omnino, aut dubium effecisse; quamuis hoc discriminis intersit, Suari cum huiusmodi nuperis Scriptoribus, quale rei rusticæ periti statuunt gallinas inter & pauones. Illas longe anteponunt istis, si rei familiaris ratio habeatur, quod hanc gallinæ magno pullorum & ouorum prouentu augeant, pauones vero nihil conferant, nisi ex variis coloribus, & caudæ aspectu aliquam voluptatem, quam multo dispendio ac tectorum ruinâ redimas, oportet. Ita Vasques, Ouiedo, aliique Suaresio infensi, subtilitatibus quibusdam possent forte cum illo contendere, at longè sunt inferiores in Ecclesiam, & in religionem meritis. Vnus Suares diuum Thomam imitatus mysteria fidei, fundamenta pietatis nouis argumentis confirmat, eruditione illustrat; Arriaga vero & Alij magis te docent disputare, & solida quæque in dubium reuocare, quam aut recte viuere aut credere. Quidquid sit certe Suaris honor

iudicium diligit,& perinde aberrant, qui nimiis illum laudibus efferunt, quam qui acerbius insectantur, qui Ouiedo & Ripaldam Suari, quam qui D. Thomæ, & Augustino Suarem æquant. Atque vt eo redeat oratio,vnde Profecta est;non assentior, his tribus de Suare assertis totâ disputatione,quorum primum ponit, Theophilus tamquam ab Aduersario concessum, (quodque impugnandum suscipio) satis habere Suaris vnum nomen Authoritatis, vt possit probabilem, & certam reliquis doctoribus tacentibus, aut reclamantibus,opinionem,qualibet de re constituere. Secundo id effecisse de integro pœnitentiæ sacramento; id est de confessione, & absolutione scripto datis, ante Clementis decretum. Tertio probabilitatem tutam conciliasse eundem authorem Clementis decreti interpretationi, qua ait prohiberi à Pontifice confessionem & absolutionem inter Absentes copulatiue, non disiunctiue. Ad hæc tria capita, totam exercitationem reuoco: quæ vbi diligenter discussero, nihil prætermissum erit ex Theophili dissertatione, quod sit alicuius momenti. Id maxime enitar demonstrare,vsum & delectum certæ & tutæ opinionis probabilis non ita arbitrarium esse & versatilem, vt mutari possit successu temporis & iudicio Recentiorum,vel cuiusquam doctoris classici;sed omnino repetendum ab ipsa de qua agitur rei naturâ, vt demonstratum eo sequenti sectione.

SECTIO SECVNDA.

An Suaris Authoritas, vel cujusuis doctoris classici de qualibet re opinionem probabilem & securam efficiat, vbi de vsu probabilitatis generatim.

HVIVS controuersiæ primam partem omnium grauissimam, & reliquarum cardinem pene intactam prætermisit Theophilus, aut reliquis duabus permiscuit. Ego contra seorsim tractabo, & iaciã fundamenta quibus aliæ inædificentur. Magnâ contentione,& maioribus ac frequentioribus libris,hoc sæculo nostro agitatam controuersiam de opinionis probabilis vsu, neque pro dignitate tractare, neque omnino præterire patitur hic locus; vt constet, ad minus hoc inde an tanta sit Suaris, vel Alterius Theologi authoritas, vt cæteris intercedentibus, opinionem à se inuentam reddat probabilem & tutam, etiam in re sacramentariâ, quæ ad salutem requiritur ex medij, vt vocant, efficacia & necessitate.

Articvlvs Primvs.

Referuntur tres hac de re sententiæ & vera eligitur.

QVOD ad priorem quæstionem attinet,id maxime obseruandum est, probabiles opiniones duplicis generis esse; quædam sunt de rebus ex præcepto tantum, quædam vero de rebus, vt & efficacia medij & causæ necessariis, etiam si auferas præceptum: vt alimentum ad vitæ incolumitatem, matrimonium ad humanæ naturæ propagationem ex vtroque capite necessaria sunt; quia aliàs indiuidua, & genus humanum deficerent, nisi in subsidium essent cibus & generatio. Deinde singulis generum Deus præcepit, vt comedant, & generibus singulorum, vt celebrent matrimonium. Atque hæc duo necessarij genera, ex præcepto & medio interdum in vnam rem cadunt, interdum sejuncta sunt. Recentiorum nonnulli ita probabilitatibus indulgent,vt ad illas exigi posse censeant omnem vitæ humanæ, & Christianæ actionem. Vnde si quid probabilitatis affulgeat etiam ab vnius Doctoris pij & eruditi authoritate, & ratione verisimili, eam sententiam, licet minus probabilem, licet contrariam communi, quæ vtrique necessitati ex præcepto & medio consulit, tutam esse. Quibusdam vero visa est nimis laxa,& periculosa hæc probabilium opinionum licentia; vnde cohibendam censent,ad id genus rerum,quæ ex præcepto tantum ad salutem exiguntur, cum loco remedij, ignorantia esse possit, vt nouum peccatum amoueat. At secus sentiunt de rebus ex altero capite, nempe ex medij efficaciâ necessariis: ad quas nolunt satis esse, quamlibet probabilitatem ab vnius Doctoris nomine & argumentis inductam: tum enim statuunt tutiorem & probabiliorem opinionem esse sectandam.

Paragraphvs Primvs.

De rebus ad salutem necessariys necessitate mediy, tuta sententia esse nequit, nisi stet pro lege, quamuis aduersa sit paris aut paulo majoris probabilitatis.

DISCRIMEN modo insinuatum, existimo omnino admittendum esse in re sacramentariâ, in remediorum delectu à Medicis faciendo ad curandos morbos, in iudiciis fo-

rensibus, cum res suo Domino vindicanda est, vel reus multandus: in fidei & religionis controuersiis, cum eligenda est Ecclesia, cui adhæreas; & in dubiis facti, cum ex ignorantiâ imminet proximo damnum, ne dum putas, te feram occidere, hominem interimas; denique in his omnibus quorum præcipuus, ac pene solus qui obtenditur, & qui secuturus est effectus, à medij quod adhibes magis vi & efficaciâ, quàm ab affectu, vel consilio tuo, proficiscitur & existit.

Si verò quæras, quid causæ sit, quod liberior & latior permittatur opinandi vsus de rebus merè præceptis seu naturali, seu humanâ lege, quam de rebus medij & causæ efficaciâ ad salutem necessariis: hoc discrimen summe obseruandum ab altero repetunt, quod Theologi omnes intercedere agnoscunt res inter primi & secundi generis ad salutem necessarias. Quæ enim ex solo præcepto exiguntur, ad id tantum adhibendæ sunt, vt amoliantur nouum peccatum, quod violato præcepto incurritur, & saluti esset impedimento. Id vero omnino amouet ignorantia, & multo magis probabilitas in rebus dubiis; maximè si frustra speres euidentiam, nec vllâ industriâ consequi possis. Ne igitur homines de sua salute sollicitos torqueant, eam statuunt regulam, quam certissimam volunt; nihil peccare, neque vllum adire periculum salutis, qui ex opinione etiam minus probabili agat. Quis enim probabilitati neget, quod ignorantiæ multo probabilitate deteriori vltro concedet, quod culpam eleuet, aut in totum tollat? Quis minus probabili contendit, nullam inesse partem illius securitatis, quæ plenior inest probabiliori? Id ergo vnum prudentia vitæ humanæ rectrix iubet, ne incertus & inops consilij agas: potes autem fluctuantem hinc inde animum firmare, hac immotâ regulâ, singulas actiones, & totam vitam posse citra periculum, & noxam probabilibus institui, cum aliunde, certis & euidentibus nequeas vbique duci.

Sed qui res præceptas indulgent, vt libuerit ex probabilibus administrandi & regendi facultatem, multo parciores sunt, cum ventum est ad res quæ non solum peccati impedimentum amouent, sed etiam causæ sunt salutis aut rei obtinendæ effectrices. Quæ si desint, ignorantia aut probabilitas ad summum prodessent, ne fortè nouum peccatum pecces, minimè vero vt saluus fias, aut optato bono fruaris. Tum enim totis viribus enitendum est, vt certiora captes, aut *viciniora saluti*: & si de diligentiâ aliquid remittas, tibi imputabitur ad culpam, quam nec eluet, nec eleuabit ignorantia, aut quæcumque probabili-

tas opinionis, si minor sit, aut minus tuta probabilitate partis aduersæ, quæ consulat præcepto, saluti, aut bono efficacius consequendo. Quis enim excuset medicum, cui cum suppetant varia ad curandum ægrum remedia, omissis certis & efficacioribus, dubia adhibet, quia habent aliquid probabilitatis? quis Venatorem absoluat reatu homicidij, quod hominem occiderit, causatus sibi primo aspectu visum esse feram? quis Parrochum ferat, qui relictâ certâ materia & forma sacramentorum, dum ea administrat, probabilibus vti sit contentus? Quis ab eo Confessario aut Directore non abhorreat, qui author sit his qui se adeunt & consulunt, vt minus tuta & probabilia sequantur? Quis Iudicem non damnet, qui in causâ dubiâ seu, quod perinde est, vtrinque probabili vel reum, nec conuictum, nec confessum, sed ex probabilibus suspectum, pœnâ iuris multet, aut putet sui arbitrij esse possessorem bonis deiicere, vt eius loco sufficiat æmulum probabilitate parem, aut etiam inferiorem? Certe Suares, Comitolius, & plures alij etiam ex Societate sapientissimi Theologi, hos omnes, à me enumeratos, grauant maximi peccati reatu, si probabilibus contenti, tutiora reiiciant.

Paragraphvs Secvndvs.

Idem censendum est de delectu opinionum probabilium circa res ex solo præcepto à lege naturali ad salutem necessarias.

Sed ab omnibus his Medicorum, Iudicum, Venatorum, Parrochi, Confessariique exemplis, ipsi Suari probatis & receptis, euinco nullum esse superioris sententiæ, quam ipse probat argumẽtum in rebus solo præcepto necessariis, satis esse minorem probabilitatem, ne conscientias torqueamus anxiâ euidentiæ, quæ sperari nequit, aut probabilioris partis inquisitione: ac proinde tutò nos stare posse minus probabili. Nec alicuius momenti est quod vrget Stubrockius contra VVendrochium, probabilitas ignorantiæ prꝗstet ad peccata amolienda. Si hæc apud te ratio, quæ vnica est tuæ opinionis, & securitatis fundamentum, valeat, hos omnes quos enumerauimus Medicos &c. eximis à probabiliori & tutiori sententiâ quærendâ, aut sequendâ; cum nec possint euidentem rerum notitiam sibi comparare, nec minus eorum tranquillitati, quam cæterorum hominum sit consulendum.

Sed inquies, qui de rebus præceptis, quid facto sit opus, ex minus probabili opinione prospiciunt, nihil damni inferunt proximo, neque sibi vllum asciscunt periculum, neque Deum vllâ iniuriâ afficiunt, neque à lege sibi notâ aberrant, vel à ratione & prudentiâ: quia regulam sequuntur probabilitatis, id est moraliter certam, quod vnum videtur prudentia exigere.

Verum hæc responsio, quâ sententiæ aduersæ tota vis continetur, (vt Theophili verbis vtar) vndique rimas agit, & multis vitiis laborat, maxime apertâ petitione principij, nullo etiam verisimilis argumenti genere adhibito, nisi forte authoritate recentiorum Theologorum à triginta annis quod periculo non caret. Legi aliquot Patronos huius opinionis: nullum ex Patrum traditione locum citant: immo omnibus his præsidiis se destitutos profitentur. Objecerat Vēdrochius disputatione de probabilitate sectione tertiâ consect. tertio, etiam si aliæ probationes illum deficerent, ad illius doctrinæ, quæ opinionem quamlibet probabilem sequentibus securitatem spondet, vanitatem ostendendam, satis esse, quod illius apud Patres ne vestigium quidem appareat; vt ex eo cerni potest, quod nullus omnino à Casuistis ad eam stabiliendam, vel Scripturæ vel Patrum locus afferatur. Quid ad hæc Stubrochius respondet? Sanctos Patres supposuisse hanc doctrinam, non probasse. Sed hoc est causam probabilitatum prodere potius, quam defendere, Hæreticorum in Theologiam calumnias confirmare.

Non est dubium, quin ea quæ in Scholis regnat disciplina, apud nonnullos Catholicorum, & apud Hęreticos fere omnes male audiat. Vnum dicam: id compertum habeo, Catholicos qui reprehendunt interdum morosiores esse: Hęreticos vero iniquissimos censores, aut potius demorsores acerbissimos; qui vitio vertant, quę non modo excusanda, sed etiam laudanda sunt, & magnam habent vtilitatem etiam cum subtilitate conjunctam. Verum licet iniquę, vt plurimum sint eorum querimonię, tum maximè, cum vniuersim omnes Theologos, ne excepto quidem Diuo Thoma carpunt; non immerito tamen arguunt illos, qui vitę humanę & Christianę regulas (qualis est illa de vsu probabilitatum) nouas ex *præsentium*, vt inquiunt, *temporum, & rerum statu inuehunt*, Sanctis Patribus inconsultis, & interdum etiam reclamantibus. Quid enim magis ab omni probabilitate alienum, quam quod ex Stubrochio retulimus, Sanctos Patres supposuisse, hanc de probabilitate regulam, quasi certam & ab omnibus receptam? Vt taceam, hoc

responsum apertissimam esse petitionem principij; grauioribus etiam vitiis laborat. Quis sibi persuadeat, Sanctos Patres, eam prętermisisse veritatem, quam totius Theologię Moralis volunt puppim esse & proram? Quam vnice vrgent, quâ nullam frequentius in ore habent, aut suis libris repetunt, quâ nullam censent maioris esse momenti & vtilitatis ad animarum tranquillitatem & salutem? Quis credat adeo tutum & necessarium probabilitatis vsum altissimo silentio compressum, vt ne verbum quidem hac de re extet ex scripturis Canonicis, aut summorum Pontificum decretis, nullum Sanctis Patribus exciderit, quod eius patroni possint ad suam defensionem arripere; cum hodie & à triginta annis totus orbis ea controuersia perstrepet? Certe non minus stupenda videtur hęc rerum immutatio à silentio ab animorum consensione, ad tot vociferationes & discordias, quam quę Euangelij prędicatione vnius Dei cultu, expulsis Idolis, in orbem inducta est, vt Isaię verbis exclamandum sit, *quis credidit auditui nostro! & verbum Domini cui reuelatum est?*

Sane multi videntur non admodum Theologię dignitati, ne dicam animarum saluti consulere, qui de hoc laxiore probabilitatum vsu statuunt distinctionibus quibusdam Metaphysicis à se inuentis, definitionibus nuperis & omnino voluntariis, & cauillis nescio quibus, nullo adhibito Patrum testimonio. Licet iam perstrinxerim paucis, quę fusissime Authores prosequuntur; id tamen commodi ex hac nostra compendiaria tractatione habere potes Erudite Lector, vt nihil te lateat eorum, quę de hoc argumento in vtramque partem Theologi scripserunt, & facile depellas, quę probabilitatum defensores, maximè Stubrockhius & Honoratus Fabri nuper objecerunt: ea breui expendam.

Articvlvs Secvndvs.

Confirmatio superioris doctrinæ responsione ad Dialogum Fabri de hoc argumento.

Pater Fabri suum Dialogum, aut Opusculum de opinione probabili orditur à reprehensione apud suos familiari, quasi nullam probabilitatem admittamus: & hoc perinde putat ac solem de mundo tollere, & fidem humanam, atque etiam religionem quę probabilibus nititur, abrogare. Vnde secunda

sui Dialogi pagina ita habet, *Dissertationes illas clamosas etiam & inconditas, vtcumque tolerandas esse putarim, modo tamen rebus sacris & Religioni parcatur: sed ne quid dissimulem, illas ego ferre non possum, quæ doctrinam morum & fidei in graue discrimen adducunt.* Tot malorum originem aperturus, subjungit: *Nec mirum, quid enim ab ijs probabilia expectes, qui ex Catholicorum Scholis receptissimam probabilitatis doctrinam, tamquam multiplicis erroris originem proscribere conantur?* Et subinde excurrit in eum locum de necessario probabilitatum vsu, in Scholis, in pulpitis, in foro, & rostris apud omnes recepto.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Immerito nobis obijci probabilitates ex nostrâ sententiâ in totum tolli.

MIRARI plane subit hęc à graui Theologo dicta: quid enim aliud, aut quid atrocius scripsisset in apertos fidei & generis humani hostes? sed qua veri specie qua fide nos grauat tanto odio, qui id vnum obtendimus in religionis delectu, in vitâ humanâ & Christianâ instituendâ, tutiores dubiis opiniones esse anteponendas. Hoc ne est doctrinam morum & fidei in graue discrimen vocare? nec minus est ab omni probabilitatis specie aliena, altera accusatio, quod probabilibus bellum indixerimus, & illas extinctas velimus; cum ex ipsiusmet controuersię constitutione constet, nos varios probabilitatum gradus, & diuersa genera distinguere & probare. An probabilitates omnino profligamus, qui etiam dubia ad vsum reuocanda docemus? Videlicet cum duo disparia mala imminent, nec grauius amoueri potest, nisi dubię & minus probabili adhęreas sententię, quę tunc fit certissima. Hęc ne dicā, Honoratus Fabri & Stubrockhius doctissimi Theologi, sed ne vix quidem è plebe rustici ignorare possunt? Qua ergo ratione putant aliquid probabilitatis subesse, huiusmodi cauillis & accusationibus? Sane huiusmodi disputatiũ artes & fraudes, quas ne in Circulatoribus feras à Theologis vsurpatę grauissimam Theologię inuidiam creant, & iamdiu inuisam malis, bonis etiam suspectam faciunt. Vno verbo totam hanc calumniam dispellam. Probabilitates tũ nobis tantum displicent, cum illis inest periculum, ne nos ab officio abducant, & in nouum peccatum impellant: id vero accidit

accidit solùm, si è duabus opinionibus probabilibus, ęque aut minus, vel etiam magis probabilem eligas, sed minus tutam, id est eam, quę fauet tuę libertati, alteri anteponis, quę stat pro officio, & pro lege. Cęterum prę̨ter hoc vnicum exemplum, quod in agendis tantum valet, plenam probabilitatum tibi copiam facimus, & liberum vsum indulgemus. Nimium auidus sis, nisi ea tibi liberalitate satisfactum sit. Probabilium opinionum, quę ad speculationem pertinent, sed disputandi, atque ingenium acuendi causâ in Scholis agitantur, omnibus optionem damus. In rebus etiam quę ad societatem humanam spectant, per me licet, largissime frui probabilibus, quę fauent officio, & conscientię consulunt. Volo etiam liberalior esse, permitto quę nihil possunt formidinis inijcere; ne in legem pecces. Prætcrea omnium probabilitatum vsum concedo, qui desinet in certitudinem moralem: quo duplici via itur. Primam tutissimam aperit Merenda, alteram munit D. Fagnano. Ne dum probabilibus, sed etiam dubiis locum damus, cum impendent duo mala; tum enim dubia, tutissima & certissima sunt, cum vsui sunt, vt grauius malum auertant: atque ita censet Merenda probabilitatibus infensissimus. D. Fagnano etiam addit probabilia commodè adhiberi, non vt singulis adhæreas, sed vt plurium collectione constituas certitudinem moralem ex probabilibus junctim, non seorsim extituram: sicut fides humana vnius aut alterius testis, probabilis ad summum est: sed si plures jungas probos, nullo secum inito consilio concordes, ex multis probabilibus & dubiis, atque incertis argumentis, certam ad minus moraliter conclusionem & regulam, sancies; quam qui sequuntur, nihil aberrabunt. Desinant ergo theoricari Fabri, Stabrockhius, & alij, & nos quasi generis humani & religionis, id est probabilitatum hostes traducere. Probabilitates vltro admittimus, probabilitatum abusum ex animo auersamur, cum vel minus, vel æque, aut etiam magis probabilis anteponitur tutæ, quæ fauet officio, quod quisque implere debet quale est medici & iudicis, &c.

Paragraphvs Secvndvs.

Opinio probabilis male definita à Patre Fabri.

Controversiæ statum, semotis ambagibus & tenebris, quas offundunt Aduersarij, distinctè, ni fallor aperui.

mus. Nunc pro veritate, & ſalute hominum pugnandum eſt. Ad probabilitatis vſum, quem Recentiores docent, quem nos damnamus, Stubrockhius & Fabri viam ſibi muniunt, tum definitione probabilitatis, tum regulâ ad quam velint exigi quaſcumque probabilitates, maximè de agendis, quas hic tantum curamus. Ita enim definit Fabri; opinio probabilis illa eſt, quæ ex rationabili motiuo procedit, *citra certitudinem*, rationabile autem motiuum vocat, *quod licet vi objectinâ, aſſenſum non extorqueat, ad aſſenſum tamen prudentem mouet; id eſt, quem ſi dederis, prudenter te feciſſe homines ſapientes iudicabunt*; neque à Fabri ſenſu abeſt Stubrockhius pagina 48. Eâ vero definitione conſtitutâ, vno verbo, vnâ diſtinctione putant, ſe profligare, quæcumque in eos argumenta congeruntur. Si opinio probabilis ea eſt, quæ prudentem aſſenſum prębet, ergo eſt tuta moraliter; ergo nihil periculi infert conſcientiæ & ſaluti. Quid non inde deducant? ſed conueniebat tantæ moli aſtruendæ præiactum fundamentum paulò ſolidius eſſe; neque definitionem, probabilitatis confici ijſmet verbis & rebus, quæ diſputationi materiam præbent. Quid enim apud nos dubium eſt,& controuerſum maxime? nempe an quæcumque probabilitatis, quæ libertati fauet, par, aut inferior illi quæ ſtat pro officio & ſalute, electio & conſenſus prudens eſſe poſſit. Hæc controuerſiarum quibus feruent ſcholæ, & perſtrepit totus Orbis, ſumma eſt. Eas vero ſe putant profligaturos, ſi probabilitatis definitioni inſerant aut aſſuant verbum,quod totius diſcordię ſeminarium eſt. Si velis ſynonima eſſe verba *prudentem* & *probabilem opinionem*, quamuis minus probabilis, prudenti ac rationabili argumento nitatur, tenebras non lucem diſputationi offundis. Denique definitionem tuo priuato ſenſu ad tuum commodum fabricas, quam non minus nobis licet, immo neceſſarium eſt, reijcere, quam tibi liberum fuit comminiſci. An putas prudenter acturum Parrochum, qui ſolemni & receptâ formâ baptiſmi prætermiſsâ, iſtam vſurparet, Ego te Baptiſo in nomine Genitoris geniti & ab vtroque procedentis,quam omnes concedunt Cajetano probabiliſſimam, ſed negant prudenter, adhiberi poſſe? Poſſem ſexcentis exemplis conuincere, aliam prorſus eſſe probabilis, aliam prudentis opinionis & vſus rationem. Sed maximam argumentorum copiam ſuppeditant, contra definitionem Fabri, quæ de Medico, Iudice, Venatore, & religionis candidato diximus: apud quos, non quæcumque probabilia, ſed nec etiam probabiliora prudenter permiſſa

ſunt. Quid enim ne dicam probabilius, ſed fore certius illâ ſententiâ, quæ ad ſacramentalem abſolutionem ſatis eſſe docet attritum accedere? ſed multis probabilitatis defenſoribus; maxime Sanches non videtur tuta & prudens, dum inſtat mortis periculum, tunc enim monent pœnitentem vt totis viribus enitatur, in contritionem perfectam erumpere. Ergo diuerſiſſima ſunt, probabilis opinio, & prudens aſſenſus aut vſus, niſi velis probabilitatem mutari pro temporum & rerum perpetuâ viciſſitudine. Neque abnuerem, ſi velles hanc probabilium mutationem aut rationem repeti à periculo peccati aut ſalutis: & tum in noſtram ſententiam recident recentiores, variatâ tantum formulâ loquendi, nempe opinionem quamuis veriſimilem, neque tutam aut prudentem, neque vllâ ratione probabilem dici, ſi pro libertate ſtet, aut vtilitate, contra præceptum, honeſtum & officium. Nos *probabilem* diceremus, *non prudentem.* Verbis tecum conueniemus, dummodo tu reipſa nobiſcum conſentias. Nega *prudentem eſſe*, nos etiam negabimus eſſe *probabilem*; & tùm erit vna vox, vna mens omnium noſtrum, nullam eſſe opinionem *probabilem*, niſi eadem ſit omnino *prudens & tuta*, nullam vero prudentem, quamuis veriſimilem, ſi pro vtilitate, ſtet contra honeſtum.

Paragraphvs Tertivs.

Vera definitio opinionis probabilis quâ ſuperiora confirmantur.

Verum cum vix ſperare poſſimus hanc vocum & ſenſuum concordiam, alia nobis Ineunda eſt definiendæ probabilitatis ratio. *Probabile ergo dicimus illud, cuius cum de veritate, aut falſitate, pra noſtrâ ignorantiâ, & rei ineuidentiâ, nihil certo nobis conſtet, aliquam veri-ſimilitudinem habet; cui aſſenſum damus formidoloſum; ne forte falſum ſubſit, & auricalcum potius ſit, quam aurum obriſum.* Seu probabile eſt, *cui verum, aut falſum ineſſe poteſt, propius tamen videtur à vero, quam à falſo abeſſe, & variis argumentis magis in hanc partem inclinamus.* Caue tamen, ne vbi primùm in animum induxeris, hunc aſſenſum opinatiuum, ſeu, quod apud nos idem eſt, probabili opinioni te accommodaueris, & aliquo rationum pondere demiſeris, tibi licere putes ad opus & ad vſum reuocare: quod vnum videtur obtendere Pater Fabri ſuâ illâ definitione opinionis probabilis, & plane conſequere-

tur, si idem esset, quod *prudens assensus*. At nos, cum ista disjungamus, & opinionem probabilem velimus idem esse ac verisimilem, si eâ semel perceptâ, quis ad opus progrediatur, non exclusâ prius falsi formidine: certe nihilo minus peccaret, quam Venator, qui primo aspectu suspicatus, aut si velis probabiliter opinatus, non tamen certus, quod sibi occurrit feram esse, hominem feriat & occidat. Ergo diuersa ratio est *opinionis probabilis* & *assensus prudentis*. Nisi distinguere placet duos prudentiæ gradus, vnum ad assensum speculatiuum, alterum ad opus, atque ad officium. Dabo, opinionem illius Venatoris feram sibi occurrere, probabilem esse & formidolosam, sed ad emittendam sagittam imprudentissimam pronuntiabo. Ex his ergo omnibus constat, definitionem P. Fabri ambiguam esse, aut malam ómnino, atque his quæstionibus dirimendis inutilem, & quæcumque illi astruxit, id est totum fere Dialogum prorsus nutare, & in ruinam præcipitem abire. Duo tantum indicabo, quæ ex illa definitione arripit. Primo pag. 4. non videtur serio agere, aut bonâ fide, cum dicit, Nos haud dubiè nugari, qui omnem opinionem falsam, quamuis alioqui probabilis sit, à doctrinâ morum excludimus. Et subinde contra nos arguit, vel *omnem probabilem opinionem reprobamus, (quod sine stultitiâ*, inquit, *dici nequit) vel aliquam admittimus? & quanam porro illa erit?* vbi nobis falsam affinxit responsionem, acriter quasi nostra esset, impugnat. Sed hæc omnia argumenta occupauimus primâ obseruatione, quâ monuimus nobis, probabilia quæcumque non displicere, sed ea tantum, quæ voluptati & commodo fauent, contra officium & salutem. Vnde mirari subit, quod cum ignorare nequeat, infinitas esse vbique opiniones inter se pugnantes, cum de salute & conscientiâ agitur; ipsi videri, omnes modo probabiles sint, siue officio consulant, siue commodo, æque tutas esse, id est ab omni periculo peccati perinde remotas, siue pro præcepto stent (quâ ratione; ne minima quidem suspicio peccati illis subesse potest) siue indulgeant libertati, vnde omnia peccata prorumpunt. Sed Doctissimo Theologo placet iuxta constitutam probabilitatis definitionem omnia æque in tuto posita, quamcumque eligas opinionem. Magis optandum est, quam credi possit veram esse, quam promittit securitatem.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Reijcitur Regula probabilitatum P. Fabri nihilo melior illius definitione.

NEQVE mihi melior videtur regula, quam probabilibus statuit P. Fabri sua definitione, cum vult exigi ad præsentem potius rerum statum, & ad recentiorum Theologorum sensum, quam ad Antiquos Ecclesiæ mores, aut ad sanctorum Patrum mentem & scripta; quasi de agendis negligenter tractarint, aut illa prætermiserint omnino, aut ignorarint, aut minus accuratè inquisierint, quam moderni Casuistæ Theologi. Id forte excusari posset de rebus constitutis iure positiuo, aliqua ex parte quod in dies mutatur, aut de quibusdam quæstionibus minutioribus, quas vix SS. Doctores conueniebat attingere. At quis ferat ista dici de his, quæ ad legem diuinam, seu naturæ, seu gratiæ pertinent? quasi iuris Diuini nuperi Theologi, consultiores sint Augustino, Basilio, aliisque sapientissimis Ecclesiæ Doctoribus? Quis credidisset ista in contemptum præteritorum sæculorum aliquando dictum iri? neque enim de rebus nihili quis agi credat, cum de morum regulâ, cùm de vsu probabilitatum disputamus, à qua controuersiâ exclusos volunt Antiquos Patres, & solos Doctores nuperos audiri. Plane summa disciplinæ Christianæ & Apostolicæ traditionis authoritas in apertum discrimen vocatur. Nam, vt prudenter monet Mercorus Partis secundæ articulo 26. cum Christus jussit Apostolis, docere populos seruare omnia quæcumque ipsis mandauerat, non est credibile prætermisisse modum quo dicta præcepta essent obseruanda, qui totus in eo positus est, vt scias, quænam è multis, quæ occurrunt, probabilibus opinionibus tutò & prudenter sit eligenda: & vtrum anteponendæ sint, quæ saluti ex officio consulunt, vnde nullum potest existere malum aut periculum ijs quæ voluptati concupiscentiæ & libertati indulgent; vnde timenda sunt omnia illa scelera, quibus sæculum & totus orbis flagrat. Hæc potius explicuimus quam probauimus Disp. 2. quatuor classibus Argumentorum accurate confirmanda.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Conclusio & compendium totius Dissertationis.

IIs breuiter obseruationibus præmissis, totius controuersiæ arcem placet vnicâ argumentatione inuadere. Vel vbique, nullâ excepta materiâ, das optionem opinionis, æque aut minus probabilis, quæ libertati fauet, & censes tutò & prudenter anteponi sententiæ, quæ consulit saluti & honesto; vel hunc laxiorem vsum probabilitatum vis aliquo fine cohibere inter res præcepto ad salutem necessarias, nec pateris pertinere ad omnia vitæ humanæ & Christianæ officia, seu ad res efficaciâ, causæ & medij necessarias? Atqui quidquid horum asseras, vtrumque improbabile est: ergo non est admittendus vsus probabilitatum, nisi intra hos fines contineas, ne vmquam, quamdiu dubia res est, aut vtrinque probabilis, commodum officio & libertatem præcepto anteponas. Licet ij Authores, qui probabilitatibus portam aperuerunt, inter se dissentiant, & huiusmodi discordiis pene seipsos conficiant, tamen ad duo capita reuocantur. Eorum sensus & dissentiones accuratè inquisiuit & refert Mercorus parte 2. art. 27. Pascaligus Theatinus, inquit, docet, nullâ exceptâ materia, licitum esse sequi minus probabilem opinionem, etsi minima probabilitas habeatur esse probabilem. Bresserus exigit ad hoc, euidentiam de eius probabilitate: Baldellus dicit, licitum fore vsum opinionis minus probabilis, prius adhibitâ diligentiâ, an possimus certiores fieri de magis probabili oppositâ. Sanches ait, consilium esse, non præceptum sequi probabiliorem. Sanctius & Caramuel asserunt, nec præceptum esse, nec consilium! Imò Paschaligus vult præceptum esse sequi minus probabilem, si aliquod graue damnum immineat, quod negant Sanches & Villalobos. Alij dicunt, vsum minus probabilis, licitum esse in foro conscientiæ, non in foro Iudiciali. Ita Sanches & Layman. Bonacina licitum docet vsum minus probabilis, nisi immineat periculum quod vitari prudenter nequeat, sine vsu oppositæ sententiæ tutioris. Denique Sanches, hanc regulam de sequendâ vbique minus probabili, asserit, tantum esse probabilem, Paschaligus vult esse certissimam: hos omnes ad primum caput reuoco liberrimi vsus probabilium. Ad secundum pertinent, qui ab hac regulâ excludunt Sacramenta, vt Filliutius, Suares: & illi qui excipiunt materiam fidei sicut Bannes, &

materiam Iuſtitiæ commutatiuæ, vt Valentia. Hos omnes authores communibus argumentis impugnabimus operoſius infra, cum iiſdem diſputaturi. Modo antequam progrediamur ad ſecundam huius diſſertationis partem de vſu probabilitatum in re ſacramentariâ maxime in abſolutione & confeſſione pœnitentiæ ſacramenti aliqua & ſuperioribus conſectaria deducemus, quæ viam aperient & lucem afferent infra dicendis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Conſectaria ex ſuperioribus.

HIs Conſectariis ſynopſim & complexionem dabimus totius controuerſiæ fuſius hac diſſertatione & ſequenti explicandæ. Ex ſuperioribus ergo colligimus primo, ambitum opinionum probabilium duplici genere contineri, earumque diſcrimen repeti à materiâ circa quam verſantur. Eorum enim, quæ ad mores & ad fidem pertinent, vel opinio ſtat pro fide & pro lege, vt præcipit rem credendam aut implendam ad ſalutem neceſſariam, aut vt præcepta tantum, aut vt medium & cauſam ſalutis: vel ſtat opinio probabilis pro libertate contra legem & fidem, & nos ab illarum obſequio & Iugo vindicat, aut quod idem eſt, ſtat pro commodo & voluptate contra officium & honeſtum. Ex illa diſtinctionededucitur ſecundum conſectarium duplicem eſſe comparationem, ſeu oppoſitionem opinionum probabilium; nam præter iam inſinuatam opinionis quæ fauet fidei & legi contra opinionem, quæ ſtat pro libertate à fide & lege; interdum opinionum vtraque probabilium ſtat pro honeſto & officio, & quælibet ſibi proprium vindicat, & contendit alteri præferendum, cum ambo nequeunt ſimul impleri. Huius generis erat contentio Angeli Perſarum Cuſtodis, cum Angelo Iudæis præpoſito. Hic vrgebat finem exilij Iudæorum, & illorum diſceſſum feſtinabat à perfide, ne gentis vitio & Idololatria corrumperentur: alter contra obnitebatur, ſpe fructus, qui forte ex morâ longiore Iudæorum inter Perſas poterat in hos deriuari. Vterque pro officio & charitatis lege pugnabat, & populi ſibi crediti à Deo, ſaluti conſulebat. Quare ſolo diuino Iudicio dirimi poterat, hæc contentio vtrinque iuſta & ſancta; & cum ſimiles opiniones probabiles pro diuerſis officiis contingunt, præferenda eſt quæ ſtat pro maioris momenti officio. Si paria ſint (quod raro accidit) delectum opinionum, nihil vetat eſſe arbitrarium:

qualem volunt perpetuo esse aduersarij; ita vt vtile vincat honestum, & libertas humana legem diuinam.

Tertio colliges ex superioribus dari posse opinionem speculatiue probabilem, imo sibi contraria probabiliorem, quæ practicè sit omnino improbabilis. Hoc consectarium negant Caramuel sanctius, aliique probabilitatum patroni ex falsa definitione probabilis opinionis, aliisque pejoribus principiis: videtur tamen demonstratiue deduci ab exemplis sacramentorum Ministri, Venatoris, Iudicis &c. supra relatis: ex quibus hoc argumentum elicio. Opinio speculatiue probabilis, practicè reproba dicitur, quæ quamuis veri speciem præ se ferat, & rationibus non contemnendis inducat illius assensum non omnino certum, sed cum aliqua formidine, ne res ita se habeat: attamen citra peccatum valet vsurpari, & reuocari ad actum: atqui quædam opiniones parem cum contraria habent similitudinem veri, imo aliquando paulo maiorem, nec tamen possunt ad vsum licitum adhiberi. Ergo nihil vetat opinionem speculatiuè probabilissimam, practicè omnino improbabilem esse. Maior non potest negari nisi à proteruis, Minor probatur exemplis, primo à re sacramentaria, omnes concedunt; dari interdum formam & materiam sacramenti probabilem, & longe probabiliorem sententia quæ id negat, quæ tamen vsurpari nequit, & adhiberi forma illa probabilissima, omissa communi & solita citra mortale peccatum, nisi vrgeat necessitas & periculum salutis illius qui juuandus est sacramento. Antecedens innumeris exemplis potest confirmari, satis erit vnũ proferre ex sententia Cajetani. Communi omnium Theologorum consensu, probabilissima est, ista baptismi forma; Baptiso te in nomine geniti genitoris, & ab vtroque procedentis; eiusdem esse significationis & virtutis cum receptâ vsu communi Ecclesiæ. Tamen omnes damnant peccati mortalis vsum illius omissa communi. Ergo opinio speculatiue probabissima practicè omnino improbabilis esse potest.

Idem euincitur exemplo Venatoris, & vt maior opinioni speculatiuè probabili vis accedat, & verisimilitudo, demus hominem ire venatum quotidie, non voluptatis, sed necessitatis causa, vt sibi, & suæ familiæ victum paret; atque ingresso siluam occurrere nescio quid ambiguum, homo ne sit, an fera, plus tamen præferre speciem feræ, quam hominis; nullus nisi cœcus & iniquus negare potest, quin probabiliori parti liceat assensum præbere probabilem, feram esse cum formidine, ne forte sit homo. Quis vero excuset homicidij, si conjecturis

inductus, feram esse, potius quam hominem, emissâ sagittâ hominem interficiat? Quid ad hæc respondeant probabilistæ, non legi, nec video quid sint dicturi probabile; sanè iniquum esset & crudele, factum Venatoris excusare ab homicidio. Improbabile est etiam negare illum probabiliter opinatum feram esse, quod primum occurrit, cum hoc magis ad verisimilitudinem accederet; ergo admittenda est opinio probabilis ad assensum speculatiuum, & omnino illicita ad praxim.

Idem confirmat exemplum Iudicis, apud quem accusatur reus, criminis cuius in alterutram partem nempe conscium esse, aut immunem; conjecturæ suppetunt paris ponderis; imo verisimiliores, suspectum faciunt, & omnino grauant. Quid ergo tum facto opus est? licet-ne paulo probabiliorem criminis admissi minus probabili innocentiæ anteponere? Minime quidem. Potest absoluere reum ex minus probabili, non damnare ex paulò probabiliori; quia lex est Iure gentium, imo ipsius naturæ receptissima, reum non debere pœnas dare criminis, cuius non sit conuictus argumentis sole meridiano clarioribus: quia sapientissimi Legislatores censuerunt, minus mali esse, si plures criminum conscij, supplicia, quæ commeruerunt euadant, quam si vel vnus insons indebita patiatur & pereat. His omnibus exemplis demonstratum est, opinionem nihil repugnare probabilissimam speculatiuè, prorsus improbabilem esse ad praxim.

Paragraphvs Primvs.

Colliguntur alia quatuor corollaria.

Inde etiam colligitur quarto, toto genere & Cœlo distare quod Recentiores contendunt omnino idem esse, opinionem tutam esse & probabilem. Nam opinio tuta, ea est, quæ sit ab omni periculo salutis & peccati remora; atqui plures opiniones (quorum aliquot exempla dedimus) & hæc fere omnes quæ stant pro libertate contra legem, licet sint speculatiuè probabiles, imo sibi contrariis probabiliores; sunt tamen quoad praxim improbabiles, & vix vmquam carent periculo peccati. Ergo toto genere differunt opinio probabilis & tuta. Certe ante nouum probabilistarum dogma, Antiquorum nulli venit in mentem probabilem opinionem posse immunem esse alicuius dubitationis aut formidinis falsi, quæ nullâ quamlibet maximâ similitudine veri, potest in totum tolli. Nam certis-

simum est Aristotelis dictum, falsum interdum magis speciem veri, quam ipsum verum habere. Quis ergo sicut falsi, ita omnis mali notam auferre poterit ab opinione minus probabili, quæ tamen stet pro vtili contra honestum? Atque huc pertinet aurea plane regula Ciceronis ex antiquis Philosophis tradita officiorum libro primo initio dissertationis de Iustitia: *Quocirca bene præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum. Æquitas enim lucet ipsa per se: dubitatio autem, cogitationem significat injuriæ.* Fateor, mi Lector, vix me posse hæc verba legere, quin pudore & dolore afficiar maximo (scripta enim mihi videntur in dedecus nominis Christiani,) quod Theologi eas summæ æquitatis leges corrumpant, quas Ethnici religiosè sanciuerunt. Quid enim dolendum magis aut Theologo indignius quam ex dubitatione, an res æqua sit, aut iniqua, Ethnicos inferre illicitam esse & ipsam dubitationem habere nocendi cogitationem; ex ijs vero capitibus, quibus illi virtutum & officia muniunt, id est, ex probabilitate vtriusque partis, Theologos deducere, nos à lege exemptos, & licere quidquid libuerit, etiam illa quæ probabilius est honesto aduersari! Sed stupendum magis est, qui hanc legem Iustitiæ à Philosophis sancitam in pejus interpretantur, contendere hanc suam sententiam communem esse totius Ecclesiæ sensum, & addendam Decalogo, quasi vndecimum præceptum, eiusdem cum aliis decem vis & authoritatis. Quis credat potuisse Christiano vlli venire in mentem illud incredibile paradoxum: *Opinionem probabilem eamdem esse cum tutâ,* & quamlibet inæqualiter probabilem, seu pro libertate, seu pro lege stet æque tutam esse?

Consectarium idem confirmo nouo argumento validissimo, quandoquidem Caramuel non vult secum probabilibus agi, sed euidentibus, idque ex dialecticæ non rhetoricæ legibus. Vt illi morem quoad vtrumque geram. Sic disputo, Multo tutius est, immo & prorsus necessarium, è duabus opinionibus probabilibus, seu intrinsecè seu extrinsecè, vt vocant, id est non leuibus, rationibus & Authoribus magni nominis confirmatis, eam eligere, & præferre quæ nullum habeat dubitandi locum, vel formidinem actus, & obiectiuam, seu cui nulla subsit suspicio illicitam esse rem quam probat, & hoc sit euidentissimum, longe præferendam aduersæ sententiæ paris, aut paulo minoris, vel maioris probabilitatis, à qua numquam possit tolli formido & dubitatio formalis, vel obiectiua, ne res quam licitam iudicat verè mala sit: atqui ita est, quoties vna opinio pro-

babilis fauet legi & rebus necessitate præcepti & medij ad salutem præscriptis, altera vero stat pro commodo, pro voluptate, ab illa enim euidens est, lumine cõmuni naturali abesse omnem peccati dubitationem, etiam obiectiuam, ab ista vero numquam tolli omnino potest, ergo prima tuta est, & eligenda, & abiicienda est altera vt dubia & periculosa; prima propositio argumenti (vt Senecæ verbis vtar) apertior est, quam vt interpretanda & disertior quam vt adiuuanda: atque illam statuimus, quasi totius Theologiæ basim. Quis enim neget, quoties de salute & felicitate consequenda; de sectanda honestate, & peccato fugiendo agitur, illi adhærendum sententiæ, cui nulla peccati, aut periculi salutis subsit dubitatio vel formido quæcumque obiectiua; & aduersæ anteponendam esse sententiæ, quam nullus prudenter agens iudicare potest omni carere formidine mali & damnationis saltem obiectiua? Modo subsumimus: quæcumque religioni, æquitati, legi naturali, seu certo & euidenter, seu probabiliter ex mente sapientum, grauibus fulta argumentis fauet opinio, remotissima est à peccati & damnationis periculo, quæ euidenti certitudine, seu falsi & mali formidinis immunitate caret, illi verò obnoxia est quæcumque aduersatur legi sententia, & fauet commodo, ac libertati, ergo illa tutissima est, ista periculosissima, ac proinde prima præferenda alteri. Vim demonstrationis exemplis declaro.

Si credam dari vnum Deum, ab illo conditum mundum & regi, rerum humanarum curam habere, religione colendum, animam immortalem esse, æterna fœlicitate in præmium virtutis donandam, aut æternâ miseriâ afficiendam in pœnam peccati: certissimum & euidentissimum est, qui istis dogmatibus, quibus tota religio continetur, seu vera sint, seu falsa, si quis assentiatur, ex illorum fide & opinione viuat, prauos domet affectus, cupiditates fugiet aut vincat, nullam culpam admissurum, nullum damnationis periculum aditurum. Si quis vero hæc omnia cum Epicuro & Lucrecio neget, quis in tuto positum dicat? Quis immunem faciet à culpâ & à damnationis periculo? Aut si eo audaciæ quis progressus asserat, nihil eos peccare, & probabilitate suarum opinionum, seu Iuris naturalis inuincibili ignorantiâ ab omni peccato eximi, quis saluos futuros ausit credere?

Si dicas non posse excusari ab errore & improbitate, quod leuibus argumentis negent, mundum à Deo conditum, animam esse immortalem, & quod in dubiis non probabilibus prætermittant partem tutiorem. Sed contra reponent Athei, (nec

illis deerit Caramuelis patrocinium) hanc accusationem leuissimam esse, & parum consentaneam esse principiis eorum qui se grauant; nam Sinichius Academiæ Louaniensis & Hyberniæ, decus immortale, suo luculentissimo opere, qui *Saul ex-rex* titulum fecit Paragrapho 379. & 387. ex Caramuele variis suorum operum locis, hæc duo refert & validissime refellit, primo eamdem esse opinionem probabilem ac tutam, & securam; deinde Atheismum, aut certe Polyteismum homini prudentiæ naturali permisso videri posse probabilissimum, ac subinde laborare ignorantia inuincibili, eorum quæ primâ & secundâ Decalogi tabulâ continentur. Idque etiam facile euincent Athei, nam obtestabuntur ad hominem. Primum (idque vltro concedet Caramuel cum quibusdam nominalibus) de Dei existentiâ, vnitate, aliisque attributis, neutram in partem vllam sibi affulgere euidentiam ex necessariâ demonstratione paucis & forte nulli mortalium ex Caramuele concessam: deinde addent, seu mundum dicas creatione à Deo factum, vel atomis ex materiâ improductâ, siue animam immortalem, siue corruptibilem velis, se vrgeri vtrimque grauissimis difficultatibus, a quibus nequeant se expedire, & vtramque partem sibi incertam videri & probabilem, imo philosophandi methodum quam ex Epicuro tradit Lucrecius, sibi magis arridere, & satisfacere: quid ad ista dicent, qui omnem opinionem probabilem vt illam definiunt, securam & tutam volunt? Absoluent omnis impietatis Atheos, & suorum scelerum nequissimum quemque; quandoquidem grauissimis difficultatibus sentiunt implicari, quæ fides aut sanior Philosophia nos docent: ergo si negent ista immunes sunt ab omni peccato, & salutis periculo. Dum ad hæc præstolamur responsa Caramuelis, hanc errorum & vitiorum colluuiem sistimus, & qui has consecutiones admittunt falsi conuincimus & peragimus reos hâc Ciceronis regulâ, nihil vmquam aggrediendum, si dubites æquum sit an iniquum, in dubiis aut probabilibus standum pro lege & honesto contra libertatem & commodum: Iis denique adhærendum, quæ ab omni absint suspicione mali, & euidenti ac certâ ratione scias, nihil tibi ab illis posse periculi accersere.

Inde ex superiori corollario colligitur quintò, falsum omnino esse, illius Doctoris Classici cuiuscumque sit integritatis famæ, & eruditionis posse solo testimonio, & Iudicio opinioni olim improbabili, certam & tutam probabilitatem conciliari. Probatur contra Recentiores, quia hæc securitas non est repetenda à solâ probabilitate, seu verisimilitudine, quæ potest in-

terdum maior inesse rei falsæ, quam veræ, & malæ quam bonæ: sed desumenda est ex accessu ad honestum, legem, & officium; atqui nec vnus, nec plures Theologi dant opinioni hanc cum lege cognationem, sed à seipsis illam habent, ergo non possunt opinionibus conferre securitatem, sed ad summum declarant, & aperiunt; quare & pari, vel paulo maiori probabilitate, quam non nego posse ab vno, vel tribus magni nominis Theologis deriuari, non fit tuta probabilis sententia, nisi ad legem inclinet, honesto faueat, contra vtile; & ne à peccato excuseris, satis est formido obiectiua, in hoc posita, quod pari, aut paulo maiori probabilitate pugnet pro voluptate contra legem.

Inde etiam colligimus sextò, malè Confessarium ita adstringi Pœnitentis opinionibus, vt censeatur peccare mortaliter, si negata absolutionem quamlibet opinionem secuto. Corollarium istud probatur argumentis superiorum, ideo enim recentiores id statuunt, quia putant duos aut tres Theologos posse, improbabilem sententiam probabilem & tutam facere, & quamlibet probabilem esse securam, hæc vero omnia falsa & improbabilia demonstrauimus: ita vt si obtineant huiusmodi regulæ, immunes futuri sint Impij & Athei ab omni culpa; quia hactenus aduersarij non eripuerunt illis omnem suorum errorum probabilitatem, sed aliunde eos in tuto ponunt, cum statuunt *probabilitatem nihil à securitate differre.*

Tandem septimo & vltimo colligimus, hanc regulam à nobis hactenus constitutam sectandi opinionem æque, vel magis, vel etiam paulo minus probabilem, quæ stet pro lege & pro salute. Quia vt ex Tullio retulimus, æquitas per se lucet, nec pueros etiam latet, quos pudet obscœna loqui, aut turpia agere: & ideo dum hæc meditantur, tenebras quærunt, hominum grauium fugiunt conspectum: Ergo lucet ei æquitas. Declaratur, duplicis generis opinionum probabilium collationem & pugnam distinximus, primùm cum vna stat pro lege, & salute, altera pro commodo & vtilitate; & hoc discrimen norunt stupidissimi & pueri; ergo nihil impossibile, immo nec difficile quidquam præcipimus, cum volumus tuta & probabiliora esse sectanda. Secunda collatio opinionum probabilium est, dum vtraque pro officio pugnat, sed interdum vtrumque nequit impleri, & tum majus anteponendum est minori: & si hæc inæqualitas nos fugit, vel ipsamet officia sint fere paria, arbitrarius esse potest delectus, sine vllo peccati periculo. Quid ergo impossibilia causantur aduersari nos præscribere Christianis,

quos suorum laborum æterna merces, aut peccatorum æterna damnatio manet, quibus spe vnius, & metu alterius etiam impossibilia tentanda essent; cum ipse Epicurus, nulla spe, nulla mercede, sola conscientiâ benefactorum suis discipulis præscribat longe seueriora, quam Theologi probabilitatum Patroni & cursores? Licet his Consectariis totam de probabilitate controuersiam videamur absoluisse; susius tamen prosequenda est Sectione sequenti, & pluribus, ac forte validioribus argumentis confirmanda nostra sententia, cuius & aduersæ breuem Analysim dedimus, & partium vtriusque cognationem ac fundamenta aperuimus, vt inde colligat Eruditus Lector, quænam duarum firmioribus principiis fulciatur. Hactenus de priori parte nostræ Dissertationis cum Raynaudo, nunc ad alteram accedamus.

SECTIO TERTIA.

An Suares probabilem & tutam fecerit opinionem de Absolutione sacramentali per Litteras collata, ante decretum Clementis Octaui.

Articvlvs Primvs.

Ex superioris Sectionis doctrinâ resoluitur quæstio proposita.

NISI tricas & nugas huic disputationi Theophilus inijceret, poteram vno verbo vtramque exercitationis partem concludere, hac ex superioribus breui & validâ omnium argumentorum collectione. Dum authoritati Suaris vis Theophile esse consultum, vt ea vna securitatem conciliet opinioni singulari; vel hoc illi jus attribuis, nullâ exceptâ materiâ, vel in rebus tantum ex pręcepto ad salutem necessarijs, vbi putas ignorantiam, aut probabilitatem arcere periculum peccati & salutis? Si hoc vltimum obtendas tantum; militant contra te, quæ nos collegimus primâ exercitationis parte, & addemus plura ex Mercoro, D. Fagnano & aliis. Si primũ velis, ipse Suares, cuius causâ duellum iniuisti, stat contra te pro tuo æmulo, & tuas laudes quasi adulationes auersatur. Non potes negare, totam hanc Dissertationem tuam contra Iunioris exceptio-

tem, hoc vnico fundamento niti: eum, qui certè & prudenter agit, non oportere duci euidentibus: satis esse, si probabilia sectetur, quæ constitui possunt ab vno doctore pio, qualem omnes norunt Suarem esse, huius æui doctissimum Theologum. Atqui hæc tua argumentatio ex me omnino falsa est vbique; nisi fortè controuersia sit de rebus positiui Iuris, quæ in diem aliqua ex parte mutantur; & ex ipso Suare non valet in re sacramentariâ, de qua litem tibi mouit Iunior ille, qui Sacramentum Pœnitentiæ exemit à Suaris facultate constituendi opiniones tutas & probabiles. In hac enim Dissertatione institutâ pro Suare, pugnantem deserit & abnegat ipsemet Suares: qui agnoscit, nihil tuti se posse statuere de Confessione & Absolutione sacramentali, nec de Sacramentis in totum, quæ vt media salutis ex institutione diuina sunt necessaria, nisi suadeat tutiora; & quæ reipsa vere, non probabiliter tantum cum institutione Christi conueniant. Vnde videtur profligata secunda quæstio de Sacramento quoad vtramque partem, siue Confessionis, siue Absolutionis inter absentes per Epistolam, aut per Internuncium administrato. Quamuis enim Suares senserit, absolutionem Sacerdotis impensam reo pœnitenti per Epistolam, etiam dum absens est, probabiliter haberi potuisse vt licitam & validam ante decretum Clementis VIII. motus (vt ait) Auctoritate Antiquorum Theologorum, maxima Thomistarum, quos vult, in eâ fuisse sententiâ; reuera deceptus est, nisi velit sententiam illam de licitâ & validâ per Epistolam absenti collatâ absolutione speculatiuè probabilem esse, non practicè, neque vlla ratione tutam; quia juxta ipsiusmet Suaris principia, in rebus efficaciâ medij necessariis, qualia sunt Sacramenta, & præ omnibus baptismus & pœnitentia, ad securitatem opinionis nihil juuant rationes verisimiles, nihil reuera consentiunt cum institutione Christi, & amoueatur omnis formido erroris, quæ ex dissentione Theologorum nasci solet; atqui absolutionem absenti impensam, licet aliqui voluerint licitam esse & validam, plures tamen Theologi reclamarunt, & ex vsu Ecclesiæ, atque ex decretis Clementis VIII. & Pauli V. mihi certum est à Christi Institutione recedere: Ergo nec Suares, nec quisquam Doctorum potuit huic opinioni probabilitatem tutam conciliare.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Origo & progressus opinionis de licitâ administratione Sacramenti Pœnitentiæ inter absentes cum suis fundamentis.

ATQVE hac in re videtur Theophilus cum illo Iuniore Palestrita, & nobiscum detrectare certamen: nam quæ jam nos monuimus de Absolutione sacramentali, seu de Sacramento Pœnitentiæ integro, vt Confessioni adjunctam habet absolutionem Sacerdotis, capite 1. & 2. confirmant non posse inter absentes administrari; & hanc asserit esse mentem Suaris tomo 4. 3. p. disput. 19. sect. 3. contra plures ex Antiquis Theologis & Thomistis. Quare ex Facundes refert opinionem de licitâ & validâ absolutione absenti impertitâ, ex Familiâ Sancti Dominici ortam fuisse, & adoleuisse; ac denique in eiusdem Familiæ sinu extinctam atque sepultam esse. Verum Theophilus huius Controuersiæ, Suarem aliosque Societatis Theologos inter & Dominicanos statum & originem, ac subinde decretorum Pontificiorum causas dolo & fraude occultat. Nos verissimas aperiemus ex Petro Dufay, quem vnum licuit legere Recentiorum Thomistarum, qui de hac re Dissertationes scripserunt. Plures Professorum è Societate, vbique, in gymnasiis maxime Vallisoleti, Salmanticæ, Compluti, suis scriptis (quorum exemplar penès se habuisse testatur dictus Auctor) docebant Sacramentum integrum Pœnitentiæ, siue absolutionem sacramentalem posse absenti per Epistolam administrari. Nec illis satis fuit hanc opinionem tamquam veriorem defendere, nullâ initio adjectâ necessitatis, aut articuli mortis limitatione, quam post acres & frequentes nostrorum disputationes apposuerunt; fama erat per totam Hispaniam minimè dubia, & multis testimoniis comprobata, ausos fuisse dictos Patres hâc eâdem opinione vti; quam deinde euulgauit Henriques in Summâ Morali: Cuius rei causâ testatur prohibitam fuisse, donec emendaretur, Ioannes Baptista Posseuinus. Henriquem secutus est Emmanuel Saa, & in suis Aphorismis Antuerpiæ anno 1599. & sequenti Lutetiæ editis, eamdem sententiam defendit, à Magistro sacri Palatij damnatam. Et si liceat intimos Theophili sensus certis argumentis conijcere, crediderim non esse alienum ab illo errore. Ideo toties in Magistrum sacri Palatij inuectus est, ob illam scilicet

Apho-

Aphorismorum Sà censuram, quam iniquam vult fuisse, & ex solo liuore Dominicanorum in suos natam. Quid ergo censes de Absolutione sacramentali reo absenti datą? Credis sine dubio licitam & validam cum Sà; quandoquidem eius correctionem Magistro sacri Palatij objicis quasi scelus & sacrilegium: neque desunt verisimiles rationes & responsiones, quibus causam Sà, Henriques & aliorum defendas, atque aduersæ sententiæ argumentis satisfacias.

His enim fraudibus quasi cuniculis actis receptam in Ecclesiâ doctrinam initio tui subruebant. Quis neget potuisse Christum instituere Sacramentum hoc, instar matrimonij, vel absolutionis à Censurâ, seu iudiciorum fori aduersus reos, quæ omnia inter absentes licitè & validè peraguntur? Neque objicias hanc Sacramenti formulam *Absoluo te* ad præsentem tantum dirigi; non certe magis, quam cum amicum per epistolam similibus verbis alloqueris, saluto te, plurimũ meo, & aliorum nomine. Vbi huiusmodi argumentis conuiceris, sic institui potuisse hoc Sacramentum, vt nihil minus, quam Matrimonium & Iudicia fori inter absentes perageretur: Quid vetat, quin eodem probabilitatum impetu & calore abreptus dicas, ita institutum fuisse, & reuera vsurpari posse inter absentes, & aliquando etiam oportere? Maximè cum pœnitenti mors impendet, & periculum æternæ damnationis, quod nequeat alio certiori remedio auerti, quam absolutione à Sacerdote per epistolam, aut internuntium missâ. Non dubito Theophile, quin si fuisses à Consiliis summo Pontifici, ista omnia subjecisses, & auctor illi fuisses, vt decreto ex Cathedra confirmaret. Ausim etiam iurare te ita sentire. Neque Suares ipse ante Clementis decretum alienus erat ab ea Henriques & Sà opinione, quam probabilem esse pronuntiauit: sed cum non minus prudentiâ, quam eruditione cæteros Societatis Theologos superaret, noluit apertè, suscipere patrocinium causæ apud se probabilis, cuius tamen suspicabatur exitum parum fœlicem fore. Et si huius administrationem Sacramenti velis ad solam rationem reuocare inconsultâ traditione, nihil certi statuere potes: quia hinc inde varia arripi possunt argumenta, quibus in vtramque partem disputandi nullum finem facias. Et hanc *rationis errabundæ sine duce*, aut quod perinde est probabilitatum liberam, ac penè Lesbiam regulam sequuti sunt à me nominati Theologi Hispani.

Articvlvs Tertivs.

Superior opinio refellitur ratione & Decreto Clementis VIII.

Verum ſi repetamus Antiquum vſum, & traditionem Eccleſiæ, quam vnam vbique ſanctus Doctor, & eius Diſcipuli hic maxime conſuluerunt, ad quam Clemens VIII. & Paulus V. ſua decreta exegerunt; conſtabit Sacramentum Pœnitentiæ medium quid eſſe inter Sacramenta, quæ actione & materiâ ſenſibili conficiuntur, vt Matrimonium, aliaque pacta, Iudiciaque fori externi, quæ valide ab abſentibus ineuntur & celebrantur. In medio poſitum Pœnitentiæ Sacramentum, nec omnino abhorret ab externis, nec in totum eorum ſimilitudinem aſſequitur. Cum priorum Sacramentorum genere, hoc maxime nomine conuenit, vt ſolo ſcripto hinc & inde miſſo frequentari, aut peragi valide non poſſe exiſtimem ſicut Matrimonia & iudicia interdum ſolent. Hoc verùm diſcrimen male à quibuſdam petitur, à ſolâ Sacramentorum efficientiâ, quaſi in abſentem nequeant operari; hoc enim falſum euincitur exemplo Matrimonij, quod inter abſentes, ne dum vt pactum humanum iniri, ſed etiam vt Sacramentum gratiæ operatorium perfici, verior & communior fert ſententia Theologorum. Aliunde igitur huius diſcriminis ratio haurienda eſt, nempe ex inſtitutione diuinâ, quam vſus Eccleſiæ docet, & ipſa ratio ſuadet. Iſtud Sacramentum Eccleſiæ à Chriſto datum eſt, & præſcriptum inſtar Iudicij ab humanis diſſimili, quod in eo reus ſuſcipiat, & impleat partes teſtis, accuſatoris, & tortoris; atque vbi primùm aperuit crimen, ipſemet emendet, & ſpontaneâ pœnâ caſtiget; vnde abſolutio collata, vel inuito, vel pertinaci in vno peccato, etiamſi illum reliquorum omnium pœniteat, prorſus nulla eſt: & cum vix inter abſentes conſtare poſſit hæc emendatio, & ſemel concepta, aut promiſſa facilè mutetur; ne incertum & ambiguum eſſet Sacramentum, diuinâ Conſtitutione cautum eſt, vt more aliorum Sacramentorum ad minus abſolutio præſenti reo verbis ſimilibus conſecrationi Eucharistiæ ad præſentem materiam directis conferretur. Hoc confirmant multis argumentis Thomiſtæ recentiores Soto, Nugnio, Aluares quæ exagitat aut eleuat Theophilus, quaſi velint aliud quam diſcrimen iſtud inter Sacramentum

Pœnitentiæ & Matrimonium, & alia huiusmodi pacta, aut Iudicia humana constituere.

Atque hinc maxime patet, medium esse Pœnitentiæ Sacramentum, vt cum præcipuâ sui parte, nempe absolutione, ad alia Sacramenta accedat, quæ nulla sunt nisi verbo, & præsentibus administrentur; Confessio, quæ est pars altera, seu materia huius Sacramenti, similior est Matrimonio, & Iudiciis humanis, quæ nutu, scripto, per internuntium valide semper, & licitè interdum, si cætera adsint, peraguntur. Sed cur inquies Sacerdoti præscripta aut permissa sunt tantum verba; Reo autem & Pœnitenti liberior facultas indulgetur scripto aut verbis sua peccata aperiendi? Huius discriminis multæ causæ in promptu sunt. Hæc est singularis, & eximia, quod omnes, muti etiam & barbari, ignotæ linguæ homines opus habeant confessione ad salutem, & cum verbis nequeant confiteri nutus adhibeant oportet, vel Interpretem, si mors instet, & nullam cum Sacerdote linguam communem calleant: facultas verò absoluendi soli Sacerdoti diuinâ institutione collata est, qui possit verbis efferre quæ sentit & iudicat. Et cum aliundè absolutio seu forma Sacramenti à Sacerdote fit; Reus autem materiam præbeat; nihil mirum, si lex, & traditio diuina, verba & præsentiam exigat, vt sua vis absolutioni constet; Confessionem vero quæ materiæ loco est, patiatur vagam esse & indeterminatam.

Articvlvs Vltimvs.

Thomistarum operâ superior opinio damnata à Clemente VIII.

Hic est communis Thomistarum Antiquorum & Recentiorum sensus, quos male Theophilus & Suares in contrarias sententias diuisos inducunt, quasi incertos mentis Diui Thomæ, cùm ipsomet Suare teste, satis aperte docuerit in 4. Distinct. 16. quæst. 3. artic. 4. nullam esse Absolutionem Sacramentalem absenti collatam; quia asserit ***vtilius esse in extremâ necessitate confiteri Laicò præsenti, quam Sacerdoti absenti.*** At secus esset, si posset Sacerdos absens validè Sacramentaliter absoluere. Illud compertum omnino est, nullum Thomistarum clare asseruisse, integrum Sacramentum licitè & validè confici inter absentes. Si qui verò permittant, confessionem peccatorum scripto absenti Sa-

cerdoti factam, eodem sensu interpretandi sunt, quo Nugnio hanc Confessionem admittit; si reus, vbi Sacerdos accesserit, nutu, aut verbo, aut per internuntium testetur, se grauari omnibus his peccatis quæ scripto aperuit, & se illorum pœnitere. Hæc est Scholæ Thomisticæ de Epistolari Confessione sententia concors & communis, à quâ cum percepissent, plures Theologorum Societatis, vt iam à nobis relatum est, recedere, & opinionem quam putabant Ecclesiæ perniciosam spargi & serpere, solo nouitatis odio & studio Traditionis Apostolicæ, cuius causâ in hunc vsque diem martyrium patiuntur, tum in Hispaniâ, tum Romæ conati sunt eius progressum intercipere; Clementem VIII. summum Pontificem monuerunt periculi, quod Ecclesiæ ab illâ doctrinâ impendebat, vt eam ad suum Tribunal aduocaret, atque auditis omnium ordinum Theologis statueret, quid è re Christianâ, quid Traditioni conuenientius, quid denique piis omnibus esset sentiendum. Vnde secutum est decretum summi Pontificis, quo damnata est illa Sacramenti Pœnitentiæ administratio per Epistolam inter absentes, quam multi in Gymnasiis, quam nonnulli libris editis docebant, quam rumor erat clam vsurpari, quam Suares probabilem reputabat, & quæ sine dubio totum orbem occupasset, nisi Decreto Pontificio, veluti cauterio cohibita, & compressa fuisset. Hæc est de epistolari confessione verissima Historia. Quid habes Theophile; quod obijcias, aut improperes Dominicanis, nisi quod nouitatum osores, quod Traditionis Ecclesiæ se inuictos defensores frequentibus experimentis comprobent? Tentarunt è tuis nonnulli Theologorum, hanc antiquatam opinionem, ac pœnè sepultam interpolare, & veterum Thomistarum nomine fucum facere; sed non ita facile imponitur auribus Romanis, nec huiusmodi artibus & præstigiis decipiuntur Dominicani Theologi. Vnde nihil habes quod huius quæstionis parte secundâ possis illis vitio vertere, nisi veritatis Catholicæ defendendæ intrepidum, & inuictum animum. Ideo vt lectoribus illuderes, & parares calumniam insontibus, controuersiam omnino immutasti, quasi id tantum contenderent Thomistæ cum Suare & aliis è Societate Theologis, an Confessio Epistolaris sejuncta ab absolutione aliquâ occasione licita esset & valida, & Sacerdos vbi ad pœnitentem accessit, & per litteras, aut aliorum testimonio nouit eius votum confitendi, & Contritionem, possit absolutionem impertiri. Falso asseris in eo vno præcipuam, aut totam con-

trouersiam sitam esse; licet non negem, hoc ad disputationem fuisse deductum, de quo mox tertiâ exercitationis parte; sed dissimulas totius controuersiæ nodum, & cardinem, quod senseris tibi parum feliciter successurum: nec credas me velle te imitari. Quamuis refugias aleam subire certaminis, sequar quocumque vocaueris, & tertiam tecum pugnam inibo de interpretatione, qua decretum Pontificium conatus est Suares mollire, non ausim dicere corrumpere.

Sectio Qvarta.

An interpretatio Decreti Pontificis à Suare tradita legitima sit, & probabilis.

Mirvm est ausum Theophilum hanc Clementis VIII. decreto datam interpretationem à Suare defendere; cum altero Pauli V. decreto damnata sit, & iussa è libris eius eradi. Vix potest causam Suares agere citra damnationem summorum Pontificum; cum alterutrum oporteat peccasse. Si insons est & verax Suares; ergo reus & mendax Paulus V. Ne Sedis Apostolicæ reuerentiam læderent Cardinalis de Lugo, Gabriel Auersa, & alij Theologi, Suarem iustè damnatum asserunt; quod interpretationem à sensu Pontificij decreti alienam dederit. At contra contendit Theophilus, Suarem, mentem Pontificum, & veritatem fuisse assecutum; sed Dominicanos, inuidiâ & odio, quo in virum sapientissimum flagrabant, in errorem abreptos, impulisse summos Pontifices ad Censuram, ac pene in suum errorem præcipites & transuersos egisse. Vnde non solum Scholæ Dominicanæ, sed etiam Sedis Apostolicæ causa, nobis hâc vltimâ exercitationis parte agenda est. Nec rem difficilem aggredior, omnes Theophili calumnias, quas per septem capita sparsit, dispellam constituto quæstionis statu, quem paucis aperiam.

Articvlvs Primvs.

Aperitur status Controuersiæ.

Vbi Suares vidit suos primâ acie fusos, & à summo Pontifice improbatos, & quem, plures Societatis Theo-

logi, conspiratione quadam (cuius fortè particeps erat) meditabantur in Ecclesiam inducere Sacramenti Pœnitentiæ inter absentes frequentati vsum, à Sede Apostolicâ proscriptum; pugnam instaurauit, interpretatus Decretum Pontificum de Sacramento integro, seu conjunctim, non diuisim: quod non longe abest à nostrâ, & communi sententiâ, aliam esse absolutionis, aliam confessionis rationem; vtramque quidem oportere fieri verbis, & coram Sacerdote & reo; ita tamen, vt si secus fiat, absolutio sit nulla, valida vero sit Sacramentalis Confessio. Ergo mens Suaris decretum Pontificium interpretantis de Absolutione & Confessione junctim, non vero diuisim, non est aliena à mente, Pontificum. Cur ergo damnata? cur jussa est eradi? Difficultatem auget Theophilus reuocatâ cum Thomistis controuersiâ, seu quasi secundâ pugnâ post primam, ad hoc caput (quod vnicum vult Suarem obtendere suâ interpretatione;) an pœnitens moribundus, sit à Sacerdote absoluendus, cui præsenti nullum sigillatim peccatum aperuit, sed jussit aduocari confessionis causâ nullo edito de peccatis signo pœnitentiæ. Videntur negare Soto, Cano, & alij recentiores Thomistæ, asserunt Suares, Theophilus, Coninch, & plures alij, cum aliquo tamen discrimine: nam in primis Suares censet quodcumque doloris signum editum à morituro de suis peccatis, non esse satis ad obtinendam à Sacerdote præsente absolutionem: quia illa resipiscentiæ & doloris significatio communis est, nec subijcit peccata delenda clauibus Ecclesiæ. Coninch vero, illum putat non esse absoluendum, qui conditionatam tantum aperiret voluntatem confitendi, si copiam haberet Sacerdotis: quia Sacramentum hoc constat tanquam parte sui, absolutâ voluntate confitendi, & resipiscendi, qualem non habere censetur, qui conditionatam tantum exprimit. Theophilus multo liberalior ait, absoluendum si voluntatem confitendi, & contritionem siue conjunctim, siue diuisim expresserit, & qui adsunt id testentur Sacerdoti aduenienti. Imo longius progressus est Iacobus Baius; asserit enim absoluendum saltem per modum suffragij, si vixerit piè, & multo magis si audiendo sacrum, præmisisset confessionem, quæ solet fieri ab his qui inseruiunt Sacerdoti, quia præsumptio est, eum pœnitere suorum peccatorum: ac perinde de Sacramento Pœnitentiæ statuit vt de Baptismo, & de Extremâ-Vnctione, quæ administrantur illis, qui præsumuntur magis accepturi quam recusaturi, si essent sui compotes, & consulerentur. Vide

quò licentia probabilitatum deduxerit vſum Pœnitentiæ; vt non immerito ſummi Pontifices damnarint interpretationem Suaris, & huiuſmodi opiniones, quæ inde naſcuntur, & quas naſcituras præuidebant, niſi licentiam cohiberent. Hinc etiam ardor Thomiſtarum aduerſus huiuſmodi opiniones apud cordatos homines probabitur, quo huiuſmodi malo mederentur. Sed illos vrget Theophilus per multa capita decretis Concilij Arauſicani, & Carthaginenſis, Leonis Magni, Ritualis Romani, reſponſis etiam Clementis VIII. quibus omnibus probat, repugnare Soto & Aluarem, dum abſoluendum negant moriturum qui votum confeſſionis, vel dolorem de peccatis expreſſerit His continentur quæ totâ diſſertatione verboſiſſime proſequitur Theophilus. Sed vt eius calumnias validè depellamus, & diſſentientes in ſpeciem Pontificum Canones, & Theologorum ſententiæ ad concordiam reuocentur, duo ſumme obſeruanda ſunt, quæ ſubijciemus, vnde effulgebit veritas, depulſis tenebris, quas offundit aduerſarius.

Paragraphvs Primvs.

Duo animaduertenda ad quæſtionis reſolutionem.

Omnis materia vel forma in re Sacramentariâ quatuor capitibus continentur. Aut certa eſt, & omnino conueniens, vel certa quidem, ſed incongrua, vel tertio dubia, vel denique nulla ſeu prohibita, & repugnans. Primi generis materia & forma validum ſemper & licitum, vltimi generis, irritum & nullum faciunt Sacramentum: ſecundi vero & tertij generis variant. Nam certa & incongrua forma & materia; validum quidem faciunt Sacramentum, ſed illicitum, niſi neceſſitas excuſet: dubia vero omnino incertum facit; vnde numquam vſurpanda eſt, niſi grauius malum, & ſalutis periculum inſtet; neque illi propulſando aliud ſuppetat remedium, quam periculum ne irritum Sacramentum fiat vſu dubiæ materiæ. Cum enim Sacramenta inſtituta ſint ad ſalutem animarum, nihil mali eſt, ſi aliquod periculum irriti Sacramenti incurras, ne damnetur anima, in cuius gratiam à Deo eſt inſtitutum.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Hac distinctione conciliantur Doctores.

HAc distinctione semel constitutâ, facilis est concordia Doctorum, quibus ea, & veritas magis cordi est, quam Theophilo discordiarum & mendaciorum miro artifici: nec minus obuia est defensio Decretorum Clementis & Pauli Pontificum, aut responsio ad argumenta, quæ in Thomistas congerit. Totum discrimen inter Suarem & Clementem, aut inter Thomistas & Recentiores in hoc situm est, quod in diuersis è quatuor locis reponant casum morituri, cuius gratiâ adeo acrem litem, Theophilus mouet Thomistis. Suares, & alij materiam huius Sacramenti expressione voti confessionis, aut contritionis, nullo peccato expresse distincto, siue per litteras, siue proprio, aut alieno testimonio fiat, primo aut secundo genere locant, id est volunt materiam omnino certam & conuenientem, ad minus, si necessitas exigat. Thomistæ vero ad tertium aut quartum genus reuocant, id est, volunt, aut nullam esse, aut summe dubiam, & facere, vel irritum, vel incertum Sacramentum.

Quid ad ista Clemens VIII. & Paulus V. damnant sententiam Suaris, quæ materiam incertam pro certa ponit, Thomistarum sententiam non improbant, sed potius ad vsum reuocant, iuxta illam regulam, quæ dubiâ materiâ, vel formâ vti præcipit ad arcendum salutis periculum. Atque hoc vnum probant, si quid probant argumenta, quæ congerit Theophilus. Præcipiunt, inquit, Concilia, Pontifices, Rituale Romanum impertiri absolutionem Sacramentalem morituro, nullum peccatum confesso, sed contritionem, & votum confessionis præ se ferenti; ergo omnibus his repugnant Thomistæ, qui negant, hanc materiam sufficere ad absolutionem. Dato Antecedente (de quo infrà) Nego consequentiam; quia summi Pontifices aut Concilia statuunt eâ occasione impertiendam absolutionem vt dubiam, sed ratione periculi auertendi necessariam: quo verbo cadunt, aut irrita sunt omnia Theophili argumenta, quæ hanc responsionem, quam forte ipse non præuiderat, intactam omnino relinquunt. Sed Instabis à me confictas esse illas Suaris, & Thomistarum, diuersas classes, materiæ Sacramenti Pœnitentiæ; quo enim fundamento assero Suarem reposuisse hanc materiam primo, aut secundo, loco, & eâ de causâ diuersum à

Thomiſtis, & à Pontificibus eſſe damnatum? Verum nihil horum à me confictum, aut gratis dictum demonſtro, his duobus argumentis.

In primis ſummi Pontifices obſeruabant interpretationem Suaris, & confeſſionem Epiſtolarem eſſe partem illius integri Sacramenti, quod Doctores Societatis, ſcriptis priuatis, & publicis, & ipſo etiam vſu, quamuis occulto, defendebant, vt validum & licitum, inter abſentes, & per Epiſtolas adminiſtratum: ergo pars illa confeſſionis epiſtolaris, quam ex ruina, & damnatione integri Sacramenti certam volebat Suares, reponebat inter tutas & licitas. Hoc vero aperte damnant Pontifices. Ergo quidquid dicat Theophilus; numquam Suarem eximet, non ſolum à certâ, ſed neque etiam à juſtâ Pontificum cenſurâ, quæ ferit eos omnes, qui materiam controuerſam, & ad ſummum ſpeculatiuè probabilem reponunt, loco certæ & practicè tutæ, ac ſine ſcrupulo adhibendæ. Quid ad iſta eſſet reſponſurus Theophilus, ſi viueret, neſcio; quia nihil video veriſimile, quod poſſet comminiſci, vt læsâ Majeſtate Apoſtolicâ, & cum graui noxâ Clementis & Pauli, Suaris honori conſuleret, & vellet magis ad infallibilitatem accedere quam illos quibus in Deceſſore Petro dixit Chriſtus, *Oraui pro te Petre.* Nec minus euidenti argumento euincam iuſtiſſimè Thomiſtas, quam ſuppeditat Theophilus, materiam hominis morituri cum ſolo voto confeſſionis alieno ore expreſſo, reponere ſub quarto genere materiæ probabiliſſimè nullius, aut certè dubiæ, quo loco conſtituerunt Canones & Pontifices: & ſi vim argumenti diſſimularet Aduerſarius, aut non caperet, monſtraret ſe prorſus ignorare naturam ſeu inſtitutionem Sacramenti Pœnitentiæ: quod iam monuimus à Chriſto datum, & ſancitum inſtar Iudicij: & hoc maximè differre à Baptiſmo & aliis Sacramentis; quod cum iſtis extrinſeca ſint & accidentia, quæ elicit, ea ſuſcepturus, fidei, charitatis, & alia pietatis Chriſtianæ opera, aut ſigna; iiſdem Sacramentum Pœnitentiæ conſtet, tamquam partibus intrinſecis, & eſſentialibus; quas ſi ſubmoueas, perinde deficiet, ac ſubſtantia naturalis ſemotâ formâ & materia. Hinc etiam aliud diſcrimen intercedit, quod magis ad noſtram rem facit, & funditus argumenta Theophili conuellit: quod ad Baptiſmum, aliaque Sacramenta ſuſcipienda, longè minus expreſſa, quam ad ea adminiſtranda voluntas exigatur: ad iſtud enim neceſſaria eſt, vt minimum miniſtri voluntas, quam vocant

virtualem; ad illud vero sufficiat voluntas tacita, quam interpretatiuam vocant, quæ nulli vnquam deest nisi reprobo & suæ damnationis, quam salutis studiosori. Sed ad Baptismum, Extremam-vnctionem, Eucharistiam, & alia denique præter Pœnitentiam, & Matrimonium, Sacramenta conficienda, satis est professio vitæ Christianæ: & ideo morituris conferri solent, Baptismus & Extrema-vnctio, si adsit præsumptio ea Sacramenta non recusaturos. Eodem fere loco, videtur Theophilus velle, aut certe debet Pœnitentiæ Sacramentum reponere; cum tamen plurimum ab illis distet. Ex quo sic potest confici validum argumentum, quo tota controuersia dirimatur. Sacramento Pœnitentiæ nequit sua integritas, aut essentia constare, si desit illi partium essentialium vlla, quales sunt confessio, & contritio aliquo signo expressa; atqui morituro, qui confessarium petiit, & signum aliquod edidit voti confessionis, & doloris de peccato, seu junctim, siue disjunctim, desunt, quæ ad essentiales Sacramenti partes pertinent; ergo absolutio quæ illi impendetur, nulla erit, aut maxime dubia. Minor propositio probatur in primis, si signum tantum edidit voti confessionis, non potest illud vicem habere confessionis, & multo minus contritionis: nam voluntas confessionis non est confessio, & multo minus contritio.

Dices esse confessionem & dolorem de peccatis virtualiter, & quasi interpretatiuè, & quadam iuris fictione; sed valde timendum est, ne huiusmodi distinctionibus, aut præsumptionibus falsum & illicitum Sacramentum administretur. Vnde enim scimus, institutionem Christi, quæ non minus vera confessione; & resipiscentia, quam absolutione, Sacramentum istud componit, constare, posse virtuali aut præsumptâ confessione & contritione? Et si semel locus detur huiusmodi distinctionibus, quæ plurium pruriginem ingeniorum fouent, nihil certi supererit in re sacramentaria; poterit quis perinde morituro impendere absolutionem, ac Baptismum & alia Sacramenta, atque eo tandem rem deduxerunt suis Thesibus Viennæ Theologi Societatis.

Paragraphvs Tertivs.

Explicatur vera mens Conciliorum.

AT inquit Theophilus præcipiunt Concilia, Pontifices suis decretis, & rituum libri, absolui jubent moriturum, qui vel pœnitentiam suorum peccatorum, vel votum confitendi testatus sit; & hoc vnum tantum vult Suares, hoc negant Thomistæ, ergo vincit causa Suares, & cadunt Thomistæ; quandoquidem pro illo contra nos, stant tot præsidia. Sed cur damnatus est Suares tot defensoribus munitus? Hoc solum inquit nomine, Theophilus, quod superstite Clemente VIII. eius decretum interpretatus sit, licet ab illius mente, ne latum quidem vnguem recesserit. Vt Suaris honori consulat, detractum vult famæ Clementis VIII. & parum pensi habet, quod male audiat, quasi morosus nec patiens dicta sua in bonum etiam sensum trahi; dummodo Suaris *totius orbis magistri* crescat gloria, depresso *supremo in toto orbe Pontifice.* At longè alia fuit mens Clementis, quam quæ illi affingitur à Theophilo, vt carpat eum, quem fert communis fama, suæ causæ non bene affectum; sed eademmet dissertatione, qua dignissimum Pontificem inuidiâ grauat, diuinam illius sapientiam, quasi futuri præsciam manifeste demonstrat. Agnouit vir Deo plenus Suaris interpretationem, & si forsan non omnino malam, & aliquo casu aut sensu tolerandam, morbo nonnullorum indulgere, quem censuit aliquo decreto, veluti cauterio comprimendam; ne in perniciem animarum grassaretur. Et ne quis vanam meam suspicionem dicat, argumento sint Suaresij Apologia, & Theologi Viennenses qui eius defensionis æstu eo abrepti & prolapsi sunt, vt velint ægrum sensibus destitutum, absolui si vel minima confitendi significatio præcesserit, immo & præsumptio cum Iacobo Baio. Vides ergo, nullum finem esse distinctionum, aut fictionum juris, quibus Sacramenta in magnum discrimen vocentur, dum ad pericula animarum depellenda admoueri, volunt. Vt ergo rem paucis finiam, quid displicuit in Suare summis Pontificibus? Non libertas illorum interpretandi mentem, quæ nulli vmquam fraudi fuit, nisi fortè apud Tyrannos, & quam boni semper consuluerunt æqui Principes: sed improbarunt aliquid non boni, quod asserebat Suares, & plura pejora, quæ ex eius dictis quasi necessariâ consecutione deducebantur, vt exemplo

Theophili, Baij aliorumque demonstrauimus. Quid vero illud sit, quod reprehenderunt Pontifices in Suare, cuius causâ voluerunt abradi hanc interpretationem ex eius scriptis? Varij, variè explicant, quorum dicta capite vltimo refellit Theophilus, hoc maxime argumento, quod Suares nihil aliud statuat, quam quæ censuerunt Concilia, Pontifices, Rituale Romanum: nempe absoluendum esse ægrum, qui absenti sacerdoti per litteras aut per nuntium peccata aperuit, aut votum pœnitendi: vel qui adsunt ægro, sacerdoti aduenienti testantur, antequam vox illum & sensus deficerent, de peccatis doluisse, & Confessarij copiam optasse habere: quid vero mali habet sententia illa à tot Conciliis & Pontificibus comprobata, communi Theologorum consensu recepta, præter Thomistas, quibus magis displicet, odio in Iesuistas, quam studio veritatis. Certe si id tantum quod obtendit Theophilus, haberet interpretatio Suaris, Pontificum Censura Suari intentata, in ipsorum caput recideret. Non ita censent præter Thomistas omnes recentiorum & extraneorum Illustrissimus Cardinalis de Lugo Auersa & alij, qui minus periculi subesse putant; si Suares peccauerit, quam si duo summi Pontifices, in eo notando aberrauerint; sed (quæ in Pontificum gratiam dicunt) nos occupauimus, vel validiora Theophilo obijcimus, quæ nequeat infringere.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Variæ Theologorum interpretationes & verior Decreti Pontificij.

DE Lugo distinguit duplicem confessionem vnam stricte sumptam, quæ sit iudicialis expositio culparum facta à reo apud sacerdotem in hac causâ Iudicem: alteram quasi extraiudicialem, sitam in voluntate confitendi sua peccata, qualem censeretur facere reus, si notarium aduocaret, vt scripto obstringeret se ad criminis confessionem animo destinatam. Volunt itaque hi Authores Clementem de priore confessione loquutum, Suarem de posteriore, quam inquit Auersa existimabat, passim licitam; Pontifex vero negabat licere nisi necessitas summa vrgeret. Sed gratis (inquit Theophilus) comminiscuntur, eam dissentionem hi Theologi inter Pontificem & Suarem; cum vterque admittat extraordinariam illicitam esse, nisi eam excuset aut extorqueat grauis necessi-

tas. Verior ergo & certior decreti Pontificij ea mens est, quam nos supra iniuimus & aperuimus, Pontificem agnoscere illam confessionem extraordinariam vt nullam, aut ad summum dubiam, cuius vsum omnino prohibeat, nisi forte casu morituri, quem Rituale Romanum docet absoluendum: & responsio circumfertur Clementis, teste Bellarmino, se eam indulgentiam illi non negaturum. Suares vero defendebat, vt certo validam, quod merito improbat Pontifex. Longe enim diuersus est materiæ certæ vsus, quem exigat communis ratio officij, & materiæ incertæ ac dubiæ, quem sola possit necessitas efflagitare. Ille enim prioris seu indubitatæ materiæ vsus passim potest vsurpari, incertæ vero intra necessitatis vltimæ terminos continetur; & si eâ occasione, cum dubiâ materiâ conficiatur Sacramentum, sub conditione repetendum est. Prius vero assertum est extra omnem disputationem positum, vt si quis merum nullâ aquæ guttâ infusâ calici consecret, certissima est & nullâ ratione iteranda consecratio: quia ille defectus illicitam facit, non inualidam, nec dubiam. At si quis vrgeretur periculo salutis paruuli morituri, aqua è sale expressâ aut è vite profluente, si elementaris deesset, illi baptismum conferret, iterandus esset omnino, quia dubius, ratione incertæ materiæ, si prius mortis periculum euaderet. Euidens ergo est summum discrimen Clementis inter & Suaris mentem, nihilo minus, quam illud modo à nobis obseruatum inter Sacramentum cum incerta materiâ & formâ, aut cum indubitatâ, sed illicitâ administratum.

Hinc etiam in tuto sunt Thomistæ aduersus Theophili tela prorsus imbellia, & sine ictu: sunt etiam à senili manu projecta: nam præter ea, quæ iam animaduerti summè obseruanda discrimina, inter vsum certæ materiæ & dubiæ in re Sacramentariâ; istud tertium ex superioribus omnino consequitur, vt si Concilia, Pontifices præcipiant Sacramentum cum materiâ dubiâ administrari, liberam Theologis concedant facultatem vtramque partem defendendi. Nescio an auderet hoc Theophilus negare; quod istud exemplum aperte demonstrabit: quamuis Concilia & Patres statuant baptisandum moriturum cum aquâ dubiâ ex sale aut vite, si naturalis desit; nonne liberum est Theologis disputare, an huiusmodi materia irritum faciat, vel validum Sacramentum, & quam libuerit partem eligere? Idem prorsus est de controuersiâ, quam præ manibus habemus. Esto præcipiant Canones, Pontifices, Ritualia moriturum absoluere, qui nullum

sigillatim peccatum aperuit, sed extra iudicialem (vt cum Lugo loquar) fecit confessionem, cum illud statuant sicut baptismum, cum dubiâ aquâ aliàs perituro puero conferendum: quid vetat quin Soto & alij Thomistæ defendant nullam esse confessionem, sicut nullum esse baptismum cum aqua ex vite? At inquies Concilia & Pontifices videntur reclamare cum præcipiant absolutionem dandam esse. Quid tum? Præcipiunt vti re dubiâ cum eam necessitas extorquet. Nihil enim magis indubitatum, quam re dubiâ vtendum cum è duobus malis minus eligendum sit, & maius auertendum. Hâc vnicâ responsione ita euersa sunt, quæ contra Thomistas congerit Theophilus, vt penè otiosi hominis sit singula decurrere; præsertim cum nihil habeat præter contumelias, & mendacia. Verum si eius dicta omnino prætermitterem, forte putaret inuicta esse; vt ergo hanc illi gloriationem auferam, singula breuissimè præstringam, & tria potissimum annotabo eius scriptionis vitia. Primo argumenta habet debilissima in Thomistas. Secundo imposturas atroces in plurimos Thomistarum, maximè in Morellum, Grauinam & in summos Pontifices. Tertio præpostero plane iudicio statuit de Catechismo & Rituali Romano.

Articvlvs Secvndvs.

Satisfit argumentis Theophili.

Vrget semper Theophilus Canones Concilij Arausicani, Carthaginensis, Leonis Epistolam, ad quæ omnia respondet Soto. Iis locis agi tantum de absolutione à Censuris Ecclesiasticâ, non de Sacramentali: quia nulla fit mentio contritionis, vel confessionis alicuius peccati, sed ad summum voluntatis confitendi. Quis vero credat, Verum esse Sacramentum Pœnitentiæ, quod vix vnâ sui parte extet, cum tribus constare debeat? Addit Cano, si de absolutione sacramentali hos Canones interpretemur, explicandos esse more antiquæ Ecclesiæ, quæ ab absolutione sejungebat partes huius sacramenti, & aliquot diebus illam antecedebat confessio sacramentalis. Quid ad hoc Theophilus? Sotum ait laborare manifestâ petitione principij, *nec leuiter sordere acerbitate in contrariam opinionem*, quam ex Canonibus negligenter inspectis, gigni posse dixit; cum eâ exclusâ variis probationibus progrediatur ad suam sententiam stabilien-

dam; sed illa reprehensio Soti (inquit Theophilus) in ipsum Soto cadit, & in Diuum Thomam, qui 3. p. quæst. 84. art. 3. ad 2. cum sibi objecisset ex Leonis epistolâ hæc verba: *Multiplex indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotis nequit obtineri.* Respondet, *Leonis verba intelligenda de deprecatione, quæ præmittitur absolutioni (siue sit Sacramentalis à peccato, siue Ecclesiastica à Censuris) non autem rennit Leo Papa* (ait sanctus Doctor) *quin Sacerdos absoluat, id est, quin habeat potestatem absoluendi Iudicio sacramentali, vel Ecclesiastico.* Vbi duo distinguit sanctus Doctor, vnum quod directe attingit, alterum tantum obliquè. Primum, id est, sancti Leonis locum, nihil officere potestati sacerdotis ad absoluendum; quia non agit de absolutione iudiciariâ, quæcumque tandem illa sit, sed de precatione quæ illi solet præmitti. Falsum ergo omnino est ex sancto Doctore, diuum Leonem intelligendum eo loco de sacramentali absolutione, cum responsio perinde cadat in sacramentalem à peccatis, & in Ecclesiasticam à Censuris absolutionem, quia neutra fit verbis deprecatoriis, sed Iudicialibus quæ resipiant Iudicis potestatem.

At inquit Theophilus responsio Soti petit principium, cum hos Canones interptetatur de absolutione publicâ: quia Leo asserit, eam non posse impendi mortuo; & Canones volunt necessariam esse ad salutem; quorum neutrum conuenit absolutioni à Censuris. Verum imprimis vellem, retulisset Theophilus verba, quibus id Canones exprimant: cum enim inde totum victoriæ momentum pendeat, mirum est illa subticuisse, cum alibi inutilissima congerat. Certe totam Leonis Epistolam decurri nec legi, quod ex illo refert. Et si hoc admittamus dictum, Cani Relect. de pœnit. part. 5. Solutio aduocanda est, agi de absolutione sactamentali, quam aliquot ante diebus præcesserat confessio sacramentalis. Immerito autem petitione principij laborare Soto responsionem conqueritur, cum argumentis plurimis euincat Canones explicandos de absolutione Ecclesiasticâ. Primo ab authoritate Theologorum, vel potius à silentio. Nam præter Abulensem in Mathæ. 16. q. 79. qui de hâc re breuissime disputat reliqui omnes ita compertum habebant, dimidiatum, aut potius nullum esse Pœnitentiæ Sacramentum, cui deesset dolor de peccatis manifestus aliquo signo sensibili, & alicuius peccati confessio, vt nullam hâc de re quæstionem mouerint. Hoc probauit Soto in 4. d. 18. q. 2. art. 5. ab ipsâ naturâ Sa-

cramenti, & ab ipsismet Canonibus, quos diligenter discutit; & ad hæc ne verbum quidem Theophilus. Addo Nauarrum Iuris Canonici consultissimum Soto assentiri. Ergo probationibus, non petitione principij, causam suam agit Soto. Viderit Theophilus, ne in ipsum recidat hæc Censura.

Nec iustior hæc reprehensio, *Sordere non leuiter acerbitate in contrariam sententiam Soti verba*, quod dixerit ex Canonibus negligenter inspectis gigni potuisse. Quid mali? Quid acerbitatis? Quid ab vsu modestissimorum Theologorum abhorrens habent hæc verba, vt oportuerit Sotum ita acerbè Theophili manibus vapulare? sed quid mirum eâ amarulentiâ agere cum sapientissimo, & juxta modestissimo Theologo, qui amori & admirationi fuit in Concilio Tridentino toti Ecclesiæ, & venerationi Imperatoribus, quem alibi *vecordem & harpiam* vocat? Is enim est mos plurium, vt de aliis ex se ipsis iudicenr, & sibi permittant in omnes, quæcumque ira suggesserit; & si quod verbum illis exciderit, minus gratum, atrocem iniuriam interpretentur. Ita se Theophilus vbique demonstrat naturâ & studio comparatum, vt morositatem & amarulentiam in mores videatur mutasse: & quæ bono animo ab aliis fiunt, ex acerbitate sibi innatâ velit proficisci, nec minus sit iniuriæ ferendæ impatiens, quam inferendæ audax & præceps.

Nec sincerius (vt puto) refert aut validius refellet Aluarem: quam Soto. Non expendo singula, quia disputationum Aluares in 1. 2. copiam non habeo. Et deinde nihil omnino probat, vnde esset identidem repetendum, *petis principium Theophile, & Thesim arripis in argumentum*; maximè cum ex Augustino, vis baptismo Sacramentum Pœnitentiæ æquare: inde enim extitit error Iacobi Baij, & tu etiam periculum timuisti; ne sicut ad baptismum suscipiendum, ita ad absolutionem impertiendam, exigeretur tantum voluntas interpretatiua occulta, aut præsumpta ex professione Neophyti, aut Christiani non omnino mali & reprobi, qui suæ salutis curam prorsus non abjecit.

Ex eadem Sacramenti Pœnitentiæ cum baptismo collatione, facile soluitur argumentum, quod à ratione petit, & fusè prosequitur Theophilus toto capite septimo, cuius hæc summa est. Doctorum & Ecclesiæ communis sensus est, denegandam non esse absolutionem pœnitenti, qui de salute periclitatur, & qui confessus est quâ ratione potuit sua peccata, etiam diminutè, quia vel non meminit omnium, vel non

non licet per tempus illa aperire: atqui eadem est conditio morituri, qui aliud signum dedit pœnitentiæ, & voluntatis confitendi. Ad hoc iam ex mente nostrâ responsum est, adhibendum sacramentum absolutionis, licet dubium, ratione periculi salutis, quod amouendum est etiam cum aliquo periculo irritum faciendi Sacramentum. Respondeo secundo administrandi sacramenta rationem non esse petendam à solo periculo damnationis, sed ab aliis circunstantiis & conditionibus ad essentiam sacramenti necessariis, quæ si desint, abstinendum est ab vsu sacramenti. Ita censet ipsemet Theophilus cap.10.contra Iacobum Baium, non esse absoluendum moriturum, licet eius vita piè peracta satis indicet, non sibi defuisse voluntatem recipiendi sacramenta,& confitendi peccata: quia illa voluntas tacita & præsumpta non potest conficere partem sacramenti necessariam. Sic etiam ex Suare tom. 4. in 3. p. disp. 23. sect. 1. non est absoluendus, qui signum contritionis de peccatis dederit, nisi referat contritionem illam ad claues, seu subiiciat aliquo verbo sensibili confessionis sua peccata potestati sacerdotis; sicut neque etiam ex Coninch 3. p. q. 63. n. 103. impertienda esset absolutio illi, qui voluntatem conditionatam confitendi testaretur: quia ad partem sacramenti conficiendam requirit Coninch voluntatem absolutam confitendi, & Suares contritionem relatam ad claues. Ita secundum Thomistas, vera pars huius sacramenti, non est voluntas confitendi, sed alicuius peccati confessio; quæ si desit, nulla erit absolutio, quamuis præcesserit quæcumque significatio contritionis vel voti confessionis. Certe si ratio tantum salutis hominum in administrandis sacramentis haberetur, susdeque euerterentur omnes de re sacramentariâ receptæ opiniones. Quid enim vetat, quin dicam, cum Campanellâ libro de Prædest. ne pueri pereant, qui baptisari nequeunt, posse saluos fieri sacramento legis naturæ, quod magis in promptu est baptismo nostro ex aquâ, quæ interdum deest, & loco ipsius vsurpari posse benedictionem paternam, aut quid simile, quod hominibus legis naturæ sacramenti loco erat ad salutem paruulorum? Hanc Campanellæ imaginationem non improbabilem credidit Cardinalis de Lugo, suâ approbatione singulari: & illi, aliisque similibus viam munit argumentatio Theophili ab hominum salute; quam curare ad Deum pertinet, & ad nos etiam, his mediis & sacramentis, quæ à Deo constet instituta. Qualis

non est, ad minus non certa, sed summè dubia ea absolutio, quam vult Theophilus nos impertiri his, qui incertam omnino materiam præbent. Sed de his satis. capite sexto

Multis vrget argumentum ex Rituali Romano (quod præcipit absolui moriturum) si aliquo nutu vel testimonio astantium compertum sit Sacerdoti, illum suorum peccatorum pœnitere, aut velle confiteri. Sed iam responsum est, adhibendam absolutionem dubiam, quam satis excusat necessitas. Atque hoc vno verbo nos exoluimus ab omnibus argumentis quibus vrget aliquos Thomistarum, quibus visum est, aliter respondere; neque fidem astruimus aut abnegamus historiæ Complutensis disputationis Theologum Carmelitanum inter & Dominicanum quam Romam vsque deduxerunt, ac vario euentu prosecuti sunt, quorum omnium fides sit penes Theophilum egregium scilicet mendaciorum artificem: & suæ sinceritatis satis, luculentum argumentum præbet assuta relationi, calumnia in Cosmam Morelles, quem licentiâ plusquam Poëtica dicit corrupisse locum Diui Thomæ ex primo Sentent. distinctione 42.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Calumniæ Theophili in Dominicanos, præsertim in Morelles & Grauinam, & in Clementem VIII.

NON est passus Theophilus, nos dubitare hanc dissertationem ab eâdem officinâ prodiisse, à quâ libellus *de immunitate Cyriacorum* in lucem venit; quia vtrumque opus iisdem calumniis in Dominicanos inserciuit. Vtrobique enim referuntur miracula apud Bernenses contra Conceptionem immaculatam, & Romæ P. Lemos superstitis, aut mortui, & Pij V. à Dominicanis conficta, quæ iam in ipsius Authoris dedecus retorta sunt. Alias minutiores calumnias toto opere respersas omittimus; contenti duas aperire, vnam iam insinuatam in Morelles, alteram in Grauinam, quas eodem animo, infenso Dominicanis parturiuit; sed variis artibus ita interpolauit, vt tamen semper idem consilium agnoscas. Mirum est sane, quod cum vbique in Dominicanorum lapsus accuratissime inquirat, patiatur suam diligentiam hic à nobis desiderari. Conqueritur

quod locum D. Thomæ, quo disertis verbis Beatā Virginem esse conceptam sine peccato originali affirmat insartâ particulâ negante deprauarit Morelles, nec citat distinctè locum, contentus tantum primi sententiarum notare distinctionem 42. Sed cum ad omnes Magistri Sententiarum distinctiones, sanctus Doctor soleat primo apponere Textus interpretationem, deinde quæstiones moueat, quas in articulos diuidat, & quæstiunculas; atque hanc distinctionem 42. illustret commentario textus, & duabus quæstionibus, quę quatuor articulis, & pluribus quæstiunculis continentur; rogo te Theophile, doceas nos, quo loco extet in editione operum Diui Thomæ illa adeo impia Morellis deprauatio? Respondebo pro te verius omni oraculo, hanc corruptionem à te deprehensam quæstione nullâ, articulo eraso, quæstiunculâ & folio inuisibili. Quas nobis fabulas è remotis regionibus Heluetiorum de miraculis confictis, de Lituanorum de Dominicanorum apostasiâ, & ex aliis orbis noti, aut ignoti partibus asportabis, qui adeo libere ludis, adeo impudenter mentiris de his qui omnium manibus teruntur libris? Totam distinctionem quadragesimam secundam decurri, & ne verbum quidem de Conceptione. Fortè inquies, negligentiâ Typographi mutatus est distinctionis numerus, sed cur non emendasti erratum adeo graue, cuius causâ, non solum lectores, multas horas essent perdituri, sed tibi etiam quidquid bonæ fidei superest, esset omnino periturum? An non etiam Typographi culpâ quæstio, articulus, quæstiuncula, quæ solent accuratè distingui, omnino prætermissa sunt? Sed verius censeo te voluisse fucum facere lectoribus, cùm nullum haberes locum, quo illam corruptelam probares, distinctionem citasti, nullâ quæstione, aut quæstiunculâ annotatis, si quis ad inducendos simpliciores in fraudem suppeteret locus, callidè subticuisti, quia noueras nihil minus probaturum, quam quod asseris, *contextum & filum disputationis clamare aduersus eam malignantis naturæ interpolationem*; si designasses, altius locus ipse clamaret *aduersus tuam malignantis naturæ calumniam.* Cedo igitur locum Diui Thomæ, cedo illum ex tuis operibus, quo agis in *hanc corruptelam fustuario potius quam correctione dignam.* Sed qui male agit, odit lucem: ideo refugis te, & Diuum Thomam sincere citare, ne iustas des pœnas, quas aliis iniustissime minaris. Quamuis non effugies, quia, siue cites locum, siue supprimas, non minus silentio tuo,

quam apertâ loci lectione, falsi, damnaberis. Atque hunc locum sibi apertius vindicat, quam in Grauinam parasti multo superiore grauior calumnia.

Summum in Grauinam, & infensissimum odium, non vno loco declarat Raynaudus; cuius causam non aliam noui, nisi hominis eruditionem, & multis scriptis testatum pro veritate acre & ardens studium, quo non est passus, neque S. Thomæ doctrinā neque sui Ordinis famā impunè ab æmulis, sicuti neque Ecclesiæ fidem ab Hæreticis lacessiri. Et si adhuc superstes esset, iustas etiam posthumas sine dubio tot conuitiorū, tot calumniarū pœnas sibi de Raynaudo deposceret. Sed vt dicitur, leoni mortuo ignauus canis tutò illudit. Nec in hominē doctissimū, ac de Ecclesia (quamuis inuidia rumpat) bene meritum, iniquius sæuire potuit Theophilus, quam, capite nono huius dissertationis, omni seposito humanitatis sensu facit, occasione argumenti à decretis summorum Pontificum repetiti: vbi duo distinguit genera decretorum disparis notæ, & authoritatis: quædam inquit sunt prolata ex cathedra, quale est illud Clementis primum, quo sancitur doctrina ab omnibus fidelibus amplectenda in materiâ spectante doctrinam fidei: cuiusmodi inquit, decreta faciunt rem planè certam, nec vllo modo sunt obnoxia errori. Hoc autem decretum prius ex Nugnio & Choquetio refert, Dominicanos, Pontificem impulisse vt ederet: cui *suggestioni* (ait Theophilus) *si ad eorum mentem inhæsisset Pontifex, periculum erat, ne eius decretum cum doctrinâ S. Leonis & antiquorum Conciliorum collideretur. Tamen*, inquit, *prouidit Deus, vt verba, quibus decretum conceptum est, talia essent, vt decretum omnino rectè haberet, & probè cum antiquâ doctrinâ cohæreret: sicut decretum Caiphæ contra Christum, ex mente Caiphæ erat teterrimum: spectatis autem verbis, quibus expressum est, fuit oraculum Spiritus sancti.* Mira hominis maledicentia! inuidiosum illud Caiphæ exemplum diu animo voluebat, & pejus habuisset, quàm qui oppresso stomacho animam agunt, quod aliqua vomitatione nequeant releuari: nisi in Clementem, & Dominicanos (quibus æquè infensus est quod Molinam Augustino non anteposuerint) bilem euomuisset, impositâ Clementi Pontifici Caiphæ personâ. Et cum ab hac impietate abhorreant omnes, quibus aliquis fidei aut rationis sensus inest, visum est Theophilo, illius inuidiam in Dominicanos mendacio deriuare; quasi Authores, aut

certè impulsores fuerint decreti in Suarem; & vt rei fidem faciat, aduocat in testes Nugnum & Choquetium. Hunc postremum legere hactenus non licuit. Primus vero narrat propositâ quæstione, vtrum liceat absenti confiteri, & ab absente absolui, Sanctissimum auditis votis Patrum Theologorum, & re cum Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, maturè consideratâ, eam propositionem damnasse, ad minus vt falsam, & temerariam. Vbi apud Nugnum de Dominicanis mentio, vt decreti suggestoribus? sed opus erat mendacio viam aperire ad grauiorum accusationem, qua in causâ Suaris dicitur Clemens VIII. *Caïphæ personam* strenue egisse, vt vnum priuato odio in Suarem impium vellet, aliud obluctante, aut obuertente Spiritu sancto in aduersam partem, verum pronunciaret. Ita Pontificibus fides indefectibilis, & certa authoritas constat, quamdiu Theophili sensus, in fidei dogmata sancit; si quid illi minus conueniens obmurmuret, vix est mentis compos & sui iuris. Nolim etiam dicere vnde hæc prodierit cogitatio, quia mortuis parcendum est. Quid vero suspicari potuit periculi, ne *cum illo decreto doctrina Antiquorum Conciliorum, cum magna implexitate fidelium colliderctur*, & oportuisse Spiritum sanctum luctari, cum priuato affectu Authorum decreti, ne à veritate aberrarent? Quis nesciat? Potestne ipse Theophilus in dubium reuocare, eam fuisse mentem Clementis VIII. & omnium Consultorum, vt damnarent opinionem nuperam, quam plerique Doctores scriptis priuatis & publicis, atque occulto vsu inducebant, vt sacramentum pœnitentiæ litteris vltro citroque missis integrum absentes administrarent? Hunc errorem intercipere, & extinguere vnus erat omnium finis, & scopus; Ille est etiam vnicus decreti sensus. Putat ne, Theophilus eâ de causâ suspectam fuisse erroris, aut dissentionis à Traditione Ecclesiæ & à Spiritu veritatis? Mira est ergo audacia Theophili, quod decretum sincerissimum sugillarit, quasi aliquid humanum resiperet, nec longe abesset à periculo erroris, nempè quod opinionem vt loquitur Pontifex falsam & scandalosam; sed sibi probabilem confixerit.

Sed videmur longius à Grauinæ causâ & defensione recessisse. Illum grauissimi criminis & *adulationis*, vt dicit *putentissima* accusat; *quod ausus sit effutire, omnia, quæ in quibusuis Romanis congregationibus Pontificiâ authoritate decernuntur, certa esse, & nulli errori obnoxia, ob specia-*

lissimam Dei prouidentiam, quâ iudices donantur in decernendo. Vix oculis meis credo (verba sunt Theophili) *cum asseueranter ab eo traditum lego præscriptionum controuersiâ quinta, articulo quinto, dubio secundo, paginâ 115. nullum decretum Romanæ alicuius congregationis, ex ijs quas Xistus quintus erexit posse esse fallibile, propter assistentiam summi Pontificis in eâ Curiâ; & quia numquam potest esse deceptio, aut error in Clero Romano.* Dum ista lego apud Theophilum de Grauinâ, idem multoque maior me opprimit stupor, quam quo se captum ait, & vix oculis meis credo, ea potuisse scribere hominem, qui Christianum & Religiosum se esse profitetur. Grauinam relego à capite ad calcem, nec solum paginam, dubium, aut articulum, sed totam controuersiam excutio; nec quidquam possum deprehendere, quod adeo atroci accusationi, vel minimam vmbram potuerit præbere. Vnum vellem à te scire, cur dum Morelles accusas corrupti loci ex D.Thoma de Conceptione immaculatâ per oscitantiã, aut veriùs forte per fraudem meditatam designas tantum primum Sententiarum distinctione quadragesimâ secundâ: cum vero *potentissima adulationis* vis infamiâ aspergere Grauinam, tom.4. controuersiam quintam, articulum quintum dubitationem secundam, paginam 115. scrupulosissime citas? Quid hoc rei est? Cur adeo es tui dissimilis? Cur vno loco ita anxius? Cur altero ita dormitabundus? An putas Grauinam diligentius excutiendum, quam Diuum Thomam? Vel adulationem eius acrius castigandam, quam Morellij interpolationem? Nihil horum tibi venit in mentem. Nempe noueras Grauinam & Morellem æquè insontes, & a tuâ calumniâ remotissimos; sed cum scires inter Diui Thomæ & Grauinæ libros id interesse, quod illi extent in omnibus bibliothecis, & officins Bibliopolarum, isti vero Neapoli semel tantum editi, non ita sint ad manum; callidissimè subodoratus es, fraudem & calumniam apertum iri, si locum Diui Thomæ citasses, quem facile erat explorare. Anxiâ autem citatione Grauinæ voluisti fucum facere lectoribus, quasi de Auctoris mente certus, illos ad examen loci inuitares: quem dum legis, dicis *te vix oculis tuis credere*; & aliunde in tuto calumniam videbas, quod paucis, aut penè nullis copia libri suppeteret, quo possent tuam incredibilem audaciam, deprehendere: imo in tam seria, tam scrupulosa, quam ad fraudem ostentas, inquisitione, lectione, citatione loci, po-

terant conquiescere. Sed teste cœlo hæc mala fraus reuelanda est: neque dubito, quin ista quotquot legerint, occupaturus sit stupor, virum professione & nomine Religiosum, ausum accusare erroris & adulationis virum grauissimum; & ex illo verba referre à se cum stupore lecta, quæ nulla extent, nisi verissima, sanctissima, quæ tantum Theophili morbum indicent, & remedium præscribant. Sed cum ad ista deberet Theophilus resipiscere ruit in Medicum, eumque discerpit. Quid enim eo loco habet quē citat? Nihil prorsus illorum quæ imponit de infallibilitate omnibus congregationibus assertâ. Vis lector aperiam quid illum adeo male habuerit? Non quod dicit falsò, se apud ipsum legisse; sed quod se aggregarit Marco Antonio de Dominis primùm suo fratri, deinde Apostatæ, aliisque non dissimilis contumaciæ in Congregationes Romanas, à quibus ægerrimè tulerunt suos libros damnatos. Eo loco, Grauina refert Marci Anthonij de Dominis conuitia in Congregationes Cardinalium, in tribunalia Inquisitionis, quibus vicem reponebat pro damnatis suis libris. Huic Apostatæ rebelli adjungit alium similis contumaciæ tacito nomine, quem puto Potzam esse Theophili germanissimum. *Qui*, inquit Grauina, *operis sui damnationem Sacrosancti Tribunalis auctoritate factam vindicare cupiens, sui libri proscriptionem ab Eminentissimis Cardinalibus factam causatur, quod vi, fraude, ignorantiâ, & non legitimè à Censoribus instructi fuerint: vnde ait, se inauditum damnari: hæc & similia, tribus, quas pro se composuit Apologiis, inseruit, quæ hic prudens omitto.* Aperto morbo remedium his verbis apponit, *Sufficit mihi inquit, ad obedientium filiorum cautelam, hæc attigisse præsente remedio, vt in corticibus venena caueantur, feruentia vero ingenia discant, proprium esse malè feriatorum summis Pontificibus obtrectare, & eorum tribunalia stylo maledico fodicare.*

Hæc continentur, loco, & paginâ quam citat Theophilus. Vbi vero illæ fœtidæ adulationes Grauinæ? Vbi asserta congregationibus singulis infallibilitas, etiam in quæstionibus facti? Vbi lego tantum Marci Antonij conuitia, ac pene blasphemias, Potzæ expostulationes, rebellium exempla, vno verbo Theophili imaginem, heu nimium! ad viuum expressam. Vnde nihil miror dum ista legeret suis oculis vix credidisse, quandoquidem nihil legerit eorum quæ extabant. Vis dicam, quid illi acciderit? Quod solet Camelo

profluens lympidum tranauti, aut ebibenti: vel enim aquam conturbat, vel in rabiem agitur quod turpissimum sui aspectum, quem aqua pellucida subiicit, ferre nequeat. Alibi leonis, interdum vulpis, aliquando etiam aliorum animantium indolem est imitatus: hic camelum egit furiosum in Grauinam, quod eo loco quasi profluente lympido, aut speculo pellucido, in Marco Antonio, & in Potzâ, aliisque aduersus congregationes Romanas contumacibus, sibi ipsi visendum subjecerit. Quam vero alienus sit Grauina, ab eâ quam illi falsissime imponit assertâ congregationibus pari infallibilitate cum summis Pontificibus; relegendus est toto illo articulo citato, quo ne verbum quidem de congregationibus à Sixto V. erectis statuisse ipsimet tituli dubiorum argumento sunt inuictissimo, quo cuiusuis impudentia & audacia superari possit & frangi. Quid enim illius articuli dubio primo quærit? An tota multitudo fidelium possit errare in fide. Quid secundo? An tota multitudo Clericorum Ecclesiæ? Quid tertio & quarto? An totus Clerus Romanus, an totum Collegium Cardinalium, nemine saluo, aberrare possit à fide? Et quid ad ista respondet, præsertim ad vltimum? Licet non sit promissa Clero Romano, aut Collegio Cardinalium, semoto à Papa, fidei infallibilitas, piè tamen & probabiliter credendum, vix omnes, nemine excepto, in hæresim vnquam casuros. Quid horum Theophile, putentissimam olet adulationem? Quid te exacerbarit iam monui, nempe exemplum, & castigatio, tui similium in congregationes Romanas contumacium; & si injustas non putes fore expostulationes in illas, nisi credas falli & peccare suis dictis & decretis non posse: classicum canis in omnes Reges, Principes, Episcopos; cœlum terræ misces, impiis quibusque ministras arma ad rebellionem; si hoc nomine permittas in Magistratus & Principes, insurgere, quod illis possit aliquis error obrepere, & Pontifici, aut Conciliis Oecumenicis inferiores, eorum decretis, leges minoris authoritatis condant. Eò igitur deuenit accusatio Grauinæ, noluisse paris esse infallibilitatis congregationum; & summi Poutificis decreta, ac Antonij de Dominis & Poxæ rebellionem in eas congregationes damnasse. An non times Theophile, ne dum viris grauissimis, & insontibus huiusmodi calumnias paras, tuum apud posteros nomen traducas?

ARTICVLVS VLTIMVS.

Præpofterum Theophili iudicium.

De Catechifmo, & de Rituali Romano.

QVATVOR promiſeram me ex Theophili diſſertatione, caſtigatione digna excerpturum. Trium iam fidem abſolui: ſupereſt poſtremum, quo exercitationem claudam, nempe iniquiſſimum de Catechiſmo Romano cum Rituali collato Iudicium. Licet ea ſingularis, quam defendendo decreto Pauli V. contra Interpretationem Suaris & Theophili argutias iniuimus, via & methodus, ita in tuto ponat cauſam noſtram, vt ne verbo quidem, & fortè, nec cogitatione illam Theophilus attigerit, nec vllis argumentorum machinis labefactare poſſet: tamen cum plerique Thomiſtarum, aliam tentauerint viam paulò difficiliorem, putaui mei eſſe officij illorum defenſionem aduerſus Theophilum ſuſcipere. Vrget maximè Choquetium ex Rituali Romano, quod jubet abſolui moribundum, qui dum ſui compos erat, vel minimum doloris ediderit ſuorum ſignum peccatorum, aut voluntatem confitendi: ad illud argumentum reſpondet in primis Choquetius, huiuſmodi Rituale opus eſſe, priuati Doctoris operâ confectum, nec illius authoritatem excedere; & quamuis juſſu Pontificis fuerit conſcriptum, aut euulgatum, nullam illi nouam authoritatem accedere, ſiuè quod non præceſſerit ſerium Theologorum examen, ſiuè quod Pontifex propter priuatam Ritualis opinionem, nolit quidquam derogari præconceptis Theologorum opinionibus. Confirmat ſuam reſponſionem Choquetius aduerſariorum Iudicio de Catechiſmo Tridentino, quem licet Concilij Oecumenici juſſu editum, Pij V. authoritate munitum, volunt (& hoc ſuâ reſponſione confirmat Theophilus) ab vno Ordinis Prædicatorum confectum, nec excedere authoritatem Doctoris priuati, & non ſemel eſſe hallucinatum: quia Author ille, dum nimium indulget priuatis ſuorum ſententiis, non pauca in illud intruſit opus, quæ merito non probantur omnibus, vt quod de concurſu Dei, imo præcurſu tradit, exponens primum Symboli Articulum numero 2.

Ampliſſimus hic campus ſe aperit ad nouum certamen

pro Catechiſmo Romano cum Theophilo ineundum; quod vltro ſuſciperem : niſi quæ in hanc rem dici poſſunt, occupaſſet ſumma eruditione, quem ſæpius laceſſit, & quem hic impugnare debuerat, ſi minus pugnandi, quam conuitiandi cauſas quærerer, Pater Reginaldus editione Tholoſanâ, quam doctiſſimâ diſſertatione locupletauit. Abſtineo ferè ab omnibus, quæ ipſe eleganter ſcribit, & vnam tantum vrgeo collationem Catechiſmi cum Rituali quâ prorſus cadunt,imo in ipſum regeruntur quæcumque in Choquetium effutit; & certè mira hominis cæcitas eſt, niſi viderit Rituale impetere, quæ in Catechiſmum tela contorquet; nec minor eſt imprudentia, quod ea ſcripſerit, quæ ſibi magis quam Choquetio eſſent nocitura. Vere hic more Achilleæ haſtæ curat vulnera, quæ infligit. In primis quæro à te Theophile, vnde vis adeo immanè diſtare Catechiſmum à Rituali Romano, vt iſtud ſit ſummæ & indubitatæ authoritatis, nihil habeat non dictatum ex Cathedra, ac proindè ex tuâ mente paris ſit cum ſcripturâ Canonicâ infallibilis auctoritatis; cui Choquetium interceſſiſſe hæreſis ſit manifeſta : Catechiſmum vero Romanum nihil habere ſingulare, præter Latinitatem à Manutio, & vnius priuati Theologi Dominicani eruditionem & fidem : cui vis etiam apud nos detractum, quod indulgeat priuatis ſuæ Scholæ ſententiis, & omnium periculoſiſſimam de concurſu præuio, quam hæreſim manifeſtam putas, ſuo operi inſeruerit? Doceas ergo nos, rogo, cur Rituale libris Canonicis æques tanquam totum ex Cathedrâ dictatum : Catechiſmum vero annumeres lucubrationibus, cuiuſuis priuati, & quamprimum inter libros prohibitos primæ claſſis reponendum, quod aliquid de præmotione Phyſicâ ante Banneſium obmurmurauerit. An ita ſtatuis de vtroque libro, quod in Rituali omnia ſint maturè conſiderata, & Pontifex conteſtetur in diplomate, ſe ad id adhibuiſſe præſtantes doctrinâ & prudentiâ Cardinales, quos inter eminebat ſingularis doctrinæ Vir Iulius Anthonius Sanctorius Cardinalis ſanctæ Seuerinæ: ſecus vero de Catechiſmo Romano factum, quem vnus tantum Dominicanus Theologus ſcripſit, adjuncto vno Grammatico, qui eum cultu Latino donauit: & hâc de cauſâ Rituale nihilo minùs diſtare putas à Catechiſmo, quam tuum aut meum librum à Pauli Epiſtolis. Itane putas licere contemptim de Catechiſmo Romano loqui; & ſacrilegij arguis nos, ſi quid ſimile de Rituali cenſemus? Ignoras è Patribus

& Theologis, qui Concilio Tridentino interfuere, & eius mentem prorsus nouerant, ad illud opus delectos tres præstantissimos viros, Leonardum Marinum Archiepiscopum Lancinensem, Ægidium Foscaricum Episcopum Mutinensem, Franciscum Forerium Lusitanum, & quidquid isti scribebant communi opera, ad limam Cardinalis Sirleti, nulla re Anthonio Sanctorio inferioris, vno verbo sancti Caroli præceptoris, & sede Apostolicâ dignissimi iudicio discipuli, fuisse reuocatum? Confer Authores Ritualis, cum his, qui Catechismum scripserunt & recensuerunt; compara: si tui istos vinçant, assentiar tuo de vtroque opere iudicio.

Sed fortè dices, Rituale elegantius & accuratius scriptmm. Si ita audeas proferre (vt tua phrasi qualibet Tullianâ lepidiore vtar) *ludibrium debes* omnibus doctis & criticis, penès quos est de librorum stylo jus pronuntiandi. Forte Auctores Ritualis supra Catechismi scriptores attollis, quod jussu Pauli V. huic operi incubuerint? Putas-ne hanc commendationem Catechismo deesse? Nescis Concilij generalis auctoritate scriptum, jussu Pij V. reuisum, & emendatum à totâ Ecclesiâ summo applausu exceptum, tanquam diuinum opus, in quo eruditio, cum eloquentiâ, doctrinæ puritas & securitas, cum aliis dotibus certarent? Hic fuit de Catechismo totius orbis Christiani sensus, ne exceptis quidem Hæreticis; quibus admirationi est, & censent posse, doctissimam antiquitatem prouocare. Vnus reclamat Theophilus diuini concursus præuij hostis, & illi infinitis partibus Rituale anteponendum censet: forte ob hanc causam (quia superiores validè exclusimus) ab argumento librorum repetitam; quod Rituale tradat vsum, & praxim sacramentorum communem, & à totâ Ecclesiâ receptum, etiam ante huius libri editionem. An hâc parte inferior est Catechismus? Numquid summa est doctrinæ Apostolicâ traditione receptæ, & totius Scripturæ compendium? Numquid credenda, agenda, & speranda omnia complectitur? Forte relictis quæ ad salutem sunt necessaria, prosequitur curiosa, futilia, & interdum venenosa? Si ita sit de hoc Catechismo vti censet Theophilus, mira fuit orbis Christiani cæcitas, quod hunc librum, ne dicam tamquam cœlo demissum exceperit, sed quod jampridem, damnatis libris non recensuerit. Incredibilis & stupenda fuit Pij V. negligentia & stoliditas, quod toti Ecclesiæ, loco Christianæ ve-

ritatis vnius priuati hominis cogitationes, & quod deterius est, venenum errorum dederit omnibus fidelibus propinandum: quis contra, non videat eo maxime Catechismum Rituali maioris esse auctoritatis, quod isto doceantur, quæ ad vsum & praxim sacramentorum spectant: quibus citra notam erroris, aut fidei periculum, possint interdum dubia incerta & aliquando etiam speculatiue falsa misceri. Catechismus vero doctrinam fidei & indubitatas regulas sanciat? Hoc vero discrimen doctiores Theologi reponunt, & omnes debent agnoscere inter res quæ Christianæ religionis ambitu continentur; quod credenda,qualia sunt, (quæ Catechismus docet) nec errorem vllum, imo nec dubitationem voluntariam patiantur: agenda vero, sicut & res facti, de quibus ritualia, longe minorem exigant certitudinem, quam quæ dogmatibus constat. Probabilibus, dubiis inter agendum ducimur, quæ proinde falsa esse possunt, non tamen noxia, neque periculosa: & de ijs quàmlibet reluctetur Theophilus, oportet agnoscat verissimum esse, quod ex dictis Choquetij maxime carpit, non esse mentem Pontificis, dum verbi gratiâ statuit absoluendum moribundum cui aliquod verbum excidit quo innuerit se pœnitere peccatorum, & velle ea confiteri, vllo pacto velle præiudicare priuatis sententiis Scholasticorum;quandoquidem censet tunc absolutionem impendendam extremi periculi causâ, quod si euadat moriturus, jubet repeti. Ergo nulli parti Theologorum hâc de re diffidentium nocet: non asseruit nullam esse absolutionem quandoquidem vult adhiberi: non negauit, neque sanciuit, validam esse absolutionem, quandoquidem timet, & ideo statuit repetendam esse. Nihil ergo inde præiudicij infertur, nec nostræ sententiæ, nec Choquetij responsioni. At non sic est de rebus fidei, quæ Catechismo docentur, quibus si quid suspicionis falsi immisceas, omnem abrogas authoritatem. Altero exemplo apud omnes comperto, discrimen agendorum, & credendorum quale etiam intercedere contendo Catechismum inter & Rituale, demonstro. Eleemosynam largiri jubet charitas petenti, dummodo speciem pauperis præ se ferat: adorandam cultu latriæ Hostiam tota Ecclesia docet cum à Sacerdote peractâ consecratione populo spectanda exhibetur, quamuis vtrobique imponi possit, & error obrepere; quia nihil inde mali creatur, nec charitati quæ omnia credit, nec prudentiæ, quæ probabilia facti non euiden-

tia sectatur, nec Religioni, quæ in Hostiam fertur, non more intellectus & fidei, sed affectu voluntatis, quæ magis sollicita est præstare quod debet obsequium, quam inquirere quid rei reuera sit in se, hæc enim ad altius intellectus & fidei subsellium pertinent quibus non potest error etiam inuoluntarius imponere citra graue damnum: ergo certiora sunt quæ Catechismo, quam quæ Rituali continentur; cum ille res fidei tractet, isto præscribantur ad praxim necessaria. Vnde mirari subit ignorantiam, aut imprudentiam Theophili, quod velit quæcumque traduntur in Rituali à summis Pontificibus commendato, aut eorum nomine edito, esse ex Cathedrâ definita. Profecto dum obsequium & reuerentiam in summos Pontifices venditat & ostentat, in contemptum inducit: & dum hæc omnia canonicis libris paria vult esse, satis demonstrat, se nihil eo animo & obsequio prosequi illorum, quæ à sede Apostolicâ proficiscuntur. Acutè Seneca de Homero apparet, nihil eorum quæ docet Philosophia esse in Homero, quia omnia sectarum Stoïcorum &c. in eo dogmata extant.

Hoc verius in Theophilum cadit, nihil à summis Pontificibus vt certum ex Cathedrâ definiri posse censet, quia omnia Ritualia eo loco habet. Paris est enim periculi & erroris, nihil aut omnia, à summis Pontificibus definiri posse, ex Cathedrâ siue fide diuinâ excipienda. Nec mirum est Theophilum eo delapsum esse, quia vbique affectuum impotentia eum à recti & veri semitâ, atque ab eo virtutis laudato medio abripit, nihil scribit, nisi partium studio, nec verum, aut sincerum Philosophum, sed purum Sophistam agit, res solo commodo metitur; postposito boni communis respectu, nihil pensi habet, dolo an virtute pugnet, dummodo aduersariis odium & inuidiam creet. Hoc prorsus consilio & animo instituit Catechismi & Ritualis Romani collationem, quam adeo cæco impetu contra Choquetium vrget, vt quæ duobus libris de Præmotione contra Bannem, quasi illius opinionis primum Auctorem scripsit vnico verbo euertat. Adeo enim sui oblitus est, vt opinionem de prædeterminatione, quam vt nuperam, & vt Bannesij commentum traducit, Catechismo Romano insertam agnoscat, ab illius auctoribus Dominicanis, Bannesio antiquioribus, tamquam Familiæ Dominicanæ, & Scholæ Thomisticæ Domesticam traditionem, & priscam institutionem. Quid facies isti Auctori, qui nullâ fide, nullâ sin-

ceritate scribat, sed quæcumque obuia sunt arripiat, vt præsenti causæ inseruiat. Dum sub personâ Petri de Bellis ficti Apostatæ fabulam ludit contra Dominicanos & Bannesium; præmotionem vult esse inuentum recentiorum Thomistarum; dum Catechismum Romanum exagitat, scribit esse antiquum Scholæ Dominicanæ errorem. Certe conueniebat mendacem sui memorem esse, nec adeo diuersa & contraria referre. Quî enim fieri potest, vt prædeterminatio physica sit recens Bannesij partus, & antiqua traditio Dominicani Ordinis, quæ in errorem induxerit Scriptores Catechismi Romani? Quâ de causâ adeo disparis sit authoritatis à Rituali. Atque hæc de totâ controuersiâ sufficiant aduersus Theophili exceptiones, cum nullam aduersus Suarem admittat de probabilitate opinionibus conciliandâ. Nos tres objecimus, & valide confirmauimus primam de probabilitate generatim, alteram de probabilitate in re sacramentariâ & Pœnitentiæ Sacramento inter absentes administrando, quoad partem vtramque confessionis & absolutionis. Tertiam denique de confessione seorsum sumptâ. Theophilus ita liberalis est in Suarem, vt hæc tria posse, & re ipsa confecisse velit. Nos contra apertis (vt credimus) argumentis nihil horum effecisse, nec etiam posse demonstrauimus. Quis nostrum vicerit iudicium esto penes lectores æquos & doctos, quos rogo meminerint vltima exercitationis parte summos Pontifices, secundâ, ipsum Suarem pro nobis contra Theophilum stare.

SECTIO QVINTA.

Ex Raynaudo tria refelluntur, quibus nimium probabilitatis vsum fouet.

HACTENVS de Vsu probabilitatum disputauimus aduersus Theophilum, non pro argumenti dignitate, sed quantum exigebat, de absolutione moribundi, & de epistolari confessione, Thomistarum cum recentioribus controuersia. Non erit alienum à nostro Instituto, si paucis tria expendamus, quæ ex eodem authore doctissimus Sinnichius annotauit, communia illi cum cæteris probabilitatum patronis. Laudat impensè & vltra modum recentiores Scri-

ptores : quos vult *supra Senes intellexisse*, & *Doctiores esse Patribus Antiquis*. Approbauit etiam Tamburini opus Lugduni editum in Decalogum, quod videtur scriptum contra Decalogum; adeo præceptorum diuinorum laxissimis interpretationibus, vim & vigorem emollit; quas omnes fecit suas Theophilus, dum approbauit. Sed nominatim institutionem locutionis humanæ ex probabilitatum regulis corrupit singulari libro, quo Lessij Apologiam scripsit, id est æquiuocationum & restrictionum mentalium vsum licitum esse contendit. Hæc tria capita delibabimus, ne videamur quidquam omisisse quod ad rem subjectam pertineat.

Articvlvs Primvs.

Nimiæ Recentiorum laudes quæ in contemptum antiquiorum vergunt, refelluntur.

Qvi probabilitatum causam hoc nostro sæculo susceperunt Scriptores, præcipuum illi præsidium parant à commendatione recentium Theologorum, vt jus illis afferant nouas condendi opiniones, olim ignotas, & antiquis Patribus & Theologis improbabiles ac periculosas, nunc tutissimas & ab omni specie mali aut damnationis periculo remotissimas. Atque iis artibus sibi arrogant, aliisque concedunt, eam authoritatem à nullo sanctorum Patrum hactenus vsurpatam, vt quæ noua proferunt, vetera æquent, immo superent: & prioribus antiquatis sua inuenta sufficiant, iisque fidei dogmatum vim inesse velint; præcipiant ab omnibus recipi quasi communiorem Ecclesiæ sensum, quæ nullâ in re, etiam nuper ab ipsis inductâ falli possit, ac proinde pro Hæreticis habendos, si qui reclament huic communi, quam obtendunt, & totis viribus promouent consensioni Theologorum in suam priuatam ac nouam sententiam.

Et ne ad singulas descendam, quæ quotidie nascuntur, atque ex improbabilibus & damnatis probabiles fiunt, & tutæ opiniones de qualibet re Theologicâ, quæ ad mores & fidem spectant, exemplo sit ipsamet opinio cæterarum regula & origo; quæ *ab omni peccato immunitatem & securitatem salutis nihil differre statuit à probabilitate quacumque, in qualibet materia fidei & morum conciliata*

ab vno Authore. Nupera est à tribus diebus nata, cuius nulli vmquam antiquorum Patrum venerit in mentem, nisi vt illam execrarentur: & hoc agnoscunt sinceriores probabilitatum Patroni, quamuis Caramuel sui Apologematis titulo magnifico magis quam vero asserat, *Coeuam esse mundo, & omni auo in Ecclesia & in Schola communem.* Sed cum ipsemet conscius sibi sit, hæc tituli libro præfigi facilius potuisse, quam toto opere probari, & ad pompam dicta esse, vt fraudem faciat incautis, nullis argumentis, solis paralogismis ac verborum phaleris vrgeri & jactari: hinc ipse & reliqui omnes rati Antiquitatem suæ causæ obesse plurimum, nihil fauere nouæ doctrinæ; à Nouitatis laude & à recentiorum supra Antiquos commendatione fidem sibi faciendam esse putant.

Vnde Caramuel Theologiæ fundamentalis numero 197. *In materia morum*, inquit, *maioris facienda sunt juniorum opiniones, quam veterum: Maioris omnino responsiones, quas dant Theologi conscientia-consulti, quam qua in libris ponuntur: maioris viuentium consultationes, quam defunctorum.* Idque duobus argumentis conatur euincere: primum repetit à perpetuo conflictu corporis & animæ, eoque vult animum fortiorem & liberiorem euadere, quo magis maceratur & debilitatur corpus: & cum pro comperto habeat veteres maiores mole, & viribus robustiores fuisse; inde necessario dicendum infert, *Iuniores subtilioribus ingeniis pradites, ac proinde Socrate, Platone & Augustino fuisse & acutiores, & oculatiores Scotos, Molinas, Suarios, Vasquios.* Aliud addit argumentum, esto Veteres ingenio præstent, aut æquent recentiores, non sequi illis pares esse doctrinâ: *Quia viris magnis*, inquit, *successimus, simusque conceptuum selectissimorum haredes: & dum omnes legimus & audimus, etsi essemus ingenio suppares, doctiores dici deberemus.* Vnde concludit, *Hac satis in materiâ tam certâ* Quasi rem propositam, id est præstantiam ingenij & doctrinæ Recentiorum supra Antiquos iis duobus argumentis quasi apertis demonstrationibus confecisset.

Licet vero Caramuel præ omnibus effusissimus sit in nouitate laudandâ; obseruat tamen Sinnichius illi præcecinisse Raynaudum discussione nouæ Libertatis parte 2. capite 4. vbi ita habet: *Scholastici posteriores supra senes intellexerunt; & pleraque omnia rejcienda esse agnouerunt, qua anteriores probauerant. Primordia sane incultiora esse, tradit*

dit Tertullianus, & scite Ægydius in eandem rem posteriores supra humeros priorum longius vident, sicut Nanus si supra humeros gigantis attollatur: itaque posteriores Theologi (vt facile est anteriorum inuentis addere) perspexerunt, quæ prioribus illis probabantur, esse verè improbabilia.

Theophili vestigia pressit Caramuel, & longè altius nouitios Scriptores supra primos attollit passim, præcipuè Epistolâ ad amicos Theologiæ fundamentali, ex editione Francofordiensi præfixâ, vbi illos sic compellat: *Vestra ego scripta, aut exarata manu, aut Typis edita, quæque habere licuit, sapientissimi viri, quotidie diligenter euoluo: & nostro sæculo gratulor, quod non habeat cur aureæ antiquitati inuideat.* In editione Francofordiensi ita prosequitur: *Intelligo priscæ ætatis Historias, & admirabundus obseruo, nullum sæculum debere conferri cum nostro: nam si ingeniorum numerum considerem, tot habet viros doctos hæc ætas, quot omnes præterita simul: si ingeniorum Eminentiam perpendam, fuisse olim in orbe litterario Theologos vobis suppares aut majores, crediturus non sum.*

Non repetam quæ eruditissimus Sinnichius obseruat in hac recentiorum cum antiquis comparatione cõtra omne æquum, & etiam in scientias peccata & errata satis crassa, quorum specimen dat ex illâ præposterâ, & prorsus improbabili argumentatione à perpetuo conflictu corporis & animi desumptâ; vnde tanquam *omni certo certius* infert nos antiquis subtilioris ingenij, quod simus corpore macilentiores & breuiores. Inde sane concluderetur, obtusissimos omnium fuisse gigantes; & ex aduerso acutissimos Pygmeos, *quorum tota acies pede non est altior vno.* Hinc obseruet prudens Lector Caramuelis Iudicium de suis argumentis, cum istud adeo ineptum & ridiculum pro certissimo habeat. Vel enim ita ex animo censet, vel fingit: si hoc secundum asserat, fatetur se Sophistam agere; si primum obtendat (quod vix ausim credere) ipse viderit quid de suo Criterio post istud experimentum sit nobis statuendum. Dices hoc argumentum per se infirmum fulciri ab altero validiore, quod repetitum est ab accessione hæreditatis Patrum nuperis inuentis factâ, quâ illis simus doctiores; sed illa argumentatio est primâ debilior, pluraque continet falsa & sanctis Patribus indecora.

Credis-ne illos scripsisse quidquid scirent? vel scripta eorum omnia ad manus nostras peruenisse? vel quæ supersunt legisse aut capere & in numerato habere? Non credo ita te suffenum & tibi fauere, vt hæc tria tibi persuadeas, vt te, vt Neoticorum vllum Sanctis Patribus eruditione superiorem aut parem reputes. Deinde argumentum hoc est extra propositum, quia hæreditas Sanctorum Patrum ad eos pertinet, qui ab ipsis tradita illustrant, non ad illos qui ipsis ignota & noua cudunt.

Maioris momenti est altera obseruatio. Caramuel post editionem Francofordiensem Theologiæ fundamentalis, alteram Romæ adornauit, & ratus non admodum placituram summo Pontifici, & Romanis Censoribus comparationem adeo iniquam, quâ recentiores Theologos Ecclesiæ Latinæ & Græcæ Patribus anteponebat hanc verbis relatis ex Epistolâ ad amicos inseruit periodum: *Nolo vos componere cum Ecclesia Doctoribus; illos videtur Deus exornasse prærogatiuis specialibus, vt essent posteris admirationi & Magisterio. Præscindo ergo à Gregoriis, Ambrosiis, &c. quibus cum viuentes non debeant componi, verto ad cæteros oculos, nec reperio quid valeat vestræ eruditioni & sapientiæ præferri.*

Non dubito quin repugnante stomacho editionem Francofordiensem correxerit, vt seruiret tempori, & ne Romam (vbi secundam editionem moliebatur) offenderet, cui maximo scandalo esset Augustinus ingenio & eruditione posthabitus. Quod tamen ita apertè à se demonstratum putabat argumentis à corporis decremento, & augmento hæreditatis, vt concluserit, hæc *satis in materiâ tam certâ.* Et quis de eius mente dubitet, cum Theologiæ fundamentalis numero 1264. scripserit? *Si absit inuidia & præiudicium, tota Moralis Theologia noua est: quis enim negare audebit, esse hodie in Diana centenas opiniones probabiles, quæ Augustino & antiquis Ecclesiæ Patribus ignotæ.* Hinc excurrit in laudes Dianæ quasi *Alexicaci & Herculis Christiani monstrorum domitoris, & depulsoris malorum, quasi alterius Christi Redemptoris & Agni, qui abstulerit peccata mundi. Ego*, inquit, *ingenium Dianæ, viri quidem doctissimi veneror: eius industriâ multas opiniones euasisse probabiles, quæ antea non erant, inuidus sit qui non affirmet.* Summa est

nostra infœlicitas, inuidiæ adscribi, quod improbemus opiniones, quibus latè via reseratur ad omnia scelerum & impietatum genera, ne polytheismo quidem excepto; quem ipse Caramuel *homini sua prudentia relicto*, non dissimulat *probabilem esse*, ac proinde tutum, & ab omni culpâ immunem. Certe si inuidiæ imputetur hæc nos improbare, nescio quis tandem legitimo dolori & zelo diuinæ gloriæ locus sit futurus.

Nec minus Diana in Caramuelem effusarum laudum est prodigus; subinde *doctißimum & acutißimum* epithetis ad nauseam iteratis compellat. Quid hac mutuâ prædicatione ostendunt? Nempe vt reciprocis laudibus à communi eruditorum sensu alienis, probabilitatem comparent & augeant, saltem quam vocant *extrinsecam & authenticam*; qualem asserit Caramuel, Dianæ epistolâ ad ipsum scripta his verbis: *Certi sumus, tanto illius dogmata Theologorum firmari numero, vt quærenti, an hoc aut illud liceat, sufficiat respondere, Diana dixit*; Ita Caramuel. Hanc regulam ab illo constitutam reputo quandam esse fidei præuaricationem.

VVendrochius Notâ 5. ad Epistolam quintam vitiò vertit Reginaldo & Cellotio, quod vterque scripserit: *Quæ circa fidem, emergunt difficultates; eas esse à veteribus hauriendas; quæ vero circa mores homine Christiano dignos, à Nouitiis Scriptoribus.* Hanc enim controuersiarum regulam statui non potuisse citra contemptum S. Patrum ac religionis perniciem, VVendrochius contendit: at excusat Stubrockhius sui instituti Authores, quod *Veteres, non Patres designarint*; quo nomine interpretatur Scholasticos Veteres, quibus inconsultis, aut reclamantibus nihil mali putat dirimi controuersias de moribus; sed reuerentius habet Sanctos Patres, quos censet consulendos semper, nisi forte dubitatio sit de censuris interdicto, aliisque id genus minutioribus rebus quarum vix vllum extat verbum apud SS. Patres.

Sed his metis non se continet Caramuel, & sicut probabilitatum regulis, res omnes ambit, & complectitur, quę ad mores & ad fidem pertinent, vbique etiam cum de rebus religionis & salutis agitur, censet *Iuniores SS. Patribus, immo noua veteribus esse anteponenda.* Bono animo crediderim huiusmodi nouis probabilitatibus indulgere

hominibus à legis onere vtcumque leuandis: sed timeo ne euentus ex animo non malo, pessimus existat, atque infœlicissimus, tum ipsis authoribus, tum ijs qui sequuntur clientibus: quia passim exclamant sanctis Patres *vitandam nouitatem, tenendam antiquitatem.* Celestini Papæ paranesim audio. a *Desinat incessere nouitas vetustatem:* Sixti oraculum excipio; b *Nihil vltra liceat nouitati, quia nihil adijci conuenit vetustati.* Hormisdæ expostulationem timeo; c *Quid recentia cupitis, & prisca deseritis?* Orthodoxorum vocem apud Hieronymum ausculto; d *Ita & nobis Maiores nostri & illis sui tradidere Maiores.* Audio passim ex Scriptura ore Dei commendatas *antiquas* e & tritas vias, ac nunquam *nouas*, nisi quas Christus initiauit. Scio f *superbi spiritus esse & de seipso præsumentis, docere Magistros, arguere Seniores, imperare Maioribus.* Nouitatum affectatores lego apud Nazianzenum g Scepticos & Pyrrhones, id est dubitabundos vocari. Ab iis Patribus didici *proprium esse Christianæ modestiæ & grauitatis, non sua posteris tradere, sed à Maioribus accepta seruare* h. Iis Sanctorum Patrum monitis & exemplis, quæ Sinnichius quasi sacræ Antiquitatis promuscondus profert in nouos istos dogmatum & probabilitatum cusores, ita commoueor & afficior, vt nullo nouitatis lenocinio, nullis applausibus, quibus video nouas opiniones excipi, patiar me à viâ tritâ abduci. Et sane si Sanctorum Patrum leges me à nouitatibus sectandis & probandis minime cohiberent, absterterer omnino impiorum lapsu & ruinâ. Illi ex Victorino a *Patres simplicitatis arguebant, & secum natam, moriturámque sapientiam credebant*, & de suis ingeniis aliorumque cœcitate identidem cantilenas repetebant, quas recentiores frequenter in ore habent; nec saltem in speciem videntur longè ab illorum sensu abesse, cum reputabant *sibi fore laudabile, si quid contra antiquos saperent; & aliquid noui, vt inde periti viderentur, inuenirent.* Sed quis tandem fuit huiusmodi consiliorum exitus? Plane lamentabilis: nouitatis amor, & nausea vetustatis ipsos cum suis clientibus & asseclis in errorum abrupta & præcipitia transuersos egit.

a Epist. 1. cap. 1.
b Epist. 2. ad Ioan. Anthi.
c Epist. 22.
d Epist. ad Ctesiph.
e Hierem. 6. & 10.
f Victorin. lib. 3. miscellan. cap. 2.
g Orat. 21.
h Vincent. Lyri. c. 9.

a In Benja. Maiori l. 2. c. 2.

Iis omnibus nihil commouentur hi quibuscum disputamus; quia putant extra rem esse, neque contra se posse vsurpari, nisi per summam iniuriam; quamuis odio se no-

nitatis studiosos, & in nouos Scriptores, in noua placita se affectos prodant, vel etiam videri velint. Sanè par erat Caramuelem æquius ferre, se suique similes à Fagnano Nouatores dici; quandoquidem ita depereunt nouitatem, & contra monitum Lirinensis, *non solum noue*, sed *etiam noua dicunt*. Mirum est adeo abhorrere à nomine Nouatoris seu Nouitatis, & rei ipsius ardentissimo affectu flagrare. Videtur Caramuelis animus indolem resipere Demophontis præfecti domus Alexandri Magni, de quo ferunt ad vmbram incalescere, ad solem ardentissimum frigere solitum: ita enim ipse æstuat, & ægerrime fert à D. Fagnano nomen à nouitate impositum, quam tamen depereat. Ego nolim illi dare vllam expostulandi causam quasi Nouatorem traducam. Quæcunque retuli ex Patribus & Hæreticis, bene aut secus facta dictaque, mihi ad cautelam assumpsi, aliis ad remedium, nullis, nec aduersariis ad reprehensionem; quasi propius ab Hæreticorum quam SS. Patrum vestigiis & imitatione absint.

Sed si liceat controuersiam nostram metiri ipsismet Caramuelis principiis pro quibus adeo acriter pugnat, nempe omnem probabile licitum esse; illud vero constitui vnius aut alterius viri doctrinæ & integritatis famâ præstantis: sane probabilissimum erit, hoc arbitrario probabilitatum vsu nuper inducto præter aut forte, contra SS. Patrum mentem, qui tacent omnino ex Stubrochio, & ex aliis reclamant, illius authores commereri quidquid contra prophanas vocum nouitates dictum est: quandoquidem viri sapientissimi ita censent, Fagnanus, Sinnichius, & tota Academia Louaniensis, ex qua nullus Professor Caramuelis Theologiam primum Louanij editam probare voluit, vt refert Sinnichius §. 470. quod omnes suspectam haberent nouitatis, & contemptus antiquitatis compertam. Ergo probabilis opinio est, in illam cadere quæcunque collegimus de amore Nouitatis & nausea Antiquitatis, atque ex vtroque capite, ingentibus malis & periculis esse obnoxiam.

Dices illos omnes Caramuelis accusatores Iansenismo laborare, ac proinde priuandos jure nouas opiniones tutas & probabiles condendi. Quid si reponamus magis illos à Iansenismo, quam qui accusant à Polytheismo (quem probabilem admittunt) abesse. Nullus erit finis accusatio-

num vtrinque probabilium, ac proinde belli vtrinque iusti, vt vltro, citroque saluâ conscientiâ possint in se hæc regerere. Certe si nullum aliud absurdum & incommodum existeret, ab illâ nouâ inuentione & molitione probabilitatum, quam licentia viris grauibus sibi errores improperandi, aliqua verisimili consecutione ex illorum principiis deductos, execranda plane esset huiusmodi noua opinio tot calumniarum; tot jurgiorum origo.

Sed quidquid sit, non videntur, quâ par est reuerentiâ SS. Patres habiti ab iis, qui putant se præ illis esse audiendos de rebus grauissimis, quibus totius religionis summa continetur, qualis est Decalogi interpretatio, morum disciplina &c. Et si putent ad se non pertinere, quæ retulimus ex nouitatis amore mala & pericula proficisci (de quo nolim contendere) nihil habent quod recusent hanc legem, *vt qui sua à successoribus desiderat mandata seruari, decessoris sui statuta custodiat*, & illam etiam, *vt qui seniores deserunt, à junioribus deserantur.* Adeo tamen ab illâ æquitate absunt, vt velint se à nobis reuerentius haberi, quam ipsi SS. Patres habeant: permittant sibi ab illorum placitis dissentire; probabilibus ac tutis accenseant, quæ illi periculosa & improbabilia reputabant, & nos grauis reatus damnent, si à suis placitis nuperis recedamus. Pessime illos habet confessarius seuerioris & antiquæ disciplinæ tenax, vt illum peccati mortalis accusent, si renuat absoluere pœnitentem, aliquam, è suis opinionibus, secutum quam contra Antiquorum mentem probabilem pronuntiarint. Ad me non pertinet statuere, an quæ dicta sunt à SS. Patribus contra prophanas vocum & opinionum Nouitates cadant in hos nuperos probabilistas: ab omni Censura abstineo, absit vt dicam fidem ab illis violari, vel salutem fidelium in graue discrimen adduci: hoc ipsi viderint. Liceat mihi caput istud his verbis concludere. Durius & iniquius videri, me non posse citra peccatum mortale non assentiri Dianæ & Caramueli, qui jubent absoluere pœnitentem secutum opinionem, quam nuper probabilem effecere. Desidero plane in illis æquitatem, quod velint me plus vni Dianæ deferre, quam ne dicam Augustino, sed omnibus etiam collectim SS. Patribus; & damnationi æternæ obnoxium pronuncient, nisi relictâ antiquitate in eorum sententiam, pedibus manibusque eam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Suffragium quo Raynaudus omnia Laxitatum genera approbatione operis Tamburini sua fecit, expenditur.

NON satis fuit Theophilo suis scriptis nonnullas laxiores opiniones, & reliquarum semina perspergere: sed sicut de Saulo obseruat Augustinus lapidantium Stephanum, vestimenta seruasse, vt dum ab opere cessabat, omnium manibus sæuiret in Protomartyrem: ita Raynaudus suffragio operis Tamburini in Decalogum, quod auctas, exaggeratasque habet omnium Authorum liberiores & periculosas opiniones, dum approbauit suas fecit, & veluti propria inuenta sibi vindicauit. Quidam me stupor inuasit, vbi encomium legi, quo librum ornat, & contuli cum aliquot capitibus quæ in illo continentur. Atque vt agnoscas (Christiane Lector) quod nam sit illud opus Tamburini in Decalogum, quod post *accuratam Theologorum recognitionem, innuentibus maioribus, in Italiâ cusum, dignum (ait) iterato cudi ob doctrinæ soliditatem, & in explicandis nodis conscientiæ perspicuitatem*; quis sit Author quem censet *commendandum, non solum à doctrina soliditate, & res dubias exponendi in ijs lucubrationibus dexteritate; sed etiam quia bonis moribus in eisdem exquisitè consuluit*; confer ipsemet has prædicationes, cum nonnullis opinionibus ex eius Libro collectis, quas tibi subijcio expendendas.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Notantur variæ laxitates Tamburini.

IMPRIMIS omnimodam securitatem asserit (lib. 1. in Decalog. cap. 3. §. 3.) *cuilibet opinioni etiam tenuissimæ probabilitatis*, quam sequaris vnius Authoris suffragio fultus, *omissâ tutiori communi, etiam in articulo mortis*. Præcepta Charitatis, Fidei, Spei cultus Religionis, aliarumque virtutum, inter Christianas præcipuarum om-

nino tollit; aut quod perinde est, vim illis aufert, vel vnum actum amoris Dei per totam vitam exigendi, etiam instante morte: quod verbis expressis tempus & momentum non designent, quo illi actus sint eliciendi; an vitæ Christianæ primâ institutione, an illius progressu, an ad finem. Et quam Christus vult esse perpetuam, & nunquam interruptam ad Deum Patrem orationis necessitatem fere negat, & inter orandum liberam mentis euagationem permittit, etiam dum intersis sacro, à quo eximit eos qui auidius lucro inhiant, quod illis periret, si ad missam accederent. Quid putas alia præcepta curaturum, qui parum pensi habet omnium maximum charitatis in Deum, orationis & cultus diuini?

A jejunij lege eximit omnes artifices, & fere conjugatos. Officium colendi Patrem filiis remittit, si probabiliter putent, matrem conjugij fidem non admodum sanctè seruasse, & se ex adulterio potuisse nasci. Indulget etiam illis jus ineundi matrimonium cum dispari, patre inconsulto & inuito. Permittit vota paternæ mortis, vt vacuam hæreditatem adeant. Nec minus liberalis est in Reges, quam in priuatos: dat illis jus belli, si aliqua illis faueat probabilitas ex iure, in eum qui parem aut maiorem habet probabilitatem rei possessæ adjunctam. Habet etiam rationem subditi: eximit illum à vectigali, cuius non habeat compertam euidenter æquitatem. Non sunt expertes eius liberalitatis & beneficiorũ iudices. Quæ omnia profert ex inexhausto probabilitatũ thesauro & promptuario. Inde asserit illis jus rerum omnium, quarum lis apud ipsos mouetur, vt visum fuerit abdicationis & adjudicationis; quam vendere quid vetat, cum sit gratuita & arbitraria? Qui adeo largus est in iudices, non est parcus in fures & in reos; permittit instante graui necessitate, cuique non solum propria occultare, & subducere bono publico, sed etiam aliena subripere. Si reum vitæ & carceris tædeat, potest illo authore sibi falsum crimen imponere morte multandum. Potest idem in testem iniquum, idque citra omnem iniustitiam, imo cetra culpam mortalem & forte etiam venialem.

PARAGRAPHVS SEVNDVS.

Refelluntur varijs testimonijs & argumentis.

HÆc ex multis ac pœne infinitis pauca collegi, vt iudicet Lector an Tamburini opus his & similibus dogmatibus refertum commereatur illud Theophili elogium, ***Tamburinum bonis moribus in suis opusculis exquisitè consuluisse.*** Ego sane si ita de abdicatis, aut ad minus diminutis diuinæ legis præcipuis partibus sentirem, aut scriberem, vererer illam ex Scriptura sententiam, ***Væ qui dicitis bonum malum;*** magisque assentior libello supplici à curatis Parisiensibus Vicariis Archiepiscopi generalibus porrecto in Tamburinum, quam Theophili encomio editioni Lugdunensi addito, vel Epistolæ operis dedicatoriæ ex Belgicâ editione, quæ ita habet, ***Sacros Catholicæ fidei Inquisitores Siciliæ & Italiæ reddidisse istas Tamburini Lucubrationes à Cauillatorum maledicendi libidine securas.*** Non facile crediderim huiusmodi lucubrationes examen Inquisitorum seuerum subiisse, nec forte ad illud vocatas: sed id eâdem fide dici, quâ in illâ editione Belgicâ, id est tertiâ post Italam & Gallicam appositum est in progrãmate operis, ***nunc primum in lucem datur.*** Multo minus concedam eos cauillatorum nomen mereri, aut maledicendi libidine agi, quibus displicent relatæ opiniones, adeo à sensu totius Ecclesiæ, ab æquitate humanâ, & à reuerentiâ in legem diuinam alienæ; vt ex illis Curatis vnus doctissimus in illas librum meditaretur titulo Antidecalogi cum hoc versu, ***Tempus faciendi, Domine, dissipauerunt legem tuam.*** Nec Inquisitoribus Siciliæ & Italiæ (quorum suffragium commentitium censeo) hi Curati pietatis eruditionis, prudentiæ integritatis opinione, aut etiam amplitudine potestatis in subditos, inferiores sunt, vt ex vera, istorum expostulatione, grauissima nota non inuratur, & illi commendatio accedat ex Inquisitorum suffragio, quos non dubito in illius patrocinium contra suam mentem aduocari. Quod ad Curatos Parisienses attinet, sæpe miratus sum præter dotes iam à me obseruatas, communem omnibus vitæ innocentissimæ rationem, & quam sibi conciliarunt omnium Ordinum reuerentiam; vt illorum con-

sessum dixeris habere aliquid illius majestatis quæ resplendet in Conciliis. Ego soleo dicere, id Parisiis Curatos esse, quod Romæ Cardinales; & ne quem offendat adeo disparium graduum collatio; duo obseruet velim, à nonnullis vere dictum, *Lutetiam pietatis, sicut Romam fidei formæ nomen mereri:* & hanc gloriam Curatorum sollicitudine, exemplo comparatam Lutetiæ: deinde Cardinales olim Cleri Romani præfectos Parrochiis, vnde illis titulus adhæret, quasi inde in eam euaserint amplitudinem orbi Christiano parem à Parrochiis Romanis natam, quibus Curati nostri Parisiis pro dignitate præsunt. Tanta populorum multitudine eo fructu, eâ denique reuerentiâ, vt nihil in ipsis nisi supremus ille sacerdotij apex desideretur.

Quid sapientissimi viri supra omnem nostram commendationem positi censent de opere Tamburini, tot Encomiis ornato? Secus plane de illo statuunt suo illo libro supplici, quo grauissimè conqueruntur per summam contumaciâm illudi supremæ Ecclesiæ Authoritati. Nam cum ipsimet efflagitarint, & tandem obtinuerint prohiberi librum, cui titulus *Apologia Casuistarum*, frustra fore monent tot Episcoporum Censuras, & Facultatis Parisiensis, summique Pontificis decreta, quæ perniciosissimos errores, quibus scatet ille liber damnarunt, si pari audaciâ liceat eosdem errores euulgare; & mutatis Authorum nominibus interpolare. Id vero euenisse editione Tamburini operis in Decalogum Lugduni factâ, cuius plura exemplaria Parisios delata sunt; nec solum damnatos Apologiæ errores eo libro contentos propugnari, sed addi atrociores, qui adeo ab omni æquitate, & pietatis sensu abhorreant, vt vnus videatur scopus huic Authori constitutus, nempe comprobare in quam cæcitatem deuenire possit mens humana, vbi relicto fidei ac traditionis lumine ac tramite, suis se se permiserit cogitationibus abripi. Conqueruntur non partem Religionis eo opere lacessitam, sed totam funditus euerti; & hominis Christiani, qui sibi Deoque intus viuit, quæ foris cum hominibus agit officia charitatis & justitiæ euigorari & profligari. Præcepta fidei, spei, amoris & cultus diuini vanis interpretationibus eludi & elidi, & præceptorum omnium maximum charitatis in Deum, quæ legis nouæ plenitudo est; qua simus Dei cultores in spiritu & veritate, ita explicari, eo-

que deduci vt vix vnquam vrgeat, & illi locus ſit; atque ita vt omnes, à Deo amando, id eſt à lege omnium ſanctiſſimâ, fœliciſſimâ, neceſſariâ, magiſque diſpenſationis neſciâ & impatiente, immunes totam vitam peragant. Nec melius conſultum eſſe iuſtitiæ & ſocietati humanæ, cuius vincula dirupta ſunt, & pacem, concordiam, familiarum tranquillitatem, opportunam & obnoxiam eſſe homicidiis, calumniis, perjuriis, furtis, diſparibus & illegitimis conjugiis, quæ omnia diuerſis nominibus honeſtantur & excuſantur. Illudi etiam legibus Eccleſiaſticis, his maxime quibus jejunia inſtituuntur, argutiis pudendis & ridiculis. Denique principia conſtitui ijs corruptelis inducendis & excuſandis; quæ adeo latè pateant, vt nullum ſit ſcelerum genus adeo inſolens & horrendum, quod his regulis defendi & honeſtari nequeat. Quare vt moderatius quam ferat rei atrocitas, loquantur, veriſſime pronunciant, huiuſmodi Ethicem tanto ſtudio per totum orbem ſparſam, minime Chriſtianam eſſe: quandoquidem hominis Chriſtiani bonam mentem extinguit: nec Hebræam ac Phariſaicam, cum procul abijciat quam Iudæi ſummè colebant legis litteram & externi hominis probitatem; quam Phariſæi præferebant: nec debere Philoſophicam & Humanam dici; cum infenſa ſit æquitati naturali fidei humanæ, & ſenſui communi, quibus Philoſophia humana vt certis regulis adhæret: nec ciuilem aut politicam eſſe cenſendam; cum ſocietatis humanæ fundamenta conuellat: & quæ huiuſmodi Ethicam admittent regna & imperia, breui depulsâ omni lege & fide, mutuis ciuium odiis, fraudibus, & cædibus, ſint peritura: quare nullum aliud ſupereſſe quo nuncupetur nomen quam illud Iacobi; *non eſt iſta ſapientia deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis.*

Hæc Curati Pariſienſes de opere Tambutini ſuo libello ſupplici à triginta Curatis, ſuo aliorumque nomine porrecto & ſubſcripto. Sane horum fere ſinguli, ne dicam omnes collectim ſecundum Tamburini principia poſſent opinionem probabilem & tutam facere: quia omnes doctiſſimi, & ex illis plures Doctores Academiæ Pariſienſis, & quod caput eſt, illis non ſolum facultas & Epiſcopi aſſenſere, ſed etiam ſummus Pontifex ſua conſtitutione damnauit Apologiam, quæ multo cautius, minuſque li-

center agit quam Tamburinus. Quod facile agnosces (Christiane Lector) ex synopsi, & breui atque accuratâ tabellâ, quam subijcio de probabilitatum vsu primùm ipsius Tamburini verbis, ne videar quidquam illi imponere quibus deinde meas obseruationes addam. Ille itaque libro 1. in Decalogum c. 3. suæ Theologiæ hoc fundamentum & principium immotum ponit, vnde cætera consequuntur. *Qui aliquid operatur motus ex opionione probabili, bene operatur & sine peccato: quia*, inquit, *in humanis, vt quis cum prudentiâ, qua est certa regula actionum, operetur, non nisi probabilitas necessariò requiritur. Quod ita certum est*, inquit, *& ita à Doctoribus comprobatum, vt nostrâ discussione non indigeat.* Quo vero hæc probabilitatum vis pertineat, explicat sequentibus verbis. *Posse tuto & prudenter agi probabilitate quacunque, siue intrinsecâ & rationali ab argumentis petitâ, siue extrinsecâ & authenticâ ab vno authore contra innumeros: & quamtumuis tenuis sit huiusmodi probabilitas, modo à probabilitatis finibus non exeat, posse prudenter eligi, etiam probabiliore relictâ, etiam omissâ tutiore, etiam communi, etiam in articulo mortis.* Inde vides, erudite Lector, quo tandem Tamburinus promouerit probabilitatum iura; & nullum Theologorum saltem è Societate probabilitatis leges extra omnes nedum veritatis, sed etiam similitudinis veri fines, periculosius laxasse. Memini me legisse eruditum opusculum vnius Iesuitæ, quod vellem modo habere ad manum; quia multis exemplis quod ago demonstrat, probabilitatis vsum, ab externis, seu antiquis, seu recentioribus Theologis traditum, à Patribus Societatis intra certos terminos cohibitum, multisque remediis munitum; quo si quid esset peccati aut veneni remouerent. Ita est: sed stat contra Tamburinus & aliorum consilia & labores corrumpit, & vt paucis nedum istius Authoris, sed omnium fere qui de hac re scripserunt, mentem variasque sententias aperiam, subijcio scalam à Tamburino, verbis ex illo relatis confectam: quo vero deducat, an sursum ad Deum, an deorsum ad casum, vbi tuis oculis subiecero, penes te iudicium esto, erudite Lector.

Cum motus ratio tota constet variis, recessus ab vno termino, & ad alterum accessus, gradibus, octo distin-

guimus in eo quem facit Tamburinus progressu à seueriori opinione deserendâ ad laxiorem & benigniorem, quam consulit amplectendam. Ita enim certum putat, vt nullâ ipsius discussione indigeat, è duabus opinionibus probabilibus inter se pugnantibus de rebus quibuscumque (nihil enim excipit) ad salutem pertinentibus, seu ex præcepti necessitate, seu medij, eam quæ pro lege pugnat, postponi posse alteri, quæ fauet commodo & voluptati. Sed id obseruari velim, recessum ab opinione, quæ fauet legi & saluti quatuor gradibus, & totidem accessum, ad aduersam, atque ex his omnibus tandem scalam confici; quo vero illâ eatur, nolim dicere: id solum assero in eâ octo gradibus extruendâ à suis etiam dissentire.

Comitolius (l.1.q.15.) omnium Societatis scriptorum hac in re seuerissimus, & antiquitatis tenax, atque eo fortè nomine minus gratus, & raro ab aliis ejusdem instituti laudatus & citatus, quamuis Doctissimus, in opinionum probabilium conflictu, nunquam patitur recedamus à sententiâ, quæ stat pro lege, quæ vna illi tuta est. Suares to.4. disp.26.sect.6. à Comitolio differt vno tantum gradu, vult illius sententiam valere de opinione quæ stat pro lege semper seruandâ, si sanciat res necessarias ad salutem efficaciâ medij & causæ. Alij etiam è Societate id concedunt, si opinio tuta quæ fauet rebus ex vtroque capite medij & præcepti ad salutem necessariis, sit probabilior & communior, id est firmioribus argumentis, majori numero Doctorum vincat opinionem, quæ stat pro libertate & commodo. Tandem Sanches (l.1.in decal.c.10.) credit, sin toto vitæ decursu sectanda sit hæc sententia, versanti ad minus in articulo mortis esse eligendam, ne de æternitate periclitetur.

Quid ad hæc Tamburinus? nihil istos sui instituti authores moratur: vno audaci & præcipiti saltu transilit hos quatuor gradus ab illis accuratè constitutos; & veluti aggeres, ad legis & salutis defensionem oppositos, hominum cupiditatibus, vno impetu amolitur & deturbat. Maxime illi displicet morositas Comitolii, qui solam opinionem quæ pro lege stat tutam censet, nec posse deseri, & aduersam quàmvis paris aut maioris probabilitatis eligi sine peccato. Suaris prudentiam improbat, quod non patiatur relinqui opinionem, quæ consulit mediis ad salu-

tem institutis. Sed non dubito quin rideat Sanchez, quasi ignauum & meticulosum, quod morituris imponat onus tutiorem sententiam eligendi à qua sanos exemerat: quare securitatem pollicetur (quidquid alii minentur) iis qui deserunt opinionem pro lege stantem, *etiam tutiorem, etiam probabiliorem, etiam communiorem, etiam in articulo mortis.* En Lector, quod promiseram; partem scalæ, seu recessum ab opinione, quæ fauet saluti distinctum quatuor gradibus. Totidem conficitur accessus ad opinionem aduersam legi, quæ cupiditati & libertati indulgeat: nullius peccati vmbram subesse contendit; si abiectâ priore hanc sequaris: quo vero gradu probabilem liceat sequi? omnium minimo: non vtraque probabilitate, sed alterâ, vel extrinsecâ ab vno Authore contra innumeros, vel intrinsecâ ab aliquo argumento *tenuissima probabilitatis*; quæ rem nec certo, nec euidenter (vt aliqui putant) sed probabiliter tantum probabilem faciat.

Quis non obstupescat, ista doceri tantâ fiduciâ & asseueratione, vt Tamburinus nihil dubitet certiora asserere, quam vt suâ discussione indigeant? & habuisse laudatorem, qui scripserit eâ suæ Theologiæ Basi exquisitè Tamburinum bonis moribus consuluisse? Non puto istis elogiis subscripturos Stubrochium & P. Fabri eruditos & discretos Societatis Theologos, qui hac de re agunt tantâ sensus & stili cognatione, vt credam esse eundem Authorem, aut vnum alteri accommodasse, quæ scripsit. Illi itaque longissime absunt à Tamburini licentiâ. Quinque opinionum probabilium classes distingunt: duas attingo, quæ ad rem nostram pertinent; opinionum speculatiuè, non practice aut vtrâque ratione probabilium; vel (quod in idem recidit) probabiliter, non certo, vel certo etiam probabilium. Hanc vero quam vocent *compertam & prudentem probabilitatem*, solamque tutam, non asciscunt ab vno tantum probabilitatis extrinsecæ, seu authenticæ, Authore assertæ, sed ab intrinseca & rationali quæ argumentis & patronorum numero vincat aut fere æquet probabilitatem opinionis pro lege stantis, aut vtcumque certo ad illam accedat. Sed Tamburinus longe liberalior aut generosior has distinctionum tricas semouet: securitatem à peccato & à damnatione pollicetur, secutis opinionem extrinsecè, aut intrinsecè disiunctim, non certo, sed tan-

tum probabiliter probabilem, & vno verbo *tenuissimæ probabilitatis.* Ne mireris Lector, Tamburinum à cæteris omnibus in suâ probabilitate constituendâ dissentire, cum nec secum conueniat. Nullum est certius falsi argumentum, quam à seipso dissentire. Non caret hoc vitio Tamburinus; & cum fere omnes deseruerit, sibi ipsi repugnat: vt inde agnoscant omnes, quam periculosum sit hunc ducem sequi. Audisti ad securitatem conscientiæ requirere probabilitatem opinionis ab extrinseco tantum, & ab Authore, vel ab intrinseco & argumentis. Sed quasi huius doctrinæ illum pœniteret, vtramque permiscet probabilitatem, dum respondet L. 1. C. 3. §. 3. ad illud quæsitum an authoritas vnius Doctoris sufficiat ad probabilitatem tutam. Respondet inquam *vnum sufficere contra innumeros*, si doctus sit, rem ex professo tractet, firmam rationem pro se habeat, nec appareat contra ipsum aliquid conuincens. Atqui hæc omnia ad probabilitatem intrinsecam pertinent: nisi velis Tamburinum secum conciliare, quod hæc omnia quæ refert necessaria Doctori ad faciendam probabilitatem probabiliter tantum, non certo scias, hoc ipso quod prodeant ab homine communi opinione docto, accurato, quamuis hæc omnia dubio populi rumore sparsa sint.

Atque huic fundamento adstruit, & inde quasi à principio immoto deducit quæcunque ex illo retulimus, nempe satis esse *tenuissimam probabilitatem extrinsecam aut intrinsecam*, vt asserat nullum dari præceptum singulare fidei, spei, charitatis, & si quod admittatur nullum adstringere ad amorem Dei eliciendum; quod expressis verbis non designet tempus quo amandus sit Deus. Vnde generatim hoc tenuissimæ aut potius nullius probabilitatis, sed manifestæ falsitatis compertum statuit principium, *nullum præceptum obligare, nisi sit determinatum:* cum enim non possit, vt indeterminatum exire in executionem, non censetur practice esse completum. Quod si obtineat principium, actum est etiam de primo secundæ tabulæ præcepto, imposito filiis honorandi parentes, seruis dominos colendi; cum desit sicut præcepto charitatis temporis designatio. Ex eadem *tenuissima probabilitate*, eximit filios ab obsequio in parentes, si suspectæ matres fuerint castitatis, & regibus jus belli in eos, qui præter possessionis, probabilitatis etiam iure vincunt.

Sed quid non necessario deducas ex illa *tenuißima probabilitate*? nec immerito Sinnichius §. 353. contendit non longè abesse ab errore Libertinorum, atque illi reuehendo aditum pandere. Illi censent, *solâ humanâ opinione differre negotia bona & mala, cum qui aliquod facinus exultante perpetrauerit audaciâ, velut credens se ex fide, facere quod male facit, euadere culpam, denique nihil esse peccatum, nisi eorum opinioni, qui se peccare putant.* Non arbitror ijs qui ita comparati sunt, deesse probabilitatem ad minus *tenuem, qua non exeat à finibus probabilitatis*, quam tutissimam tradit Tamburinus.

Sed validius hoc probari potest argumento, quod iam bis contra Caramuelem intorsi, & nunc iterum sub hac forma instauro. Vel tuam *de probabilitate tenuißimâ* regulam, cum nihil contra apparet conuincens & euidens, vis inducere, nullâ exceptâ materiâ, vel censes intra certos aliquos fines cohibendam: si primum asseras, omnem fidem, religionem probitatem euertis, & Libertinorum errores inuehis: si tantâ impietate deterritus ad alteram partem confugias, nempe huic doctrinæ metas præfigendas, tuam ipse regulam euertis. Ergo omnino abijcienda & improbanda est, vno ex ijs capitibus, quod sibi, vel omnibus probatis legibus aduersetur.

Probatur prima pars argumenti, si *probabilitas* etiam *tenuißima*, nullâ exceptâ materiâ, nisi cum affulget euidentia veritatis conuincens, sit licita humanarum actionum regula, expers omnis peccati aut periculi salutis; Ergo liberum erit cuique opinari vt libuerit de immortalitate animæ, de posthumâ & æternâ fœlicitate aut pœnâ, ac subinde de virtutibus ac vitiis, quibus alteram illarum sortem consequimur. Liberum erit quod placuerit sentire de mundi origine æternâ, aut temporaria, an creatione, an aliunde existat, & de aliis denique religionis & fidei fundamentis. Hæc vero adeo execranda consecutio necessaria est, si ad licitum assensum sufficiat *quacumque probabilitas* etiam *tenuißima*, & euidentia absit, quæ mentem conuincat. Atqui in ijs omnibus à me numeratis, hinc inde graues, & quæ vix solui possint difficultates occurrunt, nihil euincens aut conuincens in alterutram partem; Ergo liberum erit & tutum opinari quidquid placuerit, cum nulli parti subsit euidentia conuincens, & omni-

bus

bus adsit aliqua probabilitas, ex insuperabilibus argumentis, quæ, dum partem vnam impugnant, alteram dubiam & probabilem faciunt: Ergo ex hâc regulâ inducitur Pyrrhonismus, Christiana fides, Religio & probitas funditus euertuntur.

Si dicas immorralitatem animæ, libertatis nostræ cum diuinâ præscientiâ, & diuinæ cum sua immutabilitate concordiam, aliaque id genus fidei mysteria demonstrari ita euidenter, vt ratio conuincatur; & nulla possit solutio intra probabilitatis fines occurrere; vt Theophili verbis vtar, ludibrium omnibus doctis, immo censuram Iudicibus Ecclesiæ debes: & magnam de te expectationem excitares apud omnes, si res saltem quæ ad ordinem naturæ pertinent (qualis est immortalitas animæ, creatio mundi) susciperes demonstrandas, & melius quàm tuo in Decalogum opere, de Republicâ Christiana mereteris, si apertis argumentis rem propositam conficeres. Ergo dum à te expectatur illud opus, patere nos agnoscere rationes quibus creatio mundi, libertas increata; & nostræ cum præscientiâ diuinâ consentio impugnantur, non carere probabilitate extrinsecâ à tot subtilissimis Philosophis, & intrinsecâ à tot difficultatibus insuperabilibus; quandiu euidentia conuincens tuo ingenio aduocanda defuerit.

Quod si non audeas hoc polliceri, sicut nec potes præstare, nec aliunde tam immane & horrendum scelus queas admittere; de his rebus quod libuerit opinandi licentiam citrà vllum salutis aut peccati periculum dum à te expectamus, vel nouam probabilitatis definitionem, vel metas, quibus tutum à periculoso, honestum ab illegitimo secernas; interim statuimus, aliisque consulimus à tuis placitis, quasi à periculoso morbo fugere, & remediis nos munimus: quandiu scilicet inter legem & libertatem, inter necessaria ad salutem & commodum fuerit opinionum pugna, seu quod idem est vtrinque probabilitas, standum pro lege pro salute, pro immortalitate animæ, pro Vnitate, existentiâ & prouidentiâ numinis. Quia inde nullum creari potest malum aut periculum, quod impendet, si aduersæ parti adhæreas. Id vero non solum certissimum, sed etiam ex prudentiæ humanæ legibus euidentissimum esse contendimus, in dubiis, seu controuersiis, quæ ad praxim seu salutem spectant, tutiorem partem esse anteponendam,

id est opinionum inter se pugnantium, eam esse eligendam, quæ stet pro lege & salute, cui nulla subesse possit peccati & damnationis quæcunque formido, seu formalem, seu objectiuam voces cum Caramuele, quæ nunquam potest ab aduersâ opinione abstergi. At si id contendas à te factum, & omnem securitatem valide assertam; opinionibus quæ probabiliter stant pro libertate contra præcepta charitatis, justitiæ &c. à te exigent Athei & Hæretici omnes, vt sibi communi tecum iure viuere & opinari sinas; donec à te demonstrata fuerit quam negant immortalitas animæ, & mundi creatio, aut metire tuas opiniones nostrâ regulâ; in dubiis tutiorem partem eligendam, vt sis illis exemplo: neque enim potes cohibere illorum opinandi licentiam, nisi vel rei euidentiâ, quam frustrà tentares, vel nostro principio quod in dubiis & probabilibus &c.

Duo ad calcem huius disputationis obseruari velim, quæ vim nostri argumenti augent, & totam disputationem absoluunt. Primum, si obtineat Regula Tamburini, ex quacunque opinione probabili, nos bene agere, & sine peccato operari; omnes Atheos & Impios apud Deum excusari. Vbi enim soluta à corpore anima ante diuinum tribunal stabit, contestari poterit, se nihil egisse, nihil opinatam fuisse, quod à probabilitatis regulâ recederet, aut ab ipsius exierit finibus; quandoquidem nihil vnquam legerit aut audiuerit, quo conuinceretur, se post mortem corporis superstitem fore, & sibi de anteactâ vitâ rationem esse reddendam. Ergo nisi velis omnes impios insontes esse apud Deum, omnino damnanda est regula *tenuissimæ probabilitatis*, & sancienda altera *in dubijs & controuersis standum pro lege & salute.* Addo alterum summe obseruandum, ipsosmet Atheos & impios diffidere huic Tamburini regulæ, & multo seueriorem disciplinam à se exigere, quam patiatur, aut exigat illa *probabilitas tenuissima*, quæ sufficiat amouendis omnibus virtutum officiis. Huius nostræ obseruationis, duo repeti possunt ex superioribus exempla. Primum ipsa præfatione dedimus Socinianorum, qui licet ingenij habenas laxent quoad partem Scripturæ Theoricam, & omnia quæ fide creduntur mysteria rationi humanæ accommodent; seueriores tamen sunt præceptorum Euangelij Interpretes & exactores. Aliud

exemplum suppeditat Epicurus, quem Seneca agnoscit austerissimum morum præceptorem, & multis ex illo probat relatis sententiis, quæ parùm à seueritate Euangelij absunt; qualis est ista *honesta res est læta paupertas*, & altera illi sensu non dissimilis, *vis fieri diues, cupiditatibus est detrahendum, non diuitijs addendum:* hic tamen seueræ voluptatis ex virtute Magister, summam in opinando libertatem vsurpauit, suisque concessit. Tertium addam exemplum ex Cartesio, qui nouam Philosophiam inducturus vel potius antiquatam Leucipi & Democriti interpolaturus, monet ad inquirendam veritatem, præiudicatas omnes opiniones esse abijciendas, nec vllam suscipiendam, nisi priùs experimento & ratione comprobatam. Sed non patitur hanc tentandam inquisitionem de ijs, quæ ad colenda & implenda vitæ humanæ officia pertinent, licet de his, nihilo minus quam de rebus Physicis in vtramque partem probabiliter disputare possis.

At contra recentiores ordine omnino præpostero, inconcussa esse volunt dogmata, quæ ad speculationem pertinent: quæ vero ad vitam probe instituendam conferunt, de quibus *ipsa dubitatio*, vt inquit Cicero, *significationem habet injuriæ*, suis disputationibus fere labefactant. Neque se tutos credant ab hac accusatione, si dicant se fidei & religionis fundamenta indubitata habere, nec regulis probabilitatum subijcere. Sed non aduertunt, quæ immota vellent, conuelli ipsorum principiis: nec quod religioni infligunt vulnus, illorum industria curari. Non est nostræ facultatis, quam semel aperuimus viam latiorem ad vsum probabilitatum legitimum, occludere, vel arctare, ne prorumpat morum licentia & impietas. Displicet illis principium de re morali certissimum *in dubijs & controuersis tutiorem partem esse eligendam:* id est standum pro honesto & officio, pro lege, cum consulit præceptis & mediis ad salutem. Hoc vno principio possunt ad bonam mentem reuocari ipsimet Athei, qui de rebus omnibus dubitant, eritque magis in prompu huius principij vim & necessarium assensum aperire, quam de rebus occultissimis aliquid euidens, quod conuincat afferre: vbi ergo hoc principium quo vno cohiberi potest opinionum & morum licentia, semouisti tanquam durum, impossibile &c. omnia pessum eunt, omnia dubitationibus opportuna sunt, id-

que certissime assero, magis pronum fore Atheo mysteria fidei negare & Decalogum omnino tollere, quam Tamburino asserere, nullum amoris Dei, fidei & spei præceptum singulare admitti; vel si quod detur, posse à natiuitate iustificatum baptismo, totam vitam transigere ab ijs præceptis immunem, etiam ipso mortis articulo. Sed de his satis.

Articvlvs Tertivs.

An licitæ sint æquiuocationes, & restrictiones mentales.

E Quatuor controuersiis cum Theophilo institutis, superest vltima de vsu æquiuocationum & restrictionum mentalium, non aliena à suscepta disputatione, cum sit vel appendix ad probabilitatum regulas, vel ex illis corollarium. Certum enim est, te æquiuocationes & restrictiones mentales permissurum, aut vsurpaturũ vt innoxias, aut habiturum vt mendacij suspectas & compertas; prout de probabilitatum vsu insederit sententia seuerior, aut laxior. Imo quod mirere, Caramuel laxorum omnium laxissimus, cui probabilitas est *veritas* (vt loquitur) *virtualis, & omnimoda securitas*, huiusmodi restrictiones mentales in totum damnat; & Theologiæ fundamentalis numero 1282. neruosissime refellit his verbis: *Est mihi innata auersio contra restrictiones mentales. Si enim continentur intra terminos pietatis & sinceritatis, necessaria non sunt: nam omnia, quæ ipsa præstare possunt, præstabunt consignificantes circunstantiæ.* Sicut cum Christum Apostoli, quà Patris Æterni legatum interrogant, quo tempore futurum sit Iudicium & mundi excidium, respondet se nescire, nempe quà Patris legatum, à quo est illi præscriptum multa suo nomine homines docere, tacito tempore Iudicij, quod nihil referret, plurimum noceret ad salutem hominum id rescire: atque id satis circunstantiæ interpretabantur eo sensu Christum aliàs omniscium se nescire esse professum. Eadem etiam sinceritate, nullâ aduocatâ ad fraudem restrictione mentali, legatus Principis, à Rege ad quem mittitur, rogatus, ad quid, ille cuius venit nomine, & in quem paret bellum, licet totius rei conscius sit,

illæsâ ingenuitate dicere poteſt ſe ignorare. Eadem lege reus à iudice quæſitus de crimine occulto, cuius nec ſemiplenam; nec vllam habet probationem, nec ſubinde inquirendi facultatem, reſpondere poteſt ſe eo crimine non teneri. *Quod ſi tales dicantur* (proſequitur Caramuel) *vt etiam ibi admittenda ſint, vbi deſunt circunſtantiæ ſignificantes (ignoſcant mihi earumdem Authores & propugnatores) tollunt humanam ſocietatem, & tanquam peſtifera damnanda ſunt: quoniam ſemel admiſſa aperiunt omni mendacio & omni perjurio viam; & tota differentia in eo erit, vt quod heri vocabatur mendacium, naturam & malitiam non mutet, ſed nomen: itavt hodie jubeatur reſtrictio mentalis nominari. Quod eſt virus condire ſaccharo, & ſcelus ſpecie virtutis colorare.*

Quis iſta non miretur à Caramuele ſcripta in commilitones, & ſocios Belli, pro opinionum probabilitatibus? Cui reſtrictiones mentales futuræ non ſunt execrandæ, cùm eis Caramuel innato odio aduerſetur? Hoc vno loco vir doctiſſimus aperuit quà eſſet indole, nempe totus ad ſinceritatem natus, & quâ vi polleat ingenij: ſi eam ad ſtabiliendam virtutem, ad firmandas, non laxandas leges contuliſſet, nullus eo vnquam melius de Eccleſiâ, & & de genere humano meritus fuiſſet. Pauciſſimis verbis complexus eſt totam de reſtrictionibus mentalibus diſputationem à Sinnichio per multa capita fuſiſſime tractatam, & quæ ipſe tanquam *ſcriba doctus de ſuo* inexhauſto *Theſauro profert Vetera* ex Sanctis Patribus, *Noua* de ſuo ingenio, & ex decretis Academiæ Louanienſis Auguſtinianæ doctrinæ, & diſciplinæ ſeuerioris ac ſanctioris tenaciſſimæ: Caramuel hac ſaltem re non degener huius Academiæ alumnus, pauciſſimis verbis perſtrinxit.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Summa diſputationis antiquæ & recentis de reſtrictionibus mentalibus.

QVARE nec ingratum fore, nec inutile puto Lectoribus, ſi luculentiſſimæ & ampliſſimæ diſputationis

dem synopsim, ne qui doctissimi libri copiam non habentes res scitu dignissimas ignorent: qui vero legerint, vno conspectu videant hoc argumento ad hominem contra Theophilum quæ multis capitibus habentur, perstricta breui & contenta. Ad hanc ergo formam disputationem Sinnichij & argumentum Caramuelis reuoco. Plato censetur ex Theophilo libro quem scripsit in patrocinium æquiuocationum inscripto *Splendor veritatis moralis*, docuisse licitum esse mendacium, & ex illo Origenes lib. 6. Strom. apud D. Hieronym. agnoscit se eandem doctrinam hausisse, quam ex illo retulit D. Hieronymus epist. 37. & quam fusè defendit Cassianus Collatione 17. nomine Abbatis Iosephi: atqui mendacium illud quod Philosophi & aliquot Patres propugnarunt, nihil aliud est quàm restrictio mentalis, siue oratio mentaliter restricta: ergo est propriè dictum mendacium.

Argumentum videtur omnino conuincere, quia fere totum constat propositionibus euidentibus & ab ipsomet aduersario concessis: nam libro illo quem ad defensionem Lessij, sub nomine Emonerij edidit, & quem verius caliginem quam *splendorem veritatis moralis* inscripsisset, cum negotium in tenebris perambulans promoueat, docet illius libri capite 24. *Æquiuocationes & restrictiones mentales, si absque idoneâ causâ vsurpantur, pugnare cum humanâ conuersatione, ideoque diligenter cauendas esse: & nisi hujusmodi causa justa interueniat, non modo cum Christianæ simplicitatis regulis, sed etiam cum naturali veracitatis virtute male conuenire.* Quare huius libri capite 12. & 14. totus est in interpretandis Patribus, Origene, Chrysostomo, Cassiano; eosque contendit nomine mendacii in verbis positi, cuius copiam faciunt, & volunt licitum esse vsum, sicut ellebori aliorumque remediorum, intelligere locutionem mentaliter restrictam ex causâ iustâ honestatam: ergo nostri argumenti concedit secundam propositionem seu minorem.

Verum inquit Sinnichius, satis hinc apparet, quam desperatæ causæ patrocinium susceperit Theophilus, cui non potuerit aliter succurri, quam suffragiis Authorum qui indidem improbentur, vnde ad suffragandum arcessiuntur, nempe ex ijsdem locis, quibus asserunt mendacium subinde licere; quod scilicet docuerint restrictiones

mentales semotas à circumstantiis quæ illis sunt veluti loco commentarij (vt de Christo diximus) aliqua causâ posse honestari, quod prima nostri argumenti propositione asserimus. Vnde ad illius veritatem demonstrandam conferunt quæ tradit Sinnichius toto capite 121. quæ nos distinguemus diuersis probationibus, quarum prima ad hominem ex Theophilo insinuata est. Ipse sui libri cap.2. non audet Platonem aliosq; Philosophos purgare ab isto errore, quod docuerint mendacium interdum licere: Et quamuis Deo indecens, & inutile sit, hominibus tamen putant prodesse, & eo vti posse tanquam condimento, & medicamento quo peritis & doctis vti liceat, non imprudentibus, sicut medicamentorũ vsus conuenit medicis & aliis prohibendus est. Atque hanc ex Platone doctrinâ Diuus Hieronymus (lib.1. contra Ruff. cap. 4.) testatur se legisse lib. 6. Stromatum Origenis, ipsum fateri à Platone haustam, & à se approbatam, & inde Hieronymus libro 1. contra Rufinum dicit. contra Origenistas, mendaciorum orgiis inter se fœderatos. Confirmatur eadem propositio aliis ex Antiquitate testimoniis; nam Sixtus Senensis libro 5. Bibliothecæ annot. 89. & 107. obseruat huic Origenis opinioni fauere Chrysostomum (hom. 33. in Genes. & lib. 1. de Sacerd.) Hieronymus epistola 89. dicit se eandem doctrinam retulisse ex sex Scriptoribus Græcis cui primum visus fuerat adhæsisse, sed disputatione cum Augustino conuictus, eam abjecit. Ita enim habet, *ex quo ostendi, me non ex definito id defendere quod in Græcis legeram* (nempe reprehensum à Paulo Petrum piâ simulatione, salutari & honestâ dispensatione, religiosâ circumuentione & œconomiâ, licet nihil peccasset Petrus) *sed ea expressisse quæ legeram, vt Lectoris arbitrio relinquerem vtrum probanda essent, an improbanda.* Cassianus Collatione 15. secutus opinionem Origenis, & forte Diui Chrysostomi sui præceptoris, scribit *taliter de mendacio sentiendum, atque ita eo vtendum esse, quasi natura ei insit Ellebori; imminente exitiali morbo salubre: cæterum absque summi discriminis necessitate perceptum, præsentis esse exitij.* Et ideo capite 20. illius Collationis vocat, *Vtilem & salubrem hypocrisim*, & cap. 18. *Mendacium pio colore contectum.* Quam Cassiani opinionem sicut Augustinus Hieronymi, arguit Prosper libro contra Collatorem cap. 20. *Hâc lege ac Regulâ pa-*

veris prædicare, quod tam errent qui dicunt semper esse fallendum, quam qui definiunt nunquam esse fallendum; sed vt neutro peccetur, vtrumque sectandum: quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda veritas. Non obseruarat hunc locum Raynaudus cap. 12. cum scripsit *Caßianum à nullo fuisse super hac re reprehensum ante Dionysium Carthusianum*, qui plus mille annis, Prospero fuit recentior.

Ex his omnibus elicitur argumentum inuictum, quo refelluntur tamquam pura mendacia inductæ à recentioribus ex causâ restrictiones mentales. Certum est eo sensu ab Augustino ac Prospero damnatas, & à Hieronymo retractatas, quo antea propugnauerat, & ex Origene, aliisque Patribus Græcis relatas subjecerat Lectoris iudicio; aliàs illorum disputatio æquiuocationibus tota laborasset, & pugnassent clausis oculis Andabaticè, quod nequit dici saluâ tantorum Patrum reuerentiâ & eruditionis famâ: atqui certum est Origenem, Hieronymum, aliosque Patres non suscepisse Patrocinium mendacii aperti, sed vt putabant, ex causâ legitimâ restrictionibus purgati & honestati, sicut illos interpretantur Lessius & Raynauldus: nec credibile est voluisse Apostolorum principes aliud genus mendacij admisisse, ab illâ vt putabant simulatâ culpâ Petri, & reprehensione Pauli. At quocumque colore aut nomine excusetur id mendacij genus, in illud summo zelo exarserunt Augustinus & Prosper, & omnino inexcusabile censent: quod apertius est de Augustino, quam de Prospero: nam Epistola 19. reiectâ authoritate sex Scriptorum è Patribus Græcis, quibus se tutabatur Hieronymus, opponit Ambrosium & Cyprianum, & tandem concludit: *Veruntamen ipse mihi pro his omnibus, immo supra hos omnes, Apostolus Paulus occurrit: ad ipsum confugio, ad ipsum ab omnibus, qui aliud sentiunt prouoco, ipsum interrogans interpello, & requiro in eo, quod scripsit ad Galatas, vidisse se Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eique in faciem propterea restitisse: quod ea simulatione gentes Iudaisare cogebat. Vtrum verum scripserit, an forte nescio qua dispensatiuâ falsitate, mentitus sit? & audio cum Paulo superius in eiusdem narrationis exordio religiosâ voce mihi clamantem, quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. Dent veniam quilibet aliud opi-*

mantes; ego magis credo tanto Apostolo in suis, & pro suis litteris iuranti, quam cuiquam Doctissimo de alienis litteris disputanti. His atque aliis Augustini argumentis conuictus Hieronymus ab Origenistarum opinione (quos supra relatus dicebat orgiis mendaciorum inter se confœderari) concessit in Augustini, & Cypriani sententiam libro contra Pelagianos sub nomine Critobuli edito, vt ipsemet Augustinus annotat. Epist.260. Ergo Hieronymo & sancto Augustino purum mendacium est, quod vocant recentiores restrictionem mentalem.

Idem argumentum potest vrgeri, ex contentione quæ intercessit inter Prosperum & Collatorem, quod iste admitteret vt licitas huiusmodi restrictiones, quibus laudat lib.5. de institutis Monachorum, cap. 37. Abbatem Archebium circunuenisse fratrem, quasi mendacii charitatis, quæ non agit perperam, nec congaudet super iniquitate, inquit ex Apostolo, sed addere debebat ex eodem, charitatem congaudere veritati, ac proinde succensere falsitati: nec admittenda est assertio Paradoxica collationis. 17. cap. 17. *Potuerunt quidam per mendacium iustificari*; & confirmat exemplo Rahab, quam cap. 20. dicit *in terrâ viuentium plantatam pro mendacio*. Sed verius Augustinus libro contra mendacium cap. 15. *Non est in illa remunerata fallacia, sed beneuolentia: benignitas mentis non iniquitas mentientis.*

Totus hic liber videtur scriptus contra has restrictiones mentales recentiorum, quæ nullis carent vitiis, quibus mendacia laborant; immo addunt fraudem & dolum, quibus institutio locutionis humanæ, & subinde tota societas, Fides, & Religio certius euertuntur, quam apertis & crassis mendaciis: quia vt inquit Hilarius lib. 20. de Trinitate, *Sensus non sermo fit crimen*, & antiquum mendacij venenum sub blandiori æquiuocationum & mentalium restrictionum vocabulo propinant.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Laxitates recentiorum de restrictionibus mentalibus.

NON existimo Cassianum & Origenem in honestando mendacio eò progressos, quo Sanchez, Raynaudus, & Tamburinus æquiuocationes promouerunt: nec quo etiam ipse Suares recentiorum prudentissimus deduxit. Quis enim ita apertè huic causæ fauit, vt primus ex iis quatuor enumeratis, qui libro 3. in Decalogum cap. 6. *Possunt*, inquit, *absque mendacio verba vsurpari, etiamsi ex suâ significatione non sint ambigua, nec eum sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus:* (sicut de Christo ab Apostolis, & de Reo à Iudice criminis occulti interrogatis diximus) *Sed tantum verum sensum reddant, ex aliquo addito mente proferentis retento, quodcumque illud sit; vt si quis interrogatus, seu sponte quocunque fine etiam recreationis causâ, iuret se non fecisse quod reuera fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam diem, vel quoduis aliud additum: reuera non mentitur, nec dejerat; sed tantum non diceret veritatem determinatam, quam audientes concipiunt, & verba in se significant, sed aliam veritatem disparatam.* Sanchez laxitatem, confirmat Raynaudus; nec omnino abnuit Suares libro 3. de iuramento, capite 10. vbi insinuat, & ex illo assumit & fusius explicat Theophilus libro 3. amphybologiæ distinctionem, in sensibilem quæ inest verbo aut orationi plura disparatè significanti, quorum tamen vnum potest intentione loquentis, aut circunstantiis adjunctis designari: & in mentalem quæ tum accidit, cum exteriora verba habent significationem propriam, completam, in quâ verum sensum efficiant; distrahuntur autem à propriâ significatione per aliquam restrictionem interius conceptam, nec aliis circumstantiis explicatam, quam ex corruptelâ hominum, qui aliud sentiunt, aliud loquuntur, & qui fallentes malunt occupare quam falli. Vsurpationem huiusmodi verborum agnoscit falsitatem continere; à qua tamen existimat purgari verbis mente conceptis. *Iis tamen æquiuocationibus dicit, qui illas vsurpant hoc emercari,*

vt cum ex iustâ causâ ita se gerunt, itemque cum veritatem nudam & euolutam proferunt, fide careant. Sed tandem concedit ex causâ graui posse innoxios esse à mendacio & à periurio: hoc practicè tutissimum dicit Suares: immò (quod ait Sinnichius tanto viro indignũ) docet rudes & imperitos quâ ratione huiusmodi Amphibologiis possint suas cogitationes obuoluere; & si id nequeant capere præ nimiâ ignorantia aut stupiditate, putat illos immunes à culpa fore, si intendant negare vel affirmare eo sensu, quo illorum dictis beneficio restrictionis mentalis possit veritas constare. Sed quasi viro grauissimo religioni esset (vt reuera debuit) ista docuisse, addit velut retractationis loco capite sequenti: *Quando solum suppletur sensus per internam additionem mere voluntariam, probabile est non excusari proprium mendacium & periurium; licet sit res, inquit, dubia:* & quamuis à periurio eximat, non audet tamen à graui peccato absoluere.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Tria Tamburini paradoxa ex restrictionibus mentalibus.

SED multo liberalior & laxior Tamburinus. Videtur sane eo fine scripsisse, vt qui se præcesserant Authorum, laxitates omnes superaret. Diximus articulo superiori, quo deduxerit securitatem probabilitatum nempe *ad filum tenuissima*: & cum varios distinxerimus gradus, monstrauimus distare à Sanchez, 5. gradu, 7. à Suares, 8. à Comitol. nempe summo: quem Physici statuunt extremum inter calorem & frigus intensissimum. Hic etiam multis Paradoxis à se primum inuentis, quasi Parasangis, à reliquis Doctoribus etiam sui instituti longissimè distat: nec dubito quin velit videri quasi in laxandis conscientiis gloriam & singularitatem affectasse. Huius generis est quod libro 3. cap. 3. asserit *certum esse, iurare verbis æquiuocis cum causâ perinde licitum, ac sine causâ illicitum esse.* Quasi paris veritatis, & æque receptum sit apud omnes honestari posse quacumque causâ iuramentum æquiuocum, ac sine causâ damnatur: cum hoc vltimum omnes vno ore asserant, & res sit aperta: quandoquidem omne verbum

otiosum, seu sine causâ & sine honesto prolatum, obnoxium sit culpæ & iudicio Diuino; quanto magis iuramentum? Altera vero Paradoxi pars sit contra consensum omnium Theologorum. Nam Soto lib. 8. de iustitiâ quæst.1. art. 7. ita habet *emergit dubium, vtrum iurare exterius fictè, sine intentione iurandi, sit peccatum mortale: quoniam de veniali non est dubium, quandoquidem qui dicit se iurare, & non iurat mentitur. Ergo lis est extra controuersiam posita inter vetustiores Theologos, iuramenta sine iurandi animo, etiam ex causâ, illicite proferri.* Cum tamen Tamburinus certùm velit esse, ab omni culpâ excusari huiusmodi iuramenta; sed longe recedit non solum ab antiquorum & extraneorum mente, sed etiam ipsius Suaris, qui huiusmodi iuramenta accusat & grauis peccati mortalis ex genere suo. Neque enim potest nomen Dei fictè assumi ad iurandum, nisi vanè assumatur, id est ad decipiendum, potius quam ad confirmandam veritatem: quid autem vanum magis quam ipsa fallacia & deceptio, quâ non solum irrogatur Dei nomini iniuria, sed etiam resoluitur vis iuramenti & sanctitas violatur? Cum nequeat eius contemptus efficacius induci, quam si tibi persuadeas posse adhiberi iuramentum, nullâ intentione iurandi: Id ipsum confirmari posset variis exemplis ex Suares, Caietano & aliis. Si liceat ficto animo iurare, ex metu, vel aliâ quacumque de causâ; quidni proferre blasphemias vt arguit Suares? quidni idola colere in speciem, animo ab idololatria alienissimo? vt ex Caietano vrget Sotus: quod tamen fictæ idololatriæ genus, imputatur Marcellino Pontifici in graue crimen, & illud eluit multis lacrimis & calamitatibus: & ne in illud incurrerent Christiani, extrema quæquæ tormenta à Tyrannis passi sunt: quæ honestâ ex Tamburino simulatione poterant effugere. At non ita viri sancti ne dicam de iurato, sed nec etiam de nudo mendacio sentiebant. Non ita Propheta Regius Psal. 33. nec August. in illum locum: Quis est homo qui vult vitam. Quis est homo inquit qui vult vitam? En merces & præmium, sed quid illi comparando præscribit? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: in quæ verba Augustinus, *Interrogati quis est homo qui vult vitam? Respondebimus nos velle vitam, & ipsam sub ipso percussoris ictu verita-*

item seruabimus in testimonio, mortem contemnemus in mundo, vitam consequemur in Cælo. An forte seruabit veritatem in testimonio, qui Tamburini principiis imbutus, iurat exterius sine iurandi animo. Quis ergo erit reus doli, quo à vita æterna excludimur iuxta illud Prophetæ, *Labia tua ne loquantur dolum*, si non solum verbum, sed etiam iuramentum exterius serio prolatum, cum deest animus iurandi, doli rationem nec nomen habeat? Cum tamen ex Augustino nihil aliud sit dolum loqui, nisi *aliud labiis premere, cum aliud claudatur in pectore*; seu vt habet Sermone 44. de diuersis *dolus fit, quando aliud agitur, aliud simulatur, quando aliud est in intentione, aliud in factis.*

Nec dicas te fictè, non verè iurare, hoc enim artificio non euacuatur, sed duplicatur malitia; nam ex Diuo Thoma 2. 2. quæst. 89. artic. 5. ad tertium, iuramentum simile est remedio quò, vtrumque efficacius, eò nocentius, nisi opportune adhibeatur: quia vt dicitur Ecclesiastici 23. si frustrauerit (id est deceperit fratrem) delictum ipsius supra ipsum erit; & si dissimulauerit (id est fictum verbum aut mendacium induxerit) *delinquet dupliciter*; (quia simulata æquitas est duplex iniquitas) & si in vacuum iurauerit, (id est sine iustâ & necessaria causâ) non iustificabitur.

Ergo iuramentum quacunque causâ fictum illicitum est & peccatum. Aliud addit paradoxum longe grauius & atrocius primo, nam si quæras quæ causa possit honestare verba aut iuramenta æquiuoca, Suares, Raynauldus, & cæteri fere omnes grauissimam requirunt; at Tamburinus lib. 1. cap. 3. sufficientissimam statuit vnam libertatem vtendi æquiuocationibus, quæ vix vlli deesse poterit, si illam metiaris principiis Tamburini, id est *tenuissima probabilitate*, quare proposita illa quæstione, an reus interrogatus à indice, non tamen omnino certus, an legitimus sit, debeat ad eius mentem respondere; ad hoc asserit nulla ratione teneri, etiam si iudex instet Censuris: *quia inquit reus & testis ius possidens vtendi æquiuocationibus, ex causâ: à quo iure non possunt deturbari propter dubium legitimæ interrogationis.* Permittit ergo reo & testi deludere iudicem perpetuo artificio æquiuocationum sensibilium, aut mentalium; nec illi placet quorundam exceptio qui

id ius concedunt reo & testi, impendente graui malo, non modico, quale est multa modicæ pecuniæ. Sed hos inquit Tamburinus, *sequi non possum; quia ius æquiuocandi præualet, siue graue, siue leue damnum timeatur.* Tanti momenti est apud illum æquiuocandi libertas, vt illius seruandæ causâ eludi & peruerti possit quæcumque iudiciaria potestas, quantumlibet probabilis & recepta; si aliquod dubium subsit oppositæ sententiæ quæ fauet reo, vel tenuissimam probabilitatem afferat. Quid si legitimus sit iudex, & ex nullo capite excusari possit reus à veritate fatendâ, poteritne illam æquiuocationibus obuoluere, & negare ob vitæ periculum quod incurret, si sincere respondeat? Ad hoc Tamburinus libro tertio cap. 4. §. 3. relatâ & reiectâ antiquorum sententiâ ait *recentioribus post accuratam discussionem, visum onus esse supra naturæ vires, reum obligare, ad ferendum testimonium capitale contra se ipsum:* ac proinde probabile & tutum esse, reum minime obligari ad fatendum crimen morte puniendum. Iis recentioribus ita mordicùs adhæret, vt antiquorum sententiæ nullam intrinsecam, sed solum extrinsecam probabilitatem concedat, ab authoritate Doctorum, nempe Augustino, Ambrosio, & alis SS. Patribus & Theologis. Nec placet Tamburino exceptio recentiorum licere reo æquiuocationibus deludere iudicem, si aliqua spes affulgeat euadendi mortem. *Ego vero censeo* (inquit) *etiam nullâ elucente tali spe, saltem à mortali esse etiam huiusmodi reum excusandum; excipio*, inquit, *casum hæresis: nec placet quorundam Theologorum limitatio altera, quâ æquiuocationum dant ius, ob solum vitæ periculum, non exilij, Triremium, infamiæ causâ: ac contra*, inquit Tamburinus, *ad hæc tam grauia mala, perinde ac ad mortem auertendam, ius naturæ nos armat, immo nos vrget*; sed quid tandem de malo leui? *Respondeo*, inquit, *à mortali fortasse excusandum: quia de iure naturæ videtur esse, vt ne leue quidem vulnus mihi ipsi infligam?* vel quia si agitur de pœnâ leui infligendâ, videtur leue, & non rigorosum superioris præceptum: vel quia ex negatione talis veritatis non oritur graue malum Reipublicæ, si solum leuis pœna sit imponenda.

Hac responsione non solum recedit Tamburinus à communi sententiâ Theologorum ex Diuo Thoma, qui legi-

timo iudici vt vero superiori statuunt esse parendum, nec posse negari veritatem legitimè interroganti, citra mortale peccatum; sed parum etiam secum cōuenit: hic enim vrget *de iure naturæ esse, ne leue mihi vulnus infligam:* & tamen supra ex illo retulimus, *ad tormenta damnaque grauia vitanda, posse quemlibet sibi falsum crimen imponere, etiam si mors sit inde secutura.* Si enim ius naturæ obstat, quominus quis etiam sibi leue vulnus infligat, qua ratione patietur, vt quis seipsum interimat mendacio & calumniâ contra ius naturæ, quæ prohibet ne quis vltroneam sibi mortem inferat? cum contra secundum ordinem iuris, à iudice interrogatus impositâ necessitate respondendi, ab illo cui debet parere, non à se ipso, sed ab alio interimatur. Superiora paradoxa videntur posteriora vincere & augere. Refert idem Author lib. 3. cap. 1. quæsitum, an liceret ad falsum iuramentum inducere testem, qui bono animo rem putat veram, sed authori ad iurandum compertum est esse falsam: ad hanc propositam quæstionem dicit se primum respondisse, inducentem ad iuramentum peccare mortaliter, quod persuadeat Deum aduocare in testem falsi sibi comperti; licet is quem inducit, excusetur ex ignorantiâ & bona fide: & hoc suum consilium confirmabat exemplo illius, qui instigaret ebrium ad incessendum contumeliis parentem, vel infantem ad blasphemandum Deum, vel seruum ad laborandum die quem ignorat festo. Addere poterat plura alia, vt si quis persuaderet viro, inire matrimonium, vel initi officia obire cum sibi cognata, cuius tamen matrimonij impedimentum esset illi ignotum, & consulenti cognitum: quibus exemplis euincitur secundas Tamburini curas & cogitationes, non fuisse ex veteri prouerbio primis meliores & prudentiores: primum enim consilium retractauit commentitiâ quadam differentiâ inter exempla allata quibus nitebatur, & rem subiectam, in hoc positâ, quod qui author est ebrio conuitiandi parentem, seruo die festo laborandi, cognoscit eas actiones materialiter prauas, & nullo modo induere vllam bonitatem, ac proinde nec intendi, nec persuaderi posse: *at iuramentum*, inquit, *quod sine damno proximi bono animo iurantis fit, etiam de re falsâ, actus est studiosus religionis*, quem potest vt finem inspicere, qui per-

suadet iuramentum rei falsæ: atque huius inuenti gaudio vix sui compos addit, *subtilis alicui videbitur, sed certè vera distinctio. Vt si penetretur, censenda sit in posterum probabilis, hæc sententia ab Hurtado inuenta antea improbabilis, donec ista noua cogitatione accessit illi probabilitas*; ad minus aliqua tenuissima, sed reuera nulla accessit: quid enim dicet ad exemplum serui inducti ab hero ad colendum agrum, quod opus seruile potest studiose fieri à seruo obedientiæ aut iusticiæ causa? quid de viro cum cognatâ iuncto, cui debitum reddere putat opus esse iustitiæ? quid censeas si quis ex ignorantiâ inuincibili colat diabolum, quem falso putat Christum? vel adoret hostiam quam etiam ex errore putat consecratam, si stet *subtilis illa distinctio* Tamburini, non solum non esset curanda ignorantia, quâ diximus hos omnes laborare, sed etiam fouenda: quandoquidem non minus ex virtute religionis cultum latriæ exhiberent Diabolo, aut hostiæ non consecratæ, quam iste ex eadem virtute religionis iuraret. Sed non aduertit, quod non solum Bannes & Siluius, sed ex suis etiam Coninchus & Valentia docent quamcunque ignorantiam rerum quas ad salutem refert scire, & vnde existant actus, quibus violatur lex, & sunt ad minus materialiter mali, esse quandam miseriam & genus mali, cuius nos pudere debeat, cui simus obnoxij repugnante naturâ, iuxta illud: *vanitati subjecta est creatura non volens*: ac proinde vera sit miseria subleuanda ex Charitate, doctrinæ & correctionis beneficio, veluti quodam spiritualis elemosynæ genere: atque admonendos esse qui huiusmodi ignorantiâ laborant, maxime, inquit Siluius *si spes sit emendationis, & nullus sit metus maioris mali*. Castropalaus addit, *nos ad illam correctionem teneri, siue ignorantia sit iuris positiui, siue naturalis, siue ex officio debeas corrigere, siue ex solâ Charitate*: Nec hanc correctionem exigit solum hominis bonum, sed etiam honor Dei, & ipsius legis reuerentia, ne à te vel ab aliis violetur, quocumque genere peccati etiam materialis. Hæc multo sunt solidiora quàm excogitata à Tamburino distinctio.

Nec dubium est quin ex vltimo paradoxo excusare posset scholasticos, qui vt suum cursum probent, & muniant sibi iter ad gradus, & subinde ad officia & beneficia, adhibent in testes ex amicis duos, qui rei sibi incompertæ,

suspectæ

etiam falsi, verbo, & si velis iuramento fidem faciant, illum sedulo lectiones frequentasse, & ex hac persuasione quod rem putent veram: & cum iuramentum ex Tamburini regulâ sit actus studiosus & religiosus; mirum tamen est illi esse Religioni, gratiam facere ijs testibus iurandi, se vidisse amicum frequentantem Scholas: sed cum obtendant hoc vnum vt testimonium perhibeant de amici diligentiâ in frequentandis lectionibus, hoc perinde illis est ex regulâ Lessij quoties licitum est vti oratione ambiguâ, vel tacitâ restrictione: eodem iure potest addi iuramentum, si necessitas vel causa postulet; qualis suppetit Scholastico adeundi gradus magisterij ad beneficia obtinenda, vel seruanda, & ne infamiam; aut parentum offensam incurrat, si repulsam à gradibus patiatur. Sed Tamburino & Lessio non fuisset assensus Gerson, qui de Cancellarij Parisiensis Academiæ abdicando munere cogitabat, quod non posset à gradibus Academiæ repellere immeritos professores: censebatque tolerabilius, nullos habere quam impetitos, quales sunt qui eo obrepunt iuramentis & testimoniis ex Tamburini regula: hos verò vt eliminaret Facultas Theologica Louaniensis, olim decretum edidit, & hodie num seruat, neminem ob aliquam in ipsâ promotionem suscipi posse, seu admitti, nisi legitimè doceat, omnia se ad illum gradum, quem consequi nititur, requisita, absque dolo olim impleuisse.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Censura Academiæ Louaniensis in iuramenta cum restrictionibus mentalibus.

CVM Academia Louaniensis nulli totius orbis Christiani decedat; nec præstantibus, omnis eruditionis & virtutum genere professoribus, nec scriptorum numero & monumentis, nec victoriis ab hæresi reportatis, aut summis denique in Ecclesiam meritis & rebus præclare gestis: Hoc tamen nomine eminet quod Scholæ subtilitates quæ præcipua laus sunt plurium, & quarumdam vnica fere cura, linguarum peritiâ & eloquentiâ ornet, ac perpetua sanctorum Patrum lectione condiat, Traditionis Ecclesiæ, & Doctrinæ Augustinianæ tenacissima: quod præter in-

numeros luculentissimè Ludouicus Soto Maior sacrarum Litterarum Cantabrigæ in Anglia, Conimbriæ professor emeritus, quibus clausit vltimum religiosissimæ vitæ diem verbis, testatus est eadem diei Pentecostes horâ, qua Spiritus sanctus delapsus in Apostolos, suos fratres adstantes ita compelans: Doleo fratres mei in me desiderata disciplinæ religiosæ, quam à puero voui, exempla, quæ nec modo præstare per mortem licet; sed cum totam vitam in commentandis sacris Libris, & lectitandis Patribus detriuerim, hoc habetote vltimum emeriti Professoris monitum: Quidquid sapio Academiæ Louaniensi meæ matri acceptum refero; illa me Augustinianæ, id est Catholicæ Doctrinæ purissimo lacte aluit, & cui semper adhæsi, illi immorior, & vobis author sum ne patiamini vos nouis & nuperis inuentis ab eo sanctissimo Doctore & Magistro gratiæ abripi. Nec dicas aliquid è gloriâ seruatæ & deffensæ Doctrinæ Augustinianæ detractum Louaniensibus Theologis, præpostero Baij & Iansenij in Augustinum affectu, nec meliori eius mentis interpretatione: nam præter quod hæc culpa est priuatorum, non Academiæ; quid mirum si eius Doctrinæ, cuius studio flagrant omnes, qua vna pascuntur, deliciis & quasi torrente voluptatis velut à vino largius epoto ebrius vnus aut alter impegerit & cespitarit? Sed hanc tot in Ecclesiam meritis comparatam gloriam auxit innato quasi odio in laxiores opiniones, id est in periculosissimas corruptelas, quibus perpetuum bellum indixit; & haud scio an quidquam ex illa prodierit eius Auita pietate & eruditione dignius, id est Augustinianum & Christianum magis, censuris & decretis Theologiæ & vtriusque Iuris professorum quibus à triginta annis damnauit quasdam iuramentorum formulas æquiuocationum id est perjuriorum plenas.

Primum quidem quodnam peccati & monstri genus suscipiant debellandum his verbis elegantissime describunt. *Quidam cum professionem, vel magistratum, sub lege præstita, vel præstanda integritatis à nundinationum sordibus, acceperint, eamque pecuniarum & munerum acceptione aut collatione apertissimè violauerint; audacter iurant, eam se præstitisse; videlicet (sicut mentis restrictione principem suum ludificantur, & iustis ac necessarijs legibus illudunt) quæ non acceperint vti non nemo, publice: vt alij, non ab*

indignis: vt alij, non vltra solitum: atque huic suæ interpretationi aut restrictioni probabilitatem so conciliare putant hoc duplici colore, quod Princeps cauere velit ne indigni obrepant, nec ignota sibi princeps dona & munera tollat nec in illorum authores animaduertat.

Proposito genere peccati, nec tacitis reorum excusationibus, se damnationi & censuræ Academia accingit, his verbis, quæ non minus eius pietatem & zelum, quam eruditionem resipiant: *Non minus dolendum, & paris esse infœlicitatis imperitorum animos propriis cupiditatibus ita obscuratos, vt veritatem inter ethnicos indubitatam, peritioribus quasi dubiam discutiendam subiecerint, quam huiusmodi peritos cupiditatibus alienis vsque adeo lenocinatos, vt rem lucidissimam tortuosis ratiocinationibus obruere velle videantur.*

Hæc præfati, telis validissimis, id est argumentis ex Augustino accurate collectis damnant periurij huiusmodi formulas, quod nulla restrictione declinari possit, quia vt ex Tullio referunt *fraus adstringit, non dissoluit periurium,* idque primum intorquent telum, huiusmodi iuramenta *incurrere in apertum & Oecumenicum luminis naturalis principium*; quod ex Augustino sermone 28. de verbis Apostoli euincunt: *da alium qui scit falsum esse & dicit verum; & iurat tanquam verum, sit quod scit falsum esse.* Quales sunt quotquot datis aut receptis muneribus iurant sine vllo commercio dignitates adiuisse, aut contulisse: *videtis* addit Augustinus *quam ista detestanda sit bellua & de rebus humanis exterminanda: quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur.*

Addunt deinde, & multis elegantissime prosequuntur, *huiusmodi iuramentis, societatem humanam euerti, emotis duobus, quibus nititur fundamentis; nempe legitima præcipiendi authoritate, & iusta parendi subditis imposita necessitate: abruptis quibus seruatur totidem vinculis, nempe locutione humana corrupta, & inde abrogata, quam mutuo præstamus & exigimus fide dictis nostris habenda, quis enim neget, cum qui sponte sua, nemine nisi propriâ ambitione assequendi honoris impellente, iuramento se se ingerit, à principe iustis & necessariis de causis constituto ad rempublicam recte administrandam, non aliter posse iurare, quam secundum mentem principis & statuti; nam vt*

Augustinus Epistolâ 24 expectationem eorum quibus iuratur, quisquis deceperit periurus est: & Tertulianus lib. 4 contra Marcionem cap. 38. hoc statuit etiam in priuatis colloquiis aliud consulenti, aliud respondere esse hominis dementis; & ex Isydoro, qui ita aliter iuret & respondeat, quam cui iuratur intelligit dupliciter reum esse, qui & Dei nomen in vanum assumat, & proximum dolo capiat; Sane si quis vnquam sit locus huiusmodi sinceris iuramentis, tum omnino necessaria sunt, cum ex præcepto Principis legitimo iurandum & respondendum est: quis igitur dubitet hic fidem statuto Principis, & expectationi Reipublicæ deberi, nisi qui dolose iurando omnem loquendi sinceritatem, & iurisiurandi fidem ex hominibus exterminatam cupit?

Addunt exempla ethnicorum, *nec vero* inquiunt, *ista tam obscura est veritas vt in solis Doctoribus Ecclesiasticis quærenda sit: vidit eam, scripsit, opereque expressit impietas Paganorum, vt pietas Christianorum erubesceret.* Subinde adiungunt exemplum Attilij Reguli, qui *hostibus non per Sacramenta Dei veri, sed per dæmonum inquinamenta iuramento adstrictus, non putauit sibi ob atrocia tormenta, quæ impendebant redeunti vt iurauerat ad hostes, licere in his angustiis aliqua iurandi dexteritate sibi subuenire. Periurum enim se omnino fore iudicauit, si aliud iurarit, quam quod ab illo, non Rex, aut respublica sua, sed quod hostis iuxta legitimum verborum sensum expectabat. Idem Senatus & populus Romanus statuit in eos, qui fraude, id est restrictionibus mentalibus paulò minus dexteriore fidem hostibus datam fefellerant: Sed quid Augustinus in huiusmodi restrictionum Authores diceret, cum libro contra mendaces cap. 18. ita scribat? Quidam in eis docti regulas figunt, finesque constituunt, quando debeat, quando non debeat peierari. O vbi estis fontes lachrimarum! & quid faciemus quo ibimus, vbi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cauere mendacia, sed audemus insuper docere periuria?* Vbi his argumentis inuictis huiusmodi formulas iuramentorum periurij conuicerunt, friuolas cauillationes, quibus, tanquam ficulneis foliis turpitudinem periuriorum tegunt nonnulli à conniuentia principis, & à falsâ statuti interpretatione, quasi iuramentum cadat in eos qui indignis dignitates

conferunt, quamuis largissimis muneribus donati, validissimè refellunt: quia inquiunt *primo ex conniuentia principum, scelerum licentiam colligi fallacissimum est argumenti genus, quod scilicet multa possint principes in criminibus vindicandis quæ non expediant, multa expediant quæ non poßint; multa poßint & expediant opportuniùs differenda; multa occultè admissa seuere punienda relinquant Deo soli occultorum testi & iudici.* Interpretatio autem iuramenti, quasi princeps vnum obtendat, nempe indignos excludi à præfecturis, non modo falsa est, sed etiam inepta & ridicula, quid enim magis fingi potest falsum, & stultum quàm iuramentum ab aliquo de sua dignitate, seu capacitate postulare, vt videlicet iuret se nihil eligentibus dedisse, & qui elegerunt iurent se nihil recepisse, nulla prorsus mentione digni, aut indigni facta?

Sed ne videar toto hoc articulo cæteris longiori aliena collegisse, addam quod Louanienses iustâ sine dubio de causâ omisere; iis æquiuocationibus & restrictionibus mentalibus non solum humanam societatem, sed religionem etiam in totum tolli, & Dei perinde ac hominum dictis omnem fidem abrogari. Nam si semel mentiri, aut quod perinde est apud sanctos Patres, restrictionibus mentalibus & æquiuocationibus verba obuoluere liceat, quid sciam? quis me certiorem faciat, Deum & Christum, dum arcana diuinitatis reuelarunt, & fidem nostram sibi astrinxerunt, eâ vsos fuisse licentià æquiuocationum, quam indulgent hominibus? Apostolus non censet certam Spem & Fidem nostram, nisi per duas res, siue duobus argumentis, à veracitate Dei, & iuramento verbis addito, quibus impossibile est mentiri Deum. Et displicet reliquis Theologis opinio Nominalium, qui mendacium censent non adeo esse à primâ veritate alienum, quin Deus pleno iure potentiæ possit illud permittere & vsurpare, atque adeo honestare. Nam si ita sit, totius fidei veritas & certitudo nutat, cadit illud Apostoli verbum mundi cardine firmius: *Impoßibile est Deum mentiri*, vel æquiuocationibus nos deludere, aliàs incredulis liceret dubitare, ne dum Deus testatus est, se vnum naturâ, Trinum personis, verbum incarnatione missum, naturæ humanæ insertam Diuinam, & vtramque sub Eucharistiæ speciebus latere, & alia id genus mysteria referauit; vsus fuerit (quam

illi Nominales asserunt, & animus horret audire absolutâ illâ potestate mentiendi, seu ludendi æquiuocationibus; vt nihil minus significatum voluerit, quam quem verba præferunt, & tota Ecclesia accepit, & amplexa est sensum? Hæc de prima dissertatione satis.

DISPVTATIO SECVNDA.

Apologetica pro D. Fagnano contra Caramuelem & P. Mercoro contra Anonymum.

SVPERIORI Disputatione videmur prolusisse huic secundæ qua nos manet, cum duobus acerrimis aduersariis longè grauius certamen, quàm cum Theophilo & Tamburino, quibuscum velitatione potius, quam iusto prælio hactenus pugnatum fuit; quod vterque jejune admodum, obiter aut potius contemptim controuersiam de tutioris opinionis delectu attigerit. Tamburinus quidem supra relatus, eum qui relictâ tutâ, probabiliore, communiore opinione, etiam in articulo mortis, operatur ex omnium tenuissima probabilitate, nihil mali & periculi incurrere, rectè operari, *ita certum asserit, ita à Doctoribus comprobatum, vt ejus discußione non indigeat.* Proinde cum alieno labore fundamenta suæ doctrinæ jecerit, & à præcipuo controuersiæ capite abstinuerit, nihil fere nobis facessiuit negotij; sed rem nostram promouit incredibilibus laxitatibus, quas collegisse vnus labor fuit: nam referre refutare est. Nec operosius hoc argumentum Theophilus tractauit: nam fere pro comperto & confesso apud omnes posuit, vnum Suarem, vel quemlibet alium Doctorem Classicum, posse conciliare probabilitatem securam suæ opinioni, aliis omnibus reclamantibus, nullâ exceptione admissâ; vt nihil curauerit, aut opus esse crediderit, hanc authoritatem nuperis Doctoribus aliquâ probatione asserere. Quare facilis & expedita pugna fuit cum

aduersariis, qui contemptu nostrarum virium, suis pepercerunt. Sed alia instituenda est disputandi ratio cum Caramuele & cum Anonymo. Nolim horum duorum cum superioribus, inuidiosam de ingenio, eruditione, & eloquentia comparationem inire. Si duellum esset suscipiendum, non detrectaret Caramuel cum Tamburino, & Anonymus cum Theophilo, etiam si scriptorum genere & numero res esset metienda; sed quidquid sit; hi duo postremi Disputationem de probabilitatum regulis longè accuratius tractarunt; ac proinde acrius & periculosius cum illis instat certamen, cuius causam aperiam, id est, quid ipsi de subjecta quæstione, quid D. Fagnanus & Mercorus censeant, quid Caramuel in primo, quid in altero Anonymus arguat, quid eorum nomine sim propugnaturus.

SECTIO PRIMA.

Occasio & status Controuersiæ Caramuelis cum D. Fagnano & Anonymi cum P. Mercoro.

NISI Caramuel Apologemate in D. Fagnanum Lugduni edito, viri sapientissimi sententiam de tutioris probabilioris opinionis delectu ad honestam actionem & salutem necessario lacesciuisset; nisi Mercori Basim (id est communem illi cum Fagnano doctrinam) nodis quibusdam tentasset Anonymus implicare; ab hac omnino controuersiâ abstinerem; quod pro dignitate ab vtroque Authore tractata sit, & delectus tutioris opinionis ab Authorum, qui præcessere, impugnationibus ita vindicatus vt videar ad materiam accedere potius exhaustam, quam subactam. Sed nos qui veritati & hominum saluti volumus tuto consultum; non debemus committere nostram illi defensionem deesse, quamuis minus necessariam, quandiu nouis insectationibus appetetur. Quare non dubito, quin, hoc consilium nostrum bonis omnibus probetur, quod non tam horum duorum Authorum; quam ipsius Ethicæ Christianæ, quæ tota hæc vno capite continetur, Apologiam susceperim.

Hoc vnum forte videri poterit minus ad expeditam disputationem commodum, quod vna dissertatione agam cum duobus, qui non solum diuersa, sed etiam contraria sentiant & obtendant. Nam Caramuel omnibus paginis inclamat, *delectum tutioris opinonis relicta minus aut aque probabili, qua stet pro libertate contra legem à D. Fagnano & Mercero constitutum, Iansenianum esse, & iugum intolerabile, quod impoßibilia hominibus præscribat, ignorantiam inuincibilem juris naturalis imputet ad culpam.* At contra Anonymo videtur Mercori Basis nutare, quod subduxerit principium illud apud Sanctos Patres quasi dogma fidei receptum, *Ignorantiam juris naturalis inuincibilem nullam dari, vel si detur à peccato minime excusare, quod ea laborantes in legem admittunt.* Inde enim apertâ & necessariâ consecutione deducitur (& nos vltro agnoscimus) in controuersiis, aut dubiis & probabilibus rebus nunquam licere à lege discedere, & tutiorem partem prætermittere: sed negamus (& hoc futurum est præcipuum nostræ cum Anonymo disputationis caput) sententiam de tutiore opinione eligenda eo solo principio niti, nullam juris naturalis ignorantiam etiam inuincibilem peccato carere.

Sed quamuis aduersarij in studia adeo diuersa & contraria scindantur, placuit tamen illos vna disputatione jungere & impugnare: nempe quod alia sit concertationis litterariæ & militaris ratio. In hac, quo plures & diuersi nos hinc inde impetunt, eo simus minus omnibus pares, aut singulis repellendis & vincendis. Sed in hac disputatione cum Caramuele & Anonymo contra accidit; si jungantur, illis vires decrescunt, augentur nostræ: quod, quæ nobis obijciunt, magis inter se quam cum nostris pugnent; & quem vnus ictum infert, alter excipiat & depellat. Quid enim ad causam nostram & ad victoriam magis conferre potest, quam à Caramuele vnum Iansenij errorem obtrudi, quod inconcessa & impossibilia hominibus præscribamus? Anonymus contra hoc vnum nobis vitio vertat, quod aliunde nobis præsidia quæramus, quam ab Augustino hac re vt quidam putant, magis Yprensi quam Hyponensi, & oblatum auxilium quasi suspectum, aut certe nobis non necessarium repellamus, nec eo vno patiamur nostram causam & defensionem contineri.

ARTICVLVS PRIMVS.

Occasio scriptionis Anonymi in nostram sententiam traditam à P. Mercoro, & in illam objectionum summa.

QVIS sit Anonymus cum quo duellum sumus inituri veluti vultu casside tecto, suspicari magis possum, quam certo asserere & jurare ausim. Si tamen conjecturis agere liceat, vsurpare potero quod narrant Lipsio peccatorum Exomologesim Latinè facienti dictum à Confessario, Lipsianè loqueris, & ab illo repositum Lipsius loquor. Ita hunc Anonymum VVendrokiane, aut verius VVendrokium loqui existimo. Quidquid sit de re conjecturis potius, quam certis argumentis opportunâ, ex ipsomet habe certiora, nempe consilij eius rationem, quam aperit Epistola ad Amicum, qui copiam fecerat operis Mercori ea primâ editione Mantuana, & vbi relegit, remisit cum epistolâ, quæ sit veluti præfatio ad Operis censuram: *Librum quem ad me transmittendum curasti (Vir Clarissime) attentione magna, nec minori voluptate perlegi, de quo, quia judicium meum audire te velle significas, breuiter tibi, & generatim ita mihi videri respondebo. Consilio istius scriptoris nihil esse præstantius, siue ingenio quicquam sagacius, aut subtilius. Casuistarum argutias argute, ac nihilominus solidè refellit; quoque vno, illi gloriabantur rationis ac Philosophiæ præsidium eripit ad euertendam fallacem, ψευδώνυμα Philosophiam, vera, solidaque Philosophia vsus. Quamobrem de istius editione Libri, & Deo gratiæ agendæ sunt, quod ita laboranti, & nouarum opinionum licentia deformatæ Ecclesiæ subuenire voluerit, & Clarissimo Ordini gratulandum, quod, qui olim efficacis gratiæ tot strenuos defensores aluit & instruxit, nunc euersæ morum doctrinæ fortes itidem propugnatores è sinu suo excitat; ipse materiæ delectus, acre illi viro judicium esse satis indicat. Prorsus enim ex probabilitatis doctrina, prout à recentioribus traditur, omnia penè recentis doctrinæ flagitia fluxerunt, vt qui hanc expurgarit, multum ad emendandam moralem do-*

ctrinam profecerit. Eam ob rem roganti tibi, vt simul notarem, si quid in hoc opere desiderari posse perspicerem, eo studiosius parui, quod Ecclesiæ magnopere interesse sum arbitratus, vt hic liber vndique perfectus in publicum prodiret, nihilque haberet, quod vllam quam posset offensionem afferre. Ergo nodos quosdam, quibus & ipse, & alij mecum plurimi ægrè se expediebant, his tibi litteris indicabo, quæ ab authore vel dissolui, vel quod longè potius arbitrarer, omninò resecari opportunum fuerit.

Ita Anonymus ad quæ modestissime respondet Mercorus verbis Augustini: *Fateor* inquit, *me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt: vnde si aliquid incautius, vel indoctius à me propositum est, quod non solum ab alijs, qui videre id possunt, meritò reprehendatur, verum etiam à meipso, quia & ego saltem postea videre debeo, si proficio: nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum & gratulandum; non quia erratum est, sed quia improbatum. Ijs & similibus subscribo verbis D. Augustini epist. 7. ad Marcellinum; vt cum doctissimus Censor jubeat aut resecare, quæ in meo opusculo de opinionum praxi correctione digna animaduerterit, aut emergentes soluere nodos, quos ipse doctè & luculenter proponit, si quominus eos soluere nequeam, ejusdem eruditissimi Viri sit permissum arbitrio in eo delere, quæ veritati minus congruere videbuntur.*

Hæc breui vterque præfatus, accingunt se hinc implicandis, inde soluendis aut resecandis nodis: ij vero tres omnino sunt. Primo præfationem Basis carpit Anonymus, quod conqueratur aliquot Authores nimium Christi legem & jugum suaue, onusque leue aggrauare & exasperare, exclusâ omni probabilitate à conscientiæ regulis: neque tamen quinam sint isti indicat, & qua ratione differant ab ipsius Mercori mente, qui vult tutiorem opinionem è probabilibus esse eligendam. Sed hunc nodum soluam statim artic. huius sectionis 3. vbi statum cõtrouersiæ aperiam, & D. Fagnani ac Mercori, & Suaris, aliorumque sententiam mediam inter extremas, hinc Caramuelis, Tamburini, & Raynaudi, inde Camitolij & ipsiusmet Anonymi constituam. Ideo forte non æquo animo feret accusari nonnullos (è quorum numero sit) quod legis jugum aggrauent eliminatâ omni probabilitate, nec admissâ, nisi

vt solent etiam dubitationes, cum duo mala instant, & majus arceri oportet, minori accersito, ex opinione non solum probabili, sed etiam dubiâ: hæc enim est mens Merendæ quam rigidiorem vocat Mercorus: si Merendæ subscribat Anonymus, ab vtroque dissentimus: si improbet, hac re stabit nobiscum. Neque enim ausim dicere quid in hac re obscurissimâ & intricatissimâ sentiat, sed loco notato has tenebras depellemus.

Secundi nodi tota est fere de nomine contentio, & facile soluitur, cum obijcit, *Perperam dictum à Mercoro legem bono naturæ, id est hominis libertati aduersari, nec vndequaque bonam. Suppositâ tamen corruptione peccati, quâ homo pronus fit ad malum, leges illi necessarias, sicut furioso vincula quibus ligetur, ne se in flumen præcipitem det.* Sed non longe abest à mente Pauli hoc Mercori dictum; immo videtur ab Apostolo sumptum variis locis, quibus, non de lege æternâ, aut diuinâ gratiæ quæ jubendo juuat, & auxilium addit præcepto; sed de lege Mosaïcâ aut humanâ asserit, non bonam, idque multis nominibus; nempe quod manum cohibeat magis, quam animum; quod occasio sit peccati, dum monstrat quid bonum sit, quid malum, nec vni comparando, alteri fugiendo vires & voluntatem suppeditet; sed vetando potius malum, concupiscentiam accendat. Non bona etiam dicitur, quatenus homines vt pueros demulcet lex vetus quibusdam munusculis, aut vt seruos contumaces terret minis & cogit, nec vt filios aut ingenuos homines regit: hinc Apostolus multa alia his similia congerit quæ fauent Mercoro; maximè illud quod legem libertati filiorum Dei ita opponat, vt si Spiritu Dei ducamur, non simus sub lege, nempe minis, pœnis terrente & cogente, quamuis nihil melius aut optabilius possit contingere, quam si eius præceptis sinamus nos dirigi vt ingenuos: hoc sensu Mercorum interpretari oportebat.

Sed tertio nodo grauiore, & qui magis late pateat, atque operosius explicato, viginti quatuor argumentis confirmato & quasi reuincto, quibus tota fere scriptio continetur, Mercorum nititur implicare arctius: male consultum putat delectui tutioris opinionis (quam tota sua basi vrget & confirmat Mercorus) quod supponat dari posse, *Ignorantiam inuincibilem juris naturalis, & ab omni pec-*

cato excusare, si nec directe, nec indirecte volita sit, quibus verbis ignorantia inuincibilis definitur. Hoc vero Anonymus principiis Theologiæ, ac Religionis capitaliter aduersari: immo penitus labefactare, quidquid toto libro ad emendationem moralis disciplinæ ab ipsomet P. Mercoro stabilitum est, facili, ni eum sua fallat opinio, negotio posse demonstrari putat: hic vnus nodus occurrit vindice dignus, & intricatissimam inijcit quæstionem, multiplicem partibus, sophismatis obscuratam, & Theologorum contentione pene desperatam; nempe an detur ignorantia juris naturalis, quæ ex hominum animis Dei notitiam, æquitatis principia, & boni honesti semina in totum tollat, vt nullâ re, nisi vultus & corporis conformatione differant à brutis. Et si adeo profunda caligo nequeat occupare humanam mentem, quin residua sit aliqua boni honesti scintilla, & synderesis ad meliorem frugem monitio & vellicatio; an saltem Decalogi aliquam partem obliterare possit ignorantia inuincibilis, & excusare quidquid ex illa peccatur in aliquam legem Decalogi, qua continentur veluti conclusiones juris naturalis ex primis deductæ synderesеos principiis. Multi vtramque partem negant, nec facile admittunt hujusmodi inuincibilem legis naturalis ignorantiam, id est nullo modo volitam, nec vllo studio medicabilem, vel si detur, inductam à peccato minime excusare. Atque hanc suam sententiam satis apertis SS. Patrum testimoniis confirmant, quasi doctrinæ de peccato originali consentaneam, ac pene necessariâ cognatione & consecutione conjunctam. Neque ferre possunt recentiorum plures, qui legem naturalem implendam interpretantur, quasi adhuc staret prima institutio hominis, neque vllo peccato vitiatam haberet originem, vel naturæ corruptione omnes juris naturalis leges abrogatæ essent; ac proinde vix tyranni nomen & odium posse effugere, si ab homine recte à se instituto, & suâ culpâ vitiato exigat aliquid eorum, quæ poterat integris naturæ viribus implere, quæ nequeat modo à se corruptus: & si quis contra censeat, & velit vno peccato originali non dilui cætera quæ inde existunt, nec excusari ignorantiam inuincibilem inde profectam, quod ea mala euitandi facultatem abstulerit genialis macula & culpa, inclamat Caramuel omnibus paginis, *eos qui ita sentiunt, Hæreticos esse*, quam-

uis plures SS. Patrum patronos habeant. Sed non facile crediderim summos Pontifices ad votum & arbitrium Caramuelis Augustinum, aliosque SS. Patres, qua Iansenium notarunt, Censurâ damnasse.

Sed quidquid sit de ignorantiæ inuincibilis insuperabili difficultate, summe laudanda est Mercori prudentia, quod laxissimarum probabilitatum vsum intra certas metas cohibiturus abstinuerit à propositâ quæstione, an detur juris naturalis Dei existentiæ & vnitatis, boni honesti ignorantia inuincibilis, & an ex illa semel concessâ excusentur idololatria, & quæcunque facinora in legem naturalem perpetrata. Præsentiebat Vir sapientissimus recentiorum vociferationibus inuidiam conflatam huic sententiæ, apud Antiquos Patres & Theologos ex Vasquesio receptissimæ, quæ esset deriuatura in constitutam à se de tutiori opinione eligenda regulam; si inde assumeret argumenta, quibus suam sententiam confirmaret: quare aliunde repetenda esse censuit; qualia suppetunt validissima ex aliis capitibus jam insinuatis, & pluribus mox aperiendis. Quare licet forte obiter occasione datâ argumentorum Anonymi dicturus sim, quid de ignorantiâ inuincibili sentiam, quid saluâ fide opinari liceat; vestigiis Mercori adhærebo quæstionem de ignorantiâ inuincibili nihil excusante culpam ex illa consecutam contra legem, à subjectâ controuersiâ de tutiore opinione eligendâ sejungam, & contra quod obnititur Anonymus, demonstrabo stare regulam firmissimam de delectu tutioris opinionis, in rebus dubiis & controuersis; etiam si demus Caramueli ignorantiam inuincibilem excusare à peccatis, quæ ex illâ proficiscuntur, quo vno verbo corruunt omnia fere vtriusque Authoris in nos argumenta.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Summa disputationis Caramuelis in D. Fagnanum.

ACCINXERAM me Apologiæ Domini Fagnano aduersus Caramuelis Apologema, & rem promoueram, cum Censuræ Romanæ in illum latæ fama ad nos peruenit, quæ poterat huius scriptionis cursum intercipere. Quid enim opus habet nostris vindiciis Vir sapientissi-

mus, cum adeo graues pœnas dederit Iudicibus Romanis Caramuel, quod illum immerito lacessiuerit? Sed si D. Fagnanus defensione minime egeat, non puto superfluum fore, æquitatem censuræ demonstrare. Plures ex illâ audaciores fierent, & durius cum Caramuele jam prædamnato agerent. Verum mihi longe humanius & reuerentius habendum censeo. Nam præter quod lego Antiquos quodam religionis sensu solitos venerari loca fulmine percussa; jam olim dictum est à sapiente nescio quo, *afflictionem non esse addendam afflicto*, sed potius ingerenda dolori deliniendo remedia. Quare ne huic officio desim, monendum censeo Caramuelem ne iniquo animo ferat, hac in suum librum sententia vindicatum Fagnanum de Ecclesiâ optime meritum, non dicam longissimis obsequiis, nec toto opere, sed ipsamet disputatione in quam calamum distrinxit. Mirari potius subit Ecclesiæ summam charitatem in ipsum, aliosque benigniorum vt vocant opinionum cusores, quod cum olim boni omnes optarent, & sapientes omnino necessarium iudicarent, decreto veluti cauterio cohibendam ingeniorum huiusmodi pruriginem; à Censurâ abstinuerit, donec illam fere ab inuitâ extorsit, audax sine dubio factum & consilium, damnandi eos erroris, qui tutiora & viciniora saluti consulerent, & improbarent illam nouas opiniones cudendi cupiditatem & licentiam. Et si cæteræ deessent causæ damnandi Apologematis (quales plurimæ suppetunt) hæc vna damnandi erroris tutiores sententias temeritas & licentia, non modo iustam, sed plane necessariam, tanto malo comprimendo Censuram Romanam demonstrant.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Summa Epistolæ primæ Caramuelis & Notarum ad illam.

CARAMVEL ad calcem apologematis *Monito* vt vocat *Dialectico* ad Antagonistas quatuor leges præscribit stylo duodecim apud Romanos tabularum: quicunque secum sint disputaturi, *Primo rationibus agunto 2, ab injurijs & scommatibus abstinento. 3. Nullam probabilem in responsione assertionem ponunto* (quia non nisi euidentem

& necessariam est admissurus) 4. *Tandem præscriptas syllogismorum formas religiose obseruanto.* Nescio quid sibi juris arroget Caramuel, vt in alios plures leges ferat, quarum nullam sibi obseruandam putet, quamuis æquo jure viuendum illi esset & pugnandum. Rationes sanè apud illum nullas, aut paucas lego; scommatum in aduersarios, & (quod ex eisdem causis prouenit) suarum laudum non parcus. A tertia lege quæ jubet solis necessariis & euidentibus nullis mere probabilibus vti; adeo longe abest, vt ne dicam vera, sed vix probabilia habeat, innumera vero aperte falsa & periculosa : non recuso sycophantæ pœnas, nisi demonstrauero nullam nobis præscriptarum legum ab ipso seruatam.

Apologema scripsit Caramuel Epistolari formâ & stylo ad Cardinalem Palauicinum, quem nouerat à Fagnano plurimùm dissentire, eius operis editioni intercessisse, & quæ objecerat impedimenta, valide à D. Fagnano perrupta & euersa. Mirum forte videbitur viros sapientissimos, & præcipua nostri sæculi ornamenta, parem apud omnes sapientiæ & integritatis opinionem, & apud summum Pontificem non disparem gratiam consecutos, quoad cætera simillimos, placitis non admodum conuenire. Quid si dixero, hanc qualemcunque sententiarum dissensionem summi Pontificis in vtrunque affectum, humanitatem, iudicium & sapientiam commendare? Quasi dispares aut discordes animos, dum ad Ecclesiæ defensionem & sui Pontificatus gloriam conciliat, se eadem probet virtute pollere, quâ cœlum discordias elementorum ad totius vniuersi pacem & incolumitatem sedat & compescit. Quas in Cardinalem Palauicinum congerit ingentes laudes, præ viri meritis modicas censeo : sed optassem parcior suarum fuisset. Apostolus æmulorum insectationibus, ad sui Apostolatus commendationem coactus aliquid scribere, non audet insipientis titulum à se deprecari alio nomine, quam quod inimicorum calumniæ ad id se adegerint, *insipiens*, inquit, *factus sum, vos me coegistis.* Adeo aliena est à sapiente sui laudatio, vt vix necessariâ defensione maculam insipientiæ possis abstergere. Quid si obtrudas importunè? Quid si viam, cum nulla pateat, vi tibi facias? Intempestiue omnino de se loquendi occasionem arripit Caramuel, causatus Antagonistas, *vt à controuersia su-*

perſedeant ſubſtantia, ad circumſtantias importune recurrere Quaſi P. Mercorus & D. Fagnanus ſuis diſputationibus aliud egerint, quam quod ſuſceperant probandum; vt auram ſequens aduerſariam, cum illis circumſtantias ſingulas debuerit ſpeculari, & nos docere, *quis, quid, vbi. quibus auxilijs, cur, quomodo, quando*, hoc Apologema ſcripſerit. Certè in hunc campum, non qua data porta ruit, ſed obice effracto: neque opus erat repetere quæ de ſuis ſtudiis, de millibus Hæreticorum ad fidem conuerſis, præfatione & aliis id genus, alibi legi poterant.

Sed omiſſis Parergis, ad rem ipſam accedamus. Qui in aliis rhetoricam damnat, & deſiderat dialecticam, iſtâ prætermiſsâ, alteram in promptu habet; Ciceronem magis quam Ariſtotelem ſecutus. Atque vt ille Oratorum præſtantiſſimus quaſcunque priuatorum cauſas peragat, videri vult vno in rempublicam ſtudio ſuſceptas, & ad illius gloriam ac ſalutem pertinere: eodem artificio Caramuel, ſed minus veriſimili contendit hâc de qua diſputat, probabilium causâ, agi de *ſecuritate Eccleſiæ, quam Ianſeniſmus rediuiuus inuadit &c. Agi de Patriarcharum, Prophetarum &c. honore, de ſummorum Pontificum decretis, quos omnes probabilia vſurpaſſe concedunt omnes, ergo in Patriarchas & Pontifices &c. bellum mouent quotquot negant ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficere opinionem quamcumque probabilem*; etiam quæ ſtet pro libertate contra legem, pro voluptate contra officium, pro commodo contra honeſtum, etiamſi diſparis ſit & minoris probabilitatis. *Ad populum Phaleras.* Caramuel fraudem facit Rhetoricæ artibus, non pugnat Dialecticæ ſyllogiſmis & armis. Nemo noſtrum probabilitatem, & probabiles opiniones damnat. Sed ægerrime ferimus conſuli quaſcunque *tenuiſſimæ probabilitatis* tanquam ſecuras, omiſsâ etiam probabiliori, tutiorique ſtante pro ſalute. Hoc vnicum eſt caput noſtræ controuerſiæ, quod toto apologemate, nullo argumento, nullo exemplo, ne dicam probauit, ſed ne quidem attigit. Quos enim mihi dabit Patriarchas & viros ſanctos, qui vitam ſuam, quos Pontifices, qui ſua decreta, ſuas diſpenſationes ad illam Leſbiam regulam exegerint, *tenuiſſimæ probabilitatis* pro voluptate, lucro, &c. antepoſitæ cuicunque opinioni, non ſolum æquitate cauſæ, nempe honeſti, legis, & ſalutis, quibus fauet, ſed etiam probabili-

tatis

tatis viribus superiori? Parerga sunt plane & extra thesim quæcunque totâ illâ Epistolâ, vel ad illam notis congessit nullo ordine contexta, nullo verisimili argumento confirmata.

Si D. Fagnanum testatur se venerari, improbata eius opinione, quæ pro lege Dei pugnat, & pro salute æternâ, contra nescio quodnam jus libertatis; Verbis vnius Martyris vir religiosissimus inclamat, *nolo gloriam meam minuas: nec damna inferas laudi*; summum duco honorem pro legis defensione inhonorari. Quid enim optatius aut gloriosius seni jam morti maturo adeo felici vitæ exitu contingere potest, vt caput objectet telis, quibus Deus ipse petitur? Et dum legem diuinam tutatur, & paribus probabilitatum momentis cum libertate appensam apud omnes præponderare oportere contendit voluptati, non cum vitæ (quod maxime vellet) sed cum aliquo famæ dispendio; in immensum gloriatur cum Apostolo, quod Deo sit teli & clypei loco, & quæ ex violatâ lege nimiâ probabilitatum licentia in Deum redundant, nouo quodam martyrij genere, calumnias excipere sibi datum sit.

At, inquies, quæ obijciuntur Fagnano, nempè ex eius opinione de tutiore parte eligendâ, sequi Deum præcipere impossibilia, non esse vnius aut alterius inuidi calumnias, sed recentiorum ab omni liuore alienum iudicium, & communem sensum; è quibus nouem refert Caramuel, qui conceptis verbis asserunt, nisi apud Deum excuseris, cum agis ex quâcunque opinione probabili, impossibilia præcipi. Mirum est solos recentiores illius consecutionis Authores laudari, cuius adeo altum silentium sit apud SS. Patres, è quibus nullum citat: non omissurus profectò Caramuel ad patrocinium causæ, quæ illi adeo cordi est & antiqua, si aliquod extaret apud antiquos ad hanc rem verbum. Addo recentiorum multos & forte omnes malâ fide referri, & in re grauissimâ antiquorum silentij præjudicio fere damnatos. Sed nihil opus est eò confugere, satis est dixisse quod verum est, male illos nostram sententiam esse interpretatos; quasi probabilitatem in totum velimus abdicare, & euidentiam vbique expetamus, quod impossibile fatemur esse, sed non minus etiam alienum est à nostrâ mente. Si vero contendant (quod vix credo) impossibile esse & nimis durum è duabus paris aut disparis proba-

bilitatis opinionibus, eam quæ stat pro lege inuestigare, illique vni adhærere relictâ alterâ quæ fauet libertati & voluptati, huiusmodi recentiorum consecutionem, aut censuras nihil moramur, quia re vera nec necessariæ sunt, nec iustæ.

Sed Fagnanus, inquit Caramuel, num. 21. per 17. Columnas refert *Iansenistarum Doctorum Louaniensium, Episcoporum Belgij, Parrochorum Parisiensium, & aliorum qui in Mascarenham & Caramuelem scripserunt, eoque deuenit illorum delirium, vt asseruerint non debere sequi confessarium opinionem pœnitentis*. Quâ vero ratione probas in hoc eos Iansenisare, & delirare? *quia*, inquis, *pœnitens sicut non intelligit mente confessarij, sed sua; sic nec peccat voluntate confessarij, sed suâ.* Hic plane Dialecticam Caramuelis desidero, & quámlibet contendam, intelligere nequeo, qua forma syllogismi possit Iansenismum & delirium deducere; fatemur quod assumit *pœnitentem suâ voluntate non confessarij peccare:* Ergo resipiscere debet suâ opinione non confessarij, ergo delirus est, quisquis hoc negauerit. Sane non magis harum consecutionum vim capio, quam si quis dicat, suo vitio intemperans grauiter ægrotat, ergo suâ non Medici arte curandus est; quis illud delirium admittat? Ergo perperam deliri habemur, si confessarium Medici officio in pœnitentem fungi velimus, & ægrum, illius non sua opinione, suisque regulis, ad meliorem frugem reuocandum.

Sed infeliciter se argumento pugnasse ratus Caramuel, certamen instaurat duplici exemplo: primum arripit à puero lapso in peccatum mollitiei ex ignorantiâ inuincibili: quid facto opus illi esse putas, si confessarium adeat, & hanc ignorantiam inuincibilem atque ex illâ lapsum casu & aliud agendo aperiat? Coget-ne confessarius vt illius facti turpis reum se agnoscat, & exomologesim faciat? Si id exigat, alterum duorum & forte vtrumque incurret, inducet primùm confessionem falsam, mendacem, & subinde sacrilegam, aut cum Iansenio negabit ignorantiam inuincibilem puerum à peccato excusare. Sed non facile assentior huiusmodi consecutionibus. Quidquid sit de Curatorum responsione negantium ex Augustino ignorantiam inuincibilem excusare eum qui actum reuera malum, atque hoc nomine lege prohibitum quod malus sit,

admisit, licet malum esse ignoraret; ego sane non facile admittam puerum laborare ignorantiâ inuincibili, idque argumento mihi est euidenti non esse insontem, & ad minus tanquam dubij peccati confessionem necessariam esse, quod illum pudeat adeo turpis facti, & dum illud cogitat & molitur, virorum grauium conspectum fugiat. Alio exemplo probare vult nostrum delirium, idque repetit à furto rei sacræ vel in loco sacro. Duo huic actui numero distincta peccata, vnum furti, alterum sacrilegij inesse contendunt Scotistæ, Thomistæ negant, & volunt vnum, quod duobus sit par admitti, ex quâ (inquit Caramuel) opinione statuetur de pœnitente, an vnius vel duorum peccatorum reus sit, & quas pœnas dabit? Aranearum telæ sunt huiusmodi subtilitates: ad Scholas pertinent, non ad Tribunal conscientiæ, & emendationem pœnitentis: cui perinde est vel duo distincta peccata, ex Scoti sententia confiteri & condignis pœnis eluere, aut vnum quod duobus paris sit malitiæ ex Diui Thomæ Schola. Neque satisfaceret pœnitens, si se furti aut sacrilegij solum & diuisim reum fateretur & doleret: oportet ea jungere: an vero sic juncta peccata, duas numero distinctas malitias conficiant, an vero vnam, quæ duas æquet, ad exercitationem ingeniorum magis pertinet quæstio; quam ad animorum remedia. Soleo peccatum conferre tempori, quod vtriusque natura occultissima sit, & subtilissimos quosque lateat, vsus vero frequentissimus sit & notissimus. Omnes norunt tempus terere, fallere &c. Definire vero vix Philosophus & Augustinus possunt. Ita dico, *Delicta quis intelligit*? & tamen per ignorantiam nobis singulis momentis imponunt & obrepunt, eaque per omnes sensus quasi aquam ebibimus & quasi aërem haurimus. Quis excusationem male impensi à seruo temporis legitimam censeret, si causaretur se sine culpâ jacturam temporis per otium & ignauiam fecisse, quod nesciret quid sit tempus, an quantitas discreta, vel continua, an accidens rebus additum, an rerum essentia, qualem comminiscitur Gassendi esse tempus & locum, abstractam ab omnibus coæuam Deo, quamuis hic Author post illa deliræ mentis insomnia, à multis vt quidam Philosophiæ Deus habeatur. Sed ad rem, sane non melior est excusatione serui hæc Caramuelis objectio, ex Thomistarum & Scotistarum de furti

ſacrilegi malitiâ diſtinctione; an vna ſit, aut multiplex: nec magis neceſſaria eſt ad Sacramenti adminiſtrationem pœnitenti aut confeſſario, quam ſeruo ad excuſandum penſum diarium, ſit vtile ignorantiam definitionis temporis ex Ariſtotele & Auguſtino obtendere. Et ſi omnes huius generis aut momenti quæſtiones eſſent, quæ ad tribunal conſcientiæ pertinent; Author eſſem Confeſſario ac pœnitenti, ne vnquam contenderent, ſed vnus alteri primus ambiret aſſentiri. Quam attigi temporis & peccati comparatio, ſoluit alteram quæſtionem ſatis grauem Caramuel nu. 4. ad Notas, Ianſenianam inclamat eſſe cenſuram illius propoſitionis, *Nullam eſſe actionem peccaminoſam, niſi Author illius videat bona ne ſit an mala.* Ego ſane ad peccati noxam fugiendam aut incurrendam non aliud puto genus cognitionis neceſſarium, quam quod diximus ſatis eſſe ad tempus ſtudioſe aut per ſocordiam tranſigendum: atqui ſtolidiſſimus quiſque agnoſcit tempus eſſe aliquid quanti & extenſi, diemque horâ eſſe productiorem, atque hinc facile eſt percipere diei quam vnius horæ jacturam, grauius futurum ſibi aut ſuo Domino damnum: ita vix vllum hominum latet, quod meditatur furtum, mendacium, aut quodlibet aliud perperàm factum, dictumque, aliquod mali genus eſſe, cuius illum pœniteat, quod nolit ſibi fieri ab aliis; huius vero notitiæ minus diſtinctæ ſenſus, ſi cui hominum deſit, monſtri loco magis, quàm hominum numero reponendus eſt: eam vero requiri ad peccatum, non puto vllum Ianſeniſtarum negaturum, nec Caramuelem dubitaturum, quin ad peccati vniuerſim & ad venialis ac mortalis reatum ſufficiat: vt exemplo allato temporis breuioris aut longioris à ſeruo malè expenſi contra imperium Domini monſtratum eſt. Neque iſta exactius aut longius diſputanda ſunt, cùm remota ſint à noſtro inſtituto, & agatur de cognitionis gradu mimino, quem pingui Mineruâ tractare conuenit.

Diceres Caramuelem icterio laborantibus ſimilem: & ſicut hoc morbo ægris, vbique ſufflauus color quo offuſos habent oculos obuerſatur; ita Caramuel à viginti annis, ex quo claſſicum cecinit in Ianſenium, vbique Ianſeniſmum videt. Ianſeniſta illi eſt quiſquis abnuerit Confeſſarium poſſe à pœnitentis opinione probabili diſſentire; & aliquam è ſuis ſecuto abſolutionem negare: & hanc verita-

tem ita apertam esse clamat, vt promittat se præbiturum manibuspalpandam. Qua vero cõsecutione aut argumentatione Logicæ id confecerit? Certe non aliâ, quam nouâ à se constituta, sicut nouam dicit Theologiam Moralem Augustino ignotam apud Dianam, & ipsum extare.

Eiusdem formæ sunt, & ad eandem regulam confecta argumenta in Archiepiscopos Mechliniensem, Gandauensem, in Theologos Louanienses, Curatos Parisienses, quos omnes Iansenistas inclamat, & eandem notam inurit D. Fagnano; quod per plures columnas & paginas illorum censuras retulerit, contra securitatem cuiuslibet probabilitatis etiam contra legem & honestum, pro voluptate & libertate stantis. Sic enim Iansenismi putat se conuincere; vel illa quæ refert ex superioribus ad rem faciunt, vel sunt extra thesim. Si hoc vltimum asseras, somniauit D. Fagnanus. Nam ex Homero id demum *somniare est proferre quæ nihil ad rem spectent*; si vt hoc vituperium euites, confugias ad alteram partem, merum Iansenismum profitetur D. Fagnanus, quia ex illo prodierunt omnes censuræ: nam Episcopus Mechliniensis Iansenistarum Choriphæus distulit promulgationẽ Bullæ Pontificiæ in Iansenium: & huius dilationis causas libro edito euulgauit, idemque scripsit ad Cardinales Romanæ Inquisitionis Epistolam atrocem contra laxiorem probabilitatis vsum; Ergo sicut priore scripto Iansenista fuit, ita & posteriore. Quæ consecutio? quasi dogmatica Theologia, ad quam pertinebat Augustinus Iansenij, non differat toto genere à Theologia fundamentali Caramuelis & Morali: quasi nequeat esse incorruptæ fidei, quisquis illi fuerit suspectus erroris; quid si Archiepiscopus ille idem obtenderet jus Belgicæ Ecclesiæ, quod Archiepiscopus Tolosanus, doctissimus Petrus de Marca Iansenistarum hostis infensissimus, Gallicanæ Ecclesiæ asserit suis posthumis libris, decreta Pontificia non valere, nisi Synodi Nationalis consensu confirmata? Quod absit vt credam de illo, sed eò spectat quod retuli, posse ad tempus suspendi aut differri huiusmodi decreta, ab ijs qui nihil cum Iansenio commune habent.

Centies cogimur eadem repetere cum fastidio & cruce Lectoris; quia millies eadem repetit Caramuel; & ne illum imitemur, atque in id vitij incurramus, quod de Ar-

chiepiscopo Mechliniensi diximus, & de Louaniensibus Theologis dicturi sumus, valet de Episcopo Gandauensi. Sed addit argumentum quod illi inuictum est, vel propositio negans securitatem cuilibet opinioni probabili stanti pro libertate contra legem est euidenter vera, & si ita sit, cedo demonstrationem; si probabilis, ergo verum est quod obtendimus, quamlibet opinionem probabilem tutam esse: quam debile argumentum! certe indignum est tanto athleta. Respondeo propositionem euidenter veram esse & à posteriori iam demonstratam, quia nisi constet illi veritas, perit omnis Religio & virtus: A priori etiam demonstrabimus esse veram, & plura addemus; & quamuis esset tantum probabilis, euidenter falsum est quod infertur, quia securitas toto genere differt à probabilitate, & inest tantum opinioni quæ stat pro lege, honesto, & salute. Periculum vero peccati & formido, non solum obiectiua sed etiam formalis, nequit tolli ab opinione quæ stat pro voluptate & commodo, pro qua Caramuel decertat.

Doctorum Louaniensium & Curatorum decreta in opiniones laxatiores lata eodem nomine reijcit, quod hæretica sint & Ianseniana. Verùm aperta & atrox est calumnia: nam præter quod Curati Parisienses qui in vos scripserunt, nihil habent commune cum Iansenio, & cum Louaniensibus, humillime & ex animo subiecerunt se Constitutionibus Pontificiis in Iansenium latis. Aliud est quod illos omnes purgat ab hac iniectâ per summam iniuriam labe. Ante Constitutiones Pontificias, ipsomet Vrbani VIII. Pontificatu Academiæ Louaniensis & Episcoporum Belgij nomine, missus est Romam Dominus Sinnichius, (de quo plura superiori dissertatione) redditurus rationem communis omnium de gratia doctrinæ; & duobus annis Romæ commoratus aduersarios prouocauit ad pugnam, demonstrandumque in se recepit, quæ ipse, aliique omnes, quorum nomine venerat, de gratiâ sentirent traditâ ab Augustino, Prospero, Fulgentio, & propugnatâ aduersus Pelagianos & Semipelagianos: sed quod de Hilario prouocante Arrianos ad disputationem coràm Imperatore narrat Sulpicius, ferunt D. Sinnichio accidisse, recusato à Pontifice examine; quod nihil de Louaniensium fide dubitaret, vel ab aduersariis detrectata pugna, quod forte

viri eruditionem timerent, honestissime in Belgium remissus est. Et post ista quæ nequit ignorare Caramuel, non cessat Censoribus suis Louaniensibus Doctoribus, & Curatis Parisiensibus, heresim improperare, eiusdemque criminis conscium facere D. Fagnanum, quod illorum censuras in nimium probabilitatum vsum suis scriptis inseruerit; quasi quinque propositionibus ex Iansenio damnatis nitantur; & velint imputari ad culpam actus ex ignorantiâ inuincibili aut impotentiâ insuperabili profectos, quales sunt blasphemiæ quæ excidunt homini suo vitio in ebrietatem prolapso, aut officium per multos dies prætermissum ab illo qui Breuiarium in mare proiecit, vt se hoc quotidiano penso liberaret; quod denique eam assertionem vocent falsam & castis auribus horribilem, quæ hominem eximit à ieiunij lege qui vires libidinibus exhausit, vt se à ieiunij labore liberaret.

Sed hoc aliud nihil est, quam calumniam calumniâ cumulare: & eâ obiectione dupliciter peccat aduersarius; iniicit primum quæstiones prorsus inutiles ad controuersiam, & vt censoribus suarum laxitatum creet inuidiam, dissimulat quid sentiant eius amici Sanctius & Diana, quo vno continetur turpitudo castis auribus horribilis. Certè quisquis disputationum cursum remoratur, & implicat quæstionibus inutilibus, litigandi, non verum quærendi studium præ se fert, & causæ diffidit. Quid enim ad rem nostram pertinet, disputare an cum homo sanus & liber, qui viderit à se omittendos actus bonos, malosque eliciendos, cum sui compos esse desierit, illi actus, vt dicitur liberi in causa, imposterum quo tempore prorumpunt ex homine ebrio, vel impotente, imputentur, quasi noua peccata, aut vnum, censeantur conficere paris malitiæ cum pluribus diuisim, aut collectim sumptis? hæc quæstio nihil ad rem magis pertinet, quam superior de furti sacrilegi vnâ aut multiplici malitiâ.

Æquitatem vero in Caramuele desidero, cui non sit religioni reorum culpam in insontes deriuare. Traducit curatos Parisienses, & Theologos Louanienses quasi hæreticos, quod hominem libidinibus aut venatione fatigatum, minus quam viatores & ægros à ieiunio eximi non patiantur, ac subinde peccati damnent, quoscũque actus ex impotentiâ ineuitabili consecutos, velintque peccare, non solum

contra castitatis, sed etiam abstinentiæ præceptum, qui ex scortatione, aut venatione, sicut ex necessariâ peregrinatione defatigatus non ieiunat. Sed vt monui malâ fide agit, atque vt tragœdias in hos excitet, dissimulat quæ ex Sanctio apud Dianam memini me legisse: si cui molestum fuerit quadragesimale ieiunium, potest hac arte innoxiâ apud illos, hunc laborem effugere; nempe si animo hac ieiunij molestiâ leuandi se, quis statuat, singulis diebus ire venatum, si eâ exercitatione, seu pedes seu eques non minus fatigetur quàm itinere necessario, liber est à lege ieiunij, neque in illam peccat: idem dicendum est, si hanc defatigationem eligat ex scortatione captare, & tunc peccaturum contra castitatem, non contra ieiunium. Sed nonne illuditur illi præcepto? minime inquit ex Sanctio Diana: Cur ita? Audi, Lector miram subtilitatem ex officina probabilitatum depromptam: Quodcunque fugis, non illudis præcepto, nisi cum te iam implicatum detinet; secus vero si adhuc suspensum imminet capiti, quod subducis, ne in te cadat: atque ita est, inquiunt, de lege ieiunij, neque enim implicitum te habet totâ die, sed in te casura est tantum hora duodecima ad meridiem, nisi aliquod impedimentum apponas, quod te à ieiunio eximat, qualis est defatigatio ex quacunque causâ, siue ex venatione, siue ex scortatione, dummodò non minus vires absumat, quam operarij, & itinerantes labore quotidiano. Hanc assertionem fraudi fuit Curatis Parisiensibus, & Theologis Louaniensibus, falsam & castis auribus horribilem vocasse: inde enim audiunt Iansenistæ, & hinc concludit quatuor demonstrationibus Caramuel, eos esse hæreticos: sed malum! singulis Thesim pro argumento assumit; primæ medium est: nostra inquit propositio est Catholica, altera Ianseniana; item alterius medium est: nostra doctrina certè vera, tua est certissime falsa; tertiæ demonstrationis vis est, nostram doctrinam esse nouam, suam antiquam & coæuam mundo; quartam demonstrationem addit numero 77. probabilem suam opinionem esse veram, quia ita omnino se habet, ac si esset vera: quo sensu imago non distinguitur à prototypo, corpus à figura: en viri doctissimi leuissima argumenta, quibus tamen rem demonstratam & confectam putat.

Abstineo à referendis reliquis quæ habet à pagina 24.

vsque ad pag. 32. vt illius pudori & famæ parcam; nam præter quod omnia millies sunt repetita, nullum est argumentum quod non laboret apertâ petitione principij: qualia sunt quatuor iam relata. Addit etiam nonnulla parum seria, ne quid grauius dicam, nec admodum digna se, aut illo in quem scribit; qualis est querimonia de nouatoris nomine imposito aduersariis; nam ipsemet D. Fagnanus hanc obiectionem occupauit; neque enim pleno ore nouatores appellauit, quod in hæreticos exerte prolatum cadit; sed sublatâ, aut mitigatâ inuidiâ vocis, Nouatores probabilitatum: neque enim patitur vir prudentissimus aliquod sibi asperius verbum excidere, quod præter studium veritatis, non corrigat aliquo modestiæ & humanitatis lenocinio, vt non debuerit Caramuel ludere in illum pluribus exemplis ex ethymologiâ nominum intempestiue allatis, nec improperare ignorantiam Theologiæ, aut carpere quæ facilius fuerat bono sensu interpretari: si rudis Theologiæ audiat D. Fagnanus, quod Christum dixerit incarnatum, eadem Athanasio inurenda est nota (vt cæteros Patres omittam) qui suo symbolo Incarnationem Christi omnibus credendam ad salutem docet.

Sed horum omnium videtur pœnitere Caramuelem, qui ad finem notarum in primam Epistolam vt asperius dicta deliniat, & aliqua suauitate perspergat, excurrit in laudes Alexandri VII. quas non dubitem, quin minus gratas sit habiturus, quam si moderatiùs egisset in virum, quem tot beneuolentiæ argumentis, toti orbi & futuris sæculis fecit celebrem, plura additurus illi ornamenta, nisi orbitas fuisset impedimento ad maiora.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Animaduersiones in secundam Epistolam Caramuelis.

NON habet D. Caramuel de nobis conquerendi causam, quod superiori Epistolâ in Fagnanum eiusque sententiam dicta videamur paulo iniquius iudicasse inutilia, quasi ad rem nihil facerent: nam ipsemet multo seuerius de suo scripto pronuntiat, cum primis secundæ Epistolæ verbis agnoscit, prima *se quæstionem grauissimam*

non attigisse, sed pollicitum se eam tractaturum: ad quid igitur iterata Iansenismi accusatio, & ad illam confirmandam tot recentiorum testimonia, si hactenus nihil dictum de quæstione, sed tantum promissa illius tractatio? Ita esse lubens agnosco; quia licet plura per triginta paginas congesta sint, nihil tamen ad rem pertinebant. Nunc cautiùs & accuratiùs sibi agendum putat, & primùm statuendam veritatem de ipsa probabilitatis ratione; vt ad illam quasi ad certam regulam expendatur, quid bene, quid secus scripserit D. Fagnanus, & quid eum sentire oportuerit; neque enim horum quidquam, nec quo ab aliis differat; nec quid impugnet, sciri potest, nisi doctrina præmittatur, quam communem quoad substantiam asserit. Sed non facile concedam conceptum probabilitatis ab illo nouem Theorematibus explicatum, esse genuinum & communem omnibus: imo hinc omnium discordiarum origo repetitur, quod malè rem dubiam à probabili distinguat, hoc discrimine gratis conficto, *rem dubiam leui ratione, probabilem vero graui argumento, vel authoritate niti.*

Theoremate primo duo rerum genera distinguit, quædam sunt per se notæ nobis, vel ad sensum, vel ex ipso nominis significatu: aliæ vero, de quibus est tota controuersia, occultiores sunt, & nobis ignotæ prorsus, nisi mediis quibusdam ad illarum notitiam deducamur: vel ergo nullum ad id suppetit medium, vel leue, vel graue non conuincens, sed inclinans ad assensum, vel euidens & demonstratiuum, si hoc postremum adsit, parit certam & euidentem rei notitiam; si nullum vel leue argumentum suppetat (quod Caramueli idem est) rem vocat negatiue, & positiue dubiam; ego dicerem rem omnino ignotam, si omne medium desit, si leue occurrat, dubitationi, aut suspicioni patere. Si grauis suppetat ratio quæcunque tandem sit, seu nullas, seu plures habeat etiam grauiores quibus impugnetur rationes, vocat probabilem; & hanc conqueritur à D. Fagnago confundi cum re dubiâ, & vult hoc nomine distingui, quod *probabilis opinio ad conscientiæ securitatem sufficiat, minime vero dubia.* Sed præfatione ad has dissertationes morales probatum est, & pluribus infra demonstrabitur, rem tum maxime dubiam, cum vtrinque grauissimis & paribus rationum momentis ani-

mus libratur. Huic tamen differentiæ omnino falsæ & periculosæ, adstruit tertium consectarium, omni opinioni probabili subesse ignorantiam inuincibilem; qua assertione euertuntur omnia religionis & probitatis fundamenta, vt supra insinuatum est, & res adeo aperta est, vt vix egeat probatione : nam ignorantiam inuincibilem secundo Theoremate definit, eam esse *quæ sit naturalis & necessaria, & quam pro loco & tempore nequeas superare, licet alio potuisset curari*: ex hoc igitur secundo & tertio Theoremate deducitur liber cujuslibet religionis, sectæ, & opinionis delectus. Citra vllum peccati aut salutis periculum; quia nulli sectæ aut religioni deest sua, sicut & cuilibet stulto verisimilis ratio quæ probabilitatem apud ipsos inducat, ac proinde ignorantiam inuincibilem, quæ nequeant tolli, nisi per euidentiam: hæc enim vna potest probabilitatem abigere: frustra vero euidentiam rerum in hoc caliginoso loco consequi speres aut tentes; ergo adhærendum probabilibus, quas ignorantia inuincibilis consequitur, & illam, securitas & immunitas ab omni peccato, cuicunque tandem duarum probabilium opinionum adhæseris. Hanc securitatem primis quinque Theorematibus stabilitam confirmat quatuor reliquis. Sexto, formidinem cuilibet opinioni probabili ingenitam definit erroris timorem, sed paradoxo inaudito, vult subesse objecto opinabili, & longe facessere ab actu, de quo fusius sectione sequenti demonstraturi sumus latere recentiorum Hæreticorum spiritum, quem vocant priuatum, id est omnium hæresum officinam.

Theoremate septimo, opinionum probabilium varios distinguit gradus ad pompam magis quam ad veritatem: quamlibet enim dispares sint, omnes tamen vult æqualis esse securitatis, quod suæ Theologiæ moralis vnicum fundamentum, nullis argumentis probat, contentus vnico illustrare exemplo monetæ, quæ siue sit iusti ponderis, seu paululum deficiat, dummodo imaginem aut sigillum Principis præferat, ex lege fisci in foro & in nundinis paris est apud mercatores pretij, cum ijs quibus nihil desit. Ita (inquit) de probabilitate statuendum, quamlibet intra eosdem fines probabilitatis differant, satis est, vt prudentiæ sigillo insigniantur, & æque bonæ censeantur ad gloriam æternam comparandam.

Iſta dici & quaſi totius vitæ humanæ & Chriſtianæ fundamenta adſtrui, miror planè & obſtupeſco, nullâ aliâ ratione confirmata, niſi exemplo monetæ, quo res ipſa euerti magis debeat quàm ſtabiliri poſſit: volo in numerandis pecuniis aliquo loco eſſe ſigillum Principis apud trapeſitas & mercatores: ſed materiæ & ponderis nullam rationem haberi, & quamlibet diſpares ſint gradibus, lege fiſci debere omnes cenſeri, & vltro, citroque commeare, quaſi paris pretij & valoris; hoc nuſquam factum, & iniquiſſimum eſt, nec ab vllo quod ſciam tentatum, nec in mentem niſi alicuius tyranni venire poteſt. Id tamen audent Caramuel,& aliquot eiuſdem conſilij participes Theologi, inducere in commercium omnium opulentiſſimum, & juxta periculoſiſſimum, quo æternitas contingit nobis aut perit.

Cum de re pecuniariâ agitur, ſi pretiũ ſit ſoluendum vno vel altero nummo, pluries ad lancem appenditur, & ſi vel minimâ parte vnius grani leuior ſit, vix admittitur, niſi aliunde ſolutioni tantumdem addatur quantum nummo defuerit. Sed has omnes leges vult Caramuel ſubmoueri à commercio ſalutis & virtutis, eodemque genere & ordine contineri res de quibus opinamur, quamuis opiniones quæ conſulunt ſaluti & honeſto (quales ſunt plures à nobis ſupra relatæ ex Auguſtino de mendacio & juramento) longius diſtent ab opinionibus quæ ſtant pro voluptate & commodo, quam aurum ab ære & plumbo; vult tamen Caramuel (ſi ſuperis placet & quaſi Dei legatus imperat eius nomine) omnes probabiles opiniones pares reputari, ad gloriam æternam comparandam. Tantæ rei, adeoque momentoſæ, quæ totum ambiat rerum moralium ad ſalutem ſpectantium ordinem, temeritatis arguemur, & neglectæ noſtræ ſalutis, ſi fidem habeamus, niſi cogant argumenta inuicta, aut ſi illa deſint, adhibeat Caramuel miracula paria, ijs quibus confirmata eſt àb Apoſtolis prædicatio Euangelij. Sed horum omnium loco eſt monetæ exemplum, & probabilitatis prudentiæ ſigillo munitæ comparatio cum Principis imagine æri inſculpta.

Licet non dubitem (erudite Lector) eorum quæ retulimus te admiratione defigi, quod res æternitatis & immenſum illud gloriæ pondus adeo minutis ratiunculis frangantur; velim tamen paululum ſtuporem ſubmoueas, vt des locum rei magis ſtupẽdæ octauo Theoremate, quo opinio-

nem tutiorem definit eam esse, *quæ omnino, aut magis, remota est à periculo erroris aut peccati.* Securitatem rerum fidei contra errores & hæresim, vel morum contra peccatum, dum videtur constituere, ipsi fidei & innocentiæ apertam perniciem importat. Imprimis ad fidem tantum pertinent quæ à Deo reuelata sunt: quæ vero ex reuelatis probabiliter deducuntur, alterius sunt subsellij nedum infra fidem posita, sed etiam infra Theologiam, quia scientia est quæ necessaria ex principijs fidei deducit: proinde ad infimam rerum diuinarum classem pertinent probabilia, adeoque remota à fidei obsequio, vt liberum sit quidquid libuerit de illis in alterutram partem sentire. Quid ergo commune habet opinio cum fide? Adeo tamen probabilitates deperit Caramuel, vt prouehere nitatur ad fidei subsellium. Deinde inducit credendarum rerum fidei miram methodum: vult doctissimos quosque Carbonarium imitari, quem dæmon admotis in eius fidem validissimis machinis, nunquam potuit ab hoc præsidio ad disputationem, id est ad fidei ruinam deducere. Quid credis, inquit dæmon? hoc ipsum quod Ecclesia: quæ vero Ecclesiæ fides est? Eadem cum mea: nec aliud ab homine magis tenaci quam perito rerum fidei potuit dæmon extorquere. Ita Caramuel videtur velle, nos omnes esse comparatos, vt nihil distincte credamus, nisi fide alienâ Ecclesiæ. Sic enim arguo, dum vis nos tutiorem partem sectari, assensu quasi cæco cum Ecclesia, vel id statuis de substantiâ vt sit loquar mysteriorum Trinitatis, Eucharistiæ &c. vel de rebus nulla necessaria, sed tantum probabili cum reuelatis consecutione conjunctis: si primum asseras, ergo nullius mysterij fidem certam & distinctam vis nos habere: quod sine dubio hæresi non caret; cuius tamen fugiendæ causâ has regulas opinionis tutæ confingis: si vero de probabilibus tantum agas, frustra à nobis exigis fidem diuinam; quam nec Ecclesia habet, nec suis filiis præcipit: si aliud sentias, velim à te doceri, quo loco, vbinam gentium, penès quos resideat illa distincta fides rerum probabilium, ad quam me jubes confugere? Certe nisi cum Caluinistis comminiscaris aliquam Ecclesiam inaspectabilem, non video quo possis loco constituere illam fidem probabilium distinctam, ad quam cœco assensu saluus fiam ab erroris periculo. Sed hæc de opinionibus ad res fidei spectantibus

libera aut secura probabilitas minus periculosa est, quam quod statuis de alio opinionum genere ad mores pertinentium, nouo & inaudito paradoxo pluribus infra refutando, tutiores opiniones esse (id est à peccati periculo remotiores) quæ stant contra legem pro libertate, quales sunt plurimæ supra ex Tamburino relatæ, & illa præ cæteris quæ nullius peccati etiam venialis te reum facit, si per totam vitam statueris recitare officium mente semper vagâ, & ad quæcunque alia, quàm ad Deum quem rogas attentâ. Has opiniones *masculas & virgines* vocas, quia ita nos à peccato semouent & purgant, vt sacrilegium committat, qui in eâ est opinione, si toto vitæ decursu precibus quibuscunque ad Deum fusis, animo aliud quodlibet cogitante, vel minimi peccati se apud Confessarium accuset. Mira probabibilium opinionum securitas! plura in hanc rem forte dicturus, duo tantum, quæ satis sint ad breuem & validam epistolæ confutationem addo; primum mihi hanc securitatem periculosiorem videri, quam vt illi meam salutem credam, aliisque author sim vt credant; deinde incredibilem illam in nostros affectus contra legis probabilia saltem iura indulgentiam, ita cupiditates accendere & efferare, vt certissima legis iura inuadant, vbi nullam probabilium rationem habere in morem induxeris. Ergo nihil periculosius illis benignis opinionibus, quas fomenta, lænocinia iræ, vindictæ, & prauorum affectuum dixeris, magis quam remedia; ideo à Sanctis Patribus dictum, difficilius longe irâ commotum non peccare, quàm iræ viam præcludere, neminem posse ab illicitis abstinere, nisi assuescat etiam à licitis se se cohibere. Sed multo verius certo legem sensu ab illo violatum iri, qui probabilem nullo loco habeat: & lite inter legem voluptatemque mota, in gratiam istius rejectâ lege pronuntiaturum.

Theorema nonum & vltimum octo superioribus longius, sex paginas implet, nempe vt duo probabilitatum genera constituat, vnam à ratione intrinsecam, alteram ab authore, qui primus opinionem inuexit repetitam. Tantæ molis est, has duas veluti columnas & bases probabilitatum palatio substernere; vt desinat in posterum Caramuel nos lacessere, quasi impossibilia præcipiamus, dum iubemus sententiæ quæ pro lege stat assentiri: quandoquidem grauioribus se vrgeri difficultatibus in notione constituen-

dâ authenticæ & rationabilis probabilitatis testatur; quam nos in opinione probabiliori pro lege stante inquirendâ & consequendâ. Nihil mirum si ita contra has difficultates obluctetur, cum videat se Religioni & Fidei certam asciscere ruinam, constitutâ illâ regulâ opinionis tuto probabilis, ab authoritate graui. Sed quasi anguem latentem pede presserit, videtur resilire, & ad remedium vulneris inflicti addit, probabilitatem extrinsecam non consistere in authorum nominibus, etsi sint plurima & grauia; *demonstratur,* inquit, *quoniam hæresis Lutherana, verbi gratia multos Theologos & libros habet, & tamen probabilis non est: rationem addit; quia contra certitudinem non datur probabilitas,* & Lutheranam hæresim esse falsam certum est, postquam damnata est Ecclesiæ Decreto, cui debent omnes etiam hæretici parere. Sed reponet Luteranus aliquis, tantum abesse, vt hæc responsio demonstrationis vim habeat, ad fidem stabiliendam, quin potius aperta sit petitio principij, aut euersio tuorum principiorum. Sic enim vrgeo, argumento quod vocant ad hominem. Opinio probabilis à dubiâ distinguitur hoc discrimine quasi essentiali à te constituto, quod dubia nitatur ratione leui, probabilis graues habeat, quibus se tutetur, & aduersam opinionem impetat; atqui Luteranis, Caluinistis, & omnibus denique Philosophis ac sectariis, non desunt nomina & momenta rationum multo apud ipsos grauiora, quam Caramuel velit nobis Dianam esse. Ergo habent opinionem probabilem suorum errorum, ac subinde ignorantiam inuincibilem, quæ illos ab omni peccato excuset. Hanc difficultatem præsentit Caramuel, & vt elabatur potius quam illam in fringat, Theorema nonum ita expressit, *opinio probabilis ab extrinseco dicitur, qua habet authoritatē sufficientem,* quare non dixit grauem? nempe vt sibi posticum seruaret ad fugam, sed reuera elabi non potest & vt cum Virgilio loquar, *nec quidquam patrias tentauit lubricus artes*: Neque enim potest definitionem negare opinionis probabilis, nempe esse assensum mentis ex graui ratione & authoritate, de re cuius euidenti notitiâ caret. Atqui euidentiam paucissimi, & forte nulli habent, creationis mundi, immortalitatis animæ & cætera. Nec desunt viri Doctissimi qui ista negent & difficillimis argumentis instent; ergo ex Caramuele liberum erit opinati

probabiliter in vtramque partem.

Respondet probabilitatem extrinsecam non esse positam in plurimis & grauibus nominibus, contra certitudinem ex decreto Ecclesiæ; sed hæc responsio nec Luteranis, nec nobis absolute satisfacit: & certe vel nulla est, vel mala est definitio opinionis probabilis: nec valet quod addit, contra certitudinem non dari probabilitatem. Quod vnicum illi superest effugium: sed inde facile depellitur: quæro enim quodnam sit illa, ***certitudo quæ expellit probabilitatem***, si nascatur ex euidenti demonstratione, agnosco non pati probabilitatem; sed dent aliam certitudinem quæ non patiatur aliquam aduersæ partis probabilitatem.

Respondet eam esse quæ nitatur reuelatione diuina, quali (inquit) Deus dignatus est S. Brigitam cum certiorem fecit de Conceptione immaculata, & D. Theresiam de mysterio Trinitatis, eâ vero positâ, non potuit Beata Brigitta non assentiri Conceptioni immaculatæ, etiamsi milleni Theologi obsisterent, quia cognitâ in reuelatione veritate, abscedit omnis formido, succedit certitudo, depulsâ probabilitate: ***Ita etiam***, inquit, ***non licuit Diuæ Theresiæ post manifestatum mysterium Trinitatis probabiliter assentiri Scoto asserenti spiritum sanctum fore distinctum à Verbo, si ab illo non procederet.*** Sed hæc responsio vndequaque rimas agit, & cum ad rem deessent exempla, hæc duo comminiscitur de B.Brigittâ & D.Theresiâ, quibus in altissimam contemplationem abreptis manifestata certo dicit quæ nihil ad fidem, sed ad Scholæ quæstiones pertineant; & si hujus quæstionis de Processione Spiritus sancti solutionem aperuisset sanctissimæ Matri, verisimilius est illius veritatis suos filios participes facturam, aut aliquo suorum librorum loco Lectoribus insinuaturam.

Sed istis non immoror, ne videantur meliora argumenta deesse. Mira sane est Caramuelis liberalitas in Brigittam & Theresiam, vt reuelationem illis priuatim factam velit Catholicæ vim & authoritatem habere; & quidquid inter orandum à Deo sibi dictum putabant fide certâ & diuinâ credere. Sed quid fiet D. Catharinæ cui, authore Raymundo à Capuâ in extasim raptæ, aliud omnino reuelatum est? Scio disputari apud Theologos an priuatâ reuelatione

uelatione possit non minus quam publicâ Ecclesiæ, fidei diuina comparari; sed à nullo antequam Caramuelem legissem, audiui dictum, priuatas reuelationes D. Brigittæ, aut cujuslibet Sancti esse indubitatæ fidei,& millenos Theologos nihil curare quidquid contra sentiant: non ita sane Diua Theresia, & Sanctorum reliqui, quibus secreta cœlestia priuatim reuelata sunt,quin potius dubij & trepidi humillime subijciunt Theologorum censuræ quidquid à Deo credunt se excepisse.

Sed his etiam omissis fortius agamus alio argumento ad hominem. Huiusmodi reuelationes, seu priuatæ seu publicæ diuinarum rerum medij rationem habere necesse est; sed quo loco repones? Nam tria genera distinxisti, mediorum, quibus rerum veritas comprobatur, leue quo dubia cognitio creatur; graue quo opinio nititur; & demonstratio euidens vnde existit certa & indubitata scientia. Ad quodnam mediorum genus reuocas has reuelationes? non ad primum; alias omnia fidei mysteria nutarent: non ad tertium;nisi velis fidem esse scientiam & euidentem rerum cognitionem: ergo secundo loco reponenda est, mediorum quæ probabilem tantum faciunt cognitionem: atqui ex tuo Theoremate 2.. omnis cognitio ineuidens adjunctam habet ignorantiam inuincibilem,eaque non deest ijs, qui sequuntur viros quos putant sapientes & doctos, ergo si probabilitas, securitas ex se sit, quilibet immori tuto potest religioni & sectæ quâ primum imbutus fuit. Atque ita immerito ad finem primæ Epistolæ, & alibi, objicis nos Ethnicis, Mahometanis, Hæreticis ad Ecclesiæ arcem viam occludere: quis enim nostrum iter apertius munit ad fidem? An vos, qui securitatem salutis omnibus asseritis, quibus probabilitas aliqua affulserit? An nos qui ex opinionibus vtrinque probabilibus eam eligendam contendimus, quæ stet pro salute,digniora de Deo sentiat, & efficaciora ad salutem media paret? Atque ijs argumentis veluti catenis aureis omnes ad professionem Christianissimis trahimus. Hoc argumento euersa sunt quæcunque huic paradoxo adstruuntur: quare euerso fundamento frustra desudem deijciendo tecto, & parietibus suffodiendis: ita probabilitatis quæ pro libertate stat dejecta securitate, non immoror refellendis regulis, quas illi ita anxiè & infeliciter præscribit; vt dicat se nihil certi posse vel au-

dere statuere; vt quæ vna manu adstruit, altera euertat.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Examen tertiæ Epistolæ.

CARAMVELIS consilium laudo, quod Epistolam sui Apologematis tertiam, omisso Cardinali Palauicino, ad quendam Doctorem amicum innominatum scripserit: prudenter id quidem; nam cum hæc Epistola sit veluti Echo superiorum, eaque loquacissima, quæ pluris iteret in illis multoties repetita, & nihil noui addat, nisi cauillos & sarcasmos in D. Fagnanum; necesse omnino fuit parcere auribus Eminentissimi Cardinalis, nec illum rebus toties repetitis vexare, nec minus sui, quam illius rationem habuit, & sapientissimi viri dum fastidio parcit, suo consulit pudori; non ausus illius oculis & iudicio subijcere quæ scribit, parum, suæ, & D. Fagnani consentanea dignitati. Sed elegantiæ, quam grauitatis, & Dialecticæ studiosior, tot repetitionum nauseam conatur leuare satis ingeniosa figurarum varietate: & oratorem agens, ***actum iri inclamat de tota religione, immo de toto genere humano***, si nutet probabilitatum securitas; cui dum imminent & aduersantur Iansenistæ, Ecclesiæ ruinam moliuntur, omnia Pontificum decreta, Tribunalia Iudicum, totam denique societatem humanam euersum eunt: interim probabilitatum Genealogiam ab orbe condito per omnes Naturæ, Moysis, & Euangelij leges, per omnia vitæ humanæ & Christianæ officia, ad nostra vsque tempora, nostrosque vsus deducit. Damnabat in D. Fagnano flores Rhetoricæ & Dialecticæ spinas desiderabat: sordescit & squallet situ verborum D. Fagnanus præ isto splendore eloquentiæ, & dum hanc Epistolam decurro, videor mihi legere, non dissertationem Theologi, sed Oratoris exercitationem, qui demonstraturus eloquentiæ & sui ingenij vires, laudandum aliquid ludicrum suscipit, vt Moriam cum Erasmo, Busirim, & Neronem cum Cardano, Caluiciem cum Synesio: & vbi per aliquot paginas Rhetoricatus est, personam Oratoris deponit, Theologi induit, & duo paradoxa depromit.

Distinguit Caramuel duplicem honestatis certitudinem,

ſeu veritatem; *formalem vnam* vocat, *alteram objectiuam*; iſtam negat cuilibet opinioni probabili, illam concedit: quaſi velit omne genus mali & peccati ſubeſſe poſſe rei de qua diſputamus, & actioni quæ inſtat agenda; vt verbi gratia juramento cum reſtrictionibus mentalibus de re falsâ præter audientis mentem, & interrogantis expectationem; ſed beneficio regularum probabilitatis, poſſe nos in mediis ſordibus munditiam, inter pericula grauiſſima, ſecuritatem & tranquillitatem ſeruare; & dum ſalutem docet nos comparare ipſiſſimis mediis, quæ forte mala ſunt & opportuna ad damnationem, ſolertiam medicorum imitatur, qui remedia conficiunt ex rebus quæ ſua indole ſunt venena; nam ipſe, alijque probabilitatis patroni, non negant rebus ineſſe objectiuam vt vocant formidinem, falſitatem maliciam; & forte juramentum falſi cum reſtrictionibus peccatum eſſe: ſed omne periculum, omnemque maculam abſtergi certitudine & veritate formali.

Hanc (inquit) diſtinctionem primæ tonſuræ Theologis notam, apud Canoniſtas non audiuit D. Fagnanus, ideoque ex ignorantiâ confundit certitudinem objectiuam cum formali. Sed non adeo imperitus eſt D. Fagnanus rerum, ne dicam Theologicarum, ſed Elementorum Philoſophiæ, vt ignoret diſtinctionem quæ ad omnium ſcientiarum partes pertineat. Quis enim Tyro Philoſophiæ, qui ſummulas Logicæ attigit, ignorat diſtinctionem vocum, conceptuum, & ſubinde veritatis & bonitatis in objectiuam & formalem? Sed id nobis ignorantiæ prodigium eſt, aut temeritatis, dari veritatem aut falſitatem, certitudinemque, cui nulla objectiua reſpondeat. Hoc ne Deo quidem conceſſum eſt, vt ſcientiam habeat rei non ſcibilis; id eſt veritatem formalem rei quæ objectiuâ careat. Hoc ipſum, quod millies repetit exemplum Conceptionis immaculatæ, eius aſſertionem euertit. Mirum eſt virum certe ſubtilem & eruditum non aduertere ſuorum argumentorum vitium; & dum de probabilibus agit, non diſtinguere propoſitionem abſolutam (Deiparæ Conceptionem credo immaculatam) & à modali (probabilis eſt Conceptio immaculata) & vtrique ſuam certitudinem ineſſe, tum objectiuam, tum formalem rei accommodatam, quæ tamen toto genere differant: & rei probabilis abſolutæ aſſenſus ſit formidoloſus, & obſcurus, ſicut rei ipſius ve-

ritas; propositionis vero modalis, seu probabilitatis euidens sit certitudo, tum objectiua, tum formalis; hæc omnia D. Fagnanus accurate distinguit; cur ergo nobis ignorantiam obijcit? Cum ipse paradoxo inaudito, conceptum formalem seu certitudinem formalem, seu rei probabilis, seu ipsius probabilitatis sejungat ab objectiua, cum tamen manifeste repugnet rem alia ratione verè & certò sciri, nisi qua objectiuè scibilis, & certa est iuxta modum necessitatis & euidentiæ quæ illi subsit: cur ergo errorem nobis adeo crassum impingit; id factum puto disputationis ardore, quo preceps abripitur: & dum toto impetu fertur in D. Fagnanum vt feriat, pectus nudat & nostris ictibus confodiennum præbet; hæc de prima assertione.

Secunda malitiæ duplex genus distinguit, absolutæ quæ inest actui malo & lege prohibito, & hypotheticæ, quæ actui vel ex se bono, vel indifferenti subesset, si lex juberet ab illo abstinere. Mira est viri fœcunditas: noua & inaudita comminiscitur, paradoxo primo res indiuiduas & vinculo indissolubili junctas, nempe veritatem, certitudinem formalem ab objectiua sejungebat; & hac sublata, illam volebat saluam esse & sartam. Altero paradoxo nouum genus malitiæ fingit, quam vocat hypotheticam, id est, quæ actui inesset, si aliquâ lege esset prohibitus. Huius etiam distinctionis ignorantiam obijcit D. Fagnano; sed duo repono nomine sapientissimi senis, primum à Christo dictum se legisse, *suam cuique diei malitiam sufficere*, eamque vbique abundare, vt nihil opus sit noua malitiæ genera confingere: quasi ab omnibus recepta passim, & heu nimium vsurpata! non sufficiat vt totus mundus in maligno positus sit.

Deinde addo Caramueli potius quam Fagnano constituendam esse hanc nouæ malitiæ hypotheticæ speciem, vt sufficiat loco absolutæ, quam totis viribus perditum it. Neque enim minus in illum quam in Dianam cadit, *Ecce qui tollit peccata mundi*: & vterque in hoc stadio ita strenuè currunt, vt nescias, quis duorum sit brauium accepturus, & gloriari possit se plura è mundo peccatorum monstra sustulisse. Sed Caramuel nouo quodam compensationis genere hypotheticæ malitiæ commento, quam ab actibus humanis abstergit, malitiam absolutam resarcire studet. Atque hoc duplici paradoxo constituto, *se vnica*

linea toti libro D. Merendæ & D. Fagnani, ait respondere: hæc enim summa est libri horum Authorum: agens morale non potest licite operari, nisi habeat certitudinem de bonitate sui actus; sed illa deest, si sequatur opinionem quæ stat pro libertate contra legem; cum actui, quem verisimili ratione suadet bonum, insit formido contrarij & malitiæ, ergo peccat, seu non licite operatur: hæc omnia putat se profligare, sua distinctione ad primam & secundam partem de certitudine formali, quæ nunquam deficiat operantem opinione probabili, licet objectiua desit. Sed hanc responsionem conuellunt quæ modo diximus, omnino commentitiam esse certitudinem formalem cui nulla objectiua respondeat, ergo Caramuel dum suam sententiam huic distinctioni aut potius diuisioni astruit, ædificium molitur pensile, nullo fundamento fultum; sed de hoc plura sectione sequenti. Numero 107. addit argumentum à præcepto, à dispensatione voti solemnis, à jejunij lege præscribente cibum qui illæso jejunio sumi possit, & inde probat quamlibet probabilitatem, qua vna nituntur hæc omnia, securitatem habere ab erroris & peccati periculo; Ad huius argumenti solutionem multa desiderantur dicenda sequentibus sectionibus, & eo loci differēda sunt. Interim quæ habet ad finem Epistolæ, juramento voto & præcepto posse nos astringi ad alterutram opinionum probabilium, quarum aliunde delectus liber est, arripio ad nostræ sententiæ confirmationem.

Quamuis contendas ex opinionum inter se pugnantium probabilitate ob ineuidentiam rei, ignorantiam nasci inuincibilem, & ex illa ius eligendi tutò, quam partem libuerit: hoc tamen ius electionis liberæ tolli posse vis, voto, iuramento & præcepto: ergo quotiescunque aderit præceptum ex charitate & iustitia, perit illa libertas & securitas pro qua tot annis, & tot voluminibus pugnas; atqui prudentia, charitas, aliæque virtutes Christianæ & humanæ iubent è duabus opinionibus, quarum vna stat pro lege præscribente quæ sunt ad salutem necessaria vi præcepti & medii, altera fauet libertati, hæ inquam virtutes omnes præcipiunt electionem primæ opinionis, vt consulas tibi aut proximo, cum aliquod alterutri damnum imminet ex liberioris opinionis delectu; ergo falsa est tua Thesis, & hac vna linea (quod de Merendæ & Fagnani libro scripsisti),

verius tui omnes delentur. Minorem probaturus sum, multiplici genere argumentorum, illud in antecessum familiarius, & quod ad sensum communem pateat, appono.

Venator, qui etiam ex venatione sibi, suæque familiæ victum parare cogitur (id pono vt vis argumenti eluceat) videt procul quid simile lupo & cani, quem putat suo Domino carum & magno pretio redimendum, nec potest propius accedere explorandi causâ, quin fera fugiat, & subinde illi præda pereat; nequit etiam emittere sagittam nisi cum periculo occidendi canem, qui in pretio est apud Regem & Principem, multominus interimendi hominem, quamuis, magis etiam probabile illi sit, quod occurrit feram esse siluestrem, quam canem venaticum aut hominem: iniquus plane atque humani generis hostis fuerit, quisquis venatori securitatem promiserit ab omni iniuriâ, licet probabile sit hominem interficiendum, si sagittam emittat. Quid ad ista responsurus sit Dominus Caramuel nescio, satius est expectare certam ab illo responsionem, quam impugnare ab eius forte mente alienam. Interim prudens Lector attendas velim, quo noui isti Doctores res nostras deduxerint, vt ea nobis permittant cum Dei offensæ & damnationis æternæ periculo, quæ non audeant consulere, vel aggredi, si contingere possit canem loco feræ occidi, & hoc argumento, aliisque pluribus confirmabimus valide perpetuum sedis Apostolicæ oraculum in *dubijs tutiorem partem esse eligendam* quod summorum Poncificum responsum conatur eadem Epistola sex solutionibus debilitare; sed has omnes opportunius infra refellemus,

Articvlvs Tertivs.

Explicatio status Controuersiæ, solutio primi nodi ex Anonymo, Responsio ad quartam Epistolam.

Videor hanc Caramuelis disputationem præposterè institutam prosecutus fuisse, dilatâ in hunc locum controuersiæ status explicatione à qua fuerat inchoanda. Quid enim tot sectionibus promouimus, si adhuc hæreamus in limine, & quâ de re agatur, nondum sit constitutum? Excusare vtcumque hoc possem, quod non Authoris partes

obeam, sed vindicis & defensoris; atque ita sequi aduersarios, qua vocant oporteat, & vt illis libet pugnare; nec liceat occupare primo loco, quæ ipsi postremo tractant. Sed verius dicam controuersiæ statum explicatum fuisse, minus tamen pro dignitate rei, quam pro loci opportunitate, vt exigebant aduersariorum argumenta, quorum vestigia premimus. Equidem Sectione 2. 1. Disputationis, distinximus duo rerum genera, de quibus contingit opinari, nempe earum, quæ sunt ad salutem necessariæ ex præcepto, vel ex medij efficaciâ, aut ex vtroque capite: & demonstrauimus licitum non esse aut tutum recedere ab opinione, quæ stat pro necessariis ad salutem causis, vt adhæreamus opinioni, quæ fauet libertati. Idque multo verius & certius est, cum res de quâ controuertitur, habet rationem medij salutem operantis, quales sunt Fides, Religio, Charitas, Sacramenta, quæ hoc maxime obseruando discrimine differunt à rebus ex solo præcepto necessariis, quod istarum ignorantia excuset à peccato, & subinde nullo sint saluti impedimento, illarum vero si desint virtus & efficacia, nullâ ne dicam ignorantiâ, sed nec probabilitate maximâ suppleri & resarciri possint, & efficere vt saluus fiat is in quo huiusmodi media, Fides, Charitas, & interdum Sacramenta desiderantur. Ex quo discrimine (quod vix citra hæresim negari potest) consequitur manifeste, cum de mediis ad salutem comparandam institutis lege naturali aut positiuâ agitur, semotis quibuscunque probabilitatibus quæ stant contra, semper tutioribus adhærendum. Nec hoc dicas consilij esse tantum; nam reuerâ præcepti Prudentiæ & Charitatis est, omnium maximi, quo cauetur ne vnquam committamus à nobis remoueri ea, quæ si desint, nulla ignorantia potest à damnatione nos eximere, esto à peccato excusaret: hæc pluribus loco citato, & infra forte aliqua addemus.

Eiusdem dissertationis sectione vltimâ, atticulo 1. exactius distinximus totum controuersiæ progressum per varios gradus: vnde liceat agnoscere quid quisque Doctorum sentiat; sed Mercorus non ita exacte quos diuisimus octo gradus controuersiæ notauit, & inde forte Anonymus, quamuis acutissimus, vix potuit coniicere in quo posita esset illius scriptoris sententia quam deffendimus, & quò differret à Merenda, inde à Tamburino & Caramuele, id

est ab extremis, hinc omnium rigidissimâ, inde laxissimâ opinione. Caramuel etiam, aut non capit, aut dissimulat mentem D. Fagnani: atque ex ea ignorantia vbique parologizat: Non longe absunt ab eodem vitio Stubrochius & Fabri, omnesque quasi agmine facto, vrgent nos exemplis opinionum probabilium, quæ vt plurimum stant pro lege, aut nihil prorsus faciunt ad officium & mores, sed ad speculationem pertinent; vt inde concludant probabilitatem quamcunque, honestam esse & immunem ab omni periculo damnationis & peccati.

Ad quid ista contra nos? quasi asseramus probabilitati securitatem in totum repugnare, & à regulis morum opiniones quascunque esse abigendas, quo nihil magis à mente nostra alienum, securitatem conuenire volumus cum probabilitate, non quacunque, eâ maxime quæ fauet libertati (hanc enim periculosissimam dicimus) sed cum eâ quæ stat pro lege & mediis ad salutem comparandam efficacibus. Addimus præterea probabilitatem nihil habere periculi, si versetur circa res quæ ad speculationem, non ad mores pertineant. Deinde admittimus probabilitatem quæ stat pro libertate, tutam fieri posse, si nulla impetatur opinione, aut ratione sibi infestâ, vel ita inualescat, vt tenuissimam ac pene nullam opinioni contrariæ probabilitatem relinquat, quales sunt tres quas subiungo.

Improbabilis apud Theologos censetur opinio, quæ prohibet, ne quis accedat ad Sacramenta mortuorum, nempe Baptismi & Pœnitentiæ, nisi perfectè contritus, & cum sola attritione, nec condonationem peccatorum, nec gratiam sanctificantem conferri ministerio sacerdotis: ex quo sequeretur nullam ipsi à Deo datam facultatem remittendi peccata, sed declarandi remissa esse vi contritionis quæ præcesserit; inde tuta fit sententia, quæ pro libertate stat contra contritionem perfectam ex præcepto, aut medij efficacia verissimili ratione necessariam.

Eodem fere loco reponitur opinionum tutarum, licet pro libertate contra legem stet, eâ grauiorum Theologorum, qui negant amissâ per peccatum lethale gratiâ, illius reum debere statim nullâ interpositâ morâ, à peccato exurgere contritione, & confessione, vbi data primum occasio fuerit; & si cunctetur, non minus peccare, quam furem dilatâ restitutione boni ablati: quod putent offen-

ſam Dei perinde atque detrimentum hominis, cui inuito erepta ſunt bona, dilatione augeri & cumulari: nam hæc ſententia ſeuerior, improbabilis fit manifeſto diſcrimine inter iniuriam Deo à peccatore, & domino rei à fure illatam, in hoc poſito, quod fur abſtulerit rem domino neceſſariam & vtilem, qua nequeat etiam ad tempus carere ſine incommodo, à quibus damnis & malis Deus omnino immunis eſt; ergo non eadem ex pœnitentiæ, quæ ex reſtitutionis dilatione, conſequitur, & augetur iniuria. Eiuſdem generis eſt opinio illorum qui cenſent feſta ex præcepto celebrari debere, non quocunque cultu Religionis interno, ſed ſpecialiter amore Dei ſuper omnia, ac omni alio ſecluſo; proinde non poſſe diebus feſtis prætermitti ſpeciale illud charitatis præceptum, citra grauem culpam; quaſi præceptum amoris Dei ab omni alio ſecluſi, eodem tenore ac rigore ſolemnibus diebus feſtis, quo feſtis Paſchalibus communionem annuam Eccleſia addixerit. Dices: ſi hæc opinio quæ ſaluti & præcepto fauet improbabilis cenſeatur, tutaque contraria quæ ſtat pro libertate, eodem loco reponi debere opinionem Diui Thomæ, quæ damnat peccati mortalis adultum, niſi primo vſus rationis inſtanti, ad Deum vt vltimum finem dilectione charitatis ſuper omnia ſe ſe retulerit, quæ ſententia licet ſaluti conſulat & tutior ſit, paſſim tamen reiicitur. Sed eſto ab aliis æquiparentur, mihi tamen quicquid illi ſentiant, hæ duæ ſententiæ non æque videntur eſſe improbabiles: quod hoc argumento euinco. Certum fere eſt apud omnes Deum homini aliquando amandum dilectione ſuper omnia ex præcepto, & vt medio ad ſalutem neceſſariâ, quia ſine Charitate non poteſt inſtitui vita Chriſtiana, ſicut nec vllum vitæ genus, vel profeſſio, niſi finis conſtituatur cui adhæreamus: atqui nullum tempus ad vitam humanam & Chriſtianam inſtituendam, & ſubinde ad vltimum finem eligendum & proſequendum amandumque Deum ſuper omnia commodius eſſe poteſt primo rationis inſtanti; & hoc manifeſtiſſimum inde eſt, quod qui patiuntur, inſtans elabi, eoque nos eximunt à præcepto amoris Dei, vix aliquâ ratione veriſimili poſſint aliud tempus illi præcepto implendo deſignare, niſi ad finem vitæ, & mortis articulum deuoluantur. Neque tum etiam patitur Tamburinus nos ſubiici iugo & præcepto charitatis. Has vero laxiſſi-

mas Theologorum opiniones omnes suæ salutis solliciti execrantur. Vnde vero natæ sunt? quod à Diuo Thoma recesserint præscribente huic præcepto primum instans vsus rationis. At quis dixerit iisdem rationum momentis confirmari Scoti opinionem, cum rem manifestè falsam in probationem assumat, nempe Dies festos ab Ecclesia institutos, designando tempori ad præceptum charitatis implendum eadem fere necessitate, qua communionem Eucharistiæ indicit festis Paschalibus? Sed hoc exemplo quo confirmari putabat Scotus suam opinionem plane euertitur: nam si ea mens quam obtendit Scotus Ecclesiæ fuisset, instituendi festa vt celebrarentur dilectione Dei super omnia, sicut solemnia Paschalia communione Eucharistiæ, par omnino erat Ecclesiam nobis hanc suam legem de amando Deo singulis diebus festis, non minus aperte, quum de Eucharistiâ sumendâ semel per annum, Paschatis tempore significare. At nihil horum factum vnquam; ergo improbabile est institutione festorum Ecclesiam tanto rigore exigere amorem Dei super omnia, vt quisquis omiserit, reus sit futurus peccati mortalis, ac si communionem annuam omiserit; at quis neget hominem à Deo creatum, & institutum sui vnius amandi & fruendi gratiâ, quis putet rem omnium præstantissimam, & quâ illud *vnum necessarium* constet, posse differi ad finem vsque vitæ, nec omnino inchoandam, tum cum viuere incipimus qua homines & qua Christiani: ergo alia est Scoti, alia Diui Thomæ opinionis de amore Dei super omnia probabilitatis ratio; hæc vero à nobis dicta sunt, vt viam paremus ad controuersiæ præcipuæ caput, & ijs, aliisque exemplis demonstremus opiniones quæ stant pro libertate, posse fieri probabiles, tutas, & immunes à peccati & damnationis periculo: id vera qua ratione consequantur paragrapho sequenti aperiemus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Distinguntur quatuor probabilitatum gradus, & inde eruuntur quatuor Regulæ quibus fit satis Caramueli & Anonymo.

SI quid virium insit Apologemati Caramuelis, habet à caligine, id est à probabilitatis æquiuocâ notione, qua suas argumentationes obuoluit; *Summus*, inquit, *Pontifex statuit de conceptione immaculatâ, quid magis pium sit, dispensationes administrat ex opinione probabili, ad illam regulam Iudices sua decreta pronuntiant, & vitam suam exegerunt quotquot ab orbe condito Patriarchæ, Prophetæ & sancti denique viri ad nostra vsque tempora floruerunt:* Addi potest ex Stubrochio opiniones probabiles adeo tutas esse & inualescere, vt cum *nemo possit certò scire*, odione an amore dignus sit, sola opinione probabili nullius peccati nos esse conscios, necesse sit ad sacram synaxim accedere, ad quam præcipit Apostolus nos probare, ne rei simus corporis & sanguinis Christi, si indigne, id est conscientiâ lethali peccato sauciâ & sordidâ sumeremus; ergo vbique triumphat quæuis probabilitas, tuta & secura, quandoquidem omnia eius consilio & imperio peraguntur.

Mirum est sane viros doctos & solertes his exemplis pugnare, atque huiusmodi tenebris obscurare veritatem, sole clariorem. Non quamcumque probabilitatem, nec vniuersim omnem tutam esse censemus, sed eam semper quæ stat pro lege, & nonnunquam etiam cum libertati fauet, dummodo nullam habeat aduersam opinionem pro salute secum pugnantem, maiori, vel pari, vel paulo minori probabilitate: nam æquatâ inter adeo dispares opiniones pugnâ, quarum vna pro honesto & salute stat, altera pro commodo, victoriam illi asserimus, quæ superat æquitate causæ: sin vero benignior, vt vocant, opinio superior sit multis partibus, & deijciat alteram ad tenuissimæ probabilitatis gradum (sicuti iam aliquot exemplis demonstrauimus) securitatem illi non negabo. Et hæc est sententia Mercori, contra Merendam, aliosque rigi-

diores Theologos & forte ipsum Anonymum, cuius hinc primus nodus soluitur.

Sed cum explicatione nudâ controuersiæ, omnes tenebræ dispellantur, & veritas obscurata sophismatis aduersarij eluceat; operosius est res tractanda, & distinguendæ sunt variæ classes opinionum probabilium; vt inde manifestum fiat, quid quisque nostrum sentiat, quid res ipsa veri & certi habeat: ex hâc enim differentia probabilium opinionum, quatuor constituemus regulas, quibus tota controuersia dirimetur; & bene longæ Caramuelis Epistolæ spongia inducetur: tota res à certis principiis repetetur.

Cum opinari contingat de re quacunque, cuius absit à mente cognitio euidens, seu per se nota non sit ex nudo vocum significatu, seu desit medium demonstratiuum quod ducat ad manifestam rei in se ipsa notitiam; ex duplici capite potest diuidi in varios ordines opinio, vel à materiá, de quâ controuertitur, vel à motiuo assensus ineuidentis & infirmi: à materiâ quidem partimur opinionem in speculatiuam & moralem: illa de rerum naturâ disputat, ista de officiis & de agendis. Primi generis sunt quæcunque Philologia, Metaphysica, & Theologiæ pars dogmatica tractant: postremi generis sunt, quæ Ethica de finibus bonorum & malorum tradit, ad quæ Socrates relictis omnibus quæ supra aut infra nos sunt Philosophiam reuocauit.

Ex hac partitione opinionum, primam nostram regulam eruimus; *Quamuis ad vtramque disciplinam pertineat, & sapientis sit hominis anteponere probabiliora minus probabilibus; hic tamen delectus magis necessarius est ad partem Moralem, quam Theoricam.* Ideo prudentissime Societas Iesu quarta parte Constitutionum cap. 5. §. 4. sancit *vt sequantur in quauis facultate securiorem, & magis approbatam doctrinam, & eos Doctores qui eam docent.* Et cap. 14. §. 1. *In Collegiis* iubet *prælegi libros qui in quauis facultate solidioris & securioris doctrinæ habentur.* Et cap. 16. §. 2. vult *legi in Theologia Vetus & Nouum Testamentum & doctrinam Scholasticam Diui Thomæ:* Et certe cum innatum sit nobis studium veritatis cognoscendæ, si consequi detur, anteponenda est regnis & sedibus, si eam adire inconcessum sit, vel suspendendus est assensus, vel adhærendum probabilioribus, quæ magis ad li-

Iam accedunt: Primum censebant plures Philosophorum maxime Pyronici,& Academici: Stoici etiã non minus pudendum existimabant suo sapienti opinari, quam sperare, quod opinionem secutus obijceret se periculo erroris, ratus verum quod forte falsum est: sicut sui iuris & præsentibus contentus esse desinit, si spe suspensus, & futuri sollicitus sit. Atque adeo jubebant *nec opinione duci, nec spe moueri.* Nos vero humanæ infirmitatis conscij,& omnis fere euidentiæ expertes, opinionibus locum damus, delectum vero volumus exigi ad maiorem verisimilitudinem, & ad instituti commodum, quod quisque profitetur; vt ex Physica decerpat Medicus, quas viderit de rebus Naturalibus opiniones ad cognoscendos & curandos morbos opportuniores: sicut Diuus Thomas eas delegit, ex Philosophiâ, quas vidit magis idoneas ad explicanda & defendenda fidei mysteria. Sed multo liberiorem permittimus ex parte speculatiuâ, quam ex Morali opinionum electionem. Ex illâ sumat quisque, quod sibi visum fuerit, saluâ fide & illæsis bonis moribus; ad quos diximus sectanda tutiora. Sic venatori (quo exemplo frequentius vtimur, quod sit ad rem accommodatissimum) permittimus opinari quod libuerit, cum anceps fieret an fera aut auis quæ procul visitur, sit mas vel fœmina vnius speciei, vel diuersi generis animalis non admodum dissimile priori, sed si dubium incidat de fera, vel aue, mansueta ne sit, quam sibi perire ægre ferat is ad quem pertinet, quis non videat tum cautius agendum, ne emissâ sagittâ temere, quidquam detrimenti capiat, cui suspicatur ne forte noceat? Hoc exemplo luculentissime demonstratur primæ nostræ regulæ veritas, cum probabilia quæ ad speculationem pertinent, paribus librantur momentis, aut pugnant rationum viribus, tum pro cuiusque affectu, cuique permittimus cui voluerit opinioni adhærere; quia nullum inde malum sibi, vel aliis timere potest. Sed cum de moralibus delectus instat faciendus, quis neget tum cautiùs agendum, & deligendam illam opinionem quæ stat pro salute & lege? in hanc primam regulam sole clariorem grauissimè videntur mihi peccare, qui arbitrariam volunt opinionum electionem (quod certè Sophistarum est) cum de Theoricâ parte controuertitur. Quod vero nomen merentur, dum eam licentiam inducunt in partem morâ-

lem, non ausim dicere, nec si vellem satis graue occurre-ret. Ex hac vero regulâ soluuntur plures Caramuelis in nos objectiones repetitæ ab exemplis quæ ad partem Theoricam pertinent, qualis est de conceptione; jam enim diximus liberum esse cuique priuato, & sibi summos Pontifices permisisse ex dogmatibus paris fere probabilitatis, quæ ad Theoriam spectant, ea deligere ad quæ magis ex affectu ferebantur. Sed quid ista ad Thesim Caramuelis, & mentem Tamburini, qui in controuersiis Moralibus cum de salute æternâ agitur contendunt *tenuissima probabilitatis* pro commodo & voluptate opinionem anteponi tuto posse, opinioni quæ non solum causâ, sed etiam rationem momentis infinitis partibus superet, & desit illi tantum euidens demonstratio, qualem nullam Caramuel admittit etiam ad probandam Dei existentiam & vnitatem? Ergo omnia Religionis fundamenta conuellit, id est cuiusque arbitrio permittit sentire quod visum fuerit de rebus ineuidentibus, quæ hinc inde, nullâ spe euidentiæ paribus difficultatum momentis animam fluctuantem versant. Potest-ne Caramuel negare in hoc rerum ineuidentium & obscurcissimarum ordine, quæ insuperabilibus premuntur difficultatibus, primas tenere, quas fide jubemur credere veritates? Ergo ex principiis Caramuelis integrum & tutum est cuique quod libuerit de his rebus ineuidentissimis opinari.

Hâc primâ regulâ constitutâ progrediamur ad alteram: illam eruo ex secundâ opinionum diuisione repetitâ à rationibus dubitandi: Nam cum opinionis medium nequeat esse demonstratiuum, & ad rei, vt in se est euidentem notitiam deducere; infirmam esse oportet & formidolosam; ea vero, vt sic loquar, infirmitas oriri potest, vel ab argumẽtorum quibus fulcitur debilitate, vel à rationum vi, quibus impugnatur. Hinc oritur duplex opinionis probabilis genus, aut potius status. Nempe dum sola est, & quasi solitaria nulli aduersæ opinioni collata, quâ debilitetur, nec aliunde nutat quam à propriâ infirmitate, quod euidentes desint rationes, quibus assensus fulciatur: alter opinionis probabilis status est collatæ cum aduersâ, cuius argumentis atteritur.

Ex primâ huius diuisionis opinionum parte, secundam nostram regulam assumimus: *Eam opinionem tutam*

esse qua argumentis quantum materia moralis patitur, validis fulta; nullâ aliunde ratione aut opinione aduersâ colliditur. Atque ita nihil habet quod timeat, is qui credit se jure possidere rem, de qua nullus illi litem mouit, nec inquirenti in titulos ortum est aliquot dubium male partam à maioribus qui sibi reliquerunt: licet forte ita contigerit, sed hoc illum prorsus latet. Ad hanc regulam reuoco pœnas de reo sumptas, qui consensit testibus se accusantibus grauis criminis vltimo supplicio puniendi, quamuis enim res his argumentis comprobata sit euidenter credibilis (vt inquit Cajetanus) non tamen euidenter vera; fieri enim potest testes falso criminatos reum, & illum vitę odio aut suppliciorum metu assensisse, vt eximat se à miseriis quas putat morte grauiores: hoc enim illi permittit Tamburinus citra culpam saltem grauem. Ad eamdem regulam pertinet exemplum Stubrochij, cum quis nihil sibi conscius putat se gratum Deo & acceptum, quamuis in hoc iustificatus non sit, nec sua illi innocentia certò & euidenter constet, potest tamen accedere tuto ad sacram synaxim; atque hoc exemplo Strubochius censet omni opinioni probabili assertam securitatem: Sed longissime abest à Thesi, quam sibi probandam sumpsit, opinionem tutam esse, quamuis stet pro libertate contra legem, & paribus aut grauioribus debilitetur aduersę sententiæ, quam stabiliatur propriis argumentis. Vnde ipsummet exemplum in illum retorqueo: Nemo potest contingere Sacramenta quæcunque vt minister ea conferendi causa, vel Sacramenta viuorum recipere, nisi se se probauerit, & nullius peccati mortalis se conscium morali certitudine habeat, & abstinendum illi est omnino ab administrandis vel recipiendis Sacramentis, si hęreat dubius paribus vtrinque probabilitatum momentis, reus ne sit an expers lethalis peccati; ergo si in reuerentiam Sacramentorum quis peccat, nisi se probauerit, & post serium examen probabilius iudicet se non detineri culpa lethali: eadem certitudo & persuasio moralis adhibenda est cæteris vitæ humanæ officiis, ac proinde grauiter peccat, qui actionem facit, quam probabilius, aut æquâ probabilitate censet illicitam esse. Longe vero abest huiusmodi formido à nostrâ regulâ, id est ab opinione solitariè sumptâ validis fultâ fundamentis, & nullis concussa aduersæ partis argumentis.

Hanc nostram regulam mire illustrat, & subinde primum Anonymi nodum dissoluit, obseruatio subtilissima Mercori 1. p. art. vlt. vbi rerum, seu naturalium, seu moralium tres accuratè gradus certitudinis distinguit. Primum eumque omnium supremum vocat certitudinis Logicæ: hunc sequitur Physica certitudo, sed tanto interuallo, vt collata primæ dici debeat probabilitas Logica. Infimum certitudinis gradum occupat probabilitas, quam vocat Physicam. Rem illustrat exemplis, & singularum diuisionis partium definitionibus. Certum Logicè id dicitur, quod necessario verum, nullâ ratione aut causâ fieri potest falsum. Huius generis sunt propositiones æternæ veritatis, quales sunt hominem esse rationalem, Deum existere &c. Physicè certum id definitur quod rei naturæ, causisque propriis consentaneum est, idque fere semper fit: sed nihil vetat vitio causarum inferiorum, & superiorum vi, aliud interdum contingere; hoc genere certi dicimus hominem esse bipedem, quia solent ferè omnes vi causarum ita nasci, licet aliquando editi sint pueri vno, vel nullo pede: verum quia huiusmodi generationis humanæ vitium rarissimum est, casus censetur leuior, vt impedimento esse possit, ne semotâ omni formidine assentiar hominem esse bipedem: si tamen veritati vndequaque necessariæ & indefectibili conferatur, dici potest probabile Logicum. In infimo denique certitudinis gradu reponitur probabile Physicum, vtroque certo mutabilius, quod non solum attentâ ratione causarum superiorum & communium, sed etiam iuxta propriarum cursum variatur; huius generis sunt omnes fere Astrologiæ propositiones, vt Cœlum æstate sudum, hyeme pluuium & nubilosum esse, solem Oriente Arcturo, ciere tempestates, cum secus nonnunquam accidat hyemem siccam, æstatem pluuialem, tempus sub Arcturo serenum & tranquillum.

Hos tres certitudinis gradus, non ita sibi vindicant veritates speculatiuæ, quin rebus etiam moralibus conueniant, certitudine Logicâ veras dicimus leges Decalogi, Deum colendum, adulterium illicitum, quia nulli sunt obnoxiæ dispensationi, nullâ ratione falsæ fieri possunt. Certitudini Physicæ respondent exempla quæ huic secundæ regulæ confirmandæ & illustrandæ inseruiunt, possessio diuturna nulli suspicioni injuriæ obnoxia, persuasio innocen-

tiæ,

tiæ, cum post longum examen, nullius peccati mortalis cogitatio in mentem venit: damnatio rei, qui testibus accusantibus assensus est, licet forte tædio vitæ & tormentorum metu se falso accusarit: quia hanc leuem conjecturam non magis morari debet judex, ne damnet ad supplicium, quam Philosophus, ne sibi certò persuadeat hominem esse bipedem, quòd nasci possint, & aliquando nati sint monopodes aut apodes. Huc etiam pertinet argumentum Stubrochij, de accedente ad sacram Synaxim cum opinione conscientiæ à mortali labe purgatæ, quamuis etiam ad tertiam regulam spectet, quo loco eadem difficultas recurret. Tertij denique generis opiniones probabili Physico respondent, quas recentiores quotidie inducunt: & quamuis pro libertate pugnent contra legem & honestum, & vltro agnoscant posse esse falsas, nec minus incertas, quam Astrologorum conclusiones, volunt tamen tutas esse, & ab omni periculo damnationis & peccati remotissimas.

Hac triplici distinctione constitutâ, valide infringit Mercorus primum nodum Anonymi; qui sunt inquit illi qui jugum Christi grauant, an illi qui plus æquo leuiùs volunt, quos inter medius sedeas judex vel arbiter? Ad hæc respondet jugum conscientiæ & legis plusquam par sit, grauari à Merenda, quod ad honestatem actus requirat rectitudinem Logicam, laxari periculose conscientias, à recentioribus, qui contendant ad honestatem actus sufficere meram probabilitatem Physicam, se mediâ & tutâ viâ incedere, quia certitudinem Physicam & probabilitatem Logicam requirit. Hæc responsio solidissima & iuxta subtilissima nodum plane secat, controuersiam dirimit, nec eget aliâ luce aut probatione, quam attentâ obseruatione & lectione eorum quæ iam dicta sunt de triplici rerum certitudine subjectæ controuersiæ accommodandâ. Ad tertiam regulam accedamus, omnium in hac re grauissimam, & certissimam, de qua nihil dubitat ipse Merenda omnium probabilitatum hostis infensissimus; eam vero astruimus, diuisioni tertiæ opinionum probabilium inter se pugnantium quidem, sed vtrinque pro officio. Argumento sit superior regula de communicante ex opinione probabili se Deo acceptum esse & insontem ab omni crimine lethali. Prima etiam disputatio de absolutione moribundi, & de ba-

prismo pueri animam agentis cum aquâ ex sale expressâ, aut ex vite profluente, si elementalis desit, suppeditat exempla huius regulæ, quibus immerito putat Caramuel se probabilitatum causam perorasse, & omnes in tuto posuisse. Sed longissimè abest à speratâ victoriâ, nec attendit illis exemplis nihil aliud conuinci, quam veritatem opinionis Merendæ omnium seuerissimæ, nempe dum inter se opiniones probabiles pugnant, vtrinque pro lege & officiis, è quibus singulæ sibi suum vindicant, & nequit vtrumque impleri, tum vnum obmittendum esse, vt cedat alteri; nam cum eo deuentum est, non solum probabilibus, sed etiam dubiis, & aliâ quacunque causâ illicitis vti concessum est, immo necessarium; tum enim duæ leges pugnant, hinc religio, quæ præcipit reuerenter tractanda esse Sacramenta, vitandum periculum ne irrita fiant, & quadam ratione falsa, dum à se sanctum & saluum fieri significant, cui nihil forte conferant gratiæ; sed aliunde charitas, immo & iustitia ministrum ex officio vrgent, vt puero & adulto extremo periculo laborantibus succurrat, quâ fieri potest, etiam cum probabili opinione aut dubio, ne irritum sit Sacramentum; quia tum vrget regula, è duobus malis ingruentibus, arcendum majus & minus excipiendum; præstat autem aliquid desiderari ad reuerentiam Sacramentorum, quam deesse moribundis pueris aut adultis, & illis negare remedia, & Sacramenta, quæ forte profutura sunt; & si periculum euaserint, etiam iteranda. Det nobis Caramuel vbique similem, id est adeo necessariam non solum probabilia, sed etiam dubia vsurpandi vel excusandi causam, & tum illi assentiemur probabilia quæque secura esse. Sed adeo aliena est ab omni specie veri eius opinio, vt non putem negaturum, quin Sacramentum Pœnitentiæ, adulto; baptismi, puero collatum, quamliber necessaria & probabilia censeat, debere iterari, si periculum mortis euadant, ergo falso asserit probabilia quæque tuta esse à periculo damnationis.

Ex hac regulâ innumeræ infringuntur aduersariorum in nos objectiones, & ad illam reuoco omnium difficillimam, ex dispensationibus Pontificiis à voto solemni, à gradibus consanguinitatis ad ineunda matrimonia: neque enim sapientissimi Pontifices id vnquam paterentur, nisi ex regulâ nostrâ, cum grauissimæ causæ vrgent, id est

cùm è duobus malis, minus est eligendum. Huc etiam pertinet dubium Stubrochij de accedente ad sacram Synaxim ex opinione conscientiæ à mortali labe purgatæ. Hoc enim exigendum est ad regulam nostram, quia Deus hinc præcepto graui minatur nos ab æternâ vitâ excludendos, nisi Communione Sacramentali participes carnis illius simus & sanguinis; aliunde jubet nos cum tremore operari nostram salutem, nec semotâ omni formidine, apud se nos iustos reputare. Ergo relinquit tantum hâc de re opinandi licentiam, cum jubet nos accedere ad Eucharistiam: & nisi velis Deum non solum impossibilia, sed etiam pugnantia præcipere, concedas oportet Deum velle si probabilis persuasio adsit, nullo lethali peccato nos detineri, corporis Christi participes esse posse.

Ad vltimam tandem deuenimus regulam, quæ nihil superioribus decedat, ex quartâ opinionum probabilium diuisione deductam; cum hinc pro officio & lege, inde pro vtilitate & commodo pugnatur. Huc tota vertitur disputationis alea: hic stabilienda est regula, quam verè dixeris signum cui non minus quam Christo contradicitur. *Pugnantibus inter se paribus aut parum disparibus rationum momentis, opinionibus, hinc pro lege, inde pro libertate, nunquam deserendam primam opinionem vnicè tutam, maxime si præscribat media per se instituta ad salutem: & hic est primus hujus regulæ gradus*, cui Suares recentiorum grauissimus adhæret: *Secundus illi proximus est, neque recedendum ab opinione pro lege, etiam cum fauet rei ex solo præcepto necessariæ, nisi aduersa opinio pro libertate infinitis partibus ita vincat, vt vix tenuissima probabilitas illi reliqua sit.* Distinctionis horum duorum graduum nostræ regulæ causam dedimus, Disputationis primæ Sectione secundâ, & hoc etiam Articulo, quod opinionis stantis pro solâ re præceptâ, grauissimæ quæ aduersantur difficultates, vim extenuent, & tum ignorantia omnino à peccato excuset; at si media ad salutem instituta desint, quales sunt virtutes infusæ, Charitatis & cetera; quámlibet à peccato, si illa omittas, excuset te ignorantia, certe nisi Hæreticus & Pelagianus sis, non potes dicere saluum fore illum, qui in delectu religionum & sectarum, cum plures illi probabiles occurrunt, vnicam veram, nempe Christianam prætermiserit. Ergo quamuis nihil

habeat quo conuincatur ad Religionem Christianam amplectendam, neque aliis sua desit probabilitas, ad minus illi, quæ vnum numen colit beneficum & remuneraturum nos, si anima sit post mortem superstes; non dubitabit Caramuel, quin probabilitas & ignorantia illum excuset à peccato; nec tamen audebit vnquam asserere ex ignorantiâ supplendam vicem fidei, Charitatis,& esse idoneam probabilitatem æternæ saluti consequendæ, quamlibet sufficiat ad noua peccata excusanda.

Atque hinc forte conciliari possent SS. Patres cum huius temporis Doctoribus in hâc grauissimâ difficultate, an ignorantia iuris naturalis detur & excuset à peccato, nec sit impedimento ad salutem. Ego sane nolim committere SS. Patres cum Modernis Theologis, quia puto hanc dissentionem Ecclesiæ noxiam, pusillis scandalo, & impiis esse ludibrio. Atque vt hæc mala pro virili curemus, distinguenda censeo hæc duo, an ignorantia inuincibilis rei ex præcepto ad salutem tantum necessariæ, ad peccatum imputetur ea laborantibus; & vtrum impedimento sit ad salutem, nisi tollatur, cum versatur circa media ad salutem comparandam instituta; primum concedam Caramueli & Stubrochio, secundum Anonymo; & hoc ad minus euincunt loca SS. Patrum, quæ asserunt ignorantiam inuincibilem non excusare, id est non esse loco innocentiæ, quasi illius beneficio saluus fias; & quamuis demus non apponere nouum peccatum,nec ad culpam imputari quod ex illa oritur, non tamen supplere vicem fidei, Charitatis &c. aliorumque mediorum quæ ad salutem comparata sunt, immo nec efficere quin alia peccata imputentur, quæ fiunt cum aliquo dubio, id est cum opinione probabili, ne sint contra legem naturalem & huius generis actuum dubiorum quos dico illicitos, infiniti excidunt stupidissimo, & audacissimo cuique etiam Atheo, ergo suppetunt iustæ damnationis causæ, etiamsi demus ignorantiam inuincibilem excusare à peccato, non qualem admittit Caramuel etiam cum dubitatione, ne perperam agas contra legem, nisi dubitatio resolui possit in euidentem notitiam. Nam si hanc voces ignorantiam inuincibilem, nullis vnquam deerit Atheis huiusmodi excusatio, quia causabuntur se euidentem suorum dubiorum de immortalitate animæ, de existentia & prouidentia Numinis

solutionem non esse consecutos: & securi erunt suæ salutis, dum suis dubitationibus satisfecerit Caramuel, qui illos id genus ignorantiæ inuincibilis docuit, quæ excuset à peccato, eximat à damnatione, & indiuidua sit cum opinionibus de re ineuidenti, quæ sciri nequeat demonstratiuè, quales ostendunt se habere, dum illis Caramuel omnem euidentis certitudinis spem aufert, ergo dat securitatem salutis & licentiam sentiendi quidquid libuerit de origine mundi, de prouidentia &c.

Dices hoc argumentum pluries repetitum, valide occupatum esse à Caramuele, monito suo Dialectico, pag. 202. vbi demonstratione Peripatetica rejectâ vt impossibili & alienâ ab vsu Scholæ, nouum demonstrationis genus statuit, quo propositiones fidei qua tales Apodicticè probentur, non ratione, sed testimoniis fide tenendis. Contra hanc responsionem multa objici possunt, nedum à Philosophis, qui non facilè patientur nouam demonstratonem induci, rejectâ antiquâ ab omnibus receptâ, nec admittent huiusmodi testimonia fidei; sed etiam à Theologis, quibus nullo modo satisfacit. Quæro enim ad quodnam genus cognitionis mediorum, pertineant huiusmodi testimonia: nam tria ipse distinguit, leue à quo est dubium, graue quod parit opinionem, & demonstratiuum à quo est scientia. Atqui huiusmodi testimonia non habent rationem medij leuis, vt vltro concedet, nec demonstratiui: ergo pertinet ad media, quæ generant opinionem, ac proinde liberum erit opinari de rebus fidei quod libuerit, si ad securitatem & honestatem vniuersim sufficiat probabilitas. Secunda pars argumenti in qua posita est tota difficultas, multis probari potest: imprimis nouum & inauditum est testimonia fide tenenda, demonstrare quæ credimus mysteria Trinitatis &c. eorumque scientiam parere: deinde dicitur Apostolos fidei ministros, demonstrationum loco adhibuisse miracula, ergo illis deerant demonstrationes Caramuelis: præterea communis est omnium Theologorum sententia ex Sancto Thoma, fidei objectum differre à scibili, quod istud cogat ad assensum, ad illud vero persuadendum necessaria sit pia voluntatis affectio, vt suppleat vim argumenti. Certe si fides etiam apud Christianos induci nequeat vi probationum, nisi voluntas intellectum impellat, quid fiet Ethnicis & Impiis;

apud quod fides & fidei argumenta nullo loco sunt? Quare quidquid poterit Caramuel, totâ quâ valet Dialecticâ, admouere argumentorum, apud illos nunquam opinionis & probabilitatis fines excedet: & cum aliunde illos doceat probabilitatem quamcumque securam esse, & esse loco inuincibilis ignorantiæ, hoc secundo asserto magis à fide amplectendâ semouebit, quam omnibus argumentis possit ad illam suscipiendam impellere: & tandem eorum arbitrio relinquet fidei reijciendæ, vel amplectendæ electionem, promissâ in alterutram partem securitate. Nos multo cautiùs, multoque efficacius agimus nostris regulis, potissimum quartâ, cuius nuda & genuina interpretatio omnes argumentationum catenas, machinas à Caramuele fabricatas dissoluit & infringit: illius veritatem comprobabimus, & vim experiemur refutatione eorum quæ ex Apologemate supersunt, discutienda.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Refelluntur Appendices nouem ad Apologema.

TOTVM Apologematis robur collegit Author Epistolâ quartâ prolixiore toto reliquo opere: nam quæ præmisit illi vel adjunxit, fere sunt Parerga. Priusquam hanc Epistolam aggrediar acriori examine discutiendam, refutatis tribus prioribus Epistolis additamẽta quartæ hoc §. breui decurram, & deijciam vnicâ explicatione quartæ nostræ regulæ quam his verbis interpretor: *E duabus opinionibus, pugnantibus hinc pro lege, inde pro libertate, primam esse deligendam, hoc solum nomine quod sit tuta & probabilis, non attento gradu majoris probabilitatis, nec ratione ignorantiæ inuincibilis, quam falso dicitur includere nec quia est certa veritatis, sed quia est certa bonitatis.* Addimus, sic explicatæ regulæ nunquam à summis Pontificibus dispensatum contra hanc regulam, id est contra opinionem paris aut maioris probabilitatis pro lege stantem, & stare reputatam, in gratiam partis quæ libertati, & commodo fauet.

Sic explicata regula, omnes Caramuelis euertit argumentariones, quas vere dicere possis perpetuas à Thesi propositâ exerrationes; vt mirum sit ac pene prodigio

ſimile, hominem ſubtiliſſimum, qui à tot annis huic controuerſiæ de probabilitate, quaſi Prometheus Caucaſo adhæreſcit, non capere, aut diſſimulare mentem noſtram, à quâ longiſſime recedit omnibus argumentis quæ fuſiſſimè & verboſiſſimè proſequitur, quatuor prioribus Appendicibus ad Epiſtolam quartam.

Nemo ſane niſi huius controuerſiæ ignarus poteſt dubitare, quin tota contineatur regulis à nobis conſtitutis. Sed nulla eſt in quam non impegerit grauiter aduerſarius. Si meminiſſet primæ, nempe hâc diſputatione de opinionum delectu, non agi de rebus quæ ad ſpeculationem pertinent, ſed tantum de agendis & de moribus, abſtinuiſſet à commemoratione decreti de Conceptione, quæ eſt extra ambitum moralium quæſtionum, & fidei ſubſellium, quæ neceſſario credendis attendit non probabilibus, quorum numero aduerſarius accenſet hanc quæſtionem. Ergo nihil refert ad ſubjectam controuerſiam, etiamſi velis fidei materiam complecti; ſed de his ſuperſedeo, quia extra Theſim ſunt, & forte plura dicentur diſcuſſione quartæ Epiſtolæ. Si aduerſarius percepiſſet vim, & dimenſus fuiſſet tertiæ regulæ ambitum, obſeruaſſet ſine dubio diſpenſationes Pontificias à voto ſolemni aliaſque id genus excluſas eſſe à noſtra diſputatione. Nam quaſcunque ſolent concedere Pontifices, non exigunt ad Caramuelis, aliorumque laxorum mentem, quaſi è duabus opinionibus, quarum vna ſtet pro lege, pro voto ſolemni, altera pro libertate, etiamſi paris ſint probabilitatis, ſecundam anteponere liceat primæ. Sed id agunt ſapientiſſimi Pontifices ex aliis regulis, maximè ex tertiâ noſtrâ, cum è duobus malis, minus eſt eligendum: vel ex quarta, quæ permittit ab opinione pro lege recedere, ſi diſpenſanti videatur eſſe tenuiſſimæ probabilitatis, quæ nequeat cum aduersâ ſententiâ æquo iure contendere: hæc dicta ſint obiter quia à diſpenſationibus repetita objectio recurret Epiſt. 4.

Sed grauiſſimè idque pluries ad minus ter aut quater in vltimam regulã peccauit: & quotquot in Appendicibus habet in nos argumenta, ſunt mera ſophiſmata & falſi huius regulę ſenſus, quę perinde faceſsũt nudâ illius explicatione. Dum ſtatuimus è pugnãtibus inter ſe opinionibus anteponendã eam quælegi fauet, hoc illi jus aſſerimus non ratione

probabilitatis, ſed ſecuritatis cauſa: nam qui legi adhæret, nullum peccati & ſalutis adit periculum, quod ſemoueri vix poteſt ab aduersâ opinione pro libertate. Hâc genuinâ & ſimplici interpretatione occupauimus & euertimus duo Caramuelis ſophiſmata. Oleum plane & operam perdit, dum ita contra nos arguit: debeo eligere probabiliorem, ergo poſſum minus probabilem, In hâc conſequentiâ inconſequenti probandâ mirè ſibi placet, & vult videri adeo acutus, vt poſſit extundere aquam è pumice, oleumque de ſaxo duriſſimo, & quidlibet ex quolibet elicere: inde etiam excurrit, ſi probabiliora ſectanda ſunt, præcipi à Deo impoſſibilia. Quis enim enumeret aut metiatur gradus probabilitatum? Ne Angelus quidem ille quem Ioannes vidit metientem cum regulâ Ieruſalem celeſtem.

Sed hæc omnia euaneſcunt noſtræ regulæ nudo ſenſu; opinionem pro lege dicimus opinioni pro libertate præferri oportere, ſeu majoris, ſeu paris, ſiue etiam paulo minoris ſit probabilitatis, dummodo ſuperſit illi aliqua ab argumentis & ab Authoribus non contemnenda.

Vnâ fideliâ duos parietes dealbamus, eâdem reſponſione valide refellimus aliud ſophiſma, monito Dialectico ex primâ Epiſtolâ pag. 15. repetitum, ibique ſolutum. Si ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficit opinio Fagnani quæ eſt probabilis ſtans pro lege, ergo mea ad id ſatis eſt, quæ ſtat pro libertate, quia idem habet jus probabilitatis. Ex falſo antecedente infertur falſum conſequens, non probabilitas quæcunque ſecura eſt vi ſuâ, ſed ratione legis à quâ ſtat, & quæ ſui amantes eximit à periculo peccati & damnationis, etiamſi non ſit certæ & neceſſariæ veritatis: probabilitatem merito ſimilem dixeris Hederæ ſe ipſa debili, quæ fundamento, arbore aut pariete fulciri debet, vt poſſit aſſurgere; ita probabilitas ſecuritatem à peccato, à lege tantum habet, à ſeipſa vero, minime: tantum abeſt vt eam poſſit mendicare à commodo, à libertate, à voluptate, quibus dum fauet, miniſtra eſt Philaphtiæ, & omnium vitiorum origo.

Hinc etiam ſoluitur tertium ſophiſma numero 109. opinio quæcumque probabilis eſt certa: hoc falſiſſimum eſt, & venenum latet ſub huius vocis *certa propoſitio*, æquiuocatione; aliud enim eſt opinionem quæ fauet præcepto eſſe certæ veritatis, aliud, eſſe certæ honeſtatis & ſe-

curam: vt qui illam ſequuntur, licet indubitatæ veritatis non ſit, immo forte falſa & improbabilis, nihil tamen mali & peccati incurrant. Illuſtrandæ tanti momenti veritati, exemplo eſſe poſſunt tres opiniones initio huius articuli inſinuatæ vt improbabiles, quarum prima ad validam & vtilem abſolutionem Sacramentalem requirit contritionem perfectam, altera dies feſtos aſſerit iuſtis perinde ac peccato lethali inquinatis, ex præcepto ſingulari colendos eadem dilectione Dei ex charitate, 3. lapſum in grauem culpam noui peccati accuſat dilatione pœnitentiæ, qua reſurgat, perinde ac furem dilata reſtitutione. Si quis has opiniones quæ ſtant pro lege ſecutus, cum accedit ad Sacramentum Pœnitentiæ, cum feſtos dies colit, vel vbi primum peccauit, prorumpet in ardentiſſimum Dei amorem, & idemtidem hos Charitatis & Pœnitentiæ actus eliciet, damnabiſne peccati? Immo dices hunc errorem feliciſſimum, & quamuis ſequatur opiniones improbabiles, nec Caramuel ipſe negabit, certæ eſſe honeſtatis, licet ſint dubiæ veritatis, immo falſæ. Audebit ne Caramuel ſuis pro libertate opinionibus eam ſecuritatem aſſerere, quam vindicamus valide opinionibus pro officio&lege ſtantibus? Sed adeo ſunt in hac re diſſimiles D. Fagnani & Caramuelis opiniones, vt ſummæ ſit cœcitatis & audaciæ illas æquare, nos veriùs Apoſtoli verbis concludimus quod *infirmum & ſtultum eſt Dei*, ac legis, *fortius eſt hominibus* & libertate ac voluptate; ita plane improbabiles pro lege opiniones magis ſunt certæ honeſtatis & ſecuræ, quam quæcunque à Caramuele & à Dianâ probabiliſſimæ pro libertate inuectæ.

Hactenus ſoluimus tria ſophiſmata ex appendicibus; ad quartum accedo omnium fallaciſſimum: dicam vno verbo vere catenam vocari quam ſibi nectit & arctius implicat, dum nititur nos Ianſeniſmo illigare, illius erroris putat ſe feſtucam videre in oculo noſtro & ex charitate velle eruere, nec palpat nec ſentit in ſuo trabem erroris omnium grauiſſimi, qui poſſit incautos in atheiſmum detrudere, à quo propius eius principia abſunt quam noſtra à Ianſeniſmo. Quod ad nos attinet, ridemus toties obiectum Ianſeniſmum, & nullâ veriſimili ratione probatum, & ſæpius à nobis valide depulſum. Negamus & pernegamus ex noſtrâ de opinionis pro lege delectus regulâ, vllâ conſecutione

inferri Deum impoſſibilia præcipere, quod toties obtruditur, & nunquam probatur: neque enim vt primo Sophiſmate dictum eſt, opus eſt ſcrupuloſo examine graduum probabilitatis, quaſi ad lancem appenſæ; ſatis eſt noſſe quod nec pueri ignorant, quid ſit honeſtum, quid iuſtum; quo conſtituto conſtat eſſe tenendum, dummodo neceſſarium ſit aut probabi'e, ſiue paris, ſiue maioris aut paulo minoris probabilitatis quam aduerſa ſententia: vnde ergo infers nos velle Deum præcipere impoſſibilia?

Quia, inquis, ignorantia inuincibilis non excuſabit à peccato, ſi probabilitas non excuſet, neque enim id poteſt, niſi beneficio ignorantiæ inuincibilis quam inuoluit; & niſi excuſaret, ſeu probabilitas, ſeu ignorantia inuicibilis, Deus præciperet impoſſibilia, nempe vt ſciamus quæ ſcire non poſſumus. Reſponſio hæc, quâ vnâ nititur tota cauſa probabilitatum pro libertate, plures habet errores quam verba: ſi noſtræ deffenſionis rationem tantum haberemus, ſuperſedendum eſſet à longiore huius argumenti ſolutione: quia plene illi ſatisfactum eſt noſtræ regulæ interpretatione, de ſectandâ opinione pro lege, quam omnino à quæſtione de ignorantia inuincibili ſeiunximus, vt nihil fere commune habeant hæ duæ grauiſſimæ controuerſiæ: deinde diximus noſtram regulam poſſe conciliare diſſidentes hac in re modernos Theologos ab antiquis ſanctis Patribus. Præterea addidimus ignorantiam inuincibilem tolli non ſolum opinione probabili de honeſtate actionis, ſed ipſamet dubiâ, an res quæ inſtat agenda cum lege conueniat, & ſit permiſſa, aut prohibita vt ex mente omnium Philoſophorum relatum eſt verbis Ciceronis, ipſam dubitationem rationem habere iniuriç, vt pudendum videatur Theologo id negare de opinione probabiliſſima, rem eſſe iniquam, quod Philoſophi aſſerunt de ipſamet dubitatione. Vnde immerito nobis obiicit Caramuel, niſi probabilitas excuſet, hominem peccaturum neceſſario: hoc enim falſiſſimum eſt, nec alio probat argumento quam manifeſtâ petitione principii: quæro enim à te cur cenſeas, cum dubito non ſolum leui coniectura, ſed etiam graui argumento, an iuramentum falſi cum reſtrictione mentali ex Tamburino licitum, ſit damnandum, vt ipſemet concedis; ſi hoc iuramenti genus animo ſic comparato vſurpem, peccem neceſſariò ex ignorantia inuincibili? Ego

iuxta mea principia dicam peccare quidem, idque liberè non necessariò, quia ratione dubitationis à te ipso insinuatæ, ignorantia inuincibilis tollitur, aut resoluitur in ignorantiam vincibilem, vbi primum ortum est dubium, & cum inualuit in opinionem probabilem, ac proinde sequendam, quia stat pro lege, huiusmodi iuramentum verum esse periurium. Ergo ex meis principiis ne vel minima quidem suspicio est, me peccare necessariò ex ignorantiâ inuincibili: quando quidem ipsamet dubitatio monet ab actione suspectâ abstinendum: Cur vero tu id contendis? Nempe ex tuâ fundamentali Theologia, pugnantium inter se opinionum probabilium quamlibet tutam esse, etiam si stet pro libertate contra probabiliorem pro lege: hæc tota tua est probatio, idest nostra thesis, id est manifesta petitio principii. Ergo tela est aranearum tua argumentatio & non catena ferrea, nisi vt te alliget & deiiciat in horrendos errores.

Sed incautũ & præcipitem in nos æstu disputationis abripi video & in profundum omnium errorum delabi aduersarium, dum inuincibilem ignorantiam indiuiduam vult esse omni probabilitati: quam sibi foueam effodit, hoc asserto? in quæ præcipitia deducit homines? certe quisquis negat ignorantiam inuincibilem posse tolli aut resolui in ignorantiam vincibilem solâ scientiâ rerum de quibus opinamur, iam pluries demonstraui quòd inde idololatriam docet fieri probabilem, atheismum securum, & ab omni periculo peccati aut damnationis immunem. Superioribus argumentis hoc nouum addo, si ignorantia inuincibilis nequeat tolli nisi per scientiam rerum de quibus dubitamus immerito Apostolus Romanorum primo inexcusabiles pronunciat antiquos Philosophos, quod cum Deum cognouissent ex creaturis, vt Deum minime coluerint, illique gratias egerint, vt bonorum omnium Authori, primæ sui, & rerum vniuersi causæ. Sed quos damnat Apostolus, absoluit Caramuel; contendo enim his Philosophis quos inexcusabiles pronunciat Paulus, non defuturam ignorantiam inuincibilem, qua imbui vult omnes opiniones probabiles, vt tutæ fiant, & ab omni peccato excusent, idque dogma Fidei putat, nec posse negari sine aperto Iansenismo.

Contra hanc fundamentalem Theologiam, obseruan-

dum mihi ſtatuo, monitum dialecticum aduerſarii, ne eius probabilitatem mere probabilibus, ſed omnino neceſſarijs & certis impugnem: non poteſt imprimis dubitare, quod expreſſis verbis ex Apoſtolo retulimus, antiquis Philoſophis præſtanda fuiſſe, quæ ſuâ culpâ omiſerunt religioſi cultus & grati animi in Deum officia, profecta ex notitiâ Dei à creaturis hauſtâ, illum eſſe mundi conditorem, & rerum humanarum curam habere. Addo aliud principium non minus certum: illam Dei notitiam, quæ à Philoſophis huiuſmodi obſequia exigebat, comparatam fuiſſe, vel teſtimoniis fide tenendis, vel demonſtratione Peripateticâ, vel argumentis grauibus, intra fines probabilitatis: neque enim poſſumus comminiſci aliud genus cognitionis, qua potuerint peragi rei & inexcuſabiles Philoſophi. Tertium adiungo principium, idque certiſſimum, cognitionem illam non fuiſſe, nec primi, nec ex Caramuele, ſecundi generis, ergo tertij, nempe probabilis eſt cognitio ex creaturis, ducens ad vnius numinis exiſtentiam, prouidentiam, quæ ſubinde exigeret cultum religionis, gratum animum, &c. Ergo falſa eſt tota Theologia fundamentalis Caramuelis, omnem opinionem probabilem tutam eſſe, includere, &c. Has conſequutiones euidentiſſimas non poteſt negare, niſi velit Antiquos habuiſſe Dei notitiam ex teſtimoniis fide dignis, vel ex demonſtrationibus Peripateticis: Neque enim aliud ſupereſt reſponſum aut effugium: at primum non modo falſum eſt, ſed incredibile & ridiculum: neque enim Apoſtolus Philoſophos inexcuſabiles concludit, quod fidem repulerint, de quâ nihil illis vnquam auditum, & quomodo crediſſent ſine prædicante? ſed quod abuſi ſint notitiâ ex creaturis comparatâ: at illa, vel demonſtratiua eſt, vel probabilis, demonſtratiuam de vnitate, prouidentiâ, creatione mundi, ſe nunquam habuiſſe iurabunt Epicurus, Lucretius, nec habere potuiſſe aſſerent Nominales nonnulli, quibus ipſe Caramuel aſſentitur eodem monito, cum demonſtrationem Peripateticam dari aut confici poſſe negat: quodnam ergo genus cognitionis ſupereſt; vt inexcuſabiles ſint Philoſophi, quam probabilis, qua vna vult Caramuel omnia excuſari? Diligentius quam ſperabat, & forte optaſſet, monitum eius dialecticum obſeruaui, ſemotis probabilibus, certis & neceſſario veris cum illo egi; & eò deuentum eſt, vt vel falſus ſit Apoſtolus, dum inexcuſabiles pronunciat Philoſophos, quod creatorem ſibi notum ex crea-

turis colere neglexerint, vel deceptus sit Caramuel, cum asserit cognitionem nec fide partam, nec demonstratione, ac proinde probabilem, tutam esse ab omni peccato, & ignorantiam inuincibilem habere, quæ quisquis negauerit, sit Iansenista.

Nolo expendere alias Appendices, in quibus amicorum in se congesta encomia & in D. Fagnanum, aliosque à se dissentientes probra & dedecora leguntur prope infinita: Magis sane ex charitate & modestiâ fuisset, hæc omnia à suo libro voluisse submota, aut se inscio & inuito videri inserta fuisse. Verum non est passus nos hæc de se suspicari, nam p. 203. fatetur sua operâ, hæc omnia Apologemati addita, cum hoc elogio, *paucis lineis maiorem complecti doctrinam, quam libros integros.* Et si constitutum erat hæc euulgari, variandus fuerat stylus, ne constaret Caramuelem potius quam amicos loqui; nec erant apponenda, quæ licet vera, vix poterant saluo pudore legi; nec intelligo potuisse salua conscientia dicere, *Crispum Borgiam libro contra Caramuelem scripto rhetoricari, & eadem diuersis verbis, quibus multa folia prodigit eloqui & contra clarissimum Dominum Caramuelem Laconice dialecticari, vno folio multas quæstiones curiosas & necessarias excitare, & ex vno fundamento tribus lineis expedire.* Cætera amicorum elogia patior vera esse, sed miror voluisse laudari à Laconismo, & à breui multarum quæstionum resolutione: cum vnam hic susceperit agitandam, & omnibus paginis incipiat, nunquam desinat, eadem vbique reponat.

SECTIO SECVNDA.

Examen Epistolæ quartæ.

ACCINGO me examini quartæ Epistolæ, quæ dimidiam operis partem conficit; & vltra centum paginas distenditur, quatuor vel quinque foliis, si pluries repetita submoueantur, in compendium sine vllo dispendio perstringenda. Orditur à causis Apologematis, quas

debuisset primâ Epistolâ aperire : neque id etiam omisit, sed oblitus se dixisse, quasi tacitum, & prætermissum apponit, vt intelligas illum impulsu magis quam meditatum ad scribendum accedere, & in illum cadere quod sapientissime Quintilianus de Senecâ, *velles scripsisse suo ingenio, alieno iudicio.* Primùm ait rogantibus amicis, penes quos erat ius sibi imperandi; vt suum de opere D. Fagnani iudicium scripto proferret, diu reluctatum fuisse, multis de causis; duabus potissimum, quod labor esset ingratus, & superuacaneus: quod vix à se obtinere posset vt calamum distringeret in virum eruditum & pium, quem amat & reueretur: deinde sibi videri scriptionem fore omnino inutilem, quod censura in Merendæ librum prohibitum à sede Apostolicâ, impenderet D. Fagnano; cui cum Merenda communis esset doctrina, & vtriusque in Theologos calamus æque contumeliosus: præterea videbat iam obruendum millenis libris, qui vndequaque parabantur: denique confixum hominem Bulla summi Pontificis de Conceptione nuper edita.

Hæc omnia commentitia sunt, D. Fagnani lucubrationes Romæ, & vbique terrarum maximo piorum & Doctiorum studio excipiuntur, leguntur auidissime : vnde verius Caramuel, à tanti viri sapientiâ, excidium timet, suis probabilitatibus hoc opere labefactatis : & dum omnes cum illo pacem & concordiam ambiunt, solus ille classicum canit, vt ad bellum quietos sollicitet & accendat. Quod Romæ in Merendam aliquid pronunciatum fuerit, ex Caramuele tantum scio, mihi satis hac in re suspecto: id mihi compertum est D. Fagnanum à Merenda differre plurimum stylo & sententiis; vt non sit illi timendum, ne censura in Merendam lata recidat in eius libros. Sed gratis omnino dictum, constitutionem postremam de Conceptione damnare sententiam D. Fagnani, quam nequidem attingit, neque ad illam pertinere iam dictum est, & aliqua addemus responsione ad 12. resolutionem huius quartæ Epistolæ.

Hæc Oratoris fuco, magis quam ex grauitate Theologi præfatus, Crambem recoctam Iansenismi reponit, quo infectum per summam calumniam dicit Fagnanum, & ex ingenio acri & igneo, omnia sus déque miscet : nunc impense laudat, nunc criminatur aduersarium, vt mirum

ſit, potuiſſe vnâ paginâ complecti adeo diſſidentia. Fagnanus illi eſt Author damnandus cum Ianſenio; & ſtatim addit *ejus lucubrationes eſſe doctiſſimo calamo ſcriptas & ad rerum vſum neceſſarias; ſuiſque Vicariјs conſtituiſſe, vt regulam ex quâ diœceſim ſibi creditam, regi volebat.* Sed illum peſſime habet diſputatio de probabilitate, quam vellet amotam, ne reliquum opus careat applauſu, quem meretur. Sed quaſi illum pœniteret opus laudaſſe, & correctionem illius diſputationis conſuluiſſe, monet modico hoc fermento corruptam totam maſſam, & alicuius Theologi operâ eſſe purgandam. Sed quod frequenter Hiſtoria priſca & noſtri ſæculi teſtatur, paratam inſontibus pœnam in Authores recidiſſe, exemplo confirmat Caramuel; quam enim imprecatur Fagnano, ipſemet commeruit cenſuram & paſſum fuiſſe audiuimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Reſpondetur generatim ad totam Epiſtolam.

DIVIDIT duas in partes ſuam Epiſtolam Caramuel, primâ duodecim, quas vocat, reſolutionibus, quaſi quibuſdam machinis & arietibus, putat ſe noſtram labefactare ſententiam, de delectu opinionis pro lege; cum ne quidem attingat: alterâ, quatuor ſibi propoſitis objectionibus reſpondet. Nec felicius aut validius ſuam defendit laxiorem ſententiam, quam noſtram impugnauerit. Vna tantum nempe prima reſolutio ad rem videtur pertinere, num de probabilitate diſputatio, ſit Canoniſtarum ſubſellij, & à D. Fagnano debuerit attingi. Iura Canoniſtarum propugnabimus, vbi demonſtratum fuerit reliqua omnia parerga eſſe, & duplici vitio laborare, petitionis principij, vel ad rem nihil facere.

Paragraphvs Primvs.

Decurritur tota Epistola, & nihil probari demonstratur.

Gloriatvr sæpe Caramuel, se vnâ lineâ, vnâ distinctione, aut potius diuisione, certitudinis formalis ab objectiuâ, totam Fagnani disputationem delere; id verius in eius totum opus & maxime in hanc quartam conuenit & cadit, quam præ manibus habemus. Pauca enim & forte nulla habet, quæ ne dicam nostram sententiam lacessant, sed ne attingant quidem vno verbo: vbique extra chorum saltat. Adquid enim tanto conatu probatum it, quod vltro concedimus vsum probabilitatis licitum esse in Sacramentis administrandis, maxime cum subueniendum est puero aut adulto de salute periclitanti, habere etiam locum apud tribunalia quæcunque, apud Medicos in curandis morbis, apud Reges & Principes in Bello indicendo & gerendo, in obsequio exigendo & præstando à subditis. Quare mera calumnia est, cum D. Fagnanum grauat, quasi tribunalia quæcunque, injustitiæ & iniquitatis, bella omnia, accuset sæuitiæ & crudelitatis, artem Medicam fraudis, & omnem Ecclesiasticam authoritatem tollat. Sed cur Thesis probandæ oblitus est? Hæc omnia exigi posse ad quamcunque probabilitatem stantem pro libertate contra opinionem probabiliorem & communiorem pro lege & officio? Nec validiùs aut sincerius agit resolutione nonâ, quam septem superioribus; cum D. Fagnanum conatur contradictionibus implicare, suâ de rebus fidei necessitate medij aut præcepti credendis, sententia. Sed quid ista ad nostram quæstionem de opinionis delectu pro lege? De resolutione decimâ illud pronuntio, non minus alienam esse à subjecta Thesi, quam sit à mente SS. Patrum, illa quam genuinam & litteralem putat verborum Christi interpretatio, ***Iugum meum suaue est*** &c. id est lex Christi nunquam obligat, si de eius sensu sit probabilium opinionum pugna, etiam si probabilior stet pro legis vinculo. Des mihi vnum SS. Patrum vel Interpretum, cui vnquam in mentem huiusmodi loci ea venerit

venerit interpretatio, & tum assentiar tibi; sin minus id possis, dicam te nouum & quintum Euangelium euulgare vt ignotum toti Ecclesiæ. Atrox calumnia est, incredibilis & superioribus grauior vndecima resolutio, dum ais eius doctrinam sceleris accusare innúmeras sanctissimorum summorum Pontificum operationes, dispensationes & leges: nec alia ratione adeo grauem accusationem probas, quam ab vsu probabilitatum generatim, quem omnes concedunt solitum adhiberi ad huiusmodi dispensationes: sed vt ad rem faceret tua resolutio, *Porro vnum erat necessarium* vt Thesim probares, has omnes scilicet leges, aut legum dispensationes prodiisse à summis Pontificibus, ex tuâ regulâ, nempe ex opinione pro libertate, contra opinionem pro honesto & officio. Sed absit eam notam sedi Apostolicæ, vt eius hostes possint vnquam inurere, nempe desertâ causâ legis diuinæ, non solum æquitate, sed etiam probabilitate superiori, captasse alicuius temporalis commodi aut voluptatis jucunditatem, si quæ vel tenuissimæ probabilitatis species fauerit.

Eiusdem furfuris, sed magis aliena à subiectâ Thesi est duodecima resolutio, seu calumnia; doctrinam D. Fagnani accusare sceleris Bullam Alexandri VII. de immaculatâ Conceptione ad instantiam Regis Hispaniarum nuper editam. Sane cum quæstio de Conceptione toto genere differat à nostrâ, quæ sit de agendis & de moribus, altera vero de probabili assensu rei, quæ ad speculationem pertineat, nihil prorsus facit ad nostram Thesim; nec aliâ de causâ videtur huc intempestiuè ascita, quam vt aduersario creet inuidiam, atque vt imponat Lectoribus magno illo Iansenismi & Conceptionis strepitu: & cùm nequeat rem argumentis conficere, tenebras & offucias huiusmodi parergis diffundat & inducat.

Quod superest Epistolæ in duas partes diuisæ, priore lacessitis per calumniam aduersariis, alterâ conatur se suamque laxiorem sententiam purgare à tribus, vel quatuor notis: sed vbique illum bona fides deserit, nec meliore se defendit quàm hactenus nos accusauit: vbique eodem genere sophismatum pugnat, quod Logici vocant à sensu restricto ad amplissimum, à specie ad genus: concedimus ab orbe condito inualuisse probabilitates, sed omnes legitimas, omnes tutas fuisse, hoc negamus, & tu ne

vno verbo quidem probas, ergo continuo Paralogisas, dum à pag. 97. ad 150. vsque, ab vsu legitimo probabilitatum pro lege stantium, putas nullum probabilitatis vsum posse timeri aut damnari. Quæcunque igitur per multas paginas congeris, hoc vitio laborant, vel pertinent ad vsum probabilitatis generatim, quem diceret Cajetanus permissiue non positiue licitum, id est aliquâ occasione posse fieri securum & honestum, cum legi & officio fauet. Si aliquod exemplum afferas consentaneum tuæ regulæ de delectu opinionis probabilis pro commodo contra honestum, non probas licitum esse & honestum.

Possemus, vt vides, abstinere à diligentiori discussione tuæ Epistolæ, cum vna fere responsione refellatur. Sed vbi in tuto D. Fagnanum contra tuum Apologema posuimus, non erit forte ingratum nec inutile lectoribus, si demonstremus te non magis tuam causam valide tutari, quam nostrâ impugnaueris. Expendam igitur nostra argumenta, eorumque robur & vires experiar contra tuas responsiones, vt ex illâ collatione ac pugna magis veritas eluceat. Hoc articulo discutiemus tuam primam resolutionem quæ fere vna digna est cui aliquid temporis impendamus.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

An quæstio de probabilitate ad solos Theologos pertineat, an possit etiam à Canonistis attingi.

ÆGRE fert Caramuel quæstionem de probabilitate à D. Fagnano disputatam, *Quod sit*, inquit, *Theologica, subtilis & grauis; quod vtrinsque Philosophiæ, supponat penitiorem notitiam, se erigat supra Canonistarum Cothurnum.* Ego contra, nullum esse scientiæ & disciplinæ genus, cui non sit opus hac de probabilitatibus controuersiâ statuo, ac proinde illius veritatem omnibus indagandam, sed præ cæteris Iuris Ciuilis & Canonici consultis; quod delectus probabilitatum magis ad vsum quam ad Theoriam spectet; quod experimentis rerum debeat potius comprobari, & possit euidentius quam argumentis; quod subtilitatibus Theologorum rei grauissimæ pondus

frangatur: quod argutiis Scholæ in fumum euanescat: & si cui tandem facultati asserenda sit præ cæteris quæstio, Iuris Canonici consultis esse vindicandam. Cur ita sentiam, cum aliqua Theologiæ, cuius mysteriis initiatus sum, & quam profiteor, specie injuriæ paucis aperiam.

Cum pluribus sæpissime hac de re contuli, digna sane omnium sapientum indagine & studio, multorum dicta excepi: sed nulli magis placuerũt mihi, aut visi sunt veritatem assecuti, quam Iudices & ex Parlamentis nostris Senatores doctrinæ, & integritatis fama celebriores: quos audiui sæpius indignabundos, ac pœne execratos, arbitrarium illum à nostris Theologis inductum probabilitatis vsum; sancte iurares actum esse de Iudiciis, de totâ societate humanâ, si è rebus controuersis (quales fere sunt omnes, quæ Legum, quæ Iuris ambitu continentur) integrum sit & tutum quam libuerit partem amplecti, eâ præsertim laxitate & licentiâ, quam me apud Dianam legisse, illique probari referebam: hoc ius eligendi quam placuerit sententiam Iudices posse non solum ad amicorum commodum vsurpare, sed etiam caro vendere litigantibus, illique se parti addicere, quæ plures pecunias numeret. Et si contingat idem causæ genus iudicandum alio tempore, à diuersis actoribus, posse iudicem quam priori lite secutus fuerat, sententiam retractare, & in diuersam abire, si alliciant largiora munera. Hoc dictum volebat Diana, vĩ solius legis naturalis, non attentâ ciuili, quæ si jubeat iudices abstinere à muneribus, illi parendum est. Hæc à Theologis tradita ex probabilitatum promptuario, non magis æquis auribus, quam apertas blasphemias audiebant Senatores æquissimi & iuxta Catholici, ex Parlamento Tholosano pietate summâ & integritate pari celeberrimo. Immo mihi dictum est ab vno, eoque subtilissimo, sibi diligentissime quæsitum in ferendâ sententiâ arbitrarium illum probabilitatis pro amico vsum, nec vsquam repertum; quod crederet se saluâ conscientia nunquam posse ab opinione quæ sibi videretur propior & magis consentanea legi recedere; & hoc sibi summâ necessitate à Deo & à Principe indictum reputabat. Ego sane pluris facio hos in iure dicundo versatissimos, quam Dianam, Caramuelem, aliosque in Exercitationibus Scholasticis subtilissimos Theologos: sed præ omnibus audiri velim Iuris Canonici con-

sultos, & inter Canonistas vnus mihi sit instar omnium D. Fagnanus: nec hæc ex affectu priuato, vel præpostero iudicio quis à me dicta interpretur, meæ sententiæ causam aperiam, quod huius controuersiæ obscurissimæ, iudicium putem ad summos Pontifices pertinere, & ab illis decidendum, nisi forte iam olim suis decretis definierint, perpetuâ illâ ad omnes causas ambiguas responsione, cum de salute & de lege agitur aduersus commodum & libertatem, ***in dubijs tutiorem partem esse eligendam.*** Quinam verò ex omnibus litterarum professoribus mentem Pontificum nouerunt certius, ijs, qui Pontificia decreta die noctuque versant, interpretantur, & ad singulas paginas occurrit istud effatum, ***In dubiis*** &c. videntque nihil magis à Pontificum sensu alienum, quam quod comminiscuntur recentiores Scholastici, has responsiones consilia esse, non præcepta. Atque hâc vnâ solutione, qua Tyrones muniuntur, illudi sacris Canonibus ægerrimè ferunt peritissimi viri, & legum Ecclesiasticarum aut Diuinarum studiosissimi; vt mirum non sit, si interdum asperiora verba illis excidant, in eiusmodi præposteras legum Pontificiarum interpretationes.

Sed præ omnibus Iuris Canonici consultis, de hac controuersiâ disputandi jus habet D. Fagnanus, quod Canonistarum & Theologorum nulli, mens Pontificum compertior fuerit, quam recentiorum à quinquaginta annis Consiliario, & Superiorum Interpreti subtilissimo: vnde tanquam scriba doctus proferat de Thesauro suo noua, quæ ex ore quinque aut sex Pontificum hausit largissime, & quæ ex antiquorum decretis continuâ lectione collegit: vt Volusianus de Augustino, quæ ignoraret legi deesse, nihil dubitauit asserere; ita quæ nescit D. Fagnanus è Iure Canonico, in legibus Pontificiis desiderantur

Sed imperitus est (inquit Caramuel) rerum Theologicarum, & quæstionum Metaphysicarum; miserabiliter confundit probabilitatem cum certitudine, aut improbabilitate, necessitatem medij cum necessitate præcepti &c. Non poterat Caramuel infelicius instituere hallucinationem Fagnani de rebus Philosophicis ac Theologicis Catalogum, quam exordio à calumniâ apertissimâ: ex hâc vnâ & primâ discimus omnes. Asserit apud Fagnanum miserabiliter confundi certitudinem cum moralitate, quamuis passim

toto genere diuidat & numero 99. distinguat vt causam ab effectu. *Ex hoc fundamento apud aduersarios inconcussò, deducunt* (inquit venerabilis Senex) *omnes suas conclusiones: qui eligit quod probabile est in actibus humanis, prudenter non temere agit. Quare tota vis præsentis disputationis versatur in hujus asserti principij intelligentiâ; in moralibus sufficere certitudinem ex probabilibus.* Sed magnam his verbis latere ait fallaciam; aliud *enim esse monet accurate obseruandum, sufficere ad rectitudinem moralem ex probabilibus certitudinem, aliud sufficere certitudinem probabilem.* Hæc enim duo differunt vt causa & effectus, quia certitudo moralis est ex probabilibus, non seorsim sumptis, sed simul junctis, atque hâc consensione & conuenientiâ, plurium testium aut argumentorum, res fieri potest certa moraliter, & idonea ad honestatem moralem, quare nulla est hæc consequentia, certitudo moralis consurgit ex probabilibus; ergo probabilia sunt moraliter certa. Est enim Sophisma quod vocant à sensu collectiuo ad diuisum: probabilia multa si jungas, certitudinem moralem efficiunt, quæ sufficiat ad verum practicum, & ad dictamen prudentiæ; si diuidas, non exeunt probabilitatis, seu formidolosæ cognitionis fines; quia vt dicitur quæ non prosunt singula, multa juuant, maxime si conspirent & in vnum rei finem tendant. Falsa est igitur prima accusatio certitudinem moralem ex Fagnano cum probabilitate coincidere: verum quidem est ex probabilibus junctis asciscere certitudinem, sed addit distingui vt à suis causis, vel toto genere differre probabilia à certis.

Mirum est secundo loco obijci quod Caramuel ipse manifeste peccat, apud ipsum necessitatem præcepti, confundi cum necessitate medij. Diligenter quæsiui apud Caramuelem hoc distinctionis genus summe necessarium ad subiectam controuersiam, vt præ omnibus obseruauit Suares & nos multis locis notauimus, sed apud Caramuelem nunquam legi nisi vt D. Fagnano illius inscitiam improperaret. Iniquior est tertia calumnia: *Honestatem actus cum honestate objecti, bonitatem formalem cum materiali, malitiam absolutam cum conditionatâ, miserabiliter à Fagnano confundi*: in quo non minus sit culpandus, quam si quis de cane latrabili enuntiet quæ de sydereo, aut Bellico passim leguntur apud Astronomos & Architectos. Hic ite-

rum respondeo quod alio loco dixi: Caramuelem in alieno oculo festucam obseruare, nec in suo trabem sentire. Non ignorat D. Fagnanus Analogorum, quæ vocant attributionis, rationes & leges, vt plura idem nomen sortiantur ab vno quasi fonte & capite, cui sit eximium & singulare. Nihil opus habemus doceri à Caramuele veritatem vni inesse iudicio mentis, sicut bonitatem aut fini, aut voluntatis affectibus, & sanitatem solis animantibus conuenire, & inde nomina veri, boni, sanique deducta illorum causis, signisque attribui, Dialecticæ Tyrones, non ignorant à veritate formali, quæ insit iudicio res dici, veras objectiue vt mensura, causaque veræ nostræ cognitionis, propositiones autem seu voce, seu scripto expressas veras dici, quod mentis conceptum significent; eadem analogiâ à sanitate & incolumitate corporis humani, sana dicimus remedia, quod causæ sint sanitatis effectrices, sanam dicimus crisim, quod sanitatem prænunciet: eadem deriuatione nominum à bonitate finis media propriæ bonitatis vacua, bona appellamus à bonitate formali affectus; objecta bona censemus eodem plane sensu, quo remedia diximus sana appellari. Hæc est mens D. Fagnani; quid habet quod carpat Caramuel? sed falsam accusationem verissimâ depulimus; ille paradoxo nouo honestatem actus non solum distinguit à bonitate objectiua, sed quod inauditum est apud omnes (nisi forte apud Caluinistas, qui se priuato spiritu gloriantur credere quæ verbo Dei nullo aut scripto aut tradito extant, id est se formalem veritatem sine vlla objectiuâ consecutos) Caramuel contendit honestatem, veritatemque actus seu formalem constituendam, cui nulla objectiua respondeat, & hanc subtilitatem Scholasticam vitio vertit Fagnano ignorasse: sed gloriari posset se id nescire quo vno Caluinistæ sese in omnium errorum voraginem præcipites, & transuersos agunt.

Sed esto vincant Theologi Canonistas, vincat Caramuel Fagnanum peritiâ rerum & distinctionum Metaphysicarum; cedant illi omnes necesse est Pontificiarum constitutionum & disciplinæ Ecclesiasticæ scientiâ; vnde repetenda est tota hæc controuersia; quis enim nesciat hîc quasi proram & puppim esse, has vtriusque iuris dignitates, primam in dubiis tutiorem partem esse eligendam, alteram vero qua nihil frequentius ipsi vsurpant, de iure potiori

possidentium. Hoc vero differunt ista duo axiomata, quod prius de dubio aduersarios impugnet, eiusque sit illis sustinendus impetus, è contra vero nos lacessant iure possidentis quod in legis ambiguo seu controuerso sensu, standum pro libertate esse contendunt: hoc duplici quasi axe, tota disputatio voluitur, sed Fagnanus à numero 170. vsque ad numerum 289. argumentis euidentissimis demonstrat Theologos recentiores, qui probabilitatis vsum laxarunt, verum latuisse sensum harum regularum, quibus totum fere ius humanum, diuinumque complexi sunt summi Pontifices, & contra illorum mentem vtramque falsasse, priorem quidem nimiâ restrictione, posteriorem laxatione supra omnem modum effreni. Quid ergo solidi & veri adstruere possunt in hâc controuersiâ, cuius duo fundamenta à summis Pontificibus constituta conuellunt?

ARTICVLVS SECVNDVS.

Prima classis argumentorum pro delectu opinionis à lege stantis, ex principiis communibus prudentiæ & conscientiæ.

CARPIT passim Caramuel D. Fagnanum, quasi logicæ ignarum, iactat vna linea se omnes eius argumentationes delere; accusat illotis manibus contigisse quæstionem inconcessam Canonistis, solis Theologis permissam & eximiam. Operæ pretium me facturum puto, si argumenta D. Fagnani, & Mercori, ordine & methodo commoda Lectori, in varias classes distincta, ad pugnam in aduersarium educam: quæ cum ne quidem dignatus sit referre, & vix quidquam, nisi contemptim, ad illa reposuerit; refellam, non quæ dedit solum, quæ pauca ac penè nulla sunt; sed quæ etiam comminisci posset responsa. Quæcumque verò Mercorus & Fagnanus argumenta habent, ad quatuor capita reuocantur; veluti quadrato agmine aduersarios impetunt: primùm repetitur per locum intrinsecum, ex principiis prudentiæ, & conscientiæ, quibus malè conuenit eum probabilitatibus stantibus pro commodo, contra honestum. Secundum etiam à priori, sumitur ex diuersis vitæ humanæ & Christianæ institutis,

qualia sunt Medici, Iudicis, & probi hominis ac Christiani, qui certiora vbique sectantur, & minus tuta fugiunt. Tertium per locum extrinsecum, conficitur variis testimoniis Scripturæ, Iuris, Patrum & Theologorum in idem concinentibus, nempè in dubiis tutiorem partem ex præcepto, non ex consilio tantùm, eligendam. Vltimò quasi à posteriori arguitur, à malis quæ liberior probabilium opinionum quotidiè parit electio. Iis quatuor argumentorum generibus continentur egregiæ Fagnani & Mercori disputationes quarum medullam, compendium & Apologiam dabimus. Vis prioris argumenti in hoc posita est, prudentiæ (seu quod idem est) conscientiæ iudicium vltimum, & dictamen de agendis, firmum esse oportet, exclusa omni dubitatione aut formidine, ne honestum lædas commodi & voluptatis gratia, ne in legem Dei pecces, ne ab officio priuato iudicis, vel communi hominis Christiani recedas: atqui ab hoc certo iudicio, longissimè abest opinio quæ libertati fauet, minor aut par probabilitate illi, quæ salutem & officium in tuto ponit, ergo est contra leges prudentiæ & conscientiæ, priores opiniones his posterioribus anteponere. Hæc est summa argumentorum primæ classis cuius partes breui expendam.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Probatur maior seu prima propositio argumenti, certitudinem requiri ad dictamen conscientiæ.

OBIECTVM & dictamen firmum esse oportere; seu quod perinde est, eum qui prudenter agit, neque ignorare neque dubitare posse, sed pro comperto habere, opus suum licitum esse & honestum: Hoc apertè conuincitur, ipsa prudentiæ definitione, quæ ex Aristotele 6. ethicorum, est recta ratio agibilium: ex August. lib. 83. quæstionum, est cognitio rerum operandarum & fugiendarum: est etiam perfectissima virtus, immò & forma virtutum omnium moralium, quæ proinde debet certo & infallibiter attingere suum obiectum, seu bonum honestum, & conueniens homini, quatenùs ratione ducitur & præstat

cæteris animantibus. Id verò nequit prudentia, quandiu eius iudicium nutat, quia recta ratio dictat, quæ sunt vera & honesta: quandiù verò suspensa est, aut cum formidine in vnam partem prona, quasi fortuitò attingit verum & honestum, à quo sentit se posse aberrare. Vnde si operi se accingat animus cum hac formidine, imprudenter agit; quia incertus est an sibi sit nociturus; & obiiciet se periculo grauis damni. Oportet igitur obiectum prudentiæ certum esse, & sine hæsitatione, illi firmo iudicio adhærere. Neque propterea æquanda est scientiæ prudentia, quasi paris sit cum illa certitudinis: multis enim ab eâ distat gradibus; quatuor potissimum, quos subinde numerabo; omnes ab hoc primo discrimine deriuantur, quod scientiæ vndequaque necessitas, & firmitas, insit à se & ab obiecto: quia incorruptibilia percipit certâ & necessariâ demonstratione: prudentia verò necessariis & indubitatis regulis contingentia subiicit: dum quis intuetur corpus singulare coloratum, licet corruptibile sit; certus est se illud videre; ita prudentia, operis quod momento perit, certo ictu & iudicio honestatem, omni sublatâ dubitatione attingit. Etsi quando scriptura prouidentiam humanam à diuinâ distinguat, quod nutet & incerta sit; de euentu interpretandum est, non de obiecti honestate; quia interdùm sana & sancta consilia, infaustos exitus habent; sed quamuis euentus sit incertus, imò veritas non sit omninò comperta; eius tamen honestas est indubitata. Licet non certo sciam immò falsum sit, perfectam contritionem esse vnicum, homini in peccatum lapso, præsidium & remedium, quo veniam consequatur, & credibile sit, attrito validè remitti peccatum absolutione sacramentali: Ego tamen perindè curabo contritionem illam elicere, ac si ab illa vna possem iustus & saluus fieri: esto fallatur qui enititur conteri, quasi ad veniam hoc sit illi vnicum remedium, nihil tamen peccat, immò certus est honestatis illius actus, quamuis dubitet an contritio sit vnicum medium ad salutem, quod ipse vt vnicum arripit. Ex hac primâ, certitudinis scientiarum & prudentiæ differentia existit altera, quod scientiæ certitudo omnimoda sit, siue causas proximas, siue communes attendas: neque enim conuenit, nisi rebus æternis & incorruptibilibus: prudentiæ verò quæ competit necessitas, moralis est, & nascitur ex pluribus probabi-

libus aut ex variis hominum testimoniis; quæ licet seorsim sumpta, vel ex communi conditione hominum (quibus fallere & falli ingenitum est) ad summum probabilia sint; si tamen inter se conueniant, vix te in errorem inducent. Atque hoc certitudinis infrà scientificam gradu, sistit prudentia: neque maioris appetens, neque minore contenta, ad rectam operationem; quæ nequit constare, nisi sit ex certa conscientia. Quod nonnulli putant conuinci illo Romanorum 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Vbi glossà, *fides nostra vult vt homo agat hoc quod bene intelligit esse agendum; & peccatum est quod aliter fit, quàm probatum est.* Conscientiæ ergo iudicium, idem est ac prudentiæ dictamen, quo actio humana dirigitur; atqui iudicium conscientiæ certum esse debet, ergo & prudentiæ. Consequentia probatur & minor. Qui incertus agit, amat periculum, in quo periturus est, Deum contemnit, sicut is spernit amicum, si ab eâ operatione nolit abstinere, à qua timet ne lædatur.

Ex duabus superioribus differentiis, scientiæ inter & prudentiæ necessitatem, adiungimus tertiam, quod scientiæ certa veritas, metienda sit obiecto in se immutabili & necessario; prudentiæ vero, desumi & hauriri debeat, à recto appetitu probi hominis, in finem & honestum bene affecti. Cum enim prudentiæ sit curare, & præcipere homini, quid ex officio agendum sit, ad finem consequendum: & hoc lege æternâ in se ratum & constitutum, interdùm à nobis ignoretur, & aliundè instet occasio, & tempus illud implendi, non potest certior & tutior ad inquirendum ratio suppetere, quam si consulatur probi & sapientis hominis, omni prauo affectu purgatus, ad bonam mentem, atque ad finem honestum propensus, atque ad officium accinctus animus. Et hoc maximè differt prudentia, à duabus aliis sibi consortibus mentis virtutibus, nempe ab arte & scientia; quod istæ intellectui dent tantum operandi rectè, iuxta proprias cuiusque regulas facultatem, non studium & affectum: at prudentia aliæque virtutes morales, quæ hominem studiosum faciunt, non solum vim & potestatem conferunt rectè agendi, sed etiam affectum accendunt. Hinc fit eum peius contra prudentiam peccare, qui volens & sciens perperam agit: at contra scientiam & artem, hic leuius censetur errare, qui ele-

ctione non ignorantia, aut impotentia, ab earum legibus recedit. Non peccat contra grammaticam, qui volens & ex industria solæcos miscet orationi, vt simulet se imperitum, & barbarum agat; sed qui inuitus & nesciens in illos errores impingit. Hinc etiam fit demonstrationi Mathematices, aut artis operi, nihil deperire, quocumque statu sit animus, aut quocumque affectu, vel fine ducaris, seu lucro, seu vanæ gloriæ, seu veri studio: at prudentia maximè exigit, vt sedatus sit animus, nulli perstrepant aut dominentur immoderati affectus, appetitus in finem feratur, nec prudentiæ consilia & præcepta respuat, vt media quæ præscribet eligat & probet, ergo à lege æternâ, vel ab appetitu recto finis, tanquam à legis ęternę vicariâ facultate, petendum est certum prudentię & conscientię dictamen.

Ex eodem fonte hauritur quartum, scientiam inter & prudentiam discrimen, quod in scientiarum serie & ordine, tota à principiis euidentia, & certitudo, deriuetur in conclusiones; ita vt si principia vel minimum nutent, vel aliquid obscuri habeant, illud vitium necesse sit conclusionibus inhęrere, nec aliundè curari possit: at prudentiæ res paulo aliter se habent; licet interdùm nutet principium, & de illo dubites, potes aliundè conclusionem certam habere, ex variis titulis, & à possessione, ab vsu Ecclesiæ, à necessitate grauius malum euitandi, certitudinem accersere. Cuius rei innumera suppetunt exempla, & iam plura dedimus in re Sacramentaria. Quis neget multo probabiliorem esse hanc formam baptismi ex Caietano, Ego te baptiso in nomine genitoris, geniti, &c. quam sit materia ad idem Sacramentum, aqua ex sale defluens, aut expressa? sed quamlibet sit dispar vtrimque probabilitatis ratio communis, & speculatiua; si formam illam adhibeas citra necessitatem, omissâ communi, non minus peccabis, quam si eadem vrgente necessitate, renuas puerum moriturum cum aquâ ex sale baptisare. Sed dum adeo dubiam materiam adhibes, vt necessitati & saluti consulas, vel citra necessitatem à formâ probabilissimâ abstines; quid ni potes opinari incertam esse materiam, qua vteris, & quam non audes formam vsurpare, validam esse? Vnde constat diuersissima esse iudicia in vniuersum de re Sacramentaria, à particularibus: cum hæc certissima sint;

illa dubia, aut ad summum probabilia; & interdùm illa probabilissima sint, & ista improbabilia, vt satis exemplo allato patet. Non minus commodum ad rem istam exemplum suppeditant militaturus Regi subditus, aut alienigena. Vt se illi sacramento addicat extraneus, oportet compertum habeat, bellum quod Rex suscipit, iustum esse: at subdito satis est, si illum lateat iniustum esse. Et quamuis id suspicetur, aut probabilius sentiat, si ad militiam Rex vrgeat, potest & forte debet parere; quia ad eius officium pertinet, potius mandata Principis implere, quam anxiè inquirere an iniusta sint. Quis filium ab obsequio & reuerentia in patrem liberet, quamuis vehemens sit suspicio ex adulterio natum? His & similibus exemplis quolibet argumento validioribus, contendunt Theologi, contra Ioannem Sanctium & Paschaligum, posse stare dubium speculatiuum de valido Sacramento, de iusto bello, de patre incerto, & tamen iudicium prudentiæ practicum certum esse. Non potest negari, baptismum cum formâ & materiâ dubiâ, si aliud non suppetat remedium ad salutem morituri, esse necessarium; non licere subdito detrectare militiam, quamuis ius belli sit dubium; neque filio recusare obsequium incerto patri. Sed inquies, quì fieri potest vt conclusio certior sit principio, seu effectus perfectior causâ, cum quidquid habet necessitatis, aut virium, à principio, vnde oritur, mutuo accipiat? Id verissimum esse de progressu scientiarum, & assensu speculatiuo iam monuimus: secus est de agendis, quorum iudicium ex prudentiâ completum est, & omnibus attentis statuit, quid pro tempore facto sit opus: vnde si casus vrgeat, si auertenda sint grauiora mala, dubiis & incertis, omni dubitatione semotâ, vtendum est; quæ nisi excuset necessitas, sacrilegio vix carerent.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Probatur Minor, seu secunda pars argumenti; hanc certitudinem prudentiæ deesse sequentibus opinionem probabilem pro libertate.

HANC prudentiæ, & conscientiæ certitudinem, asserit Mercorus octo articulis prioris partis, & euincit decem aliis, hunc gradum certitudinis repugnare opinioni minus probabili, quæ libertati studet, contra præceptum. Summa autem omnium probationum, quas fusè decem articulis prosequitur, nempe duobus vltimis primæ partis, & secundæ octo prioribus, hac argumentatione continetur. Opinio probabilis stans pro libertate, potest attēdi vel secundum se & solitariè, vel collata cum opinione aduersâ, æque aut magis probabili, quæ præcepto & saluti consulit: atqui neutro statu potest habere certitudinem illam moralem, quam conscientiæ & prudentiæ vindicauimus, vt necessariam ad rectam operationem: ergo nullâ ratione, competere potest opinioni probabili, certitudo moralis, quam illi asserunt recentiores: ac proinde negant minorem; sed probatur quoad singulas partes; & quoad priorem quidem, si opinioni probabili competat illa certitudo moralis, vel illi inest à seipsâ, seu à principio vniuersali, à quo pendet & deducitur, vel ab aliquo principio extrinseco, quale est illud, in baptismo collato cum materiâ dubiâ vrgente necessitate, ex illa regula, quæ cogit dubium etiam Sacramentum administrare, nempè è duobus malis minus esse eligendum; atqui ex neutro capite potest repeti hæc certitudo moralis, ergo electio opinionis probabilis pro libertate stans, non potest esse à prudentiâ & conscientiâ.

Vt probetur Minor, & liberior sit disputationis cursus, atque apertus scopus, quo omnes probationes colliment, sumamus exemplum à pictore, qui diem festum audito sacro totum impendit tabellæ pingendæ; non potest esse immunis à reatu diei festi violati, si dubius hæserit, an sibi liceret eo die pingere; nisi certus fuerit moraliter, nihil mali aut peccati inesse huic operi. Vnde vero hanc cer-

tam persuasionem habet? non ab aliquo principio extrinseco, quale est illud sæpius memoratum, de eligendo minori malo, verbi gratiâ operis alicuius die festo conficiendi vt familiæ oppressæ consulatur: quia ab hac disputatione submouemus quoscumque necessitatis casus, & rem ipsam propriis meritis ac principiis metimur. Quo ergò fundamento nititur, illa persuasio picturam illicitam non esse die festo? non rectitudine voluntatis ad finem honestum, & ad pietatem propensæ, vndè diximus interdùm validè firmari iudicia prudentiæ; quia stat contrà piorum sensus & reuerentia in res sacras, vnde non superest aliud cui innitatur, certa illa persuasio pictoris, quam propositio generalis hæc, non est illicita pictura die festo; quæ ad summum supponitur probabilis, non indubitata, atqui ex illâ non potest deduci certa conclusio prudentiæ: quia manifestè repugnat regulis logicæ, certiorem esse propositionem particularem, generali, cui subordinatur, & innititur, vel firmiorem conclusionem qualibet præmissarum, cum debiliorem sequi debeat: ergo nullâ ratione fingi potest, iudiciũ prudentiæ certum, hauriri à propositione generali dubia probabili.

Hanc certitudinem necessariam ad humanarum actionum honestatem, prudentiæ singularem, & ab ea alienam esse opinionem, vt stat pro libertate, seu solitariè sumptam, seu pugnantem cum aduersâ pro lege, probat D. Fagnanus. Primum quidem de opinione probabili solitariè sumpta, à numero 44. ad 124. viginti sex argumentis, & solutionibus nouem objectionum; opinioni vero pugnanti cum aduersâ, repugnare certitudinem moralem, conuincit septemdecim argumentis 125. vsque ad 171. prioris vero quæstionis statum; & quo omnia eius argumenta colliment, egregie declarat numero 110. eam à se impugnari opinionem pro libertate, quam vbi quis nactus fuerit suis affectibus indulgentem, & inseruientem commodis, illi mordicus adhæret, nec quidquam curat inquirere contrariam, vel illam moratur, quamuis probabilior sit & tutior; sic apud se reputans vt prudenter agam, vel saltem errorem & peccatum euitem, satis mihi est, opinionem quam sequor probabilem esse, aduersam nec inquiro, nec curo. Quisquis ita adhæret probabilibus, assumit probabilitatem in finem & regulam suarum operationum, quod illicitum esse multis probat. Sed omnia argumen-

ta continentur his verbis Ecclesi. 32. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* Quæ egregiè conueniunt prudentiæ moralium virtutum primæ; repugnare vero opinioni, probat numero III. octo differentiis constitutis prudentiam inter & opinionem, quod illa virtutum forma, ad rectum & verum non qualecumque, sed stabile, certum, inuariabile fe-ratur. Opinio vero indifferens sit ad verum, falsum, rectum & obliquum, & si quando ad verum tendat, illud cum formidine attingat, ideoque est extra genus virtutum.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Duplex Responsio ad argumentum 1. reijcitur; 2. explicatur.

HÆC probatio adeo visa est efficax & aperta Vasquesio, vt maluerit asserere, formidinem non repugnare iudicio prudentiæ, quam adeò euidentem consecutionem negare. Ac si ita sit, licebit etiam dubiâ cõscientiâ agere, quę propemodum nihil differt à iudicio formidoloso, ne quod verum aut rectum apparet, falsum & prohibitum sit. Vnde reliqui probabilitatum patroni, aliam defensionem tentant. Volunt igitur adjuncta reflexione supra probabilitatem tanquam motiuo & principio vniuersali certissimo, quo ratum & compertum habeat, qui sequitur doctrinam probabilem esse, se rectè operari, siue illa probabilis doctrina stet pro libertate, siue pro præcepto, vel habeat contrariam æque ac magis probabilem. Hac responsione continetur tota aduersariorum causa: illa reflexio est illis loco teli & clypei, qua lacessunt aduersarios, aut illorum impetus repellunt. Atque vt iste probabilitatum vsus, sit illis in promptu & ad manum, quasi quidam gladius habilis & versatilis; duo maximè obtendunt, primo nostræ facultatis esse & arbitrij, probabilibus assentiri: sicut enim è pluribus mediis, potest voluntas minus conueniens & vtile eligere, ita etiam è multis probabilibus, potest ea quæ sunt paris, aut maioris probabilitatis, postponere minus probabili. Imò hanc licentiam eo promouent, vt putent posse nos vtrique parti contradictoriarum, simul

tam persuasionem habet? non ab aliquo principio extrinseco, quale est illud sæpius memoratum, de eligendo minori malo, verbi gratiâ operis alicuius die festo conficiendi vt familiæ oppressæ consulatur: quia ab hac disputatione submouemus quoscumque necessitatis casus, & rem ipsam propriis meritis ac principiis metimur. Quo ergò fundamento nititur, illa persuasio picturam illicitam non esse die festo? non rectitudine voluntatis ad finem honestum, & ad pietatem propensæ, vndè diximus interdùm validè firmari iudicia prudentiæ; quia stat contrà piorum sensus & reuerentia in res sacras, vnde non superest aliud cui innitatur, certa illa persuasio pictoris, quam propositio generalis hæc, non est illicita pictura die festo; quæ ad summum supponitur probabilis, non indubitata, atqui ex illâ non potest deduci certa conclusio prudentiæ: quia manifestè repugnat regulis logicæ, certiorem esse propositionem particularem, generali, cui subordinatur, & innititur, vel firmiorem conclusionem qualibet præmissarum, cum debiliorem sequi debeat: ergo nullâ ratione fingi potest, iudiciũ prudentiæ certùm, hauriri à propositione generali dubia probabili.

Hanc certitudinem necessariam ad humanarum actionum honestatem, prudentiæ singularem, & ab ea alienam esse opinionem, vt stat pro libertate, seu solitariè sumptam, seu pugnantem cum aduersâ pro lege, probat D. Fagnanus. Primum quidem de opinione probabili solitariè sumpta, à numero 44. ad 124. viginti sex argumentis, & solutionibus nouem objectionum; opinioni vero pugnanti cum aduersâ, repugnare certitudinem moralem, conuincit septemdecim argumentis 125. vsque ad 171. prioris vero quæstionis statum; & quo omnia eius argumenta colliment, egregie declarat numero 110. eam à se impugnari opinionem pro libertate, quam vbi quis nactus fuerit suis affectibus indulgentem, & inseruientem commodis, illi mordicus adhæret, nec quidquam curat inquirere contrariam, vel illam moratur, quamuis probabilior sit & tutior; sic apud se reputans vt prudenter agam, vel saltem errorem & peccatum euitem, satis mihi est, opinionem quam sequor probabilem esse, aduersam nec inquiro, nec curo. Quisquis ita adhæret probabilibus, assumit probabilitatem in finem & regulam suarum operationum, quod illicitum esse multis probat. Sed omnia argumen-

ta continentur his verbis Ecclef. 32. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* Quæ egregiè conueniunt prudentiæ moralium virtutum primæ; repugnare vero opinioni, probat numero III. octo differentiis constitutis prudentiam inter & opinionem, quod illa virtutum forma, ad rectum & verum non qualecumque, sed stabile, certum, inuariabile feratur. Opinio vero indifferens sit ad verum, falsum, rectum & obliquum, & si quando ad verum tendat, illud cum formidine attingat, ideoque est extra genus virtutum.

Paragraphus Tertius.

Duplex Responsio ad argumentum 1. reycitur; 2. explicatur.

HÆC probatio adeo visa est efficax & aperta Vasquesio, vt maluerit asserere, formidinem non repugnare iudicio prudentiæ, quam adeò euidentem consecutionem negare. Ac si ita sit, licebit etiam dubiâ cõscientiâ agere, quę propemodum nihil differt à judicio formidoloso, ne quod verum aut rectum apparet, falsum & prohibitum sit. Vnde reliqui probabilitatum patroni, aliam defensionem tentant. Volunt igitur adjuncta reflexione supra probabilitatem tanquam motiuo & principio vniuersali certissimo, quo ratum & compertum habeat, qui sequitur doctrinam probabilem esse, se rectè operari, siue illa probabilis doctrina stet pro libertate, siue pro præcepto, vel habeat contrariam æque ac magis probabilem. Hac responsione continetur tota aduersariorum causa: illa reflexio est illis loco teli & clypei, qua lacessunt aduersarios, aut illorum impetus repellunt. Atque vt iste probabilitatum vsus, sit illis in promptu & ad manum, quasi quidam gladius habilis & versatilis; duo maximè obtendunt, primo nostræ facultatis esse & arbitrij, probabilibus assentiri: sicut enim è pluribus mediis, potest voluntas minus conueniens & vtile eligere, ita etiam è multis probabilibus, potest ea quæ sunt paris, aut maioris probabilitatis, postponere minus probabili. Imò hanc licentiam eo promouent, vt putent posse nos vtrique parti contradictoriarum, simul

assensum præbere; nec minus licitam censent, quam liberam & vagam huiusmodi probabilem electionem, nec quicquam mali aut periculi putant, si æquè aut minus probabilia, quæ libertati fauent, anteponas his quæ paris, aut maioris sunt probabilitatis, & conformiora sunt legi, seu, quod perinde est, appetitui recto hominis probi. Hæc sunt præcipua fundamenta, & arma, quibus probabilitatum defensores fidunt. Sed contra stant, qui tutiora & viciniora saluti sectanda esse docent, & contendunt validissimis argumentis, nec possibilem, nec licitam esse huiusmodi probabilium electionem, siuè solitariè sumantur, vt stant pro libertate contra præceptum, siue conferantur cum aliis æque probabilibus, quæ legem & honestum in tuto ponunt.

Paragraphvs Qvartvs.

Impugnatur communis responsio recentiorum, ex reflexione supra probabilitatem, falsò asciscens certitudinem conscientiæ.

Atqve vt paucis summam totius disputationis hinc & inde acerrimæ, oculis lectorū subijciamus, id maximè obseruandum est, mentis statum quadruplici gradu distingui: vel enim in errore & ignorantia versatur, vel dubia est, & anceps hæret verum inter & falsum, nec in vnam magis inclinat partem, quam in alteram; propter inopiam rationum, vt contingit in problematicis ex Diuo Thoma quæst. 14. art. 1. de verit. vel propter paria momenta rationum; quæ animum perindè suspensum, & fluctuantem; inter duas partes contradictionis, distinent, sicut paria pondera stateram in æquilibrio ponunt. Tertius mentis gradus est, cum in vnam partem ita inclinat, vt positiuam formidinem & certè negatiuam adjunctam habeat, ne fortè altera contradictionis pars vera sit. Quartus & vltimus mentis gradus, & quasi culmen, est cum semoto falsi metu, certo assensu aut iudicio adhæret veritati. Omnes quotquot de conscientia scripserunt Theologi, conueniunt, huncvltimum gradum esse tutissimum, secundum vero animi dubij, esse periculosum, & ad casum & ad peccatū promptum & præcipitem: tertius animi opinātis, medius est inter

secundum

secundum & vltimum, sed vicinior secundo quam quarto. Ac proinde nihilo ferè minus est periculosus quam dubius, & anceps, inter verum & falsum fluctuans. His quatuor gradibus, animi, ab inscitiâ & errore ad veri studium assurgeris, secundum propriam cuiusque rationem constitutis, facile est duo aduersariorum fundamenta conuellere, & argumentis inde petitis, demonstrare illum probabilium quem fingunt assensum, omninò impossibilem & commentitium: & quamuis admittatur fieri posse, semper esse illicitum, nec magis peccato carere quam operationem ex dubiâ conscientiâ.

Paragraphus Quintus.

Repugnat assensus opinatiuus vtriusque partis simul.

Imprimis quod Sanches & Paschaligus nimio probabilitatum affectu asserunt, posse intellectum ad arbitrium voluntatis vtrique parti contradictoriæ simul assentiri, merito vt incredibile reiiciunt Layman & Brezerus, & contradictorium demonstrat Mercorus partis secundæ duobus prioribus articulis. Quid enim est opinari, nisi quod Diuus Thomas definit, intellectum vnam partem approbare, & illi, spretâ alterâ adhærere? Id vero fieri repugnat, si vtramque approbet: ergo implicat simul de vtraque opinari. Quod euidentius est alterâ assensus opinatiui, Diui Thomæ definitione. Is enim dicitur assensus opinatiuus, qui intellectum ab vtrâque contradictionis parte, suspensum & indifferentem ad alteram determinat: si ergo vtrique per assensum opinatiuum adhæreret, non solueretur eius suspensio ad vtramque partem, sed partim esset determinatus, partim indifferens. Propterea nihil certius hoc principio, si vna pars contradictionis est vera, alteram esse falsam: Atqui is qui opinatur de vnâ parte contradictionis, censet veram esse, ac subinde contrariam falsam esse, si ergo illi etiam adhæreat opinatiuè, censebit falsam esse simul & veram, quo nihil potest dici absurdius. Sed qui hanc de probabilibus contradictoriis, versatilem opinandi libertatem, nobis asserunt, manifestâ

M

æquiuocatione decepti sunt, vt monet Cardinalis de Lugo dispuiatione 10. de Fide 1. nec aduerterunt, hæc duo diversissima esse, credere conclusionem aliquam esse probabilem, & illi probabiliter assentiri, prima enim propositio est modalis, secunda est de inesse, & qui propositionem inter probabiles accenset, potest contrariam probabilem iudicare, non tamen credit veram esse assensu probabili, alioquin haberet assensus duos probabiles de objectis contradictoriis: vnde nihil prohibet iudicare vtramque contradictoriarum probabilem esse, seu probabilem videri, & defendi probabiliter à suis authoribus. Sed ille sensus ad hanc quæstionem nihil pertinet, quæ id maximè inquirit, an idem intellectus, possit vtrique parti, simul assentiri vt veræ, quod manifestam præ se fert repugnantiam. Quæ nos paucis perstrinximus, D. Fagnanus quæst. 2. parte 1. locupletauit tanta vbertate doctrinæ & subtilitate, vt mirum sit, Caramuelem illi obijcere inscitiam rerum Theologicarum, cum hoc vno loco prouocare possit subtilissimos quosque Philosophos ac Theologos: ex Aristotele variis locis, probat differre judiciũ de probabilitate, & veritate opinionũ sibi contradicentium, quatuor potissimũ differentiis, quod iudicium de probabilitate sit euidens, de veritate sit formidolosum & obscurum; illud quisquis habet etiam de vtrâque contradictoriâ neutram sequi potest, aliud enim est, iudicare vtrique parti vim inesse, qua possit ad sui assensum deducere ignarum, aliud reipsâ sinere se duci. Primum significat, vt cum Capreolo loquar, simultatem potentiæ, impulsiuæ ad assensum, quam inesse cuique parti quid vetat? Dari vero assensum de veritate vtriusque partis, perinde repugnat, ac contradictoria simul esse vera, & assensum dissensumque, eâdem de re jungi simultate actus. Hinc aperit deceptionem illorum, qui hæc duo iudicia confundunt, & valide refellit Sanchem, & Vasquem, quorum primus contendit assensum de vtriusque partis veritate formidolosum, per principia intrinseca admitti posse, alter vero id negat, licet concedat haberi posse per principia extrinseca. Sed egregie Gregorius Ariminensis Propositiones contradictorias, non posse veras fieri, etiam à diuersis causis, inde probat, quod alias ego & tu efficeremus duo contradictoria esse vera, quod fieri etiam à Deo repugnat. Hæc omnia complexus est Aristoteles 2. de

Anima text. 153. constituta hæc differentia inter imaginationem, & opinionem, quod illa instar pictoris ad libitum pingentis, possit quidquid volumus fingere, & *opinari autem*, inquit, *non est in nobis*, necesse est enim, verum, aut falsum dicere, instar pictoris formantis archetypium, cuius si assequatur similitudinem, verus est, si ab eâ recedat falsus. Ita de opinione statuendum ex Aristotele qui concludit non esse in nobis opinari, quid necesse est aut verum aut falsum, non ad libitum, sed secundum rei merita.

PARAGRAPHVS SEXTVS.

Impossibilis est assensus certus vnius partis, si altera sit majoris aut paris probabilitatis.

SED paulo difficilior est, altera pars huius disputationis, an ita nostræ sit facultatis probabilibus assentiri, vt liberum sit ex his quæ paris sunt probabilitatis, eligere quod libuerit, vel minus probabilia, probabilioribus anteponere. Ita sentiunt probabilitatum defensores, & probant insinuato exemplo voluntatis, quæ è pluribus bonis & mediis paribus, potest quod placuerit, vel ex inæqualibus, minus conueniens bonum eligere. Displicet etiam ipsis exemplum stateræ, quá mens librata paribus rationum momentis, in neutram possit se flectere; sicut nec statera cum ex vtráque lance par vrget pondus. Quæ enim, inquit Spinula, conuentio facultatis liberæ & animatæ ad rem inanimem & libertatis expertem? Sed contra aduersarios hæc eadem exempla & argumenta intorquentur.

Nam primo quod spectat ad exemplum de voluntate, Diuus Thomas apertè negat, eius esse facultatis & libertatis, electionem ex omninò paribus & eiusdem conuenientiæ mediis, facere. Ita docet 1. 2. quæst. 13. art. 6. ad 3 quem præter discipulos omnes sequitur Vasques. Sed quidquid sit de voluntate, longè diuersa est ratio probabilium, & assensus intellectus. Ideo namque voluntas potest liberè eligere alterum objectorum, seu mediorum paris bonitatis & conuenientiæ; quia adeo sunt disparata seu diuersa, vt ex bonitate vnius nihil pereat bonitatis alterius. Et si probabilia ita se habeant, vt sint omninò dissita seu

disparata, integrum est voluntati, cui libuerit assentiri. At controuersia nostra est de opinionibus sic oppositis, vt veritas vnius, argumento sit falsitatis alterius: & inter se adeò pugnent, vt eodem gradu, assensus vtriusque nequeat in eodem intellectu stare. Vnde triplex est hic pugna & quæstio: prima parium probabilium, an mutuò sui assensum impediant: secunda disparium, an probabilior impedimento sit, ne minus probabili assentiamur, vel è contra minus probabilis, ita vrgere possit contra probabiliorem, vt illi vicem reponat, id est intercedat, & obex sit eius assensui.

Ad hanc triplicem quæstionem grauissimam, probabilitatum Patroni respondent, nostræ facultatis esse vt libuerit, vel æque probabilibus, vel minus probabilibus assentiri, idque multo apertius est apud illos, de probabilioribus. At contra Mercorus & Fagnanus, acerrimè contendunt horum trium nihil esse nostri merè arbitrij: sed opiniones pares, sibi mutuò esse impedimento ad assensum: & hæc est prima trium subjectarum propositionum, quam satis apertè indicat S. Doctor quæstione citata 14. de veritate, vbi dubium & suspensum dicit intellectum esse vel inopiâ rationum, quæ ad aliquam partem moueant, vel ob apparentem æqualitatem rationum, quæ mouent ad alterutram partem: & ista est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Vnde sicut intellectus non est dubius liberè, sed rationum momentis paribus, quæ illum quasi inæquilibrio detinent; eodem prorsus modo quo æqualia pondera impedimento sunt, ne statera in vllam partem declinet: ita intellectus non potest liberè se vni opinioni addicere, quandiu paribus alterius rationibus vrgetur. Sicut enim opinio solitariè sumpta, est assensus intellectus vni parti adhærens, cum aliqua hæsitatione, ortâ ex inefficaciâ motiui, quod non omnino vincit: si aduersa opinio pugnet paribus probabilitatis viribus, non solum habebit formidinem adjunctam ex inefficaciâ proprij motiui, sed eius falsitatem suspectam etiam & dubiam habebit, ex efficaciâ argumentorum oppositæ opinionis: ergo eo statu non opinatur, sed dubitat: nisi velis opinari simul & dubitare: quod perinde implicat, ac inclinare in vnam partem, & ab illa assensum cohibere. Quid enim est assentiri vtrique parti, quatenus

ſunt æqualis probabilitatis ? Hoc idem eſt ac iudicare vtramque partem, non minus apparere veram quam falſam : nam quælibet ex ſuo motiuo apparet vera, & ex motiuo aduerſæ opinionis æque probabilis cenſetur eodem gradu falſa, quo vera. Atqui manifeſtè repugnat, aſſentiri eidem propoſitioni vt veræ, & ab illâ diſſentire eodem certitudinis gradu, vt à falsâ : ergo repugnat, aſſentiri ſimul duabus propoſitionibus paris probabilitatis : hoc enim perinde eſt ac ſi iudex in causâ, quâ litigantes æquo iure contendunt, in gratiam vnius, altero damnato iuſtam ferret ſententiam. Si iura vtriuſque partis ſint in hoc paria, vt ambæ habeant eamdem veriſimilitudinem, certè intellectus qui Iudicis loco ſedet, malè pronuntiabit, vnam partem veriorem eſſe altera : aut quod deterius, veram vnam, alteram dicat eſſe falſam. Hoc idem confirmat, ac penè euincit exemplum ſtateræ, cuius comparationem ad intellectum immerito reijcit Spinula, & optimè defendit Mercorus. Sicut enim ſtatera dum vrgetur pondere vtrique lanci appoſito, non poteſt vim illius non ſentire aut contemnere; ita nec intellectus poteſt diſſimulare vim argumentorum, quæ vtrimque vrgent. Hinc etiam fit, vt ſicut ſtatera, quamdiù deſtinetur ponderibus, paris grauitatis, in neutram partem vergat; ita nec intellectus, quamdiu oppoſitæ opiniones, æquo marte pugnant, poteſt ſe vlli parti addicere. Hoc ſolum diſcrimen eſt, inter ſtateram inanimem & mentem liberam, quod hæc poſſit aſſenſum cohibere à probabilibus; non tamen vim argumentorum contemnere, aut diſſimulare : quibus ſi det locum ad iudicium & ad examen, ſuſpenſus hærebit, dum altera pars vincat, ſeu maiorem veri ſpeciem præferat. In hoc etiam intellectus ad exemplum propius accedit, quod ſicut ſtatera in æquilibrio poſita, digito depreſſa ſponte redit ad æquilibrium; ita intellectus inter opiniones paris probabilitatis poſitus, hæret anceps; & ſi voluntate in vnam propellatur, vim patitur : nec fortè poteſt ab illo æquilibrio recedere, quamdiu opiniones oppoſitæ pari probabilitate ſibi veritatem, & aduerſæ parti falſitatem ineſſe probant.

Nec valet ſi dicas, poſſe voluntatem pro ſuo, vel affectu, vel imperio, intellectui præcipere aſſenſum partis æquè, aut minus probabilis : quia imperium voluntatis in cæte-

ras potentias politicum est, non despoticum, nec tyrannum agit, sed principem: ac proinde cuiusque potentiæ bonum curat & promouet. Quare cum intellectui conueniat iudicare de rebus, ex proprio cuiusque merito, non potest minus probabilibus assentiri, postpositis probabilioribus. Vel de his, quæ pari iure gaudent, ad arbitrium statuere, nullo veritatis aut æqui respectu habito. Inde S. Doctor loco citato 1. 2. ait: Voluntatem à paribus mediis seu bonis non moueri, nisi ab altero illorum quod magis probetur, aliquid singulare emineat, quo affectus & intellectus alliciantur. Verum est igitur stante pari opinionum probabilitate, vel etiam bonorum conuenientiâ, nulli partium mentem aut voluntatem assensuram.

Paragraphus Septimus.

Impossibilis est etiam assensus certus vnius partis, alterâ paulo minus probabili contra stante.

PROFLIGATA I. controuersiæ parte de opinionibus oppositis probabilitate paribus, facile est statuere de alterâ, an possit intellectus relicta, & contempta parte, quam videt probabiliorem, minus probabili adhærere: ea namque pars quæstionis, apertiorem habet repugnantiam, quam superior. Vbi enim semel constitutum est, mentem paribus rationum momentis libratam, in neutram posse partem se flectere, nulla ratione fingi potest, etiam relicta probabiliori minus probabilem amplecti. Namqui censet partem vnam probabiliorem, iudicat alteram minus probabilem, falso propiùs abesse: ergo si istam alteri anteponat, adhærebit parti quam iudicat magis falsam, quo nihil potest absurdius dici: addo etiam ad huius sententiæ confirmationem quamlibet potentiam, innato pondere ad suum obiectum, tanquam ad bonum congenitum ferri, & à contrario abhorrere. Sic aqua rectò cursu fluit ad mare, & ambages aut aluei circuitus fugit. Ergo cum intellectus obiectum sit verum, id tanquam vnicum bonum quærit: & illi parti adhæret, quæ sibi plus veri habere visa fuerit: ergo non potest adhærere minus probabili relictâ probabiliori, id est quæ magis ad veritatem

accedit. Neque enim intellectus, in opinionum delectu, à voluntatis regulis in deligendis mediis, vel latum vnguem recedit; ac proinde sicut ex mente sancti Doctoris electio appetitus quamdam collationem importat, quatenus est acceptio vnius præ alterâ, quæ nequit fieri nisi medio quod eligitur, maior insit aut certè appareat conuenientia ad finem, maximè si efficaciter intendatur; ergo idem de intellectu sentiendum cum efficaciter veritatem appetat, & in eâ inquirendâ totus sit, atque ad eius consecutionem conferat probabilioribus adhærere, ac proinde non potest, nisi vim sibi inferat, minus probabilia anteponere. Sed, inquies, minùs probabile collatione probabilioris non desinit esse probabile; ergo potest illi intellectus assentiri; deinde in hoc probabilia à necessariis differunt, quod illorum non minus assensus, quam voluntatis delectus liberior sit. Respondeo ad primum, has opiniones probabiles dici, aptitudine potius quam actu; quatenus possunt ingenerare sui assensum intellectui, nisi probabilioris & oppositæ assensu fuerit præpeditus, vel nisi pares probabilitate pugnent, & sibi sint impedimento. Differt autem probabilium & necessariorum assensus, quod istis vbi semel obiecta sunt animo, non possit non assentiri; à probabilibus autem abstinere possit omninò: si autem velit de illis opinari, non potest habere ita versatilem assensum, vt discrimen statuat inter paria, vel minus probabilia anteponat: imò (quæ erat tertia controuersiæ pars) si minùs probabile verè probabile sit, collatum probabiliori grauia habeat rationum momenta, & vno verbo parum distet à gradu probabiliori, ita suspensum & ancipitem distinebit intellectum, vt ipsâ contemptâ nequeat adhærere parti paululùm probabiliori: atque hoc fortè discrimen intercedit intellectum inter & stateræ exemplum toties repetitum, quod cum huius æquilibrium indiuisibile sit, vel minimo millii grano apposito in eam partem vergat: at paulo latior est intellectus dubii suspensio; experimur enim, interdùm nos hærere dubios, non solum paria inter vtrinque rationum momenta, quod raro contingit, cum tamen dubia sint frequentissima: sed etiam cum partes parum viribus aut probabilitate distant. Sed dices nonne potest probabilior eligi, cum conuenientior videatur ad veri consecutionem, sicut eâdem de causâ dictum est parte

secunda huius quæstionis, non posse eligi minus probabilem, quia nihil confert ad veri notitiam?

Respondeo, eam probationem satis validè conuincere propositionem negatiuam, sed non habere satis virium ad astruendam affirmatiuam,; probabilius qualecumque esse opinabile, quia non potest tale censeri quandiu vtrimque vrgent motiua grauia: ratio discriminis est quia bonum ad quod spectat affirmatiua est ex integrâ causâ, malum autem ex singulis defectibus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Demonstratur illicitum esse assensum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege maioris, paris, aut paulo minoris probabilitatis.

EVASIMVS tandem huius quæstionis metaphysicæ partem difficillimam, quæ plus vtilitatis habet, quam delectationis, sed quæ nihilo minoris sit fructus, quam subtilitatis. Quidquid tandem sit, etiamsi gratis concedamus aduersariis, liberum & versatilem esse probabilium assensum: negamus licitum, si minus aut æquè probabilis vel etiam paulo probabilior, quæ pro libertate pugnat, oppositæ, quæ legem commendat, & conformis est appetitui recto, anteponatur.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Ex superioribus deducitur illicitum esse assensum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege maioris aut paris probabilitatis.

ATQVE hoc validissimis argumentis conuincimus, 1. ex illa triplici collatione seu collisione probabilium, quæ mutuo sui assensum impediunt, manet omninò dubius & suspensus intellectus: ergo non potest rectè agere, immo nec quidquam determinatè: Consequentia euidens est ex communi omnium sententia: Antecedens verò satis

probatū eſt ex ſuperioribus. Licet enim intellectus inclinet in obiectum quod apparet verum ſimpliciter, & cum formidine etiam in id quod eſt veriſimile aut probabile, nullo vero modo aſſentiri poteſt illi obiecto, quod licet aliquam veri ſpeciem habeat, ex motiuo partis oppoſitæ, æquè, vel magis apparet falſum. In eo ſtatu ſunt probabilia de quibus diſputamus: ergo ſuſpenſus omninò manet intellectus. Inde facilè ſolui poſſunt vnicâ reſponſione quæcumque congerunt aduerſarii argumenta. Probabilis, inquiunt, ratio, poteſt eſſe recta & certa regula agibilium: ergo poſſumus ex probabilibus ſectari æquè vel minus probabile. Dato gratis antecedente negatur conſequentia, vel melius diſtinguendum antecedens, probabile quod infert ſui aſſenſum, poteſt eſſe regula agibilium tranſeat antecedens; probabile impeditum, ſeu quod ex motiuo partis aduerſæ, æquè, vel magis falſum apparet, quam ex proprio verum, nego antecedens: in eo autem gradu ſunt probabilia de quibus diſputamus, vnde apertum ſophiſma ſubeſt omnibus illorum argumentis, non diſſimile iſti, omne aſtrum lucidum poteſt hemiſpherium illuminare, atqui etiam ſol, dum eſt apud Antipodes, eſt aſtrum lucidum: vel etiam iſtud clarius. Omnis homo poteſt ſaluus fieri, Iudas cum peccato eſt homo, ergo Iudas cum peccato poteſt ſaluus fieri: idem prorſus eſt paralogiſmus, cum dicunt aduerſarij, opinio probabilis eſt honeſta & ſufficiens regula morum; atqui opinio minus probabilis etiam collata probabiliori eſt opinio probabilis, ergo eſt regula morum; fit enim tranſitus à probabilitate abſolutè, ad probabilitatem impeditam concurſu oppoſitæ opinionis, æquè vel magis probabilis. Atque vt vno vero omnia quæ latè & acutè proſequitur argumenta Mercorus, complectar; quis credat Deum hanc regulam hominibus ſtatuiſſe vel permiſiſſe, vt poſſint ad libitum ſectari probabilia, etiam dum æquè aut magis falſa ipſis videntur quam vera? Hoc verbum abbreuiatum, eſt veluti fax, aut ſol lucem affundens toti huic diſputationi, ſi hoc ſolum addamus, dubio & ſuſpenſo animo inter æque probabilia, patere viam regiam, ac certam & indubitatam morum regulam, ſi ex æque probabilibus eam partem eligat, quæ conformior eſt legi & appetitui recto, & nullum habeat peccati aut ſalutis periculum, vnde tantùm abeſt vt qui hunc probabilium vſum

docent, conſcientias ſcrupulis torqueant; quin potius hac conſtitutâ regulâ, animarum non ſolum ſaluti, ſed etiam tranquillitati conſulunt. Nec dicant aduerſarij, opinionum probabilium aut tutiorum, inueſtigationem infinitam, & inutilem. Immò hâc viâ nihil difficilius, aut operoſius, ad ſalutem præſcribimus, quam quæ prudentiores ſæculi, ad negotia temporalia à ſeipſis exigunt, vt captent & ſectentur meliora & tutiora: hinc ergo procul abſiſtant aduerſariorum querimoniæ, aut accuſationes, quaſi ſimus animarum tortores. Timendum magis eſt ipſis, ne dum in ſpeciem videntur indulgentiores, quod nobis obtrudunt nomen tortorum, iure commereantur. Ne quid tamen ad hanc controuerſiam omittamus, quod ſit alicuius momenti, alia argumenta perſtringamus, quæ art. 14. 1. partis & 2. 8. habentur.

Secundum argumentum, ita habet: & ſi gratis demus aduerſariis iſto probabilium parium aut diſparium conflictu, animum ex innata libertate, aut vi rationum poſſe vni partium aſſentiri, nunquam tamen poterunt euincere, illum aſſenſum ſoluto dubio, poſſe in iudicium certum euadere, & formidinem aut ſuſpicionem illam diſpellere, ex proprii motiui debilitate, aut viribus contrariæ partis profectam, quâ nihilo minus, aut fortè magis falſa, quam vera, appareat opinio cui adhæret; atqui ille aſſenſus, nullâ ratione, poteſt eſſe certum prudentiæ iudicium ſeu regula, ergo non eſt licita & tuta æque aut minus probabilium electio: Maior euidentiſſima eſt etiam peruicacibus, & Minor ſuperius probata eſt, & conceditur ab aduerſariis. Sed in ſubſidium aduocant reflexam illam probabilitatem, quâ firmari dicunt aſſenſum dubium, depulſo omni metu peccati, aut damnationis, licet mihi ſequi ſententiam probabilem tanquam certam regulam, tum quia non eſt falſa, & habet ſpeciem veri, tum quia dubio legis ſenſu, poſſum ſequi quamlibet interpretationem probabilem, tum denique, quia incerto legis & legiſlatoris ſenſu, ſtat poſſeſſio pro libertate; his ergo potiſſimum tribus argumentis confirmata probabilitas reflexa, aſſenſum partis æque aut minus probabilis reddit omninò certum. Hoc vnicum eſt aduerſariorum propugnaculum quod validiſſimè his argumentis impugnari & fortè euerti poteſt.

Paragraphvs Secvndvs.

Dictamen conscientiæ singulare fieri nequit certum & licitum, sola propositione vniuersali, pro libertate probabili, vel solà in illam reflexione.

Ivdicivm dubium aut probabile, ex proprio motiuo de propositione singulari, licet huic Clerico venari, huic pictori die festo pingere, non potest certum fieri, nisi ab aliquo extrinseco principio, sicut supra annotauimus, quarta prudentiæ & scientiæ differentiâ: sed probabilitas reflexa non est motiuum, aut principium, distinctum ab ipsomet motiuo probabilitatis; quid enim aliud est, quam assensus formidolosus rei probabilis? Vnde non potest fingi, rem incertam à seipsâ certiorem fieri, vel à re quæ sit intra seriem incertorum & probabilium. Deinde vnde potest major affulgere certitudo in iudicio particulari, licet huic, & illi Clerico venari, quam insit iudicio vniuersali, licet cuilibet Clerico venari, si certæ sint omnes particulares, non potest negari eadem certitudo propositioni vniuersali, licet omnibus Clericis venari. Vnde mirum est Candidum Philalethum qui primus huius sæculi nostri libertatem de moralibus opinandi compescuit, admittere certas moraliter esse posse singulares propositiones, & vniuersalem dubiam aut ad summum probabilem. Confirmatur primo argumentum, si opinio minus probabilis est certa moraliter, ergo opposita probabilior, erit certior & verior, ac proinde eodem momento intellectus vtrique adhærebit contradictoriarum simul vt veræ & falsæ: imo probabiliori, quam postponit, adhærebit, vt veriori, quam sit minus probabilis, quæ alteri præfertur. Hinc soluitur primum & præcipuum argumentorum, quo nituntur aduersarij, opinio, inquiunt, probabilis est consona rectæ rationi, alias si esset dissona non esset probabilis, sed falsa moraliter. Respondeo opinionem probabilem, licet non sit apertè falsa, non esse tamen rectam rationem morum, ex adjunctâ formidine falsi, sicut dubium positiuè est dissonum rationi, quamuis non sit determinatè falsum. Confirma-

tur secundo superius argumentum: si probabilitas reflexa excluderet metum peccati, & falsi, & periculum salutis, nullus vnquam peccaret, aut operaretur conscientiâ dubiâ, consequens est apertè contra sensum Theologorum & contra experientiam: sequela probatur, quia vix vnquam animus hæret anceps & dubius, quin vtrinque occurrant rationes probabiles; si ergo ad euitanda dubiæ conscientiæ peccata, satis sit reflecti supra cuiusque partis probabilitatem; cum ea reflexio sit in promptu & arbitraria, nullus nisi ineptus aut imprudens laborabit aut peccabit conscientiâ dubiâ, cum remedium sit ad manum, non minus tutum quam facile; si fides habenda sit aduersariis; sed contra reclamat Sanctus Doctor quodlibeto nono art. 15. vbi docet quæstionem de habendis pluribus præbendis absque dispensatione periculosè determinari; quia anceps est, hinc, & inde Theologiæ & Iuris-consultis in diuersas partes abeuntibus. Et si authoritati nolis acquiescere, ratio periculum demonstrat. Error nunquam excusatur nisi ex inuincibili ignorantiâ, aut necessitate ineuitabili; sed qui dubius est, aut qui vni parti adhæret, vt æquè aut minus contraria probabili, non laborat inuincibili ignorantiâ, cum dubius sit, neque vrgetur ineuitabili necessitate; quia potest abstinere ab operatione, seu ab opinione quæ fauet libertati, & sectari contrariam, quæ legi & rectitudini appetitus conformior est. Confirmari potest idem argumentum vltimò, ratione sæpiùs insinuatâ: non potest certo assentiri intellectus propositioni particulari; *Mihi pictori licet hoc die festo pingere*, si dubia tantum sit & probabilis propositio vniuersalis, *licitus est picturæ labor diebus festis*. Nec satis est quod respondet Bardi: Illam certitudinem moralem constare propositione singulari, dummodò intellectus iudicet certo propositionem vniuersalem non carere probabilitate: laborat enim responsio æquiuocatione quam superius deteximus; aliud enim est censere vtramque partem probabilem, cum quâ stat dubium de vtrâque, aliud est adhærere alteri parti probabiliter, quo soluitur animi dubij suspensio: ergo iudicium de probabilitate vtriusque vel alterius partis, non potest conferre certitudinem moralem necessariam ad honestatem operationis.

Paragraphvs Tertivs.

Repugnat legi æternæ, & prouidentiæ diuinæ, arbitrarius probabilitatis vsus.

Tertio impugnatur validè eadem reflexa probabilitas: vel poteſt vt prima regula actionum humanarum, vel vt ſecunda regula primæ ſubordinata, certum facere iudicium prudentiæ, atqui nec primi, nec ſecundi ordinis regula eſt non primi, hoc enim legi æternæ eximium & ſingulare eſt, ſicuti motus cœli inuariabilis; eſt prima omnium motuum menſura. Nec eſt etiam ſecunda regula primæ, ſeu legi æternæ ſubordinata, ſicuti apud nos Horologium, quod motus cœli inuariatum tenorem imitatur, eſt ſecunda temporis, & motuum menſura; nam regulæ ſecundæ tota ratio ſita eſt, in acceſſu ſeu conformitate ad primam regulam, quam vbique imitatur; ſed longiſſimè abeſt probabilitas illa reflexa ab ordine legis æternæ, quæ veritatis & rectitudinis eſt immutabilis: at probabilitas reflexa confirmat iudicia, quæ perinde falſis ac veris aſſentiuntur, ergo alieniſſima eſt à lege æterna, huiuſmodi regula minor euidens eſt ex ſuperius dictis, probabilem enim aſſenſum ab illâ reflexione confirmandum, in eo ponunt quod æquè, aut interdum minus probabile, id eſt quod indifferens ſit ad falſum, & ad verum, & interdùm falſo propiùs accedat. Quis dicat hanc ſecundam legem & regulam ſubordinatam legi æternæ? Certè ſi velis hanc probabilitatem eſſe regulam, neceſſe illam abſoluas ab ordine legis æternæ, & primam ſuo loco conſtituas; & Mercorus ſolita eruditione & pietate, demonſtrat id diuinæ ſapientiæ & potentiæ repugnare? Quare nobis indulgentiores ſunt moderni Theologi, conceſſâ hac verſatili probabilitate in morum regulam, quam Deus ipſe nequeat nobis permittere; præſcripſit enim nobis lege æternâ, ne vnquam à virtute & honeſto recedamus. Vt hanc regulam nobis ſubijceret aſpectabilem carne humanâ indutus eſt. Huius legis notitiam perpetuis precibus & gemitibus à Deo Iuſti efflagitant, nec ſibi tantum comparant, ſed alios credunt, ſe debere docere, & eos qui inuin-

cibili eius ignorantiâ laborant curare. At frustra essent hæc omnia, si licitus sit probabilium vsus, quæ æquè à vero & à falso remota apparent, & quæ interdum minus probabilia sunt, quod perinde est ac propius à legis æternæ discrepantiâ, quam à conuenientiâ abesse. Certè si id nobis Deus indulgeret, liceret reputare illum virtutem & actiones honestas parum, aut nihil curare; quod hoc exemplo egregiè demonstrat Mercorus, si, inquit, dux exercitus jubeat suos milites nocte intempestâ horâ circitèr decimâ, aggredi ciuitatem obsessam, aut castra hostium; & ad horam dignoscendam velit illos regi horologio inordinatissimo, quod horam sextam pulsaturum sit eo momento, quo futura est decima, manifestè demonstraret se nihil curare expugnationem vrbis, aut hostium; ita, inquit, impij possent de Deo censere, si nobis permitteret, aut statueret in regulam morum illud probabilium dictamen, quod verum & honestum minus certo, quam inordinatum horologium horam designat. Inde etiam vltimo ad hominem argumento, vrgeri possunt aduersarij; ita enim ferè semper arguunt, qui operatur quod sibi probabiliter videtur honestum, non peccat; at is qui sequitur opinionem minus probabilem, agit quod sibi apparet honestum; ergo nihil peccat, si sequatur opinionem minus probabilem collatam probabiliori. At nos contra idem argumentum in aduersarios retorquemus, si immunis est à peccato, qui agit quod sibi apparet probabiliter honestum, sine dubio reus erit peccati, qui aget quod æquè, aut magis ipsi turpe & illicitum apparet; atqui ita affectus est, qui sequitur opinionem minus probabilem collatam probabiliori: neque enim videtur ille magis à turpi abesse quam ab honesto, immo probabilius turpe est, quam honestum; ergo non potest se excusare à peccato, quisquis non abstinet ab actione, quam verius aut probabilius turpem credit quam honestam: sicut non posset se excusare apud Regem, Dux ab ipso præfectus exercitui, adjunctis septem inferioribus ducibus, quibus inuitis aut inconsultis nollet vnquam aleam belli tentare, si igitur iis Ducibus, ad Concilium vocatis, an cum hoste signa essent conferenda, & tribus horum pugnam suadentibus, aliis vero quatuor improbantibus toto exercitu certaret, & vinceretur; atque ad iudicium à Rege vocatus, vt pœnas ignauiæ aut temeritatis

lueret, causaretur, duces sibi datos in consiliarios, fuisse authores vt certamen iniret; nonne merito posset illi Rex reponere; cur postpositis & contemptis quatuor Consiliariis, qui certandum esse negabant, tribus adhæsisti? Capite ergo culpam hanc lues. Quis Ducem illum dicat iniustè fuisse à Rege damnatum? Eadem est planè causa probabilitatum, dum contemptâ probabiliore, & tutiore opinione, minus probabilem sectamur. Neque enim Deus permisit nobis, ita probabilitati indulgere, vt tutiora deseramus, & obijciamus nos periculis legis æternæ violandæ.

Hinc facile refelluntur duo posteriora argumenta aduersariorum: falsò enim sibi persuadent, dubio sensu legis, liberum esse cuilibet dare, aut sequi interpretationem vtcumque probabilem: neque enim Legislatoris ea mens est & indulgentia, cuique subditorum licere interpretari legem à se latam; aliàs aperiret viam latissimam ad pericula & peccata, quibus lex violaretur: & ideo student in condendâ lege vti verbis clarissimis; & si quando lex variis intepretationibus pateat, & obnoxia sit, ea seligenda est præ cæteris, quæ stat pro lege, & pro mente Legislatoris, qui præcipuè spectat, ne vllus, si dubium emergat, contra legem agat. Ergo dubia aut interpretationes probabiles magis fauent legi, quam libertati subditorum.

Si dicas, vsum regulæ de sectandâ minus probabili opinione inductum esse à tot annis, vt jus legitimæ possessionis sit penes fideles: ac proinde hic valere regulam juris apud omnes receptam, de rebus ad iustitiam commutatiuam spectantibus, nempe standum pro possessione; maximè cum Ecclesia videatur hunc probabilitatis vsum silentio comprobare nec credibile est tot piis & doctis hominibus probatum iri, si esset improbabile & periculosum.

Paragraphus Vltimus.

Arbitrario probabilitatum delectui pro libertate, repugnant Patres & Theologi, nec quicquam fauet regula in dubijs standum pro iure possidentis.

SED vt ab hoc postremo incipiam retorqueri potest argumentum, minus esse verisimile, tot Patres & Theologos Antiquos Modernis nihilo inferiores, ne dicam sanctitate & scientia superiores, tandiu in contrariâ sententiâ, id est in errore fuisse, quem à triginta tantùm annis emendatum volunt? Quis hoc credat? nec Ecclesiæ silentium & tolerantia hanc regulam certam facit, quasi probauerit, quod ab eius damnatione videatur hactenus abstinuisse. Nam præter quod Prælatorum plurimi reclamant, & si Concilium Oecumenicum haberetur, credibile est damnationem non euasurum: Addunt alij Ecclesiam à censurâ abstinuisse, quod res dubia sit, & permittantur res dubiæ Theologorum disputationibus.

Vltimo tandem dici potest, quamcumque Ecclesiæ tolerantiam non probare mala quæ legi naturali aduersantur: atque his accusemus istum probabilitatis vsum. Nec verum est, quod primò argumento obijciebatur, à triginta annis esse comparatum jus fidelibus possessionis contra legem: quia nullus comparari potest titulus à possessione, nisi pacifica fuerit: huiusmodi vero regulæ seu possessioni plures Doctores intercesserunt.

Respondent alij secundo, hanc juris regulam, quæ vindicat rem possidenti, valere tantum de rebus externis, quarum possessio ita definitur, est rei corporalis detentio, corporis & animi iurisque adminiculo. Immerito autem Sanches, Diana, & paucissimi Theologi, contra mentem reliquorum Theologorum, & omnium consultorum juris, hanc regulam ad alias virtutes porrigunt, quia possessio in materiâ huiusmodi virtutum, nullam præsumptionem veritatis ingerit in gratiam possessoris, sicut in materiâ iustitiæ, qui possidet aliquod bonum externum fortunæ, censetur re suâ potiri & frui, nam qui rem suam abdicat, solet tradere vero domino, in quem per huiusmodi abdicationem,

tionem, transfertur dominium: ergo si quis rem possideat, argumento est, eam non abdicasse à se, ac proindè verum ipsius dominium seruasse: atqui ex possessione rerum, quæ ad alias virtutes pertinent, nulla nascitur huiusmodi præsumptio veritatis aut juris, ergo extra ordinem & forum iustitiæ immerito ad cæteras virtutes hæc regula extenditur. Et si quando Theologi eâ regulâ vtantur, vt de rebus dubiis statuant, loco possessionis præsumptione vtendum est. Vt si quis dubitet an infirmus emiserit votum jejunandi; eximendus est ab illo onere; non ex illâ regulâ, quod possessio stet pro libertate contra votum incertum; sed ex ista præsumptione quod cum votum sit res grauis quæ serio agitur, si emissum fuisset, non ita facile excidisset memoriâ. Ergo est iusta suspicio minimè fuisse emissum; ac proinde illud onus voti amouendum est. Ex eâdem præsumptione, non ex vllo iure possessionis subditus debet militare Regi, etiam dubio iure belli; non ex possessione; quia nullum inde jus injusta præcipiendi potest Principi obuenire; sed quia Principi & Consiliariis sapientibus notiores sunt quam subditis Reipublicæ, rationes & causæ, ac proinde potest illis constare jus belli, subditis ignotum. Cum certa est lex, sed dubia promulgatio, quamuis possessio stet pro lege, tamen ab illâ eximunt subditum plurimi Theologi; ergo non habet hic locum regula illa juris.

Quamuis quæ hactenus diximus omninò aduersariorum argumentum conuellant, ad vberiorem doctrinam, addimus possessiones libertatis humanæ, nullam ingerere præsumptionem, quod lex diuina aut humana in re dubiâ absit, quia potestas condendi leges, quâ Deus vel etiam Princeps pollet, nullâ ratione pendet à libertate, ergo possessio libertatis nihil confert ad præsentem disputationem, cum etiam intrà fines iustitiæ contineatur. Deindè quamuis admittatur, in aliis virtutibus, limitari solet ad dubia facti, ergo est extrà subjectam materiam, quæ ad dubia juris & opinionum spectat. Præterea etsi gratis demus, hanc regulam posse etiam ad dubia juris pertinere, indè nostra sententia confirmatur: quia cum opinio communis, seu probabilior fauens præcepto, sit vsu recepta, possessio stat pro obseruantiâ ipsius legis, quam minùs probabilis opinio, fauens libertati, non potest abrogare, aut

minuere, quin semper jus possessionis, stet pro libertate morali, seu pro præcepto operandi, secundùm dictamen rectæ rationis, quo in dubiis tutior pars est eligenda. Sed dices si judex dubitet an venatio sit prohibita, non potest ferre sententiam contra venatorem, ergo nec venator tenetur abstinere à venatione si dubitet an venatio sit prohibita. Sed validè dispar est conditio judicis & venatoris. Hic sine dubio debet à venatione abstinere, si illi suspicetur aut formidet subesse periculum offendendi Principis, Iudex vero si dubius sit, an culpabilis sit venatio, non debet damnare venatorem: quia minùs mali est relinquere inultam hanc injuriam publicam incertam, quam injustè insontem damnare, & ex duobus malis quæ hic impendent, minus est prius malum quàm hoc secundum: venatori verò si venetur imminet periculum lædendi Principis; si abstineat, nullum aut leue impendet malum. Vrget lex eadem de tutiori parte eligendâ quæ venatori jubet abstinere à venatione, & Iudici à sententiâ in illum ferendâ. Et hæc satis de primo genere argumentorum.

SECTIO TERTIA.

Secunda Classis Argumentorum pro delectu tutæ opinionis ex diuersis vitæ humanæ & Christianæ officijs.

APERTE (ni fallor) & valide, à causis humanarum actionum altissimis quatuor, à rectâ ratione, à conscientiâ, à prudentiâ, & à lege æternâ probauimus, necessarium esse delectum opinionis, quæ in tuto ponit præceptum & salutem, præ minus aut æque probabili, quæ fauet libertati. Hoc ipsum probauimus, compendiariâ huius rei tractatione Dissertationis primæ, 2. Sectione, Argumento ad sensum forte efficaciori, à variis vitæ humanæ & Christianæ officiis, collectum fere ex D. Fagnano & P. Mercoro, quod hic paulo fusius prosequar, & totum hâc formâ perstringo in antecessum singulas seorsim partes probaturus.

Qui profitentur vitæ humanæ & Christianæ instituta, qualia sunt Religiosi, Amici, Iudicis, Principis, Medici,

Confessarij, & Consultoris animarum, Lectoris & Magistri in Scholis, candidati Religionis; hi omnes reputant sibi necessarium, probabilioris & tutioris opinionis pro officio & lege stantis, delectum (seu quod perinde est, licet Pater Fabri distinguat pag. 9. & in eo ponat suæ causæ præsidium) materiæ tutioris & probabilioris vsum, eumque præstant non difficulter, neque huius regulæ rigorem nimium causantur, vt ab illa se eximant: ergo idem delectus necessarius est, nec admodum difficilis, in quâcunque re ad honestatem morum, vel ad salutem ex præcepto spectante. Antecedens pessimè habet aduersarios, illosque incertos scindit in contrarias & diffidentes opiniones.

Pauci audent illud negare in totum nullâ adhibitâ exceptione, nisi forte Caramuel, Sanctius, Diana, & Tamburinus, qui laxissimum probabilitatum vsum inducunt: Reliqui fere omnes restringunt; nec ijs omnibus officiis enumeratis, permittunt vagum, & nullâ metâ cohibitum, probabilitatis vsum; quasi illos pœniteret; adeo latam aperuisse viam, quam non immerito timent ne, ducat ad damnationem. Imprimis Sanches præcipuus probabilitatum defensor, negat illum arbitrarium opinionum vsum, Consiliariis & Consultoribus animarum, contra Vasquem & Salas. Apponunt etiam metas Iudicibus, eosque volunt sententiam ferre magis legibus consentaneam, relictis probabilibus, idem Sanches, Villalobos, Layman, aliique plures (licet permittant aduocatis jus defendendi causas dubias) contra Lorcam, Vasques, Ledesman, pluresque alios, qui idem de Iudicibus, quod de Aduocatis statuunt, posse in rebus dubiis, cui visum fuerit opinioni adhærere. Medicis etiam licere negant, relictâ tutâ opinione, sequi probabilem, & qui hâc licentiâ vsus fuerit, damnant peccati mortalis Soto, Suares, Villalobos, contra Valentiam. Negant Vasques, aliique plures, posse Reges bellum indicere, ex probabili opinione, contra probabilem & tutiorem, licet Sanctius hoc illis indulgeat, restringunt etiam Medina, Henriquez, aliis in rebus laxiores, delectum opinionum in re Sacramentariâ, ad quam prætermitti tutam & certam, & eligi tantum probabilem, statuunt fere omnes Theologi excepto Lorca, & Ludouico à Cruce peccatum esse. Laxiores Probabilistarum opinionis, videri possunt apud Fagnanum, à numero 26. vt va-

riæ ab illis additæ restrictiones, à numero 354. Diceres hos omnes Authores, nostro argumento impetitos esse veluti classem violentâ tempestate dejectam, & conquassatam, vel arcem tormentis bellicis labefactatam, & euersam: vnde vim nostri Enthymematis facile est colligere. Licet vero dissentiant hi Theologi, quoad antecedens; nonnulli in totum negent, alij concedant, alij denique varias apponant restrictiones, omnes fere tamen negant consequentiam, si disputatio sit de actibus humanis, ex solo præcepto ad salutem necessariis; nempe amouendo peccato, quod possit saluti esse impedimento; illud enim tolli putant, non solum obedientiâ, quâ lex impletur, sed etiam legis ignorantiâ, aut probabili opinione, quæ aliquâ ratione incertam faciat legem, eiusque vim putant non solum infirmari, sed omnnò auferri, vt nullum sit peccati periculum. Nos argumentis à singulis officiorum antecedens stabilicmus, contra vsum effrenem probabilitatum, & ex antecedenti confirmabimus consequentiam, contra exceptionem Suaris, & aliorum de rebus ex solo præcepto ad salutem necessariis.

Articulus Primus.

Probatur delectus opinionis tutioris à Religiosorum Instituto.

Necesse est iudicium incipiat à domo Domini, primum ergo quo antecedens probamus argumentum, repetitur à religiosorum professione. E Franciscanis Patres grauissimi suæ salutis & perfectionis studiosiores, variis & grauibus dubiis, ex incerto suæ regulæ sensu anxij, consuluerunt Clementem V. qui hac vnâ responsione eorum postulatis satisfecit, *In dubijs tutiorem partem esse eligendam.* Atque hac vnâ lege constitutâ, videtur omnes difficultates profligasse, quas probabilitatum patroni, ad hanc regulam juris naturalis debilitandam, ac pene corrumpendam comminiscuntur. Quid enim ineptius, aut magis alienum à mente Pontificis, quam quod dicunt nonnulli, hanc juris regulam, locum habere, cum dubium fuerit æquilibre (quod fere nunquam contingit) vt inde

probent rarum, aut nullum esse huius regulæ vsum : & si qua illis fides sit, videatur Pontifex illusisse grauissimis Patribus, constitutâ illis regulâ, quæ vix vnquam vsurpari possit. Nec satis est illos à summi Pontificis mente recedere, à seipsis etiam dissentiunt, suamque causam, hâc primâ solutione euertunt. Si tum necessario in dubiis ad tutiorem partem est confugiendum, cum res est in æquilibrio posita; ergo multo magis vrgebit regula, si dubium & formido augeatur, de actu illicito; quia inde maius impendet periculum peccati & damnationis: ac subinde maior incumbet necessitas eligendi partem tutiorem, quam cum res est paris vtrinque probabilitatis, & malitia actus fugiendi magis est dubia, minusque certa.

Non est verisimilius, quod alij asserunt, regulam inutilem ad conscientiæ forum, necessariam tantum ad forum exterius; cum Clemens aperte dicat à se præscriptam hanc regulam, ad vitandos graues remorsus conscientiæ. Addit etiam Mercorus (qui hæc omnia effugia validè præcludit) à iudicio conscientiæ, non differre iudicium fori, nisi errore sit vitiatum, quod longè abest à nostrâ regulâ, ergo in vtroque foro regnat. Alij dicunt regulam obtinere, si dubia sit tantum, & non probabilis quæ libertati fauet sententia: sed hoc aperte pugnat contra mentem Pontificis, qui hanc regulam præscribit Patribus Franciscanis se consulentibus, de sua salute anxiis, qui proinde grauibus hinc inde rationibus distenti, & anxij, hærebant & torquebantur, & ex hoc verbo *pracipere* Minorum regulæ pluries inserto, timebant ne incurrerent reatum peccati mortalis, si secùs, quam scriptum est, agerent. Quid vero opus fuerat, Sedem Apostolicam adire de re nihili, ludicrâ, quam potuissent imperiti dirimere, quæ nihil difficultatis aut periculi haberet?

Inde tamen excluditur communior solutio, consilium esse non preceptum, sequi partem tutiorem, sicut inquiunt, si quis vitam religiosam, & cælibatum, anteponit matrimonio, quorum vtrumque licitum est, ita censent recentiorum plures. Sed contra aperte pugnant verba Pontificis, qui hanc regulam, non tam statuit iure positiuo, quam diuino, declarat esse sequendam, ad euitandos graues remorsus conscientiæ, ac proinde ad damnationem & pecca mortalia effugienda. Deinde vt optime notat Pater

Fabri pag. 71. (vbi omnia soluit argumenta contra nostram sententiam, præter illa quæ desumit ex sua definitione superius refutatâ) probabiles vtrinque propositiones contrariæ, aut contradictoriæ, non versantur vt plurimum, circa duo, quorum vtrumque bonum sit, & vnum melius altero, sicut cœlibatus & matrimonium, quorum vtrumque honestum est, & eligi potest, licet ex consilio cœlibatus anteponatur matrimonio: opiniones vero de quibus disputamus oppositæ vt plurimum, versantur circa actus morales, & tota dissentio est, honesti ne sint, an turpes; ac proinde electio vnius præ alio, id est certo liciti & honesti, præ altero probabiliter malo, & lege prohibito, non est maioris boni, aut consilij, sed est præcepti, quo non solum peccatum, sed etiam periculum peccati fugiendum præscribitur.

Hinc valide refelli potest, responsio aduersariorum, subtili argumentatione Mercori. Cum dicis tutiorem partem eligi ex consilio, non ex præcepto; nomine tutioris, vel intelligis eam opinionem, quæ semouet omne verum peccati periculum; vel eam, quæ auferat etiam omnem imaginarium offensæ Dei, & damnationis metum, quali se cruciant quidam anxiè religiosi, ac pœne superstitiosi. Primo sensu præceptum est, sequi tutiorem sententiam, id est quæ arceat omne peccati periculum. Secundo vero sensu approbo dictum Caramuelis & Sanctij, qui nec præcepti, nec consilij esse volunt, sequi opinionem tutiorem, quæ imaginaria etiam superstitiosorum terriculamenta abigat. Sed quis audeat asserere, hujus generis fuisse pericula, quæ Franciscani timebant, & cauenda esse monebat summus Pontifex electione partis tutioris? Quod vero vrgent aduersarij, si probabilior opinio sit tutior, tutam fore probabilem, ex comparatiuorum lege, quæ secum afferunt positiuum, sed non aduertunt, comparatiua explicari interdum aliâ lege, alioque sensu quasi aduersatiuè, vt cum dicimus melius esse mori, quam peccare; licet neutrum bonum sit, sed vnum altero grauius malum.

Paragraphvs Primvs.

Valet hæc Regula de vtroque Dubio Iuris & Facti.

Respondent tandem aduersarij, hanc regulam habere locum in dubiis facti, maximè cum impendet periculum proximo, si opinio æque, aut minus probabilis, ad praxim reuocetur. Secus autem est de dubio iuris, si spectet tantum ad nos ipsos, & debeat tantum cautelâ adhiberi, ad peccatum euitandum. Sed contra est apertè Clementina, quæ hanc regulam statuit, de dubiis quæ circa constitutiones Patrum Minorum emergebant. Deinde contra hanc interpretationem est argumentum, quod iam sæpius repetiuimus, tanquam fundamentum totius controuersiæ; conclusio deducta ex duabus præmissis, quarum vna est generalis & iuris, altera facti & particularis, debet sequi partem debiliorem; & esse dubia, si incerta sit vlla præmissarum, siue iuris, siue facti, atqui supponitur dubia esse proposito iuris; ergo non potest ex illâ, etiamsi jungatur cum præmissâ facti, certa deduci conclusio, seu iudicium practicum certum conscientiæ. Vnde falsum est, illam dubitationem speculatiuam esse tantum, de quâ possit in Scholis disputari; sed etiam dubium illud iudicium practicum debilius facit.

Secundo, reijcitur illa interpretatio efficacius; quia eadem ratio, quæ præscribit hanc regulam, in dubio facti (quale est illud venatoris probabiliter reputantis hominem qui sibi occurrit, feram esse) habet etiam locum in dubio iuris, quod aliquod peccatum minatur. Venator enim reus fit homicidij, si hominem interficiat, quem probabiliter putabat feram; quod ex lege charitatis deberet diligentiam adhibere, ne læderet proximum: atqui idem imminet periculum lædendi legem charitatis, vt ad Deum pertinet, quando est dubium iuris. Ergo vtrinque imminet periculum, & multo grauius ex lege charitatis, vt Deum respicit. Confirmatur hæc ratio, sicut ignorantia inuincibilis excusat ab errore, quem sequitur damnum proximi, ita ignorantia probabilis, si ex se posset excusare à culpâ in Deum, posset etiam ijs casibus, quibus læditur

proximus: ergo si non excusatur offensa proximi, ita nec Dei.

Si dicas ignorantiam probabilem, non excusare à reatu homicidij; quia præuidetur damnum futurum, quod potest caueri: atque etiam cum minus probabilis fauens libertati opinio anteponitur magis probabili, quæ stat pro præcepto, non minus offensa in Deum præuidetur, quam homicidium proximi, cum dubium est facti, ergo vtrumque malum cauendum est, & nisi id feceris vtriusque reus eris. Argumentum ex hâc regulâ petitum prosequitur Mercorus articulo 9. 10. & 11.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Valet eadem Regula ex lege Amicitiæ cum Deo.

ALIVD argumentum petitur, à lege amicitiæ erga Deum, quæ vt docet D. Thomas & Cajetanus 2. 2. quæst. 23. art. 1. non solum percipit gaudium de infinitâ perfectione Dei, sed etiam bona externa gloriam, honorem, obedientiam, pro virili curat, & auget, & maxime cauet pericula amicitiam violandi; atqui huic officio, aut legi, male conuenit electio minus probabilis, pro libertate opinionis, postpositâ tutiori, quæ fauet legi. Nam etiam apud homines, is censeretur male defungi officio amici, qui vt suo commodo, aut genio, indulgeret, nihil curaret ea agere, ex quibus probabilius censeret, amicum offensum iri: certè ea negligentia esset contemptus amicitiæ. Vnde licet forte actus ille qui probabilius illicitus est, non lædat præceptum particulare, v. g. iustitiæ aut temperantiæ, certe lædit præceptum charitatis, quo cauetur ne quis se exponat adeo aperto periculo, violandi honorem, aut mandatum diuinum, Vide Merc. art. 12. qui solita pietate, & eruditione, hoc argumentum tractat, & monet nos ad minus æque attentos esse debere diuino obsequio, ac Deus ipse nostris commodis, & precibus.

Articvlvs Secvndvs.

De Religionis candidato & Christiano, in delectu eorum quæ ad salutem credenda sunt, Dogmatum.

Secvndvm argumentum repetimus à candidato veræ religionis, anxio, & suspenso, in eligenda fide, religione, aut Ecclesiâ, cui debeat, aut possit, tuto adhærere ad salutem comparandam. Et contendimus post Chrysostomum homilia 4. in Matth. & D. August. cap. 8. lib. 2. de Doctrinâ Christianâ, sequendam religionem digniorem Deo, perfectiorem, & quæ denique grauioribus, & probabilioribus argumentis, muniatur. Hoc argumentum prosequitur Mercorus 2. partis art. 22. & duobus sequentibus. Ex probabilitatum patronis Spinula negat adhærendum dogmati, & religioni probabiliori, hoc vero concedit Bardi, sed negat eandem cautelam adhibendam esse, in delectu opinionis, quæ ad mores pertinet; tum quia Augustinus illam exigit tantum in delectu religionis, tum quia grauius impendet periculum, si aberres à verâ religione, quam ab opinione de agendis. Sed contra est aperte Augustinus, qui expresse agit, de his quæ continent fidem, moresque viuendi; deinde eadem ratio, quæ ad institutionem religionis, & fidei, exigit, vt tutiora & probabiliora sectemur vim & locum habet, in delectu opinionum, quæ ad mores pertinent: Ergo vbique, nullâ exceptâ materiâ, aut nullibi (quod impium & sacrilegum est) tutiora sequenda sunt. Antecedens probatur. Sicut lege naturali præcipitur homini, ne se objiciat periculo aberrandi ab vltimo fine, & à verâ religione ad salutem necessariâ; ita illi præscriptum est, ne subeat periculum violandi amicitiam Dei, iura ipsius & præcepta quæcumque: ergo vbique, aut nullibi, acriora & viciniora saluti debet eligere. Hanc rationem prosequitur Merc. partis 2. art. 22. &c. Hac regulâ facillime defendi potest, non dari ignorantiam inuincibilem Dei, iuris naturalis &c. quia omnium hominum mentibus, innata est notio huiusmodi veritatum, quæ ad minus, ingerit dubitationem & opinio-

nem; & cum in dubiis iuxta ius naturale, tutior pars sit eligenda; quisquis diuinitatem abnegat, aut iuri naturali parere renuit, impietatis reus est. Videant ergo probabilitatum artifices, si hoc principium negent, omnia vitæ humanæ & Christianæ officia nutare, ac pene euerti; vbi enim semel data est licentia probabilitatibus abutendi, vix cohiberi potest, quin in apertam impietatem erumpat.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Refellitur solutio Fabri & Stubrochij.

NEc P. Fabri potest hanc licentiam cohibere suâ distinctione de certo probabili, & de probabiliter probabili, quorum primum, vult posse confirmare dictamen prudentiæ, & ad vsum reuocari, secus alterum: verum hæc distinctio probabilium, non videtur definitione ab illo datâ melior, & ad has controuersias dirimendas opportunior; quod hoc argumento demonstro. Certo probabile, non potest magis ingenerare assensum de re faciendâ prudentem, & ab omni culpâ immunem, quam euidens probabile; quandoquidem certitudo est minor euidentia. Atqui euidenter probabile, non potest facere assensum, aut iudicium de agendis certum, ergo nec certo probabile, quo vnico præsidio causam suam defendit. Minor probatur probabile vt superius insinuauimus, nihil est aliud quã verisimile, seu quod ita ad verum accedit, vt non censeatur, omnino non posse non esse falsum; & ideo probabile, seu probabilis assensus, non habet locum, nisi intellectus careat cognitione euidenti rei, quâ positâ, nihil illum mouent probabilia, licet cognoscat vim posse exercere in intellectum, huiusmodi cognitionis rei euidentis expertem, & in hoc posita est probabilitas, nempe in notâ vi rationum, quæ possiint flectere intellectum, cui non est comperta euidenter rei veritas. Quo fortius illum difficultates & rationes flectunt, eo censentur esse probabiliores, sed cognita illa vtriusque propositionis par aut æqualis probabilitas non habet vllâ ratione, assensum de re certum, sed quo magis penetratur, & certior, aut euidentior, est probabilitas vtriusque partis, eo magis suspensus, & dubius, ma-

net animus: ergo omnino falsum est, quod supponit aduersarius; quasi vnicum sui tractatus fundamentum P. Fabri, certo probabile facere certum prudentiæ iudicium. Nec verius est, quod addit 2. quidquid speculatiue probabile est, esse tantum probabiliter probabile, si in vsum & praxim nequeat tuto vsurpari. Alia est enim prorsus causa probabilis, & tutæ opinionis, hæc petitur ex eo, quod longè absit à periculo violandæ legis, & diuinæ offensionis, quod potest competere opinioni minimæ aut nullius probabilitatis, vt cum quis sibi persuadet, se peccare, si accedat ad Sacramentum non perfectè contritus, vel si post peccatum admissum conteri differat aliquo momento, hæc opinio tutissima est & minus probabilis. Probabilitas vero petitur è rationum vi & difficultatum quæ vrgent ad assensum vnius partis interdum falsę, qualia sunt argumenta impiorum contra prouidentiam, & in mysteria fidei, quæ sunt tantum speculatiuè probabiliora, quanto magis vrgent: hæc ergo probabilitas, licet certo & euidenter nota, periculosissima est, nec potest assensum extorquere sine noxâ fidei, & salutis, ergo potest, certo & euidenter probabile, esse periculosum, ac proinde vix stare potest, distinctio allata, cui tota tractatio de huius authoris probabilitate innititur.

Hinc etiam refellitur, quod Stubrochius, notis ad notas, in quintam Epistolam de probabilitate refert, ex Sanctio & Escobario infidelem cui proponitur nostra fides vt magis credibilis, dum eius secta probabiliter adhuc credibilis appareat, non teneri ad nostram fidem recipiendam, extra mortis articulum. Sed hanc postremam exceptionem, remouent Sanctius & Diana efficacissimo ad hominem argumento, quod mortis articulus, haud nouam regulam operationum moralium inducat: & consequenquenter asserunt, infidelem illum, nec in mortis articulo obligari ad credendum. Ad hæc respondet Stubrochius in gratiam Sanches, illum eo loci adductum, aliud nihil docere, nisi hæreticum inculpabili ignorantiâ laborantem, non teneri mutare religionem. Sed difficultatem argumenti dissimulat aut eludit, vel male defendit dictum Sanches: Illud enim quærimus, an quisquis habet aliquam probabilitatem licet multis partibus minorem, eâ quæ illi affulget, ex Christianâ & Catholicâ, possit illi per totam

vitam adhærere, & immori, prætermissâ verâ & Catholicâ, quámlibet illi tutior & probabilior videatur. Si id neges, conuellis tuæ Theologiæ fundamenta, in eo posita, quamlibet opinionem, aut religionem, tutam esse, dummodo illi sit probabilis: cui vero religio quâ imbutus est à puero, quam profitetur, & à suis maioribus recepit, non sit probabilis? Dum vnam Iansenismi hæresim, perpetuo improperat VVendrochio Stubrochius, quod neget ignorantiam iuris naturalis excusare à peccato, videtur omnes Hæreticos innoxios & tutos facere: quia paucissimi, aut nulli errores, carent apud suos patronos aliqua probabilitate, saltem tenuissimâ, quâ vnâ omnes in tuto ponunt Sanches, Diana, Caramuel. Deinde ponit tanquam certum Stubrochius, quod nos falsissimum dicimus, non deesse ignorantiam inuincibilem illi, cui probabilior, & tutior, videtur religio Christiana & Catholica, hæresi quâ imbutus est, & innutritus, illique immori constitutum habet. Hinc enim probabilitas, quæ Caramueli est veritas virtualis, ex ignorantia inuincibili, ab omni excusat peccato, & eximit à periculo damnationis. Certè qui nolit hanc hæreticorum excusationem admittere, durior & iniquior est censor si hæreticos pronuntiet. Sed esto inculpabilis sit ignorantia iuris naturalis, nego illam patrocinari hæreticis, quibus religio Christiana, & Catholica, probabilior, & tutior suâ sectâ apparet, quod tamen apertè asserunt Sanches & Bilius, quorum Stubrochius defensionem suscepit. Sed causæ diffisus, quasi hoc falsum aut temerarium præsentiens; aliam tentat huius nodi solutionem. Respondet Stubrochius, aliud esse probabile, aliud videri probabile: nec probabile dicitur, per respectum ab intellectum vnius, sed multorum: alioquin idem esset probabile & improbabile, quod vel dictu ridiculum est. Verùm præter quod recedit à suâ primâ responsione, & quos propugnandos susceperat, deserit, lenior est & debilior, hæc responsio, præ tantæ causæ magnitudine, quâ de salute & de totâ religione agitur: male enim hic distinguit esse & videri, quia hoc singulare est probabilibus, vt cum in veri specie & similitudine posita sint, quidquid videtur tibi, aut multis probabile, reuera ita sit; & quod habet pro ridiculo Stubrochius, passim pro certo statuit Caramuel, quod tibi & aliis videtur probabile, aliis esse posse

improbabile, immo tibi ipsi, si solum mutes: quare defendit vt solidum, & omnibus doctis probandum, quod nonnullus respondit, Parisiis se opinari, nihil iuris esse Pontificibus in imperia Regum, sed hoc Romæ sibi futurum improbabile, idque etiam ex probabilistarum principiis necessariâ consecutione deducitur. Nam si rationes quibus moueris ad assensum tuæ religionis, & opinionis, graues sentis, ergo rem faciunt probabilem, & tutam, si leues tibi appareant, tum nec tibi res videtur probabilis, nec reuera est: ergo malè hæc duo distinguis in re subjectâ. Nec dicas, improbabilem esse opinionem, aut sectam, etsi videatur probabilis vni; quia probabile, non dicitur per respectum ad intellectum vnius, sed multorum; quasi illud probabilitatis genus, repetitum ab assensu multorum, desit illis qui alias religiones profitentur, careantque magnæ authoritatis viris, qui probi, sapientes, ac pene sancti, apud illos habeantur; ergo quilibet ex suis principiis, certus est suæ salutis, quamcumque tandem religionem sequatur, quæ sit (vt Tamburini verbis vtar) tenuissimæ probabilitatis, dummodo non exeat fines probabilitatum.

Et ita sentit Caramuel, quidquid fingat aut dissimulet: hæc enim omnia vt ipse loquitur, ***debent transglutire, vel à principali opinione discedere***, quâ falsum probabile à peccato excusat, relictâ religione, vel opinione tutiori & probabiliori, & suæ Theologiæ fundamentalis p. 472. dicit ad solamen illorum qui in Germaniâ habitant, & multos viros aliàs probos, infectos dolēt hęresi, aliquas periodos se scribere, & verius ex selectissimis Scriptoribus exscribere. Eo vero loci, Apologiam facit omnium Hæreticorum, Turcarum, Ethnicorum, ac penè Idololatrarum, quibus non deest probabilis opinio, de suâ religione. Miratus sum stylum Caramuelis, & methodum scribendi, non ausim dicere (nec forte possem nisi temere) fraudem & artes: validissima pro arbitrario, & securo quacunque de re probabilitatum delectu, argumenta subijcit, quibus omnia probitatis, & religionis, repagula & claustra videntur abrumpi: ipse tamen ad illa aut tacet omnino, vel aliquareponit, ne videatur assentiri, & vtcumque respondet: sed adeo debiles, ieiunas & impares infringendis argumentis solutiones, adhibet, etsi ista prudens & sciens agat (quod nolim

iudicare, vt dicas præuaricari causæ religionis: vbi totis eloquentiæ & ingenij, quibus valet viribus, Lutheranorum, aliorumque omnium sectariorum, qui in sua religione consenuerunt, Apologiam scripsit; contendit nullâ ibi adhibitâ probatione, sed alio loco indigitatâ, Lutheranorum sectam (& idem de quâcunque aliâ statuendum est) omnino improbabiles, & vnicam Romanam, non iam probabiliter, sed argumentis moraliter, aut etiam realiter euidentibus, & indubitatis, vnicam & veram teneri. Hoc quidem nos vltro agnoscimus; sed male tuis dictis ac prinpiis conuenit: & ne longius te reuocem: quid sentis, dum eodem loci dicis te illa scripsisse, in gratiam & solatium illorum, quos vt ais, capit & torquet commiseratio Hæreticorum, eosque certo credunt, extra Ecclesiam Romanam perire, censes ne quod timent, falsum an verum? Si falsum, cur illos decipis? cur vanis lenociniis illorum dolorem conaris tollere aut mitigare? si vera sunt, quam dolent Hæreticos manere damnationem: ergo à teipso dissentis, aut imponis nobis, dum jactas te vni Religioni Catholicæ, certitudinem asseruisse, & omnibus aliis abstulisse etiam probabilitatem, quæ plane principiis repugnant, & resipiunt Plautini militis gloriationem. Sed quamlibet valida sint argumenta quibus pugnasti pro vnica religione, non potes negare suppetere heterodoxis pro se & contra mysteria quæ credimus, rationes dubitandi non leues, idque experiuntur non solum ipsi qui objiciunt Hæretici, sed etiam nostri qui contra stant Theologi. Nec ipse abnuet Bellarminus: vnde inualuit contra virum doctissimum & iuxta piissimum atrox calumnia, plus nocuisse Ecclesiæ suis libris quam profecerit; quod argumenta Hæreticorum apud ipsum extent validiora, & euidentiora, responsis quibus ea nititur infringere; ergo ne Bellarmino quidem. Quid de ipsis Hæreticis censendum? Deerat ijs erroribus sua probabilitas, id est iuxta tua principia, graues rationes, & difficilis solutionis, ac subinde securitas salutis, ignorantia inuincibilis, veritas virtualis? hæc enim omnia apud te, indiuidua sunt.

Sed alio loco huius Apologematis, quod refutauimus, refert aduersarius, fidei certitudinem, præ aliis sectis & opinionibus, in priuatas reuelationes, quibus dignatus est Deus sanctas Brigittam & Theresiam. Verùm non fa-

bile assentient Hæretici huiusmodi regulis, & principiis, immo ridebunt Catholicos, si Apologema illud legerint, & criminabuntur, ex Caramuelis mente, id est fortissimi Athletæ, qui triginta millia suorum ab hæresi Ecclesiæ adjunxit, nos præ illis, certiores esse veræ religionis, mulicrcularum reuelationibus, id est, vt illi interpretantur anilibus fabulis. Abstinendum planè esset ab huiusmodi argumentis, impiorum & hæreticorum causâ, vel fortioribus, & euidentioribus responsis essent infringenda, quam quæ opponit Caramuel: atque hoc genere disputandi, multò verisimiliorem se calumniandi causam, quam Bellarminus æmulis præbuit, male suis scriptis, consuluisse Ecclesiæ Catholicæ, & religioni Christianæ.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Melior & efficacior methodus cum Hæreticis & Impijs pugnandi, eosque ad fidem reuocandi.

SED ne videar imitari quod damno, difficultatesque aperire, & vix extremis labiis delibare, huius nodi, ex principiis aduersariorum, fere indissolubilis solutionem; tentabo ex nostris regulis ostendere, in delectu religionis, nullum excusari, qui relicta probabiliori, quæ efficacius saluti videtur consulere, minus probabili adhæret. Id vt euincam, ex Tractatu de Fide; vnum assumo apud omnes certum; rationem ingeneratæ, & infusæ à Deo in animos nostros fidei, conuenire cum formâ naturali in materiam inductâ à generante. Vtriusque progressus duabus partibus constat, ipsa fidei aut formæ generatione, & ad illam præuio apparatu. Neque enim imbui fide magis potest animus, quàm materia formas excipere, nisi multis ad assensum rerum diuinarum impellatur argumentis, quæ non veras quidem (hoc enim fieri nec potest, nec est necesse.) Sed prudenter & euidenter dignas, quæ credantur, immo quibuscunque aliis fide digniores probentur. Nam *qui citò credit leuis est corde*: & ea est fidei Christianæ maiestas, vt in captiuitatem omnem creatam mentem redigat, suoque obsequio subiiciat, nec vllibi recipi velit, nisi regnet, & primo ac supremo loco sedeat, eoque assensu

sit amplectenda, vt nullam imposterum repulsam ab humanâ mente, nullum ferre possit diuortium, citrà impietatem & sacrilegium: ad illud verò humani cordis cum fide conjugium æternum, quod nullâ vi argumentorum infringi & dissolui possit, opus est vinculis multo firmioribus, illâ versatili in vtramque partem probabilitate, quâ liceret non minus fidem, quam opinionum probabilium reliquas, ad arbitrium mutare; necesse est ergo immotis omnino principiis inniti, quale est istud in religionis delectu, ad salutem ex vtroque capite præcepti & medij necessariæ, adhærendum illi vnicè & immutabiliter quæ probabilior & securior, pluráque habeat testimonia diuinitatis. Addendum aliud non minus immotum fundamentum, his argumentis, quibus euidenter & prudenter credenda demonstratur, abundare religionem Christianam præ Iudaicâ, Ethnicâ, aut vllis; inter Christianas, Catholicæ & Romanæ præ reliquis, idem nominis præferentibus eximiè conuenire; ergo illi vnicè & æternum adhærere oportet, neque vlla dubitatio admittenda est, post hoc, quod vocant, credibilitatis indicium. Quid isto fundamento firmius? Quid hoc dictamine prudentius? Quid hac regulâ tutius? Quid hâc doctrinâ, ad religionem aduersus portas Inferni, muniendam efficacius, vt post ista credibilitatis, & diuinæ veritatis, testimonia, fas sit dicere cum Richardo Victorino: *Domine, si error est quod fide Christianâ credimus, à te decepti sumus* &c. Hæc vero principia, quibus salua est religio, vnde depromemus? Non ex officinâ arbitrariæ ad vtrumlibet probabilitatis, sed ex Sanctis Patribus & melioris notæ Theologis, quorum vestigia sequitur D. Fagnanus, traditamque ab illis doctrinam luculenter illustrat, ac valide propugnat: quid habet simile Caramuel, quo consulat religionis Christianæ & Catholicæ veritati, cum securitatem salutis promittat, secutis quamcumque aliam minus probabilem; cum quisque suam probabiliorem esse reputet & defendat. Cœcus plane sit, qui hinc ex Caramuele impendentia Religioni pericula, inde ex D. Fagnani regulis, inuicta parata præsidia, non videat. Certè non aliunde id sperari potest, beneficium, cuius causâ fundamenta Ecclesiæ posita, datos illi Apostolos, Pastores vsque ad consummationem sæculi, docet Apostolus, ne scilicet circumferamur omni vento

doctrinæ,

doctrinæ: quid vero aliud expectes, ab illo versatili probabilitatis vsu, quam Academicorum in opinionum delectu inconstantiam? Temerarius plane sit, & seuerè castigandus, qui exactâ ad has regulas Lesbias, totâ vitâ, ad iudicium Dei vocatus, verbis Richardi se excuset, *Domine si error est*, arbitrarius probabilitatum vsus pro commodo, contra probabiliorem à lege tuâ stantem, à te decepti sumus. Timeo ne hæc defensio reliquas vitæ præteritæ culpas, noua grauiori cumularet & augeret.

Vanus omnino & falsus essem, si me paria in reuocandis ad fidem Hæreticis, facturum putarem cum Caramuele, qui triginta millibus Lutheranis Ecclesiæ adjunctis, Angelis gaudium peperit maximum, quandoquidem super vno peccatore dies in cœlis festos & solemnes agunt. Vtinam possem gloriari meâ operâ, triginta aut decem ab hæresi ab Ecclesiam rediisse, verum si plus profecisse vltro agnoscam, forte non concedam, plus & diutius, quamuis felicius me laborasse. In eo autem genere Ecclesiastici muneris & disputationum, quo viuâ voce regnare Caramuelem licet ex fructibus conijcere, timeo ne scriptis euertat quæ concionibus aut colloquiis promouit. Sane si obtineat, quam vbique obtrudit, assertio ad securitatem conscientię, in materiâ fidei, sufficere opinionem probabilem, non capio, quâ ratione persuadeat hæreticis, suos errores abijcere, quos vix possit ita apertè refellere, quin ad minus aliqua illis supersit tenuissima probabilitas, quæ ex Tamburino securos faciat suæ salutis, abjectâ opinione & subinde religione tutiori, & probabiliori, etiam in articulo mortis.

Quamuis igitur infinitis partibus me Caramueli inferiorem agnoscam, in lacessendis, conuertendisque hæreticis, non dubito tamen me disputandi methodum sequi tutiorem, & longe efficaciorem. Vbi primum controuersias attigi concionibus ad populum habitis in ciuitatibus Galliæ hæresi infectis, sensi optandam rem, magis quam sperandam, posse omnem probabilitatis speciem eripi, erroribus tot libris, non mediocri eloquentiâ scriptis, tot argumentis eâ vi contortis, vt quidam putent, interdum è nostris Doctores, ea debilius excipi & depelli. Itaque aliam iniui viam, & artem pugnandi, rudis adhuc huius disputationis de probabilitate, quam in Scholis, nec exceperam à

Magiſtris, nec prælegeram, in illam conceſſi ſententiam diſputationis ſuperioris 2. *Sectione* explicatam, quam poſtmodum comperi à *Suare* traditam, quamuis tum, nec ſcirem, an illud argumentum tractaſſet. Demus probabiliatem etiam minorem, pro libertate contra legem, eximere à peccato, eos qui rem ſolo præcepto ad ſalutem neceſſariam prætermittunt: id tamen periculoſiſſimum cenſebam, & ſubinde illicitum, & contra Charitatis & prudentiæ leges, quæ noſtro bono iubent nos conſulere, ſi eâ laxiſſimâ probabilitate arbitrariâ vtamur, cum de Eccleſiæ & de religionis electione cogitamus, quæ neceſſitate medij ad ſalutem exigitur: ac proinde ſi à verâ recedamus per errorem, & ſi velis etiam ignorantiam inuincibilem, eſto demus id fieri ſine peccato, non tamen ſine grauiſſimâ iacturâ mediorum & auxiliorum, nempe Sacramentorum quibus vera Eccleſia abundat, curandis noſtris morbis, promouendis ad bonum noſtris conatibus, quæ ſi deſint, eaquè repellas, contentus minus ſecurâ religione, minus probabili & efficaci, eſto probabilitas te à peccato malæ electionis excuſet, non tamen ab aliis, neque à damnatione, quam ineuitabiliter incurres relictâ religione, quæ peccatorum veniam conferre poterat, & contra lapſum in noua te munire. His vero præſidiis deſtitutus es, quia relictâ tutiori religione, quæ tibi hæc remedia, & auxilia, parauerat, minus tutæ tuam ſalutem credidiſti: ergo niſi perire, & ſaluum fieri, nihil penſi habeas, ea ſectanda eſt religio, quæ te meliora, & perfectiora doceat, quæ tuis malis curandis efficaciora adhibeat remedia, quæ te muniat auxiliis, & Sacramentis validioribus. At quæ religionum, quæ ſectarum vlla, certare poſſit cum Catholicâ & Romanâ his dotibus à me enumeratis? Et ne ſingula controuerſiarum capita decurram, hâc maioris ſecuritatis collatione, ad percellendos Hæreticorum animos efficaciſſimâ, inde multo certius, de religionis delectu, iudicium depromebam, quam quod Salomonis ſapientiam omnium gentium, & ſæculorum laudibus, & admiratione, celeberrimam fecit. Quo ille argumento legitimam matrem infantis (de quo lis ſub ipſo erat) cognouit, poſſumus veram religionem à falsâ ſecernere, illique adhærere, quod ſpuria inclamet, diuidatur. Quamuis Hæretici ambiant ſectatorum multitudinem, & glorientur

populorum turmis, antiquiora tamen sunt illis præ hominum salute dogmata, & illis tutandis quamlibet incertis, & falsis, nihil dubitant apertissimis periculis, se suosque objectare. Hæretici ex Luthero variarum sectarum, quasi innumera muscarum examina è tauri cadauere orti, vnâ fide nos iustos & saluos fieri, quasi quâdam conspiratione consentiunt: atque vt errorem hunc deterrimum tutentur, quid non tentant & moliuntur? Paruulis quod vnum superest salutis præsidium, baptismum negant moribundis, nisi adsit minister, & ad Synagogam deferri possint. Adultis Sacramentum Pœnitentiæ auferunt, iustos suis meritis, defunctos suffragiis viuorum, cœlites religioso cultu, totam Ecclesiam vnico Missæ sacrificio fraudant, omnia denique sus deque miscent, suis insomniis confirmandis. Esto de his omnibus, æquo marte pugnemus; demus probabilia esse, quæ falsissima docent; nec baptismo paruulos ab originali labe, nec absolutione sacramentali adultos à peccatis mundari, nec mortuis solatio esse suffragia Ecclesiæ, non possunt negare quámlibet pertinacissimi, quin ex totius Ecclesiæ perpetuâ traditione, ad minus probabilissimè, his Sacramentis subsit vis aliqua purgandis peccatis. Quid igitur mali fuerit, illa adhibuisse paruulis & adultis, cum grauissima damna timeri iustè possint, si remoueantur. Quid vero ex hac in hæreticos indulgentiâ nobis perit? nihil omnino: sed his omnibus gratis concessis inuictum habemus argumentum, certissimumque de eligendâ religione iudicium. Hinc Ecclesia Catholica, vera Mater nostra Ierusalem, inde hæreticorum Synagoga adultera & meretrix contendunt, vtraque se Sponsam Christi prædicat, & electorum Matrem, quos Christus lauacro aquæ & verbo vitæ, suáque vitali morte generat: qua vero ratione, hanc litem grauissimam dirimemus; vnâ voce *diuidatur*, quæ Synagogam hæreticorum, meretricem, non Sponsam Christi, & nouercam, aut carnificem, non Matrem demonstrat: Fidelium salutem nihil pensi habet, & suorum errorum causâ, nihil dubitat suos filios jugulare, paruulis morituris baptismi, adultis pœnitentiæ Sacramenta negat: Ergo quærenda est aliò nostra salus, esto, non excant huiusmodi sectæ probabilitatis fines, atque hæc argumenta indubitatum prudentiæ iudicium sanciant, quod

certus fiat veræ religionis delectus. Ne igitur salutem nostram in adeo apertum discrimen vocemus, ne religionem, perinde ac vestes, ac mores in diem mutemus, hæc immota sedeat sententia; nunquam licere minus probabili adhærere, relictâ tutiore & probabili. Quod de religione euicimus, nisi velimus esse quasi Cothurni, & omnium religionum idest nullius, negari nequit, nisi per summam proteruiam, valere de opinione; quæ stat pro lege contra libertatem, tutiorem quærendam esse & sectandam.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Eodem argumento refellitur resolutio secunda & decima.

SED contra instat Caramuel, & duabus resolutionibus citatis, contendit ad securitatem conscientiæ, etiam de rebus Fidei, sufficere opinionem probabilem; nec dubitat addere, se demonstraturum D. Fagnanum, qui secus sentit, sibi passim contradicere; & quia rem non capit, & nodum difficultatis non penetrat, eadem ipsa interdum affirmare & negare. Miror ausum ita præfari. Hominis candidi, & ab omni dolo & fraude alieni est (qualem se passim prædicat Caramuel, nec puto nos fallere) abstinere à culpis, insonti improperandis, à quibus ipse propius absit. Iam non vno loco demonstratum est, Caramuelem suis de probabilitate principiis, pessime consulere fidei rebus, & vix aliquid reliquum certitudinis Ecclesiæ facere, dum omnes ad vnam, opiniones probabiles, vult tutas & securas esse. Post ista nihil dubitat D. Fagnanum criminari, quasi fidem euertat, & constitutionem Pontificum de Conceptione postremam, sceleris & nullitatis accuset. Sed vt breui ac validè has accusationes depellam, & regeram in Authoris caput; ex Tractatu de Fide documentum apponam, summè obseruandum, & omnium consensu receptum; nempe res quæ fidei ac religionis ambitu continentur, & aliquâ ad illam ratione pertinent, in tres quasi classes diuidi, supremam, mediam & infimam. Prima habet res à Deo reuelatas, quas fide diuinâ eius Scripturâ & Traditione excepimus; secunda huic proximè accedit, &

res complectitur reuelatis mysteriis necessario connexas, atque inde consecutione euidenti deductas, vt cum duas Christo inesse voluntates infertur, quod vnitate personæ duas naturas, diuinam & humanam jungat, quarum cuique suus intellectus, & propria voluntas conueniat: Tertium genus ab vtroque remotum est, eorum quæ nec juncta reuelatis necessariâ consecutione, sed conjecturis & probabilibus argumentis inde deducuntur. Atque hoc vltimo loco reponimus controuersiarum plures, quibus Scholæ perstrepunt, an Angeli intelligant speciebus receptis à Deo, an haustis à rebus: vtrum suâ operatione, vel suâ substantiâ sint in loco. Eo pertinet (quidquid dicat Caramuel) quæstio celebris inter Diuum Thomam & Scotum, vtrum Adamo innocentiam sibi suisque filiis seruante, Verbum carnem assumpsisset: licet enim magis consentaneum sit Scripturæ interpreti decretorum diuinorum, Verbum carnem non assumpturum, Adami stante innocentiâ, nullus tamen Theologorum id necessariò ex Scripturâ consequi censet: ergo inter probabiles reponi debet hæc sententia. Eiusdem generis, vltrò agnoscit Caramuel, esse de immaculata Conceptione disputationem, quam multi dicunt quoddam consectarium ad superiorem, & provt de hac statueris, Adamo non peccante Verbum incarnandum, aut carnem non assumpturum, conuenientius & probabilius de Conceptione immaculatâ statuendum videtur: & ideò Scotus & Suares acutissime obseruarunt, de Incarnatione Verbi explendâ etiam Adamo non peccante, sententiam fauere plurimùm immaculatæ Conceptioni; & huius opinionis causâ priori adhæsere: certum itaque est vtramque ad hoc postremum genus pertinere.

Primi ordinis dogmata, omnium consensu, pertinent ad vnius fidei subsellium, quæ assentitur ijs quæ subsunt immediatæ Dei reuelationi. De secundo genere dogmatum, quæ non tam reuelata sunt, quam reuelatis necessario connexa, adeò discordes sunt Theologorum, etiam Societatis opiniones, vt Vasques contendat, ad primum genus, id est ad fidei assensum, pertinere conclusiones Theologicas, ex duabus præmissis, seu articulis fidei, euidenti consecutione deductas: Negant id Suares, De Lugo, & alij, nisi accedat Ecclesiæ definitio: neque hoc

etiam admittit Molina, & contendit, nullâ Pontificiâ, aut Conciliorum definitione, res secundi ordinis ad primum fidei articulorum promoueri. Sed quidquid sit, de hâc satis graui contentione: de tertio ordine omnes consentiunt, longè remotiores à certitudine primi ordinis. Addunt etiam quidam eo non posse vllâ authoritate prouehi, nisi noua reuelatio diuina adueniat.

Si Caramuelis Apologema, aliosque libros inspiciamus, conijcere licet, hæc trium generum dogmata, eodem loco apud ipsum haberi: quia nihil distinguit, & omnia videntur illi probabilia, nihil necessarium: vellem apertius suam mentem explicaret: sed quidquid ipse censeat, non potest à nobis exigere, vt eius opinioni assentiamur, aut sequamur methodum. Dicimus itaque, primi & secundi generis dogmatum, assensum minimè arbitrarium esse, ex probabilitatum licentiâ, sed necessarium ex fidei, vel Theologiæ demonstratiuæ principiis, quæ res à Deo reuelatas, vel illi necessariò junctas, pro indubitatis habent. Rerum tertij generis probabilium, si ad speculationem non ad mores attineant, & ad disputationes magis quam ad bonam mentem conferant, concedimus Caramueli arbitrarium esse consensum, licet lege Ecclesiasticâ prohiberi possit ne euulgetur.

His itaque ex saniori Theologorum sententiâ constitutis, facile est refellere secundam & decimam resolutionem, quibus magno verborum strepitu, potius quam argumentis, agit contra D. Fagnanum, quasi sibi ipsi & summis Pontificibus repugnet. Quæcumque assumit illâ resolutione x. apertè falsa sunt, vel ad rem nihil faciunt. Sic enim arguit impossibile est, simul veras esse doctrinas contradictorias, nihil verius: At Sanctissimi D. N. & D. Fagnani resolutiones sunt contradictoriæ: nihil magis falsum. Quâ vero id ratione probes non video; nisi illo assumpto quod apponis, At Bulla non est dubiè, incertè, & probabiliter admittenda, sed certo tenenda. Nihil certius. Ergo D. Fagnani opinio certo & euidenter est reijcienda, nihil illâ consecutione magis inconsequens, & pejus probatum; atque vt has omnes argutationes, quibus tria pene folia implet vno verbo refellamus, superiori ex Tractatu de Fide documento, de triplici Religionis rerum ordine.

Addendum: Ecclesiæ à Christo collatam facultatem, siu nouos articulos condendi (quod Theologorum multi negant) certe quod apud omnes est in confesso, definiendi, quo loco sint constituendæ, quo assensu sint excipiendæ; & si quis negaret, non solum reuelata, aut necessario reuelatis connexa, sed etiam probabilia, ita se habere, sicut statuit Ecclesiæ definitio, ille non modo contumax esset, sed erroris suspectus, aut compertus, quod parere detrectaret Ecclesiæ, quasi de potestate collatâ à Christo definiendi, quo loco sint res religionis, censeretur dubitare, quod Hæreticum est. Ergo parendum est definitioni, statuenti Conceptionem immaculatam esse probabilem, & ex illâ probabilitate posse coli citra vllum peccatum; ita censet D. Fagnanus, ita omnes pij. Falsò igitur criminatur, nos eleuare, & irritam, aut falsam velle, postremam de Conceptione constitutionem, cui nos subijcimus. Ergo inquit aduersarius, certum est in materiâ fidei, ad securitatem conscientiæ sufficere opinionem probabilem: ergo si stet D. Fagnani doctrina, ad nihilum redigit bullam sanctissimi: accusat veritatem quam Theologi asserunt esse de fide. Videtur vt seruus Euangelij, D. Fagnanum suffocaturus tenere, tot consecutionibus obruendum, quibus rem confectam putat, & triumphum agit. Paulo ante dixerat: *Optarem hic respondentem D. Fagnanum audire, rogo iterum cur sanctissimus noster bullam hanc expediuit.*

Sed has triumphales lauros, non admodum difficile est, in cupressos mutare. Aduersarii voto satisfactum est: sed vt plenius impleam, respondeo semotis tricis de duplici terræ motu, ex Galilæo, quibus facilem quæstionem implicat, hanc constitutionem expediuisse Pontificem, quod prudenter & certo reputaret; suorum decessorum vestigia secutus, hanc quæstionem de Conceptione immaculatâ, ad tertium Religionis tribunal pertinere, de probabilibus; & posse tuto suâ probabilitate frui, quamuis alia non suppeterent argumenta, quam hæc duo, de lege in seruos latâ, vt omnes post parentis lapsum nascantur infecti labe geniali, à qua conueniens & probabile est, Legislatoris & Iudicis matrem exemptam: & de immunitate à peccato veniali, qua Deiparam donat Augustinus, vnde probabilissime similem ab originali peccato munditiam Scotus,

aliique Theologi confirmant; ergo hæc de Conceptione immaculatâ probabilis est sententia, & merito à summis Pontificibus confirmata. Nec aliò spectant definitiones Pontificiæ, quàm vt sua illi constet pia probabilitas, indicto aliud sentientibus silentio, ne contra publicè intercedant. Et ne videamur à Pontificiis constitutionibus vel minimum recedere; de tertio rerum ordine (quo hæc controuersia spectat) non permittimus nobis hiscere, quod de secundo scripsit Molina, non dari vllâ authoritate Ecclesiæ inde ascensum ad primũ ordinem. Sed iam ingruunt densæ magis quam validæ consecutiones: quamlibet opinionem probabilem sufficere ad securitatem conscientiæ. Certe non melior est argumentatio, quam si quis æquare velit, veritatem de Conceptione Deiparæ cum generatione verbi; sufficit probabilitas ad res fidei in 3. ordine locandas, qui tantum probabilia continet; Ergo probabilitas sufficit ad res primo & secundo ordine constituendas, quæ reuelatæ sunt à Deo, aut reuelatis necessariò connexæ: Non aduertit aduersarius, suas consecutiones esse perpetuos paralogismos, & sophismata, quæ à sensu restricto, fiunt ad sensum latissimum & amplissimum, à specie ad genus: probabilitas sufficit, ad res fidei, reuelatis connexas verisimilibus argumentis, & quæ pertineant potius ad Theoriam, quam ad praxim; & si cultum religionis attingant, vtrinque pugnant opiniones probabiles pro officio. Ergo probabilitas sufficit, & tuta est, ad res fidei primi & secundi ordinis, ad res morales, cum pugna est, non inter diuersa officia, sed inter officium & commodum, inter honestum & vtile: pudebit sane aduersarium huiusmodi Sophismatum; ergo paralogisat totis sex paginis, quas his argutationibus implet. Atque vt omnia vltimo tandem conuellamus, hoc superioribus addo, de Conceptione immaculata opiniones aientem & negantem, exigi debere ad regulam tertiam à nobis constitutam, opinionum vtrinque pro officio pugnantium, quæ non longe absint ab eâ concertatione, cuius Persarum & Iudæorum duo custodes Angeli, præbuere exemplum. Certum est nos debere reuereri scripturam, & traditionem, vt Dei verbum, nec minus Virginem verbi Diuini matrem esse colendam: qui de Conceptione immaculata opinioni neganti adhæserunt, rationem habuere scripturæ & traditio-

nis, cui præ summa reuerentiâ, non sunt ausi exceptionem addere, quam euidens est expressis verbis Scripturam non præferre: qui vero secuti sunt sententiam affirmantem, affectui in Deiparam se permiserunt, & eius honori qua fieri posset, consultum voluerunt. Quid ad hæc summi Pontifices? In hanc sententiam propensiores, cauerunt ne altera peccati aut erroris damnaretur. Nouerant nempe sapientissimi & sanctissimi Patres, vtrinque pro officio, hinc pro reuerentiâ in Verbum Dei, inde pro cultu in verbi matrem, si quæ fuisset Theologorum dissentio, honestissimâ aut certe non damnandâ æmulatione natam, cum aliunde quæstio ad Theoriam pertineret, vel si spectaret ad legem in seruos latam, obsequium in matrem & reuerentiam illi debitam, exceptionem inducere tutissimam. Monstret Caramuel, quas propugnat opiniones pro libertate contra legem, & salutem, æque honestas ac tutas esse: & tum dabimus, quod tantâ congerie argumentorum, frustra probare nititur, æque omnes tutas, securas, ac istam de Conceptione immaculatâ, Pontificiis constitutionibus sancitam.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Refellitur resolutio nona.

EAM quisquis leget meram vitilitigationem dixerit, potius quam dissertationem Theologicam. D. Fagnanus in prima classe rerum fidei, distinguit credenda ad salutem ex duplici capite, aut necessitate medii, aut præcepti; prioris generis credenda reuocat, cum Apostolo ad Dei existentiam & prouidentiam. *Accedentem ad Deum*, inquit Paulus, *oportet credere, quia est, & quia remunerator est*, si horum fides desit, non potest comparari salus, nec institui vita Christiana; ad vtrumque enim necesse est, agnoscas Deum existere, & esse remuneratorem, id est bonis præmia æterna, & malis supplicia parasse. Ad hæc duas habet obiectiunculas Caramuel, quibus ad suam opinionem viam parat, nempe aut fidem saluti comparandæ, minime necessariam, nisi forte habitualem baptismo infusam. Quid fiet, inquit, Philosopho, qui demonstratione nouit Deum existere, quæ fidem excludat? Ergo nihil opus fide, vt medio ad salutem, qua quis credat Deum esse. Miror aduersa-

rium dissimulasse communem Thomistarum ad illud argumentum solutionem; esto nouerit Philosophus demonstratam Dei existentiam vt Authoris naturæ; adhuc superesse locum fidei, quæ certos nos faciat Deum existere vt gratiæ auctorem.

Deinde carpit Fagnanum, quod suæ regulæ hic oblitus deseruerit tutiorem Theologorum opinionem, qui fidem Christi vt Redemptoris necessitate medii requirunt ad salutem. Sed nisi placuisset vitilitigare, poterat agnoscere, D. Fagnanum non excludere fidem Christi à mediis salutis, sed illam velle implicitè contineri 2. art. Dei vt remuneratoris, cuius est causas instituere, quibus felicitatem paratam consequamur, & miseriam æternam effugiamus: hoc vero causarum ordine Christus continetur, quasi præcipuus post Deum Author nostræ salutis, & libertatis assertor, ac vindex.

Iis leuioribus objectionibus depulsis, expendenda sunt quæ contra fidei actualis, ex efficaciâ medij necessitatem à Fagnano constitutam, profert, non tam argumenta, quam paradoxa aut potius monstra inaudita. Euincere se putat, fidem habitualem exclusâ actuali, & institutione vitæ studiosæ, & Christianæ, semotâ, salutem æternam comparari, exemplo pueri, qui è Christianis natus, & tinctus Baptismo, à barbaris abreptus, atheismum edoctus fuit, & omnia vitiorum genera; post exactam vitam nullo in legem naturalem prætermisso scelere, censet integrum vitæ, scelerisque purum, cœlo recipiendum post mortem, vi fidei habitualis receptæ ex Baptismo, à qua neque à gratiâ vnquam excidit, quod quæcunque admisit in Deum scelera, excusent probabiles opiniones, & illis indiuidua iuris naturalis inuincibilis, & omnino inculpata ignorantia.

Hæc verius dixeris errorum portenta, quam argumenta, & si alia deessent pro nostra causâ, præter ea quæ pro se habent aduersarii, quis negare potest, pro nobis stare veritatem, & securitatem salutis? Id inprimis scire vellem, vnde aduersarius hanc fidem habitualem hauserit? A Leandro, inquit, nupero Authore, qui ne id quidem asserit, iis quæ refert ad minus ex illo verbis: adeo omni authoritate & argumento destituitur. Deinde nihil certius, omnium Patrum & sæculorum consensu, fide salutem comparandam. Quâ vero? an habituali? sed ea, sicut cæ-

teri virtutum habitus, vix vllo loco apud sanctos Patres extant: quod aperte testatur Clementina, cum habitus virtutum meminit ex probabiliori opinione recentiorũ receptos esse. Et reuera ita est: actualis fidei perpetua est apud sanctos Patres commemoratio, & frequentissimus vsus; fidei habitualis vnum ex Augustino locum legi, cum iustitiâ paruulos baptismo infusâ regeneratos, & saluos pronunciat: sed cum de adultis, vna commendatur actualis fides. Ergò sancti Patres ante nouam hanc Theologiam à Caramuele aut à Leandro cusam fidei ignotæ litabant, à Caramuele corrigendi. Eius interpretationi assentiar si vnum dederit ex antiquis, qui Apostolum interpretatus sit, quo sensu illum explicat, de fide habituali excluso omni actu, imo opere pietatis, & nullo scelerum genere non admisso, quæ non charitas, sed probabilitas tegat, & ignorantia inuincibilis excuset. O nouum iustificandi genus non à fide per charitatem operante, cum Catholicis, non à solâ fide actuali, exclusis quibuscunque operibus, seu bonis ad salutem, seu malis ad damnationem, inefficacibus ex hæreticorum errore, sed à fide habituali, baptismo receptâ, quam nullum impietatis aut flagitiorum genus potuit à corde adulti euellere, nouo & inaudito dogmate repetitum! Nonne forte Caramuel hoc exemplo pueri à Christianis nati, & baptisati, abrepti à barbaris, atheismo innutriti, & ad finem vitæ salui, cœloque recepti, voluit in tuto ponere, aut demereri Turcarum Tyranni prætorianas cohortes, & Ottommanici Imperij robur, milites quos vocant Ianissarios, omnes fere à teneris vnguiculis, tributo impiissimo Christianis parentibus post susceptum baptismum ereptos? his enim omnibus cælum latissime reserat, vi gratiæ habitualis, quæ veluti semen incorruptum vitæ æternæ, non potuit extingui, eiuratâ Religione Christianâ, cui crudelissimum per totam vitam bellum indixerunt: excusantur enim ab his omnibus erroribus ignorantiâ inuincibili, qua sectam Mahometicam, monstrant se probabiliorem Euangelio censere, quandoquidem fere inauditum est vllum sacrilegæ militiæ cingulo & profanæ sectæ Sacramento abiecto, ad Ecclesiam rediisse, in qua fuerant Christo regenerati. Hæc prodit dogmata Caramuel, tanta asseueratione, vt si quis ea in dubium reuocet Iansenista sit, quod nolit huius generis probabilitatem,

& ignorantiam inculpatam dari, & vim charitatis habere, quæ operit multitudinem peccatorum.

Deum immortalem! quam alienus est Caramuel à mente diui Thomæ, qui anxie quærit quid facto opus sit, puero ad instans rationis progresso, cum illi vita humana & Christiana instituenda est, atque in eo nodo soluendo, tamdiu desudauit sanctus Doctor, & statuit, eo momento hominem se ad vltimum finem, & ad Deum, eo quo par est, amore prosequi summum bonum, idest super omnia, se referre oportere, nec posse citra peccati mortalis noxam, huic officio deesse. At Caramuel, ne quidem peccati venialis damnat, etiamsi totam vitam latro & atheus vixerit, nec dubitat in cœlum admittendum, vi gratiæ & fidei habitualis, baptismo infusæ, à qua nunquam exciderit, tot sceleribus, quæ probabilitate & ignorantiâ inuincibili excusantur. Quare existimo illum vix à risu abstinere, dum videt Diuum Thomam sollicitum, totos ingenii neruos contendere, ne quis cum originali & solo veniali peccato moriatur, ne ab altero duorum dogmatum, & communi consensu Patrum recedamus, aut quartum à Cœlo, Inferno, puerorum limbo locum & receptaculum post mortem animarum agnoscamus, quo perpetuas peccati venialis originali adiuncti, pœnas dent: vel quod perinde absurdum, peccatum vllum etiam veniale, remitti iis, qui expertes sunt gratiæ habitualis, & ab amicitiâ Dei extorres, & alieni. Hos nodos qui Diuo Thomæ videbantur vindice digni, & negotium facessebant, veluti aranearum telas, reputat Caramuel: quandoquidem statuit, cœlum patere vi baptismi, & gratiæ habitualis homini, qui consenuerit, & per totam vitam se se volutarit, in omni genere flagitiorum, nullo vnquam bono opere edito, nullo prætermisso crimine quod allibuerit aliquo probabilitatis fucatum lenocinio. Si nullum nobis aliud suppeteret argumentum, quo impugnaremus arbitrarium probabilitatis vsum, illique adhærentem ignorantiam inuincibilem, præter illud quod nobis suppeditat hæc resolutio nona, non video posse excusari illam opinionem Caramuelis, quæ omne genus peccatorum excusat, inuincibilis ignorantiæ nomine.

Quæ Fagnanus, aliique Theologi addunt, fide credenda ad salutem, præter duo ex Paulo Capita, Dei vt autho-

ris gratiæ, & remuneratoris bonorum operum, ac malorum vindicis, pertinent ad aliud genus necessitatis à præcepto, quâ exigitur ab adultis distinctior articulorum symboli fides. Vitilitigat hic etiam Caramuel, & contendit, ex Fagnano posse citra noxam erroris, adultum credere Patrem filio vt Deo majorem; Ergo si error ex ignorantiâ, nihil noceat circa res fidei, sufficiet ad securitatem conscientiæ, quæcunque de rebus fidei probabilis opinio: & hoc debile argumentum confirmat, inepto ad rem exemplo, à controuersiâ, vtrum Adami stante innocentiâ, verbum carnem humanam induisset, *quamuis*, inquit, *res ad fidem pertineat, negat Diuus Thomas, affirmat Scotus, fore incarnandum.*

Sed non aduertit, hoc differre fidem credendorum necessitate medii, ab iis, quæ ex præcepto credenda sunt, quod in iis errare possis, ex ignorantiâ inuincibili, citra noxam salutis, aut peccati reatum; illa vero si nescias, licet ignorantia inuincibilis excuset à peccato, non tamen potest obire vices & munus fidei, tu & saluus ex ignorantiâ fieri, sicuti fide, omnes electi felicitatem æternam consequuntur. At, inquis, si ignorantia excuset ab errore, rerum fide credendarum, sufficiet ad salutem quæcumque probabilis opinio in materia fidei, sed quæro à te, quibus de rebus agas, vel de credendis necessitate medii, & horum fidem nulla ignorantia aut probabilitas supplere potest: aut agis de rebus credendis ex præcepto, quas antecedunt res creditæ necessitate medii, & in his licet ab errore ignorantia inuincibilis excuset, non tamen opinio quæcunque probabilis, relicta probabiliore & tutiore; quod vnum obtendis & male probas argumento ad hominem contra Fagnanum: nec efficacius est exemplum à controuersia de Verbo incarnando, stante innocentia primi hominis quæ ad quæstiones Theologicas, non ad deffinitiones fidei pertinet, de quibus hic disputamus.

Articvlvs Tertivs.

Probatur opinionis pro lege delectus ab officio Professorum in Scholis, Consultorum, Confessarij, & Medici.

HÆc omnia jungimus rerum cognatione,& isto argumento quæ dicturi sumus perstringimus. Professoribus Scientiarum incumbit ex officio docere probabiliora & similiora vero, animarum consultoribus de tutioribus monere opinionibus, easque subiicere se consulentibus. Ministri etiam Sacramentorum & Confessarij debent adhibere certiora, efficaciora remedia purgandis peccatis animorum, sicut Medici sanandis morbis corporum, ergo cum de rebus moralibus dubitatio emergit,& pugna opinionum, eligenda est verior euitandæ deceptionis causa, & tutior ad effugiendum peccati periculum, & certior ne à spe boni comparandi excidamus.

Paragraphvs Primvs.

Explicatur fusius argumentum propositum, & triplex gradus aut caput distinguitur deligendæ verioris & tutioris opinionis.

RETRACTANDA est iterum toties explicata, & nondum exhausta, notio opinionis. Cuiuscunque sit generis, seu ad speculationem, & veritatis indaginem, seu ad mores, & ad vitam probe instituendam, ac felicitatem consequendam, pertineat, ex communi ratione assensus incerti, & formidilosi, res verisimilis, cui falsum subesse possit, habet periculum deceptionis necessario sibi annexum, quod auelli nequeat, nisi desinat esse opinio. Hinc omnes consentiunt Theologi, opinatiuum assensum Deo repugnare: licet enim cognoscat, rei vel opinionis probabilitatem, quia euidens & certa esse potest incertæ veritatis: non tamen potest illi assentiri opinatiuo iudicio, id est infirmo, debili & cum formidine, ne decipiatur. Hinc

etiam, vt alias obſeruatum eſt, Stoici ſemouebant facultatem opinandi à ſapiente, quòd Deo pene parem facerent, nec paterentur obnoxium eſſe deceptioni, quæ nequeat ita ab opinione ſemoueri, quin neſciens & imprudens, interdum falſus ſis, dum opinaris.

Sed præter communem hunc omnibus opinionibus ingenitum defectum, aut periculum deceptionis & falſi; opiniones rerum moralium, quæ ſtant pro libertate contra legem, aliud habent vitium ſingulare, quo ſpeculatiuæ omnes, & morales etiam opiniones, pro lege pugnantes carent, nempe periculum mali & peccati, ne reuera quibus fauent, actus, illegitimi & lege prohibiti ſint. Vnde neceſſario conſequitur (quamuis id negent Caramuel, aliique probabilitatum patroni) maiorem cautelam adhibendam eſſe, ad delectum opinionum quæ agenda docent, quam quæ ad meram diſputationē referuntur. Ratio diſcriminis eſt aperta, quod in iſtis, dum minus probabilis probabiliori poſtponitur, periculum ſit vnius mali minus grauis, nempe falſi aut erroris, qui tamen ſaluti ac bonis moribus nihil noceat; illis duplicis mali, erroris nempe & peccati, periculum ſubſit, maxime, ſi non ſolum minus tuta tutiori, ſed etiam minus probabilis, veriori præferatur.

Quod ad opiniones ſpeculatiuas attinet, quamuis ex illarum delectu arbitrario minus, quam moralium exiſtere poteſt mali; & ſi vbique timendum & cauendum eſſet, anxios nos haberet, & grauiſſimas moleſtias, modico fructu & interdum nullo redimeremus, opinionis ſpeculatiue probabiles ita de veritate certant, vt nulla brauium capiat, quia neutra vincit aperta aſſecutione veritatis, ſed ad illam vtraque accedit aliquando eodem gradu, interdum diſpari diſtant interuallo. Si æque ſint probabiles, libera eſt vtriuſuis electio, niſi voto aut præcepto, vni ſis addictus, & in alicuius Magiſtri verba iuraueris. Arbitrario huic delectui fauet, quod neutra illarum opinionum veritatem aſſequatur, neutra careat periculo falſi, vtraque abſit ab omni ſpecie peccati: ergo parum refert vtri illarum aſſentias, niſi intra probabilitatis fines, altera multis partibus vincat. Innato enim deſiderio ad verum ferimur: & ſi id aſſequi certo non datur, propius ab illo abeſſe optamus; & vix à veri contemptu excuſari poſſet, is qui nihil curaret,

longius ab illo abscedere, minus probabilium assensu. Hinc fit Lectoribus, & Scientiarum quarumcunque Professoribus, male conuenire, vagum illum delectum opinionum, quamlibet disparis probabilitatis; quod illis incumbat onus veritatis diligentius inquirendæ, vt alios doceant: & si assequi omninò nequeant, enitendum est vt quâ fieri potest, à falsi periculo se, aliosque longius abducant; neque enim solum sui causa, sed etiam discipulorum, ijs arcendis malis, & bonis promouendis debent adlaborare: & male omnino responderent expectationi publicæ, stipendiumque, & Reipublicæ bonis, constitutum, viderentur furari, magis quam lucrari, si negligerent inquirere,& docere veriora, si captarent ingenij gloriam in defendendis difficilioribus, minusque verisimilibus sententiis.

Excusari possunt à graui culpâ, Pomi vnius aut Teruntij furta, si rara sint, nec fiant animo ea iterandi: at si quotidiana & frequentia sint, ingentem pecuniæ vim inde colligendi causâ; certum est excrescere in crimen, & posse latrocinia æquare. Si quis priuatim, & raro, opinionibus paulo minus probabilibus adhæreat, nihil, aut parum, & sibi tantum peccat, & ad summum reus est veluti cuiusdam furti minutioris: at qui publicè scientias profitentur, eâque abutuntur licentiâ, nec morantur dispares probabilitatis gradus, grauius peccant, quam institores, aut cusores monetarum, qui non enormiter falsis, sed tamen non omnino iustis lancibus, & ponderibus, appendunt merces & pecunias, atque his modicis & minutis furtis, breui gazam sibi regiam comparant.

Id tamen obseruari velim, opinionum quæ ad speculationem spectant, probabilitatem, præter rationes & causas quas congenitas habent, ex aliis multis capitibus repeti posse: sed Professori Christiano id esse præcipuum debere, si fidei regulis conuenientiores sint, & ad religionis explicanda, ac defenda dogmata, magis idoneæ sententiæ. Si lumen naturale tantum attendas, forte minus probabile videbitur, existentiam realiter distingui ab essentiâ, suppositum à naturâ, potentias à substantiâ, quantitatem à materiâ, & hanc carere actu Metaphysico, & propriâ existentiâ, verbum mentis ab actu intellectus esse quid diuersum, vt objectum & terminum intellectionis, aliaque id genus placita, quæ tamen sanctus Doctor elegit,

git, quasi magis consentanea, ijs quæ nos docet fides de Creatione Mundi, de Generatione Verbi, & præcipuis Eucharistiæ, Incarnationis, & Trinitatis dogmatibus. Hoc itaque constitutum sit, ex mente Suaris, aliorumque grauium Theologorum, male Lectores, & Magisttos in Scholis, suo fungi munere, nisi probabiliora & fidei diuinæ, humanæque Societati, accommodatiora inquirant diligenter, eruditione illustrent, & valide defendant.

Si id iure requiras, ab ijs qui docent eas scientias, quæ nihil fere conferant ad bonam mentem, sed ingenia acuant, sane non video, quâ ratione eximere possimus à probabilioribus & tutioribus sectandis, Medicos, Confessarios, eosque omnes, qui de iure consultantibus respondent: Neque enim dubium est, quin his omnibus, grauius incumbat onus, tuta & probabiliora sectandi, quo opinionibus de re morali, & sacramentariâ, præter falsi periculum, commune omnis generis opinionibus, immineat etiam mali, peccati, & ab æternâ salute, atque vltimo fine excidendi. Certe si ea esset lex, & conditio opinionum, quæ ad speculationem referuntur, vt vna tantum esset obnoxia deceptioni, à quâ altera esset immunis; quis dubitaret isti semper adhærendum, illa prætermissâ? Atqui ita habet in re morali, quoties hinc pro libertate, inde pro lege pugnatur, vt peccati periculum omne, ab istâ pro honesto opinione abscedat, etiam si aberret à vero, vt cum quis prorumpit in actum perfectæ contritionis, dum accedit ad Sacramentum Confessionis, quasi hoc vnico medio putet posse veniam se consequi, licet erret, nihil sane peccat; sed opinio pro libertate perinde, mala ac falsa esse potest, & sicut à deceptionis, ita neque à peccati omnimodâ formidine, immunem fieri, contendunt sapientissimi Theologi, & grauissimis rationibus probant. Qui ergo fieri potest vt rei incertissimæ, quod summum & pretiosissimum habemus, salutem æternam credamus? ergo grauissimè contra officium peccant, Theologi, Confessarij, qui de rebus ad mores, & ad salutem spectantibus, suadent suis Consultoribus, minus probabilia, quæ proinde longius à vero absunt, propius falso accedunt, qui minus tuta, id est, minus conformia legi, & conuenientia saluti, aut certe minus efficacia, consulunt, & adhibent remedia.

Itaque vt paucis complectamur, quæ vtrâque differtatione fusius dicta sunt; vagus probabilitatum vsus ad certos limites contrahi debet, ex triplici capite, nempe vnius veritatis studio, & odio falsi, probabiliora, id est vero similiora anteponenda sunt minùs probabilibus, quod longius à vero, propius ab errore absint. Deinde cohibendus est ille effrænis vsus, honesti amore & metu peccati, vnde diximus, de rebus moralibus, tutiora semper esse, quæ stant pro lege, non solum veriora & probabiliora, sed etiam quæ paris aut minoris sunt probabilitatis: licet enim interdum opinio pro commodo certet quasi ancipiti marte, probabilitatis viribus, & aliquando vincat, nunquam potest æquare securitate, aut immunitate à peccato.

Cohibendus est etiam, ille probabilitatum vsus, ex 3. capite, si periculum sit, ne ex delectu opinionis minus certæ & probabilis, sibi damnum aut aliis creet, & à salute æternâ, vel à fine, quem honeste obtendis, excidas, quod cum posses, neglexeris adhibere securiora remedia: atque hoc nomine Medicos, & Confessarios damnamus, qui morbis animi, & corporis curandis, omissis certioribus, debilioribus vsi sunt remediis.

Si hos tres gradus conferas, quibus metas damus laxissimæ probabilitati, omnium minimus ille est, quem constituimus ex veritatis assequendæ studio, longe altior est alter, ex metu mali & peccati, quem in totum submouet opinio pro lege. Nam altera pro libertate, non magis potest, mali quam falsi periculum arcere: & ideo si opinio quæ legi fauet, sit probabilior vtroque nomine, anteponenda est, studio veri & recti, seu metu falsi & peccati: si æqualis, aut paulo minoris sit probabilitatis, semper præferenda est, ratione immunitatis à malo, & à peccati formidine, quâ carere non potest altera, quandiu hæc, quæ pro lege pugnat, restiterit majoribus, aut paribus, vel paulo minoribus, probabilitatum momentis.

Tertius denique gradus, superiores, sicut numerus maior minores ambit, additque efficaciam mediorum, quæ certam nostram vocationem faciant, & salutem operentur. A quâ excidimus, etiamsi delectus medij incerti, ignorantiâ & opinionis probabilitate, posset à peccato excusari: atque ex hoc capite, probauimus necessarium esse,

probabilioris & efficacioris ad salutem religionis delectum: eodem principio demonstrabimus §. sequenti, Confessariis, & Medicis, adhibenda esse remedia efficaciora.

Sane si vni veritati studeamus, necesse est probabiliora quærere, quæ vero viciniora, & à falso remotiora sunt. Si peccatum, pejus angue odio habendum, tutiora pro lege sunt sectanda, quæ carent omni metu peccati, & speciè mali. Denique si certam salutem nos facere oporteat, deligenda sunt media efficaciora, quæ si per ignorantiam omittas, nihil habent, quod illorum vicem & vim impleat, neque forte, quod te apud Deum excuset, & à damnatione eximat. Immotum ergo sit principium & Theologiæ moralis fundamentum, nos triplici quasi vinculo, adstringi ad probabiliores pro lege opiniones, quod veriores præ aliis, quod securæ, & ab omni peccato immunes, quod efficaces ad salutem consequendam. Si opiniones aduersas, pro libertate attendamus, totidem vitiis, ijs tribus dotibus infestis, laborant; quatenus minus probabiles, propiores sunt falso, quam vero: deinde obnoxiæ sunt peccato: & quamuis nullum apponant impedimentum ad salutem, & excusent à peccato, nihil tamen conferunt, ad illam consequendam, & interdum semouent media, quibus salus constare potest, & comparari. Tria omnino necessaria sunt, ad felicitatem comparandam, veritas, quæ aperiat quo sit eundum, bonitas, quæ peccati impedimenta submoueat, & viam sternat, qua sit eundum, virtus, viresque quibus cursum intendamus, & consummemus: hæc tria, à Christo sunt haurienda, & accipienda, & se daturum pollicetur his verbis: *Ego sum via, veritas & vita*, quâ veritas, docet nos ad quid simus nati, quæ sit nostra felicitas, & quo tendere nos oporteat: quâ via, semouet peccata, & scandala, quæ nostrum ad cœlum cursum præpediunt, quâ vita dat vires efficacissimas, confert gratiam, & virtutes infusas, Sacramenta instituit, quibus muniti, cursum perficimus, & vitam æternam consequimur. Qui docent delectum laxiorum opinionum, etiam cum agitur de mediis ad salutem, & de religionis delectu, putantque, sine noxâ posse nos sequi quamlibet opinionem, aut religionem, quæ probabilitate non careat, tria nobis grauissima vulnera infligunt insanabilia, veritatis quærendæ studium restingunt, & lucem obscurant, licentiâ illâ minus

probabilium, quæ à vero remotiora sunt quam à falsò offendicula apponunt, viæ qua itur ad cœlum, dum opinionibus fauent, quæ legi aduersantur: denique dum medijs efficacioribus, sufficiunt quæcunque libuerit, vitam auferunt, cuius conferendæ abundantioris, Christus dicit se in mundum venisse, *Veni vt vitam habeant & abundantius habeant*. Esto, demus illos posse suâ authoritate, & argumentis ita munire, quas inuehunt opiniones, vt qui illis adhærent, asseclas non abducant à veritate per errorem apertum, neque à viâ qua itur ad cœlum, manifesto peccato: esto hæc duo vulnera curare possit, & mala excusare probabilitas, sed reuera instar Magorum Ægypti deficiunt in tertio signo, pessime consulunt nostræ saluti, dum permittunt abstinere à certis, quæ si desint, excidimus à gratiâ, & à salute, etiamsi nouum peccatum non admitteremus. Sed nos contra, ex hoc vltimo, duo superiora inferimus, quæcunque sunt necessaria ad salutem, necessitate & efficaciâ medij, adjunctum habent præceptum, quo eligenda præscribuntur, nec possunt prætermitti secura, & alia probabilia assumi, sine peccato, nec consuli sine errore: atqui ad salutem opus est medijs certis, & efficacibus, qualia sunt Fides, religio Christiana, Ecclesia Catholica munita Sacramentis à Christo institutis, non vero quæcunque probabilis opinio, aut religio, vel quæcunque media, ad hoc efficacia sunt; ergo ex præcepto, eligenda sunt tutiora certiora, nec prætermitti possunt sine peccato; huius vis argumenti confirmabitur §. sequenti.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Probatur delectus opinionis pro lege, argumento à Ministris Sacramentorum, & à Medicis.

QVIDQVID hactenus diximus, illustrari potest exemplo Medici animæ, & corporum, quod vrget Mercorus parte 2. art. 13. & duobus sequentibus; vnde sic ad rem nostram potest argui: Ministri Sacramentorum ex officio, debent sectari semper probabiliora, & tutiora, seu facti, seu juris, & opinionum, quæ ad vim & efficaciam Sacramentorum requiruntur; alias si sequantur opinio-

nem minus probabilem, aut tutam, non solum peccant contra consuetudinem & præceptum Ecclesiæ (quod omnes admittunt, ne excepto quidem Medina) sed etiam contra charitatem, & iustitiam; quod non adhibeant remedia certiora, iis qui petunt Sacramenta, & contra religionem, ac reuerentiam Sacramentis debitam, quod periculum subeant illa irrita faciendi: ergo non immunis erit à peccato, quisquis in qualibet aliâ re, minus probabilem pro libertate opinionem, anteponet tutiori, & probabiliori, pro salute & præcepto. Ad hoc argumentum respondent Spinula & alij, negando consequentiam. Probatur: igitur consequentia: Confessarius, qui consulit minus probabilem opinionem pœnitenti, nihil afferre potest ad illud consilium excusandum, quod non possit vsurpare ad excusationem materiæ, aut formæ minus probabilis, in administratione Sacramentorum; ergo si rationes illæ, non possunt vsum Sacramentorum, à culpâ vindicare, contra Charitatem, Iustitiam, & Religionem; ita etiam neque illud consilium possunt defendere: quamuis enim, inquit Mercorus art. 14. pœnitens secutus consilium Confessarij, possit vtcumque immunis esse à culpâ, tamen, multa inde grauia mala illi contingunt, maximè, quod priuetur illo bono spirituali summè optando, vt secundum virtutem viuat, & ab erroribus purgetur: vnde certum est ignorantiam, quamuis à culpa eximat, graue esse vulnus animæ, quo sanari, continuis precibus, debemus à Deo efflagitare, & ex charitate etiam proximum errantem ad viam virtutis deducere. Ergo contra Iustitiam peccat Confessarius, qui suis consiliis, pœnitentem per minus tuta deducit, & obijcit periculis peccati & errorum.

Aliud argumentum deducitur, ex officio Medici, ad quem ex Aristotele Rhetoric. 1. cap. 1. pertinet, vt tentet quidquid possibile est, ad sanitatem inducendam, ac proinde non præscribat ægro remedia, quæ probabilius illi nocitura, quam profutura sunt, ergo eadem necessitas incumbit Confessariis, vt sunt Medici animarum, aut nobis ipsis, quatenus animæ salus curanda est, vt à minus tutis caueamus, & sectemur tutiora. Ad hoc argumentum, Sanctius, & Diana, negant antecedens, sed illis obijcienda est regula communis, *quod tibi non vis fieri:* &

quærendum, an vellent ita à suis Medicis tractari, vt minus certa remedia ipsis adhiberentur. Vnde alij, dato antecedente, negant consequentiam, quia inquiunt, ratione stipendij, tenetur Medicus eligere remedia efficaciora: sed præter quod, Curati habent etiam sua stipendia, quis credat, hanc cautelam, aut diligentiam, officio Medici, aut Parochi conuenientissimam, exigi potius ratione stipendij, aut mercedis, quam ex charitate, aut iustitia? Alij dicunt, Medicum debere efficacioribus vti, quia aliàs eius error redundaret in damnum infirmi, quod non est timendum Sacerdoti, quia error non imputatur ad culpam, ratione probabilitatis, quæ omnino excusat Confessarium, & Pœnitentem. Sed præter quod responsio est, aperta petitio principij, reijcitur hoc argumento: consilium illud, graue damnum infert pœnitenti, vt iam demonstratum est, hoc ipso, quod à viâ virtutis, in errorem, aut in erroris periculum inducit. Præterea, illa indulgentia quæ v. g. pœnitentem eximit à jejunio, ab attentione in recitando officio, fouet magis concupiscentiam, quam febrem à Medico vinum ægro propinatum: inijcit etiam graues conscientiæ remorsus; vbi enim primùm agnouerit, in minus probabilem, & tutam opinionem, se fuisse inductum, vix poterit conscientiæ tranquillitate frui; ergo periculosi sunt illi animarum Medici.

Hoc vltimum argumentum, eruditè prosequitur D. Fagnanus numero 293. contra Azor, Aragonium, & Salas; qui ex lege probabilitatum, permittunt Medico, cum in promptu habet remedium certius, adhibere illud, quod probabilius est nociturum, magis quam profuturum, id est magis occisurum quam sanaturum: *Hoc*, inquit, *non est curare, sed si dicere verum volumus, occidere.* Acriter etiam vrget Suares, & Sanches; qui cum negent, Medicis licere, relictis efficacioribus, & certioribus, minus probabilia remedia consulere, id permittunt animarum Medicis, nec putant adstringi eâdem lege charitatis, ad animarum salutem curandam, quâ Medicos ad sananda corpora. Certè inquit, si cauendum sit à Medico, qui propinat medicinam probabilius occisuram, quam sanaturam; quis ferat Medicos animarum, qui pernicioso consilio, inferant potius mortem, quam vitam seruent?

Numero 313. vrget prius argumentum, de Ministris.

Sacramentorum generatim, illis adhibendam esse semper materiam certam, relictâ probabili, ex quâ posset irritum fieri Sacramentum, & ex illius vsu, probat contra Vasquem, & Sanches, peccari contra reuerentiam in Sacramenta; nec posse excusari, nisi sit necessarius incertæ materiæ vsus, vt consulatur saluti hominum, cuius causâ, instituta sunt Sacramenta. De quo tota Dissertatione primâ satis dictum est.

ARTICVLVS QVARTVS.

Probatur delectus opinionis pro lege, ab officio Iudicis, & Principis bellum indicentis.

ARGVMENTVM petitur ab officio Iudicis, qui in controuersiis juris, aut facti, debet ferre sententiam, iuxta probabiliorem & tutiorem opinionem: ergo etiam quisque nostrum, debet in vitæ institutione, sectari partem tutiorem. Antecedens negant Medina, Sanches, & alij. Sed probatur ratione ex D. Thoma 2. 2. quæst. 60. art. 2. ad iustam iudicis sententiam, tria sunt necessaria, authoritas, affectus iustitiæ, & rectum prudentiæ dictamen; & hæc tertia conditio deficit, si desit certitudo rationis; quod contingit, si iudex statuat de his, quæ sunt dubia. Atqui maxime dubium vrget, cum opiniones iuris & facti, sunt æque probabiles, vel cum minus probabilis, anteponitur probabiliori. Ergo non potest iudicare ex æquitate, in gratiam opinionis minus probabilis; tunc enim dictamen deductum ex propositione generali iuris, & particulari facti, esset certius qualibet præmissarum. Quare sicut omnium Theologorum consensu, iudex peccat, si ferat sententiam in gratiam litigantis, cuius causâ patitur maiora dubia facti, ita etiam ab officio iudicis, omnino aberrabit, si damnet illum, qui vincit probabilitate iuris: Nec dicas discrimen esse inter hæc duo dubia, quòd leges statuant, iudicandum secundum allegata & probata, ac proinde probationes facti, debere esse luce meridianâ clariores; de notitiâ autem iuris, cum leges nihil præscribant, censentur reliquisse arbitrio iudicis. Sed vix tolerari potest hæc responsio: cum enim leges iubeant, in iudices deligi

iuris consultissimos, certe præsumendum est illis præcipere, vt iuxta rigorem iuris causas dirimant; vnde videtur principiis naturæ repugnare illa licentia iudicandi, in gratiam partis, quæ minus probabile jus habeat. Et hoc aperte est contra stylum omnium Tribunalium, quæ, si quando, suorum decretorum rationem reddant, nunquam dicunt, se ad arbitrium, sed iuxta præscripta iura pronuntiasse. Hoc idem antecedens, egregiè probat D. Fagnanus numero 298. quatuor rationibus, quarum summa hæc est: sententiam debere sequi iudicium intellectus ex Baldo, quod flecti nequeat, in partem debiliorem contra potiora iura, alterius litigantium; & si tum feratur sententia, omnino iniustam esse, quia, inquit, iudicium prodire debet, de vultu Dei, qui est via, & veritas, & à vero aberraret, qui minus probabilia, id est propiora falso, sectaretur, nec vllus hominum, vellet suam causam credere, iudicibus ita comparatis, vt ad arbitrium putent, sibi licere minus probabilia sequi. Vnde Vasques, de Lugo, & alij, concedunt antecedens primi argumenti, & negant consequentiam, quod ex antecedenti probatur. Quisque nostrum, iudex est ad dubium quod occurrit, de actu licitus ne sit, an malus; ergo vnusquisque nostrum in ferendo iudicio, non magis potest sequi, opinionem minus probabilem, quam iudex in causâ publicâ. Probatur consequentia. Nullum discrimen afferri potest, inter hæc duo iudicia; quod enim dicunt, iudicem, qui adhæret opinioni minus probabili, non reddere vnicuique quod suum est, nec satisfacere reipublicæ, à qua constitutus est, vt iudicet secundum certiora, alias esset acceptor personarum: atqui in hæc eadem mala, incurrit quisque nostrum, hæc tria admittit, priuato iudicio cui præest, Deum inter & hominem, seu eius concupiscentiam. Interdum Deus ad iudicium finit se vocari, iuxta illud Psalmi 50. *Vt iustificeris in sermonibus tuis*, cum Dauid promissam à Propheta Nathan Deî nomine, sui peccati veniam repetit; aliquando vero Deus est actor, & ab homine exigit, vel obedientiam baptismo promissam, vel pœnam, si desit officio. Cur ergo iniustam negabis rationis sententiam, si pronunciet in gratiam hominis, contra ius Dei, & eximat ab obsequio præstando, quà homo est, & quà Christianus? Deinde si judex à Republicâ constitutus sit, vt causas dirimat, ex stricto, &

probabiliori iure, gratis & periculosè omnino dicitur, rationem à Deo datam in iudicem, eâ licentiâ, aut libertate, vt ad arbitrium potius, quam ex rigore iuris, statuat, de negotiis animæ longè grauioribus, & periculosioribus, iis de quibus sæcularium Tribunalia perstrepunt. Nec verius, aut tutius est, eo conscientiæ iudicio, quo habetur ratio partis minus probabilis, non admitti iniquitatem illi similem, quæ acceptio personarum dicitur: immo, inquit D. Fagnanus ex D. Thoma, multo atrocior, rerum spiritualium, quam temporalium administratione perpetratur.

Vltimum argumentum, à iure belli indicendi, vrget D. Fagnanus numero 306. & tribus sequentibus, Mercorus 3. p. art.18. & potest hac forma proponi: princeps, & Respublica, in bello indicendo, iudicis personam induunt, & funguntur officio, idque velut in iudicio capitis, si vindicanda sit iniuria, ab aduersario Principe illata, aut quasi actione recuperatoria, si aliquod bonum repetendum sit, in quod belli author ius obtendit: At neutrum genus belli iustum esse potest, susceptum ex regulâ probabilitatis, quâ licet æque, aut minus probabilem, stantem pro commodo opinionem, contra honestum, & officium sequi: Ergo bellum iustum, debet iniri, secundum probabiliorem, & tutiorem, pro iustitiâ, & çquitate, opinionem: De prima specie belli suscepti, vindicandæ iniuriæ causâ; omnes Theologi concedunt, magis iniustum esse, quam sententiam in reum latam, nec confessum, nec legitimis testibus conuictum; quia in causâ capitis, probationes criminis, oportet esse sole meridiano clariores; quid de bello censendum? ergo illicitum est, nisi aperte constet illatam esse iniuriam eamque grauissimam.

Hoc argumento Ioannes à S. Thoma, de Lugo, & alij putant demonstrari illicitum esse bellum, causâ recuperandi quod suum putat esse, qui illud indicit, nisi potiora & euidentiora sint, quam aduersarij iura; quia bellum quacunque ex causâ geratur, habet adjuncta mala infinita, vindictam, mortem innocentum, rapinam bonorum, pluraque alia grauiora, quam quæ in iudicio capitis, infliguntur reo. Sed Ioannes Sanctius, & alij, non putant hâc ratione refelli suam opinionem; sed ex probabilitatum regulis, iustum suscipi bellum, paris, aut minoris probabilita-

tis iure; quia is qui rem suam repetit, hoc vnum tantum obtendit, nempe rem suam vindicare: si aduersarius nolit restituere, agit in illum, quasi in contumacem, sicut in iudicio recuperatorio, si is qui causâ cecidit, nolit cedere, potest vi cogi. Sed inde satis colligere est, quam periculosa, quam perniciosa sit probabilitatum opinio, quæ leuissimis de causis iusta, vt asserit, vtrinque bella accendit: quandonam de futura sunt bella, si idonea ad id causa sit, vel tenuissima probabilitas? Sanctius scripsit de iure belli Grossius hæreticus, quam hi Theologi Catholici. Sed de hoc fusius sectione sequenti, quâ prosequemur mala quæ inde nascuntur.

SECTIO QVARTA.

Tertia Classis argumentorum à posteriori, seu à malis quæ ex probabilitatis regulâ, contra delectum opinionis pro lege, nascuntur.

Timendum erat Carameli, ne Sophistæ notam incurreret, aut quod peius est, sycophantæ inuidiam sibi crearet, dum nullâ specie veri, accusat resolutione tertiâ D. Fagnanum Iansenismi, quod in re sacramentariâ, non permittat dubiæ materiæ vsum, cum periculo irritum faciendi Sacramentum, nisi vrgeat & excuset necessitas succurrendi, de salute æternâ periclitantibus, ex regula eligendi minus è duobus malis: dum resolutione quinta dicit, omnia tribunalia iniquitatis accusare., quod velit iudicia exigi, iuxta tenorem legum, & secundum probabiliores, & tutiores opiniones: quod resolutione quinta neget, inferri posse iustum bellum illi, qui paria, aut potiora iura habet: resolutione septimâ, quod damnet Medicum, qui omissis efficacioribus remediis, vtatur minus probabilibus. Certè si ea accusatio obtineat, omnia vitæ humanæ, & Christianę, officia euertuntur; neque enim vlla salua esse possunt, si ex Caramuelis sententia, ita liceat esse comparatos, vt cum primùm, probabilem aliquam sententiam nacti sumus, de rebus moralibus, & ad salutem pertinen-

tibus, nihil curemus, inquirere momenta rationum aduersæ sententiæ, nec moremur eas, quæ etiam inuitis & auersantibus, huiusmodi cogitationes in animum incurrunt, & probant tutiorem esse & probabiliorem; rati cui adhæremus, vtcunque probabilem opinionem, in tuto ponere salutem nostram, & nos eximere ab omni specie peccati. Nam qui hoc in animum induxerunt, habent ipsam probabilitatem pro regulâ, vt egregiè explicat D. Fagnanus quæstione prima num. 110. Et nullum est genus, impietatis & scelerum, quod inde securum & honestum non efficiatur. Idque probat D. Fagnanus à numero 290. vsque ad numerum 340. duodecim absurdis, quæ inde infert. Idem genus argumenti à posteriori, fuse prosequitur, & modeste P. Mercorus tertiæ partis quinque prioribus articulis: illud paulo acrius, vrget Vvendrochius, sex consectariis; ad quæ frigide admodum, & ieiune respondet Stubrochius. Nos à longiori probatione, aut insectatione abstinebimus, quia Caramuel has omnes pene consecutiones admittit: deinde, nos illas sparsim variis locis attigimus, vt hic tantum paucis sint colligendæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Explicatur natura probabilitatis, vnde repetitur generatim vis huius tertij argumenti.

LIcet Stubrochius, Caramuel, & alii, negent aut variis artibus eludant, consectaria & absurda quæ in illos deducuntur, omnia tamen necessario ex eorum opinione consequi, euidentissimum est; & eorum responsiones refelluntur, inspectâ probabilitatis naturâ. Quid ergo est probabilitas? pluries explicata est, sed nunc forte apertius. Probabilitas est vis quædam obiectiua insita rebus, vel aduentitia, à testimoniis extrinsecis, ad earum assensum formidolosum, vrgens & impellens mentem, quæ ipsarum veritatem aut falsitatem, nondum consecuta est, euidenti & necessariâ cognitione: vnde fit probabilitatem (vt sic loquar verbo Caietani efficaci magis quam eleganti) exercitam, seu actum quo mouet, dici relatè ad facultatem, cui non est euidenter comperta, rei probabilis veritas?

nam vbi certâ & necessariâ notitia veram esse percepit, hac luce veritatis, omnem formidinem dispellit, contemnit quascunque difficultates, & aduersæ opinionis rationes, quæ ab eius assensu dimouere possunt mentem, huiusmodi cognitionis euidentis expertem. Inde etiam manifestum fit, Deum cognoscere hanc vim obiectorum, seu probabilitatem; non tamen posse eâ notitiâ deduci in assensum illius opinatiuum, vnde dici potest Deum cognoscere probabilitatem, eiusque vim, quam tamen experiri nequeat, seu vt scholæ verbis vtar, nosse probabilitatem in actu signato, non in actu exercito. Atque hic locum habet quod Logici dicunt ex Theologiâ, Deum cognoscere entia rationis, non facere; ita probabilitatem vtriusque opinionis nouit, non tamen illâ mouetur, aut trahitur in assensum vtriusque, vel alterius partis, opinatiuum, qui nedum Deo repugnat, sed vix etiam conuenit perfecto sapienti, & ideo plures malunt suspendere assensum, quam de re opinari, cum erroris & peccati periculo, eâ maximè parte, quâ timendum est ne à lege & officio discedant.

Explicata notio probabilitatis, mire illustrat totam hanc controuersiam, inde enim euidens est, toto genere differre, hæc duo, quæ videtur confundere Caramuel; iudicare de rei probabilitate, & de re probabili: quam distinctionem, egregie, & eruditissime declarat, & confirmat D. Fagnanus num. 130. Primum iudicium, est de probabilitate ipsa, alterum, est de veritate, illud certum est & euidens, nec Deo indignum, istud incertum, formidolosum: nihil repugnat, primo iudicij genere, vtrique parti contradictoriæ, suam probabilitatem asserere, id est, videre vtrique vim insitam, ad inducendam, in sui assensum mentem, cui falsitas, & veritas neutrius partis euidenter comperta est, sed omnino repugnat, vtrique parti contradictoriæ, simul assensum opinatiuum præbere, quod multis argumentis, demonstrat D. Fagnanus, eodem loci, & id euidenter asserit Aristoteles secundo de Anima & 4. Metaphysicæ. Nunc ad rem nostram.

Certum est, ex ipso Caramuele paucis, & forte nulli hominum, post peccati originalis corruptelam, fuisse concessum, aut comparatam euidentem cognitionem, de diuinitate, prouidentia, immortalitate animæ, de vltimo fine, vera religione aliisque huiusmodi rebus, ad salutem

omnino necessariis, quæ tamen grauissimas ac pene insuperabiles patiuntur difficultates: ac proinde contra illas stant, & ab earum assensu, remouent, rationes probabilissimæ, id est fortissimæ, quæ nos euidentis cognitionis expertes vrgent, & penè cogunt ad dissentiendum. Ergo si ratio probabilis, idem sit cum ratione rectâ, prudente & tutâ, & si liceat illam sequi, salua conscientiâ, nulli peccato, aut periculo erit obnoxius, quisquis diuinitatem, prouidentiam, negauerit: nec potest quidquam huic argumento opponi euidentius aut firmius, regulâ à nobis constitutâ, nempe, è duabus opinionibus, paris, aut inæqualis probabilitatis, eam sequendam esse, quæ honesto, & officio faueat, quæ magis consentanea sit, recto appetitui, quæ longius absit à periculo peccati. Si hanc regulam tollas, vt solent Probabilistæ, nihil in vitâ humanâ, aut Christianâ, superest certum, omnia licent, quod euidentius demonstrabo, refutatis aduersariorum solutionibus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Refelluntur tres aduersariorum responsiones.

SI hæc argumenta, contra prouidentiam, religionem, &c. Quamlibet difficilia, dicas cum Stubrochio, probabiliora videri, non esse; vel cum P. Fabri, esse probabilia probabiliter, & speculatiuè, non certo & prudenter, vel cum Caramuele, nec probabilia quidem esse, sed ad summum dubia, ex leuibus coniecturis; reuera hi omnes authores ludunt verbis, & euidentissimam, negant, explicatam à nobis rationem probabilitatis, quæ nec certius, nec verius deffiniri potest, quam per vim illam impulsiuam, ad rei sibi substratæ, assensum formidolosum, mentis notitiæ euidentis expertis. Eâ vero admissa probabilitatis deffinitione, tres aduersariorum responsiones, à nobis adhiberi possunt, posito nostro principio inconcusso, ex opinionibus probabilibus, tutiorem esse eligendam, & probabilitatem toto genere diuersam à securitate; iis duobus constitutis reuerâ, bonæ & sanæ menti, leuia sunt, & in speciem non re ipsa, multo minus prudenter & tuto, probabilia, quæcunque nos dimouent, à saniori pro salute, pro officio, opinione. Sed Caramueli, Stubrochio, & illis,

qui hæc duo principia negant, non possunt non esse, ne dicam probabilia, sed etiam insuperabilia, huiusmodi argumenta: quia probabile, vt demonstratum est, positum est, in vi impellente, ad sui assensum, mentem, quæ illius veritatem, non est assecuta cognitione euidenti: ea vero carent fere omnes, & illi maxime, qui probabilitatem idem putant, ac securitatem, & veritatem virtualem. Quo igitur eos deducit hæc regula? Vt asserant, licita esse, quæcunque genera scelerum, ex illa virtuali, quam vocant, veritate profecta; vel præter probabilitatem, aut præter euidentiam rerum (quam sibi inconcessam fatentur) debent aliquod principium immobile statuere, quo sistant, huiusmodi colluuiem impietatum & criminum; quale est nostrum, vel dent aliud, quo tot, & tantis malis, mederi possint.

Vim huius argumenti, & nostræ regulæ inconcussam veritatem illustrare placet, exemplo erudito, recenti, & vt mihi videtur ad rem nostram aptiore, quod à contrario repetatur. Cum omnium hominum, communis de libertate notio, ita indifferentiæ, seu facultati ad vtrumlibet, connexa sit, vt nulla censeatur libertas voluntatis, nisi sit, aut semper compos fuerit potestatis, in vtramque partem, ad libitum flexilis; hinc factum est, vt antiqui & recentiores Theologi, nostris actibus, vt suam libertatem vindicent, vel singulis, hanc necessariam indifferentiam, contendant inesse, vel confugiant ad statum innocentiæ, quo plena, etiam ex Caluino, voluntas, huiusmodi facultate pollebat: alii vero rati hoc perfugium remotius esse, nec commode posse repeti, à principio adeo longe posito, nostrorum actuum libertatem, seu indifferentiam, statuerunt, gratiam ad orandum in vtranque partem versatilem, seu sufficientem, qua possimus diligentiores esse, aut negligentiores, ad gratiam efficacem petendam naturâ suâ, quam putant ex Augustino, necessariam ad singulos, vitæ Christianæ actus.

Ista à me relata sunt, non vt meum, de hac controuersia grauissima, sensum aperiam (opportunior ad hoc alias locus erit) sed vt quæstionem subiectam, nihilo minus alterâ grauem, & difficilem, illustrarem. Neque enim puto, minus anxiâ indagine, opus esse, ad sistendum, & cohibendum, vagum & laxissimum, probabilitatis vsum,

ne in omnia scelerum genera, & in apertum atheismum prorumpat, quam ea quæ olim sanctos Patres, sollicitos habuit, & hodie etiam Theologos exercet, in vindicandâ voluntati libertate, & libertati indifferentiâ ad vtrumlibet. Hoc meliori forte consilio & animo, quam felici euentu, à multis tentatum est. Quidam volunt, cohibendum esse vsum probabilitatis, cum imminet damnum alienum, vel nostrum, quod ineuitabile putant, ex laxiori opinione, cum agitur de rebus, necessitate medii ad finem vltimum, vel quemcunque honestum consequendum. Sed vix potest occludi, quam Probabilistæ latissimam reserarunt, ad omne impietatum, & scelerum genus, via & porta, nisi opinionum vsui, aut potius licentiæ, tres præscribamus metas, tria opponamus claustra, à veri studio, vt veriores; à metu peccati, vt tutiores quæ legi fauent; à desiderio vitæ æternæ, vt seligamus, quæ efficaciora, & certiora præbent media, quibus finem vltimum, qua homines, & Christiani, vel proprium, & singularem, iuxta diuersa vitæ humanæ officia, qua Iudices, quà Medici, &c. Consequenter quisquis ab immoto illo cardine, & fundamento recedet, circumferatur necesse est, omni vento probabilitatis, id est, falsæ & periculosæ doctrinæ.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Refellitur altera Caramuelis responsio, ad idem argumentum.

EODEM argumento, aliud refellitur Caramuelis responsum, quod singulis paginis repetit, & in eo ponit suæ causę præsidium. Distinguit certitudinem formalem mentis, ab obiectiuâ; & licet nihil certi habeat res, de quâ opinamur, (& hoc vocat defectum certitudinis obiectiuæ) possum tamen mihi asciscere, certitudinem formalem, seu iudicium hoc ratum, apud me constituere; integrum mihi est, saluâ conscientiâ, & tutâ salute, quamlibet opinionem probabilem sequi, eamque in vitæ regulam, mihi assumere. Sed ea reflexio mentis supra probabilitatem, vnde aduersarii repetunt prudentiæ dictamen certum, ad quascumque actiones humanas, pluribus argumentis impugnatum

est: & ex modo dictis potest euidentius, & validius conuinci, commentitia esse illa certitudo formalis, cui nulla obiectiua respondeat, nihilque differre à spiritu priuato hæreticorum, vnde omnes huius sæculi hæreses promanarunt. Vtrumque breui demonstro.

Et primum quidem, hoc argumento, ex superioribus repetito, de re probabili possumus duos conceptus formales distinguere, seu duo iudicia efformare; vnum de probabilitate, alterum de veritate rei, ipsius probabilitati subiectæ. Primum iudicium certum est, & euidens, nec Deo repugnat: quandoquidem videt probabilitatem rei; id est vim, quâ mouere potest ad sui assensum; mentem ignorantiâ laborantem; alterum iudicium formidolosum est. Primum attingit, & quasi lambit probabilitatem, nec quidquam repugnat, eam agnoscere in vtraque parte contradictoria; alterum illabitur in rem, & assentitur vni parti contradictoriæ; repugnat autem vtramque opinari veram, sicut pluribus elegantissime demonstrat D. Fagnanus numero 130. sed quidquid sit de alterutro iudicio, seu probabilitatis, seu veritatis rei, vtrique respondet conceptus obiectiuus: Ego merum figmentum est Caramuelis, dari certitudinem formalem, quæ ad nullam obiectiuam referatur.

Probatur secunda pars argumenti, seu minor: probabilitas obiectiua nihil aliud est, quam vis rei, de quâ opinandum est, impellens mentem sui ignaram, ad assensum de se formidolosum, & si eliciatur hic assensus, habet veritatem obiectiuam sibi conuenientem, nempe rei naturam, quatenus cognoscibilis est, per media non necessaria. Ergo vterque conceptus, seu certitudo formalis, siue de probabilitate, siue de veritate rei, habet obiectiuam, quæ illi ex aduerso respondeat: ac proinde, commentitia est huiusmodi certitudo formalis, quæ ad obiectiuam non referatur. Illustrari potest argumentum, exemplo luculentissimo. Negabis ne Deo, quod homini concedis? vel quod ipsi repugnat tibi assumes? at ne Deus quidem, de re opinabili iudicium certum habet, nisi ex euidenti, & certâ, rei probabilitate, seu ex vi, quam potest exerere, non quidem in Deum, sed in intellectum ignorantia laborantem. Vnde vero ea repugnantia existit, nisi quod iudicium nullum stare possit, nisi suo obiecto assentiat?

Sic

Sic enim arguo, vel illa certitudo formalis, est consona obiecto probabili, cum suis motiuis sumpto, vel est dissona & dissentanea, si primum asseras ergo vtrobique adest certitudo iudicii & obiecti, si dicas esse dissonum ab obiecto, ergo falsum est iudicium, quandoquidem vera certitudo non potest stare, dissentiente iudicio, à re de quâ iudicamus. Sed quid opus, tempus terere, in probandâ re communi, omnium sensu compertissima? Quid enim certius, aut euidentius, quam veritatem positam esse in conuenientiâ iudicij cum re cognita?

Sed instat Caramuel, nihil vetat de re probabili dari Iudicium certum, quale est istud: licitum est, & pium colere, & credere immaculatam Conceptionem Deiparæ: neque enim hæc propositio sancita decretis Pontificiis, negari potest citra hæresim, licet sit de re nec reuelatâ, nec reuelatis necessariâ, sed tantum probabili consecutione connexâ. Addere poterat, instantiam validiorem, de dubiæ formæ, aut materiæ baptismi, indubitato vsu, si necessarius sit, ad auertendam damnationem moribundi, cui non suppetit aliud remedium, præter lauacrum aquæ dubiæ: sed huiusmodi argumentationes non minus fallaces sunt, quam ipsa falsa sit assertio. Quis enim non videat, veritatem formalem hujusmodi propositionum, *licitus est baptismus, cum aquâ dubiâ, ad salutem morituri necessarius, licita est pietas, in probabilem Conceptionem Deiparæ*, non carere suâ veritate objectiuâ, repetendâ à principiis & regulis certis, & indubitatis, qualis est de baptismo, conferendum esse, quâ fieri potest, & exigit salus hominum, quorum causâ institutus est: & quoad alteram propositionem, hæc superius explicata veritas, Ecclesiæ & summis Pontificibus, à Christo collatam facultatem, suis locis, inter reuelata, vel reuelatis necessario, aut probabiliter, connexa reponere, quæ ad illas sedes reuocant suis decretis, atqui Deiparæ Conceptionem immaculatam, ad tertiam classem reposuerunt credendorum: ergo quisquis negaret, de hæresi vehementer esset suspectus, non quod negaret, rem tantum probabilem, sed quod dubitaret, de certâ fide, nimirum de Ecclesiæ auctoritate, emergentia circa religionem dubia dirimendi, vana est igitur hæc argumentatio, & commentitia veritas formalis ad nullam objectiuam comparata.

Q

Hinc vero concludimus, quod secundo loco demonstrandum susceperamus, Hæreticorum huius temporis, sub illâ commentitiâ certitudine; errores omnes latere, & contineri. Nam si certa, & vera iudicia sint, de quacunque re objectiuè nec bona, nec vera, nec certa; qui tandem actus futuri sunt, mali, falsi, & prohibiti, cum illorum seu bonitas, seu malitia hauriatur, iuxta communem hominum sensum, ex conuenientiâ, ad res objectiuè bonas, aut falsas, aut ab illis dissentione, cuius nullam, vult Caramuel, haberi rationem cum statuit, solutam certitudinem ab objectiuâ quacumque? Nonne hæc est germanissima, Hæreticorum nostri sæculi, hæresis, aut potius omnium hæresum origo? In hoc posita, quod de suâ salute, de prædestinatione, de omnium dogmatum fidei veritatibus, certam, veramque se habere persuasionem glorientur, non à Traditione, vel Scripturâ, nec ab vllo testimonio, quod aliis pateat, sed à priuato Spiritu, vix ipsismet noto; quæ fidem indubitatam ingenerat, se, ipsamet persuasione, fieri iustos, electos in gratiâ constantes, a quâ nequeant vmquam excidere. Ergo cum Caramuele obtendunt, certitudinem formalem, quæ careat objectiuâ, ad quam referatur.

Hanc Hæreticorum insaniam, quamlibet obscuram & caliginosam, omnium oculis subijcio, hoc ex penitiori Philosophia repetito exemplo. Commune effatum est, Augustino & Philosopho Authoribus, ex objecto & potentiâ, quasi ex viri, & fœminæ connubio, gigni notitiam, veluti sobolem similem objecto, quod maris vices obit: hoc cõmune est omnium sensuum & mentis operationibus, sed apertius est de oculi visione: ad eam namque eliciendam, experimur, opus esse, duplici lumine, innato vno ipsi potentiæ visiuæ, altero rei videndæ offuso. Primum est efficiens visionis causa, non visa, sed omnino inaspectabilis, & ab obtutu oculorum subducta: aliud est res visa, & ratio videndi corpora colorata. Eodem prorsus ordine, mens ad intelligendum, duplici eget lumine, & principio, ignoto vno, efficiente tamen cognitionis; noto altero & formali, vt vocant, ratione cognoscendi. Ad primum genus luminis, seu principiorum, pertinent ipsa facultas intelligendi, species, quas vocamus impressas, habitus, seu studio comparati, seu Dei dono infusi, qualis est fides, principium

cognitionis omnino ignotum, quo tamen mens perficitur ad cognitionem: Secundo genere principiorum, quæ nota generant notitiam, continentur motiua & argumenta, quæ nos pro innatâ virtute, ad assensum rei inducunt formidolosum, si probabilia sint, vel certum & necessarium, si euidentiam habeant. Hæc vero postrema principia quis non videat à prioribus, hoc maximè differre, sicut lumen externum objecti, ab innato oculi, quod sit res visa & cognita, & simul ratio videndi; aliud vero sit, non cognita ratio cognoscendi? Hoc exemplo visendam subijcicimus deceptionem Caramuelis, & insaniam Hæreticorum huius sæculi. Neque enim diuersa vtriusque origo, inde omnino repetenda, quod illa duo genera principiorum & luminum, perinde ad mentis, sicut ad oculi operationes necessaria, non satis accurate distinxerint, eaque confuderint: & cum oporteat junctim visionem, & veram intellectionem efficere, nec possent dissentire citra errorem, aut deceptionem mentis, illi sejungunt huiusmodi lumina, principia diuidunt, vel pugnantia inter se & discordia faciunt. Quid vero ex illâ dissolutione ac dissonantiâ, non possit errorum nasci, cum huiusmodi luminum conuenientiâ, veritas constet? Sed nouo paradoxo, Caramuel dari statuit, certitudinem & veritatem formalem, quæ objectiuâ careat; nec ab vllo motiuo, aut principio, quod dicimus cognitum & rationem cognoscendi, sed à principio incognito repetatur. Reijcitur tractatu de fide, Molinæ opinio quâ objectum formale fidei, saltem ex parte, constituit ipsummet fidei lumen incognitum, idque displicet Theologis, quod accedat ad errorem Hæreticorum, qui suæ fidei certitudinem, in nulla motiua externa Scripturæ, Traditionis, sed in ipsammet fidem, quam primo generi principiorum innotorum reposuimus, in totum refundant; velim doceat nos Caramuel, quid illi discriminis intercedat à Caluinistis, dum certitudinem, & veritatem formalem à nullo medio cognito, id est à nullâ certitudine objectiuâ repetit? Quid vero non liceat, errorum & impietatum comminisci, si semel constituta sit huiusmodi certitudo, in nullum motiuum, aut principium cognitum refundenda, sed à principio vel incognito, vel quod pejus est nullo haurienda. Hic sisto cursum argumenti, quia non video, quâ parte euasurus sit

aduersarius, & qua sim prosecuturus. Quare ad alia argumenta accedo.

Articvlvs Secvndvs.

Colliguntur aliquot argumenta à posteriori, pro delectu tutæ opinionis.

Qvod præmisimus argumentum articulo superiori, est quasi semen copiosissimæ segetis, plurium, istius tertiæ classis, pro delectu tutæ opinionis, argumentorum: ea nos paucis perstringemus, & aliquod illis addemus robur.

Paragraphvs Primvs.

Summa & vis duodecim argumentorum, ex D. Fagnano.

Qvæ ab absurdis, contra regulam Probabilistarum, colligit D. Fagnanus, argumenta duodecim à numero 292. vsque ad numerum 340. à pagina 87. vsque ad paginam 104. plura ac fere omnia attigimus, sectione superiori. Sed vt dicta illustremus, addamus etiam & aliqua magni momenti, omissa vel obscurius explicata; vno argumento complectar duodecim fundamenta D. Fagnani: Tanta necessitate astringuntur Medici, Iudices, Sacramentorum Ministri, Confessarij, Principes, & omnes vniuersim homines & Christiani, quatenus ratione, aut fide, viuunt, ad inquirendam & deligendam opinionem tutiorem, quæ vel suadet media, fini consequendo efficaciora, vel peccata amouet, quæ fini comparando sunt impedimenta; vt si hanc curam & electionem negligant, euertantur omnia vitæ humanæ, & Christianæ officia: ergo timenda est & cauenda regula illa probabilitatis, ex quâ tot mala nascuntur.

Declaratur vis huius argumenti, cum vitæ humanæ & Christianæ institutio in hoc posita sit, vt singula suum sibi finem constituant, vt homo, & Christianus Deum consequi, illoque frui, iudices authoritate publicâ, suum cuique ius seruare, Medici curare, & restituere incolumitatem cor-

poris, aliique bonum sibi aliquod assumant, veluti finem, ad quem media referant, aut potius seipsos per media, atque ad id duo curanda sint & cauenda: primùm amouenda impedimenta, & efficaciora media eligenda, quibus finem constitutum consequamur; deinde enitendum, ne noua ad consecutionem finis peccata seu obstacula apponantur: hinc sibi opiniones quæ hunc ad finem dirigunt, & intendunt cursum, tutas dici, ex duplici capite, seu respectu ad finem, vel quatenus media præscribunt necessaria, aut efficaciora fini comparando: vel secundo, quatenus cauent, ne noua peccata committantur, quæ cursum ad finem, & ad Deum præpediant. Licet rem obscurissimam nouo & insolito verbo explicare: opiniones quæ prohibent ne peccatum committatur, quatenus fauent legi, & rebus ex præcepto ad salutem necessariis, dicimus tutas esse negatiuè, quia scilicet amoliuntur peccata, quæ nos à Deo & à fine vltimo, longissime abducunt: opiniones verò, quæ consulunt media efficaciora ad salutem, qualis est vnio cum Ecclesiâ Catholicâ, Sacramentorum vsus, & alia id genus, vocamus tutas positiuè. Ex duplici ergo capite, singulis institutis peccari potest, si omittantur opiniones tutiores, vel negatiuè, quæ consulunt legi contra libertatem, quibus si adhæreas, vel minimæ vel etiam nullius probabilitatis, nullum incurris peccatum, nullum apponis impedimentum ad Dei consecutionem: vel si omittantur tutiores positiuè, id est quæ tradunt media efficaciora. Differunt plurimùm, hæc duo genera opinionum tutiorum; & mirum sanè est, Caramuelem, aliosque opinionum probabilium cusores, illam vel ignorasse, vel tacuisse distinctionem: & vix ab hæresi excusari potes, si neges illa duo genera tutarum opinionum, vel nullâ exceptione, asseras quamlibet probabilem, vtroque genere tutam esse: multo enim periculosior est, positiuè quam negatiuè tutarum contemptus, ac proindè plus malorum existit, & timendum est, ex repulsâ opinionum positiuè tutarum. Et hoc prudentissimè agnouit Suares, & negauit, licitam esse; atque hinc facilè intelligi potest, in remediorum delectu, peccari ex vtroque capite: ex primo quidem si dentur remedia, quæ probabilius sunt nocitura quam profutura: ex secundo etiam, si prætermissis quæ habentur in promptu, remediis efficacioribus dentur de-

biliora. Quis enim negare poteſt, Medicis in id vnum incumbendum, vt ſalutem curent, & ad hoc parent, quæ ſunt aptiora remedia, & ne remorentur, redituram ſanitatem? Contra primum peccant, vſu debiliorum remediorum, prætermiſſis validioribus, contra aliud officium agunt, ſi præbeant ea quæ probabilius venena futura ſunt, quam remedia.

Hinc euidentius eſt, Miniſtros Sacramentorum, & Confeſſarios, niſi ſaniora dent conſilia, & adhibeant formam, & materiam Sacramentorum ſecuram, grauiter peccare, contemptu opinionum poſitiuè tutarum, quas ratione ſui officij, ſectari debent, vt docet Suares tomo. 4. in tertiam partem diſputatione 26. ſect. 6. num. 5. nam Sacramenta ſunt media, inſtitutione diuinâ ad ſalutem neceſſaria, & interdum non ſuppetunt alia, vt paruulis morituris, qui ſolo baptiſmo ſalui eſſe poſſunt, ſicut adulti, qui cum ſolâ attritione accedunt ad confeſſionem, nequeunt veniam conſequi ſuorum peccatorum, niſi validâ abſolutione Sacerdotis: plus ergo periculi, & mali eſt, in re ſacramentariâ, timendum, ex repulsâ opinionis poſitiue tutioris. Atque hinc facile intelligi poteſt, delectu opinionum minus probabilium, in adminiſtratione ſacramentorum, peccati ex vtroque capite; nec hoc videtur ſatis clare diſtinxiſſe Mercorus; ideo Anonymus objectione 20. 3. Nodi carpit eius reſponſionem, ad argumenta aduerſariorum, à quibus nos facilius extricare poſſumus, ſolutione inſinuatâ, de contemptu opinionis poſitiue tutioris, cuius vitium aut damnum, nullâ poteſt ignorantiâ excuſari, aut euitari, vt mox dicemus.

Licet pluries huic diſputationi de tutioris opinionis delectu, animum adhibuerim, multumque impenderim laboris & temporis; & iam à tribus menſibus inchoatam lucubrationem, huc vſque promouerim; fateor tamen nihil hactenus me legiſſe, aut occurriſſe quod nodum difficultatis apertius diſſolueret, diſtinctione opinionum negatiue, aut poſitiue tutarum, inſinuatâ multis aliis locis. ſed breuius & clarius, his verbis ad rem accommodatis, explicatâ. Eius vim inuicto exemplo & argumento, de religionum delectu, tuis Lector oculis ſubiiciam. Demus gratis Caramueli, quod nunquam hactenus probauit, opinionem qualemcunque probabilem pro libertate, æquare aduer-

ſam pro lege, quoad vim non apponendi impedimenta ad ſalutem, ſeu excuſandi à peccato; non puto tamen vnquam pares facturum, quoad efficaciam mediorum, felicitati comparandæ. Exemplo rem illuſtremus; inconcuſſum eſt apud omnes Chriſtianos, fundamentum, vnam religionem & Eccleſiam Catholicam habere, ſuiſque filiis conferre, media ad ſalutem neceſſaria. Demus Lutheranum, quem alias induxit Caramuel, pro ſuâ ſectâ probabilibus argumentis pugnantem, contra Valerium magnum grande decus Capucinorum, ex ignorantiâ inuincibili, ſeu ex probabilitate in delectu Eccleſiæ errare, & rejectâ Catholicâ, Lutheranæ, cui innutritus eſt, adhærere & immori, hancque pertinaciam, non imputari ad peccatum, neque nouum ad ſalutem impedimentum apponere. Nullus tamen eo nouitatis, & audaciæ progreſſus eſt, vt hanc ignorantiam ſeu probabilitatem, quâ ſe excuſauit Lutheranus, ne à ſuâ ſectâ deſciſceret dixerit, illi conferre documenta, præſidia, remedia ad veniam peccatorum, ad ſalutem æternam, quæ Catholici copioſiſſima habent, in Eccleſiâ Romanâ.

Neque enim ad ſecuritatem ſalutis, ſatis eſt, à viâ iuſtitiæ non abduci, ſed oportet illam adire, calcare, & ſi aberraueris, ad illam reuocari. Nec ſufficit à nouo peccato abſtinere, vel excuſari, neceſſe eſt etiam veniam obtinere antiquorum, ſi quæ admiſeris, eorumque reatu tenearis; parum eſt denique, quæ agis non eſſe impedimento ad ſalutem, allaborandum etiam eſt, & inſudandum illi promouendæ. Concedimus gratis quod argumentis o[illegible]cere, nec ab inuitis poſſent obtinere aduerſarij, qui ſequitur opinionem pro libertate probabilem, per hoc precisè non abberrare à ſemitâ iuſtitiæ, quaſi nouo inducto peccato: putant ne, vel auſi ſunt vnquam aſſerere nos ſola probabilitate duce cœlum conſcendere & ad Deum ferri? Quandoquidem ex Arriaga in Atheiſmum, ex Caramuele in Polytheiſmum, & in omne ſcelerum genus, non ſolum ſingulares homines, ſed nationes totas opinio probabilis abripere potuit. Ergo quamuis à via iuſtitiæ non abducat opinio probabilis poſitiuè per ſe & præciſè, certe ad illam non deducit, quod tamen, nemo niſi Atheus negabit, ad ſecuritatem aut conſecutionem ſalutis eſſe neceſſarium. Deinde, etſi concedamus, probabilitate noua peccata

impediri, quis dixerit, sufficere abolendis peccatis, quorum sis reus apud Deum? vltimo tandem, licet admitteremus hanc probabilitatem, non de se, nouo & positiuo esse impedimento, ad vltimum finem consequendum; sed à nullo audiui hactenus scriptum, aut dictum, probabilitatem pro libertate, suppeditare vires, auxilia, ad perseuerantiam in innocentiâ, vel ad comparandum finem vltimum, & merendam felicitatem: ergo nulla opinio probabilis, nec totum genus opinionum pro libertate, sufficit ad securitatem salutis, postpositâ & omissâ opinione tutâ positiue: quia nequit deducere ad viam iustitiæ, delere peccata præterita, vim conferre merendi & consequendi felicitatem æternam; quæ tamen necessaria esse contendimus, ad securitatem salutis.

Demus Caluini eruditionem, Caninam facundiam, eloquentiæ Tullianæ similem, de qua nonnullus scribit: Et *Latium Latio destruit Eloquio*, persuasisse probabiliter suis asseclis & discipulis, Christianum solâ fide in Christum, quâ eius merita sibi vindicat, iustum & saluum fieri, ac proinde ad veniam peccatorum, vel iustitiæ incrementum, nihil opus esse meritis operum ex gratiâ, neque Sacrificio Missæ, neque Corpore Christi reipsâ sub speciebus recepto, neque ordinatione Ministrorum Ecclesiæ, neque Confessione aut Absolutione Sacramentali: excusentur Caluinistæ à peccato, si sacro non intersint, quod illis mera superstitio & idololatria est, si abhorreant à Chrismate Confirmationis, ab Absolutione Sacramentali, aliisque Sacramentis, tanquam à sacrilegiis, si indulgentias contemnant, quasi nundinationes prophanas: putasne ex hac ignorantiâ, aut probabilitate quacunque, eos colligere fructus, quos, pij percipiunt ex huiusmodi Sacramentis, vimque & efficaciam, apud illos supplere huiusmodi persuasionem, quâ solâ fide se saluandos credunt? Hoc tamen necessarium est ad securitatem salutis, quam solâ probabili opinione, contendit Caramuel haberi plenam. Quid ad ista responsurus sit nescio, ea tamen quæ assumo, videntur mihi adeo necessaria, vt ejuranda sit illi, quam tot libris propugnauit securitas ad salutem, ex opinione pro libertate probabili, vel concedenda falsa illa & impia quæ inde apertâ consecutione deducimus, si probabiles pro libertate opiniones, æquet negatiue & positiue tutis.

Ad confirmandum hoc postremum argumentum, confert D. Fagnan. trigesimum quartum fundamentum, mira subtilitate, & eruditione explicatum; incredibile est homini concessam à Deo licentiam, quā placuerit sequendi duarum opinionum, inter se pugnantium. Idem argumentum de religione, non minus apertum, & efficacius quam de opinione vrgeri potest, cùm vtrique communem probabilitatis rationem concedat Caramuel, & aliunde dissideant oppositionum maxima, quam contradictoriam vocamus, necesse est, illarum vnam in se veram esse, alteram vero falsam, & à Deo distinctè cognosci, cuinam veritas aut falsitas insit, à nobis vero ex congenitâ caligine ignorari: hoc tamen, certo constare alterutram esse falsam, cum vtramque veram esse repugnet opinionem aut religionem, & ad salutem idoneam, necessario consequitur, eos qui vtramque consulunt, nullo discrimine verioris, & tutioris, falsum suadere, sicut qui è duobus poculis vnum veneno infecit, obductis oculis, aut oblitus, cuinam virus miscuerit, si vtrumque sumat, non potest dubitare quin venenum sit hausturus. Ita qui vtramque partem propositionum & opinionum contradictoriarum, putat securam, & tutam esse, certus est, falsum & malum aliquâ parte latere, licet ignoret quo loco sit: inde infert Fagnanus, non licere aduocato, vtrique parti patrocinari, quia certus est vni falsitatem inesse, ac proinde se iniquam causam defensurum si vtrique adsit. Inde etiam ex Siluestro refert nouam illam doctrinam, quæ nullo discrimine statuet, vtramque partem securam esse, quamuis altera necessariò sit falsa, alienam esse prorsus à Deo, quod non possit esse vllâ ratione author falsitatis, neque ad illam materialiter, aut formaliter inducere, cum sit ipsamet veritas. Prorsus erudita & subtilis argumentatio, non minus sapiente, & religioso, quam docto authore digna. Quid si addas huic argumento nostram obseruationem, & distinctionem, & adiungas, nunquā pati Deum contradictorias æquo marte pugnare, vt facile agnoscunt omnes, nisi qui volunt decipi & perire; signa indubitata verioris, aut certè sanioris, quæ scilicet tuta sit altero genere opinionum tutarum, aut vtroque: etsi veriori minus probabilem, negatiue & positiue tutiori anteponas aduersam, nescio quā ratione apud Deum, & probos, excusare possis, adeo præposterum in-

dicium, cum non solum de aliquâ opinione singulari, sed de totâ religione agitur, quæ quamlibet probabilis sit, deffendi nequit vt tuta, nisi cum aperta pernicie veræ religionis, & cum licentiâ impune profitendi quamcunque falsam.

Eadem deducit absurda Mercorus duobus tertiæ partis superioribus articulis, quarum summam hic appono, in gratiam illorum, qui hunc eruditum & pium authorem non legerunt, dignum sane qui legatur, maxime eo loci ob singularem doctrinam, quam nos alio genere argumentorum confirmatum imus. Aduersarii perpetuo nobis obiiciunt Iansenismum, nec vllo loco probant, nos illius conscios esse. Multo magis in promptu nobis est, demonstrare ex illorum principiis omnes religiones tuto, aut saltem licite promiscuas esse, & propius, suâ illâ regulâ accedere ad Caluinistas, Euangelicæ legis corruptelâ, non dissimili, ab eâ quam moliti sunt hæretici; huius Christi sententiæ, *Iugum meum suaue est & onus meum leue.*

Communis antiquorum Patrum interpretatio, quam luculenter prosequitur Bellarminus, controuersia de legis & Euangelii differentiâ, habet legem à Christo latam, dici leue onus, & iugum suaue, quod non solum sit lex iubens, sed etiam iuuans (vt eleganter, & acute loquitur Augustinus) nec more legis antiquæ præcipiat tantum, sed præcepto adjungat gratiam, & vires efficacissimas, quibus lex impleatur, per charitatem diffusam in cordibus nostris, &c.

Sed alio sensu hæc verba interpretantur, aut potius corrumpunt Caluinistæ, iugum legis quamlibet graue & intolerandum sit, leuissimum esse Christiano electo, quod, quamuis præcepta negligat, & toto vitæ cursu ab illis recedat, nihil ad culpam, multoque minus ad pœnam illi imputabitur, singulari meritorum Christi beneficio, qui peccata nostra, nec impedit, nec tollit, sed tegit, eorumque, nostri causâ, pœnas dedit, vt impune nos ea admitteremus. Hæc est Caluinistarum commentatio aperte hæretica, non dico aduersarios eadem sentire, sed illis non dissimilia, & aliquâ etiam ratione nihilo meliora. Nam ad minus hæretici, quæ contra legem quâcunque ratione fiant, peccata esse fatentur, & si quas merentur, non sint daturi pœnas æternas, acceptum referunt Christo, & vo-

sunt in solidum, esse merirorum ejus fructum, atque ita leue effici iugum, & onus Christi, non gratiâ, qua feratur & impleatur forti animo, sed quâ, culpæ quibus violatur, quamlibet graues, non sint illis fraudi, & damnationi futuræ, idque meritis Christi imputant, cum grati animi significatione. Caramuel vero, nos simile, aut maius beneficium debere putat industriæ suæ, aliorumque Theologorum, qui nouas quotidie probabiles, & tutas opiniones inducunt, quæ nos à legis iugo, nec solum à pœnâ, sed etiam ab omni culpâ, in legem admissâ, eximunt.

Vix vlla legis pars est, cuius adeo apertus sit sensus, quin multis implexa sit difficultatibus, variis coniecturis pateat, & sit inter Theologos controuersa, ac proinde subiecta opinionibus pugnantibus, hinc pro legis authoritate, inde pro nostræ libertatis iure, vt quam placuerit, liberum sit & tutum sectari. Et hinc contendunt fieri iugum Christi leue, ex ignorantiâ sensus germani, & legitimi legis, & ex probabilitate opinionum, quæ iugum legis minuunt, immo cum nullus sit probabilitatum finis, cum singulis diebus nouæ emergant, vim legis eleuent, & parum abest, quin in totum tollant: quod igitur, ab imputati one meritorum Christi, Caluinistæ aliquâ religionis specie trahunt, leuamen legis & peccatorum, à probabilitate repetunt aduersarii, minus quidem aperto errore, nec hactenus ab Ecclesiâ damnato, sed haud scio, an minori periculo, salutis animarum, & legis contemptu. Addo, non minus hanc recentiorum Theologorum interpretationem, de iugo legis diminuto, nouam esse, quam imputationem à meritis Christi repetitam, quâ se muniunt hæretici, contra legis accusationes.

Narrat scriptor eruditus, iudicem nescio quem, inter legendum iuris libros, si quæ occurrerent dissidentes authorum sententiæ (quæ vix vllo loco desunt) solitum ad marginem libri hæc verba adscribere *nota casum pro amico.* Hoc cuilibet, conscientiæ laxioris, homini permittet Caramuel imitari, vt quod pro amico, iudex annotabat, licere sibi, saluo iure, concedat, sui, vel amicorum causâ, vt casus tulerit, vsurpanda reponere suis tabulis. Discrimen hoc solum est, inter Theologiæ & Iurisconsultos, quod & istis, vnius quamlibet doctissimi, authoritas impar sit, in commentandis hominum legibus, opinioni proba-

bili & tutæ stabiliendæ, ideo Papiniani, Iurisconsultorum doctissimi, priuata sententia, apud Imperatores, dubitationis, non opinionis, nomen & vim habet. At Theologi, in legem diuinam plus sibi arrogant authoritatis, quam in Imperatorias Iurisconsultis concedatur. Vnius suffragio, olim non solum ignota, sed etiam damnata opinio probababilis fit & tuta: quid vero hâc regulâ ad sanciendas opiniones constitutâ, saluum & certum supererit, ex legibus diuinis, cum vix vlla sit, adeo absona & detorta interpretatio, cui aliquot Authores non patrocinentur; & in id vnum attenti sint plures, atque in eo industriam & gloriam ponant, vt nouas opiniones cudant, & inter probabiles reponant?

Hanc corruptelam legum diuinarum iam inductam, innumeris probat exemplis D. Fagnanus, aliqua etiam addit P. Mercorus art. 2. futura, vbi primum alicui Theologorum visum fuerit. Si matrimonium indissolubile sit, vnius prolis educandæ causâ, vt cum Diuo Thoma docent Theologi; quid ni dicet aliquis probabilitatum defensor, dissoluetur matrimonium sterile, cui proles, vnica indissolubilis vinculi causa, desit? si præfecto societatis politicæ, jus sit vitæ & mortis in subditos; cur idem juris neges præfecto familiæ patri in filios, viro in vxorem adulteram? Alia habet exempla P. Mercorus huiusmodi probabilium consecutionum, quæ si in opinionum tutarum ordinem referantur, vnius Doctoris suffragio, iugum Christi leuius euadet hac arte Theologorum, quam Caluinistarum imputatione, atque idem inde fructus existet, nempe ruina, ac pene contemptus Euangelicæ legis, tum apud Christianos, tam apud alienigenas & heterodoxos: neque enim induci possunt, huiusmodi dissidentes opiniones, sine graui scandalo, vt multis probat D. Fagnanus fundamento 35. Quid enim vetat, inquit, cum de matrimonio rato dissentiant Doctores, quin vxore aliquo tempore vtatur [illegible]is, legitima, ex aliquot Doctorum opinione, quandiu placuerit, & cum illius tædere eum cœperit abiiciat vt concubinam ex aliorum sententia, & nouum ineat matrimonium? Non ita Baldus, qui dissentionem opinionum ratus turpem Doctori, abstinuit à quæstione dirimenda, de quâ suspicabatur olim consultoribus se respondisse, nec occurrebat carta, cui suum consilium inscripserat, vnde idem,

licet permittat reo optare iudicem propitium, non tamen patitur vnquam in vtramque partem claudicare. Plura his similia, diffidentium opinionum, exempla, profert D. Fagnanus, quæ nemo, inquit, inficiabitur esse absurda, scandalosa & vitanda,

Non dissimile superioribus est argumentum 26. fundamenti ab absurdo 8. & pernicie iurium Ecclesiæ: si quæ enim occurrat controuersia de immunitatibus Ecclesiasticis, non deerunt Theologi gratiæ secularis, quam veritatis, & salutis studiosiores, qui adulentur principibus; & quamlibet iniqua obtendant contra Ecclesiam, legitima esse, aut ad minus probabilitate non destitui, ac subinde tuto posse ambiri persuadeant.

Probabilitas nimia & effrænis, qualem, præter Caramuelem, pauci, id est ad summum, quod sciam quatuor distendunt, Tamburinus, Sancius, Pascaligus, & forte Diana; turbini similis, nulli rei parcit, & sibi ipsi noxia est, & exitialis: parit enim ignauiam & socordiam (vt 37. fundamento ab absurdo nono probat D. Fagnanus) quæ à studio omnium disciplinarum retrahit, ne exeptâ quidem ipsâmet probabilitatum arte. Nam præ ceteris scientiis, iuris & Theologiæ moralis doctrinæ contemptum, aut ignorantiam inducit; quam tamen antiqui alio longe animo, quam recentiores tractabant.

Equidem Diuus Thomas opusculi 73. de vsuris, præfatione, inuocat sapientiam, ne se errare permittat, in periculum suæ animæ, & laqueum aliorum, monetque periculi, quod impendet à controuersiis moralibus, si diuersa sentiamus, & opinemur, maxime de his quæ pertinent ad iustitiam commutatiuam.

At si obtineat regula probabilitatis, frustra improbo labore consumimur, in veritate indaganda: vel enim quæstionis facilis est & obuia enodatio, vel ardua est & grauibus hinc inde intricata difficultatibus, sed nihil opus studio, si in promptu sit solutio, multo minus necessaria est longâ indagine, si obscura & difficilis sit, quia inde constat probabilem esse vtrinque, id est, grauibus obsessam difficultatibus, & fultam argumentis, ac proinde, vtriusvis liberam, & tutam esse electionem.

Paragraphus Secundus.

Superiorum argumentorum summa, quibus alia adduntur eiusdem generis à posteriori.

Dum plura colligimus ex P. Mercoro & D. Fagnano, quibus defendendis, & illustrandis, hic labor susceptus est, & plura è nostris addimus; videmur hâc tertiâ argumentorum classe, minus expeditâ methodo, quam superioribus agere: sed facile est, dicta, & quæ dicenda supersunt, conuenienti ordine disponere, & in gratiam lectorum, reuocare ad tria capita, quibus lex continetur. Nam si Volusiano licuit dicere, quæ Augustinus ignoraret, legi deesse; timeo ne verius sit, quæ nimiæ, & effrænis probabilitatis, corruptelam effugiunt, in lege diuinâ desiderari. Si constet ceremoniis, quæ de diuino cultu statuunt, si moralia præcepta decalogo contenta, habeat in regulam totius vitæ humanæ, & Christianæ, denique, si leges iudiciales complectatur, quibus societatis humanæ tranquillitas, fulcitur, triplici quasi vinculo, officiis Principum, & Iudicum in subditos, subditorum in maiores, & mutuis hominum, vltro citroque præstandis; vix quidquam intactum, & integrum relinquit immodica illa probabilitas; atque ad hæc tria capita reuocantur, quæcunque hac sectione diximus, & quæ habet D. Fagnanus 38. 39. & 40. fundamento, & quas multis paginis refert, opiniones nuperas, ex licentiâ probabilitatum natas, aliquam harum trium diuinæ legis partium impetunt; & iam ista sectione demonstrauimus, religionem, & Euangelium labefactari, multis opinionibus probabilibus, quæ in dies emergunt, & hoc argumentum, à ruinâ religionis, nos fusius prosecuti sumus, quam duo nostri authores. Nec minus infestæ prodeunt singulis diebus, contra partem moralem legis, & ad illud caput reuocantur, quas notat D. Fagnanus 38. fundamento: multi inquit à seuera ieiuniorum obseruatione destiterunt, auditis opinionibus nostri sæculi Scriptorum, qui præcepta ieiunii resoluunt. Nonnulli à suscepto, occasionem peccati proximam deserendi, proposito, recesserunt, authoritate Doctorum, qui docent, nedum

licere in eâ perseuerare mali occasione, sed in illam vltro se coniicere, alicuius boni spiritualis aut temperarii causa; hinc aliqui, domi pellicem detinuerunt, Theologorum consilio, qui censent, non esse eiiciendam, si graue fastidium sis ex illius absentiâ passurus, & apud te statueris imposterum, te cum illa non peccaturum. Decurrendi essent illorum authorum libri omnes, recensendis malis, quæ importauit frequens illorum lectio, vnde ex nimiâ indulgentiâ, inducta est incredibilis morum corruptela.

Sed nulla pars diuinæ legis, grauiorem experta est, illâ quæ præcepta complectitur, quæ iudicialia vocamus, & officiis maiorum in subditos, vel subditorum in maiores, vel parium in pares, quasi tribus vinculis societatem humanam, & pacem ac tranquillitatem publicam fulsit & continet; quia hæc officia, nouis quotidie opinionibus corrumpuntur, & resoluuntur vincula, cum cuiuscûnque rei ratio, integritate constet, quæ nihil alieni admittat, nihil illi desit, aut pereat sui. Vix dici potest, quam enormiter probabilitatum cusores peccauerint, suis probabilitatibus, in hæc tria genera officiorum, à nobis explicata.

Cum Regum, Iudicum, & Majorum, certa esse debeat, & intra iustas metas, contenta potestas, Authores moderni, vel præter fas, nimium amplificant & extendunt, & omnino inconcessa illi vindicant, vel legitima, & necessaria tollũt. Exempla in vtramque partem profert luculenta, Sinnichius §. 409. Concedit Regibus Sanctius ius bello repetendi, quod suum minus probabili opinione reputat, quam quæ fauet possidenti: & quamuis adeo temerariæ opinioni non audeat assentiri Tamburinus, tamen probabilem asserit suffragio bonorũ Authorum. Quinam vero illi sint, notat ad marginem, Castropalaum & Sanctium; quorum primus sententiam retractauit tom. 1. tract. 6. disp. 5. iis verbis, *Aduerto, te non posse alium, à possessione regni, deturbare, ex eo quod credas regnum ad te pertinere; nisi valeas claris probationibus conuincere.* Ergo vnus superest Sanctius, qui patrocinetur adeo pestilenti sententiæ, quæ ex minimæ probabilitatis scintilla, conflet bellorum incendia, quibus flagrent, & pereant vrbes, & nationes. Nonnulli etiam, eiusdem probabilitatis minimæ argumento, dant Principibus ius in bona subditorum; & reuera si suffi-

ciat Regibus, ad occupandas bello ditiones finitimorum Principum, quidni satis idonea sit causa, sectionis, & addictionis fisco bonorum quæ ad subditos pertinent?

Sed infida sunt dona & timenda suffragia probabilitatum, futura exitio iis, in quos conferuntur. Probabilitatis commune jus est in omnes, quod tibi ex illâ in alios, aliis in te licere volunt. Neque enim ita Regum aucupantur beneuolentiam, quin popularem auram captent, & in gratiam subditorum nihilo æquiora doceant. Citatus modo Castropalaus magnâ fiduciâ scribit, licitum esse subdito, detrectare imperium Principis, si probabiliter putet, vel injustum, vel illegitimum, id est supra æquam potestatem positum: immo si Principi permittant eripere Regnum æmulo, qui præter possessionis titulum, iure par sit, aut vincat, & eodem nomine bona subditorum sibi vindicare; idem iuris concedent aduersariis & subditis, saluâ æquitate, si probabilitas similis suppetat, illum suo regno deturbandi & vsurpādi: quod ab aliquot annis, cum omnium gentium horrore, Angli in suum Regem sæuitiæ exemplum præbuerunt. Quare, magis noxias puto, has opiniones Regibus esse, quam priuatis hominibus, quod cum plus habeant legitimæ potestatis, illis æquent subditos, immo superiores aliquâ ratione faciant; quare dum in majus augent jura Regum, funditus tollunt; & accessio illegitimæ potestatis, excidium est iustæ: nec magis in ordinem cogi possunt Principes, quam constitutâ illa probabilitatis lege, qua omnia societatis humanæ fundamenta, id est Regum in subditos, & subditorum in Reges officia conuelluntur.

Nec Sanctius habent, aut iustius, Iudicum authoritatem nonnulli Theologi, nescio, an adjectionibus, flagitiosius augeant & amplificent, an iniquis detractionibus coarctent & minuant. Exempla in vtramque partem profert deplorāda potius, quam refutanda, Sinnichius §.410.& 413. vt ab indulgentiis, hanc corruptelam iudiciariæ potestatis primū aperiamus permittunt Iudici, stante æquali vtrinque probabilitate, immo dispari, rem adjudicare, cui maluerit, & aliquid ab vno litigantium accipere, vt sententiam in eius gratiam ferat: Nec solum, hanc facultatem conferunt, in causis recuperatoriis, quas vulgo Ciuiles vocant, sed etiam in iudicio capitis, cum reus absoluendus est, aut damnandus. Tamburinus plenam concedit Iudici facultatem

tatem munera accipiendi, nisi ob iustam sententiam, quia cum Clienti debeatur, nequit illi vendi. Cæterum si ex probabili, non ex euidenti & necessariâ lege, pronunciandū sit, liberum relinquit, rem in solidū, cui maluerit adiudicare, vel inter collitigantes diuidere & vendere: & cum vnum tantum sententiæ iustæ genus, non sit venale, vendi vero possint quæ non debentur, pecuniis inhiabunt iudices, & reuocatis litibus, ac iudiciis, ad probabilitatem, omnia tribunalia vertent in mensas trapesitarum, & rempublicam Christianam, in eum deuoluent statum, in quem vrbem Ierosolymitanam delapsam lamentatur Isayas cap. 1. his verbis: *Quomodo facta est meretrix Ciuitas fidelis, plena iudicij? Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones: pupillos non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* P. Mercorus ex Baldo refert, iudici opus esse duplici sale, scientiæ vno, ne insipidus sit, conscientiæ altero, ne diabolicus euadat: Diuus Thomas eodem sensu, aliis verbis, Iudices ait egere sapientiâ & iustitiâ. Sed nimiæ probabilitatis defensores, has duas dotes adimunt iudicibus, & scientiam ignorantiâ seu socordiâ, ad inquirendam veritatem corrumpunt, vt iam demonstratum est, & ideo D. Fagnanus ex eodem Baldo refert: *Actum argumentandi esse apud plures, conclusionem respondendi, & medicinam sanandi, apud paucos.* Quid vero de alterâ dote dicam, ad iudicis partes implendas, superiore magis necessariâ, de æquitate & conscientia? Nihil ad eam prorsus extinguendam, excogitari potest nocentius, opinione iam relatâ, quæ omnia venalia facit, præter necessario & euidenter iustam sententiam, id est, nulli obnoxiam dubitationi à contrariâ & aduersâ probabilitate intactam. Id vero vix vnquam contingit, cum nullus sit controuersiarum & opinionum in vtramque partem probabilium finis; ergo quæcunque à iudicibus fiunt, venûm prostabunt in Tribunalibus & Parlamentis, quo quid iniquius excogitari possit, non video.

Sed hæc videntur docere hi Theologi non tam gratificandi iudicibus, quam compensandi animo damna imminutæ potestatis iudiciariæ causâ: videntur enim indulgentiores in clientes & reos, quam in iudices: iniquius illorum potestatem coarctant quam amplificent, idque ex probabilitatum principiis, vnde depromunt asserta reis & litigan-

R

ribus commoda, perniciosissima iudicibus; quale est istud, licere clienti, aut reo occidere iudicem, à quo timeat se iniustè damnandum, ad vitæ, honoris, vel fortunarum jacturam: & cum longè deterius sit, iniustam sententiam ferre, quam iniustè agere; si per eosdem Theologos liceat, interimere raptorem vnius nummi aurei ex re familiari; quidni potiori iure eximetur ab homicidij crimine, qui occiderit iudicem, vnius nummi aurei abreptorem, sententiâ, quam putauerit reus, aut cliens probabiliter iniustam.

Non dubito, erudite & pie Lector, quin ad ista exhorrescas; sed ipsa probabilitas tot malorum & scelerum origo, vnâ re, videtur sibi esse mentita: male conuenit, quod nonnulli Theologi ad commendationem reorum sanciunt, non posse iustas dare pœnas iudicibus, accusatum criminis, quamlibet in speciem atrocis, si se muniat aliquâ probabili opinione contra legem, eamque secutus fuerit. Si ita sit, cur docent licere Principi deturbare suo regno æmulum, qui in illud præter possessionis titulum, jus habeat probabilitatis majus, cum ad minus, bellum futurum sit in illum iniquius, quam sententia iudicis in reum, qui se aliquâ opinione probabili tutatur?

Sed finem faciamus de re omnino inexhaustâ, si ex fructibus dignoscere arborem, Christus nos jubet, quod nec mala, bonos, nec bona, malos, proferre queat; quid de laxiori probabilitate statuendum sit, satis superque demonstrauimus, superiori, & isto articulo, recensitâ minimâ parte malorum, quæ inde existunt? Quis enim omnia enumeret? & inde plura proditura sunt, nisi aliquo salutari decreto cohibeantur?

Articvlvs Vltimvs.

Responsio ad objectiones Caramuelis resolutione decimâ.

Videtvr Caramuel Resolutione decimâ, vicem velle reponere D. Fagnano, & vlcisci quas sibi illatas putát iniurias duodecim fundamentis, seu absurdis, quæ ex probabilitate laxiori, deducta sunt. Paria censet se illi regerere, dum obijcit, si doctrina Fagnani obtineat de seueriori opinione, omnes ad vnum homines, ne excepto quidem Fagnano perturbatum iri, & mendacij accusanda illa verba Christi: *Iugum meum suaue est*, nisi benigniorum opinionum subsidio leuetur.

Sed hæc vltima objectio, occupata est, comparatione benigniorum opinionum, cum imputatione extrinsecâ meritorum Christi, qua se alleuari credunt Caluinistæ, à jugo Christi; vnde par omnibus alleuamen promittunt isti Theologi, nihilo meliore nouo inuento probabilitatum. Verum quidem est Prologo Constitutionum Ordinis Dominicani, hanc præscribi regulam, relaxandæ quantum fieri potest austeritatis in consiliis, & benigne omnes tractandi. Neque hoc negamus fieri oportere, non laxitatibus opinionum, sed eâ quam suis exemplis & scriptis docuerunt charitate, mansuetudine, moderatione è Dominicanis plurimi, & omnium nouissimus Petrus Tapia Theologiæ Moralis Scriptor luculentissimus Archiepiscopus Hispalensis, cui muneri ita immortuum ferunt à paucis annis. Cum ex zelo Pastoralis officij, & Ecclesiasticæ immunitatis, aliquot ministris regiis interdixisset, sacro fidelium congressu, & nimiæ austeritatis ac contumaciæ, suspecta fuisset hæc censura viris grauioribus; vt monstraret, se ex nullâ animi impotentiâ, sententiam protulisse, suspendit ad tempus, & morti proximus, jussit ad se deferri Pontificia insignia, quibus indutus & ornatus, sententiam iterum in reos, inter moriendum pronuntiauit; vix eâ prolata, tribus horis superstes. Quid censet Caramuel? putatne virum sapientissimum illâ disciplinæ seueritate, à sui Ordinis constitutionibus recessisse, quæ pro-

hibent austeritatem consiliorum? Quid de Sancto Antonino? Quid de Bartholomæo à Martyribus, aliisque Dominicanis dicam; quos certissimus sum fuisse suarum constitutionum tenacissimos, nec minus ab hâc licentiâ probabilium opinionum alienos? At inquit Caramuel, si tutior vbique sententia sectanda; Authore Fagnano, ipse futurus est scandalo, quod à regulâ quam aliis constituit, longe recedat, quasi quæ scribit, sint illi ad ostentationem scientiæ, magis quam ad legem vitæ.

Communis Doctorum sententia est, pauperi extremâ egestate laboranti subueniendum esse, cum dispendio aliquo fortunarum, & erogandum illi, ex necessariis ad familiæ decus & splendorem seruandum. Seuerior opinio ex Leandro, docet Christianos à Turcis captos, & nisi rediman-tur, quamprimum occidendos, pares esse egenis ad extremam inopiam redactis, ac proinde ab omnibus redimi oportere, cum noxâ suæ conditionis, maxime ab ijs, qui vbique tutiorem sententiam sectandam docent. Immo quamuis absit periculum mortis, & extrema inopia, subueniendum, ex necessariis ad splendorem natalium & dignitatis, opinantur multi ex Leandro. Si ita sit, Supellex omnis vendenda est D. Fagnano, in egenorum subsidium & captiuorum pretium: aliàs scandalo futurum esse, quod vita eius dissentiat à doctrinâ. Plura (inquit) posset hic dicere; sed moderandum sibi putat suæ orationi, & fugiendam insectationem optimi Senis, & sibi chari.

Si D. Fagnanus, eâdem ratione, opiniones tutas sanciri putaret, vnius aut alterius Theologi auctoritate, quâ gigni censet Caramuel, opiniones benignas & securas, haberet forte nonnulla argumenta ad hominem, quibus nos lacesseret: sed quamuis laudemus Leandrum, familiæ ni fallor ad redemptionem Captiuorum, sub nomine Sanctissimæ Trinitatis institutæ Authorem, quod ex sui Ordinis lege, faueat Captiuis, & probet opinionem, quæ velut in extremâ necessitate positos, docet, cum fortunarum dispendio, in libertatem esse asserendos; non tamen illi omnino assentimur. Nam præter quod, non adeo durâ seruitute premuntur captiui, quin Religionis Christianæ professio illis tuta, nec ingrata sit heris, quorum beneuolentiam demereantur, & si industrij & impigri sint, plura lucrentur, quibus minus arctè viuant, & se possint redime-

re. Certe si Barbari compertum haberent, omnes Christianos ita comparatos esse, vt redimendis Captiuis, nulli rei parcerent, Gazam Regiam, pro singulorum libertate, sibi appendi juberent; & tum intra breue tempus, omnes Christiani orbis exhaurirent diuitias, atque hoc inuento, sibi Christianos omnes bello subijcerent.

Cæterum, si quæ Fidelium pietate, in Pauperum & Captiuorum subsidium, erogata sunt bona, extructa Xenodochia, relicta legata testamentis, legitimè administrarentur, commodiorem pauperes vitam, quam opulenti transigerent, solicitudine & cupiditate diuitiarum vacui. Sed negligentiâ & auaritiâ administrorum, qui curandis pauperum bonis præficiuntur, fit interdum, vt præter mentem piorum, qui ex asse hæredes, aut legatarios pauperes reliquerunt, vt illorum patrimonium in alios vsus absumatur. Et cum D. Fagnanus, iustitiæ vindex acerrimus, causam pauperum totâ vitâ egerit, & quâ valet authoritate & sapientiâ, in id incubuerit, vt sua bona & iura seruarent; vtiliorem illis operam nauauit, quam distractione suæ rei familiaris, modicæ præ tot laboribus, quos pro Ecclesiâ exantlauit. Et si permisisset sibi, quod licitum putant Probabilistæ, emungere pecunias, ab iis qui singulis diebus se conueniunt turmatim, negotiorum causâ, posset Algeri & Tuneti carceres deplere & exhaurire; sed non putauit adeo turpe lucrum quacunque causâ, etiam redemptione Captiuorum, honestari posse.

Sed probabile est, inquis, cogi posse à Principibus diuites, ad erogandas quas debent eleemosynas, vnde tamen turbatum iri agnoscis rempublicam, ergo summus Pontifex peccabit, nisi cogat nobiles ad pauperum subsidium; nisi velis excusari, quod omissâ tutiori opinione suo officio satisfaciat, secutus opinionem probabilem & tutam. Sed nihil opus est nobis illo effugio; multo æquior est, quam subjecit excusatio, perturbatum iri rempublicam, si egenorum graui, non extremæ necessitati, cogerentur subuenire, venditione prædiorum & diminutione redituum. Meminerit vero Caramuel constitutam esse à nobis regulam, licitum esse vsum opinionis probabilis, immo & dubiæ, si è duobus quæ imminent malis necessarius fit ad majus depellendum.

Addo ad huius argumenti exhauriendam difficultatem,

nihil nocentius pauperibus effusâ liberalitate, si desit acre examen & iudicium, ne dum egestati consulitur, pauperum socordia, superbia, & luxus foueantur; vt luculento exemplo comprobatum est, Lugdunensis & Parisiensis Xenodochij institutione. Antequam diuini illius consilij, venisset in mentem, quibusdam viris summæ prudentiæ & charitatis in pauperes; Christianæ ciuitates Camerinam alebant, id est mendicorum colluuiem, quibus patrimonium opulentum erat mendicitas, à majoribus longâ serie recepta, vlceribus de industriâ ascitis, & arte insanabilibus tectâ, qui promiscua haberent matrimonia, & nullam religionem; hæc mala, & quæ inde facile intelliguntur plura, fouebat eleemosynarum abundantia, quas conuenisset collocari, vt Romæ fit in dotandis virginibus, & pueris aliquâ arte imbuendis, quâ victum sibi, & suæ familiæ compararent.

Beatum, dicit Propheta, *qui intelligit super egenum & pauperem*, sed ad eam beatitudinem comparandam, opus est duplici oculo, Fidei vno, qui sub legitimo & lacero paupere Christum latentem introspiciat, iuxta illud: *Quod vni ex his minimis fecistis, mihi fecistis*: prudentiæ altero, qui veram inopiam, ex impotentiâ ad comparandum victum secernat, à fictâ causâ, fugiendi labores, & vitam cum luxu per socordiam transigendi. Iterum dico nisi fucorum turba, apum mel & fauos absumeret, nisi validiores corpore, & inertes mendici, otio & socordiæ dediti, extorquerent à piis, bona in legitimos pauperes conferenda, satis esset eleemosynarum, nec quidquam egenis ad subsidium, neque captiuis ad libertatem deesset. Ego sanè non minus in Christianis desidero prudentiam, quam in pauperes charitatem.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Respondetur ad 4. eiusdem resolutionis objectiones.

EADEM resolutione & notâ ad illam, quatuor mouet nobis lites Caramuel, quæ non sunt diu futuræ sub Iudice; vnam de penso officij ab omnibus Clericis recitandi, ex securiori sententiâ Casuistarum, de quâ essent monendi à Confessario: aliam de jejunij legibus, quas si ex seueriori sententiâ, interpretemur, non posse negligi citra mortale, explodent nos Germani, & aliæ Nationes Septentrionales vino & comessationibus deditæ: tertiam de osculis & manuum contactu, aut humanitatis, aut vrbanitatis causâ, olim apud antiquos & etiamnum hodie apud Gallos receptis, à quibus licet periculum peccati non absit, vix possis citra scandalum, & offensionem aliorum abstinere: quartam denique mouet litem à decisionibus Cardinalium, quas contendit in materiâ probabili pronunciatas, ex vago opinionum delectu, nullâ magis habitâ ratione officij, quam commodi, & legis quam libertatis.

Hæc habet Argumenta & Exempla, ad suæ causæ defensionem, quibus id vnum probat, se omni præsidio destitui. Quid enim debilius his quatuor objectionibus? Primam repetit ab horariis precibus, quas Clericis indixit recitandas singulis diebus, non lex diuina, aut Ecclesiastica singularis (nulla enim extat quæ id conceptis verbis præcipiat) sed consuetudo recepta ab aliquot sæculis, quæ vim legis obtinet. Ea vero quid præscribit; quid ex illâ more receptum est? Pensum illud horarium persolui oportere, à tribus generibus Clericorum, qui vel beneficio potiuntur, vel professi religionem, ex eleemosynis victitant, vel initiati sunt sacris Ordinibus, id est, Subdiaconatu aliisque maioribus. Quidquid istis adijcitur, est supra statam consuetudinem, & omni probabilitate caret. Quod attinet ad leges jejunij, bene est, quod velit interpretandas ad gustum Germanorum, Bohemorum Belgarum, quibuscum vitæ partem detriuit; & quamuis abstinentissimus,

& procul ab comessationibus & ebrietate, quibus nonnulli ex ijs nationibus ita afficiuntur, vt vix annumerent peccatis; tamen iure amicitiæ, illis hæc condonanda vitia, aut excusanda censet. Mirum est quod non scripserit probabiliter, id est, recte & prudenter à Luthero sublata fuisse quadragesimæ, & totius anni solemnia jejunia, vt hâc benigniori opinione, multis eximeret peccatis homines ingluuiei deditos, qui nihil peiùs oderant jejunio. Hinc obseruatum est hæreses, sub quo natæ sunt, cœlum resipere & referre. Et cum pingue sit, & crassum Septentrionalium regionum, sudum magis & subtile, Orientalium: hinc factum est hæreses à Græcis Orientalibus inuectas, fuisse acutissimas, de rebus altissimis, de Trinitate, Incarnatione; cœlibatum autem, jejunia, & vitæ austerioris disciplinam intactam, aut plus æquo commendatam fuisse: qui vero ab Aquilone panduntur errores, ex Cœli diffluuio, carnem & sanguinem resipere, abstinentiæ jejuniis bellum indicere. Inde vox illa Luthero excidit, inter compotationes, se nullum ex antiquis pejus odisse Hieronymo, quod semper de castitate & de jejunio loquatur. Simile forte odium, & cachinnos Germanorum timeret Caramuel, si jejuniorum disciplinam interpretaretur ad mentem Hieronymi, & antiquæ Ecclesiæ, ideo accommodandam censet moribus Germanorum.

Nescio quid compendij, & commodi ad suam causam captet, ex antiquo olim apud Christianos, & apud Gallos, seruato more, salutandi cum osculo pacis, vel à conuersatione proci cum sponsâ. Adquid enim ista pertineant non capio, nisi forte velit, ab huiusmodi consuetudine non esse abstinendum ijs, qui certi sunt se inde peccato consensuros. Si neget id se velle, aperiat suam mentem; & quid inde absurdi, in nos deducat. Neque enim conuenit agere argumentis ita implicatis, vt vix vlli pateant conjecturæ: certe nostram frustra exercebunt, nisi apertius loquatur.

Non dubito quin sapientissimi & integerrimi Cardinales Congregationum, ægre ferant, & se grauiter læsos conquerantur, quod à suis decisionibus, deploratæ causæ, pro vago probabilitatum vsu, patrocinium mutuetur Caramuel suâ vltimâ objectione ab absurdo. Quasi incorruptissimi Iudices, totius Cleri Romani, & Ecclesiastici flos &

lumen, suas decisiones exigant, ad regulas superiori articulo relatas, Iudiciorum, quorum puderet corruptissimos Iudices; sed diuersæ ab illis prodeunt,& dissidentes, inquit, Caramuel. Quid tum? Quasi non possint doctissimi & integerrimi Viri, in varias abire sententias, non quod vel minimum quodcunque probabile, tutū censeant (quod vnum Caramuel contendit) sed quod quique illorum, sensum aliorum venerentur, suo quem probabiliorum putant, & magis legi consentaneum adhæreant. Hactenus de 3. genere argumentorum à posteriori, quæ delectum tutæ sententiæ confirmant, aut impugnant, ad quartum accedo.

SECTIO QVINTA.

Classis quarta argumentorum pro tutiori opinione, à Testimoniis Scripturæ, Patrum, vtriusque Iuris & Theologorum.

MALE dignitati Theologiæ Scholasticæ consultum esse à probabilitatum artificibus, superiori dissertatione conquestus sum, & euidentioribus, quam vellem, argumentis confirmaui: quod enim supra retulimus, Suari immerito fuisse improperatum, verè in Caramuelem, Sanctium, Dianam, cadit, eorum de re morali disputationes, Scholasticam farraginem esse, nullis Theologicis fundamentis extructam, sed errabundæ rationis humanæ, excursibus compilatam. Cum enim vbique Theologi, quæ docent, accuratè soleant confirmare, testimoniis à Scripturâ, à Patribus, à Iuris vtriusque regulis, à Theologis antiquis; hæc oracula muta sunt apud illos. Et cum pudeat se damnari, silentio Scripturæ, Patrum, apud quos nec minimo quidem verbo, eorum insinuatur opinio, nisi forte vt apertis censuris profligetur; illorum testimonia ad se conantur aduocare; sed nihilo feliciori successu quam vidimus, duas Iuris regulas, vnam Canonici, quæ in dubiis præcipit tutiorem partem eligere, alteram Iuris Ciuilis, quæ statuit potius esse jus possidentis, contra Legislatorum mentem, ad suæ causæ patrocinium de-

tortis interpretationibus, supra demonstratum est traxisse, & aliqua etiam hac sectione addemus, quâ refellentur præter resolutionem secundam (cuius examen huc distulimus) quæcunque supersunt ex Epistolâ quarta à paginâ 99. ad finem vsque. Si quid habet virium Apologema Caramuelis, hac maximæ parte continetur sed demonstraturi sumus, aduersarium hic potissimùm Sophistam agere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Nouitas vaga probabilitatis, male excusatur à Caramuele, responsione ad primam objectionem.

MIRA est solertia Caramuelis, cui sunt nomina mille, mille artes fallendi incautos: nec dubium quin multos esset decepturus, nisi ipsemet suas fraudes aperiret, non dissimiles, nisi fine & euentu, quo peiores puto, iis quarum ab illo laudatus hic Petrus de Alua mirum se artificem probauit, primâ & alterâ suorum nodorum editione, aliisque libellis, in Diuum Thomam scriptis. Refert plurimum ad nostram causam, vtriusque mentem aperire, & breuem inire comparationem. Multis conueniunt, nec paucioribus differunt: gente vterque Hispanus natalibus diuersi, Caramuel ex Hispaniâ ortus, in Belgio & Germaniâ atque Italiâ vixit; alter inde oriundus, in Indiis natus, aut certè ibi nomen Franciscano Ordini dedit: modo totam Europam pererrat, à multis annis, more antiquorum, qui vt ait Hieronymus, toto orbe fugientes litteras prosecuti sunt asciti famâ philosophorum, quos audire, & coram videre auebant. At Petrus de Alua totam Europam decurrit, bibliothecas omnes perlustrandi causa, & inquirendi testimonia Scriptorum, quibus Conceptionem immaculatam confirmet, & aptet definitioni Pontificiæ ex Cathedrâ. Non diffiteor votum quo vrgetur fine melius, plus habere pietatis, quam consilium Caramuelis. Vtinam inualesceret in dies de Conceptione immaculatâ opinio, & vnâ ab Ecclesiâ abscederent inductæ à 30. annis probabilitates, nullo fræno, nullâ metâ cohibitæ, & meo iudicio periculosissimæ.

Sed quod ad rem noſtram facit, vterque author, ſuam cauſam malis omnino artibus, & apertâ fraude proſequuntur. Id vnum Alua pertinaciſſime conſtitutum, diu noctuque animo verſat, Diuum Thomam, eiuſque diſcipulos inteſtabiles facere, idque bono ſicut interpretor animo, nempe vt quam putat ab illis illatam Conceptioni, deleat maculam, & iniuriam vlciſcatur; nihil eſt adeo præpoſterum, ſiniſtrum, flagitioſum, quod eo fine non cenſeat honeſtari. Hinc animus omnia audendi, ideſt, negandi aperta quæque & certa, & nihil non falſum aſſerendi: cumque conſcius ſibi ſit, ſe iſtius generis res ſcribere, & raro fidem haberi mendaciis, quod vno genere fallaciarum diffidit ſe perſuaſurum, diuerſa & contraria congerit imprudens. Nec ſatis attendit euaneſcere, ſuoque authori omnem fidem abrogare, quæ ſibi male conueniant, & inter ſe diſſentiant, qualibet arte, tecta, & fucata teſtimonia.

Contendit multis argumentis, quæ adſcribuntur D. Thomæ operum plurima, ac fere omnia ſuppoſititia eſſe, & vix vllum extare partum eius genuinum; vitilitigat de ſingulis. Credo quamprimum Scripturum, D. Thomam totâ vitâ mutum fuiſſe bouem, nullum mugitum edidiſſe, qui circunferuntur eius nomine, libros aliorum eſſe Authorum. Et vbi nihil reliqui viſus eſt facere Diuo Thomæ ex duo de viginti tomis, Thomiſtas aggreditur eius diſcipulos, eodem quo magiſtrum impetu, & contendit, illius opera adulteraſſe & temeraſſe.

Sed plane *mentita eſt iniquitas ſibi*, male conuenit has duas controuerſias, & accuſationes, in magiſtrum & in diſcipulos, ab eodem authore ſuſceptas vrgeri: vel libri, quos ait corruptos à Dominicanis, ſunt opera genuina D. Thomæ, vel aliena & ſuppoſititia; ſi concedas, eſſe legitimos D. Thomæ partus, reſtitues illi maximam partem librorum, quos eripueras: ſi id te malè habeat, & pertinaciter neges, veras eſſe Angelici Doctoris lucubrationes, ergo per ſummam iniuriam criminaris, Thomiſtas ſui magiſtri ſcripta, & mentem corrupiſſe. Mirum eſt, adeo diuerſa, & contraria, animo meditatum Aluam edidiſſe, vt tam apertâ diſſentione, omnem à ſe fidem abrogarit. Sed vellet pœnas ſibi dare magiſtrum cum diſcipulis, illumque depellere à gloriâ tot ſcriptorum voluminum, iſtos

quasi plagiarios traducere. Fortè sic apud se reputabat: vix potero receptam à quatuor sæculis opinionem, de eruditione, librisque D. Thomæ euellere; sed si doctiores à meis accusationibus abhorreant, imponam simplicioribus, quorum maior numerus est, quam emunctæ naris hominum; & si male ab omnibus excipiatur, hæc mea vitilitigatio, aliâ discipulos perspergam accusatione, criminabor Magistri scripta interpolasse passim, iis maxime locis, quibus de Conceptione fit mentio, ex tertiâ parte Summæ, ex commentariis in Paulum, quamuis hæc eadem opera, contendam alio loco falsò fuisse Diuo Thomæ adscripta: quemcunque tandem exitum, sint habituræ eiusmodi accusationes, id vnum quod maxime obtendo consequar, nihil certi scripsisse D. Thomam de Conceptione: cur ita? quod libri, quibus hæc quæstio attingitur, sint falsa D. Thomæ opera, vel à discipulis falsata. Sed non aduertit Alua, se hâc congerie diffidentium accusationum, magis obrutum iri, quam aduersarios, ad quid opus multis & pugnantibus, cum vna accusatio, si vera sit, rem conficiat. Tot diuersa argumento sunt, suæ accusationi diffidere, aut potius se conscium falsi esse, & quamuis nubem testium inducat Soli obscurando, nihil tamen occultum quod non reueletur, & Patres nostri Belgæ, suis eruditis Apologiis, omnes eius technas aperuerunt.

Fusius ad hæc de Alua & intempestiue viderer digressus, nisi Caramuel eodem loco, cuius refutationi me accingo, Aluæ aduocasset patrocinium, & fraudem imitaretur. Satis sibi conscius est, nouum omnino inuentum, & periculi plenum esse, vagam illam à se inductam, & nullis metis coercitam probabilitatem, ad salutem securam: omnis enim cognitio, & inquisitio de diuinis, aut quibuscumque ad æquitatem & salutem spectantibus, probabilis est ex Caramuele, nisi desinat, vel in meram dubitationem, ex leuibus coniecturis, vel in notitiam immotam ex rei euidentiâ comparatam. Sed cum neque adeo simus obtusæ mentis, quin graues & difficiles in vtramque controuersiæ partem, ad disputandum rationes, nobis occurrant; neque ita etiam perspicacis simus ingenii, vt rerum altissimarum, apertam assequamur cognitionem; inter probabilia nobis consistendum est, quandiu in hoc loco, & corpore caliginoso versamur; quandoquidem non sunt

defuturæ rationes grauiores, quam vt meram creent suspicionem, & debiliores quam vt euidentiam pariant. Si ergo probabilitas quæcumque licita sit, & *virtualis veritas* ex Caramuele censenda, si quandiu probabilitas manet, idest, nec in dubitationem, nec in euidentiam desinit, est idem cum securitate, & immunitate à malo; vnde damnationem timebo aut peccatum, quandoquidem vix vnquam me deficiet, probabilitas dubitatione maior, minor euidentia? id enim genus cognitionis, latius patet orbis ambitu, occeani amplexu; quæcunque disputamus, vti se atollunt supra coniecturas, & leues suspiciones, ita longe infra euidentiam iacent: Ergo quæcunque hac media cognitione attingemus, in vtramque partem probabilia, erunt tuta, & immunia à peccato: & vt iam dicemus, perinde securum erit, fidem Christianam repellere, vel amplecti, quia non possumus ad illam assurgere, ex euidenti iudicio, sed ad summum probabiliter prudenti, necessariam nobis esse ad salutem; alias fides non esset, sed scientia de fidei mysteriis.

Mira narrat Caramuel num. 161. de probabilitate, quam cum apertâ fere scripturæ deprauatione, ait, esse *signatum illud lumen vultus Dei super nos, lumen clausum, Eoum, Aurora inter noctem & diem, inter manifestam falsitatem, & manifestam veritatem medium, quod veritatis*, inquit, *lumen, sancto Ioanni Apocalypsi sua videtur ostensum, sub libri 7. sigillis clausi specie; quod lumen septimum sigillum, aut demonstratio naturalis, aut fides diuina in hâc vitâ, aut in alterâ visio beatifica recludit.*

Ista obscuritatem Apocalypsis resipiunt, & nihil eius authoritatis, nec ponderis, immo nec sensus habent. Vnum velim ab aduersario rescire, cur fidei diuinæ det vim parem, euidenti demonstrationi, aut visioni beatæ, ad excludendam probabilitatem? id gratis, nullo fundamento scribit, & aperte contra sua principia, vt amoliatur inuidiam religionis & fidei profligatæ, quam contendo funditus euerti, nisi aliquâ metâ, cohibeat illam suam probabilitatem, securam ad salutem. Quod ita hoc argumento demonstro. Fides induci nequit in cor humanum, neque persuaderi vllâ ratione ad salutem necessaria, nisi consentias nobiscum huic veritati, velut ad fidem preambulæ. Vbi primum constiterit mihi vel cuilibet mysteriis nostris

nondum initiato, cum de fide suscipiendâ deliberat, probabili cognitione infra euidentem demonstrationem, & prudenter iudicem Deum dignatum esse alloqui homines, & ea reuelare mysteria, & præcepta, quæ Euangelio continentur, ac proinde, me non solum tuto posse, sed etiam debere, subiicere meam mentem, assensu indubitato, iis omnibus quæ nomine Dei Scriptura, & Ecclesia credenda præcipiunt.

Velim mihi ad hæc duo responderi, an illud quod voco prudentiæ iudicium, de Dei allocutione ad homines, censeat Caramuel ad fidem amplectendam, non solum necessarium, ne temere credamus, sed etiam satis validum, & efficax, vt reus sit futurus damnationis ob repulsam fidei, quisquis recusauerit credere Deo, si prudenter, idest, cognitione infra euidentem, iudicet, hæc quæ proponuntur credenda, esse à Deo Authore. Si hoc vltimum abnuas, absoluis omnes hæreticos, & Ethnicos ab errore, fidem ad salutem necessariam negas, facultatem das cuilibet, vt libuerit, illam repellendi. Si nobis hac re assentias, ergo cadit tota tua Theologia fundamentalis, corruit vaga illa probabilitas quæcunque secura, cum huiusmodi prudentiæ iudicium, præuium ad fidem, quod agnoscis efficax, & necessarium, non excedat fines probabilitatis, & hoc solo vincat, quod sit tutior, & stet pro lege & salute, atque vltimo fine. Neque enim certius potest esse mysteriis fidei nondum initiato, an Deo sit auscultandum, & quæ eius nomine referuntur credenda, quam hæc duo principia, an Deus aliquis existat, qui res humanas curet, & an sit dignatus homines conuenire, eosque docere suæ diuinitatis arcana, suamque legem: horum vero pauci, & ex Caramuele nulli, euidentem habent demonstrationem, ergo vel nullus ad fidem Christianam adstringitur, vel infra probabiles cognitiones dantur tutæ, à quibus discedere nequeas, & aliis æque aut magis probabilibus assentiri, citra peccatum & damnationem. Iudicium vero illud prudentiæ, quod ad fidem manuductionem voco, esse infra demonstrationum euidentiam, præter quod iam argumentis euictum est, maxime isto (quod velim obseruari) fore paucorum, aut fere nullorum, fidem, cum raro etiam doctis illucescant huiusmodi demonstrationes, vt assentiunt omnes Theologi, qui D. Thomam secuti, illud

discrimen statuunt inter credenda, & nota per se, aut per demonstrationem, quod istis necessario adhæreamus,& ad assensum cogatur intellectus euidentiæ vi, liberam verò esse credendorum fidem, quibus cum absit euidentia, quæ necessario subiiciat intellectum, opus est pio affectu, mentem impellente ad assensum indubitatum.

Dices: si præuium illud ad fidem iudicium, sit intra probabilitatis fines, quâ ratione poterit mens assurgere in assensum illo, seu opinione firmiorem? ergo fidei certitudo nutat, si ab illo iudicio, quod prudenter probabile dixi, pendeat; nec aliunde repetatur. Ad illud argumentum, quo tota controuersia, & fidei summa continetur, duo Respondeo: primum quidem oppono exemplum, quo in hanc rem alias vsus sum, iudicium illud esse inductionem ad fidem, eâdem fere ratione, qua alteratio generationi præit, & accidentia præcurrunt formæ substantiali. Certè si male inferas, formam substantialem nihil habere firmius, aut nobilius accidentibus, quod opus illis habeat, vt materiam subactam ingrediatur, & cum illâ ineat copulam, magis etiam aberrabis, si cum fide paris certitudinis facias iudicium illud prudentiæ, quod non est illi loco fundamenti, sed quasi medii ad finem, aut apparatus, & manuductionis ad formam. Deinde, certitudo fidei repetenda est, à Deo Authore, qui lumen infundit, & dat vires efficacissimas ad credendum, & ab affectu pio voluntatis, qui mentem rebus credendis indubitato, & immoto assensu alligat quasi nodo indissolubili; & hæc est summæ prudentiæ lex, Deo auscultandum, vbi etiam probabiliter constiterit esse locutum, quia ex illo obsequio fidei, omnia bona speranda, nihil mali inde timendum, sed ex eiusdem fidei repulsâ damnationem secuturam.

Quid ad ista dicturus sit Caramuel, vix conijcere possum, nec quâ arte possit hoc argumentum effugere. Nam incertus, & inops consilii, sicut Petrus de Alua hanc obiectionem conatur eludere iisdem artibus, quibus monui Petrum de Alua accusationem in D. Thomam, eiusque discipulos vrgere. Negat imprimis nouam esse hanc probabilitatem vagam, ad salutem securam, imo sui Apologematis titulo, vult Cælo & Chao antiquiorem, coæuam mundo; & si obiicias nullum in scripturâ, aut patribus verbum extare, quo vel minimùm insinuetur, Respondet nihil mi-

rum esse, illam tacuisse omnes, quod scirent certissimam, nec minus ab omnibus receptam, quam axioma istud, *currentem necessario moueri.* Si hæc exceptio vim iustæ deffensionis habeat, quam poteris damnare hæresim? Cui vnquam defutura sunt huiusmodi effugia? Asseris, nullâ ratione probas, securitatem cuiuscunque probabilis opinionis, eiusdem esse cum orbe originis, & perennitatis. Censesne, notiorem & magis receptam obsequio filiorum in parentes, & cultu omnium in Deum, vitæ authorem, aliisque partibus legis naturalis, hominum cordibus inscriptæ, quas tamen Scriptura singulis paginis commendat? Probabilitatem vero quamcunque securam ad vitam recte instituendam, ad euitanda peccata, non minus ipsâ lege diuinâ & naturali, necessariam, nullo potest loco monstrare significatam, vel minimum tactam, & adumbratam. Sed articulo sequenti probabimus, non solum silentio, sed etiam verbis, & exemplis Scripturæ, damnatum esse.

His responsionibus diffisus Caramuel, & conscius, non minus commentitiam esse illam probabilitatis securæ antiquitatem, quam Petri de Alua accusationem, de suppositis D. Thomæ libris, aut adulteratis, aliud tentat effugium: excurrit in nouitatis laudes, contendit noua quotidie cudi & aperiri: & cum opus fuisset, ad excusandam nouitatem de rebus fidei inductione longissima exemplorum, & nube testium, tria tantum exempla profert nupera, Antipodum quos Augustinus negauerat, & Conceptionis immaculatæ, quæ Diui Bernardi sæculo ignota aut improbata, nostro omnium plausu excipitur. Addit ex Diuo Anthonino, S. Thomam vri solem illuxisse scholis, & in eas inuexisse nouos articulos, nouas determinandi rationes: atque his omnibus putat se nouitati inuictum parasse præsidium, si à primo depellatur, de antiquitate securæ cuiuscunque probabilitatis. Verum hæc non tam sunt præsidia causæ, quam mera effugia, nec vllum, quæ affert exemplorum, pertinet ad nostram controuersiam.

Agimus de rebus à Deo reuelatis, vel illis necessario annexis, & fide diuinâ credendis, quid vero referunt Antipodes, qui sensu, non fide, experimentis, non reuelatione, innotescunt? Pertinerent ad nostram disputationem

nem, si Scriptura esset mappa mundi, & Geographiam doceret. Esto demus ignoratos, aut irrisos ab Augustino, propter ea ne minus verum est, quod scripsit Volusianus, quæ nesciret Augustinus legi deesse? Falsus fuisset Volusianus, si Antipodes essent pars legis & Euangelii. Nec magis ad rem facit aliud exemplum, piæ opinionis de immaculata Conceptione. Disputamus, an noua cudi possint, quæ ad substantiam rerum fidei, & partes vitæ Christianç, sint necessaria, quæ regulas morum, & fidei, constituunt, vel sint illis necessariâ consecutione connexa, & an illa fuerint antiquis patribus & Theologis ignorata, vel improbata, & à nuperis inuenta? Hoc nedum negamus, sed auersamur, quasi temerarium & periculosum, & eo ordine reponimus istam nuperam securitatem cuiusuis probabilitatis. Opinionem vero de Conceptione immaculatâ, ipsemet Caramuel semouet à fidei articulis, cum reponat inter probabilia, è quibus noua quotidie emergere, non plus mali est, quam locis Scripturæ, illæso sensu ad litteram inter. Patres recepto, interpretationibus mysticis & moralibus, quæ nihil fidem & mores lædant, indulgere. Anne huiusmodi nouitatibus innoxiis annumerabis opiniones libris Dianæ, supra tria millia collectas, quæ pro libertate stant contra legem, & vnico respectu probabilitatis, censentur dare omnem à peccato immunitatem? Certe non eodem loco reponenda sunt hæc noua, cum opinione de Conceptione immaculatâ.

Nec magis opportunum est tertium exemplum D. Thomæ ad commendãdam, aut purgandã nouitatem, ab omni errore & peccato. Non aduertit quod dissertatione primâ sectionis vltimæ art. 1. ex Vincentio Lirinensi obseruauimus, longe aliud esse, noua, & nouè dicere; at D. Thomas à primo abhorruit, alterum, cum immortali gloriâ totius Ecclesiæ, vsurpauit; non adinuenit noua dogmata, sed noua argumenta, abstinuit à nouis definitionibus; sed antiquas nouis rationibus illustrauit, non scripsit nouos articulos fide credendos, sed qui fidem facerent articulis ab Ecclesiâ receptis; Diuus Thomas vt alio loco fusè à nobis tractatum est, *communis Doctoris* nomen sortitus est, quod receptæ ab omnibus traditioni Patrum adhæserit, & nouis argumentis vndequaque comportatis confirmauerit. Qua re singularis & nouus est D. Thomas? In confir-

manda & illustrandâ fidei doctrinâ, aduersus hæreticos & Ethnicos; in demonstrandâ existentiâ vnius numinis, & omnium ab ipso rerum emanatione per creationem; in asserendâ creatione vt eximiâ soli Deo; in probanda immensitate, seu præsentiâ generali Dei in omnibus creatis, & singulari Personarum, per missiones, à tribus Dei creaturas perficiendi modis, conseruatione omnium, vnione suppositi, & illapsu per gratiam, vt vltimi finis, & obiecti beatifici. Quas nouitates inuexit? Antiqua dogmata ab Augustino defensa, Prædestinationem hominum gratuitam, gratiam per se efficacem, saluâ libertate ad bene agendum necessariam, ipsiusmet gratiæ sanctificantis essentiam, vt consortium diuinæ naturæ, quâ est plenitudo essendi, visionis beatæ, omniumque donorum gratiæ celsitudinem, supra cuiuscunque naturæ, seu substantiæ creatæ, aut possibilis, vim innatam. Nouo genere argumentorum, quæ antiqui ignorabant, quæ hodie doctiores mirantur, æmuli carpunt, nec alia paris roboris habent, confirmauit, eaque supellectile infinitâ Ecclesiam locupletauit: quid in Trinitatem noui inuexit? rationes, quibus generationem verbi distinguas à processione Spiritus S. & huius tertiæ personæ à Patre, Filioque emanationem, alias futuram eandem cum secundâ persona, nisi origine & relatione distingueretur. Quid noui attulit D. Thomas? profundius eruit mentem sanctorum Patrum, scripturæ sensus rimatus est, consectaria plura nouantiqua, necessariâ consecutione ex fidei articulis deduxit, Philosophis antiquis quasi iniustis possessoribus, vt Hebræi Ægyptiis opes abstulit, quibus Ecclesiam ditauit, Aristotelem Christianum fecit, noua expediuit arma in priscos hęreticos, & præsagâ mente, contra futuras hęreses antidota parauit, vt merito libros eius dixeris armamentarium fidei, cornucopiam, aut salutis cornu, copiosissimam omnium armorum, remediorum officinam. Censesne nouitates hodiernas, comparandas iis, quas Diuus Thomas induxit, quibus fidem, religionem, Ecclesiam muniuit, ornauit, legem tutatus est, eius iura illæsa seruauit? Quid vero boni habent nouitates, quarum se propugnatorem profitetur Caramuel, ad quas nouum lumen infundendum, & parem cum D. Thomâ gloriam suis promittit authoribus? è ter millibus opinionibus à Diana relatis, nulla est pro libertate stans

vel minimâ aduersus legem probabilitate, quin in eius gratiam pronunciet, & statuat legi anteponendam.

Sed temperandum mihi est huic disputationi, nec diuidendi sunt, ad huius articuli finem, quos exordio coniunximus. Petrum Alua & Caramuelem compello, licet consilio diuersi sint, & vnus actoris, alter deffensoris partes impleant, tamen seu accusando, seu excusando in idem impingunt: non sunt conuenientia illorum argumenta. Vult Alua D. Thomæ libros esse suppostitios, vult etiam esse adulteratos. Repugnantia asserit, vtrumque falsum esse potest, alterum ad minus necessario falsum est, adulterari nequeunt & falsari, nisi genuina & vera: si falsarunt discipuli, præceptoris libros, ergo erant legitimi partus, si vis spurios fuisse, ergo non adulterarunt: sed cum falsam conuincat hoc argumentum alteram accusationis partem, verius est vtramque esse meram calumniam. Nec meliori fide se deffendit Caramuel, quam nos accuset Alua: si antiqua sit probabilitatum securitas & innocentia, ad quid tot nouitatum laudes? si noua sit, cur fingis coæuam mundo, & cum illo semper duraturam, cuiusque genealogiam instituis, minus ferendam aut probandam, iis, quas damnat Apostolus ad Timotheum Epistola quasi interminatas & infinitas, quæ potius quæstiones præbeant, quam ædificationem Dei, quæ est in fide per fidem?

Articulus Secundus.

Primum ex Scripturâ testimonium, contra securitatem cuiuscunque probabilitatis.

HOc Articulo expendenda sunt, quæ ex testimonio verbi diuini colligi possunt argumenta, quibus huiusmodi securitas probabilitatis impugnari potest, & respondendum iis, quæ ex eodem loco, prauis intepretationibus trahit Caramuel ex Scripturâ & Traditione, à numero 167. vsque ad num. 213.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Securitas vaga probabilitatis repugnat Scripturæ verbis, & exemplis.

PLVRA afferunt Mercorus, VVendrochius loca Scripturæ, Merenda ſupra centum expendit: ſed miror hos omnes omiſiſſe efficaciſſimum omnium, quo puto rem confici, & iam ſupra inſinuatum, ex primo capite Epiſtolæ ad Romanos, quod argumentum paucis hîc, ſub hac forma perſtringo. Cum Paulus Philoſophos iniuſtitiæ & impietatis, & veritatis iniuſtè detentæ, reos, & inexcuſabiles pronunciat, quod cum Dei ex creaturis, noſſe poſſent prouidentiam, ſapientiam & rerum ab illo per creationem emanationem, ipſum inhonorarint ſuis erroribus & vitiis; vel damnat eos tantum qui harum rerum conſecuti fuerant euidentem per demonſtrationem notitiam, aut cum in promptu eſſet, hanc euidentiam comparare, neglexerunt huic ſtudio incumbere, vel eadem ſententia fertur, in eos, qui ad minus cognitionem Exiſtentiæ Dei, & Prouidentiæ, probabilem adepti ſunt, vel eo poterant aſſurgere: ſi hoc vltimum aſſeras, falſum erit & Hæreticum, quamcumque probabilitatem ſecuram eſſe, & immunem ab omni periculo peccati & damnationis; quandoquidem inexcuſabiles pronuntiantur ij, quibus non deerat huiuſmodi excuſatio. Hoc enim ipſo, quod probabiliter tantum agnoſcerent vnum numen exiſtere, prouidum, ſapiens, omnium rerum cauſam, hoc ipſo, ex regulis à Caramuele conſtitutis, probabile erat nullum dari huiuſmodi numen; & qui huic opinioni adhærebant, tuti erant ab irâ Dei, & à damnatione Pauli: ſi horreat animus tantam admittere impietatem, & ad alteram partem confugias, damnari eos tantum, qui ad euidentem ſcientiam prouidentiæ, omnipotentiæ Dei ex creaturis aſſurexerant, paucos feriet hæc cenſura Pauli, immo nullos ex Caramuele, quandoquidem videtur nominalibus aſſentiri, qui negant vllâ demonſtratione probari exiſtentiam, & attributa Dei: vel ſi qui antiquorum eò peruenerint, fuerunt omnium infeliciſſimi, quod in eos ſolos, vt credibile eſt, ex totâ

antiquitate optimos, cadat ira Dei, & damnatio Pauli, à quâ tutatus es Epicurum, Democritum, aliosque numinis existentiæ, aut prouidentiæ, infensos, qui omnia casu agi, & atomis componi asserebant: vana ergo & cassa fuit, in illorum caput sententia Dei, & Apostoli, cum insuperabili probabilitatis casside, & præsidio tegerentur.

Hoc vno Scripturæ loco poteram esse contentus, indicabo tamen quædam alia ex P. Mercoro, quibus probat repugnare primum verbis, deinde exemplis ex Scripturâ, hanc probabilitatis vagæ securitatem. Quis enim dicat, eum qui sic cōparatus est, vt nolit abstinere ab illo actu, quē probabilius iudicat illicitum, quam honestum, implere præceptum charitatis, quo jubemur *ex toto corde* Deum diligere, & ei obedire; vel illud Ecclesiastici 37. *Ante eius opera verbum verax precedere, & ante omnem actum consilium stabile*, quod minus verum, quam falsum, merito suspicari potest? Quis dicat, hanc probabilium licentiam, conuenire, cum illa Pauli regulâ ad Thessal. 5. *Omnia probate, quod bonum est, tenete, ab omni specie mali abstinete vos*: at certum est ad minus speciem mali habere, quod probabilius falsum aut turpe, quam honestum videatur.

Nec minus Scripturæ exemplis, quam verbis, repugnat hæc probabilium licentia: quæ si posset à peccato excusare, primi parentes, Saül, Roboam, pluresque alij in tuto essent contrà sententiam diuinæ iustitiæ; quia re verâ non defuerunt his omnibus probabilitates multo verisimiliores illis quibus moderni, homines lactant spe securitatis. Nonne poterat contra judicium diuinum, prætexere Adam, legem sibi impositam fuisse pœnalem; quæ iuxta sententiam probabilem, vel ad nullam culpam nisi ciuilem, vel ad summum ad venialem obligat? Quod poterat ex alia capite sibi persuadere, nempe ex leuitate materiæ, cui secundum nonnullos Doctores, non potest addi præceptum graue sub mortali. Nec dicas peccasse mortaliter, quod mortem contempserit: quia, vt inquit August. Eua existimauit probabilius, mortem non esse secuturam; maximè cùm præceptum fuerit impositum, antequam Eua crearetur, ac proinde probabiliter opinari poterant, legem illam pœnalem, ad se non pertinere: quia cum à lege communi recedat, debet restringi ad eos qui nominantur; non vero ad posteros extendi: ergo non deerant illis probabili-

tates, quarum tamen nec Deus rationem habet, nec ipsi crediderunt sibi posse prodesse; ergo iudicium diuinum diuersissimum est à nuperis iudiciis Theologorum. Non defuerunt Saüli similes probabilitatum excusationes; quas refert Mercorus art. 19. illas tamen Deus non admisit.

Paragraphvs Secvndvs.

Responsio ad argumenta Caramuelis pro suâ sententiâ, ex Eua & Adami lapsu.

Mira est Caramuelis dialectica: quæ in illum Mercorus intorsit argumenta, ex protoparentum peccato, arripit ad suæ causæ patrocinium: & inde putat, se conficere inuictum suis probabilitatibus præsidium. Sed non leue est præiudicium falsi, quod vltro agnoscat, quæ ex diuersis Authoribus, de Euæ & Adami lapsu colligit, nihil suæ causæ profutura, nisi ponat quasi certa, duo aut tria principia, apud antiquos Patres & melioris notæ Theologos, non solum dubia & incerta, sed penè falsi comperta; vnde facile coniicere est, quas sit inde producturus argumentationes aduersus nostram sententiam.

Primum pro confesso vult haberi, nihil repugnasse iustitiæ originali culpam venialem, immo re ipsâ in earum plures, lapsum vtrumque parentum, refert ab Augustino assertum libro 3. de Libero Arbitrio cap. 5.& 1. & Enchiridij cap. 105. quæ loca iubet consulere. Sed ad quid? nempe vt Lector intelligat, verius esse quam conueniret, quod Apologematis pag.2.dicit, *Se scripsisse in itinere, extra penates, nullis auxiliis, cum nec sua ad manum haberet aduersaria quibus aduersariis responderet*: quod facile crediderim, & si ... deessent argumenta, quibus fidem dictorum faciat, plane absoluit opinione Augustino ascriptâ, de peccato veniali admisso à protoparentibus, stante innocentiâ, ex locis duobus ex Augustino citatis, quibus ne verbum quidem extat de propositâ quæstione; vnde agnoscas illum aut negligentius, aut nimiâ fiduciâ hanc disputationem suscepisse, cum nihil curet incerta & falsa referre, & ad illorum examen lectorem prouocare, vnde videat sibi defuisse diligentiam, aut bonam fidem. Quid de tota argumenta-

tione ſperes, cuius exordio adeo grauiter lapſus ſit?
Eſto Scotus & nonnulli ex eius diſcipulis antiquis, & recens Macedo olim alterius Scholæ, nunc Scoti vindex in gratiam ſui Magiſtri, ex Auguſtino contendat, ante lapſum in læthale peccatum ſuperbiæ, multa leuia peccaſſe Euam: ſed contra ſtant ex Antiquis Theologis grauiores, Alenſis, Bonauentura, Durandus, alijque recentiores, Curiel, Bellarminus lib. 3. de amiſſione gratiæ, & Suares 4. de Opere ſex Dierum. Hi omnes duce Diuo Thoma in Auguſtino verſatiſſimi, ex illo, aliiſque argumentis probant nullum ſtante innocentiâ peccatum veniale obrepſiſſe Adamo & Euæ, quod apertè pugnaret cum fèlicitate illi ſtatui ab Auguſtino aſſertâ paſſim, maxime lib. 14. de Ciuitat. cap. 10. Hoc ſolum volo monitum Lectorem, Caramuelem non putare ſe obnoxium legibus, quas nobis præſcribit, nempe contra ſe agendum, non probabilibus, ſed neceſſariis, cum ipſe aſſumat principia, quæ nihil habeant probabilitatis: quale eſt illud de peccatis venialibus primorum parentum. Nam cum ſint duo genera huiuſmodi peccatorum, vnum ex ſubreptione appetitus aut voluntatis, aliud ex leuitate materiæ cum plenâ deliberatione; venialia prioris ſpeciei omnes fatentur repugnare iuſtitiæ originali, quæ ita hominem muniebat, vt nolenti nullus poſſet inordinatus motus ita obrepere, quin liberum illi eſſet legem æternam conſulere. Quare natura inſtituti à Deo hominis, longè aberat, ab iis motibus quos experimur, ſubitis, ex corruptelâ appetitus ſenſitiui natis, qui inde ad voluntatem vſque perueniunt: ab illis verò, ſicut ab appetitu corrupto, immunes ſunt animæ ſeparatæ, Angeli, & Protoparentes. Aliud vero peccatorum genus, venialium ex leuitate materiæ, cum plena deliberatione, excluſum volunt Theologi, beneficio Dei ſingulari, ne contra legem conſtitutam, illius tranquillitatem læderet pœna ſenſus, ex culpa, multo grauior ægritudinibus corporis, quas ab illo ſtatu cenſent omnes exulare. Si dicas nos gratis fingere, exemptum illum ſtatum, à venialibus, qui obnoxius eſſet culpis læthalibus. Immo cum longe abeſſet à conſummatâ beatitudine, nec repugnaret deſtrui, ſicut euentu probatum eſt, conuenientius erat, vt in totum peccato mortali tolleretur, quam vt venialibus turbaretur; cum ad illius incolumitatem magis pertineret im-

munitas à leuibus peccatis, quam à grauibus corporis ægritudinibus.

Quæcunque igitur profert Caramuel argumenta, ex Euæ & Adami venialibus peccatis ante amissam iustitiam, non aliud habent virium, quam quod elici potest, ex principio minimæ aut nullius probabilitatis. Sed alia adjungit duo, ad conficiendam argumentationem, magis ab omni specie veri & à Scripturæ, ac Patrum documentis aliena, nempe peccato superbiæ, quo Originalis iustitia periit, præiuisse plura, quæ Euam ex Ruperto Serpentis tentationi, opportunam fecerunt, nempe oculorum, totius corporis, & animi inordinatos motus, dum incontinenter Paradisum obambulabat, & forte prospectabat, qualis extra paradisum mundus haberetur. Sed non poterat ignorare Caramuel, Suarem libro citato cap. 2. scripsisse sententiam Ruperti omni carere fundamento, & supponere aliqua, quæ falsi ex Scriptura conuincantur, qualia sunt animantium intra paradisi fines nulla recepta, cum ad Adamum Scripturæ testimonio, sint deducta, illis nomen imponendi causâ. Deinde omni specie veri caret, quod dicit idem author, Serpentem extra Paradisum positum Euam tentasse; cum certum sit tentatam, non longè à conspectu arboris, in meditullio Paradisi positæ, per multa milliaria procul à finibus Paradisi. Nec verisimile est, ea spatia cursu Euam velocissimo fuisse emensam, vel tanta intercapedine colloquia cum serpente miscuisse. Quos vero corporis & animi, inordinatos motus affingit Euæ Rupertus, nullâ probatione, vix, inquit, Suares præsumi possunt, sine iudicio temerario. Sed multo apertius cum Scripturâ pugnat quod peccato superbiæ, aliud prius ab Euâ admissum velit, cum Ecclesiastici 10. & Tobiæ 4. expressis verbis initium omnis peccati, & omnis perditionis in superbiam referatur; quod multis argumentis confirmat Bellarminus libro citato cap. 4. & Suares eodem libro. Nisi vim inferret Scripturæ Caramuel, non potuit sibi viam aperire, ad probabilitatum genealogiam. Sed quid tandem ex ijs tribus principiis, verbo Dei non admodum consentaneis, elicit ad suam causam? Hoc argumentum, nihilo suis fundamentis firmius. Eua, inquit, ante lapsum ex probabili opinione præceptum abstinendi à fructu arboris, ex cuius esu intentebatur mors, interpre-

tata eſt contra mentem Legiſlatoris, ipſum non aſſertiue, ſed comminatorie locutum, & ad illam interpretationem inducta eſt argumento probabili, à diſtinctione duplicis pœnæ, certæ ad puniendum, & comminatoriæ ad terrorem, quę hoc maxime differunt, quod cum certa pœna, ſit iuxta peccati modum metienda, ſi contingat leui culpæ (qualis erat vnius pomi eſus) grauem pœnam ab ęquo iudice impoſitam (qualis eſt mors & mulcta capitis) comminatoriam eſſe oportere, ad terrorem, non certam ad vltionem, quæ ad minus capitis non debet ſtatui, niſi causâ peccati, quod damnum inferat irreparabile, vel habeat horribilem deformitatem. Atqui inquiebat Eua ex Caramuele (qui illi hoc ſuggerit argumentum) eſus vnius pomi contra præceptum diuinum, eſto, ſit grauis inobedientia, nihil tamen habet damni irreparabilis, vel pudendæ turpitudinis, ergo quæ in illum intentatur à Deo æquiſſimo iudice ſententia, aut pœna mortis, comminatoria eſt, non certa. Quid præterea inde infert? Actum, quo verba illa expoſuit Eua, non fuiſſe hæreticum, ac proinde in materiâ fidei (ad quam pertinere putat hanc interpretationem) ſecuram eſſe quamcunque opinionem probabilem.

Probabilitas, aut ſecuritas probabilitatis eſt Caramueli, quod ex Baſilio aurum auaris, id eſt, *Vigilanti deſiderium, inſomnium dormienti.* Semper eius animo & oculis obuerſatur. Ethicam & Logicam neſcire ait, ſi quis neget, fortem eſſe diſcurſum, ex illo relatum, à pœnâ certâ & comminatoriâ. Ego ſane fidem & religionem me ejuraturum crederem, ſi aſſentirer huic Ethicæ & Logicæ. Putatne Caramuel irreparabile damnum cum horribili deformitate conjunctum, habuiſſe culpam vxoris Loth, cum oculos retorſit in ciuitatem, vnde pedem efferebat, igne conflagrantem? vel Dauidis, cum ex vanâ gloriâ populum recenſeri iuſſit, vel Ozæ non diſſimilem titillationem, cum arcam è curru præcipitem ſuſtinuit, ratus caſuram, niſi præſto fuiſſet? Hæc tamen leuia peccata, quæ nec pudendam deformitatem, nec irreparabilia mala habent, non vnius morte, ſed plurium etiam ſtrage & grauioribus morte pœnis, vltus eſt Iudex æquiſſimus: Ergo nedum incerta, ſed etiam periculoſa ſunt hæc probabilitatum principia. Deinde, ſi nimia illi ſit pœna mortis, iudicio Dei conſti-

tuta, ad vindictam peccati, quod nec causa sit damni irreparabilis, neque horribilem habeat deformitatem, quâ ratione, à crudelitate vindicabit pœnas posthumas, quibus quodlibet peccatum mortale puniendum est, per totam æternitatem? Omnia hæc à Caramuele relata, mihi videntur non admodum aliena esse ab hæresi Origenistarum.

Deinde ex Suare eodem loci, nullius peccati potest censeri Eua rea, antequam responderet serpenti, neque ex eius responsi verbis; nam vt ex sancto Thoma refert, primus tentationis impetus, & sensus, fuit ab illis serpenti verbis, quibus primum Euæ responsum excepit, ***nequaquam moriemini, sed eritis sicut Dii***, à quibus venenum hausit, & Dei similitudinem affectauit. Hæc enim est, perpetua Scripturæ, & Augustini mens, initium peccati Euam habuisse à superbiâ, seu ab immodico affectu diuinæ excellentiæ; quò tamen non sponte progressa est, sed serpentis verbo accensa. At dæmon nullum illi ad superbiam stimulum subiecit, ante promissam Dei similitudinum, ex esu fructus prohibiti: atque ita exigebat solertia dæmonis, & consilium mulierem decipiendi: vt quibus eam primum compellauit verbis, præcepti quidem odium, & tædium clam iniiceret, & impelleret ad examen, æquumne esset an iniquum; non tamen aperte suaderet, ex superbiâ esse violandum, nisi postremis responsi verbis, quibus veluti scorpius eam momordit, infuditque venenum, falsâ interpretatione præcepti, quâ tuto, negligi, imo infringi, cum magno emolumento adnisus est probare. Ex Euæ vero, ad primam quæstionem serpentis, responsione, nullius culpæ, inquit Suares, potest argui & si quando D. Chrysostomus, aliique patres illam audaciæ, negligentiæ, &c. accusent, Tropologicè loquuti sunt, & magis accommodatè ad mores auditorum componendos, quam ad verborum scripturæ tenorem. Purgat vero illam accurate Suares, ab omni specie peccati & mendacii: nec illam magis dubitationis, de pœnâ mortis indictâ, gustantibus ex arbore vetita, conuincere potest Caramuel, ex particulâ *forte moriamur* adiectâ, quam ipsam scriptutam mendacii, cum rebus certissimis, admiscet illud verbum forte, contingentis effectus, aut periculi impendentis, significandi causâ. Ita respondet Suares, & addit, potuisse Euam merito dubitare de sensu

verborum, quibus lex erat concepta, nec ſatis aperte deſignabant, an ex eſu fructus, corporis, an animæ mors ſecutura eſſet. Et qualiſcunque tandem pœna foret, an ſtatim infligenda, an in aliud tempus differenda, & an illa mors corporis eſſet obuentura, vi aliquâ peſtiferâ fructus, an ex iudicis ſententiâ. Quare cum inquireret ſerpens cauſas præcepti, vnam indicauit, nempe periculum mortis, quod ex illo cibo imminebat. Sed cum incerta eſſet, nec Deus ſuam mentem ad hoc aperuiſſet, an hæc ſola eſſet ratio præcepti, addidit particulam fortè, non quaſi dubia, de veritate, & æquitate legis, ſed de ſenſu verborum & ratione præcepti, quam ſe ignorare, hoc verbo præ ſe ferebat: neque huiuſmodi ignorantia illum ſtatum dedecebat, neque vllam hæreſim etiam materialem, vt loquitur Caramuel, reſipiebat dubitatio Euæ, aut opinio in quamcunque partem ſe verteret, vt inde concludat, quod vbique obtrudit, & nunquam probat, quamlibet opinionem in materiâ morum, & fidei, tutam eſſe. Neque enim ad fidem pertinebat hæc quæſtio, vt mox dicam, quia nihil eorum verbo Dei, Euæ reuelatum erat.

Non potuit probabilitatum Genealogiæ, quam inſtituit aduerſarius, vllum veſtigium reperire, niſi quatuor, contra Scripturæ, & Patrum fidem, tanquam comperta poneret, nempe Euam prius venialium multorum, quam vnius læthalis peccati, & antè aliorum vitiorum, quam ſuperbiæ ream, motuſque inordinatos paſſam partis ſenſitiuæ, & ſuperioris ſaluâ adhuc innocentiâ, & iuſtitiâ originali, & tum illi in mentem veniſſe, quæ non longe abſunt ab apertâ impietate in Deum. Sed eſto dubitauerit, de ſenſu præcepti, & probabiliter opinata ſit diuerſum aliquid, à mente legiſlatoris (quo tandem poſt tot ambages deducta eſt diſputatio Caramuelis.) Quid vero inde infert? Originem, inquit, vſus probabilitatis tutæ, in materia fidei, mundo coæuam: qua vero arte, id poteſt conficere? Iſto ſyllogiſmo, quod aſſertiue pronunciauit Deus, comminatorie interpretata eſt Eua, quid inde? iſta, inquis, pertinent ad materiam fidei, in iis tamen, citra hæreſim, Eua opinionem habuit, à mente Dei alienam, ergo in materiâ fidei, tuta & ſecura eſt, quælibet opinio probabilis: mira prorſus dialectica & argumentatio, quæ plura habet errata quam verba. Toto hoc apologemate ſingulis paginis hanc con-

clusionem obtrudit, sub quâ latet maxima æquiuocatio, *ad securitatem salutis, &c.* Nolo opponere vni Caramueli, innumeros ex antiquis Patribus, qui ex illâ dubitatione, de sensu præcepti, lapsam docent Euam, in peccatum infidelitatis posteriorem superbiâ, ego aliam responsionem inibo, quæ dissoluat plura ex superioribus omissa, aut aliter soluta.

Materiam fidei non aliam intelligo, quàm quæ à Deo reuelata sit, & cuius reuelatio nobis sit comperta. Si res sub reuelatione diuinâ cadat, quæ tamen me lateat, voco materiam remotam, à quâ dissensum permittam Caramueli appellare hæresim materialem; formalissima erit, si dissentiam à re quæ subest reuelationi diuinæ mihi notæ: nulla vero prorsus futura est, si omnis absit reuelatio diuina. His ita constitutis, quæ nemo nisi Theologiæ & fidei elementorum rudis negare potest, illud velim à Caramuele audire, an hæc materia quam vocat fidei, cadat sub reuelatione diuina, eaque nobis nota? Si ita sit, nedum falsum, sed etiam manifestè hæreticum est, quod passim scribit, in materiâ fidei (nempe reuelata, certâ & notâ reuelatione) licitum esse sequi opinionem probabilem. Si res non sit reuelata, cur materiam fidei vocat? cum ad fidem non spectet, nisi ratione reuelationis, quæ nulla hic adest. Si velis non deesse, sed me latere, iterum quæro, an ignorem citra vllam culpam, & tum perinde res ad me comparatur, ac si omnis abesset reuelatio, si autem meo vitio ignorem, tum pro negligentiæ modo, hæresis aut culpæ reus ero, à quâ me nulla probabilitas purgabit. Nunc ad rem subiectam accedamus, cum vis Euam citra errorem ex vsu probabilitatum legitimo, interpretatam esse præceptum diuinum de pœnâ mortis comminatoriâ, siue certò assertâ & infligendâ, vel vis Deum mentem suam aperuisse, & distinctè sensum assertiuum reuelasse, aut verbis communibus ad vtrumque sensum fuisse vsum? si primum obtendas, faues omnibus hæreticis, & hæresim manifestam, id est dissensum à re reuelatâ reuelatione Dei notâ, opinionem tutam vocas: si alterum eligas, immerito vocas materiam fidei, quæ vel nulli subiecta est reuelationi, vel si quæ facta sit, me citra vllam culpam latet. Hactenus igitur Andabatarum more pugnasti, nullâ distinctione constitutâ huius triplicis ordinis rerum, quæ sub reuelatione

Dei notâ, quæ sub nullâ, vel quæ medio modo sub reuelatione aliqua diuina cadunt, sed mihi prorsus, nullo meo vitio ignotâ, vel quæ tandem quarto gradu, licet non sint reuelata, reuelatis tamen sunt necessario connexa: & hæc non ad fidem, sed ad Theologiam demonstratiuam pertinent; quæ vero probabili tantùm consecutione, reuelatis connectuntur, opinionem efficiunt humanam, aut si velis Theologicam, & hanc tibi permittimus tutam, nisi adiunctum habeat periculum legem diuinam violandi. Velim me doceat Caramuel, quâ ex iis quatuor, vel quinque classibus, reponat interpretationem, quam secuta est Eua. Non ad primam, alias, cum non sit assecuta mentem legislatoris, non opinioni probabili, sed manifestæ hæresi adhæsisset: non secundo loco, quia nulla ratione ad fidei materiã pertineret hæc interpretatio. Nec tertio, quia hoc perinde esset ac de secundâ classe: ergo quarto aut quinto loco de necessario, aut probabiliter reuelationi connexis. Et hoc vltimum est verius, sed inde elucet vis insuperabilis argumenti ex P. Mercoro. Non defuit Euæ & Adamo probabilis opinio, præceptum Dei esse pœnale, comminatorium, ac proinde de leui materiâ, non nisi ad leuem & venialem culpam obligare: si ergo obtineat regula Caramuelis, absoluit protoparentes à culpâ lethali, & ab excidio posterorum. Vides quo tandem deuenerit anxia & subtilis inquisitio Caramuelis, de origine securæ probabilitatis, quam eodem loci extinximus, vnde credebat certo repetendam, nempe ab Euæ lapsu: nunc de Adamo dicendum.

Paragraphus Tertius.

Respondetur argumento pro securitate probabilitatis ab Adami culpâ.

Plura & grauiora peccat Caramuel, argumentatione à culpâ Adami quam Euæ. Imprimis in eadem vtrobique impingit, & præpostero ordine dat primas, quibus Scriptura & Patres cōcedunt posteriores: nullo fundamento, nullâ ratione colluuiem venialium vult inundasse ante vllum mortale, & Adamum totum facit vxorium, prius-

quam vel minimus ſuperbiæ ventus illum afflauerit. Parum abeſt, quin innocentiæ ſtatum, ad naturæ corruptæ impotentiam, & infirmitatem deiiciat, culpæ cenſet Adamo imputandum, niſi cauerit quidquid nobis morbo geniali confectis, futurum eſt noxium & in ſcandalum, & in proximam vt dici ſolet occaſionem peccandi, quaſi Adamo iuſtitia originali munito, non eſſent hæ occaſiones minus pernicioſæ aut fugiendæ. Sed viro doctiſſimo, nec minus in Auguſtino, aliiſque Patribus, quam in Diana, aliiſque recentioribus verſato, ad minus diſtinguendi erant ſtatus naturæ peccato corruptæ, integræ ex iuſtitia originali, & gloria conſummatæ: neque enim is ſub quo grauamur & ingemiſcimus, miſeriæ ſtatus, minus diſtat ab innocentiâ, & integritate Protoparuntam, quam hæc, à conſummatâ beatitudine.

Huiuſmodi ſtatuum diſcrimina, nec verius aut apertius conſtitui poſſunt, quam variis ad bonum, malumque procliuitatis, ſeu potentiæ gradibus. Primi parentes, ſicut corpore, erant à Deo inſtituti, vt poſſent non mori, ſic etiam animo erant comparati, vt poſſent non peccare; atque ita medii inter beatorum & noſtram ſortem. Beati ex felicitate conſummatâ, nec mori poſſunt vnquam, nec peccare: nobis vero quandiu in hoc corpore ægro & ſordido volutamur, collectiuè ab omni peccato abſtinere impoſſibile, perinde ac mori neceſſarium eſt. *Nemo enim niſi peccando ad innocentiam peruenit*, inquit Seneca. Et quaſi iſta fidei & Theologię elementa ignoraret Caramuel, ex noſtrâ infirmitate metitur Protoparentes noſtros, præfigit metas & Regulas, illiſque ad peccatum imputat ſtante innocentiâ, partis ſenſitiuæ quoſcunque motus: quaſi perinde illis noxii ſint proximè eâque neceſſitate, quâ Theologi omnes, homini gratia deſtituto, aſſerunt aliquando venialiter & mortaliter peccandum.

Hoc igitur diſcrimine conſtituto inter hominem ſtantem & lapſum, improbabilis omnino eſt quam inſtituit Caramuel comparatio, & quam inde eruit regula, vt quæ ſit probabiliter proxima peccandi occaſio, quaſi vtrique ſtatui communis, deffiniat. Sed præter iſtud erratum, in aliud impingit. Non animaduertit, nimium Adami in Euam affectum, ex Auguſtino prodiiſſe ab infecto per ſuperbiam animo, & qui præceſſerat amor, fuiſſe puriſſi-

mum, quare merus est parologismus, quem fuse prosequitur discursus, quo metiri vult quantitatem periculi impendentis ex tentatione, & rerum occursu. In eodem enim semper luto hæret, commune putat primo homini nobiscum periculum, quasi eâdem omnes detineremur infirmitate, & quasi ignoraret hominem stantem potuisse nec peccare, nec mori, & nos neutrum posse. Ergo ludit potius quam serio agat, cum tota illa dissertatione primum hominem nobiscum confert: futiles sunt illæ consecutiones à nostris experimentis, ad arguendum peccati venialis aut mortalis primum hominem, quod noxiam illi probabiliter & nobis certo, occasionem non effugerit. Neque enim meliores sunt, quam si puero & viro, si sano & ægro, eadem agenda, fugienda velis persuadere. Vide quam præposteras oporteat Caramuelem instituere comparationes, vt probabilitatum genealogiam inquirat.

Paragraphvs Vltimvs.

Respondetur aliis quatuor exemplis.

Exorsvs hanc genealogiam ab Eua & Adamo, non prosequitur felicius, aliis quatuor exemplis, à primo remotis, infinito prope multorum sæculorum decursu: nam ad continuandam huius genealogiæ seriem, post longissimum interregnum, nihil illi occurrit commodum, quam quod Genesis 12. narrat Moyses contigisse Abrahamo Ægyptum ingresso, & à pulchritudine Saræ, illi vim, & sibi mortem timenti, vt periculum auerteret matrimonium occultanti sub fratris nomine, quod tunc erat commune germano, & patrueli, quo gradu cognationis Saram attingebat, vt nihil opus fuerit, periculo, quod impendebat cauendo, mentiri. Hac innoxia dissimulatione, omnibus consultum fuit, saluti Abrahæ, pudicitiæ Saræ, & Regis æquitati, quem nescio cur vocet Melchisedecum, nisi forte; vt insigni nomine quo illum donat, vendibiliores faciat probabilitates. Pellectus itaque Saræ specie Ægypti Rex, iussit ad Palatium deduci, quamprimum in vxorem habendam, idque ex probabili opinione, quod innupta esset, & Abrahamum viæ comitem & fratrem, non

virum haberet. Ergo opinio probabilis eſt ſecura, quandoquidem illam ſecutus Rex nihil peccauit, idque teſtante Deo his verbis: *ego ſciebam quia corde mundo feciſti hoc.*

Imprimis eo capite quo hæc Hiſtoria narratur, non lego hæc verba Dei ad Pharaonem, neſciò vnde illa huc comportauerit, & Hiſtoriæ aſſuerit, niſi forte animo purgandi & commendandi vſum probabilitatum, ore etiam Dei, & amouendi causâ culpam, cuius poterat incuſari, quod matrimonium cum Sarâ maturandum feſtinauerit, præ nimio in Saram, eiuſque potiundi æſtu. Sed nihil ad rem facit exemplum, neque enim dubium eſt, quin opinionem quoad rem facti probabilem, ſequi licitum ſit. Quis enim neget poſſe me veſci carnibus, quas non certo noui, ſed probabiliter Idolis non fuiſſe immolatas? Non poterat Pharao ſcire an Sara eſſet innupta, & ſoror Abrahæ, niſi Abrahæ teſtimonio, qui fratris nomen proferebat, & viri occultabat, non reticentiâ mentali quam meritò damnat mendacij Caramuel, ſed nomine communi ad germanum & ad patruelem. Sed quid iſta ad noſtram controuerſiam? Cum agitur de quæſtionibus iuris, non facti, nec quibuſcunque, ſed cum pugnant opiniones hinc pro lege, inde pro libertate, à quibus longè abeſt exemplum Saræ, cuius poterat Rex nuptias ambire, quandiu innuptam credebat & nemo ſibi in vxorem aſſerebat? Neſcias maiori ne incuriâ, aut audaciâ (ne quid grauius dicam) hunc ex Geneſi locum temerarit? Scriptura, tres diuerſos nominibus, ditione, moribuſque, Pharaonem Ægypti cap. 12. Geneſ. Melchiſedech. Salem cap. 14. Abimelechum Geraræ cap. 21. Reges refert & diſtinguit: hos omnes Caramueli placuit licentiâ plus quam Poëticâ confundere, permiſcere, nouumque Gerionem conflare. Quis non miretur auſum Melchiſedecho religioſiſſimo Principi & Sacerdoti, Pharaonis idololatræ laſciuiam affingere? Quam acerbe vapularet Caramuel, iuſtiſſimaſque pœnas daret ſacrilegæ temeritatis, quâ Scripturam falſauit, ſi alius D. Fagnano Apologiſta, illique aduerſarius contigiſſet? Humanius cum aduerſario egi, quam patiantur quæ huius Hiſtoriæ relatione peccauit. Ineptius eſt tertium exemplum ex 27. Geneſis, quo fertur Iſaac morti proximus & caligantibus oculis, cum eorum qui ſe adibant, nullum poſſet noſſe, niſi voce & tactu, benedictionem paternam iure

primo-

primogeniti Esau impertiendam, contulisse Iacob, quem ex contactu manuum primogenitum putabat, licet probabilius ex auditu (cuius experimentum certius ait esse quam tactus) crederet esse minorem natu: Ergo, inquit, ex Scripturâ habemus licitum esse sequi opinionem probabilem, relictâ probabiliori. Mira sane subtilitas. Quam graui oportet aduersarios premi ex Scripturâ argumentorum inopiâ, quæ cogat istis vti! Non concedam Caramueli quod assumit nullo argumento, tutiorem esse auditus, quam contactus sensum, & contra Christus nos docet, cum à mortuis rediuiuus discipulos alloquio & pręsentiâ aspectabili dignatus, dubitantibus an esset phantasma, tactum iussit adhibere, quasi visu & auditu certiorem: *Palpate*, inquit, *& videte* &c. Sed id demus in gratiam Bernardi, qui ad fidem commendandam, rebus certo cognoscendis, auditũ tactui anteponit; vultne ablatam Esau primogenito, & impertitam Iacobo benedictionem ad probabilitatum libellam, & ad modicam ac penè nullam auditus supra tactum vim expendere, quam ad altissimum diuinæ sapientiæ consilium omnes Patres referunt, exemplo ipsius Patriarchæ, qui stupore perculsus, vbi de totâ re monitus fuit ab Esau, testatus est, ista præter suam mentem accidisse, sed non esse suæ potestatis retractare quæ gesserat, quasi quoddam mysterium eâ re contineretur; quam tamen suis regulis probabilitatum vult Caramuel metiri?

Leuius est & minus ad rem 4. exemplum ex secundi Machabæorum cap. 15. Tantâ, inquit, obseruantiâ colebant Iudæi Sabbatum, vt mallent occidi, quam eo die festo armis se tutari, quasi receptâ apud illos sententiâ, non minus illicitum esse eo die conflictum, quam quodlibet opus seruile; Nec longe absunt ab ea opinione Theologi, qui culpæ læthalis, aut ad minus venialis damnant, susceptam die festo pugnam, citra necessitatis & vitæ defensionis articulum, & eiusmodi sententiæ erant, qui Nicanorem Machabæis, & toti genti infensissimum, Iudæi sequebantur: damnabant, ducis consilium, qui die Sabbatho aggredi statuerat exercitum Machabæi, ratus inermem & religionis causâ indefensum, facile se oppressurum. Sed eius spem fefellit Machabæus, qui contra opinionem antiquam & receptam nouam inuexit; nempe licitum esse bellum defensionis & necessitatis causâ: Ergo, inquit Caramuel, pos-

ſumus tutâ conſcientiâ ſequi vnius viri probi ſententiam ſingularem, rationibus grauibus munitam.

Triumphat vt puto Caramuel quaſi hoc exemplo rem propoſitam confecerit. Vtinam quas ipſe, quas Diana, aliique nouas quotidie inuehunt opiniones, paris eſſent æquitatis & authoritatis cum illâ, à Machabæo inductâ, iuſtam eſſe quocunque tempore pugnam, neceſſariam ad defenſionem, non ſolum ſui, ſed totius gentis; nec tantum ſalutis ciuium, ſed religionis, cũ non modo pro focis, ſed etiam pro aris certandum eſt. Neque qui ſe indefenſos mactari patiebantur Iudæi, diſſentiebant à Machabæo, qui pugnam quam illi detrectabant, ſuadebat ſpe victoriæ, à quâ, ipſi hoſtibus impares exciderant. Quâ cum nec vincere, nec mortem effugere poſſent, ſed ad ſummum aliquâ hoſtium cæde & vltione ſe ſolari, malebant ouium manſuetudinem, quam militum ferociam ingruentibus hoſtibus obijcere, vt cum nulla ſpes eſſet vincendi, ſaltem Martyrij palmam ſibi compararent, eo certiorem, quo vnâ patientiâ pugnarent, nullâ cnpiditate auertendæ, aut vlciſcendæ ſuæ mortis.

Hæc habuit Caramuel, quæ ex veteri Teſtamento afferret, ad ſtabiliendam laxitatem & ſecuritatem probabilitatum, quæ magis noxia ſunt cauſæ, quam proſint. E nouo nihil illi occurrit idoneum continuandæ Genealogiæ, cuius ſeriem texit. Sed ne videatur, ſi omnino taceat, hoc ſilentio agnoſcere Euangelium ſibi in totum aduerſari: vnum affert exemplum, à contentione Pauli cum Petro, de legalium vſu, licituſne eſſet, an damnandus, poſt inſtitutionem legis Euangelicæ, morte Chriſti ſancitæ, & ab Apoſtolis euulgatæ. *Opiniones probabiles à primitiuâ Eccleſiâ receptas fuiſſe negant in totum Ianſeniſtæ, & cum illis D. Fagnanus, ſed Theologi vniuerſi affirmant*, & ait Caramuel *ſe probaſſe, in ſuâ Theologiâ regulari, ex Dionyſio differente probabiliter de conuerſione aquæ calicis, mediatâ aut immediatâ in Chriſti ſanguinem.* Vel de induſtriâ calumnias inſtruit Caramuel D. Fagnano, & controuerſiæ ſtatum diſſimulat, aut ignorat. Neque enim D. Fagnanus aut Doctorum vllus, negauit à primitiuâ Eccleſiâ opiniones probabiles aliquando receptas: ſed contendit eas ſemper fuiſſe damnatas, quæ pro libertate pari aut minori probabilitate ſtabant contra opinionem pro lege. Quid

hactenus ex Scripturâ & Euangelio attulit, quo probet huius secundi generis opiniones, ab Ecclesiâ vnquam probatas: quo vno tota disputatio continetur? Quid vero ad illam refert quæstio altera, an aqua calicis prius in vinum; an immediate in Christi sanguinem transeat verbis consecrationis, cum pendeat ex solâ Philosophiâ, quâ ratione fiat elementorum & corporum mixtio?

Magis videtur ad nostram controuersiam spectare disceptatio Pauli cum Petro, *cui restiti*, inquit Apostolus, *in faciem, quia reprehensibilis erat.* Multa congerit Caramuel ex Cornelio à Lapide de hâc contentione; sed nemo breuius aut verius Tertulliano attigit cap. 28. de Præscriptionibus: *Cæterum*, inquit, *si reprehensus est Petrus, quod cum conuixisset Ethnicis, postea se à conuictu eorum separabat, respectu personarum; vtique conuersationis fuit vitium, non prædicationis.* Hæc de legalium vsu à Christi morte post Euangelij prædicationem controuersia, duplici quæstione continebatur; vna iuris, an Mosaycæ legis ceremonias mors Christi ita abrogasset, vt initiatis religione Christianâ, inutilis esset & noxius ad salutem vsus; alterâ facti, seu vt sic loquar, actionis; nempe cùm Petrus Paulo conueniret tollendum esse legis jugum, quâ ratione agendum esset cum Iudæis, & cum Ethnicis ad Fidem conuersis: cum illi legem retineri vellent, isti aduersarentur, ac proinde concordes quoad quæstionem iuris, & fidei vterque Apostolus: conueniebant etiam summâ charitate, prudentiâ, & æquitate cum Iudæis & Gentilibus agendum esse, & vtrorumque euitandum scandalum, nec nimium affectui Iudæorum esse indulgendum, in quos cum propensior esset Petrus, quam Pastoralis officij ratio, quam æquitas pateretur, restitit illi in faciem Paulus, vt causam Gentilium ageret; idque boni consuluit Petrus, vt egregiè Augustinus Epistola 19. *Id*, inquit, *à Paulo fiebat vtiliter libertate Charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit Petrus:* quem laudat, & anteponit Paulo, quod suo exemplo docuerit quâ patientiâ & humilitate, conueniat maiores excipere liberas minorum reprehensiones, sicubi forte recti tramitem reliquerint, sicuti Paulus docuit minores maioribus resistere, pro defendendâ Euangelicâ veritate, saluâ in illos reuerentiâ, fraterna charitate: sed Petrum Paulo hoc nomine ante fert, quod multo diffi-

cilius sit, & mirabilius vtiliter ferre arguentem, quam audacter corripere deuiantem.

Hæc paucis de disceptatione Pauli cum Petro. Quid inde compendij refert pro suis probabilitatibus aduersarius? hinc primum probat opinionem in materiâ fidei probabilem, excusare à graui errore, quia Petrus ex opinione probabili lapsus in materiâ fidei, excusatur ab errore formali, & à mortali peccato. Sed falsum est disputationem hanc pertinere ad fidei materiam, cum tota esset de agendis, non de credendis; de conuersatione, non de prædicatione, & magis ex nimio Petri in Iudæos affectu, quam ex præpostero aut falso iudicio prodiret, sicut nec qui peccat, in errorem materialem labitur, quia meliora videt, probatque & sequitur deteriora. Multo magis à vero alienum est, quod dicit, assertiones vtriusque Apostoli probabiles, & ideo simul licitas, nec peccasse Petrum conniuendo tantisper Synagogæ, quia sequebatur suum dictamen probabile, neque Paulum peccasse contradicendo Petro, quia pro se probabiles rationes habebat. Mira est sane conclusio Caramuelis, dum vult contradicentes sibi Apostolos, beneficio probabilitatum conciliare, sibi contradicit, omnia sus deque miscet, Apostolos simul absoluit & damnat. Si nihil peccauit Petrus secutus opinionem probabilem, mentitus est Paulus, qui reprehensibilem pronuntiat; & eâ de causâ illi restitit in faciem: si ne vel minimum peccauit Petrus, quâ ratione excusabis ab impudentiâ, à procacitate Paulum, qui Apostolorum Principem, suumque rectorem increpauit publice & coram, nihil agentem præter officium? Hoc vnum à te velim, putasne fuisse plus iuris Paulo reprehendendi, suum, totiusque Ecclesiæ Pastorem, à Gentilium conuersatione se subducentem, ex probabili opinione, ne scandalo esset Iudæis, quam Confessario, absolutionem negandi pœnitentibus, opinionem suâ minus probabilem, & tutam secutis, atqui Confessarium damnas peccati mortalis, si abnuat pœnitentem absoluere: Ergo longe grauius peccauit Paulus reprehensione Petri probabilem opinionem secuti, Confessario ob eandem causam absolutionem pœnitenti negante: quare indulgentior es in Christianorum minimum, quam in totius Ecclesiæ Caput. Quid dicam? Caramuel se suis manibus & argumentis confecit, & iisdem exemplis probabilitatum

securitatem euertit; quibus putabat se confirmaturum. Id vnum quæro; dum Protoparentes à Deo castigatos, & Petrum à Paulo reprehensum, nihil contendit, nisi ex probabilibus egisse, an peccasse velit ad minus venialiter (vt videtur insinuare) an insontes fuisse? Si ab omni peccato absoluat; grauissimorum damnat Deum iudicem, & Paulum censorem: si perperam egisse fatearis; ergo noxius est probabilitatis vsus, qui ad minus peccatum veniale adjunctum habuit. Omitto grauia quidem per se, sed superiorum collatione leuiora, quæ peccauit aduersarius, huius ex Actis Apostolorum vel Pauli Epistolâ disceptationis cum Petro relatione. Vbinam legit Petrum confessum se errasse, hac in Iudæos indulgentiâ & humanitate? cum potius se apud Apostolos purgarit, quasi imperio Dei, humanius Iudæos habuerit. Hanc ergo Petri confessionem commentus est Caramuel: & quasi minus sit illi Scriptura familiaris quam Diana, contra Scripturę fidem confundit quod de Petro refert, Cornelio Cæsareæ conuersato, & à Gentilium consuetudine se Antiochiæ subducente.

Articvlvs Tertivs.

Expenditur probabilitatum securitas, secundo genere testimoniorum, ex Antiquis Patribus & Theologis.

Ieivni sunt & admodum parci Caramuel, & alij Probabilistæ, in hoc genere testimoniorum; non habent vel vnum ex Antiquis Patribus, nec fere Theologis, qui ante S. Antoninum scripserit: adeo sunt huiusmodi testimoniis destituti, quibus tamen expendenda & dirimenda esset tanti momenti controuersia; qua id agitur, quid facto opus sit, in dubiis morum & fidei; ad quos pertineat leges diuinas, aut humanas interpretari, si quando mens Legislatoris non sit omnino euidens; an cuilibet liberum, & tutum sit, quamlibet interpretationem sequi; etiamsi minus consentanea sit menti, & verbis Legislatoris. Incredibile est hanc grauissimam quæstionem, Sanctos Patres & Antiquos Theologos prætermisisse, aut laxasse probabilitates, & cuilibet securitatem asseruisse. Quod primùm con-

vincemus pluribus præiudiciis, quæ minus opportuna sint aduersariorum cauillis.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

IV. Prajudicia ex Antiquis Patribus, & Scriptoribus, contra probabilitatum securitatem.

PRIMVM repeto à S. Patrum altissimo hâc de re silentio, quo euidenter demonstratur nouitas, & subinde periculum hujus doctrinæ: certè si ad eam confutandam aliæ deficerent probationes, satis esset, illius apud Sanctos Patres ne vestigium quidem apparere; vt ex eo euidens est, quod nullus à Casuistis ad eam stabiliendam, vel Scripturæ, vel Patrum locus afferatur. Putauit se istum nodum dissoluere aut dissecare Stubrochius duobus verbis: *Ita*, inquit, *Caluinus Patribus, præsertim Augustino suos errores affingit, ita Iansenius, aliique hujus furfuris homines.* Et post alia tandem concludit: *Non esse dubium, quin Sancti Patres hanc doctrinam supposuerint, vel ipso lumine, naturæ notam: nempe humanis actionibus, certam & euidentem cognitionem, sæpe ac sæpius non prælucere.* Ita est; sed quam ex ijs præmissis deducit cum Caramuele, conclusio, ignota illis prorsus est, & inaudita, cum vbique clament, in dubiis & incertis semper tutiorem partem esse eligendam. Quare illa Stubrochij responsio, SS. Patres supposuisse suam sententiam, ipso naturæ lumine notam, nec minus euidentem ex Caramuele, quam hoc axioma currentem moueri, quolibet fidei articulo creditu est longe difficilior.

Hoc primum præiudicium à silentio SS. Patrum excipit, & confirmat alterum. Si SS. Patribus adeo comperta erat hæc opinionum probabilium securitas, non est credibile adeo fuisse cæcos & stolidos, vt ab hoc principio per se noto vsquam recesserint; & illi contraria, aut minus consentanea docuerint. Si ita sit, cur illis, in morum negotio, censent recentiores anteponendos, quamuis fuerint Apostolis viciniores? Cur dicunt difficultates, quæ circa mores, homine Christiano dignos, emergunt, à nouitiis non à veteribus Scriptoribus hauriendas esse? Argumen-

to ſint Caramuel & Diana, in citandis recentioribus diligentiſſimi & copioſiſſimi, parciſſimi in antiquis referendis: & ſi quando eos citet Caramuel, fere ſemper fallit, adeo hoſpes eſt apud Antiquos. Neque hoc præiudicium eleuat, quod habet Stubrochius, ad finem diſputationis, de probabilitate: *In morali Theologiâ non diſputari de certis morum regulis, quæ in libris Patrum habentur, & vt certas Theologi ſupponunt; ſed de ſingularibus quæſtionibus, quarum ſolutio vt plurimum ab aliquo textu, aut Canone, aut diplomate Pontificio petenda eſt: fruſtra autem apud SS. Patres ſolutionem illam inueſtigarem, qui ante huiuſmodi leges ſcripſerunt.* Sed putat Stubrochius ſe reſpondere, ſi non taceat, & argumenti diſſimulat difficultatem; neque enim hîc agimus de minutioribus quæſtionibus: nec ita ſumus moroſi, vt hodiernæ diſciplinæ de diplomatibus Pontificiis, de interdicto, & aliis id genus, ſingula verba velimus legi apud S. Patres. Id ægre ferimus & nobis ſuſpectum eſt, & ſummè periculoſum, conſtitui regulas ex vnâ probabilitate, quæ ad omne genus rerum pertineant, de prudentiæ iudicio, de conſcientiæ dictamine, de legum diuinarum interpretatione: hæc vero omnia à S. Patribus vel prætermiſſa fuiſſe, quaſi nullius momenti, aut ſuppoſita tanquam per ſe nota, aut in quâcunque re dubia aut controuerſa, nullâ legis, ſalutis, aut maioris probabilitatis habitâ ratione, permiſiſſe cuique ſequi opinionem minus probabilem, quæ commodo, quæ affectibus, indulgeat; paradoxo quolibet incredibili, longe eſt incredibilius.

His duobus præjudiciis, tertium & quartum multo grauius addo, quod ſi cætera deſint, poſſit rem totam conficere. Certiſſimum eſt, omnes ad vnum Patres & Scriptores antiquos, communi conſenſu aduerſari principio, quod vnum ſuæ ſententiæ fundamentum ponit Caramuel, nempe probabilitati ſecuræ, & tutæ ad ſalutem, & actuum honeſtatem, tandiu locum eſſe, quandiu euidentia, & ex illâ certitudo defuerit: & cum rariſſima, aut potius nulla ſubſit euidentia, aut ſpes illam conſequendi quocunque conatu & ſtudio, libera eſt & ſecura probabilitas; idque ratione ignorantiæ inuincibilis, quâ imbuuntur opiniones quæcunque probabiles oppoſitæ, hoc ipſo, quod certam & euidentem, cui illarum falſitas aut veritas ſubſit, notitiam conſequi, vel etiam ſperare non poſſis. Atqui omnes ad

vnum antiqui, huic fundamento Theologiæ Caramuelis, capitaliter aduerſantur; Ergo nihil certius, quam quod vrgemus, probabilitates recentiorum, antiquorum principiis, & teſtimoniis euerti. Primam huius argumenti propoſitionem, ſingulis Apologematis ſui paginis, habet Caramuel: ſed antiquos omnes ab illo diſſentire demonſtro teſtimoniis aduerſariorum. Et vt res ſit apertior, ſummam facio totius operis Caramuelis, datur ignorantia inuincibilis iuris naturalis, idque ex Caramuele conuincitur, quod nequeat tolli huiuſmodi ignorantia, niſi euidentiâ veritatis per ſe notæ, aut demonſtratæ, & ex neutro capite, putat dari eiuſmodi euidentiam plurium & forte nullius rei; Atqui huiuſmodi ignorantia inuincibilis excuſat à quocunque peccato, nec vnquam deeſt opinionibus probabilibus, inter ſe pugnantibus, de veritate & falſitate, infra euidentiam veritatis & falſitatis, Ergo quæcunque opiniones continentur intra fines probabilitatis, tutæ ſunt & ſecuræ. Nulla eſt propoſitio à Caramuele aſſumpta, à quâ ex antiquis maxima Theologorum & Patrum pars, non diſſentiat: primam quidem propoſitionem teſte Vaſqueſio diſp. 122. in primam ſecundæ negant Hugo à ſancto Victore, Alenſis, Albertus, Bonauentura, Richardus, Gerſon, Adrianus, Alphonſus à Caſtro, & alii plures & recentiores, qui nullam admittunt iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, maxime de primis ſynthereſeos principiis, qualia ſunt hæc, Deum eſſe colendum, ſubueniendum parentibus, &c. Et iſtis annumerant propoſitionem de quâ eſt controuerſia, in dubiis partem tutiorem eſſe eligendam. Nec dicas iſtos authores erraſſe, & conuinci falſitatis hoc argumento: non eſſe certius hoc principium, practicum, Deum eſſe colendum, quam iſtud ſpeculatiuum Deum exiſtere, quod multis eſt dubium & probabiliter falſum, aut inuincibiliter ignotum. Ad primum reſpondeo, nos hic non diſputare, an vera ſit horum antiquorum ſententia; ſed an diſſentiant à Caramuele, & à probabiliſtis. Deinde negamus eandem eſſe rationem, huius Principij practici, Deus eſt colendus, & iſtius ſpeculatiui, Deus exiſtit: quia interdum de re ſpeculatiue tantum probabili, certum & euidens ſtatuitur iudicium practicum: nihil enim certius & euidentius, quam parentes colendos eſſe; quamuis non habeas euidentem notitiam,

omnis dubitationis expertem, te ab illis procreatum esse, quos colere debeas. Quo exemplo fit manifestum, aliud esse genus certitudinis, & euidentiæ iudicij practici, & speculatiui. Vnde hi primæ classis Authores, communi consensu, negant dari ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quod Decalogi præceptis, eorumque fundamentis, ac syndereseos principiis, continetur: quale est istud, ferè totius iuris naturalis origo, & regula, ne aliis feceris quod tibi fieri nolis. Imò plures ex antiquis longiùs promouent hanc primam responsionem: cum enim conueniant eam ignorantiam dici inuincibilem & inculpatam, quam non sit nostræ facultatis depellere; ea censenda est voluntaria, ac proinde culpabilis, cuius sanandæ cum media penès te habeas, ea neglexeris adhibere. Huic propositioni quæ totius disputationis cardo est, varias apponunt restrictiones aut ampliationes Theologi. Atque inde primùm probari putant Guillelmus Parisiensis & Altisidiorensis, nullam dari inuincibilem ignorantiam, cuiuscumque facti, aut iuris positiui: nam vt, inquit Altisiodorensis, si quis assentiatur falso in materiâ morum & fidei, quoniam ita docetur à suis prælatis & magistris, non excusatur à peccato ex ignorantiâ; quia intra se habet supremum magistrum, scilicet Deum, à quo potest addiscere veritatem, quam non negabit ad res facti seu cuiuscumque iuris, si non solum eam inquirat suo studio, doctiores consulat; sed etiam à Deo continuis precibus efflagitet, & se diuinâ reuelatione dignum faciat, perfectâ vitæ emendatione. Addunt hi duo authores, eos qui huiusmodi diligentiam adhibuerint, cum precum studio, Deum nunquam passurum in errorem labi etiam de rebus facti.

Videtur aliis Theologis seuerior hæc opinio, eamque restrinxerunt ad res iuris diuini positiui; quarum fides necessaria est ad salutem: earumque ignorantiam inuincibilem, negant dari inter infideles, multoque minus inter Christianos. Id probant eodem ferè argumento, quo vsi sunt Guillelmus Parisiensis & Altisiodorensis, nempe imputandam esse ignorantiam, iis, qui neglexerint adhibere media, cum ordinaria, tum extraordinaria; quorum liberum habent vsum: atqui omnibus Christianis & etiam Ethnicis quærenda est veritas necessaria ad salutem, studio, consultatione doctiorum, assiduis ad Deum precibus,

emendatione vitæ : nec veritatis notitiam negaturus est Deus iis qui illam prosecuti fuerint huiusmodi mediis : Ergo si negetur Ethnicis aut Christianis, argumento est neglexisse media quibus comparari poterat. Durior & nimis austera, etiam videtur hæc opinio recentioribus Theologis, & ad iudicium certum, quæ sit ignorantia inuincibilis, hanc statuunt regulam, quam habet Vasquez disputatione 224. eam censendam esse omninò inuincibilem, cuius nulla notitia, nec ratio dubitandi in vniuersum aut particulariter occurrit : quia non est in nostrâ facultate, de vllâ re deliberare, amplectenda ne sit, aut reiicienda, de qua nulla in mentem venerit cogitatio ; nam prima cuiusque rei notitia, aliunde quam à nobis, & à naturâ esse debet aut à Deo : Atqui de rebus facti iuris positiui humani aut diuini, multis nunquam venit in mentem deliberare, an sint necessariæ ad salutem, an inquirendæ,& à Deo precibus petendæ, an ad illas consequendas conferat emendatio vitæ : ergo huiusmodi rerum admittenda videtur ignorantia inuincibilis, secus est de iure naturali, quod hominum cordibus altè insculptum est, & licet obscurari possit vitiis & prauis moribus ; nunquam tamen ita deleri, quin perditissimos quosque stimulet conscientia malefactorum, nec patiatur fœditatem & turpitudinem peccati eos latere per totam vitam : & si in eo consenescant, ipsis imputandum est, quod noluerint audire conscientiam, se sui officii iurisque naturalis admonentem. Hic est sensus primæ sententiæ, & responsionis ad argumentum Caramuelis, sed Anonymus, Vendrochius & plures alii recentiores, post Iansenium lib. 2. de statu naturæ lapsæ à capite 2. ad 6. concedunt ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, negant vero excusare à peccato, tantâ asseueratione, vt suam sententiam contendant esse dogma fidei, propugnatum à Diuo Augustino contra errores Pelagianorum, quorum præcipuus & in Synodo Palæstinâ damnatus, refertur ab eodem Augustino de gestis Pelagianorum capite 18. obliuionem, ignorantiam non subiacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eueniunt, sed secundum necessitatem. Ex quo loco ita suam sententiam confirmant : Eo sensu synodus Palæstina damnat peccati ignorantiam,quo illam à peccato purgabant Pelagiani: Atqui Pelagiani peccato imputabant solam ignorantiam vincibilem, vt ex

Iuliano refert August. lib. 6. cap. 1. *Ecce merito reprehendisti eos, qui supersederunt scienda cognoscere*: & Pelagius lib. de naturâ & gratiâ cap. 17. *Hominem peruigilare debere, ne ignoret; ideoque esse culpandam ignorantiam, quia id homo nescit negligentiâ, quod adhibitâ diligentiâ scire debuisset*: Ergo Synodus damnat quod negabant Pelagiani, quod ipse Pelagius non est ausus defendere in Synodo Palæstina, nempe ignorantiam inuincibilem, non quamcumque, sed iuris naturalis, ad culpam imputari. Plura congerunt argumenta citati authores quibus satius fuisset respondisse semel Stubrochium & Caramuelem, quam singulis paginis eos accusare hæresis, nulla probatione allatâ, nullâ solutione adhibitâ eorum argumentis, quæ facilius putarunt contemni posse, quam infringi.

Nobis nihil opus est ad ea respondere, vt nostram tueamur de vsu probabilitatum sententiam. Esto detur ignorantia inuincibilis, etiam iuris naturalis, contra primæ responsionis authores; demus ignorantiam inuincibilem, ex peccato primi hominis consecutam, excusare, & esse inculpatam; negamus quod assumit Caramuel, huiusmodi ignorantiam hoc ipso includi opinionibus inter se pugnantibus, quod rerum de quibus opinamur, euidens comparari aut sperari cognitio nequeat, veræ ne sint aut falsæ, ac proinde cum nequeant abstergi, ab omni falsitatis & malitiæ dubio & formidine, opiniones, quæ stant pro libertate, & commodo, nunquam possunt saluâ conscientiâ, & salute, anteponi opinionibus æquè aut magis probabilibus, quæ saluti & præcepto fauent. Atque hoc vnum hactenus probauimus contra Caramuelem; nec nobis timendæ sunt obiectiones Anonymi, quibus satisfaciemus paragrapho sequenti.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Solutio aliquot argumentorum Anonymi ex tertio nodo contra ſententiam P. Mercori.

VIDETVR Anonymus Chriſti verba quaſi iure ſuo ſibi aſſumere : *qui non eſt mecum , contra me eſt :* ægre fert P. Mercorum toto ſuo opere aliunde argumenta repetere, quibus probabilitatum laxitatem impugnat, & ſuam fulcit ſententiam , quam à dogmate de ignorantiâ quacumque inuincibili iuris naturalis,ad culpam imputanda. Quæcumque congerit hoc 3. nodo , quem viginti quatuor obiectionibus putat indiſſolubilem factum, eoque implicari P.Mercorum , ad hæc tria capita reuocantur. Multis probat ignorantiam iuris naturalis , quamcumque inuincibilem culpabilem eſſe , deinde hoc principio iugulari cauſam probabilitatum, 3. denique Mercorum labefactare quidquid toto libro ad emendationem moralis diſciplinæ ſtabiliuit, & principiis Theologiæ capitaliter aduerſari, quod huic dogmati de ignorantia inuincibili ad culpam imputandâ, ſuam diſſertationem non aſtruxerit. Primum quod aſſumit Anonymus permittimus , & gratis damus , neque enim noſtri inſtituti eſt , hanc controuerſiam grauiſſimam attingere : ſecundum vltro concedimus , tertium negamus : & ſi tota Aduerſarii diſputatio ad examen vocetur , pauca ſunt quæ hoc poſtremum caput attingant, & ſi quæ ſint ex aliis ſeligemus. Quamuis modeſtiſſimus ſit P. Mercorus, & totus ad lenitatem humanitatemque naturâ & ſtudio comparatus,adeo tamen interdum aſperè illius dicta excipit Aduerſarius, vt nonnihil commoueri videatur aſſiduâ & immeritâ cenſurâ , & verbis Chriſti dicat:*Cur me cadis ?* animaduertendum ſane fuerat Anonymo , non vnâ viâ adiri veritatem , & plurimum ad eius gloriam referre, diuerſis præſidiis muniri , & plures habere vindices , qui diuerſo armorum genere ſe tutentur.Quare boni conſulendum erat , ſi quid à ſuo ſenſu diuerſum ſcripſiſſet P. Mercorus, & alium ſibi ad verum callem muniuiſſet : cùm conſtet eodem ſpectaſſe vtrumque , nec fine differre; ſed mediis , quorum delectus citra diſſentionem aut offenſionem

vllam, arbitrio cuiusque permittatur. Denique obseruandum illi fuerat, quod P. Mercorus admonuit suâ responsione ad 24. & vltimam obiectionem; tutius & minori labore ac periculo enatare, qui paululum vndis cedant, & fluuio sinant se deorsum ferri, quam qui contra torrentem dirigant brachia, & totis viribus obnitantur: sic etiam magis ex voto sæpius succedere pugnam, pro veritate, si aliquid indulgeas aut permittas aduersariis, si eorum exemplis aut notionibus apud ipsos receptis vtare. Nam si ad singula verba vitiliti ges, & omnia quæ ingeruntur ad examen reuoces, nullus erit disputationum finis aut fructus. Tria suæ causæ fundamenta & præsidia, ponit Caramuel, primum dari iuris naturalis ignorantiam inuincibilem: & hoc magis supponit, quasi notum & in confesso apud omnes, toto suo Apologemate quam probet: secundum huiusmodi ignorantiam immunem esse & excusare ab omni peccato: illud etiam principium non aliâ ratione probat quam perpetuâ accusatione Iansenismi, quasi ignorantia inuincibilis imputata ad peccatum, damnata sit censurâ primæ propositionis Iansenianæ, quæ tamen agit de hominibus & gratiâ & fide conantibus implere præcepta, à quibus deficiant inopiâ gratiæ: tertium denique fundamentum paulo accuratius confirmat, nempe omnem opinionem probabilem seu solitariam, seu cum aduersâ pugnantem, imbui illo genere ignorantiæ inuincibilis; quæ ab omni peccato purget. Tantæ molis fuit, probabilitatem extruere & firmare securitatem. Sed cùm euerti & ruere omnino oporteat, si vel vnum è tribus, quibus nititur, principium, nutet & labefactetur huiusmodi secura probabilitas quæcumque, & statuæ Babylonicæ non dissimilis, vel vno ictu modici lapidis infringi, & dissilire possit; satius ad suum institutum putauit vir prudentissimus; semotis à disputatione duobus principiis superioribus, postremum impetere omni genere argumentorum. Quid enim Caramuelis causam iuuat, dari ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quæ nequeat imputari ad peccatum sine Iansenismi errore, si huiusmodi ignorantia longissimè absit à probabilibus opinionibus pro libertate contra legem pugnantibus? Quod vnum toto opere vrget & apertissimis argumentis demonstrat P. Mercorus. Cæterum si Anonymus eius Thesim de sequendâ pro-

babiliori & tutâ opinione, censet efficacius demonstrari, ex illo secundo principio, nullam iuris naturalis ignorantiam inculpatam esse; liberum est illi hoc genere armorum pugnare cum aduersariis: sed rogat Mercorus ne se despiciat, si suis sibique aptioribus armis vtatur. Nam quæ commoda erant Saüli, Dauidi inutilia fuere: & tamen vili, *fundâ & lapide inualuit aduersus Philisthaum*. Rogat igitur, sibi permittat ex communibus principiis apud aduersarios receptis, rem controuersam prosequi & definire: forte cum illis vtilius & validius acturus, quam si ingereret principia illis suspecta, ac penè comperta erroris. Certe si ab his obseruationibus exorsus fuisset P. Mercorus, quibus conclusit disputationem, viderentur frustra esse quę late prosequitur Anonymus: quandoquidem hæc vna responsio à nobis fusius & clarius explicata, illum extra omnem teli iactum ponit. Esto deceptus sit Caramuel, dum ignorantiam iuris inuincibilem certam ponit & innoxiam, & dum aduersariis Iansenismi errorem obiicit, Pelagii hæresim deffendat: esto assensus illi fuerit P. Mercorus, quod tamen constanter pernegat, & falsum esse conuincit: satis est illi non solum ad innocentiam, sed etiam ad victoriam asserendam, defecisse sicut magos Ægypti tertio signo seu tertio asserto lapsum. Quis enim credat, eum qui probabilius opinatur quod instat agendum, illicitum esse, nec abstinet, laborare vt contendit Caramuel ignorantiâ inuincibili iuris naturalis, & hinc illi licere vt libuerit agere; cùm sola dubitatio longè inferior opinione probabili, huiusmodi ignorantiam inuincibilem tollat, & resoluat in culpabilem? & hoc demonstrat P. Mercorus quadruplici genere argumentorum, quæ hactenùs prosecuti sumus. In his tamen non conquiescit Anonymus; sed primùm tertio nodo grauiter carpit P. Mercorum, quod admittat suppositionem conscientiæ erroneæ ex ignorantiâ inuincibili reputantis fornicationem licitam, & ad salutem necessariam, & si ex illo dictamine eligatur (vt potest contingere) meritoriam fore: quod dogma, inquit, principiis Theologię ac Religionis capitaliter aduersari, & labefactare quidquid toto libro, ad emendationem moralis disciplinæ stabilitum est, facili negotio demonstrari.

Hanc accusationem grauissimam duplici excipit responsione P. Mercorus. Primùm dicit se hunc Casum admisisse disputandi causâ, ex aduersariorum, non ex suâ sententiâ; quia si negasset hypothesim argumenti, nempe fornicationem ex ignorantiâ inuincibili (quam gratis admittit, non approbat) fieri licitam, instaurassent eiusdem formæ & vis argumentum, necessario soluendum, exemplo ignorantiæ inuincibilis iuris positiui etiam diuini, quam ipsemet Iansenius concedit innoxiam esse ab omni peccato; vt si quis sibi persuaderet ex erroneâ conscientiâ, sacram Synaxim tempore Paschali præcepto positiuo præscriptam, esse illicitam; ille mereretur si abstineret. Quare satius putauit P. Mercorus hypothesim admittere, ex mente aduersariorum contra suam, & respondere objectioni, ne videretur difficultatem effugere. Addit 2. se eâ suppositione secutum Diuum Thomam 1. 2. quæst. 19. art. 5. qui eodem exemplo vtitur, illius qui ex errore crederet fugam à fornicatione esse malam, ac proinde peccaturum, si ab illa abstineret, rationemque addit; non solum: *Id quod indifferens est, posse boni, malique per accidens rationem induere, sed etiam id quod bonum est, posse rationem mali, vel quod malum est, rationem boni accipere à rationis apprehensione & iudicio*; *puta*, inquit Sanctus Doctor, *abstinere à fornicatione bonum quoddam est*; si ergo proponatur vt malum à ratione errante, voluntas erit mala, quia vult malum: vnde concludit P. Mercorus, se nulla dignum hac re censurâ, quæ tanti præceptoris vestigia sit secutus: & si Anonymus nequidem S. Thomæ velit parcere, facile ab illius censurâ vindicabimus, hoc ad minus Axiomate ab omnibus recepto, posito vno impossibili consequi duo repugnantia; quare quisquis ex ignorantiâ inuincibili culpabili, implicaretur errantis conscientiæ dictamine, quodcumque ageret, non vacaret culpâ. Sed ne singula prosequar quæ congerit Anonymus, ad quæ respondet P. Mercorus, vnum adnotabo in hâc materiâ summè obseruandum, quo vel hi duo Authores conciliabuntur, vel cadent objectiones ferè omnes, maximè à primâ tertij nodi vsque ad decimam quartam. Nempe apud omnes ferè Theologos conuenire, ignorantiam iuris naturalis, ab ignorantiâ rerum facti vel cuiuscumque iuris positiui, hoc maximè differre, quod illius generis, rarò & fortè nulla

detur, inuincibilis, aut quæ excuset à peccato; secus vere est de ignorantiâ facti & iuris positiui, quam inuincibilem esse, & à peccato excusare, multis probat ex Augustino, ipsemet Iansenius cap. 5. Huius verò discriminis causam inquirit idem Author cap. 6. cui hunc titulum apposuit; *Indagatur radix arcana illius doctrinæ, cur scilicet iuris naturalis nulla detur, quæ excuset ignorantia inuincibilis, magisque repugnet opinionibus probabilibus ad ius naturale pertinentibus, quam ijs quæ ad res facti & ad ius positiuum spectant.* Omnes huius discriminis originem & causam trahunt ex eodem fonte; nempe ex naturâ huiusmodi ignorantiæ vel scientiæ & cognitionis oppositæ. Nam iuris naturalis cognitio naturæ humanæ congenita & insculpta est cordibus nostris, iuris vero positiui & factorum aduentitia est, & nihil prohibet in totum tolli ab homine, vel illi negari. Hoc enim ipso quod homo sit compos rationis, capax gratiæ, fidei, & Dei vt vltimi finis, à quo habet vt sit, & à quo beandus est, oportuit illi insertam esse cognitionem omnium, qua Deum vt primam sui causam colere, vt vltimum finem consequi posset. Hæc vero omnia continentur Decalogo & lege Dei cordibus nostris inscripta: & hoc sensu dicitur Rom. 2. *Gentes quæ legem non habent, sibi legem esse, quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Vnde necessario emergunt cogitationes bonæ, conscientiæ remorsus, quibus diximus nullum hominem carere per totam vitam, & quæ sufficiant tollendæ ignorantiæ inuincibili iuris naturalis, ne saltem excuset à peccato. Secus est de iure positiuo, quod cum sit aduentitium, contingere potest, vel nullam illius venire in mentem cogitationem, aut suspicionem, quæ huiusmodi ignorantiam curet & tollat.

Atque hæc est vera, ni fallor, radix huius arcanæ doctrinæ: Vnde refellitur, quam tentat Anonymus, objectione secundâ, antiquorum Theologorum sententię cum suâ concordiam: nec vllâ re differre ait à sententiâ Iansenij, verum esse omnium consensum, & discordiam verborum potius quam rei. Eadem enim ignorantia iuris naturalis inuincibilis, diligentia pręsenti, humanâ & ordinariâ (qualem diximus adhiberi, dum pręter proprium studium consuluntur peritiores) vincibilis est; diligentia extraordinaria, & auxilio Dei, quo impellimur ad preces, & vitæ

& vitę emendationem. Atque eo sensu dicit obiectione 9. omnem ignorantiam volitam esse, adeoque vincibilem, quia omnis peccator vult amare creaturam, quo amore luci diuinę obstaculum ponitur, vt fusius explicat objectione 2. Vnde concludit omnem ignorantiam vitari posse per diuinum auxilium, quo non nisi culpâ nostrâ caremus, quia illi, lucique diuinę apponimus impedimenta vitiis nostris, & negligimus efflagitare nostris precibus.

Verum si hoc sensu dicatur ignorantia inuincibilis, industriâ præsenti & ordinaria diligentiâ; imputari ad culpam, quod vincibilis sit luce diuinâ, precibus & emendatione vitæ, consequendâ; vanum erit discrimen appositum, inter ignorantiam iuris naturalis & positiui, maxime diuini, cum vtraque inuincibilis diligentiâ humanâ & naturali, vincibilis sit auxilio diuino, precibus & sanctitate vitæ obtinendo; maxime si necessaria sit cognitio ad salutem, vel ad euitandum peccatum. Deinde; esto qui sentiunt se concupiscentiâ vrgeri ad malum, peccent, nisi confugiant ad orationem, cuius præceptum instat, auxilij diuini necessarij ad vincendam tentationem obtinendi causâ, quâ ratione imputabitur hæc negligentia, vel infidelibus, vel ijs qui errant ex ignorantiâ, nec agnoscunt se egere lumine diuino, aut vllâ laborare ignorantiâ? Quare verum discrimen inter hæc duo ignorantiæ genera, repetendum est à principio ab ipsomet Iansenio constituto; quod iuris naturalis notitia sit congenita, ac proinde non possit radicitus tolli, maneat semper in semine, possit facile instaurari, & culpæ nostræ sit imputandum, si obscuretur omnino, vel non restituatur. Sicut enim aqua calefacta, si ab igne semoueatur, sensim redit ad congenitum frigus; ita etiam mens humana, si vitia abijciat, ab ignorantiâ facile vindicatur, maxime rerum iuris naturalis. Hinc fit ignorantiam huiusmodi rerum vix præsumi, sicuti rerum facti, ac proinde vix excusare à peccato, & hoc probant argumenta Anonymi à tertia objectione vsque ad vndecimam, quibus ex Cajetano primum, deinde ex Estio 3. ex Augustino 4. ex Aristotele, & tandem ex pluribus aliis Sanctio Patribus probat, quæ ex quacunque ignorantiâ fiant contra jus naturale, non carere peccato, quod vult Cajetanus eiusdem esse speciei cum peccato, quod ex certâ scientiâ committitur, & illi assentitur Estius;

idem probat ex Aristotele, libro 5. Ethicorum cap. 3. ex Innocentio III. *de Simonia* cap. *per tuas*, ex Augustino diuersis locis, ex Bernardo Epist. ad Hugonem : idem tandem probat objectione vndecima & duabus sequentibus ab absurdo, quod scilicet omnium infidelium peccata, contra legem naturalem excusabuntur, si iuris naturalis ignorantia sit inculpabilis.

Ad hæc omnia resp. P. Mercorus: Primo nullum horum Authorum, si Estium excipias, imputare peccato, quod fit ex ignorantiâ inuincibili juris naturalis. Et prudenter addit responsione ad octauam objectionem, quantum distat propositio vniuersalis à particulari, tantùm differre propositionem hæreticam à S. Patribus damnatam, à doctrinâ recentiorum, quos impugnat Anonymus. Est quidem hæresis manifesta, per nullam ignorantiam peccari, sed nullus error est, si defendas per aliquam ignorantiam non peccari: & sicut aduersarius hoc postremum admittit, de his quæ fiunt ex ignorantiâ facti aut iuris positiui, ita recentiores idem concedunt de quacunque ignorantiâ, quæ nec directè, nec indirectè volita sit, qualem dicit Responsione ad sextum admitti ab Augustino libro 3. de Libero Arbitrio cap. 22. vbi ignorantiam iuris naturalis, siue pœnalem, siue naturalem, cuiuscumque personæ & conditionis, cuiuscumque iuris, seu proximi, seu remoti à primis syndereseos principiis, non damnat in totum, sed casum ex illo deduci posse contendit, quo errans ex ignorantiâ iuris naturalis, excusetur à peccato; vt si puero duodenni inquit ad biuium occurrat homo, qui districto gladio inimicum insequatur, & puerum interroget quâ parte fugerit, quem insequitur, si is putet sibi licere mentiri, vt hominem seruet à periculo mortis, nec tempus habeat consulendi peritiores, aut deducendi ex principiis moralibus an mendacium sit illicitum; existimat ex ignorantiâ inuincibili iuris naturalis à culpâ mendacij excusari.

Cæterum qui referuntur Authores, demonstrat accuratè nihil iuuare causam aduersarij, quia discrimine nullo agunt de peccatis ex ignorantiâ cuiuscunque iuris aut facti, vt Hieronymus lib. 1. contra Pelagium affert exempla Ionatæ, Osæ & Leuitarum, qui peccabant ex ignorantiâ facti, vel alicuius præcepti positiui. Idem constat de Cajetano 1.2. quæst. 76. art. 4. vbi de peccato ex ignorantiâ quod

ſpeciem ſumit ex obiecto malo, ad quod conuertitur. Affert exemplum Pauli Eccleſiam perſequentis, quem conſtat peccaſſe ex ignorantiâ voluntariâ, contra ius diuinum poſitiuum. Hoc euidentius eſt de Innocentio III. damnante Simoniacum, qui neſciebat, id quod egerat Simoniacum eſſe, non habitâ ratione ignorantiæ eius, quia erat voluntaria, & vt inquit Gloſſa, poterat conſulere peritiores. Non alio ſenſu loquitur Ariſtoteles, & Diuus Thomas in illum locum libri Ethicorum, vbi S. Doctor notat ex Philoſopho, iuris ignorantiam non efficere inuoluntarium, quod cenſeatur prouenire ex negligentiâ addiſcendi, quæ ſcire nos oporteat. D. Bernardus Epiſtolâ citatâ agit de ignorantiâ iuris poſitiui, ſeu Baptiſmi ex præcepto ſuſcipiendi, & docet ante Apoſtolorum prædicationem, nullius peccati reos fuiſſe, qui ad Baptiſmum non acceſſiſſent, quamuis tum Chriſtus dixiſſet Nicodemo, niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. Ad D. Auguſtinũ qui videtur apertius fauere aduerſario, reſpondet ad ſextam & ad nonam obiectionem, ſi ignorantia damnetur à Concilio Dioſpolitano, id intelligendum eſſe de ignorantiâ inuoluntariâ pœnali, quæ facta ſit inuincibilis, errantis culpâ, qualis eſt perditiſſimorum hominum, quibus ſupercecidit ignis concupiſcentiæ, nec ab vllo genere ſcelerum abſtinent, ex quo fit, vt non videant ſolem iuris naturalis, qualis fuit ignorantia Gentilium voluntaria ſaltem in causâ, quia liberè prolapſi fuerint in peccata, quæ in pœnam conſecuta eſt cæcitas mentis: ideo prudenter monet reſponſione ad decimum, vix Auguſtinum admittere iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, non quod nulla ſit, ſed rariſſima, & ideo cenſura dignos dicit eos, qui huiuſmodi ignorantiam longius quam par ſit extendant, & velint eâ excuſari iuniorum mollitiem, & actus turpes, quorum tamen illos puderet, ſi conſcium haberent virum grauem.

Sed erudita prorſus eſt reſponſio ad decimam tertiam obiectionem, quam ita explico: eorum quæ contra jus naturale admittuntur citra mali cognitionem certam, probabilem, aut ad minus dubitationem aliquam, tres gradus diſtinguendi ſunt. Primus eorum quæ fiunt ex ignorantiâ omnino inuincibili, vt cum quis ſcit ſe hominem occidere, alienâ vxore vti, loqui præter mentem; ſed putat ſe bene agere, vel nulla ei cogitatio in mentem venit ſe male

agere, aut ignorantia laborare: Secundus gradus eſt eorum quæ fiunt ex ignorantiâ vincibili, ortâ à negligentiâ addiſcendi quæ pertinent ad officium, & jus naturale; huius ordinis actus conueniunt cum ſuperioris actibus, quod is à quo fiunt, ſciat quid agat, ſed neſciat ſe malè agere: hoc tamen differunt quod cum huiuſmodi ignorantia proficiſcatur à negligentiâ voluntaria, referenda ſit ad genus mali moralis, ac proinde ad aliquam ſpeciem peccati ſint reuocandi, cum ea quæ ſub genere ſunt ad aliquam ſpeciem pertineant. Tertij denique gradus ſunt ij actus, qui ab ebrio aut furioſo proficiſcuntur, qui dum mentitur, occidit hominem &c. nec ſcit an male agat (quo cum ſuperioribus conuenit) ſed nequidem ſcit quod agat (quo ab illis differt) hoc tamen habent proprium, vt ſint voluntarij ad minus in causa, ſi ebrietas & furor eligantur, atque hac ratione conueniant actus poſtremi, cum actibus ſecundi generis, quos veluti in medio, poſitos conſtituit P. Mercorus; cum prioribus vno conueniant, differant altero: ſimilis eſt cum poſtremis collatio, conueniunt genere entis moralis, à voluntario in causâ differunt, quod illi fiant cum objecti cognitione, qua iſti careant.

His ita conſtitutis, duplex emergit grauis difficultas, quarum vna pertinet ad morum & vitæ regulas, altera ad Scholæ diſputationes & ſubtilitates. Prima quæſtio eſt, quinam horum actuum pertineant ad genus mali & peccati. Et iam reſponſum eſt, actus primi gradus eſſe extra genus mali moralis, quo contineantur actus 2. & 3. gradus. Altera quæſtio ſubtilis magis quam neceſſaria eſt, ad quam ſpeciem peccati reuocetur mendacium, homicidium, adulterium ex ignorantiâ vincibili. P. Mercorus ad hæc duo reſpondet; primum probabile eſſe, vtriuſque gradus peccata quæ ſunt voluntaria tantum in causa, reuocari ad ſpeciem ebrietatis, aut negligentiæ addiſcendi quæ ſunt neceſſaria; & rationem homicidij eſſe tantum circumſtantiam grauantem; quia non eſt directè volita: quod tamen ex communi ſententia Theologorum neceſſarium eſt, vt actus ſpeciem boni aut mali ſumat ab objecto. Ideoque aſſerunt peccatum illius qui ex ſola libidine mulierem trahit ad fornicationem, ſpeciem eſſe peccati luxuriæ non ſcandali, quod ſit circumſtantia peccati fornicationis, quia caſus mulieris in peccatum, eſt tantum indirecte volitus.

Cajetanus tamen 1.2. quæst. citata, docet huiuſmodi actum impudicitiæ ex ignorantia vincibili, ſpeciem ſumere ab objecto, in quod fit conuerſio; quia ſcit ſe alienâ muliere vti. Sed vt obſeruat P. Mercorus Cajetano addictiſſimus, ita obſcurè loquitur, vt magis commentario egeat quam textus Diui Thomæ; & cum eadem difficultas recurriſſet 2.2. quæſt. 53. art. 3. vbi verſat quæſtionem de viro allicien-te mulierem ad peccatũ ex ſolo motiuo libidinis, an huiuſmodi peccatum pertineat ad ſpeciem ſcandali, aut fornicationis; contra morem, à difficultatis reſolutione abſtinet, his verbis modeſtiſſimis: *In hoc dubio libenter eſſem diſcipulus; quoniam docere, nec me, nec alios noui.* Hinc videat Anonymus (inquit P. Mercorus) quam difficile ſit actum ex ignorantiâ inuincibili contra jus naturale admiſſum, ad determinatam ſpeciem peccati reuocare; quandoquidem Cajetanus hæret, nec audet quidquam ſtatuere, de errore & actu ex ignorantiâ vincibili profecto, qui tamen verius poſſit ab objecto in quod fertur, ſpeciem ſumere, quam actus, qui exiſtit ab ignorantiâ inuincibili; quæcunque enim tandem ſit, ſeu juris poſitiui, ſeu naturalis, ſeu actus ſit prohibitus, quia malus, ſeu malus, quia prohibitus; qui actum elicit, ſcit quid agat, nec tamen volunt ſumere ſpeciem ab objecto, niſi prohibitum ſit, quia malum: ergo male cohæret illorum principiis, quam ſtatuunt diſtinctio inter actus iure poſitiuo, aut naturali malos. Noſtra explicatio huiuſmodi diſtinctionis apertior & facilior eſt, nec puto à mente Auguſtini alienam; quæ contra jus naturale admittuntur, vix excuſari ignorantiâ, quia illorum turpitudo non poteſt nos latere, cum conſcientia, huiuſmodi peccatorum reos continuo ſtimulet, & niſi affectus inordinatiſſimi perſtrepant, huiuſmodi reprehenſiones conſcientiæ audiantur à pertinaciſſimis quibuſque; juris vero poſitiui notitia obſcurior ſit, & minus firma, & interdum nulla: atque his ſatisfit vltimo argumento Anonymi.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Concluditur argumentum à testimoniis Patrum, & alia ad idem loca adduntur.

QVÆ superiori Paragrapho prosecuti sumus, præiudicia à silentio Sanctorum Patrum de hâc controuersiâ, ab aduersariorum diffidentiâ, qui negent hic eorum iudicio standum, & ab iis quæ statuunt de peccato ignorantiæ contra Pelagianos, quouis loco efficacius conuincunt, apud illos, nullam opinionem probabilem, tutam pro libertate, si contra stet pro lege, nedum maior aut par probabilitas, sed penè vlla dubitatio suboriatur, ne falsa sit huiusmodi opinio, quæ fauet commodo & voluptati. Et ad illum sensum innumera habent S. Patres de studio veritatis, de metu ac periculo falsi, in ijs quæ ad salutem & mores pertinent. Ea tamen putat Caramuel se facile interpretari, & quæ inde depromimus argumenta, soluere suâ illâ distinctione duplicis veritatis virtualis & formalis; & primo genere veri, omnem opinionem probabilem dici veram, quia ita omnino se habet; ac si esset vera, quo sensu Imago non distinguitur à Prototypo, procurator est ipsa persona principalis, hoc nomine Proconsul, Prorex est, Consul & Rex, addere poterat apud Sacramentarios Eucharistiam non minus à naturali Christi corpore remotam, quam à Cœlo terram, esse corpus Christi veritate virtuali, eòdem iure quo asserit, opiniones quamlibet falsas, probabilitate tectas, esse ipsam veritatem. Vnde hâc controuersiâ Caramuel Sacramentarios imitatur, & eâdem certe, ac simili distinctione, loca Scripturæ ac Patrum detorquet; quâ solent Sacramentarij. Quare cum Christus dicitur esse, *via, veritas & vita*, cum denunciat futuros Adoratores *in spiritu & veritate*, cum omnes viæ Dei asseruntur esse ipsa veritas, quam boni eligant, à qua praui recedant, suam habet in promptu distinctionem, de veritate virtuali, quæ nulli opinioni probabili quamlibet falsæ desit.

Sed ea interpretatio, aut cauillatio aliena est omnino à mente SS. Patrum, & omissis aliis tria loca ex Augustino

proferam, & Stubrochij, aliorumque responsiones ad illa expendam. Primam habet Epist. 134 *Si quis, inquit, bonum putauerit esse quod malum est, hoc putando, vtique peccat: & ea sunt omnia peccata ignorantiæ, quando quisque bene fieri putat, quod malè fit*; Vnde Gratianus quæst. 5. *Ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est*. Sed nihil sibi timet Stubrochius ab illâ objectione; quin potius censuram in aduersarios intorquet, quasi hæresim doceant. Sed hanc notam semouimus, discrimine constituto inter ignorantiam iuris positiui & naturalis, quod ista vix vnquam careat remorsu conscientiæ, aut aliquâ dubitatione, nemalum sit quod admittitur in jus naturale. Si igitur huiusmodi ignorantia damnabilis fiat minimo conscientiæ remorsu, quem praua consuetudo fere extinguit; quid statuisset Augustinus de his quæ perpetrantur aduersus jus naturale, conscientiâ, ex opinione probabiliori reclamante?

Secundus locus sumitur ex lib. 1. cap. 5. de Baptismo contra Donatistas, vbi damnat eos qui ex opinione minus probabili contra probabiliorem agunt, in his etiam quæ sunt juris positiui; *Sacrilegio Schismatis* (ait) *vulnerari eos, qui per ignorantiam baptisantur apud Donatistas, arbitrantes penes ipsos esse Ecclesiam Christi*. Idem habet Epist. 203. vbi Donatistas damnat quod rebaptizarent; quamuis ignorarent id nefas esse, immo probabiliter putarent esse licitum: non dubitanter tamen eos peccare asserit, cum id facerent, quia facile scire poterant se errare.

Sed apertissimus locus est libro 3. contra Academicos cap. 16. vbi Academicorum hanc esse sententiam & mentem docet: *Cum agit quisque, quod ei probabile videtur, non peccat, nec errat*. Hæc ipsissima est Caramuelis doctrina. Quid vero ad eam Augustinus? Latè probat si semel recepta sit, omnia crimina probari, quia nullus est reproborum, cui non sit probabile quod perpetrat crimen, licitum esse. Ad hoc responderi potest, primo ex Stubrochio ad sextum contrarium VVendrochij, aliud esse videri probabile, aliud re vera esse probabile; & posse contingere vt nullum sit adeo atrox scelus; quin ex ignorantiâ vincibili videri possit probabile, non tamen re ipsa sit. Quæ solutio illustrari potest definitione probabilis opinionis, ex

P. Ferrerio suo opusculo eleganti Gallico idiomate scripto de probabilitate opinionum, cuius à paucis diebus copiam habui. Opinionem vero probabilem definit, non quamcumque verisimilem, quæ vt supra diximus, habeat à se, vel ab authoritate extrinsecâ, vim impellendi ad sui assensum mentem in aliquâ caligine constitutam, quæ euidentiâ veri careat; sed eam quæ validis rationibus fulta, nihil habeat dissentaneum à Fide, à Scripturâ, à Conciliis, à definitionibus Pontificum, à consensu Patrum & Doctorum. Primam Stubrochij responsionem pluries refutauimus, & demonstratum est, probabilitatem nihil aliud esse, quam verisimilitudinem & speciem quandam, cui forte subsit ipsa veritas, quamuis incertus sis, ita rem se habere; & maxima probabilitatis vis est ex ipsâ ignorantiâ, quod veritas non sit nobis comperta & conspicua; ac proinde probabilem esse, siue vni, siue multis, & probabilem videri, nullâ ratione, solis verbis distingui: & nisi solidam demonstrauerit inter hæc duo differentiam, leuior sane erit ad grauissimum Augustini locum responsio, repetita à subtili, ne futili dicam distinctione. Quia rerum quæ totam vim habent ex ignorantiâ nostrâ & veri specie, apparere & esse, idem prorsus est, & hæc est ratio, & natura probabilium.

Solidior videtur altera ex P. Ferrerio argumenti solutio; sed si propius inspiciamus definitionem relatam, videtur ipsius Authoris consilium euertere. Hoc enim caput est totius controuersiæ, cuius causâ hoc opusculum edidit, & aliud majus pollicetur, an opinio pro libertate tuta sit, stante aduersâ pro lege, paris aut majoris probabilitatis. Huius enim quæstionis explicatio, futura est basis totius Theologiæ, & regula vitæ humanæ ac Christianæ. Demus igitur definitionem legitimam esse (quam diminutam & mancam esse statim probabo) nihil nobis officiet, sed potius hactenus dicta confirmat, & aduersariorum fundamenta conuellit, in hoc vno posita, opinionem stantem pro libertate tutam esse, quamuis sit minus probabilis: Atqui hanc assertionem, quæ aduersariis puppis & prora est, omni genere argumentorum, monstrauimus debilibus fultam esse, validissimis labefactari rationibus, repugnare principiis actionum moralium, instituto officiorum vitæ humanæ & Christianæ, dissentaneam esse à Scriptura, à

Traditione, & à S. Patribus, & statim probaturi sumus, nihilo melius conuenire cum Canonibus Pontificum, & cum placitis antiquorum Theologorum; ergo definitio instituta opinionis probabilis, non cadit in eam quæ propugnatur, quasi summa & cardo opinionum probabilium.

Deinde multa desideratur in hâc definitione, necessaria ex legibus ad recte definiendum præscriptis, illud maxime vt definitio constet cõmunibus nominibus, & notionibus receptis apud omnes, quibuscum ex illâ disputandum est: Atqui ex definitione probabilitatis, ineunda est disputatio, non solum cum Catholicis, apud quos maxima est authoritas Patrum, Pontificum, & nonnulla etiam Theologorum; sed etiam cum hæreticis, qui illos nullo loco habent. Nec solum nobis agendum est, cum his qui Christiano nomini adcensentur, & scripturæ ac fidei maiestatem reuerentur, aut saltem communia nobiscum nomina retinent, apud quos omnes, probabilitatis definitio, à consensu, aut saltem non dissentione fidei, & Scripturæ repetita, hoc nomine probari poterit. Sed quid fiet Philosophis Ethnicis, quibus cum de vltimo fine, de virtutibus & officiis, de vera religione pugnandum est; qui tamen fidem Scripturam, Concilia, & Patres abiiciunt & rident? Cudenda erit sine dubio alia probabilitatis definitio, quæ latius pateat, quam hæc ex fidei & Conciliorum nominibus confecta; quam necesse sit, prælucere ad ipsiusmet fidei, & Scripturæ delectum, aut repulsam, ad authoritatem patribus conciliandam, aut abrogandam. Hanc definitionem nos præstitimus, & ab aduersariis hactenus frustra expectauimus: nec ista melius aliis, nostræ expectationi respondet; quin eo minus satisfacit, quod sit arctior, & ad summum alicui possit vsui esse inter Catholicos: nam alia conficienda est, si cum heterodoxis pugnemus. Neque certamen hoc detrectandum est cum illis, qui hominem alicuius finis consequendi gratiâ conditum, legibus subiici, ad officia præstanda, ac sectandum honestum, & vtili anteponendum teneri non negauerint. Et cum necessariis & demonstrationibus, vbique agere non sit nobis datum, immo rarissime & nullibi (si Caramueli fides sit) huiusmodi argumentorum genera adhiberi possint; constituenda est difinitio probabilitatis, quæ non minus

latè pateat, quam disputatio de finibus bonorum & malorum, de officiis, de religione & Fide Christiana: ad quem vsum inutilis est ista definitio; & quam nos huc vsque propugnauimus de opinionis tutæ, seu negatiuè, seu positiuè, ad quemlibet propositum honestum finem, seu intermedium seu vltimum consequendum, à nobis constituta notio efficacissima. Nam, vt hoc etiam addam argumentum satis graue; licet huiusmodi definitio videatur fidei vnius rationem habere, ne quid illi diuersum, aut minus consonum inuehat opinio, vt sit probabilis, non melius consulit authoritati fidei, quam animorum immortalitati, nupera aut nouantiqua Cartesij & Gassendi Philosophia, ex Epicuro, Democrito, & Lucretio interpolata, quæ omne genus formarum & generationum substantialium, à naturâ iubet exulare, additâ frigidissimâ exceptione generationis humanæ, & animæ rationalis, cui videri volunt, vim & locum asserere formæ substantialis, ne in totum pereat, dissolutione atomorum aut partium materiæ, quibus omnia constare volunt. Sed quis non videat hac noua philosophandi ratione, occludi potius quam parari & muniri, viam ad animæ immortalitatẽ, & subinde ad Posthumam felicitatem ac pœnam æternam? neque enim vllam nouimus speciem, quæ nullo genere contineatur. Quid ergo fiet animæ rationali, cui formæ substantialis, vi generationis in corpus humanum inductæ, & post eius dissolutionem superstitis, vim & rationem vindicant, cum huiusmodi formarum genus, & generationum substantialium, inter figmenta Aristotelis reponant, & Atomos, ac materiam, quibus omnia concreta volunt, asserant completa esse corpora incorrupta, ac proinde inepta ad conficiendum, quod vocamus ens per se, constans materiâ & formâ quasi partibus incompletis?

Quamuis nolim paris esse periculi hanc definitionem probabilis opinionis, cum illâ Philosophiâ nouo antiquâ; video tamen hoc commune cum illâ habere, quod ordine præpostero speciem constituat, tacito aut negato genere. Velim igitur mihi diffiniri opinionem probabilem; quæ latius pateat quam fidei authoritas, ad ipsammet fidem confirmandam. Et ne videar exigere ab aliis, quæ in nobis desiderantur, & imponere humeris illorum onera grauia, quibus ipse succumbam, aut quæ nolim digito

mouere, consulat lector quam sect. 3. tradidi methodum, disputandi ex probabilibus, quæ fidei antecedat authoritatem, quâ cum hæreticis, cum Atheis pugnemus, & quâ ipsa fides defendenda est, non in argumentum trahenda. Hoc non efficit quam expendimus definitio, obnoxia contemptui omnium Doctorum, præter forte Catholicos, immo nec Catholici approbabunt.

Dices has obiectiones cauillos esse, aut vitiligationes, exceptâ prima; & malâ fide nos huiusmodi definitionem interpretari; cum obuius sit illius sensus satis legitimus. Notionem communem opinionis, quâ humana & naturalis est, his verbis exprimit, quod sit iudicium firmum, grauibus rationibus fultum, cuius falsitas nequeat ratione naturali demonstrari, nec illius assensus, aut vsus, ab vllo sapiente improbari; speciatim vero quâ opinio probabilis est inter Christianos, designat per conuenientiam ad fidem, ad Patres, aut saltem per non dissentionem ab illis.

Quid in hâc diffinitione sic explicata desiderari potest? omnia ad legitimam diffinitionem necessaria: & pluribus vitiis, quam prior interpretatio hæc secunda laborat. Coincidit enim hæc explicatio cum definitione P. Fabri & Stubrochij, qui opinionem probabilem definiunt, per assensum prudentem, idest, in definitione ponunt, quæcumque sunt controuersa & probanda, quæcumque negantur à Theologis, & Sanctis Patribus. Quare hæc interpretatio iisdem euertitur argumentis, quibus dissertat. 1. sect. 2. pugnauimus contra P. Fabri. Sed non videtur distinguere P. Ferrerius opiniones probabiles speculatiuè & practice, putat opinionem quamcunque re verâ probabilem, coincidere cum tutâ quacunque, seu negatiue seu positiuè, quæ tamen toto genere differre demonstratum est. Nam probabilitas ex se indifferens est, ad verum & falsum, ad bonum malumque, & ideo similem diximus hederæ, quæ humi iaceat oportet, & in malum ac falsum feratur, fere perinde ac notitia, & conscientia dubia, nisi aliquo sustentetur. Illud vero legem esse diximus, honestum officium, finem vltimum, cui quandiu fauet probabilis opinio, tuta est, id est, caret omni periculo aberrandi à præcepto, à fine, vel à mediis ad finem consequendum necessariis. Si author definitionis ex illâ, proba-

bilis opinionis ad legem, & finem conuenientiâ, sumat quod illi asserit tanquam genus, *firmum iudicium*, illi assentimur; sed nouerit se opinionem probabilem, quâ tuta est definiuisse, non secundum totum ambitum, & quâ latè patet probabilitas. Si ex ipsâmet probabilitate, aut in illam reflexione, asciscat huiusmodi securitatem, nullâ attentâ ratione conuenientiæ ad legem, contra hanc interpretationem pugnant quatuor genera argumentorum, quæ hactenus prosecuti sumus, & omnes Theologi Philosophi & Patres reclamant, sed præ omnibus D. Bernardus libro 5. de consideratione cap. 2. vbi elegantissimè comparat opinionem intellectui, seu scientiæ & fidei: scientiæ euidentiam seu veritatem conspicuam, fidei certitudinem & veritatem clausam vindicat, opinioni relinquit verisimilitudinem, cum formidine falsi: & P. Ferrerius vult ex suo genere, esse firmum iudicium, forte quod ex illâ possimus agere prudenter: sed hoc illi commune est, cum cognitione etiam dubiâ, qua non solum licet, sed etiam necesse est interdum agere, ex regulâ eligendi è duobus malis minus, & arcendi majus. Ita probabilitati securitatem asserimus non innatam, sed ascitam à conuenientiâ ad legem, quæ certos nos facit, si tum illi adhæreamus nos in viam salutis induci, non ab illâ abduci, nullum saluti impedimentum apponere, sed media ad illam consequendam adhibere. Probet à se habere huiusmodi bonæ probabilitatem, & tum permittemus definiri per iudicium certum: plura de hac definitione & de illi annexis sect. sequenti.

ARTICVLVS TERTIVS.

Expenduntur testimonia vtriusque juris, pro delectu opinionis tutæ.

QVÆ ad hunc locum pertinent, fere omnia occupauimus sect. 3. vbi multa ex P. Mercoro collegimus, de duplici Iuris regulâ, Ciuilis vnâ, possidentis conditionem potiorem esse, si æquo alias iure cum aduersario pugnet; iuris Canonici alterâ, in dubiis tutiorem partem esse eligendam. Probabilistæ præcipuum suæ causæ præsidium

Ponunt in superiori regulâ, quæ licet apud Iuris Ciuilis authores, vel interpretes, valeat tantum in foro iudiciali, cum contenditur de iustitiâ commutatiuâ, commodum putarunt extendi ad forum conscientiæ, & ad quodcunque genus virtutis. Inde enim putant, beneficio huius regulæ, ius possessionis nobis asseri contra legem Dei, si præcepta legis vel minimam difficultatem patiantur, nec sensus fuerit sole meridiano clarior. Idem enim putant, in legum interpretatione obseruandum, quod in iudiciis capitis sancitum est; ne vnquam damnetur reus, nisi confessus, aut conuictus, criminis luce meridianâ clarioris; atque ita omnes à legis iugo & onere eximunt, nisi vis præcepti cuiuscunque, sit extra omnem dubitationem posita: idque ex Iuris regulâ quæ fauet possidenti. Alteram ex Iure Canonico multis locis repetitam, quâ sentiunt suam causam iugulari, de tutiore parte in dubiis eligendâ, infinitis deprauant corruptelis, quas omnes collegit Caramuel Apologematis num. 100. Vult Textus illos consulere non præcipere, & si præcepti vim illis vindices, contendit aduersari consuetudinem, quæ consilia esse definit non præcepta; & si præcepta esse gratis concedat erunt pontificia, quæ nullos hominum astringent, præter Catholicos: & ne hos quidem omnes; eximuntur enim à Iure Canonico multæ orbis Christiani Prouinciæ. Et addit vnum, quo vniuersa quæ asserimus, ait difflari; Prouinciarum nullam, his canonibus astringi, quos vt Concilia non vt præcepta receperint. Si dicas hos Canones non consulere, nec præcipere, sed definire aut declarare quid facto opus sit in rebus dubiis, & summos Pontifices, quasi iuris diuini Interpretes, statuere ex lege naturali, cum salutis periculum imminet, partem tutiorem esse eligendam, omissâ quâcunque probabili quæ à lege eximat: sed cum ius naturale Decalogo contineatur, petit quâ parte Decalogi legatur, *Probabilem sententiam ne sequuntor*; aut *ex quo Decalogi præcepto legitimâ & necessariâ consecutione inferatur, probabilem pro lege sententiam sequendam esse, prætermissa opinione pro libertate*. Hæc summa responsionum est Caramuelis, aduersus hoc ineluctabile argumentum, quod armis P. Mercori hactenus munitum, ex D. Fagnano confirmabimus & illustrabimus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Duarum Regularum Iuris verus sensus, pro delectu opinionis tutæ deffenditur, contra recentiorum interpretationes.

QVOD præfati sumus ad hoc tertium testimoniorum genus ex vtroque jure, & à duabus regulis inde depromptis, argumento est, quam immerito Caramuel, hanc de probabilitate controuersiam Theologis ac Philosophis vindicet, & alienam putet à iuris Ciuilis & Canonici Doctoribus: certè cum à legitimo duarum iuris regularum sensu pendeat, qui magis trahendus sit à Summorum Pontificum mente & Canonistarum peritiâ, quam à Theologiæ aut Metaphysicæ subtilitatibus, æquo animo feret Caramuel, sibi D. Fagnanum vtriusque iuris consultissimum anteponi.

Ille igitur quæst. 2. conclusione 2. (cuius hic probationum summam & deffensionem damus) statuit apud sacros Canones, in re morali, cum vertitur salutis periculum, ex præcepto sequendam partem tutiorem, esse apud sacros Canones, veluti quoddam Axioma, quo vno infinitæ dirimantur quæstiones; quarum aliquot colligit: primam in c. *ad audientiam de homicidio*, vbi agitur de homine vulnerato à sacerdote, & subinde mortuo, cum dubitatione an secuta sit mors ex vulnere, & alteram in c. *significasti* eodem titulo, de homine mortuo quidem ex vulnere, sed ambigitur, an illatum fuerit à sacerdote. Ad has duas quæstiones, vna est responsio Canonum ex nostrâ regulâ, abstinendum Sacerdoti à ministerio sacrorum Ordinum, quia laborat aliquâ suspicione aut dubitatione homicidij, & in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare. Quæ responsio confirmatur c. *petitio* eodem titulo. Eadem est resolutio in c. *si quis* positus de pœnitentia distinct. 7. vbi Augustinus ait, vis ergo à dubio liberari? vis quod incertum est euadere? &c. Age pœnitentiam dum sanus es. Et eadem distinctione in c. *si quis autem*, ergo tene certum, dimitte incertum.

Et ne quis credat hanc regulam de tutiori parte eligendâ,

cum quæstio est de homicidio, in pœnam illius sæuitiæ, quòd maxime abhorreat à lenitate condignâ ministrorum Christi, vt interpretantur Suares & Sanches, ex eâdem regulâ resoluitur quæstio cap. *Iuuenis de sponsalibus*, quo vir qui contraxerat matrimonium cum puellâ nondum septenni de quâ dubitabatur an esset viripotens, iubetur separari ab eiusdem puellæ consobrinâ, quam duxerat in secundam vxorem; & huius canonis ratio, nititur nostrâ regulâ, in iis quæ dubia sunt, quod certius est, tenere debemus. Inde etiam dirimitur grauis controuersia in c. *illud* de Clericorum excommunicatione quo iubetur deponi Episcopus, qui in dubio iuris, an sententia excommunicationis lata à delegato, non præmissâ monitione & ante intimationem liget, si ab officio non abstinuerit & huius pœnæ causa repetitur, quod in dubio illo juris, non elegerit partem tutiorem. His canonibus adde alium in Clem. *Exiui*, quâ respondetur Fratribus Minoribus consulentibus sedem Apostolicam, an teneantur sub præcepto mortalis peccati ad ea obseruanda, quæ regulæ D. Francisci inferuntur verbo imperandi, negatiue aut affirmatiue apposito; quibus ex eâdem regulâ respondet, in his quæ animæ salutem respiciunt, ad vitandos graues remorsus conscientiæ, partem tutiorem esse tenendam.

Ex hoc vno canone supra præclusimus omnes recentiorum interpretationes, quibus hæc Pontificum testimonia eleuantur. Imprimis apertum est hos canones, non consulere tantum, sed præcipere: tum quia habent verba imperandi & ligandi, pars securior est tenenda, &c. tum etiam quia præscribunt pœnas, quales sunt depositio Episcoporum, à Sacris suspensio, quibus negligentia præcepti, non consilii puniri solet. Nec dicas Ecclesiam hodiernam dissentire ab antiquâ: immo vtraque eidem regulæ firmissime adhæret, ideo sacra Congregatio Concilii dubio Vicarij Viennensis, an constitutus in minoribus Ordinibus de Baptismo dubitans, iterum baptisatus sub conditione, deberet etiam in ordinibus susceptis ministrare, aut ab integro ordinari, respondit debere iterum illi Ordines conferri sicut baptismum, & alia Sacramenta dubia, excepto matrimonio, pro quo præsumendum est c. *si quis acceperit*. 33. quæst. 1. & c. *quia*, inquit, *sine omni periculo est, si sacramenta illa iterentur, quo non careret matrimonium, si iudi-*

caretur deesse vbi est. Ergo nullâ exceptâ materiâ, in dubiis pars tutior eligenda est ex præcepto, periculi salutis quod impendet, euitandi causâ. Ex iisdem locis refellitur ratio, qua aduersarij fulciunt primam responsionem, hos canones consilia esse non pręcepta, quod qui possidet ius libertatis & famæ, non debeat ex solo dubio, quasi reus his bonis spoliari. Nam contra sanciunt Canones, qui deponunt Episcopum, quamuis potiretur libertate communicandi cum fidelibus, quod in dubiâ excommunicatione non abstinuerit à diuinis, nec se gesserit aut reputarit, quasi excommunicatum. Cap. etiam *significasti*, ex dubio homicidio interdicitur Sacerdoti à ministerio altaris, non habitâ possessionis ratione, quæ si attendenda esset, vix vnquam tutior pars esset eligenda: atque ita præceptum hoc, tot canonibus confirmatum esset, vt inquit Baldus, ludibrio expositum.

Iisdem locis valide excluditur secunda interpretatio Suaris, regulam de tutiori parte eligenda, locum habere, si dubium sit facti, secus si sit iuris. Sed præter quod nulla huius differentiæ causa afferri potest, aperte contra illam pugnat c. *illud*, de Clericorum excommunicatione, vbi deponitur Episcopus, quod in dubio iuris, non sit secutus partem tutiorem: & hoc euidens est ex responsione Clementis ad Franciscanorum dubium, quod omnino iuris erat. Et hoc argumentum confirmat D. Fagnanus ex Scoto in 4. dist. 3. quæst. 2. vbi has tres regulas in dubiis statuit, primam si possibile sit, tutissimam viam esse eligendam: secundam, si id fieri nequeat, tutissimæ proximam: Si ne id quidem liceat, 3. regula est, caute supplendum, quod impossibilitas prohibet.

Inde etiam refellitur 3. huius regulæ interpretatio ex Suare & Sanches, qui restringi volunt ad solum homicidium, quod præ omnibus aliis sceleribus abhorreat à ministro sacrorum. Sed voluntaria omnino est huiusmodi interpretatio, nec resipit grauitatem & eruditionem horum authorum: quia est aperte contra plures canones, qui delectum tutioris partis sanciunt extra homicidium, vt in matrimonio. C. *iuuenis* de sponsalibus, in Baptismo cap. *paruuli*, *&c* & consentanee ad antiquos canones, sacra Congregatio concilij, quærentibus an furiosus per interualla, subdiaconatu initiatus, adstringeretur voto castitatis

stitatis, respondit ita esse, si compos sui suscepit sacrum ordinem, sin minus, non teneri hoc voto; at si ambigeretur an tum sani capitis esset, seruandum illi Cœlibatum; quia in dubiis pars tutior est eligenda. Et sane si hæc regula non haberet locum extra iudicium homicidij, ex hoc singulari capite quod præ omnibus aliis peccatis, male conueniat cum ordinibus sacris, fuerat sine dubio insinuanda hęc ratio, quam volunt vnicam esse decreti & pœnæ homicidij. Sed alia sunt omnino Canonum verba, ac proinde diuersa mens Pontificum, qui causam delectus partis tutioris, assumunt ex periculo salutis; quod cùm majus impendeat ex aliis certis criminibus, quam ex dubio homicidio ex Canonum interpretibus, vbicunque vrget graue periculum salutis, censetur casus à iure expressus, de tutiori parte eligendâ, ex alia Canonistarum certâ regulâ, cum agitur de securitate animæ, leges etiam pœnales, benignas censeri, ac proinde extendendas, non restringendas, & ad ea omnia pertinere, quibus ratio legis subsit, id est periculum salutis cauendum, quod vbique causantur Pontifices, qui huiusmodi constitutiones condidêre.

Confirmari & illustrari possunt, quæ hactenus diximus, argumento Ioannis à S. Thoma disp. 12. in 1. 2. art. 4. quo euidenter demonstrat, delectum tutioris partis non consuli tantum, sed præcipi, quia, inquit, Canones aliquid singulare statuunt necessarium in dubiis ad securitatem salutis, & tranquillitatem conscientiæ deponendæ, si dubia sit, sedandæ, si anxia sit, quod tamen non vrgeat in rebus certis; atqui consilio locus est, cum res vtrinque certæ sunt & tutæ; vt cum Cœlibatus anteponitur Matrimonio, cum à carnibus abstinetur, quibus licet diebus vesci; Ergo in dubiis, cum salutis periculum instat, non solum consulitur, sed etiam præcipitur delectus tutioris partis necessarius, vt saluti & conscientiæ consulatur.

Hinc etiam refelluntur responsiones & argumentationes Caramuelis, qui hoc maxime vrget, si regula de delectu tutioris partis sit præceptum, cuius sit generis? Respondeo partim esse iuris positiui, partim naturalis, nec omnino dissimile Mosaycæ legi, quam Theologi distinguunt, vt jus naturale continet Decalogo, & vt nouis præceptis, pœnis, ac præmiis, illud sancit obseruandum. Sub hoc vltimo respectu, habet vim legis positiuæ, ad Iudæos per-

tinebat tantum, solis circumcisis imperabat, qua ratione à Christo sublata fuit: sub priori vero respectu, æterna est, nulli mutationi aut dispensationi obnoxia: nullum genus hominum est, qui eius effugiant potestatem, nequidem ex vlla ignorantia inuincibili, si magis Augustino, quam Caramueli credendum. Quod de lege Mosayca dictum, idem statuimus seruatâ proportione de Pontificiis canonibus. Esto vt regulæ de tutâ in dubiis parte eligendâ pœnas addunt; abrogari possint, solos Catholicos, nec forte omnes ligent, multi jure, vel iniuriâ dicant, ad se nihil pertinere; tamen vt definiunt aut declarant ius naturale, quod volunt hac regula contineri, de tutiore parte deligendâ, nullus hominum magis eximitur, quam à præceptis Decalogi; quæ licet vt à Moyse tradita, & in tabulis lapideis scripta, solis loquerentur Iudæis, tamen vt inscripta cordibus hominum omnes adstringunt, nulla malitia aut ignorantia deleri possunt, nec mortalium vlli licet obtendere ab illis immunitatem. Sed quærit Caramuel, qua parte Decalogi contineatur *probabilem pro libertate opinionem contra legem ne sequuntor.* Respondeo eadem haberi, qua hæc synderesêos principia: Ne aliis facias, quod tibi fieri nolis, ne ex conscientia dubia quidquam agas, cum incertus es, rem lege prohibitam. Non potest negare Caramuel, quin hæc postrema regula, jure naturali contineatur, & cum vix digito distet à conscientiâ dubiâ, opinio probabilis pro libertate, reclamante probababiliori pro lege, immerito quærit, quâ parte Decalogi habeatur regula, de tutiore sectanda. Neque enim ignorat, Decalogum quid medium esse inter suprema & communissima synderesêos principia, & postremas ac infimas inde deductas conclusiones: ac proinde sicut istas non requirit in Decalogo, ita nec superiores partes debet exigere, sibi expressis verbis monstrari, nisi forte hoc nomine, quod Deus super omnia diligendus, non habeatur vllo è decem præceptis Decalogis, & inde illis Theologis assentiatur, qui in totum tollunt præceptum amoris Dei super omnia.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Accuratius explicatur regula de potiori jure possidentis.

LICET quæ hactenus diximus, satis aperte interpretentur, & validè defendant legitimum sensum harum regularum, & demonstratum sit, primam ex jure Canonico sancire tutioris partis delectum ex præcepto necessarium; alteram ex iure Ciuili de potiori iure possidentis, nihil officere huic electioni: tamen cum aduersarij hanc regulam vltra iustitiæ genus, & iudiciale forum vagari velint, & ad forum conscientiæ, omnesque virtutes pertinere, atque in eâ laxitate huius regulæ, præcipuum suæ causæ præsidium ponant, attingam duo ex D. Fagnano, primum quot & quantas aduersarij astruant opiniones & assertiones huic fundamento, deinde quam debile sit & caducum.

Quod ad primum attinet, adeo late protendunt hoc possessionis jus Recentiores, vt nihil ex illo non dirimant tanquam indubitatum. Inde primum inferunt Sanches & Layman incertum, siue dubio juris, siue facti, an ligatus sit excommunicatione, non debere se excommunicatum reputare, nec petere se absolui; quia possidet jus communicandi cum fidelibus, quo dubiâ excommunicatione non potest priuari. Idem asserunt Azor & Salas, si dubites an lex ferens pœnam excommunicationis, sit vsu recepta. Idem juris dant Suares & Sa absoluendi à casibus reseruatis; si dubium sit esse reseruatos. Inde etiam Præpositus negat, confitenda necessario esse peccata mortalia dubia. Ex eodem jure possessionis, Vasquez asserit subditum detrectare posse præceptum Prælati, de cuius legitimâ potestate aliquod supersit dubium. Inde Salas eximit ab onere recitandi officij Clericum incertum, an beneficium quod possidet tenue sit. Ex eodem fundamento Sanches, Layman docent, cum ambigitur an peruentum sit ad mediam noctem, licere, vesci carnibus die Iouis, non Sabatho: causam discriminis afferunt à suâ regulâ, quod dies Iouis jus possideat carnes comedendi, quo careat Sabathum.

Has omnes consecutiones, ex commentitio iure possessionis, ridiculas vocat D. Fagnanus, & periculosiores putat animarum saluti; laxitate probabilitatum, quæ ad minus habent aliquem gradum certitudinis, eâ vero omnino caret dubia conscientia; ex quâ tuto jubent eiusmodi Theologi operari, contra manifestum sacrorum Canonum sensum: Et iam multis comprobatum est, illorum authores & interpretes, nullam haberi velle rationem possessionis, præterquam in iudiciis fori; cum summo jure agitur. Et ideo præter Canonistas, Vasquez, Sairus, Salas, Azor, & alij Theologi, illud jus possessionis nullo modo volunt pertinere ad forum conscientiæ, aut ad vllam virtutem, præterquam ad iustitiam, quæ interdum etiam, nihil curet huiusmodi ius, quod obtendi posset Canone, *ex interdicto vti possidetur seu retinenda.* Prætori tuendus statuitur possessor, ne à litigatore sua possessione deijciatur; neque datur interdictum, nisi priùs probentur ante contestatam litem, rem possideri ab vno, & ab altero lacessiri, quæ omnia ad solam iustitiam pertinent, & aliena sunt ab aliis virtutibus: quæ hoc differunt à iustitiâ, quod nobis attendant, justitia vero alienum jus curet & seruet. Cum nullus igitur, se ipsum à suâ possessione deijciat, nec illius causâ secum contendat, inepte huius possessionis ius vltra iustitiæ fines quæritur; & diuersæ sunt omnino fori judicialis, & conscientiæ leges: in hoc enim si dubium subsit, debet quisque sequi partem tutiorem, & se reputare reum; quia non obtenditur hic pœna, sed emendatio. Hinc canonistæ ad caput *significasti*, & capite *ad audientiam* duas constituunt regulas, negatiuam vnam, affirmatiuam alteram. Prima iudici præcipit, ne in dubio quemquam damnet vt irregularem, quia hoc judicio imponitur pœna culpæ, quæ puniri non debet, nisi sit euidenter comperta. Secunda jubet, quemlibet in dubio, se irregularem reputare; & abstinere à ministerio altaris: quia in hoc conscientiæ & pœnitentiæ foro tutior pars eligenda est, periculi salutis euitandi causâ. Hinc constat, multum aberrare à regulis iuris, hanc Suaris illationem à iudiciali ad priuatam sententiam. Iudex inquiunt, non potest injungere pœnam iure præscriptam, nisi probatum sit delictum: Ergo nec reus debet hanc subire pœnam, quandiu incertus erit sui peccati. Hoc argumentum occupauimus, dif-

ferentiâ constitutâ, inter iudiciale & pœnitentiæ forum, quod illud pœnam, istud emendationem respiciat.

Hoc discrimen iudiciorum egregie illustrat D. Fagnanus ex D. Thomâ, quæst. 60. art. 4. vbi triplex distinguit iudicium, de rebus vnum, de nobis ipsis alterum, postremum de cæteris hominum, primo inquirimus, quid de rebus, secundo quid de nobis, vltimo denique, quid de aliis sit sentiendum. Prius iudicij genus vnum inspicit, quid veri res habeat, seu mala sit, seu bona: Hoc enim perinde nobis est, in hoc vnum attenti, vt veritatem assequamur, à quâ deficere malum sit; sed altero judicii genere, quo de hominibus censemus, ipsorum bonum, malumque, magis quam nostrum spectamus & promouemus: nam plurimum ad illorum gloriam & dedecus confert, quam de illis habeamus opinionem; & si improbos reputemus, temere ex leuibus coniectutis, aut dubiis argumentis, grauem illis injuriam facimus. Quare inquit S. Doctor, si tibi minus perspecti sunt mores hominum, fauendum est illis, & quâ fieri potest, benignius interpretanda sunt omnia; minus enim periculi & mali est, si sæpius decipiamur, dum plures improbos bonos reputamus, quam si vel vnum probum, nullo legitimo argumento malum esse pronunciemus, aut apud nos statuamus: licet enim iudicia hæc falsa sint, hoc tamen differunt, quod istud iniuriam inferat viro bono quem immeritò, & falso malum reputas; aliud vero indicium errorem habet, qui nihil aliis noceat, nec tibi, cum id agas ex charitate, quæ vt ait Apostolus non cogitat malum: quid vero damni est, si in his decipiare, quæ nihil scire referat, qualia sunt singularia & aliena facta? At illo judicij genere, quo de nobis agitur, necesse est mala nostra in majus augere, & pejora interpretari, & cum Iobo omnia opera nostra vereri: cauenda sunt enim pericula quæ imminent, & arcenda mala quibus laboramus, atque ad id certiora remedia adhibenda.

Hæc omnia ex D. Thoma affert D. Fagnanus, non tamen expressa habet, sed tantum insinuata responsione ad tertium argumentum, vbi more suo, summâ prudentiâ & pari subtilitate, distinguit rei dubiæ in meliorem, aut priorem partem, interpretationis finem duplicem; vel vt quid rei & veri sit, definiamus; & hoc judicij genus niti debet argumentis, quâ fieri potest certis: aut vt caueamus

mala, & occupemus validioribus remediis; & tum conuenit mala augere, & pejora interpretari, vt certiora remedia adhibeamus: nam quod grauiori malo par erit remedium, efficacius erit minori curando.

Hæc omnia ex D. Thoma relata, quæ nescio maiorem ne prudentiam, aut subtilitatem resipiant, mire D. Fagnanus, variis ex jure locis illustrat: quibus hæc sancitur regula, in dubiis vbi vertitur periculum animæ, iuxta Pœnitentiæ & conscientiæ forum, præsumendum in partem deteriorem. Ita Glossa cap. *juuenis*, quam Canonistæ vocant notabilem & insignem: ex qua illud docent, licet in cœteris facienda sit benignior interpretatio, ne quis sit in dubio astrictus, tamen in his quæ spectant ad Deum, tutius est nos præsumere ligatos quam solutos. Et hoc confirmat ex hoc alio discrimine, inter fori & conscientiæ iudicium; quod illius neutra pars periculo careat. Nam si Iudex insontem damnet, grauem illi infert injuriam, si absoluat reum, peccat in rempublicam, cui nihil magis noxium quam scelerum impunitas: Ergo cum judicii nulla pars sit tuta, id est, quæ peccati periculo careat, sequendæ sunt regulæ iuris, §. sequenti explicandæ, quibus in dubiis quid facto sit opus sancitur. At in foro conscientiæ, cum hinc pro lege & salute, inde pro libertate & commodo disceptatur, & à primo nullum peccati & salutis, ab altero grauissimum timeatur periculum, reus reputare se debet culpabilem: quandoquidem nullum adit discrimen, nec cuiquam infert injuriam: quare si iudicia fori eo essent loco, quo conscientiæ iudicia constituimus, vt vna pars esset tuta, altera esset obnoxia periculo, quis dubitat, quin judicibus semper adhærendum esset parti tutiori, prætermissâ alterâ, quamlibet probabili? Iis adde, partem tutiorem quæ omne peccati & salutis periculum remouet, benigniorem esse, & magis commodam; quis enim neget, longe vtilius esse tutâ quam periculosâ viâ incedere? Quare licet Canones præcipiant, vbi vertitur periculum animæ, in deteriorem partem præsumi, verius tamen, melior & tutior appellanda est. Tandem eodem loci concludit, ius possessionis quod obtenditur extra iudicia fori, adeo vanum & commentitium esse, vt à foro iudiciali interdum omnino exulet; quamuis enim delictum præsumi non debeat, nisi probetur, & vnusquisque repu-

tandus sit probus, quandiu nullius mali fuerit compertus, tamen hactenus non est auditum apud Iurisconsultos, obtendi possessionem, à reo accusato homicidij vel furti, vt petat absolui hoc nomine possessionis, nulla illius generis crimina admittendi: & si iudex suo decreto, hoc illi jus possessionis seruaret, non minus ridiculus esset, quam iniquus. Certe si huiusmodi possessionis ius inepte prætexitur in foro iudiciali, multo magis alienum est à foro conscientiæ, in quo tutior, non benignior pars est eligenda. Late prosequitur absurda, quæ ex illo iure possessionis existunt, qualia sunt hæc è multis pauca. Cum iudicium quodlibet constet actore, iudice, & reo, in hâc causâ de iure possessionis, Deum actorem constituunt aduersarij, & hominem reum; sed desideratur iudex: nec vllum ipsi designant. Deinde cum iudicium hoc Deum inter & hominem, dicatur summariissimum, quod aliud à se expectat iudicium, si eo priori Deus cadat causâ, quo pacto & sub quo iudice ius suum prosequetur, in pleno possessorio, vel petitorio iudicio?

Cætera quæ ad subtilitates fori pertinent prætermitto, vt rem concludam hoc Theologico argumento. Demus ius possessionis valere extra forum iusticiæ, & ad omne genus virtutum extendi, sed Deo & legi non humanæ libertati vindicandum est; cum eodem momento, quo rationis compos & doli capax est homo, ligetur lege diuinâ priore quocunque actu aut peccato: Ergo ius illud possessionis diuinæ legi asserendum est, non humanæ libertati: Si dicas, te dubium esse, an lege sis astrictus, an solutus, nec stante dubio te fraudandum possessione libertatis; contra stabit Deus, & opponet, si tu dubius sis, ego certus sum te lege astringi: Ergo vana est quam tibi arrogas possessio, & in dubiis tutior pars est eligenda. Si iterum instes, forte lege non teneor, & Deus scit me illa non astringi, ideo fruar libertate: sed contra vrget Deus, forte lex te astringit, & Deus scit te illâ ligatum; atque ita ad minus dubia, & forte nulla est, quam prætexis possessio; cum possessionem amittat, qui suspicatur se posse repelli: & si agas cum dubiâ conscientiâ, contra votum & legem, prætermissâ tutiore parte, reum peragis te grauis peccati.

PARAGRAPHVS TERTIVS.

Aliud argumentum à regulis juris Canonici, quid in dubio faciendum.

QVAMVIS probatum sit multis argumentis, capitaliter aduersari vtrumque ius, maxime Ecclesiasticum laxitati & securitati probabilitatum; nullum tamen euidentius & apertius est, quam quod sumitur à regulis iuris, & luculenter illustrat D. Fagnanus à numero 229. vsque ad num. 233. quod nos paucis, more nostro, perstringemus, præmissâ interpretatione tutæ opinionis: cui scilicet nullum malum subest, vel necessaria est ad grauius euitandum; vt si aquâ dubiâ cum deest elementaris, puer moribundus baptisetur. Sed interdum eo res sunt statu, vt par vtrinque periculum ingruat; vt cum dubium est, cui facienda sit restitutio, si duo contendant de re furto sublatâ, cuius sumptibus Ecclesia sit reparanda, quodnam è duobus matrimoniis sit validum, an primum aut secundum, quis è concurrentibus ad beneficium eligendus sit tanquam dignior. His omnibus Caramuel permitteret cuiusque arbitrio, facere ex probabilibus, quidquid liberet: at non ita iuris conditores & interpretes, qui re dubiâ ex opinionum pari probabilitate, cum non apparet quæ tutior sit, præscribunt plures regulas, quales sunt hæ, in dubio *Iudicandum vt actus valeat potius, quam pereat. Praferendum quod in regione, in qua res transacta est frequentatur. Spectandum primo loco antiquam & probatam consuetudinem: quia minimè mutanda sunt, qua certam sententiam semper habent. Pronuntiandum esse pro possessore, & pro reo potius quam pro actore, nisi in causa fauorabili, Matrimonijdotis &c. Iudicij vbi discordes sunt opiniones, sequendam communem, qua vim habet consuetudinis.* Si nota fuisset his Legislatoribus laxitas probabilitatis versatilis, frustra in soluendis huiusmodi dubiis se torsissent, ac regulas certas statuissent, cùm vnà esset in promptu, omnia cuiusque arbitrio permitti, ex probabili in vtramque partem opinione, cum tamen *Iudex* ex Ambrosio, *nihil ex arbitrio suo faciat, sed iuxta leges & iura pronunciet:*

& si res sit ambigua, censent *principem esse consulendum, aut abstinendum à consilio & iudicio: si autem sit in æquilibrio & sis iudex, neutram opinionem sequaris, vel est transigendum, vel si res sit diuisibilis per medium partiri æquitatem habet.* Cum hæ leges conderentur, nondum illuxerat orbi probabilitas arbitraria vtrinque secura, quæ omnium legum & conscientiæ nodos, quasi quidam gladius habilis & versatilis, & vtrinque acutus discindat. Illi boni, magis quam acuti & perspicaces viri, sincerius agendum rati, nihil sibi permittebant, in his etiam quæ relinquuntur arbitrio boni viri, quod frequentissimum est apud sacros Canones: arbitrium autem illud non censebant liberum seu plenum, sed regulis & iuri consonum. Tria susceperat probanda D. Fagnanus; primum non esse certum moraliter, qui duas opiniones æqualiter censet probabiles: secundum dum res ita dubia est, tutiorem partem esse eligendam: tertium, si tutior pars lateat, seruandas à iure præscriptas regulas. Hæc tria confirmat vnus textus in c. *inquisitioni* de sen. excom. vbi statuitur quid faciendum coniugi, alicuius impedimenti dirimentis conscio: Respondet Pontifex, si compertum sit illi impedimentum, nec posse petere debitum, nec reddere, si ex leui coniecturâ sit dubius, deponendam suspicionem, & vtrumque posse: si vero opinionibus hinc inde paris fere probabilitatis vrgeatur, tunc ait canon vere dubium esse, & partem tutiorem eligendam, idest, reddendum debitum, ne in matrimonium forte validum peccet, minime vero petendum esse, ne conscientiam lædat. His consentit textus Lucii III. in cap. *Dominus* de secundis nuptiis, vbi ita habet: *Si aliquis coniugum, adhuc sibi dubitandum existimet, ei, qui sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod à se tamen nouerit non esse exigendum* Si probabilistas consuleremus hâc de re, permitterent matrimonium dirimi, ratum seruari, petere aut recusare debitum, vt visum esset aut commodum; certe huiusmodi probabilitatum regulæ antiquis ignotæ erant aut reprobæ.

PARAGRAPHVS QVARTVS.

Perstringitur argumentum Caramuelis, pro laxitate opinionum probabilium, à dispensationibus Pontificiis, & soluitur generatim.

HACTENVS demonstratum est, vtrique iuri infestissimum esse arbitrarium probabilitatis vsum, nullâ legis & salutis habitâ ratione: & in hunc locum distulimus examen vndecimæ resolutionis de dispensationibus Pontificiis, quibus sententiam suam muniri; & testimonia canonum putant elidi, & infringi dispensationum exemplis; quasi à se ipsis dissentiant Pontifices, & alios doceant, & velint tutiorem partem sequi, ipsi quam libuerit sequerentur. Non potuit Caramuel Pontificibus grauiorem calumniam & iniuriam inferre, obiectâ illâ dissentione à suis regulis, vt probabilitates quascunque sectarentur, & ad illas exigerent, difficillimam hanc Pontificiæ administrationis partem, nempe legum ex parte relaxationem, aut ab illis immunitatem.

Multa congerit exempla dispensationum, quas non dubitat legitimas esse, nec tamen posse defendi, nisi vnâ regulâ cuiuscumque opinionis probabilis securæ, etiamsi contra stet pro lege probabilior, qualis est dispensatio à voto solemni, à dignioris ad beneficia & officia Ecclesiastica electione, antepositis minus dignis, quos passim integerrimus Cardinalis Conradus, Diarius adscriptor Pontificius, seu Datarius litteris Pontificiis admittit, nec repelli possunt, nisi dataria occludatur. His tertium addit exemplum residentiæ, seu præsentiæ & procurationis assiduæ pastorum, ex probabiliori opinione iure diuino constitutæ; cuius tamen singulis annis, per tres menses, gratiam facit Concilium Tridentinum, & interdum Pontifex in plures annos prorogat; nec peccant qui hanc immunitatem conferunt, aut qui illâ fruuntur: quia securos facit minus probabilis opinio, quæ assiduam præsentiam iure positiuo requirit, à quo citra culpam eximat Pontifex ad arbitrium.

Addit quartum exemplum à Matrimonio rato, quod

per se indissolubile probabilior fert opinio; nec tamen hos Theologos moratus Pontifex, ex minus probabili sententiâ, certo Matrimonium ratum dirimit. Accedit huic exemplo, quintum à gradibus consanguinitatis, lege antiquâ vt probabilior habet opinio, iure naturæ Matrimonium dirimentibus, à quibus tamen quotidie Pontifex eximit, & intra hos gradus cognatis Matrimonij ineundi copiam facit. Tria quæ supersunt exempla, à Sacramento Ordinis sumuntur: probabilius est vni Episcopo creando, à tribus imponi manus oportere, & si vnus desit, consecrationem, non solum illicitam, sed etiam nullam fore; nec meliorem putant plures, ordinationem, vel à Schismatico Episcopo collatam, vel more Græcorum solâ manuum impositione, nullo materiæ contractu peractam: quidquid tamen in vtramque partem disputent Theologi, & tutior ac probabilior videatur, quæ nullas & iterandas fert opinio, has tamen Ecclesia institutiones validas esse docet, aut si quid vitij insit, authoritate & dispensatione Pontificis emendari.

His octo exemplis & argumentis, putat Caramuel rem confectam, & securitatem assertam cuique opinioni probabili, contra legem pro libertate stanti. Hic iterum Caramuel & Anonymus occurrunt, nec minus inter se, quam nobis aduersi pugnant, duoque contraria obtendunt. Caramuel quidem, videtur velle legitimas esse quascumque à lege immunitates, hoc solo nomine, quod prodeant ex quacumque probabilitate, cui indiuiduam facit securitatem; vt inde probet, cuique priuato licere, quod sibi assumunt Pontifices, in omnium grauissimâ suæ administrationis parte, nempe dum suas & diuinas interpretantur leges, aut suo, Deique nomine relaxant; quodcumque probabile sectentur prætermisso probabiliori, nihil contra officium peccare. At contra Anonymus contendit, interdum periculosas esse huiusmodi dispensationes, & immunitates à lege, ac pessimam multis afferre securitatem, quolibet periculo magis formidolosam.

Quid nos ad ista? in medio positi inter liberius vnius iudicium, & alterius deforme obsequium, neutri assentimur, sed animo sincero, & reuerenti in sedem Apostolicam, qualis decet Theologum ex Dominicanâ Familiâ præ cæteris Ordinibus, beneficiis ingentibus, & pari fide

atque obsequio perpetuo, summis Pontificibus addictissimâ, duo vniuersim Caramueli Respondemus: dispensationes Pontificias summâ reuerentiâ prosequendas, non tamen omnes habendas loco decretorum ex Cathedrâ: deinde nullas hactenus fuisse concessas ex regulâ Caramuelis, quæ nec Authores, nec clientes possint in tuto ponere, sed grauissimum vtrisque periculum damnationis crearent, nisi ad sanctiorem, & tutiorem regulam exigerentur; qualis est, eligendi & ferendi minoris mali, causâ grauioris arcendi; quæ dubiis etiam opinionibus securitatem afferat, & indicat necessitatem. Atque his duobus responsis, exhaustam puto difficultatem à dispensationibus Pontificiis.

Quod ad primum attinet, quis neget plures prodire huius generis, à lege immunitates, quæ Pontificis nomen falsò præferant, & quæ grauissimam apud Hæreticos sedi Romanæ crearent infamiam & inuidiam, nisi indubitatis argumentis compertum esset datas nedum insciis, sed etiam inuitis summis Pontificibus? Recentissima est memoria infelicis Mascambruni, seu Francisci à Canonicis Prodatarij, ob egregias ingenij dotes Innocentio decimo, acerrimi ingenij & æquitatis obseruãtissimo charus, sed à gratiâ apud summum Pontificem per septennium maximâ, quamprimum etiam ad purpuram promouendus omnino excidit, & iustissimam indignationem passus, falsatis rescriptis & dispensationibus Pontificiis: nec inde ascitum suo Pontificatui dedecus putauit Innocentius deleri posse, nisi sanguine huius plagiarij. Quis dicat Mascambrunum primum fuisse, aut futurum postremum Pontificiarum litterarum temeratorem? Certe si plures Theologi Sedis Apostolicæ studiosissimi, Honorium à Monothelismo purgare malunt, rejectâ in Secretarium culpâ, qui Epistolam nomine Pontificis scriptam, vel ex imperitiâ, vel forte malâ fide perspersit aliquâ specie, aut labe erroris, quam plura Concilia damnare, aut eorum exemplaria falsata credere; nihil à vero, aut à reuerentiâ in Sedem Apostolicam quidquam alienum habet, si administrorum fraude, vel clientum dolo, dicamus huiusmodi litteras immunitatum falsatas, contra mentem Pontificum prodiisse, vt non sit necesse quæcumque affert exempla Caramuel, huiusmodi dispensationum, pro legitimis & certis haberi.

Sed quidquid ſit (neque enim vacat ſingula expendere) aliud addo, quo reſponſum ſit generatim toti Caramuelis reſolutioni. Nullum ex his octo exemplis ſeorſim, nec collectim omnia efficere quod probandum ſuſcepit; quidquid ſit ex probabili opinione pro libertate contra probabiliorem pro lege, ſecurum eſſe & immune à peccato. Neque enim hoc vnquam venit in mentem ſummis Pontificibus, tantum abeſt, vt in regulam ipſi aſſumpſerint, aut in vitæ legem ſuo nobis exemplo præſcribere ſtatuerint: quaſi deeſſent illis regulæ certiores, quas ex iure Canonico retulimus. Et ſi qui Pontificum, illis relictis nouæ huic & nuperæ adhæſiſſent (quod an factum ſit, an fieri poſſit in medio ponimus, nec aſſerimus, nec negamus) illud nobis compertiſſimum eſt, & in confeſſo apud omnes eſſe ponimus, diſſimili admodum ratione, diuerſiſque regulis adminiſtratam Eccleſiam, & ſubinde à legibus immunitates diſpenſatas. Quis neſciat Gregorium Magnũ habuiſſe ſucceſſorem ſibi diſſimillimũ, qui res à ſe glorioſiſſime geſtas reſciderit? Et vt ad Põtifices ſæculo noſtro propiores veniamus; quis Alexandrum VI. ſanctitate morum, & iuſtâ ac ſapienti Eccleſiæ adminiſtratione æquet Pio V? Certè qui pares facerent Pontifices, ne quidquam peccaſſe vllus videretur, non tam malos omnes purgaſſe, quam bonos damnaſſe videretur. Et quamuis darem (quod tamen ægerrime à me obtineret Caramuel) aliquot in ſui regiminis legem, aſſumpſiſſe vagam illam, & verſatilem probabilitatem in vtramque partem, id eſt, perinde in falſum ac in verum, in malum ac in bonum; nihil minus verum eſt, ab huiuſmodi regulis abhorruiſſe Pontifices Sede Apoſtolicâ dignos, quam plures Petri Succeſſores, ab eius ſanctitate defeciſſe, ſeruatâ illius fide. Si quod tamen diſcrimen fuerit, vitæ & adminiſtrationis Pontificum, illæſo ac ſeruato Cathedræ Petri iure, nullum apertius eſt, quam quod præ manibus habemus; de legum Pontificiarum aut diuinarum ſeruandarum aut relaxandarum cura. Optimi Principis & Pontificis, id præcipuum ac fere vnicum munus eſt, leges ferre ſanctiſſimas, latas tutari, & ſuos, ſubditorumque mores, ad illas componere, nec pati ab vllo violari impune, ne ſe ipſum, vel alios ab illis eximere: & ſi caſus aut neceſſitas ferat, aliquando ſolui, hoc malum compenſari oportere pari aut majori bono; nec legibus

quidquam detractum velle dispensatione (quod mali sine dubio semper speciem habet) quam majoris , aut grauioris mali vitandi causâ. Hoc enim lex à præcepto differt, quod causâ boni communis instituta , omnes vniuersim liget , sibique obnoxios habeat ; & si quando illius gratia facienda est , seu à legis præcepto , vel pœnâ quis sit subducendus (quod interdum fieri posse licere & expedire non negamus) rarissime tamen , id est, nunquam nisi maiori bono promouendo , aut malo arcendo contendimus tentandum : & si ista desint, qui legem maxime diuinam & humanam etiam ab Apostolis receptam soluit , aut ab illâ soluitur , quæcumque obtendatur authoritas, aut probabilitas pro libertate , infra probabilitatem pro lege, grauioribus vinculis & malis implicatur. Nam cum lex iusta bonum commune spectet, necesse est vt omnes ex illâ æquo jure viuant , & legem euertit , si plures esse velis, qui ab illâ eximantur , quam quos liget. Eo certe jam diu deuentum esset , si Caramuelis regula valeret , licitam esse à lege solutionem ex quacumque causâ & opinione probabili, licet contra stet opinio probabilior.

Putasne nihil habiturum quod timeat à iudicio, nedum Dei , sed etiam hominum , qui secutus Caramuelis regulam Ecclesiam administret , & neglecta inquisitione,atque electione certâ digniorum , quos vtcumque probabiliter dignos putat , maioribus Ecclesiæ officiis admoueat , cum dignissimorum contemptu & repulsâ ? Qui ex eâdem regulâ probabilitatis , nihil curet Prælatos vrgere ad præsentiam sollicitam & assiduam , ac procurationem Pastoralem per se in suis Ecclesiis obeundam ? Qui adeo dissimilem ab antiquâ Ecclesiâ , hodiernam instituat , vt sicut prioribus sæculis , nullus Ministrorum duo Sacerdotia obtinebat , ita nullus isto sit vno contentus , quamuis pingui, & multis non potiatur , ac pluribus securâ conscientiâ non inhiet ? Nemo est qui Pontificem adeo probæ administrationis Ecclesiæ ignarum vel negligentem , adeo dispensationũ prodigum, vt à lege immunes velit numero aut æquare , aut superare illi obnoxios , existimet tanto muneri parum , nec censeat sibi , & quibus ita indulget grauissimam damnationem asciscere. Hæc vniuersim ad argumentum Caramuelis præfatus , singula exempla expendam.

PARAGRAPHVS QVINTVS.

Expenduntur ſeptem Caramuelis Exempla.

DVo inſunt vitia ſingulis huiuſmodi exemplis, quorum primum ac præcipuum eſt, nullum probare quod contendit Caramuel, ex minus probabili opinione conferre ſolitos Pontifices immunitates à lege: multo minus efficiunt aliud, qui illi regulæ adhærerent, fore immunes à culpâ. Quis credat juris Pontificij conditores, certas alijs regulas præſcribere, ſibi aſſumere alienas & periculoſas? Probatum eſt à D. Fagnano Iuris Canonici Conſultiſſimo, cauiſſe ſapientiſſimos & noſtræ ſalutis ſollicitos Patres, ne vnquam conſilij inopes hæreremus rebus dubiis: vel enim pars tutior apparet; & tum eam præcipiunt eligi: vel ipſa etiam ambigua eſt, & vtrinque pericula ingruunt. Nec tum etiam nos deſerunt, ſed plures & certas regulas ſtatuunt toto corpore juris ſparſas, quorum aliquot retulimus huius articuli §. 3. Sed de opinione minus probabili pro libertate, contra probabiliorem pro lege à recentioribus Theologis inuectâ, ne verbum quidem excidit vlli Pontificum; qui huiuſmodi Canones ſanciuerunt: nec ipſe Caramuel locum proferre potuit, qui etiam in ſpeciem illi faueret. Quis igitur dicat, ſapientiſſimos Pontifices, relictis propriis regulis certiſſimis, alienas & Leſbias ſectatos fuiſſe? aut ſi id fecerint, quâ ratione probat nihil peccaſſe, quod relictis ſuorum deceſſorum documentis & veſtigiis, noua & inaudita apud illos aucupati ſint? Det vnum, qui iuxta Caramuelis mentem Conſultoribus reſponderit, arbitrio cuiuſque permitti de dubiis & probabilibus, quam libuerit opinionem etiam minus tutam, & probabilem ſequi? à ſæculo non eſt auditum.

Sed factis, inquies, hoc comprobarunt, qualia ſunt ex multis octo quæ refert. Mirum eſt ſummos Pontifices, juxta recentiorum ſententiam, vt illi contendunt tot & tanta ſtatuiſſe, & nunquam vel vno verbo, hanc ſuam mentem ſignificaſſe. Iterum dico nullum illorum exemplorum probare, quod aſſumit Caramuel; ſummos Pontifices cenſuiſſe, quamlibet opinionem proba-

bilem tutam esse, & si ita egerunt, non peccasse. Quis vnquam tale decretum audiuit? aut si prodiret à summis Pontificibus, excusaret à graui peccato & scandalo? si suam mentem his verbis explicarent: *Licet probabilius opiner votum solemne, & Matrimonium ratum iure diuino indissolubilia, & si quos astrinxerint, nullâ authoritate, diuinâ inferiori posse ab huiusmodi vinculis exolui: me tamen minus probabilem & communem, vnius aut alterius Doctoris opinionem secutum relictâ tutiori, hæc vincula relaxare, idque non alicuius grauis vtilitatis, aut mali cauendi causâ; sed quia liberum cuique puto & tutum, non mihi patior negari hoc commune ius, quam placuerit opinionem sectandi.* Facile est alia sex exempla, ad similem superiori decretorum formam reuocare. *Communior sententia, & probabilior opinio, fert iure diuino digniores ad Sacerdotia esse eligendos, nec posse citrà grauissimas causas, suas oues deserere Pastores: cognationum gradus lege Mosaycâ constitutos, confirmari iure naturali: Illicitam esse consecrationem Episcopi, nisi à tribus factam: nec meliorem esse ordinationem ab Episcopo hæretico, vel apud Latinos, more Ecclesiæ Græcæ, præter institutionem Ecclesiæ Romanæ nullo contactu materiæ peractam. Nos tamen quamlibet opinionem probabilem contra probabiliorem, in qualibet res seu necessitate mediÿ, seu præcepti securam reputantes, ex antiquissima & vniuersalissima doctrina de probabilitate, nullius vtilitatis Ecclesiæ respectu, sed vt probabilitati sua iura seruemus; declaramus nullius peccati reum fore electorem qui probabilem sententiam secutus, vtcumque dignum probabiliter grauissimo totius Ecclesiæ muneri præfecerit: nullius peccati suspectum fore, Curatum & Pastorem qui toto decennio abfuerint à suis Ecclesiis tenuissima alicuius opinionis probabilitate munito id sibi licere, nec vllo iure diuino prohibitum abesse à grege, minus dignum eligere.* Dices nos ludere, magis quam vt decet Theologum serio disputare; sed re vera nihil suis exemplis efficiet, nisi hac formâ proponantur, nullius mali aut periculi cauendi causâ, solâ vi probabilitatis tutum esse & licitum, dirimere vota solemnia, Matrimonia rata summouere, impedimenta Matrimonij &c. Hoc boni habent vitia & errores, vt illorum suos authores pudeat, si summoto omni fuco, ge-

to, genuina imago subiiciatur. Inutile foret, hæc omnia exempla late prosequi, & ad singula congerere quæ possem, curiosa & selecta: ne tamen jejunum dimittam Lectorem, velim obseruari ad duas classes hæc octo exempla reuocari; vel enim continent res tantum ex præcepto necessarias ad salutem, cuius generis sunt tria hæc, solutio à voto solemni, ab electione dignioris, & à Pastorum residentiâ, reliqua quæ supersunt quinque exempla pertinent ad rem Sacramentariam, duo ad matrimonium, reliqua ad Ordines sacros, quæ efficaciâ medij conferunt ad salutem. Mirum est, Caramuelem nunquam huius distinctionis meminisse, nisi vt illius ignorantiam improperaret D. Fagnano, quasi rerum Theologicarum rudi. Sed posset illi verius obijci, quod huiusmodi distinctionis aut ignarus, aut incuriosus, passim, hoc maxime loco grauiter impingat. Neque enim potest dubitare opiniones probabiles multo minus tutas esse, si rebus efficacia medij quam si ex præcepto necessariis aduersentur, quod illarum vicem & vim, si absint, nulla probabilitas suppleat, aut defectum ignorantia excuset; ac proinde inexcusabiles omnino essent Pontifices, qui nulla huius distinctionis ratione habita (quam tamen summe necessariam omnes volunt) Sacramenta ex probabiliori sententia nulla, decernerent ex minus probabili, & tuta esse & legitima.

Sic enim disputo, vel huiusmodi decreta Pontificia, quæ relaxant vota, matrimonia, impedimenta, soli Omnipotentiæ diuinæ seruata, ex tutiori opinione, immutant diuinam institutionem, quæ probabilius censetur facere matrimonium ratum indissolubile, vel nullum quod initur intra cognationum gradus lege Mosaycâ præscriptos, quæ necessariam impositionem manus à tribus Episcopis, vni creando requirit; vel huiusmodi institutionem diuinam illæsam relinquunt, quid ad hoc nostrum dilemma responsurus sit Caramuel, prorsus ignoro. Si dicat, decretis Pontificiis immutatam diuinam institutionem, omnia fidei & Theologiæ fundamenta conuellit, & potestatem vni Christo eximiam, Sacramenta condendi, aut immutandi, hominum subiicit arbitrio, ex priuilegio probabilitatum: si alteram partem eligat, & velit institutionem Sacramentorum nulli Ecclesiæ potestati subiici; viderit quo fundamento, non solum asserat, sed obiiciat nobis, sacramenta

matrimonii & ordinationis, ex probabiliori opinione reipsa nulla, certissime valida & legitima esse, hoc ipso, quod ita pronunciarint ; & fieri statuant, ex minus probabili opinione Pontifices ; qui institutionem diuinam verius aliud statuentem, immutare nec possunt, nec vnquam voluere, nec sibi licere putarunt citra sacrilegium ; Ergò peccarent Pontifices, qui ita esse certò pronunciarent ex minus probabili opinione, & si ita se gesserint vt contendit Caramuel, suis decretis nullam probabilitati securitatem conciliarunt. Quis enim capiat aut ferat illud Caramuelis Argumentum, institutio diuina omni potestate humanâ superior & immutabilis, probabilius aliud sanciuit, quam quod Pontifex suis Canonibus statuit ex minus probabili opinione ; Ergo rectũ erit & certum, quod canones constituunt probabilius, diuersum ab eo quod habet institutio diuina. Nisi ita arguat Caramuel, his suis exemplis à Sacramento Matrimonij & Ordinis, nihil omnino probat, &tamen illum puderet, si confecisset quod inde deducimus. Ad quid igitur affert huiusmodi exempla, quæ hæreticis & impiis ridendam præberent Ecclesiæ potestatem?

Sed contra dicunt melioris notæ Theologi, his quinque exemplis, nihil tentatum à Summis Pontificibus, alienum ab institutione diuina, aut illi minus consentaneum. Nam apertis Scripturæ testimoniis, Traditione, aliisque argumentis, probat Bellarminus, Matrimonium ratum, hoc differre à Matrimonio consummato ; quod istud nullâ potestate creatâ dissolui queat, illud vero sæpius solutum sit, maioris perfectionis causâ, & ingressus in religionem, vt idem Bellarminus libro 2. de Monachis capite 38. probat exemplis Theclæ, Gorgoniæ, Cæciliæ, Alexis, pluriumque Virorum & Virginum quæ post celebratas nuptias, confugerunt ad Monasteria, & vni Christo adhæserunt. His igitur exemplis, non modo probabilius, sed certum, dicit idem Author à summis Pōtificibus Matrimonium ratum solui posse, vitæ perfectioris studio, & authoritate Pontificiâ, si suppetant causæ paris momenti cum ingressu Religionis. Adde lege naturali Matrimonium non fuisse prius insolubile, quam dictum fuerit, ***Erunt duo in carne vnâ***, idque vinculum ex lege Euangelica confirmatum est, significatione, Matrimonio consummato singulari, assumptæ carnis à Verbo nunquam dimittendæ ; quæ desit

Matrimonio rato. Neque enim suâ institutione, huius perpetuæ Verbi cum carne vnionis signum est, sed ex charitate cum animabus cognationis; quæ heu nimium! frequenter peccato dissoluitur. Ex his ergo, ac pluribus aliis quæ Bellarminus collegit argumentis, certum putat, à summis Pontificibus Matrimonium ratum dissolui posse.

Eodem vitio laborare aiunt quidam, aliud exemplum à gradibus cognationis: falsum enim asserunt impedimenta huiusmodi cognationis amouisse Pontifices ex minus probabili opinione contra probabiliorem, quod iure diuino & naturali Matrimonia dirimerent. Nam vt egregiè obseruat Bellarminus libro 1. de Matrimonio capite 27. duo aut tria sunt rerum genera, quæ iure naturali prohibentur. Primo loco reponuntur quæ ita sunt per se se mala, vt nullâ ratione excusari aut honestari possint; quale est mendacium, adulterium: secundi generis mala sunt per se, exceptâ causâ necessitatis, vt rapere aliena, furti peccatum est; sed nihil mali habet, cum extrema necessitas vrget, quâ proprium cuiusque bonum, commune fit omnium. Huius generis & ordinis putat esse Matrimonium à fratre cum sorore initum, consensu omnium gentium damnatum; quod tamen mundi exordio, ad generis humani propagationem necessarium, ab Adami filiis celebratum fuit, sed multiplicatis posteris, vbi hæc causa desiit, nunquam legimus initum aut tentatum: quare non est credibile, quod etiam dubius refert Caramuel, illud genus Matrimonij probatum fuisse à Martino V. sed forte ob duritiam cordis illorum, qui se his nuptiis incestis temerauerant, toleratum. At de aliis minus arctæ, quam fratrum & sororum cognationis gradibus, censet Bellarminus, ad tertium genus pertinere, eorum quæ licet, nudê spectata mala sint, vt homicidium & iuramentum, adjungi tamen possunt circumstantiæ & causæ legitimæ, quibus honestentur. Et ad hanc classem reuocantur Matrimonia cognatorum, intra gradus inferiores primo, fratrum & sororum: nec illegitima esse aut iure natutali prohibita, argumento esse aiunt, quod ex Scripturâ post humani generis propagationem, nulla habeantur intra primum gradum fratris cum sorore conjugia, frequentia vero legantur intra gradus inferiores; quale est Iacobi qui duas sorores vxores duxit, Moysis qui cum amitâ conjunctus fuit; nec vnquam

id tentassent viri sancti, vel Scripturâ tanquam nefas notasset, si iure naturali fuisset illicitum: Ergo cum Pontifices huiusmodi cognationum vincula dissoluunt, non solum probabilius, sed etiam certò sibi persuadent, se nihil contra jus naturale statuere.

Quæ affert exempla de Ordinationibus Ministrorum Ecclesiæ, eamdem admittunt solutionem: Præcipuè illud de Ordinibus ab Episcopo Hæretico collatis. Neque enim minus certum est, valide ab Hæretico Episcopo Ordines conferri, quàm Baptismum à Laico, aut quocumque extra Ecclesiam constituto. Et si qui de huiusmodi ordinationibus dubitarunt,& jusserunt iterari,id factum est, vel ex errore, vnde prodiit Anabaptismus Cypriani; vel quod apud illos Hæreticos, sicut hodie apud Lutheranos nulli essent legitimi Episcopi, qui possent conferre duo Sacramenta Chrismatis & Ordinis, Apostolis, vt ex Scripturâ constat, & subinde Episcopis Apostolorum successoribus eximia. Quod inquirit Caramuel objectione quartâ, possit ne valide creari, & consecrari Sacerdos, aut Episcopus, hoc vno verbo, à summo Pontifice prolato, *Esto Sacerdos*, *esto Episcopus*; cuius ait esse sententiæ Innocentium III. cap. *Presbyteri* &c. non capio ad quid ista spectent, & quid inde ad rem suam inferat; nisi forte velit, Innocentium sustulisse formam Sacramenti: institutione diuinâ ratam, &nouam inuexisse;quod nefas est dicere,& à mente doctissimi & sanctissimi Pontificis prorsus alienum. Sed eius sensum inuertit Caramuel: quod enim adjunctâ conditione protulit, fore validam huiusmodi formam consecrationis, nisi aliam Christus instituisset, vult ab illo exertè & absolute prolatum. Quare poterat ab illâ objectione supersedere,omnino ad rem inutili, nisi Innocentij mentem malâ fide dissimularet.

Intricatior est quinta objectio à forma Ordinationis Episcopi, an vt valida sit consecratio, necesse sit illi tres Episcopos manus imponere. Ita sentire ex probabiliori opinione ait Bellarminum lib. 4. de Notis Ecclesiæ cap. 7. Sed eo loci satis apertè negantem sententiam probabiliorem esse insinuat. Ibi enim Lutheranis nullam esse Ecclesiam probat, quod Episcopis careant; quibus sublatis minus Ecclesia stare possit, quam corpus humanum detracto capite. Cur verò Episcopis destituantur, ait causam

esse, quod nec Lutherus, nec illorum vllus minister, consecratus sit à tribus Episcopis, vel ex dispensatione, ab vno astantibus Abbatibus. Et hoc insinuat Cyprianus de simplicitate Prælatorum, vbi eos damnat, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi nomen sibi assumunt: nec Bellarminus igitur, nec Cyprianus, tres Episcopos ex Institutione diuina, ad vnius validam consecrationem requirunt, sed ex consuetudine ab Apostolis receptâ; Concilio Carthaginensi confirmatâ. Addo, non potuisse ab vllo dispensari hâc in re, si probabilius constaret iure diuino Episcopi consecrationem eâ formâ esse faciendam; quia in re Sacramentariâ quæ sunt necessaria ad medij efficaciam, nulla possunt excusari ignorantiâ, aut probabilitate suppleri.

Quæ supersunt discutienda dispensationum exempla, pertinent ad res ex præcepto necessarias; & si quid illis insit vitij, minus est periculum, & in promptu remedium, quam cum abrogantur vel efficaciâ medij ad salutem necessariæ, quæ nullâ authoritate resarciri possunt, si aliud ferat institutio diuina. Quare hæc exempla dispensationum, minus grauant Summos Pontifices, minusque Caramuelis causam iuuant, quam quæ refutauimus. Peritiores belli duces solent primo & vltimo agmine exercitus, in quam partem primus & acrior est hostium impetus, fortissimum militem & veteranos collocare, Tyrones media acie reponunt: at contra visum est Caramueli. Exemplis dispensationum debilissimis resolutionem claudit, Septimo quidem à residentiâ seu jugi præsentiâ Pastorum in suis Ecclesiis debita, & Octauo à dignioris delectu, idque jure diuino ex probabiliori opinione: quibus Pontificiis dispensationibus ait esse detractum, ex minus probabili, tutâ tamen aduersâ sententiâ. Nam si dignus non posset promoueri saluâ conscientiâ, cum dignioris repulsâ, intolerabile Datario onus imponeretur, cui etiam Angeli succumberent, quasi non posset alio nomine digniorum repulsâ excusari, quam ex minus probabili sententiâ, tutum esse vtcumque digni delectum. Verum nisi aliud suppeteret remedium efficacius, mitigandæ & deliniendæ religioni, quam quod depromit Caramuel ex Apothecâ probabilitatum, non dubito quin integerrimus Cardinalis Conradus anxiâ religione breui conficeretur, neque enim igno-

rare poteſt, quod tota Italia nouit, ſe ex regulâ delectus dignioris ad purpuram promotum. Ferrariæ deliteſcebat, vel potius inde per totam Italiam percrebuerat fama viri doctiſſimi & integerrimi, qui vitæ genus, & inſtitutum, Diui Yuonis Patronorum Aduocati ſecutus, ita ad viuum mores & ſanctitatem expreſſerat, vt Yuonem ſin primum, certe ſolum illius inſtituti ſanctum eſſe, paſſus non ſit. Atque hâc non minus boni quam magni nominis, celebritate permotus, ni fallor, Vrbanus VIII. Conradum ſolâ meritorum commendatione ſibi notum & charum, Romam aduocauit & ad purpuram prouexit.

Ex hâc breui obſeruatione, duo ad rem noſtram colligo, primùm Conradi electione, teſtatum feciſſe Pontificem ſe in adoptandis Eccleſiæ adminiſtris, certiorem regulam de digniore deligendo ſecutum; nec ad ſecuritatem conſcientiæ vtcumque digni delectum minimè ſibi ſatisfeciſſe: quandoquidem digniorem, Ferrariæ agentem cauſas pauperum, & in ſuo muſæo deliteſcentem adeo anxiè longius quæſiuit, Romamque pertraxit, vt hâc non minus iuſtâ, quam inopinatâ prouectione, ad eminentiſſimam dignitatem, non tam Conradum ornaret, quam ipſammet virtutem commendaret, & reliquis Eccleſiæ Paſtoribus demonſtraret peccaturos grauiter in ſuum officium, & bonum publicum, niſi inquirerent digniores. Et reuera ita eſt; neque enim puto Principes, quibus digniorum copia eſt, aut non admodum difficilis inquiſitio, nec curant promouere, contenti ex Caramuelis regulâ dignorum electione, grauiſſimè in bonum publicum, & in Deum peccare; & quamuis alia deſint vitia, hac ſolâ negligentiâ ſibi damnationem aſciſcere. Nam præter quod viri meritiſſimi fraudantur præmio ſuarum virtutum; quis referat, aut capiat mala, quæ ex huiuſmodi præpoſterâ digni electione, cum dignioris contemptu in Remp. & in Eccleſiam deriuantur? Quibus ſuperandis, cùm impares ſint vtcumque digni, digniorum ſine dubio ſapientiâ & conſtantiâ, aut tollerentur omnino, aut leuiora fierent. Sed vt ad Conradum redeamus, nemo dubitat, quin ex dignioris regulâ electus, ſi penes ipſum eſſet facultas; omnium Eccleſiæ Miniſtrorum ex eadem lege electiones fieri ſtatueret. Cur ergo dignos tantùm admittit poſtpoſitis dignioribus? Quaſi hoc ipſe pro officio prohibere debeat, aut ſi maximè

vellet, id consequi possit. Videtur Caramuel fingere, vt sui argumenti vim augeat, & nos, vt solent dormientes, inter somniandum phantastico pondere opprimat, vel è toto orbe Christiano Romam confluere, quotquot ambiunt beneficia, eosque Conradum nominatim nosse, audire ad concursum disputantes, & doctioribus magisque piis Sacerdotia conferre, nullo iuris Regum Patronorum beneficia resignantium respectu; quos ipse velit, vel quos digniores censeat, habere promouendi facultatem. *Si ita* res haberet, vt videtur comminisci Caramuel, felicissimè cum Ecclesiâ ageretur, & digniores sine dubio minus dignis anteponeret, ne grauissimorum criminum se apud Deum reum perageret. Sed videtur ignorare Caramuel, quid ad illum spectet, quid illi juris sit in electiones ad beneficia, vnde ipse nomen habeat, quod scilicet diem & annum Pontificatus apponat litteris & rescriptis: & ideo qui noua officia & nomina ad purioris Latinitatis leges reuocant, datarium volunt esse diarium ascriptorem, qui in re beneficiariâ apponat diem, non Pontificij Chirographi, sed missi rescripti. Videat igitur Caramuel, an inde possit in Cardinalem Conradum deriuare omnem culpam & inuidiam, digniorum repulsæ à muneribus Ecclesiasticis, vel illi securitatem afferre, quasi ex opinione minus probabili, saluâ conscientiâ digni eligantur, prætermissis dignioribus.

Quod vrget argumentum, de assiduâ procuratione Pastoralis muneris, jure diuino constitutâ, ex probabiliori opinione; cuius tamen ex minus probabili, gratiâ fiat per plures menses & annos: Respondeo in hâc re, sicut in cæteris, quæ ad mores spectant, duo distingui oportere: Primum quid Ecclesiæ regimen habeat, deinde quid certiores regulæ præscribant, quod more sit receptum. Si primum attendamus de residentiâ, seu jugi præsentiâ Pastorum, & vigilantiâ in gregem, perinde statuunt & pronuntiant Concilia & Pontifices, ac si jure diuino esset sancita: si in vitam aliquot Pastorum inquireremus, immanè à decretis Ecclesiasticis distare proh dolor! deprehenderemus: perinde enim abesse à suis Ecclesiis tutum, ex minus probabili opinione putant, ac si per se obita Pastoralis sollicitudo, & præsentia, ne quidem humano iure præscriberetur, & esset tantum res consilij, non præcepti. Neque

enim ita feliciter nobiscum agitur, vt nihil à legibus & statutis majorum, nostri mores dissentiant. Cæterùm quamuis demus, jugem Prælatorum præsentiam juris esse diuini, ex certâ sententiâ; non tamen ita vrgere volumus, quin ex iustis causis, vt grauis mali vitandi causâ, & totius Ecclesiæ promouendi boni, liceat Pastoribus abesse à suis Ecclesiis, & per alios obire hanc Prouinciam. Sed hic etiam cauenda est Probabilistarum licentia, qui nihilo magis religiosiores, aut minus laxi esse solent in jure diuino, quam humano interpretando ac dissoluendo. Mihi hâc in re placet Bellarmini sententia & exemplum, qui ad purpuram & ad Archiepiscopatum Capuanum promotus, cum ad grauissima quæque negotia Ecclesiæ, eius consilio & operâ vti vellet Clemens VIII. non est passus se Romam trahi, nisi abdicato Archiepiscopatu; neque putauit totâ authoritate Pontificiâ, ingentibus in Ecclesiam & religionem meritis, longiorem à Capuano Archiepiscopatu absentiam posse excusari. Quare aut Romam sibi deserendam, aut Archiepiscopatum deponendum esse statuit: nec adduci potuit vnquam, vt Romæ dimidiâ anni parte moratus, annuos reditus & titulum Archiepiscopi seruaret. Iurarem illi Caramuelis ignotas fuisse aut improbatas, probabilitatis regulas.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Responsio ad argumentum & exemplum dispensationis à voto solemni.

VNVM superest à voto solemni immunitatis exemplum, quod primo loco reposuerat Caramuel, nos in vltimum distulimus; vt paulo accuratius discutiatur, in gratiam Angelici Doctoris, cuius hâc in re sententiam, vix conciliari posse putant nonnulli cum sanctionibus Pontificiis: & mirantur quod vere ac solidè Iunior commentariis in quartum Magistri Sententiarum scripserat, retractasse maturiori ætate, & in pejus mutatum; quasi falsum fecerit, quod in prouerbium abiit de *posterioribus curis melioribus qua priores emendent.* Nam 4. Sententiarum distinctione 38. communem sententiam hodie receptam propu-

gnat consentaneam Pontificum decretis, votum scilicet quodcumque perinde solemne ac simplex, dissolui posse & interdum oportere authoritate Ecclesiasticâ, & ab illo eximi Monachum sensu diuiso; quamuis composito id repugnet. At in summa 2. 2. quæst. 88. art. 11. nullo modo fieri posse quacumque authoritate asserit, inductus vt expresse habet authoritate decretalis Innocentij II. *Cùm ad Monasterium*, vbi ita sanxit Pontifex, *abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo annexa est regula Monachali, vt contra eam nec summi Pontifices poßit licentiam indulgere.* Id sensu composito interpretatur sanctus Doctor, eiusque sententiæ adhærent ferè omnes: sed in summâ contra mentem Cajetani qui eodem sensu locutum esse vbique asserit, reliqui Thomistæ communi consensu, prorsus indissolubile votum solemne à Sancto Doctore assertum defendunt. Ægerrimè ferrem fraudi esse Sancto Doctori, quod maturiori ætate docuit; quasi tum minus quam junior saperet, & quam in Sedis Apostolicæ reuerentiam est meditatus, emendatio, censeatur in eiusdem Sedis iniuriam verti. Sed vtramque notam & accusationem facile depellam & delebo.

Cum de qualibet re triplex institui soleat quæstio 1. an repugnet, aut fieri possit, deinde an conueniat existere, denique an reipsa sit; de voto solemni quâ ratione distinguit Sanctus Doctor à voto simplici à quocumque emisso, aut sacris Ordinibus annexo, quasi indissolubile & vi innatâ Matrimonium dirimente; has tres quæstiones vnâ argumentatione sancti Doctoris texam: monstrabo 1. nihil repugnare quin per se indissolubile sit, tum id conuenientissimum esse, & Euangelicæ perfectioni consentaneum: vltimo tandem efficiam probabilius videri in Ecclesiæ decus ita fuisse institutum.

Prima & altera nostri asserti pars, vix negari potest, nisi per summam proteruiam, nec citra errorem: quamuis enim sit plenum Dei ius, in omne ens creatum ex vnâ omnipotentiâ, & adoptione gratiæ ac baptismo, si fieri potest in infinitum creuerit in nos nouis titulis confirmatũ sit; certum tamen est apud Catholicos, aduersus Lutheranorum dogma, superesse votis locum, quibus quasi nouis vinculis nostra, nosque ipsos Deo deuoueamus: ac proinde, quid vetat quin vario genere votorum Deo alli-

gemur, & in sortem diuinam transeamus, dispari quasi vnionum & cognationum gradu? Atque vt ab humanis exemplum sumamus; quandoquidem voti vis in hoc posita est, vt Deo nos consecret, & in illius transferat potestatem; distinguendi sunt varii huius mancipationis gradus iis non dissimiles, quos iuris consulti de rerum venditione constituunt: Sicut agri fructus solent interdum vendi, seruato iure dominii & proprietatis in agrum, interdum ager pleno iure in emptorum transit, & præter plura, quibus distant hæc duo genera conuentionum, hoc maximè differunt, quod ager oppigneratis vni fructibus, vendi possit alteri valide, quamuis inique, si cedat in noxam emptori, fructus; peracta vero superiori venditione, nulla imposterum validè tentari potest? Quid repugnat, aut quid mali habet, si iisdem gradibus votum solemne à simplici distet, si istud oppigneret Deo fructus castitatis, illud agrum & corpus, vnde existunt, in illius mancipet potestatem & obsequium? Eoque discrimine constituto, illicita non inualida sunt, quæ à reo voti simplicis ineuntur matrimonia, nulla vero quæ votum solemne sequuntur, nihilo minus quam venditio post rem omnino alienatam. Si ita distinguas votum solemne à simplici, reliqua quasi data porta ruunt. Dotem hanc singularem habet doctrina D. Thomæ, quæ illi merito Angelicæ nomen comparauit, quod Angelorum more, omnia vno complectatur, omnia in vnum resoluat, & ex vno trahat. Discrimine posito inter hæc duo genera votorum, reliqua veniunt consecutione necessariâ. Quod ad primam quæstionem attinet, an possibile sit huiusmodi discrimen votorum, nullum arbitror, adeo rerum Theologicarum rudem, qui hoc in dubium reuocet; nec puto longe abesse ab hæresi Caluinistarum, qui omnia vota vno baptismo irrita fieri docent, vi & plenitudine, vt dicunt, dominij quod regenerationis sacramento in nos Deo comparatur.

Hinc ad secundam quæstionem progredior an conueniat. Negabit fortè aliquis, quasi hoc consecrationis, & mancipationis genus obsit, communi omnium Christianorum baptismo factæ & Sacerdotali ordinationi: quasi maior sit quam addit votum solemne. Quod ad primam comparationem spectat ex baptismo, monui hæresim Caluinistarum resipere, qui non dissimili argumentatione, in

noxam baptismi trahunt vitam monasticam; nec magis officiunt consecrationi sacerdotali. Quis enim non videat diuersissimam esse ab eâ quæ ex voto existit: & cùm toto genere differant, vnius gloriâ nihil alteram inumbrari? Quid enim euidentius harum consecrationum discrimine? Nam omnium consensu, Monachatus matrimonio in totum repugnat, ad minus sensu vt dicitur composito: nequit enim stare, monachum coniugem, aut rerum proprietatem habere, & sui esse arbitrii; quæ conueniant cum quâcumque ex Baptismo, aut Ordinibus consecratione: Ergo in nullum aliorum graduum dedecus, sed in maximum Ecclesiæ ornamentum cedit, hæc ex voto solemni consecuta mancipatio ad diuinum cultum, dirimens matrimonium, & iure diuino indissolubilis.

Dices forte. Iura Ecclesiæ & Pontificum minuere, à quorum tamen consensu, & acceptione pendet: vnde videtur esse res iuris humani & positiui. Sed nego vtrumque assumptum: Id quidem concedo, contra Ecclesiæ consensum, fieri non posse valide huiusmodi mancipationem: sed vbi probata & accepta fuerit, non posse reuocari. Potest Princeps lege prohibere ne vlla venditio fiat prædiorum, nisi solâ fructuum oppigneratione, & statúere vt irrita sit quæcumque agrorum tentabitur: sed vbi permiserit fieri, maximè alienigenis, qui res aliò transferant, nequit factam reuocare. Ita planè censet Diuus Thomas, vota simplicia edendi, liberam cuilibet suppetere facultatem; solemnia vero nulla rata esse, nisi quæ permiserit edi, à vitam Cœnobiticam professis: & vbi in Dei sortem, solemni hâc mancipatione transcripti sunt, nemo rapit illos de manu Dei. Rem ita transigi posse, & ad perfectionem Christianam, atque Ecclesiæ ornamentum conuenire, superfluum puto pluribus probare, cum rei ipsius nuda explicatio id euincat.

Quod ad tertiam quæstionem spectat, an ita res se habeat, fateor hactenùs eâdem euidentiâ, aut necessàriâ consecutione, ex superioribus compertum non esse; neque id S. Doctorem tentasse. Nam longe alia illi mens, & methodus est familiaris, quam cui adhærent Theologorum nonnulli; qui rem putant fide credendam, si semel probauerint nil repugnare, conuenientissimam esse & ad Dei gloriam plurimum conferre. At D. Thomas de quâcum-

que re probauerit fieri posse, & conuenire, vix audet ex probabili etiam opinione asserere, reipsâ dari & existere. Nouit nempe profundissimæ sapientiæ vir, quâ maior vix vlli mortalium contigit, summam Dei in rebus condendis libertatem, quæ nullâ necessitate addici, aut conuenientia trahi potest, ac proinde aliunde, quam à nostris coniecturis quærenda esse, quæ ad hanc tertiam quæstionem pertinent. Vnde verò proba voto solemni, quale explicuit, distincto à simplici, reipsa nos ligari quasi vinculo indissolubili? Diuinæ voluntatis interpretes audiendos, in re occultissimâ & ignotâ sibi proposuit. Retulimus decretalem Innocentii, quâ se inductum, satis aperte scribit S. Doctor in hanc sententiam, & huius Pontificis decretum defendendi causâ, explicatam voti solemnis notionem tradidisse & illustrasse.

At longe aliud, inquit, Caramuel, senserunt Pontifices, qui D. Thomam præcessere, & extabant exempla eorum, qui à voto solemni exemerant, quale est Alexandri III. quem ferunt licentiam concessisse, vxorem ducendi, Nicolao Iustiniano Monacho professo: & Cælestini tertii, qui adnuit, vt Constantia Monialis Regis Sicilia filia, nuberet Henrico VI. Idem indulsisse narrant Clementem II. Casimiro Monacho Cluniacensi & Diacono, vt Poloniæ Regnum adiret. Sed præter quod Baronius ad annum 1186. refellit duo priora exempla, & fabulis accenset: & ad annum 1041. corrigit 3. exemplum, & exemptionem à Monachatu Casimiro concessam, refert ad Benedictum IX. Respondeo Decretalem Innocentii fuisse D. Thomæ notiorem, maiorisque authoritatis, quam illa exempla incerta, & forte falsa. Deinde, nonne poterat sibi persuadere, ita tum de voto solemni (quod coniugii species est animæ cum Deo sponso) iudicatum, sicut frequentissime solet de matrimonio consummato, quod non soluitur quidem (neque enim id fieri potest) sed initio irritum fuisse definitur, cum aliquid vitii, quo nullum fiat, habuisse compertum fuerit. Adde apud D. Thomam plus dicta, & scripta Pontificum valuisse, quàm vnius factum. Neque immerito, quis enim neget periculosius errare, & grauius nocere, qui scriptis perpetuo duraturis falsa docent, quam qui facto peccant? A quo genere mali, sciebat Petrum, etiam post delapsum in se, & receptum cum maximâ Charismatum

copiâ Spiritum sanctum, non fuisse immunem. Hæc omnia nouerat D. Thomas, & plura occurrebant, quæ votum esse indissolubile, quàm quæ solui posse persuaderent.

Sed adeo frequentia feruntur esse hodierna exempla, exemptionum à voto, vt vix negari posse, putent multi, quin secus agant & sentiant Pontifices, quam quod docuit S. Thomas. Possem respondere, pauciora extare huiusmodi exempla, quam dissolutionis Matrimonii consummati, quæ tamen certum est, non dirimere Pontifices, sed definire, ob vitium aliquod occultum, nulla fuisse pleraque huiusmodi matrimonia; neque enim minus frequentia subsunt vitia voto solemni, quod iam diximus Matrimonii genus esse, quo anima adhæret Deo. Quid si etiam addam, non vnam esse sententiæ D. Thomæ interpretationem. Nam si fides sit Caietano, sentit votum solemne Religionis indissolubile esse, seu, stare non posse, sensu composito, cum coniugio & dominio rerum, licet nihil prohibeat abdicari institutionem Monachi, & eâ sublatâ, dari ius coniugii: sed demus Caietani interpretationem singularem esse, & alienam ab aliis Thomistis, & forte minus accedere ad mentem D. Thomæ, qui satis aperte statuit votum solemne, omnis exemptionis impatiens: quid inde infert Caramuel? Pontificem ex minus probabili opinione, dissoluere votum solemne, ex probabiliori prorsus indissolubile.

Hoc vno argumento, continetur vis tota vndecimæ resolutionis: sed Respondeo primo, qui adhæserunt sententiæ D. Thomæ probabiliori Pontifices, nunquam credidisse, sibi tutum & integrum indulgere huiusmodi immunitates. Exemplo sit Pius V. qui doctrinâ D. Thomæ imbutus, fertur negasse huiusmodi dispẽsationes, causatus iuxta doctrinam, cui à puero fuerat innutritus, id sibi non licere. Sed plures decessorum, aut successorum, referuntur exemisse à voto solemni. Esto; sed aliunde sciebat Pius V. in rebus dubiis, & controuersis, illi adhærendum sententiæ, quæ cuique foret, non vtcunque probabilis, sed probabilior aduersâ. Aliis aliud visum, & ideo aliter factum; quos non damnabat, nec etiam putabat sibi imitandos; quod diuersum prudentiæ, & conscientiæ dictamen sequeretur. Neque enim in rebus controuersis scholæ, omnibus idem

placet,& probatur; ſed nunquam ratio & prudentia aſſentitur, ad honeſtatem actionum, & ſecuritatem conſcientiæ ac ſalutis, ſatis eſſe duci ex minus probabilibus, nullâ probabiliorum habitâ ratione, quod vnum contendit Caramuel; nec magis hoc diſpenſationum vſu, quam aliis argumentis hactenus probauit. Nullam enim exemptionem à voto ſolemni aſſerimus datam ex nupera Caramuelis regulâ, ſed ex antiquâ & certiſſimâ Iuris, cum dubia res eſt, & nulla pars tuta apparet; quia vndique pericula impendent, eam partem eligendam, vnde minus mali timetur. Cuius regulæ plura exempla dedimus. Aptiſſimum omnium eſt, Baptiſmi cum aquâ dubia (ſi deſit elementaris) puero moribundo impertiti, & ſi periculum euadat puer, iterandi. Atque eo ſtatu fuiſſe dico Pontifices, qui à voto ſolemni exemerunt, non poteſtatis oſtentandæ gratiâ, ſed ob cauſas grauiſſimas, promouendo bono Eccleſiæ, aut malis grauiſſimis arcendis, putarunt licere ſibi, non omnino certum vinculum diſſoluere. Probandi ſunt qui eo animo, his argumentis, muniti Pontifices, exemptionem non negarunt. Sed hoc Caramuelis cauſam nihil iuuat, nec officit opinioni D. Thomæ, qui non magis damnaret hanc ſolutionem à voto ſolemni, quam baptiſmum ex aquâ dubiâ, cum aliunde non ſuppetat remedium malo, quod grauius timeatur, quam dubiæ aquæ vſus ad Baptiſmum. Ita vinculi, non omnimo certi, & voti probabilius tantum indiſſolubilis relaxatio, probanda tantum eſt ex regulâ minoris mali eligendi, vt grauius effugiamus. Plura habet Soto lib. 7. quæſt. 2. de iuſtitiâ art. 5. conſentanea his quæ diximus. Votum ſimplex diſtinguit à ſolemni, ſicut promiſſionem nudam rei, à traditione, & abdicatione dominii eiuſdem rei promiſſæ, in alium tranſlatæ. Ex hoc diſcrimine, reliqua deducit, quæ nos proſecuti ſumus; licere cuique vota ſimplicia edere, ſolemnia vero rata non eſſe, niſi accedat Eccleſiæ conſenſus. Huius rei duas probationes affert: prima eſt, rem promitti poſſe, non tradi, niſi ſit qui recipiat. Si dicas, Deum recipere quotquot ſe ipſos dedunt voto ſolemni, ac proinde vanam eſſe diſtinctionem voti ſolemnis & ſimplicis, quod illi reſpondeat, qui ſe dantem recipiat, iſti nullus adſit. Reſpondet Soto (& hæc eſt altera diſcriminis probatio, ſeu confirmatio ſuperioris) votum ſolemne fieri plenâ

sui mancipatione, cum mutatione status; quæ res cum sit grauissima, nec fieri queat sine maturo iudicio & examine, non est committenda vouenti, sed Ecclesiæ, quæ exploret an qui se tradit, sit ad huiusmodi statum idoneus.

Hinc ergo necessarius est Ecclesiæ consensus: hinc etiam fit alia vota, qualia sunt peregrinationum, ieiunii, non esse solemnia, quia non habent plenam illam sui traditionem, & mancipationem cum mutatione status. Hinc præterea deducit, statum Monachi, vt firmus sit, exigere præter nudam promissionem, vouentis traditionem, quæ peracta retractari nequit, & impedimentum est matrimonium dirimens, quia vni statui mancipatus, & vnius voluntati deditus, iure naturali, est inhabilis ad statum oppositum: status vero Monachi, est cum perfectâ sui mancipatione in Dei dominium, & obsequium; vnde repugnat matrimonio. Ex eodem capite, infert votum solemne differre specie à simplici, sicut traditionem rei à promissione, & grauius peccare, qui solemne violat, quam qui simplex: quia ille repetit, & resumit quod tradiderat, alter non implet quod promisit: maius autem & firmius est, ex traditione, quam ex merâ promissione, ius in rem quæ negatur. Et hæc sufficiant ad hanc quęstionem grauissimam. Nunc accedamus ad vltimam dissertationis partem.

SECTIO SEXTA ET VLTIMA.

Quartum genus testimoniorum à Theologis. Inquiritur mens D. Thomæ, & Respondetur opusculo P. Ferrerij.

HOc superest vltimum ex quarta classe argumentorum, & ex totâ disputatione, testimonium pro delectu opinioris tutionis: Accuratius est indaganda mens D. Thomæ, ne videar falso toti operi titulum præfixisse *Moralis à Diuo Thoma constituta.* Addemus etiam aliqua, occasione opusculi P. Ferrerii, qui licet breuius, accuratius tamen & solidius videtur hanc controuersiam tractasse;

& qui mihi eius libri copiam faciebat, admonuit, plus virium habere, quam qui hactenus probabilitatum causam peregere. Iudicium viri docti confirmauit lectio libelli, cui respondendum omnino est, ne videantur nutare, quæ multo labore, his dissertationibus confirmata sunt. Sed prius submouendæ sunt quædam vitilitigationes Caramuelis.

Articulus Primus.

Pluribus Caramuelis obiectionibus satisfit.

Causam probabilitatum agit Caramuel à numero 202. vsque 215. quibusdam cauillis, potius quam argumentis. Quid enim ad securitatem asserendam opinionibus, de re morali, contra legem pugnantibus, conferre possunt, quas multis paginis versat quæstiones? An Summus Pontifex possit sibi successorem designare, & re ipsâ Petrus sibi S. Clementem suffecerit: an Scriptura præter sensum litteralem, interdum soli Deo notum, plures citra errorem, ac temeritatem admittat probabiles eiusdem generis ad litteram, vel diuersos, qui pertineant ad mores, & vitam probe instituendam, vel quos vocant Anagogicos, quibus ad diuina rapiamur, & æterna ac celestia bona gustemus? Quid refert ad hanc causam inquirere, an gratias Deo agere, & habere conueniat, de beneficiis non omnino certis, sed probabilibus, qualia interdum D. Augustinus, aliique scriptores Exegetici, suis ad Deum orationibus admiscent? Non poterat ignorare aduersarius, nos facere copiam omnium probabilitatum, cuiuscunque sint generis, iis exceptis, à quibus timetur, ne dum à vero aberramus, legem diuinam lædamus, & peccati atque æternæ damnationis periculum incurramus.

Paragraphus

Paragraphus Primus.

Respondetur pluribus obiectionibus Caramuelis.

Qvæcvnqve argumenta, & exempla habet, per centum fere paginas & numeros, duobus hisce verbis delentur, saltas extra chorum, quæcunque affers, nihil ad rem, non probas negatum: Paralogisas perpetuo Sophismate, à sensu restricto ad amplissimum: datur aliqua opinio probabilis & tuta, Ergo omnes opiniones probabiles tutæ sunt; vel opinionum quæ ad speculationem pertinent, vtraque tuta est: Ergo idem statuendum de opinionibus, quæ ad mores, ad vitæ institutionem, & ad salutem spectant, vel opinionum, quæ vtrinque pro officio pugnant, & neutra pars periculo caret paris momenti, vtraque potest esse tuta: Ergo idem asserendum, cum pugna est pro lege, contra libertatem, pari probabilitate, aut si velis maiori. Nihil verius horum trium Enthimematum Antecedente, nihil illegitimum magis Consecutione, nihil magis falsum Consequente illorum argumentorum: & nullum affert exemplum Caramuel ab his vitiis & fallaciis immune.

Primum quidem exemplum de Pontifice, iure minus probabili, contra probabilius adoptante sibi successorem, vt solebant Imperatores, & vt de Petro fertur, Clementem sibi designante. Nego ita factum esse, nec immerito: quandoquidem Baronium Annalium Ecclesiasticorum parentem sequor. Sed Caramueli aliud videtur, & addit, Baronio à se dissentienti, solere se credere probanti, non dicenti: quasi Baronius temere scribat, aut quæ scribit, comminiscatur, non probet. Sed forte Caramuel, in Germania multis annis versatus, illius regionis moribus imbutus, plus fidei habet, Centuriis Magdeburgensium, quam Baronii annalibus. Baronium historiæ Ecclesiasticæ decus, cum hoc vno tantum loco (nisi me fallit memoria) referat, non debuit ipsis etiam hæreticis venerandum ita contemptim nominare. Sed ad rem

Aut vult Petrum, aliosque Pontifices, legitimum ius

habuisse, sibi successores sufficiendi, abrogatâ quâcunque aliâ electionis ratione; vel id sibi soli Petrum vindicasse nihil de successoribus sollicitum: vel vltimo nihil imperasse, sed insinuasse tantum, & cum consensu Cleri Romani, penes quem videtur ius esse eligendi vrbis Episcopum, futurum totius orbis Pastorem, à morte Petri, quæ hęc duo munera, æterno vinculo conjunxit. Si horum trium quibus potest assentiri Caramuel, primum eligat, falsi manifeste conuincitur; neque enim illius legis, etiam per somnium vllum in Scripturâ, vel apud Authores Ecclesiasticos extat vestigium, neque iusta & ęqua esse potest. Quâ enim authoritate, illam tulisset Petrus? An diuinâ, & eâdem, quâ potuit libros Canonicos scribere, & Dei nomine sic Ecclesiam compellare, non ego, sed Christus, præcipit vobis, nec alium Pastorem Ecclesię agnoscatis, quam à me, & à successoribus nominandum? Vel ita allocutus est, non Christus, sed ego hoc vobis pręcipio, & jubeo hanc perpetuam legem seruari. Hâc secundi generis authoritate, lata lex, iniqua erat futura, nisi Ecclesiæ consensus accessisset, quia vt dici solet, par in parem non habet potestatem, nec Petrus semotâ authoritate diuinâ, poterat in posterum successores astringere, lege his verbis latâ, *ego ita præcipio, non Christus*. Si autem Christi nomine ita statuisset, ab origine præuaricata esset Ecclesia; quandoquidem grauissimam diuina authoritate munitam legem, de Pastoris electione à solo decessore nominati, nunquam legitur obseruasse.

Si huius commenti pudeat Caramuelem, & ad alteram partem confugiat, Petrum hoc sibi vni jus vindicasse, & vnâ ex præcepto electione, sibi designasse successorem, ineptior est priore hæc secunda responsio: neque enim ignorare poterat Petrus præcepta singularia, hoc maxime à lege differre, quod extinguantur morte authoris; Ergo sublato è viuis Petro, irritum erat præceptum, vnde vult vim habuisse Clementis designationem à Petro factam. Superest ergo tertium, reipsa designatum, Clementem, quod tamen incertum omnino est, & probabilius falsum, si velit id factum sine assensu cleri Romani: Verius ergo sola in Petrum reuerentia, nullo jure illi, aut successoribus comparato, ex quâcunque opinione probabili, suo loco sufficiendi Pontifices, Clementem (si à Petro

fuerit nominatus. quod ambiguum est) ab Ecclesiâ vnanimi consensu fuisse acceptum. Hæc dicta sunt à me fusius, quam exigeret aut ferret argumentum. Sed volui hoc primo exemplo specimen dare reliquorum; vt ex vno, de aliis iudicet Lector. Quid enim ineptius ad rem: huiusmodi exemplis probabilium, quæ per totum genus opinionum vagantur; cum de vnâ tantum specie disputemus, an licitum sit & tutum, ex quibuscumque opinionibus probabilibus vitam instituere, reclamante probabiliori opinione pro lege? Hoc vnicum verbum, quæcumque congerit exempla & argumenta euertit; quia sunt à Thesi omnino aliena. Atque vt ad alia progrediamur, dubito an debiliora, aut ineptiora sint, quæ vndequaque corrogat ex Augustini interpretatione sex dierum creationis Vniuersi, quæ adeo dissentanea videtur Arriagæ, vt non audeat Augustino assentiri; & ex variis interpretationibus, eiusdem interdum loci Scripturæ probabilibus, quæ ad litteram, ad mores, aut sensus Anagogicos pertineant, nullius periculi quisquam suspectas habet; Ergo, inquit, quæcunque opinio probabilis ad mores spectans, non minus secura est, quam quæcumque interpretatio Scripturæ. Huic argumento, à variis sensibus Scripturæ, adjungit, quod toties repetiit, decretum de cultu rei probabilis, qualis est Conceptio immaculata: addit nos gratias agere Deo, de beneficiis probabilibus tantum, & interdum minimæ probabilitatis, qualia recenset Augustinus; & Deum impense laudat quod se, non auem, non piscem, sed hominem paulò minorem Angelis creauerit, cum tamen multi Philosophi dubitent, an ita sit, & pares omnino, & eiusdem speciei velint esse homines & Angelos.

Hæc non tam refero vt refellam; quam vt palam Lectori faciam, quam destituantur aduersarij argumentis, qui istis vti cogantur. Putatne Caramuel nihil magis certam & exploratam esse oportere vitæ regulam, cum de summâ rerum agitur, de salute æternâ, de lege diuinâ violandâ, aut implendâ, pugnantibus inter se opinionibus; quas necesse sit ad viuum resecare; quam cum affectibus in Deum indulgemus, & æstu Charitatis abrepti, facta, infecta, certa, dubia, & inconcessa, assumimus in argumentum laudandæ diuinæ bonitatis, agendarum Deo gratiarum? Plane monstrat aduersarius, Theologiam fundamentalem,

cui vni studet, ex eius memoriâ deleuisse prima etiam rudimenta Theologiæ Mysticæ, quæ sensibus Anagogicis nihil cum textu, & litterâ Scripturæ pugnantibus, abripit nos in Deum, & ad supernam patriam tota anhelat.

Non videtur admodum dissentire ab Arriaga, qui totas nationes ait laborare ignorantiâ inuincibili vnius numinis, & totius Religionis: quia licet ex creaturarum conspectu, identidem in illorum mentem, immigrent cogitationes alicuius naturæ prouidæ, æternæ, quæ hæc omnia condiderit & regat, quæ cultu supremo sit colenda; posse tamen citra omnem culpam hanc Dei inquisitionem nihilominus negligere; quam causarum propagationis arborum, quas vident è terrâ nasci & excrescere. Ita Caramuel probabilitates tanti facit, vt nihil putet differre, & paris sint vbique periculi, aut emolumenti, neque magis timendæ sint, cum aduersantur saluti, & legi diuinæ, quam cum vtiles sunt, & efficaces ad Charitatem in Deum accedendam: nunquam lege cautum esse, ne officia à filiis exhibeantur parentibus, quibus subsit aliquod dubium, ne legitimi sint, ne gratiæ habeantur, nisi de beneficiis compertis: sicut enim minus mali est, solui officia iis, qui putantur parentes esse, nec sunt, quam negari veris & legitimis: ita præstat superfluas reddi gratias, quam prætermittere necessarias, quia nihil mali impendet ex vno, & altero pores incurrere ingrati animi vitium, quo diuinæ misericordiæ fons, vt inquit Bernardus, desiccatur.

Nisi quælibet opinio probabilis sit tuta, etiam cum legi aduersatur, periculum erit ne pecces, si gratias agas Deo, quod te minorem Angelis creauerit, quia probabile est, te esse in eodem cum Angelis gradu. Mirum est, pericula phantastica intentat, vt doceat vera contemnere: & vt terrorem hunc panicum depellam, dico, nihil esse periculi ex opinionibus probabilibus, nisi cum deliguntur minus probabiles, contra legem, & tutiorem partem; quæ mala, aut pericula longissime absunt, cum gratias Deo agimus, & vndequaque arripimus argumenta charitatis, & grati animi in Deum; neque enim negare licet, eam esse beneficiorum Dei in nos magnitudinem, vt quæ nouimus, sint pars minima præ illis quæ ignoramus. Quid ergo mali est, si pro ignotis gratias agamus, vel ad illorum notitiam, quibuscumque conjecturis assurgamus?

Hæc ordine paululum præpostero, de gratiarum actionibus, breuius dicta sint, vt fusius refellamus alteram argumentationem, à probabilibus diuersorum generum interpretationibus. Putatne Caramuel, perinde sensus Scripturæ ad litteram varios inter se pugnare, aut cum interpretationibus Moralibus & Anagogicis, ac opiniones, quæ negant, & affirmant, licere æquiuocationibus, & restrictionibus fucare veritatem, quæ præceptum amandi Deum interdum, aut ad minus semel per totam vitam tollunt vel astruunt? Si huiusmodi opiniones æquiparet interpretationibus Scripturæ probabilibus, & velit parem vbique concordiam, aut pugnam, & omnes perinde innoxias, aut periculosas, conuellit omnia Scripturæ & Theologiæ fundamenta. Si id pudeat fateri, ad quid ista consecutio, tutæ sunt eiusdem loci Scripturæ interpretationes variæ, quæ ad mores, ad sensus Anagogicos, & interdum etiam ad litteram pertinent: ergo idem sentiendum est, de quibuscumque opinionibus inter se de lege, & salute pugnantibus? Nego & pernego consequentiam, nisi huic comparationi aliquem modum adhibeas, cuius generis sunt quos subjungo.

Sicut Origenes pessime audit, quod interpretationes Scripturæ Morales, Analogias, velit pro necessariis haberi, & litteræ sensum debilitet, aut tollat, causatus, quem præferunt verba Scripturæ sensum, difficillimum esse, & ab omni specie veri alienum, ac proinde molliendum esse Analogiis: ita non longe absunt ab Origenis licentiâ, vel potius hæresi, qui legem diuinam obscuram, difficilem, arduam vbique clamant, ac proinde benignioribus interpretationibus leniendam, & vt jugum illud leue fiat, tutam esse quamlibet opinionem, quamuis probabilius à vero sensu legis dissentientem; quamdiu aliquid supererit probabilitatis, quo falsitas & error tegatur. Hoc certissime denuntio, minus sibi permisisse Origenem ludere Analogiis in Fidei mysteria, quam Caramuelem probabilitatibus in legis diuinæ præcepta.

Addo, me non improbare huiusmodi comparationem, hoc sensu; sicut Scripturæ interpretationes cuiuscumque generis admitti, & probari nihil vetat, si vtiles sint ad pietatem, nec sint à genuinâ & litterali alienæ, neque cum illâ probabilius pugnent: ita patiar, securitate frui quascum-

que opiniones probabiles, quamdiu non fuerit æque, aut magis probabile, à vero legis sensu recedere. *Si* ita comparationem ineamus, opinionum cum interpretationibus Scripturæ, fateor, legitimum esse argumentum, quo fundamenta Theologiæ Caramuelis euertuntur: & si ipsamet Augustini interpretatio de operibus sex dierum, probabilius dissentiat à contextu Scripturæ, non defendam quasi ad litteram, sed dicam esse Anagogicam, & excusabo solâ in S. Doctorem reuerẽtiâ. Si ita agi secum & ipsemet Augustinus boni consuleret, de vnius loci Scripturæ interpretatione, quæ videtur à genuino litteræ sensu probabilius abesse; quid de Caramuele, quid de recentioribus Theologis dicam, qui ab Augustini authoritate, & reuerentiâ remotissimi, quod illi semel indultum pro beneficio reputaret, jure suo assumant, non licere nobis, citra grauẽ temeritatis noxam & forte citra mortale peccatum, tutas negare, quas quotidie cudunt opiniones; quamuis fateantur probabilius legi diuinæ repugnare & minus illi esse consentaneas, quam textui Geneseos interpretationem Augustini de opere sex dierum? sane si vbique Augustinus, sicut eo loci à probabiliore sensu Scripturæ ad litteram recessisset, eodem quo Origenes loco reponeretur, & vix hæresis notam effugeret. Quid igitur de aduersariis statuendum, qui majori licentiâ, leges diuinas & humanas interpretantur, & pro indubitatis haberi volunt opiniones, quæ probabilius Legislatoris mentem corrumpunt? Non dubito quin Caramuelem pœniteat, hoc exemplum interpretationum adhibuisse, vnde tantam suis probabilitatibus ruinam importauit.

Sed vt comparationem illi perniciosam, vtilem nobis claudam, obseruatione superioribus nihilo inferiori. Opiniones probabiles de agendis, æquo iure admitterem, cum interpretationibus Scripturæ, nisi diuersissima esset illarum ratio, hoc maximè nomine, quod interpretationum latissimus sit vsus, & si quæ minus litteræ consentiat, possit sine vllâ noxâ veritatis & legis, reuocari ad genera, diuersa quidem, sed non aduersa litteræ & veritati, & ad sensus morales Anagogicos, cum vtilitate maximâ & progressu charitatis. Opiniones verò morales in vsum reuocandæ, quæ rem vt dixi ad viuum secant, oportet veras esse aut falsas, legi consentaneas aut aduersas. Quare, nisi velis

totam legem funditus euertere, agnoſcas oportet, aliam eſſe opinionum de agendis, aliam interpretationum rationem, quod iſtæ, per diuerſa genera vagentur, illæ vno tantùm genere contineantur, quales ſunt interpretationes ad litteram. Ergo niſi velis fidem, religionem & conſcientiam funditus extinguere, non minus coercenda eſt licentia opinantium quam interpretantium Scripturam. Quis perinde putet eſſe interpretationes Scripturæ, ſeu probabilius conſentiant textui, ſeu diſſentiant? Sed quam hactenus nemo ferret in interpretandâ Scripturâ, quam nequidem ipſi Hæretici vſurpant, hanc aduerſarij inducunt in vitâ Chriſtianâ inſtituendâ.

Non audet negare Caramuel comparationem à nobis initam, interpreationes inter Scripturæ, & opiniones de agendis: quin vltrò agnoſcit diſcrimen à ſe conſtitutum numero 259. vbi ait: Diuerſas Scripturæ interpretationes non eſſe aduerſus Patrum ſententias, nec quâ diuerſas militare contra ſe, ſed quatenus aduerſæ ſunt. Ex illâ tamen varietate interpretationum, captat aliquod pro ſuâ causâ præſidium, hoc argumento, quod demonſtratiuum vocat, cum nequidem vero ſimile, ſed merum ſit ſophiſma. Hæ, inquit, ſacræ Paginæ interpretationes ſunt in materiâ Fidei & morum, & tamen tantummodò ſunt probabiles, quia SS. Patres oppoſitam opinionem tenuerunt: Ergo Patribus licuit, in materiâ Fidei, & morum, habere probabiles opiniones contrarias: Ergo antiquiſſima eſt illa doctrina, ac proinde errat D. Fagnanus, dum ex ignorantiâ Antiquitatis, inuentam à junioribus Theologis confidenter affirmat: Ergo, inquit, nobis tutâ conſcientiâ licet, vti liberâ probabilium opinionum licentiâ; quia idem eſt Deus, qui judicat viuos & mortuos: At Antiquis Patribus, ſub Deo licuit, in materiâ Fidei, & morum habere diuerſas, & aduerſas ſententias: Ergo idem nobis hodienùm licet. Tandem poſt conjectas tot conſecutiones conclamat: concluſum eſt adeo euidenter contra D. Fagnanum, vt quidquid pro illo dicatur cogiteturve, in ipſum perpetuo reſiliat.

Argumentum perpetua eſt exerratio: neſcias, an grauius peccet contra veritatem, aut contra leges Dialecticæ. Omnes aſſertiones falſæ ſunt, & conſecutiones quas nectit, numero ſeptem, ſunt inconſequentes. Falſum eſt

huiusmodi interpretationes, si ad mores, aut Analogiam, aut ad sensum Anagogicum, aut etiam litteralem, in re obscurâ, probabilem pertineat, contineri materiâ Fidei; neque enim magis ad Fidem spectant, quam accidentia ad genus substantiæ. Sed demus, esse in materiâ Fidei, & morum, licet quidem, habere interpretationes alias à necessaria non tamen contrarias. Exemplo res fiet illustrior, licet concors sit Patrum & totius Ecclesiæ Fides, de Purgatorio, & de suffragiis viuorum pro mortuis; interdùm tamẽ differunt, quoad interpretationem locorum, vnde probatur Purgatorium, sicut ex illo ad Corinth. 3. De homine fundamento Fidei apponente, fœnum & stipulam, saluando tamen quasi per ignem: quidam putant necessario inferri Purgatorium, quidam probabiliter tantum, alij nihil juuare censent Purgatorij causam, & hæc dissensio est citra vllum Fidei periculum: quia omnes admittunt pœnas animarum Purgatorij, suffragia quibus leuentur; disputant tantum, an ex illo loco inferantur necessario, an probabiliter: & hæc spectant ad speculationem, non ad vitæ, & fidei institutionem, cuius generis & momenti, sunt opiniones de quibus disputamus. Atque hâc distinctione cassæ sunt & facessunt, quas congerit consecutiones, ab interpretationibus Scripturæ variis & probabilibus, ad electionem opinionum probabilium; neganda enim est consequentia, quod toto genere differant; & si admittenda sit comparatio, nullâ adhibitâ restrictione, perit fides Scripturæ, & vitæ humanæ honestas, atque innocentia.

Minus ad rem faciunt duo quæ affert exempla ex Diuo Bernardo lib. de Præcepto & Dispensatione, vbi relatâ Gregorij & Augustini, de subjectâ quæstione sententiâ, ita concludit: *Ad hæc nihil ad præsens, certius breuiusque respondendum occurrit, nisi quod ita Sancti Patres sapuerunt: Rectene? Ipsi viderint.* Hæc verba D. Bernardi, probabilitatum causam, & securitatem jugulant; quod ita demonstro: non putauit D. Bernardus, Augustinum & Gregorium, ita hebetes, quin aliquâ probabili ratione, in suam vterque & communem sententiam fuerint inducti: quo vno tutissimos censet Caramuel, ac proinde ab omni peccato, & culpâ absoluit. Sed non ita D. Bernardus, qui nec damnare audet, nec absoluere. Quid verò statuet Caramuel, de D. Bernardo sic agente cum Sanctis Patribus,

qui Confessarium damnat peccati mortalis, si pœnitentem secutum opinionem probabilem, recuset absoluere? Quid enim D. Bernardus? Rectène, inquit, sapuerint, ipsi viderint. Quare immerito concludit Caramuel, se & cæteros Doctores, hodie Deo & mundo satisfacere, si in practicis faciant quæ possunt; & in speculatiuis scribant, quæ post studium & diligentiam debitam, rationabile credant. Excusatio plane in peccatum vertenda: quâ ratione dicis, te in practicis facere quæ possis, dum adhæres opinioni minus probabili, pro voluptate & commodo: quasi non tibi sit obuia, quasi in plateis non clamitet, & te vocet opinio pro lege probabilior, & vna negatiuè ac positiuè tuta? Et dum hâc neglectâ, alteri scribis esse adhærendum, nonne in te cadit illud Euangelij verbum: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt?*

Quod ex eodem libro subjungit sextum argumentum, & exemplum nihilo magis superioribus, causam probabilitatum juuat: imò quæ D. Bernardus habet, videntur scripta aduersus Caramuelem; nam qui probabilitates captant, carpit verbis Prouerbiorum 18. *Occasionem quærit qui vult recedere ab amico*: quales non desunt vnquam probabilitatum cursoribus & studiosis: neque iis destituebantur, ad quos scribebat Carnotenses, qui electionem rescindi & abrogari volebant, quasi irregularem: & licet, inquit D. Bernardus, de eâ coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix aut nullatenus conuincitur; Ergo vtrimque, & pro illâ, & in illam, inuolutam & intortam, vt ait Bernardus, argumenta probabilia suppetebant. Quid ex suis regulis ad hoc dixisset Caramuel? Pronuntiasset cum amico Dianâ, litem vtrimque fore iustam, & ad arbitrium posse judicem ferre sententiam, & vni clientum vendere, & si res non esset indiuidua, partiri inter litigantes, & ab vtrisque pecuniam emungere. At contra D. Bernardus, ratus vtrimque rem dubiam & probabilem, jus tamen potius esse electi, quasi possessoris, ita pronuntiat: *Quomodo vos irregularem dicitis electionem, quæ cassari regulariter non valeat, aut reprobari? Equidem legitur, quod probari non potest, mihi infectum est.* Ex D. Bernardo, non censetur res probari, quæ paribus vtrimque argumentis munitur: & si res eo loco sit, standum

iubet, pro parte tutiore, seu pro iure possidentis, & electi; & qui litem mouet, & electionem irritam esse vult, incurrit in reprehensionem sapientis, & quærit occasionem, vt ab amico recedat.

Adeo ignota, aut reproba est antiquitati, securitas probabilitatum, contra legem, vt hactenùs repertus sit nullus locus ex Patribus, quo hâc de re mentio fiat, quin apertè & exertè damnetur. Argumento sint duo loca D. Bernardi à Caramuele citata adeo luculenta, vt probabilitatum damnationem non potuerit effugere Caramuel, nisi adhibitâ distinctione *veritatis formalis & virtualis*; atque hanc postremam, vult inesse opinioni probabili, quantumuis sit falsa, quia perinde se habet, & excusat, ac si vera esset. Nihilo videtur melior ista responsio, quam Sacramentariorum quos, dum vrgent Catholici expressis scripturæ & Patrum locis, quæ præsentiam Corporis Christi veram astruunt, sub speciebus Eucharistiæ, hæc omnia excipiunt & eludunt, putantque se reuerâ elidere, & infringere, eâdem distinctione Caramuelis, mutato vno verbo veritatis in præsentiam, quam volunt duplicem naturalem, & virtualem per fidem, illam longissimè semouent ab Eucharistiâ, istam propugnant, quia fide quasi ore dicunt se Christi Corpus excipere præsentissimum virtuali præsentiâ, quia perinde vtile est, & efficax ad salutem, ac si reipsâ Corpus Christi adesset, & ore sumeretur. Hoc vno differt Caramuel à Sacramentariis, quod semel tantùm in Controuersiâ de Eucharistiâ, hac distinctione se muniant, ille passim adhibeat; & cum probabilitatem, seu virtualem illam veritatem, formali conspicuæ, & euidenti opponat; hanc verò nullo loco velit consistere: quid inde consequitur? Probabilitatem vbique vagari, & regnare: & cum ex Caramuele, quidquid partem vnam probabilem facit, aduersæ faueat, & probabilem, ac proinde securam constituat; cum probabile, & securum indiuidua sint, aut prorsus eadem, omnia seclusâ euidentiâ, quæ Phœnice rarior est, hinc inde probabilia tuta sunt & honesta. Male igitur damnat Carnotenses D. Bernardus, malè suspendit iudicium, quo absoluendi erant D. Gregorius & D. Augustinus; quandoquidem non deerat illis probabilitas, idest, securitas, idest, virtualis veritas, idest, honestas formalis, quamuis forte deesset obiectiua,

atque ita omnes excusantur, vno damnato D. Bernardo, qui noluit absoluere D. Augustinum, & D. Gregorium, & prohibuit ne Carnotenses probabilitate muniti, litem mouerent, & prosequerentur.

Numero 247. præsidium suæ sententiæ de minus probabilis opinionis securitate, ab vtroque iure captat, hoc argumento. Ab initio mundi, leges sunt diuinæ & humanæ, de quibus sicut hodie, ita & olim disputabatur. Hinc orta sententiarum communium, aut minus communium differentia, quæ apud antiquos, & iuniores iuris peritos extat. Quid verò aliud est, sententia probabilior, aut minus probabilis, quam communior, aut minus communis? Ergo omnes iuris periti veteres, qui steterunt à minus communi sententiâ, D. Fagnanum condemnant; & statuunt, ad securitatem conscientiæ sufficere minus probabilem. Supersedet à referendis Legistarum testimoniis, quibus ait, onerandos non esse Theologos: sed si aliquando oporteat, pollicetur se daturum per annos septingentos multa, & ante mille, etiam aliqua.

Multis peccat hæc argumentatio, & cum Apologemate, susceperit D. Fagnani disputationem de probabilitate refellendam, mirum est nihil respondere iis, quæ D. Fagnanus refert latissimè ex vtroque iure, ratus se rem confecisse discursu, qui plura habeat vitia quam verba. Nam cùm legum duo distinguat genera: quas vult interpretari iurisconsultos? Non diuinas, quas vix à limine salutant, sed aut ciuiles, aut Ecclesiasticas: Ergo ex iuris interpretibus, nihil affert, quod faueat sententiæ, minus communi, & probabili, atque legibus diuinis aduersæ. Præterea, vnde habet sententiam, communem nihil differre à magis probabili? Quod non solum gratis, sed prẹter omnem veri speciem assumit. Nam cum nihil certius sit sententiâ communi, si eam velis homonymam esse probabil, nulla est futura sententia certa: verius igitur est, sententiam communem à minus communi, distingui apud vtriusque iuris consultos, quasi certam ab incertâ, veram à falsâ. Præterea, ex vtriusque iuris apertissimis testimoniis probatum est, re dubiâ tutiorem partem sectandam esse; & si lateat vel nulla sit, communiorem sententiam esse sequendam: Ergo ex vtroque iure, minus probabilis, seu minus communis opinio exploditur.

Numero 261. conuitiis potius in D. Fagnanum agit, quam argumentis : & post innumeras, quibus virum sapientissimum grauat, censuras, parum se aut illo dignas, hoc subiungit, quod aliquam speciem argumenti habet. Si per impossibile, opinio probabilis ad conscientiæ securitatem sufficeret, quam D. Fagnanus impugnat doctrina de probabilitate, non solum perniciosa esset sed valde vtilis toti Ecclesiæ. Atqui, inquit, opinionem probabilem ad securitatem conscientiæ sufficere, certum omninò est. Hoc vltimum negamus : vnde probas ? A resolutione, inquis 3.& 11. quibus iam abundè satisfactum est. Vt agnoscas Caramuelem totum scatere repetitionibus, & nos in vitium alienum trahi inuitos. Addit testimonium cuiusdam nescio Fratris Hieronymi, quem doctissimum vocat Diana, nempe vt par illi reponeret laudatus ab eo, quasi alter Hercules Christianus monstrorum domitor. Adiungit grauius quidem exemplum Gersonis artic. 3. expendendum. His octo obiectionibus solutis, quatuor supersunt ex toto Apologemate, quartæ ad Articulum vltimum dilatâ solutione, tribus aliis satisfiet Paragrapho sequenti.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

Respondetur tribus obiectionibus ex D. Thoma & tria vitia deteguntur.

DVAS disputandi Methodos tradunt Philosophi, Topicam vnam, quæ ex regulis Logicæ à secundis intentionibus, aliisque communibus rei, de quâ agitur, & accidentariis notionibus, argumenta depromit : alteram Metaphysicam, quæ ex primis, ac propriis, causis, rei naturam inquirit. Hanc præscribit Caramuel contra se scripturis, & nos secuti sumus : priori ipse adhæret ; cuius fortè nobis vsu interdixit, vt suam faceret. Ex illâ etiam, non tam Topicè agit (hoc enim ferendum esset & boni consulendum, si probabiliter de probabilibus disputaret) sed meris sophismatibus paralogizat. Quo enim alio nomine voces quatuor argumenta, quæ ex Diui Thomæ

vita depromit? Ex pia, inquit, historiâ, D. Thomæ oranti ad imaginem crucifixi, dictum est, ipsâ imagine factâ vocali, *bene scripsisti de me Thoma*, idest Scholasticè, & Ethicè, de Deo vt causâ primâ, & vltimo fine. Quid ni etiam de Deo homine, & pretio sanguinis mundi redemptore? Sed Scotus, Durandus, habent opiniones contrarias de his omnibus, de quibus dicitur bene scripsisse: Ergo cum nequeat veritas constare contraria asserentibus, oportet istos malè, & falso scripsisse, si bene scripserit Diuus Thomas. Addit aliud similis formæ argumentum, ex elogio Innocentii, qui Diuum Thomam ait *secutos nunquam à veritatis tramite deuiasse & qui impugnarint, de falsitate fuisse suspectos*: Atqui antiquorum, & recentiorum plures impugnant Diuum Thomam; Ergo de veritate sunt suspecti: maximè cum ex Clemente VIII. dicatur *Ingentem librorum numerum, breuissimo tempore in omni ferè disciplinarum genere singulari Ordine sine vllo prorsus errore conscripsisse*: Ergo vera sunt quæ docet, & falsa quæ opponunt Scotistæ, Nominales & alij.

Mirum est sanè, cum Diuus Thomas de opinionum delectu, aliquot locis profundissimè egerit Caramuelem prætermisso examine huiusmodi locorum quos alibi obscuriores ait esse, has vitiligationes, cuilibet serio iudicio, & examini Theologico anteposuisse. Ipse tamen quasi huiusmodi argutiis & cauillis diffidat, singulis respondere se fingit, ex Ioanne à S. Thomâ, ex Morales & Grauinâ: sic tamen, vt ex ipsâ solutione, alios nodos nectat, quibus credit nos implicandos.

Videtur insinuare D. Thomam hoc solum nomine à Christo, & à summis Pontificibus laudatum, quod probabilius de diuinis egerit, quam cæteri Theologorum: hoc etiam vnum ex Diuo Thomâ extraneos, tum antiquos, tum recentiores, vult caput impugnasse maioris probabilitatis non cuiuscumque probabilitatis; quam si lacessiuissent, putat fore de falsitate suspectos: vnde tandem concludit, si Diuo Thomæ de rebus fidei & morum, vbi deerat definitio Ecclesiæ & demonstratio, licuit sequi dictamen probabile, de quo Christus testatur, bene scripsisse, & Clemens sine vllo prorsus errore scripsisse: Ergo idem iuris est recentioribus, de materiâ fidei, & morum, probabiliter opinandi quod libuerit.

Nihil mirum, si ex malâ interpretatione, eorum quæ à Christo, & summis Pontificibus, in laudem Diui Thomæ dicta sunt, velit se argumenta demonstratiua assumere, & principiis falsis attexat consecutiones omninò illegitimas. Nam vbi primùm à viâ delapsus est, velocitas cursus errorem auget, & facit inemendabilem. Omissis pluribus hallucinationibus, tribus peccat tota hæc argumentatio, primùm præposterè, ne dicam malignè, aut imperitè, interpretatur elogia Diui Thomæ, sicut Petrus de Alua, quasi relata fuerint, non minus in aliorum vituperationem, quam in ipsiusmet Angelici Doctoris gloriam. Si ita sit, vt nemo laudari queat, nisi cum aliorum conuitio & cõtumeliâ, malè cum genere humano agetur: & imposterùm inuidia vitium esse desinet, futura majus supplicium sine culpâ. Ego à sapientibus audiueram, & semper mihi persuasi, laudationem iustam & innoxiam esse, & si quid mali accrescat (vt solet ferro rubigo, & vermes fructibus) à comparationibus nasci, quę interdùm adiunguntur intempestiuè. At Christi Elogium nullam habet, nec etiam Clementis: Innocentius aliquam tacitè, & obliquè insinuat, vt immeritò dicat Caramuel argumenta, quæ inde depromuntur quatuor, esse inuidiâ plena.

Sed longe grauius peccat secundo, interpretatione, aut potius restrictione Elogiorum, quasi tota D. Thomæ gloria posita sit, in iis quæstionibus, quas cum æmulis Theologis disputat. Longè plura docent Theologi, & tractant, quam disputent cum aliis Catholicis: quid vetat, quin iisdem, quibus conueniunt, alij aliis præstent? Omnes inquirunt mysteriorum causas, sed absit verbo inuidia, cæteris D. Thomas longè profundius, has causas rimatus est. Insudant etiam dissoluendis difficultatibus, refellendis hæreticorum argumentis: hac etiam parte eminet D. Thomas. Aduocant omnes Philosophiam, in fidei subsequium, & obsequium; sed quis solertiâ hic æquet D. Thomam, qui Aristotelem tantùm Christianum non fecit? Theologi est, implere quod in Philosophis desiderabat Cicero, ita moratum esse, vt disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putent; neque tam disputare subtiliter curent, aut alios doceant, quam sanctè viuere. At quis ex antiquis aut recentioribus Theologis, hâc parte primas, vltrò non concedat D. Thomæ? Cuius

scripta si vnum D. Bonauenturam hâc dote D. Thomæ parem excipias, adeo acres ad sanctitatem, & omne genus virtutum stimulos admouet, vt Lectorem docendo ad omnem sanctitatem informet. Summa laus Theologi non est, immorari, & immori minutioribus quæstiunculis, neque cum aliis perpetuò litigare; sed parare promptuaria copiosissima, ad locupletandas conciones, cudere arma vulcania, & extrúere armamentaria aduersus Ecclesiæ hostes. Consulat Caramuel exegeticorum scriptorum optimos, non Grannatensem tantum Dominicanum, sed Ludouicum à Ponte, Roderigum, &c. Adeat Bellarminum, aliosque controuersiarum authores; conueniat cæteros omnes, qui egregiam Ecclesiæ, & fidei operam nauant: vltro agnoscent omnes, ad quod quisque illorum, munus obit, plus sibi ab vno D. Thoma collatum adiumenti, quam à cæteris Theologorum.

Nec tamen putandum est, encomio Christi, cæteros suâ laude fraudatos esse, aut D. Thomæ gloriam, solo probabilium, ad quæ restringit Caramuel, genere contineri. Bene scripserunt plures subtiliter, argutè & dilucidè; sed tu præ cæteris, mysteriorum causas profundius scrutatus es, disertius & eruditius mysteria explanasti, validius fidem propugnasti aduersus Hæreticos, Sanctiores de virtutibus, ac moribus, leges & regulas instituisti. Certa sunt hæc elogia, etiam si semoueantur disputationes, quas mouent Durandus, Scotus, Aureolus & recentiorum subtilissimi, quos acres videas in alienis refellendis, minus strenuos, ac solertes, saltem nonnullos in rebus fidei, & morum confirmandis. Et si hanc etiam partem Theologiæ controuersam, velimus elogiis Christi & Pontificum contineri; quid inde infert Caramuel, quam quod vltro concedimus, in disputationibus quæ ad Theoriam spectant, nec reuelata sunt, aut reuelatis necessario connexa, sed ad summum probabiliter, nec ad mores pertinent, ac legem diuinam, nihil esse periculi, ex illis quæ libuerit sequi, etiam si (quod tamen velim gratis duntaxat concessum) velis probabilioribus prætermissis. At idem tibi iuris esse statuere de controuersiis, quæ ad res saluti necessarias ex præcepto, aut ex efficatiâ medij, aut ex vtroque capite pertinent, hoc nullo argumento probas, quamuis plura videaris congerere, à Numero 215. vsque ad Numerum 240.

quæcumque enim affers ex Censuris à quibusdam Academiæ Parisiensis Doctoribus, in Diuum Thomam latis, & rescissis ab Episcopo Parisiensi, ne verbum quidem, de opinionum minus probabilium delectu, aut securitate, quæ stant contra probabiliorem pro lege, quod vnicum est nostræ Controuersiæ Caput, quod vix attingis, nisi per longas ambages, & consecutiones nullas. Sed de hoc argumento plura responsionibus ad Petrum de Alua.

Obseruauimus primum, hoc argumentum tribus vitiis laborare, quorum duo deteximus, nempe laudum Diui Thomæ, & testimonium Christi, ac Pontificum restrictionem nimiam, quam citra conuitium, Latinitatis studiosi, dicerent malignam, sicut facem obscuriorem aiunt, malignè lucere. Secundum vitium est exerrationis perpetuæ à Thesi probandâ; quam vix attingit, nec infert nisi æquiuocatione statim aperienda. Et hoc tertium est argumentationis vitium, quod priusquam Lectoris subijciam oculis, addendum aliquid est, secundæ nostræ Responsioni.

Obseruo igitur opinionum quæ ad speculationem, vel praxim spectant, duo esse genera; nam vel sunt speculatiuæ, aut practicæ reipsâ & modo, vel re practicæ aut speculatiuæ, sed modum, & statum habent paulo diuersum. Exemplis res fiet illustrior: Primo loco speculatiuæ opinionis re, & statu eas constituimus, quæ verum inquirunt, nec quidquam iuuant, aut nocent, ad bonam mentem, & ad mores, nisi remotissimè, & vt dici solet, ex fine operantis, potius quam operis. Huius ordinis prope infinitæ sunt quæstiones, & opiniones, subtiles magis quam vtiles, à quibus nihil adjumenti sperare possis ad mores, aut affectus in Deum; nec etiam impedimenti ad fidem, nisi forte à jacturâ temporis, si omissis vtilioribus, nimium huiusmodi argutiis indulgeamus & implicemur. Ad illud genus reuocari possunt plures de Angelis quæstiones, an scilicet, vnius speciei vnum sit indiuiduum, & plura repugnent, licet ex opinione Diui Thomæ assurgere quis possit in admirationem diuinæ potentiæ, quæ adeo nobiles creaturas condidit, vt ipsius opificis infinitam perfectionem imitentur, eamque intra vnius speciei metas assequantur, quâ Deus gaudet toto genere & ambitu entis. Nec dubium est ijs, quibus comperta sunt Theologorum controuersiæ, quin

quin hoc genere opinionum, quæ longissimè absunt à studio virtutis, vni intentæ speculationi veritatis, aptiores sint, quas tradit D. Thomas, ad ciendos in Deum affectus.

Secundi generis opiniones voco re & specie speculatiuas, modo tamen, & gradu practicas; quia propius absunt ab vsu, & vix illis adhæremus citra fidei, religionis, & morum vtilitatem, aut noxam grauem. Huius ordinis sunt, ex Philosophiâ prope infinitæ: plures alio loco designauimus à D. Thomâ selectas, quod conuenientiores, & interdum necessarias reputaret explicandis fidei mysteriis Trinitatis, Incarnationis, Prouidentiæ, Immortalitatis animorum, Creationis mundi; quales sunt, distinctio quantitatis à materiâ; materiæ pura potentia, distinctio existentiæ ab essentiâ, potentiarum à naturâ, quibus expeditissime S. Doctor explicat, defendit res fidei, Eucharistiæ difficultates, parat viam ad Trinitatis & Incarnationis fidem Ethnicis & Mahumetanis, quam difficile possunt complanare, qui aliud sentiunt. Decurrenda mihi esset tota Theologia, si vellem ex illo genere quæstionum demonstrare, quot & quanta fidei mysteria illustrarit S. Doctor. Quis etiam velit aliorum Philosophandi rationem, æquare D. Thomæ sapientiæ, qui vnum habent argumenti genus, nihil repugnat dari substantiam corpoream intellectiuam, aut quæ innato lumine videat Deum, saltem nulla ratio regugnantiam demonstrat: quid vetat ergo dari? quo semel concesso collabitur totus ordo gratiæ, hoc vno fundamento validè fultus à D. Thoma, Deum clare visum, vnde totus ordo gratiæ existit, superare captum, & lumen innatum, cuiuscumque substantiæ à Deo distinctæ.

His Theologis vnum fere studium est, aut certè præcipuum eleuare, & quâ possunt infringere rationes luculentissimas, quibus S. Doctor probat, ac fere demonstrat, Omnipotentiam Dei, creationem illi eximiam, immensitatem, aliaque Attributa, quæ nullis tentant probare, immo negant probari posse argumentis. Et cum tot parasangis, superet hos D. Thomas in confirmandâ & defendendâ fide Christianâ, Caramueli inuidiosum erit, magis quam iustum & verum, illud D. Thomæ elogium: *Bene scripsisti de me Thoma* præ cæteris Theologis: nec putat illi æquitatem, aut veritatem constare, nisi ex suâ regulâ,

securas esse quaslibet opiniones, & minus probabiles, atque tutas ac probabilissimas. Si omnes æquo iure gaudeant opiniones, quid præ cæteris habebit D. Thomas, quod probabiliores sectatus sit, & adornarit?

Si delectu opinionum, quæ ad Theoriam spectant, D. Thomas religionem Christianam præ cæteris Doctoribus adjuuit, quid futurum putas de secundo genere opinionum, quæ ad Praxim pertinent, quas certum est, superioribus vtiliores esse ad vitæ Christianæ institutionem, & ad virtutis studium? Opinionum igitur huius ordinis, primæ sunt re Practicæ, quæ aliquid habent speculationis, quod remotiores sint ab vsu, nec possint ad illum passim reuocari, maximè si habeant, vt solet, adjunctum aliquod periculum. Quare nullæ huius generis opiniones, sunt re & modo, seu remote & proxime, quasi actu primo & secundo practicæ; nisi longe absit omne periculum legem violandi.

Præstat sine dubio S. Doctor, delectu opinionum huius secundæ classis, nec vllam tutatur, nisi longe absit omne dubium, aut periculum peccati. Verum quidem est, admitti nonnullas vt probabiliores, quoad speculationem, minus tamen probabiles quoad vsum, ratione periculi adjuncti; atque ita multas Quæstiones de re Sacramentariâ, & de moribus agitant Theologi, quales sunt sæpius memoratæ, an validus sit Baptismus hac formâ, ***Baptiso te in nomine Genitoris*** &c. & cum aqua ex vite, & sale collatus; & licet probabilissime validum censeant omnes fere Theologi, vix vllus asserit citra notam temeritatis, illius vsum esse tutum, nisi excuset majus periculum, quam sit irriti Sacramenti. Illustrari potest discrimen, opinionis speculatiuæ probabilioris quoad modum, & vsum minus tutæ & probabilis, exemplo rei in iudicium capitis vocati: licet probabilius sit admisisse quæ objiciuntur crimina, quam insontem esse, quod validior sit, & verisimilior accusatio, quam defensio; tamen certum est, lite eo statu positâ, absolui debere: quod ex juris regulâ, nequeat reus ad pœnam lege constitutam damnari, nisi fuerit conuictus.

Hac distinctione opinionum ad legem pertinentium, elucet veritas testimonij Christi, præ cæteris D. Thomam de Christo bene scripsisse, seu vltimo fine, seu Redemptore, seu Authore Sacramentorum: quia vbique summâ

modestiâ, & religione cauit, nequidquam deligeret sibi, aut alios doceret, quod esset conjunctum, cum aliquo dubio probabili offensæ diuinæ, & à ratione recessus. Hinc licet admittat ex communi omnium sententiâ, actus specie ad bonum, & malum indifferentes; cum tamen in procinctu sumus ad agendum, omnia vult fieri ab homine ex fine honesto. Nec nimis durum, aut seuerum à sanctissimo Theologo dictum interpreteris: quandoquidem Poëta Ethnicus, multis Theologis æquior, illi accinit, damnatâ indifferentiâ actuum singularium, hoc aureo versu,

Ni ratio jubeat, digitum exere, peccas.

Malim sane Diui Thomæ prudentiam, cautelam, & si velis, timorem imitari, quam recentiorum (ne quid grauius dicam) impauidum animum, qui hâc distinctione exclusâ, opinionum speculatiue probabilium, vsu minus tutarum, nihil volunt probabile, non tutum; & Caramuel, qui hâc vnâ assertione, putat abstergi posse omnem inuidiam ab Elogio Diui Thomæ, & necessario deduci ex disceptationibus Scoti, Durandi, cum S. Doctore, videtur hâc deductione quid magis inconcessum moliri, quam si aquam ex pumice extundat. Certus præterea sum adeo alienam esse à mente D. Thomæ hanc regulam, vt malit suam causam deseri, quam hac responsione defendi.

Condonet Lector longiorem huius secundi vitij insectationem, excusabit studium in Præceptorem, nec forte pœnitebit legisse hanc breuem Apologiam doctrinæ Diui Thomæ, alio loco fusius prosequendam. Nec minus graue est, tertium argumentationis vitium, nempe manifesta æquiuocatio quam Castro Palao obijcit primâ parte disputatione 2. Sanches, verbis plane aureis quæ refert D. Fagnanus num. 136. nec pigebit legere, *Sanches*, inquit, *facit transitum manifestâ æquiuocatione, ab objecto probabili, ad probabile iudicium. Potest enim*, inquit, *de objecto probabili in contrarium mouente, formari iudicium, tale objectum esse vtrâque parte probabile. Sed hoc est iudicium euidens de probabilitate honestatis, quod est insufficiens ad honeste agendum: & non est iudicium illud probabile de veritate honestatis, quod tanquam necessarium ad honeste agendum requiritur ab omnibus. Quod cum haberi non possit, nisi de vnâ parte contradictionis, manifestum est non inuenisse Sanches, quomodo vtramque possit quis opi-*

nari, & in praxi sequi. Profundissimus est horum verborum sensus, quem placet eruere egregia obseruatione distinctionis assensuum opinionum, seu conclusionum. Cum enim eo spectet tota ars syllogistica, vt si proba sit consequentia, admittatur consequens vt verum absolute & ex bonitate illationis, & illius assensu sequatur iudicium, aut indubitatum rei, aut probabile, iuxta vim & conditionem illationis deductæ ex necessariis aut probabilibus præmissis, inde eruitur diuisio conclusionum in quatuor genera. Primi sunt conclusiones omnino necessariæ, & euidentes quoad consecutionem & consequens, siue secundum illationem & rem illatam, quales sunt veræ demonstrationes, quæ intellectum cogunt ad assensum rei veræ, sublatâ etiam libertate quoad exercitium, vi præmissarum. Alterius extremi conclusio (si id nomen mereatur) est intellectus dubij, hærentis & suspensi, æquato pondere rationum in vtramque partem, quod inhibet, ne in vllam flectatur: atque is status placuisse dicitur Pirroni, eiusque discipulis, quos aiunt, ex suæ Scholæ regulis, omnem assensum sponte suspendere solitos, quasi perpetuo dubios. Tertius gradus est intellectus probabiliter, id est, cum formidine & asseueratione, aut securitate semotâ assentientis, tum illationis, tum rei illatæ, atque hunc statum aliis, Academici prætulerunt, qui nihil certum, nequidem ipsam probabilitatem habebant; sed omnia in vtramque partem, vt verisimilia propugnabant. Quartum conclusionum genus, magis ad rem nostram spectat, quarum mens necessario adhæret illationi, quia illi certa & euidens est probabilitas, sed rei illatæ assentitur vt veræ probabiliter, id est, cum formidine falsi. Addi potest quintus gradus, superior huic vltimo, mentis necessario, & euidenter illationem probantis, id est, agnoscentis euidenter, & certo probabilitatem illationis, sed rei illatæ negantis vllum assensum probabilem, siue quod illi repugnet, vt Deo, & Beatis, & ijs omnibus quibus conspicua est veritas, aut falsitas rei, vel ex sapientum regulis, quis abstineat ab assensu, vt periculum erroris euadat.

Hæc distinctio exacta conclusionum, & graduum mentis, maximam superioribus affert lucem: & inde colligere licet prope infinita, quę ad rem nostram faciunt. Primum obseruare est, diuersos gradus laxitatum probabilitatis.

P. Fabri, P. Ferrerius, & Stubrochius, nullam admittunt opinionem probabilem tutam, nisi certo & euidenter sit probabilis, & illationis necessariæ. Tamburinus vero, Caramuel, Sanctius, censent ad securitatem satis esse, illationem esse probabiliter probabilem. Hinc etiam habemus secundo, clarius & distinctius explicata, quæ ex Delugo, D. Fagnano, & P. Mercoro retulimus, discrimina inter iudicium, & assensum probabilitatis, seu illationis, & iudicium probabile, de re illatâ: manifestum enim est, illud necessarium esse, euidens, Deo nihil repugnare; alterum vero de re illatâ, inuoluere defectum, qui omnino repugnet menti, rei conspicuam habenti veritatem. Hinc etiam elucet aliud discrimen summe notandum, probabilitatem conuenire posse propositionibus & opinionibus contrarie, aut contradictoriè pugnantibus, & posse nos assentiri certo iudicio, illationi omnium vt probabili: sed de rebus ipsis illatis, simul opinari veras esse & falsas, omnino contradictorium esse.

Hinc tertio colligere est, verissimum esse, quod ex Castropalao retulimus; opiniones probabiles, non posse ad praxim reuocari, seu vsurpari in regulas fidei, & morum, nisi assensum præbeamus, non solum illationi, sed etiam rei illatæ, siue vt eruditè loquitur citatus Author, non solum habeamus iudicium certum de probabilitate rei, sed ad minus probabile, de honestate, & veritate illius. Nam alias Deus, qui habet iudicium de probabilitate, posset duci opinionibus probabilibus, quod hactenus inauditum est.

Hinc tandem concludimus, Aduersarios in hac controuersiâ, perpetuâ æquiuocatione agere; quâ maxime laborat Caramuel hoc argumento. Cum enim disputandum sit de probabilibus, non quoad illationem, aut consequentiam, sed quoad consequens, & rem illatam, cuius assensus, & iudicium quæritur, an possit licite, & tuto assumi in regulam, quam sequamur: illi ab vno genere, in aliud abeunt, & prætermisso assensu rei illatæ, toti sunt in assensu illationis prædicando & vrgendo. Vitium illud occultissimum, manifestum fit, exemplo quod præ manibus habemus. Quid magis à vero alienum, quam quod persuadere vult Caramuel, quotquot fuere D. Thomæ Æmulos antiquos & recentiores, vnam in D. Thomâ, vt ipse loquitur, probabilioritatem impugnasse, non probabilitatem

quasi tota disceptatio fuerit de illationis bonitate, non de rei illatæ veritate, seu de consequentiis egerint tantum, nihil morati consequens? Hæc est responsio Caramuelis, cuius nulli puto ante ipsum venit in mentem.

Paragraphvs Vltimvs.

Respondetur obiectioni ex sancta Brigita, & Angelis Beatis.

SVperiori obiectioni ex sancto Thomâ, annectit alteram, ex reuelationibus sanctæ Brigitæ, probatis à Turrecrematâ, & aliis quatuor Cardinalibus, & septem viris Theologiæ, ac iuris consultissimis, qui iussu summi Pontificis examinando libro præpositi, testantur reuelationes huius Diuæ authenticas esse veritate plenas, à Dei spiritu veraciter traditas, ad vtilitatem legentium, & cum deuotione obseruandas. Hæc omnia solitâ subtilitate arripit Caramuel, in deffensionem rerum probabilium cuiusque sint generis; quia tanquam certum, & pro confesso apud omnes ponit, plures harum reuelationum, ad summum probabiles esse, qualem ait, de Conceptione immaculatâ; vnde probabilitatem quamcunque, quam ignorantiâ inuincibili imbuit, & quam alibi vocat virtualem veritatem, non putat imparem & indignam omnibus elogiis, quibus commendantur, & ornantur reuelationes D. Brigittæ, vt dici possint quæscunque ipse deffendit, opiniones, veritate conspicuæ, sanctitate plenæ, à Dei spiritu veraciter traditæ.

Postrema hæc quæ scripsi verba, cogitationem ingerunt, cuius totâ disputatione in mentem non venerat: ex Caramuele probabilitatum arcanum, videri occultius, & incomprehensum magis, quam Trinitatis, & Incarnationis, quæ fides nos docet mysteria. Ea iungit, quæ non capiat mens posse in vnam rem coire, nempe ignorantiam inuincibilem quæ sit probabilitatum medulla, ac tota securitas, & veritatem virtualem, quæ nihilo inferior sit, omnibus elogiis, & laudibus, quibus commendatæ sunt D. Brigittæ reuelationes.

Sed dices multas illis permixtas esse ad summum pro-

babiles, in quas subinde cadant Turrecrematæ Encomia. Quasi quæcumque probabilitas illa commereatur. Nonne meminisse debuerat, verisimile, seu probabile per sese indifferens esse ad verum & falsum, ac subinde ad bonum, malumque; ac proinde ex adiunctis esse censenda, & metienda; quia inde possunt ad bonam mentem, ad sanctitatem, interdum adiumento, interdum impedimento esse. Quæ vero habet D. Brigitta, quamuis incerta & probabilia, certissimæ tamen sunt vtilitatis, qualia sunt quæ de Christo patiente refert, de grauitate, ac numero vulnerum, supra quinquies millenas, exceptæ à carnificibus flagellantibus plagæ, confixum caput, plusquam sexaginta acutissimis & durissimis spinis, & alia id genus, quæ licet non omnino certa, efficacissima sunt ad percellendos animos, & ciendos pietatis affectus. Certum quidem est, peccaturum illum qui falsa comminiscatur animo consulendi aliorum saluti, quia æternæ veritatis regula est, Deum non egere mendaciis nostris, nec facienda mala vt eueniant bona. Huius imposturæ rea fuisset D. Brigitta, si falsa pro veris, aut incerta pro compertis venditasset: sed quid mali est, si ea scripserit, quæ probabili assensu putabat sibi à Deo dicta, quæ aliunde legentibus, & audientibus forent vtilissima, etiamsi pro omnino compertis minime haberentur? Vtinam quas recentiores euulgant opiniones, pares probabilitate reuelationibus D. Brigittæ, nihilo inferiores essent vtilitate, & pietate: nisi hâc parte æquare velit, nego mereri elogia quibus commendantur D. Brigittæ reuelationes. Hoc semel dictum velim Caramueli, probabilitatem aquæ similem, quæ vasis quo continetur, figuram induat, ipsa interminata: ita probabilitatis, à rebus quibus adhærent, vitium, aut honestatem, trahunt, & mutuantur.

Superest obiectio penultima ab Angelis cœlitibus: hos ad finem in auxilium aduocasse gratulor Caramueli, quod longe absit ab illius consilio, quæ parum beneuolos Cœlites experta, alio se conuerterat.

Flectere si nequeam superos, Acheronta mouebo.

At contra Caramuel Angelorum opem ambit & sperat. Apud illos inquit, habent locum opiniones probabiles, Ergo non possunt non esse sinceræ & innoxiæ, immo si velis Angelicæ & Beatæ; non tamen quęcunque, sed quæ stant

pro lege, & necessariæ sunt ad implendum officium, quales sunt, quibus Angeli ducuntur: & hoc tantum probat disceptatio Angeli Persis præfecti, cum Angelo custode Iudæorum, quam multâ eruditione illustrat: sed cum hæc nihil faciant ad controuersiam, videtur pictorem illum imitari, qui imagini, quam ægre moliebatur, multum auri ingessit, pluresque inseruit gemmas, vt diuitem faceret, quam non poterat pulchram efficere. Ita Caramuel, argumentum pro securitate cuiuscunque opinionis probabilis, etiam aduersus legem stantis, ab Angelorum dissensione repetitum, variis Interpretum testimoniis ornat. Sed quid ista ad nostram controuersiam, cum nullus Cœlestium spirituum pugnet pro libertate contra diuina præcepta, sed quisque pro suo officio, pro salute populi sibi à Deo crediti, hâc lege, vt cuique potior, & antiquior sit salus gentis cui præfuerit? Vtinam ad id genus pertinerent nostræ cum Caramuele disputationes; sed longissimè absunt: cum Angeli pro officio, & pro salute pugnent, ille pro commodo contra honestum, pro vtili contra officium, denique pro homine aduersus Deum; & quod peius est, ex minus probabili opinione, contra probabiliorem, tutum velit esse, creaturam Deo anteponi. Huic regulæ nulli Angelorum assentient, nisi ex eorum numero sint, qui è Cœlo se præcipites dederunt; vnde cum ipsis, æternum depulsa est hæc probabilitatum licentia, hoc Michaelis verbo, Quis vt Deus?

Sed aliud forte peccat multo grauius argumentum: dissimulat Caramuel (neque enim possum credere, hoc illi ex ignorantiâ obrepsisse) quæ voluntas diuina, sit in legem hominibus & Angelis constituta. Quis enim nesciat, duas distingui, vnam Signi quæ præcipiat, vetet aut permittat, alteram Beneplaciti, æternam, occultam, quæ rerum euentus definiat: ad illam, non ad istam, necessario Angelorum, & hominum actiones exigendas esse; quod regulam oporteat notissimam esse, voluntatem vero quam vocant Signi, Deus palam omnibus fecerit, immo inscripserit mentibus omnium; voluntatem vero Beneplaciti, nequidem beati videant, qui omnia vident; nisi quos Deus singulari aliquâ reuelatione dignatur? Poterant ergo Angeli (neque id eorum dedecebat statum beatificum) nescire quis euentus, aut fructus existeret ex consortio &

contubernio Iudæorum cum Persis: an ipsis Iudæis nociturum esset, nulla vtilitate Persarum, quod timebat Angelus illorum custos, an contra profuturũ esset Persis, sine vllo detrimento Iudæorũ, quod præfectus Angelus Persarum sperabat: sed incompertâ re, vtrique id vnum certissime sciebant, quod iustissimæ contentionis vna origo fuit, incumbendum cuique saluti gentis sibi commissæ: quod totâ illâ disceptatione factum: non video quid inde subsidii ab Angelis ambiat Caramuel; esto probabilitates in totum non exulent ab Empireo, satis est, inde deiectam fuisse quam propugnat, stantem pro creaturâ aduersus Deum, pro libertate contra legem, etiam probabilius ligantem, &c.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Indagatur mens Diui Thomæ de opinionum delectu.

VIDEBOR forte hanc de probabilitatum vsu tractationem præpostere prosecutus, quod cum promiserim operis Titulo me D. Thomæ, hâc de re, sententiam propugnaturum, quid ipse sentiret, vix vllo loco indicauerim, & ad finem distulerim indagare, cum disputationis exordium repetendum esset ab ea inquisitione, vt scirent omnes, cuius rei defensionem susciperem; ne viderer in incertum quasi aerem verberans pugnare. Sed hâc in re, existimaui seruandam mihi legem à Iudæis, teste D. Hieronymo, constitutam, vt in libris Scripturæ legendis, primum omnium creationis mundi, vltimum attingerent, neque ad Geneseos lectionem accedere liceret cuiquam, nisi versato in aliis libris, neque ante trigesimum annum. Quamuis vbique S. Doct. vere Thomas sit, id est, abyssus profunda; nec iis solum libris, in quibus summam sibi posuit, altissimè res tractet, sed nusquam illum deserat illa profundissima sapientia, & eruditio, etiam iis libris qui videntur illi excidisse, & occasione aliquâ in promptu scripti; tamen quæ de hâc Quæstione habet Quodlibeto tertio articulo 15. & maxime Quodlibeto octauo toto articulo decimo tertio, adeo mihi visa sunt recondita, singularia, & profunda; vt non sim ausus attingere exordio, aut pro-

gressu disputationum: sed distulerim ad finem; & quæcumque præmisimus, necessaria existimem ad illorum interpretationem; nec me laborum pœnitebit, si sensum Sanctissimi Præceptoris detur assequi, & aliquam lucem diuinæ eius doctrinæ afferre.

Cum Caramuel velitare potius aduersus D. Fagnanum statuerit, quam iusto prælio decertare; nec aliunde curet, quid sentiat D. Thomas de his rebus, quæ ad mores pertinent; & ab illo passim recedat, Dianam cuilibet antiquorum æquet aut fortè anteponat; à D. Thomę Historiâ, non à scriptis, & doctrinâ assumpsit, quę soluimus argumenta: ac proinde nulla nobis cum illo concertatio ineunda est de mente D. Thomę: sed eius loco succedunt duo acerrimi Scriptores Anonymus, & P. Ferrerius, qui à nobis dissentiunt, nec inter se melius conueniunt, sed extremis sententiis adhærent. Anonymus quidem negat, vel vllam dari iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, quia illud jus, est quasi ad portam, & in promptu, captu facile, quod perpetuo lucet, & vix extingui, aut detineri potest, nisi concupiscentiæ tyrannide, cui resistendum est cuilibet rationis compoti: & si huic desit officio, imputandum est illud peccatum: nec ignorantia, quæ inde consequitur, dici debet inuincibilis: vel si demus ita appellari, negat secundo excusare à peccato, quamcumque opinionem falsam, legi naturali repugnantem: & hoc pro certo dogmate fidei habet, quod D. Augustinus propugnauit aduersus Pelagianos. Quare illum male habet, quod P. Mercorus suam Basim his duobus fundamentis, maximè secundo non astruxerit: vnde putat nutare & labi: & hoc totis viribus demonstrandum suscipit, ab objectione 14. vsque ad 24. & finem suæ censuræ: quibus omnibus pari subtilitate, & eruditione respondet P. Mercorus Apologiâ Ticini edita. Ex vtroque aliqua seligemus, ad illustrandam mentem D. Thomæ, in gratiam illorum quibus non est copia illius responsionis: & inde agnoscet facile eruditus Lector *quo turbine* Anonymus *torqueat hastam*, & quantus etiam *in Clypeum assurgat* P. Mercorus. At P. Ferrerius à mente Anonymi alienus, mouet diuersum belli genus, & contendit ex S. Thomâ, aliisque antiquis Theologis, tutas esse opiniones verè probabiles, quamuis falsas, & legi naturali aduersas. Nos inter has duas extremas, mediam

cum Sancto Doctore & P. Mercoro sententiam sequemur, & pro virili defendemus.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

Dissertatio grauissima Anonymi aduersus Mercorum de verâ sententiâ Diui Thomæ, & interpretatione Articuli 13. ex quodlibeto octauo.

CVRATI Parisienses suas expostulationes aduersus laxitatem opinionum moralium muniuerunt, tanquam inuicto præsidio S. Doctoris authoritate ex hoc articulo adeo profundo, vt absoluat fidem dicti Ioannis 22. Articulos à D. Thomâ scriptos, vera esse miracula. Hoc vero loco, adeo disertè damnat securitatem opinionum pro libertate stantium contra legem; vt in aduersam partem videatur deflectere, & negare vllam opinionem falsam quâcumque probabilitate, excusare posse à peccato. Eo enim Articulo quærit, vt præfert titulus, vtrum ille qui plures habet præbendas, peccet, quod communiorem seu plurium opinionem deserat qui id peccati damnant: toto vero Articulo id astruit & probat, quidquid agitur contra legem semper esse malum, nec excusari, ex hoc quod sit secundum conscientiam, id est, secundum opinionem probabilem, id putet licere. Quare Anonymus tantâ fiduciâ, & spe victoriæ aggreditur hanc dissertationem, de vero sensu D. Thomæ, vt nihil dubitet aduersarium his verbis lacessere. *Veritatem cum veritate conciliare, nullius negotij est, errorem cum veritate maximi laboris & operis. Inflectenda enim, & obscuranda veritas est, vt cum mendacio congruat.* Hinc ergo P. Mercorum de veritate, & falsitate suæ sententiæ iudicium vult ferre, quod ignorantiam vllam inuincibilem admittat, aut si detur quæ possit excusare à peccato, falsam quamlibet probabilem opinionem tutam esse.

Ad hanc belli denunciationem modestè respondet P. Mercorus, illo forte sermone, vt loquitur Paulus, non scientiâ imperitior. *Iam pluries*, inquit, *ab Anonymo*

percussus vna maxillâ, præbui alteram, nunc compellor dicere, cur me cadis? Obseruanda est veritas, inquit, vt cum mendacio congruat, sed cum verissimum sit, se nunquam toto suo opere de opinionum praxi restringendâ, docuisse conscientiam erroneam, seu ignorantiam inuincibilem iuris naturalis; non videt, quomodo congruat hæc veritas cum objectione Anonymi, & illâ sugillatione, quam non sit meritus. Vidit P. Mercorus hoc loco S. Thomæ, grauem plagam inferri suæ sententiæ de conscientiâ erroneâ excusante, quam nullo loco admisit, nec negauit, sed in medio reliquit. Hoc tamen non boni consulit Anonymus, & putat esse quamdam causæ, & doctrinæ D. Thomæ corruptelam.

Conuenimus multis cum illo, quæ ad huius Articuli interpretationem pertinent, primo quidem consilium D. Thomæ esse hoc loco definire, quibus modis peccare possit, qui à Doctorum authoritate recedit; quod vt melius explicet, casum assignat ex celebri tunc quæstione constitutum, an scilicet liceat habere plures præbendas; in quâ, inquit alio loco, reperiuntur Theologi Theologis, & Iuristæ Iuristis contraria sentire. Quæstio igitur & Thesis dirimenda hæc est, quibusnam modis peccare possit, qui à Doctorum authoritate recedit.

Huic Controuersiæ definiendæ, quæ nihil differt à nostrâ, quam præ manibus habemus, de quâ hactenùs disputatum est; quinque præmittit principia, & quatuor inde deducit conclusiones, vel duas, quarum alterá tripartita sit: Totius disputationis Cardo est de primæ sensu. Principiorum quæ præstruit primum est, duobus modis peccari posse, *Vno modo*, inquit S. Doctor, *faciendo contra legem, vt cum quis fornicatur, alio modo peccatur faciendo contra conscientiam, etsi si non sit contra legem, vt si conscientia dictat alicui, quod leuare festucam de terrâ sit peccatum mortale.* Secundum inde nexum principium est, *Illud quod agitur contra legem semper esse malum, nec excusari per hoc quod est secundum conscientiam* 3. secundo simile principium est: *Quod est contra conscientiam esse malum, quamuis non sit contra legem.* His tribus subjungit quartum & quintum, nempe, duobus modis posse peccari contra conscientiam, siue quis habeat certam fidem de contrario eius quod agit, siue etiam habeat opinionem cum aliquâ dubitatione.

Ex his quatuor principiis, deducitur diuisio peccati in tria genera, quorum primum omnium notissimum, est peccatum contra legem, & conscientiam, quod tum videlicet admittitur, cum lex actum v. g. adulterij, & mendacij, expressis verbis prohibet, nec prohibitio ignota est conscientiæ: sed illam peccaturo Dei nomine denunciat. Alterum peccati genus, est contra conscientiam, sejunctim à lege. Tertium est contra legem seorsim à conscientiâ. Secundum genus peccati certum est, & receptum est apud omnes, quod incurritur contra conscientiam: cum videlicet ex errore seu vincibili, seu inuincibili iudicat lege prohibitum actum per se bonum, aut indifferentem, à quo nisi quis abstineat, sine dubio peccat duobus modis vt insinuatum est ex D. Thomâ, siue quia certam fidem quis habeat de actu illicito, siue opinionem cum aliquâ dubitatione. Sed grauissima difficultas est, de tertio genere peccati, quod contra legem admittitur, nec læsâ, nec repugnante conscientiâ; quod inde non excusatur, sicut nec quod est contra conscientiam desinit esse malum, quamuis non sit contra legem. His quatuor principiis, & diuisioni inde deductæ, triplicis generis peccati; quintum addit principium, nempe opinionum inter se pugnantium, quales sunt istæ, licere aut non licere plures habere præbendas, alteram esse veram, alteram falsam.

His positis, Responsionem diuidit S. Doctor in duas hypotheses, quarum prima hæc est, si vera sit opinio Doctorum negantium, licere plures habere præbendas, qui multis potitur, & agit contra veram opinionem, peccat contra legem, nec excusatur à peccato, quamuis non faciat contra conscientiam: quia non desinit agere contra legem. In hoc posita est tota difficultas controuersiæ.

Si verò ponamus falsam esse opinionem negantium, licere plures habere præbendas, S. Doctor hanc hypothesim constituit tripartitam: vel enim qui pluribus præbendis potitur, habet conscientiam de contrario, id est, vt interpretatur P. Nicolai ad illum locum, sibi conscius est, subesse peccatum possessioni plurium præbendarum, & tum peccat contra conscientiam, non contra legem: vel secundo contrariæ sententiæ adhæret; quę id licere docet: & si ex dissentione Doctorum in aliquam inducatur dubitationem, an id licitum sit, tum sine dubio peccat, quia pe-

riculo peccati se committit, & monstrat se plus amare beneficium temporale, quam æternam salutem. Si vero ex opinionum dissentione in nullam dubitationem adducatur, quę est tertia secundę opinionis hypothesis, sic non peccat, nec contra conscientiam, quia nec certitudinem, nec opinionem, nec dubium habet de contrario, siue non licere quod agit; non peccat etiam contra legem, quia opinio à quâ recedit non est vera; ac proinde non peccat contra legem.

Hæc est vera, & genuina explicatio, atque exactissima enodatio celeberrimi illius loci, ex quo inquit Anonymus, manifestè sequitur, à peccato immunem non esse, quisquis agit contra legem Dei, etsi errore imbutus, contra conscientiam non agat. Disertè enim sanctus Doctor ait, *quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam*, id est, non excusatur per conscientiam erroneam, seu ignorantiam inuincibilem.

Sed contrà P. Mercorus contendit hanc interpretationem Articuli, & doctrinæ D. Thomæ falsam esse, contrà mentem S. Doctoris, & ipsiusmet Anonymi; nec posse defendi, nisi aliqua restrictione adhibitâ. Nam omnes ferè Theologi, & ipse D. Thomas 1. 2. quæstione 19. art. 6. & quæst. 76. art. 2. admittunt conscientiam erroneam excusare ab iis quæ ex officio nos scire necesse non sit: vt si rusticus ex errore credat in diuinis Spiritum S. esse à solo Patre, vel si res sit occulti iuris naturalis, & opus sit longo discursu, vt ex primis synderesеos principiis deducatur, quâ ratione excusabat P. Mercorus, puerum qui mentiri sibi licere putaret, ex ignorantiâ inuincibili, ad seruandam vitam hominis, quem insequitur inimicus: neque enim tùm potest per se nosse, nec alios consulere vacat peritiores, qui id nullâ occasione licere illum doceant. Cum igitur assertio D. Thomæ vniuersim prolata, vt ambit omne jus naturale, & positiuum, falsa sit ex ipsius Anonymi mente, omninò restringenda est. Anonymus vult esse veram, cum aliquid fit contra ius naturale: Sed illa interpretatio dissentit à mente D. Thomæ, & à Thesi subiectâ de pluribus sacerdotiis habendis, quæ non minus positiui iuris est, quam naturalis: quod subinde docet S. Thom. quodlibeto 9. art. 15. posse dispensatione Pontificis relaxari.

Deinde obscurius suam mentem aperuisset S. Doctor, & errandi occasionem præbuisset, illâ assertione vniuersim constitutâ, nullâ restrictione adhibitâ, nec ex ipsâ serie textus insinuata.

P. Mercorus igitur primam assertionem D. Thomæ vniuersim veram defendit, etiamsi secundum totum ambitum iuris, tum naturalis, tum positiui, tum diuini, tum humani interpretemur, iuxta propositam thesim articuli titulo satis expressam, an dissidentibus opinionibus Doctorum de quâcumque re, seu iuris naturalis, seu positiui, peccet qui opinionem minus tutam sequitur, idest, pro libertate, & vtilitate stantem contra legem, & officium. Et cum sanctus Doctor quæstioni respondet his verbis, *quod agitur contra legem semper peccatum esse, quamuis non sit contra conscientiam*, interpretari oportet, cum ita agitur, pugnantibus Doctorum opinionibus. Atque hâc restrictione adhibitâ, assertio D. Thomæ vniuersim vera est de quocumque iure: quia eâ hypothesi dissentionis Doctorum, vix aut nullo modo qui deliberat, potest ignorantiâ inuincibili laborare, cum facile sit remedium diligentiori & acriori examine contrariæ sententiæ, cui adhærendum est, quandiu maiori, pari, aut paulo minori probabilitate, cum aduersa pro libertate pugnabit. Adde præter adiunctum periculum quo monetur ne quid temerè agat, inquisitione diligentiori curabit hanc ignorantiam, qui enim *quærit sapientiam, intelligit timorem domini, & scientiam inuenit.* Consulto igitur, & prudenter P. Mercorus hanc D. Thomæ assertionem ita interpretatur: quod agitur contra legem Dei semper est peccatum; nec excusatur ex hoc quod fit secundum conscientiam, idest, secundum dictamen probabile & opinatiuum: quamdiu enim dissident opiniones Doctorum de re, licita ne sit aut contra legem, nunquam potest quis esse certo conscius se nihil mali agere: quia ex dissidio Doctorum suboritur aliqua suspicio, & formido erroris.

Sed hanc interpretationem acriter impugnat Anonymus tribus argumentis, quæ demonstratiua putat. Quid vetat, inquit, quin dissidentibus Doctoribus possit quis operari ex conscientiâ erroneâ certâ, quando quidem Thesis prima non minus illam admittit, quam conscientia vera, quæ secundum D. Thomam, cum est consentanea

legi, potest esse certa & opinatiua; Ergo etiam si à lege dissentiat, poterit esse, & certa & probabilis. Negat consequentiam P. Mercorus quia, inquit, cum conscientia est vera, qui deliberat & operatur, diligenti examine assequetur veritatem, & fiet de illâ certior: At qui laborat conscientiâ erroneâ, si diligentius inquirat, non certior fiet, nisi de suo errore, quo comperiet se implicatum. Falsum est etiam, quod Anonymus pro comperto habet in hac quæstione de Poligamia (vt Genebrardus loquitur) beneficiorum innumeros habere conscientiam erroneam certam, ac nullo scrupulo perturbatam; quandiu enim sub iudice lis est, & hinc & inde grauissimæ rationes vrgent, non potest animus, à se omnem suspicionem erroris abigere.

Eadem responsione soluit secundum argumentum, repetitum ex hoc capite: sicut D. Thomas secundâ hypothesi, multum interesse arbitratus est, inter conscientiam certam, & opinatiuam, alteram ab alterâ accuratè secreuit, diserteque definiuit, peccare, qui agit contra illam opinionem, tametsi falsam, cum conscientiâ opinatiuâ, idest, dubia, non peccare, qui cum conscientiâ certâ. Cum ergo ex sententiâ P. Mercori; idem discrimen statuendum sit, etiam in priori hypothesi, peccat enim ex illo, qui contra veram opinionem agit ex conscientiâ erroneâ opinatiuâ, non peccat, qui agit ex conscientiâ erroneâ certâ. Debuerat ergo sanctus Doctor si cum P. Mercoro sensisset eandem distinctionem adhibere primæ hypothesi, nempe, conscientiam falsam, & erroneam contra ius naturale, quo omnes imbui, & institui oportet, non excusare, quandiu probabilis est, sed cum certa est, & inuincibilis.

Sed hanc obiectionem occupauit P. Mercorus, falsissimum enim inquit, est; primâ hypothesi D. Thomam distinxisse, aut debuisse distinguere, conscientiam erroneam, probabilem, à certâ, quia negat dari posse conscientiam erroneam, certam contra ius, non solum naturale, sed etiam positiuum, quod scire nostra referat; quandiu dissentiunt inter se Doctores, quorum ad minus dissidium ingeret dubium, atque ita impediet omnimodam securitatem conscientiæ erroneæ, secus est in secundâ hypothesi, cum conscientia vera est, & legi consentanea, tum enim diligenti inquisitione veritatis, assurgere potest in conscientiam veram, & certam.

Atque

Atque hinc soluitur tertium argumentum, quo petit Anonymus assignari sibi à P. Mercoro, iuxta suam expositionem, qua ratione quis agere possit contra legem Dei, & non contra conscientiam. Respondet id tum accidere, cum quis agit contra ius naturale, ex conscientiâ erroneâ, opinatiuâ, & non certâ id sibi licere. Operari enim iuxta dictamen conscientiæ opinatiuæ, non est operari contra conscientiam, sed potius ex conscientiæ dictamine: is enim dicitur operari contra conscientiam, qui secus agit quam ipsa dictet, conscientia vero opinatiua suadet sibi licere quod lex prohibet. Hæc vero conscientia probabilis, distincta est omnino à dubiâ, quod illa vni parti assentiat, ista nulli: ex illo ergo dubio fit, ignorantiam contra ius naturale, stante dissidio Doctorum, nunquam excusare, aut esse omnino inuincibilem.

Eodem discrimine constituto inter opinionem dissentaneam à lege, & cum illâ conuenientem, refellitur, decima quinta obiectio Anonymi, quâ P. Mercorum ait, in alienum sensum detorsisse, alium similem superiori locum, ex quodlibeto 3. art. 10. vbi docet sanctus Doctor diuersas opiniones Doctorum, absque periculo posse ad libitum sequi auditores, cum ad speculationem spectant, non ad fidem, & ad mores. Ad priorum enim delectum attinet, quod dicit Apostolus, *vnusquisque in suo sensu abundet*, in his vero quæ pertinent ad fidem, & ad bonos mores, nullus excusatur, si sequatur opinionem erroneam, alicuius magistri; in talibus enim ignorantia non excusat. Hunc Diui Thomæ articulum, P. Mercorus eâdem restrictione explicat, quâ superiorem, desumptâ ex loco citato Diui Thomæ 1.2. quam ita interpretor. Differt plurimum ignorantia rerum, quæ ad nos nihil attinent, & earum quæ nostrum est scire, quibus studendum est, & imbuendi sumus, vt officii partes impleamus, quod profitemur, quale est primum omnium, & precipuum hominis, ad quod necesse est institui de iure naturali, sicut Christiano incumbit addiscere credenda, & agenda ad salutem necessaria, maxime necessitate medij, sicut, iudici & medico comparanda sunt, quæ illorum institutum, & finis exigunt.

Verissima ergo mens D. Thomæ est, eorum quæ conditio hominis, & Christiani communis, vel quæ singularis Curati, Iudicis, exigit nos scire; posse dari quidem

conſcientiam falſam, & probabilem, erroneam vero certam, quæ excuſet, admitti nunquam oportere, quandiu de his nota erit diſſenſio Doctorum, ex quâ ſuborietur deceptio, dubium de ſuo errore, qui curabitur ſi diligentiam non qualemcunque perfunctoriam tantum, ſed quantumlibet ſufficientem adhibeat (vt habet D. Thomas quolibeti 8. argum. ſed contra, & P. Nicolai, notis ad marginem) Si quæ vero ſint ad fidem, & mores ſpectantia, quæ tamen reſpiciant potius Theologos, aut Parrochos, quam Chriſtianos in commune, nihil vetat horum omnium plura ruſticos ignorare, inculpatâ ignorantiâ. Interpretationem hanc detortam immerito vocat Anonymus, quandoquidem illam inſinuat ſanctus Thomas, cum ait, non excuſari ab errore, eos qui aliquid falſi, contra fidem, & mores ſentiunt: hanc enim aſſertionem reſtringit apertè ad res dubias, & controuerſas, quæ ſit noſtri officii inquirere, & doceri.

Hinc etiam refellitur decima ſexta obiectio, qua dicit, ex illâ interpretatione, P. Mercorum deduxiſſe regulam periculoſiſſimam imperitis Confeſſariis; nempe, cum Author Claſſicus docet ſententiam vt tutam, nullâ factâ mentione oppoſitæ ſententiæ ſtantis pro lege, Confeſſarium poſſe illam ſequi, quia ſe habet vt diſcipulus ad illum authorem claſſicum: & ſubinde excurrit magno zeli, & eloquentiæ impetu, in corruptelam Ethicæ Chriſtianæ, licentiâ & authoritate Caſuiſtis arrogatâ, vitiatæ ac pene extinctæ. Sed P. Mercori regula ſtat ex legitimo ſenſu Diui Thomæ conſtituta, nunquam dari conſcientiam erroneam certam, ſeu ignorantiam inuincibilem, eorum quæ ad fidem, & mores pertinent, & noſtra refert ſcire, ſtante diſſentione Doctorum: quia incredibile eſt, vllum futurum vnquam Doctorem claſſicum, qui ſuas opiniones tantâ fiduciâ & temeritate doceat, vt diſſimulet plures Doctores contra ſe ſentire, pari aut maiori probabilitate, & ſi quis ita ſcriberet aut doceret, non Doctor claſſicus, nec illius ſtandum eſſet iudicio, ſed Theologiæ & morum corruptor habendus eſſet.

Hinc etiam refelluntur obiectiones, 17. 18. & fere reliquæ omnes quæ ſuperſunt; immerito Anonymus accuſat P. Mercorum, quaſi præuaricatum cauſæ quam defendit, quod Caramueli aſſerenti non peccare, qui ſequi-

tur opinionem minus probabilem, qui nullam adhibere curat attentionem dum orat; quia sententia quæ docet minus probabilem sufficere probabilior est, sicut illa quæ negat Ecclesiæ præcepto præscribi posse attentionem mentis, aut quamcunque actionem internam. Veram ergo, & vnicam responsionem censet ad argumenta Caramuelis, aliorumque recentiorum, nec probabiliorem sententiam à peccato excusare, nisi sit reipsâ diuinæ & æternæ legi conformis. Immo inquit, P. Mercorus, minus satisfecisset argumento Caramuelis, si excepisset, nullam iuris naturalis ignorantiam excusare: eos enim qui disputant, necesse est principiis conuenire & cum pugnaret aduersus recentiores Casuistas, qui fore habent pro certo fidei dogmate, ignorantiam inuincibilem, & inculpatam dari iuris naturalis, si id negasset, riderent aduersarii, & fere hæresis accusarent. Hoc ergo illis permisit P. Mercorus, non concessit, vt ex communibus veluti principiis congrederetur.

Posset etiam eadem responsione Anonymi argumentum excipi à Caramuele, quâ vult eleuari nostrum: si enim obiicias, nos minime vrgere Caramuelem, qui putat sibi licere sequi minus probabilem, quia hoc ipse probabilius putat, quamuis nobis id minus probabile sit, ita potest respondere Anonymo. Tibi tutior pars sectanda est, quia censes ignorantiam inuincibilem nunquam excusare opinionem falsam, & actum ex illâ secutum: at ego qui contra censeo, possum illæsâ conscientiâ, & tuto, sequi opinionem minus probabilem. Nec dicas, dogma esse fidei, nullam dari ignorantiam inculpatam iuris naturalis. Hoc negat Caramuel, & petit sibi probari, quod multo difficilius conficiet Anonymus, quam nos euincemus, huiusmodi ignorantiâ inuincibili inculpatâ, omnes opiniones probabiles minime imbui, & excusari; & euidentior probatio est, contra eos qui negant vllam mentis attentionem necessariam esse ad orationem. Apertè enim pugnat contra communem Patrum, & Theologorum sententiam, ex quâ vix credibile est, ita sibi fidere Caramuelem, quin aliquo dubio pulsetur, & quam præ se fert securitatem conscientiæ, nihil lacessat: & quamuis omnem summoueret scrupulum ex hoc capite, aliunde sentiet, nempe ex propriâ sententiâ, quâ statuit attentionem actua-

lem ad verba officii recitanda, esse necessariam, ac proinde si desit, peccari ad minus venialiter, ergo non caret periculo peccati, nec aliquo scrupulo qui conscientiam vellicet.

Arguit præterea Anonymus P. Mercorum, quod humanius agat cum Caramuele, & aliis, illosque laudet, quod nec charitatem, nec veritatem pati putat. *Nam vt eum,* inquit, *qui veneno infecta alimenta venderet, laudari apud imperitos, quasi proba fidei vix piaculo careret, sic* inquit, *illi qui virulentis sententiis Ecclesiam inficiunt, quasi sincera doctrina, periculosissime commendantur.* Sed ex, illâ obiurgatione non potest pœnitere P. Mercorum suæ modestiæ, & lenitatis in omnes: cum D. Thomam hâc re imitetur, dignissimus discipulus tanto magistro, qui hæreticos etiam suis scriptis, summâ humanitate habet. Addit præterea se potuisse laudare Caramuelem, citra notam censuræ, quia dum hæc scriberet, vacabat Romæ, suorum operum correctioni, & hâc lenitate, & humanitate putabat magis demulcendum, & ad saniorem, ac tutiorem sententiam aduocandum.

Ad istius profundissimi articuli interpretationem, addendæ sunt obiectiones duæ; Prima Spinulæ qui ait, S. Doctorem à se ipso dissentire, dum secunda hypothesi & assertione, ait Clericum certo sibi persuadere, licitam esse vsuram, & possessionem plurium præbendarum, & aliunde dicit, non esse expertem alicuius dubij, orti ex Doctorum dissentione. Sed non aduertit Spinula, assensum speculatiue certum ex principiis intrinsecis, posse ab extrinsecâ authoritate Doctorum lacessiri, & turbari aliquâ dubitatione, quæ nisi amoueatur, peccabit ille, qui assensum huiusmodi ex se certum, ad vsum reuocauerit. Vnde constans est D. Thomæ mens, eum peccare, qui ad opus adhibet opinionem speculatiue probabiliorem, si obstet aliquod dubium, circa electionem operis quod instat agendum.

Stubrochius dissertatione de probablilitate sect. 2. hunc articulum à Vvendrochio obiectum, conatur eleuare argumento sed contra, vbi ita habet S. Doctor, *potest esse quod aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures prabendas sit licitum, nec inuenit aliquid quod ipsum moueat, ad hoc, quod sit illicitum, ergo videtur quod sine pec-*

cato plures poßit præbendas habere. Ita Stubrochius studet breuitati, vt grauiores difficultates prætermittat omnino, aut strictim attingat. Cur dissimulat hæc verba apponi argumento sed contra, quod interdum soluit D. Thomas, & omnino metiendum est ex corpore Articuli, & istud probat tantum tertiam partem secundæ hypothesis, seu assertionis, si opinio negans, licere possessionem plurium beneficiorum sit falsa, & qui contra agit, adhibuerit diligentiam acrem non perfunctoriam, & quæ veritatem assequatur, nec vlla supersit dubitatio ex conflictu Doctorum, tuto huiusmodi beneficia possidebit. Hanc ergo tantum partem, probat argumentum D. Thomæ sed contra: sed quis dicat euertere duas partes eiusdem secundæ assertionis, & totam à fundamentis priorem, quâ statuit opinionem falsam, contra quodcunque ius, etiam positiuum, quacunque polleat probabilitate, nunquam excusare ex ignorantiâ eorum, quæ nostra refert scire, quandiu nota erit dissentio Doctorum? Præpostera est interpretatio sancti Doctoris, quæ tot assertiones articuli vno argumento sed contra euertit, maxime cum aliis locis citatis, eandem doctrinam confirmet; nam quolibeto 3. nullus inquit, excusatur, si sequatur opinionem erroneam alicuius magistri. In talibus enim ignorantia non excusat: scilicet si hæ duæ adsint conditiones, vt nos scire oporteat, qualia sunt quæ sunt iuris naturalis, vt ex rationis regulâ, qua homines viuamus: Secunda conditio est, si Doctorum, hâc de re sint dissidentes sententiæ: iuxta hanc interpretationem solidissimam, vix excusari possunt vlli impiorum, Atheorum, & hæreticorum, quia impiis addiscendum est ius naturale, Hæreticis cognoscenda est vera Religio & Ecclesia. Præterea, nullus illorum adeo rudis, & stupidus est, quin sciat, si à vero iure naturali aberret, vel ab Ecclesiâ à Christo institutâ, quin grauissimæ sint de his omnibus disceptationes; & si quam par est adhibeant inquisitionem, omnino illis illucescet veritas: si vero hoc studium negligant, imputabitur illis ad culpam, ac proinde verissima est prima assertio articuli 13. ex Quodlibeto 8. quod agitur contra legem, semper est malum, nec per hoc excusatur, quod est secundum conscientiam: & illud quod modo retulimus ex Quodlibeto 3. quod dicunt fuisse à quibusdam ita adulteratum, *in moralibus, quilibet*

excusatur, sequens opinionem erroneam magistri.

Hinc etiam constat P. Ferrerium cap. 12. diminutè omnino referre mentem D. Thomæ ex Articulo decimo tertio, quasi absolute pronunciet, nihil peccare contra conscientiam, qui possidet plura beneficia, ratus ex probabili, aut si velis, ex probabiliori opinione licere, siue illa sit falsa, siue vera: hoc enim necesse est dicat S. Doctor vt faueat Probabilistarum doctrinæ. Verum iam pluries diximus, & ipse contextus clamat; disiunctiue locutum S. Doctorem, aut vera est opinio negans licere, aut falsa, si vera, nulla ignorantia aut probabilitas excusat, stantibus duabus conditionibus à D. Thom. positis, agi de re, quam pro ratione officii scire debeam, & de illâ diffidere Theologos.

Paragraphus Secundus.

Respondetur argumentis P. Ferrerij, de verâ mente D. Thomæ.

MOLESTUM esset Lectori, & mihi etiam incommodum, si disputationis cursum eo velociorem, quo fini propior est, inhiberem, & longius prosequerer, aut nouam susciperem ad examen opusculi, à P. Ferrerio erudite de hoc argumento scripti, nihilo superioribus futuram longiorem, si pro rei dignitate agerem. Sed vt Lectorem, & me ipsum tanto labore leuem, abstinebo à responsione ad singula, contentus insinuare loca dissertationum, quibus eadem cum aliis authoribus disputata sunt; ea tantum breui attingam, quæ nouam habent difficultatem, qualis est illa, quæ ad subiectam Quæstionem referuntur de verâ sententiâ D. Thomæ.

Primo opusculi capite, definitionem opinionis probabilis statuit ex mente sex Theologorum grauissimorum, quorum quatuor sunt è Societate, Suares, Sanches, Layman & Oruiedo, alij duo extranei, Malderus Episcopus Antuerpiensis, & Auersa Præpositus Generalis Clericorum Minorum: ex quorum omnium mente, nihil differre putat probabilem opinionem, à certo iudicio, & prudenti, ac proinde probabilem opinionem, nihil differre à tutâ, &

inde maximum habet ad suam causam compendium & commodum: vnâ definitione opinionis probabilis, probat passim, maxime cap. 5. quidquid fit ex illâ prudens esse & honestum. Sed hanc definitionem, & quæ inde consequuntur, late refutauimus dissertatione primâ: coincidit enim cum definitione P. Fabri, & si eâ vellet definiri opinionem probabilem tutam, admitterem adæquatam esse: sed cum latius pateat probabilitas quam securitas opinionum; & ad minus hoc sit maximè controuersum, immerito & præter omnes Dialecticæ leges, hoc apponitur in definitione opinionis probabilis generatim, quam constare necesse est, receptâ ab omnibus notione. Quænam vero illa sit, alias dictum est fuse, nempe probabile idem esse ac verisimile, quod non sit expers formidine falsi, in vnam tamen partem, magis inclinet mentem, euidentiæ veritatis expertem, eamque vrgeat argumentis quæ solui possint, euidenter negatiuè, non positiuè, id est, quæ responsionibus monstrentur, non conuincere, nec tamen falsi conuincantur. Hoc est verum genus probabilis: sed illius securitas, aliunde petenda est, quam à probabilitate, quæ ex se indifferens est, ad bonum & malum, nec potest illi accedere, nisi ex duplici capite, aut cum probabilitas transit in euidentiam, aut cum consentanea est legi, præscribenti res ad salutem necessarias, necessitate medij aut præcepti, quorum primum facit opiniones positiuè, alterum negatiuè tutas. Et mirum sane est, cum tanti momenti sit distinctio hæc opinionum tutarum, ex duplici genere rerum ad salutem comparandam institutarum, nullo Opusculi loco insinuatam, à Scriptore accurato.

Sed ad rem nostram: contendit D. Thomam fauere huic probabilium opinionum securitati & laxitati, vt paribus aut minoribus viribus pugnant pro libertate contra legem: ad hoc enim vnicum caput reuocanda est tota difficultas; nec ipse dubitat, quin in hoc posita sit tota controuersia, & hunc etiam sibi toto Opusculo scopum constituit.

Nam capite primo, positâ definitione opinionis probabilis, quam vult conuenire opinionibus etiam minus probabilibus contra legem pugnantibus: capite 2. probat vsum illarum perpetuum, & necessarium in Theologiâ Morali. Idque confirmat exemplo S. Thomæ quem asserit plures

inuexisse opiniones nouas, olim minus tutas pro libertate contra legem, & securas suâ authoritate atque argumentorum pondere fecisse: Vnde capite 3. & 4. Idem Iuris vindicat omnibus Theologis magni nominis, summæ eruditionis, & paris probitatis, quos falli & fallere alios velle, nefas sit suspicari. Iis quasi fundamentis positis, arcem disputationis inuadit à capite 5. ad 8. Vniuersim probat licitos esse actus qui fiunt ex opinione probabili, quia apud ipsum, idem est ac prudens assensus: nec quicquam periculi esse, ne peccemus, dum ductu opinionis probabilis agimus, etiamsi contra stet æque probabilis pro lege, quâ actus vt illicitus damnetur. Immo cap. 10. ad finem vsque contendit nihil periculi esse, si sequamur opinionem pro commodo, contrà probabiliorem pro lege.

Hæc summa libri est: breuior potest confici argumentorum quibus has assertiones confirmat; omnia enim nituntur vnâ definitione opinionis probabilis, quam statuit esse Iudicium prudens, ergo quidquid ex illâ fit, est immune à peccato, siue paris, siue minoris sit probabilitatis, quam aduersa opinio pro lege. Videtur vt sapiens Architectus fundamentum posuisse, cui totum ædificium astruxit. Sed quidquid sit de hâc definitione, seu admittatur quasi legitima & proba, seu reiiciatur tanquam inadæquata, & contra leges Dialecticæ constituta; non admodum difficile est, vnâ & alterâ responsione, impugnare omnes Opusculi partes. Esto bona sit hæc descriptio opinionis probabilis, negamus vllam eius partem competere opinioni, quam propugnat, id est, stanti pro commodo contra officium: neque enim illi constare potest firmum iudicium; nec vllis solidis rationibus nititur: dissentanea est etiam Scripturæ & fidei, improbata à Patribus, Canonibus Pontificiis. Hâc vnâ responsione possem esse contentus, quam totis duabus controuersiis prosecuti sumus. Addo alteram, & iterum dico, hanc definitionem complecti tantum speciem opinionis tutæ, quod non à probabilitate habeat, sed à conuenientiâ cum lege, vel à collectione plurium argumentorum probabilium, vnde existat firmus, & certus assensus moralis, qualem nunquam afferet opinioni probabili pro libertate, quamdiu aduersabitur opinio pro lege, paris aut maioris probabilitatis.

Sed quod dictum est in vniuersum, vt partibus osten-

datur ; accingo me examini secundi Capitis, quo continetur quæstio, quæ ad hunc locum pertinet, de verâ mente D. Thomæ. Orditur ab expostulatione de nonnullorum morositate, ac contumaciâ & superbiâ, qui in totum inquit, probabiles opiniones damnant (quod nulli puto vnquam in mentem venisse) & contemnunt, atque execrantur, tanquam inuentum, nuperum & periculosum ? cum tamen necessarium sit Theologiæ Morali, & omnibus sæculis receptum. Neque dissimilis est hæc Theologiæ pars dogmaticæ : vtraque constat duplici assertionum genere, nempe indubitatis & probabilibus : & has postremas addit regnare in Theologiâ Morali, quam si velis exigere ad demonstrationum euidentiam semotis probabilitatibus, non eris æquior, quam si à Mathematicis submoueas demonstrationes, contentus argumentis ex probabilibus.

Denique, quid opus pluribus ? cum perpetuus sit mos omnium Theologorum, nouas cudere opiniones probabiles, etiam pro vtilitate & libertate, & semotis atque antiquatis opinionibus tutioribus, nouis securitatem conciliare. Et hoc confirmatur illustri testimonio S. Anthonini tom. I. partis primæ, titulo tertio capite 10. paragraph. 10. vbi habet, contrarias esse opiniones inter Doctores sanctitate & scientiâ maximos, in materiâ morali, etiam ad salutem necessariâ, monstrari exemplis ; quale est illud D. Thomæ de dilatione Confessionis. Addi potest aliud de vnitate actus Contritionis : nam D. Bonauentura, post Hugonem à Sancto Victore, censet hominem in peccatum mortale lapsum, peccare si datâ copiâ Confessarij differat confiteri & conteri, nihilo minus quam furem dilatione restitutionis rei ablatæ : nec remitti peccata nisi præuiâ singulorum detestatione distinctâ. Nihil tamen horum argumenta moratus S. Doctor, relictâ opinione tutiore, confirmat minus tutam, & forte minus probabilem, & eximit ab omni peccato seram pœnitentiam, seu dilationem Confessionis ; atque vnico Contritionis actu, docet retractari & deleri omnia peccata ; Ergo ipse S. Doctor nouis opinionibus contra legem securitatem comparauit. Quidni etiam idem iuris habeant alij Theologi ? Quibus capite 3. vindicat authoritatem conciliandi suis opinionibus probabilitatem tutissimam, etiamsi antiqui &

recentiores Theologi reclament: quia cum sint acutissimi ingenij & maximæ probitatis & pietatis, compererunt antiquos timuisse timore, vbi non erat timor: ac proinde fidos, & tutos esse Magistros, ac duces suis Consultoribus, qui se audierint aut sequentur.

Sed mirum est D. Thomæ authoritate & exemplo, confirmari hanc probabilitatum securitatem, quam ipse locis à nobis citatis, funditus euertit hâc regulâ constitutâ, quidquid contra veram opinionem pro lege fit, nullâ ignorantiâ excusari, ac proinde nullâ probabilitate, quæ totam quâ valet ad excusandos contra legem actus, vim repetat ab ignorantiâ quâ imbuitur. Hæc loca ita sunt aperta & diserta, contra omnem actum veræ legi aduersantem, vt vix ab Anonymo extorquere potuerimus, ne damnasse videretur, quidquid fit contra legem ex ignorantiâ inuincibili, & conscientiâ erroneâ certâ.

Non poterat S. Doctor apertius aduersari huiusmodi Probabilistis, quam alio dogmate constituto, nullum humanorum actuum singularem, seu in indiuiduo, indifferentem esse ad bonum & ad malum, sed debere omnes, ex fine honesto ad regulam rationis exigi, & si quicquam horum desit, vera esse peccata. Vnde expressis verbis cum D. Augustino damnat, quotquot fiunt actus ex præscripto Epicuri, id est, voluptatis causâ; quia, vt inquit, eleganter Seneca, Voluptas mala est cum non est accessio, sed ducit. Supersedeo ab enumeratione singulorum dogmatum, quibus S. Doctor probauit se omnino abhorrere ab illâ probabilitatum laxitate & securitate, pro vtili & voluptate, contra honestum: decurrenda enim mihi esset tota Theologia, si vellem placita S. Doctoris colligere, quibus suam mentem alienissimam ab eiusmodi laxitatibus esse comprobauit.

Sed inquies, à seipso dissentit S. Doctor, aliquando dormitat, & de rigore remittit, recedit ab opinione tutâ pro lege, & inuehit nouas ad minus, de dilatione & vnitate Contritionis. Respondeo: Si quas inducunt pro libertate opiniones extranei, ijsdem munirentur præsidiis, & argumentis, quibus duæ relatæ confirmantur à D. Thoma, paterer inter tutas reponi. Sed quam immanè distant! Neque enim sententiæ, quæ negant peccare quâcumque dilatione pœnitentiæ, aut ad singulorum pecca-

torum veniam plures Contritionis actus distinctos requiri, probabiles dici debent, sed necessariæ, & ex principiis Scripturæ, ac Theologiæ euidenter veræ: quia traditione demonstrantur, & quæ obiiciuntur argumenta, soluuntur euidenter, non solum negatiuè, sed etiam positiuè, idest, non tantum rem propositam minimè conuincere monstrantur, sed etiam falsi conuincuntur. Primo genere responsionum refelluntur, quæ fidei mysteria impugnant, obiectiones; & has tantum solutiones aduersarii adhibent nostris argumentis contra securitatem probabilitatum pro libertate. At D. Thomas, D. Bonauenturæ & Hugonis argumenta euidenti positiuâ solutione labefactat, & nedum inefficaciæ, sed apertè etiam arguit falsitatis.

Præterea suam sententiam ex traditione & scripturâ, necessariis confirmat argumentis. Quid enim euidentius aut necessarium magis hoc effato Theologico, quidquid actu efficaci super omnia amamus, aut detestamur, illo genere odii & amoris, nos attingere & prosequi, quæ continentur aut afficiuntur, eâ vnicâ ratione quæ nos ad amorem inducit & ad odium? Atqui certum & compertum est, nos detestari ex verâ charitate, & pœnitẽtia, vnico actu contritionis, vniuersim quæcumque peccata, quorum rei sumus, hoc nomine seu motiuo omnibus communi, quod offensæ sint in Deum super omnia amabilem, in quẽ proinde iniurias quotquot admittũtur, iuxta mensurã illius amoris, odio super omnia prosequimur. Quid ergo verius, quid compertius, quam vnicum actum charitatis idoneum esse detestandis, & delendis infinitis peccatis? Si enim verum sit, qui in vno peccat, & vni legis parti præuaricatur, omnium reum esse, multo verius est, qui vnum, perfecto odio ex summo Dei amore profecto, detestatur, quâ Dei offensa est, in reliqua omnia eodem impetu ferri, eaque toto corde execrari.

Huic demonstrationi Theologicæ, accedunt testimonia expressa scripturæ. Quid enim frequentius docet, quam peccata, vbi primum ingemuerimus ex verâ contritione, condonari omnia? Cur ita? quia multum diligimus, quia cor contritum & humiliatum Deus non despicit: nihil igitur opus multiplici actu, aut distinctâ contritione, de singulis peccatis, cum vnicus ad omnia pertineat. Cur igitur inter probabiles hæc D. Thomæ sententia accense-

bitur, cum tot demonstrationibus muniatur? Nec minus certa est altera de dilatione confessionis. Is est mos perpetuus S. Doctoris in delectu sententiarum, vnam inspicere traditionem, postpositâ quacumque conuenientiâ. Quæsitum est à Theologis, vtrum Ethnici, & Iudæi nati sub Imperio Principum Christianorum, ad fidem nihilominus cogendi essent quam hæretici, in quos indubitatum ius habet Ecclesia ex regenerationis sacramento, quo illi adiuncti sunt vt membra, & obnoxii eius potentiæ vt filij, aut subditi; vel saltem infidelium nati inuitis parentibus essent baptismo initiandi. Plures Theologi conuenientiis & specie pietatis allecti, censebant ita fieri posse, imò oportere. Quid verò ad hæc D. Thomas? Traditionem consulit & morem Ecclesię: S. inquit, *Syluester* maximâ valuit nedum gratiâ, sed etiam authoritate apud Constantinum Cæsarem, nec minus potuit D. Ambrosius apud Theodosium & Valentinianum, pluresque alij Sanctissimi viri nihilo istis inferiores, neque studio fidei Christianæ augendæ, neque gratiâ apud Reges; quibus non cessabant suggerere, quæ ex æquitate & è re Christianâ essent; nec tamen vlli illorum venit in mentem, vt persuaderent Imperatoribus Iudæos & Ethnicos cogerent ad fidem, aut saltem eorum filios, ipsis reluctantibus raperent ad Baptismum: Ergo neque id nobis tentandum est, quia non sumus meliores Patribus nostris, nec sapientiâ aut zelo fidei pares.

Ad eandem regulam morum Ecclesiæ, & Traditionem, suam sententiam expendit S. Doctor. Non minus necesse est Cathecumenis in peccatum lapsis, confugere ad Baptismum, quam Christiano peccati læthalis conscio, suo vulneri adhibere in remedium Sacramentum pœnitentiæ, & post amissam baptismi gratiam, arripere hanc post naufragium tabulam: quodnam enim potest inter hæc duo sacramenta discrimen afferri? nisi forte videatur periculosior baptismi procrastinatio, quam Confessionis: Atqui frequentissimum fuit prioribus Ecclesiæ sæculis, baptismum differre ad adultam & prouectam ætatem, & interdum ad mortem vsque, idque passim vsurpatum fuit, etiam à Sanctis, quos tamen per tot annos, baptismi gratiâ destitutos, abstinuisse ab omni peccato læthali, vix est credibile: nec vsquam legimus huiusmodi dilationem baptismi,

ſaltem per aliquot dies, aut per annum fuiſſe damnatam peccati mortalis: immerito igitur, & præter traditionem, ac SS. Patrum mentem, accuſabimus grauis culpæ, quamcunque confeſſionis & pœnitentiæ dilationem; & & qui ita ſentiunt, totam damnant Eccleſiam.

Adde, argumenta D. Bonauenturæ ſolui à D. Thoma euidenter quod dicitur poſitiue, id eſt, conuinci nulla eſſe, & falſa aſſumere. Duo enim ſunt præcipua; primum eſt à comparatione peccati, ſeu offenſæ Dei cum furto, quod alio loco refutatum eſt: eſto, verum ſit quod hodie Probabiliſtæ negant; dilatione rei ablatæ furto, nouum peccatum admitti, aut primum augeri, quod res Domino, cui ſublata eſt, vtilis & neceſſaria ſit, ac proinde nouo damno afficiatur ex reſtitutionis prorogatione; immerito inde infertur, ſi cunctemur ſatisfactionem iniuriæ Deo illatæ, nouam inferri, quaſi Deus noſtris bonis perinde indigeat, ac homo ſuis: & ex eiuſmodi procraſtinatione nouum damnum illi accreſcere. Cui ſimilem facimus Deum? Nonne dignius, & altius de diuinâ maieſtate ſentiemus, ſi cum Propheta canamus: ***Dixi Domino meo, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*** Ergo ex hoc capite, non eſt petendum nouum peccatum.

Neque etiam ex altero, quod differentibus confeſſionem, & contritionem impendeat periculum, ne morte incauti opprimantur, & cum noluerint, cum poſſent reſipiſcere, id nequeant, cum maxime vellent. Hoc argumentum iam ſolutum eſt exemplo dilationis baptiſmi: neque enim maius à procraſtinatione confeſſionis impendet periculum, quam à remiſſo baptiſmo: Et quæcunque nectantur moræ, peccato imputentur. Sed ne aduerſarii vtroque exemplo, ſuam cauſam muniant, quaſi citra peccatum poſſint pericula adiri, nec magis ſit noxia & periculoſa electio opinionis pro libertate, prætermiſsâ opinione pro lege, quam confeſſionis, aut baptiſmi ad tempus prorogatio: apertum enim inter iſta diſcrimen aſſigno, quod huic moræ ſacramentorum, ſi quod ſubſit periculi genus, remotum ſit, proximum vero, quod inuehit, & annexum habet electio opinionis minus probabilis pro libertate, prætermiſsâ tutâ pro lege. Nam ſi deſit cauſa, quæ ad hanc electionem cogat maioris mali euitandi; inexcuſabilis plane eſt apud Deum, & apud homines, qui reiecto

remedio, præsentissimo, periculo se obiicit violandi legem diuinam, ductu opinionis, quam probabilius est falsam esse, & legi aduersam. Licet summę sit prudentiæ, pericula quæque peccati & salutis longissime prospicere, & auertere; non tamen eodem, aut pari gradu, necessaria est cautela, sicut nec eodem loco instant, aut pari impetu feruntur: propior est morti senex quam iuuenis, illi dicitur esse ad portam, isti in insidiis, quia senex diu viuere non potest, iuuenis cito mori potest. Certum tamen est, mortem repentinam hominis sani, periculis remotis accenseri, quia casu aduenit, & vix millesimo, ex vnâ ciuitate intra biennium, id genus mali accidit, ac proinde culpæ saltem læthali, & mortali, non est imputanda negligentia, si quem mors inopinata rapuit. Quæ vero pericula peccati, & salutis, impendent ex electione opinionis pro libertate, non sunt longius repetenda, sed trahuntur & aduocantur ipsiusmet opinionis vsu, quam certissimum est, non esse tutam, idest, non aduersari legi pro commodo: & hoc probant quæcunque argumenta quatuor classibus prosecuti sumus, & illud maxime ex D. Fagnanò exemplum à duobus poculis, quorum scis alterum esse veneno infectum: quis dicat innoxium fore vtriusque haustum, vel periculo proximo carere arbitrariam optionem vtriusque, causatus vni tantum venenum infusum, alterum esse sanum, & ignorantiam, cui duorum insit, ab vtroque periculum arcere?

Quis illum excuset, qui ista apud se reputans, poculum alterum hauriat, nullo metu mortis? Sed quis non damnet extremæ dementiæ, si opinatus, vni duorum venenum permixtum, certissimus vnum sanum esse, & in alterum omnem veneni suspicionem deriuari, istud alteri prætulerit?

Ab hoc exemplo inuictum argumentum sumo, quod nihil differt, ab eo quod sibi objicit P. Ferrerius capite 6. & duobus sequentibus, nisi quod dilutum & dimidiatum referat, tacito aut dissimulato discrimine periculi proximi & remoti, & rei quam eligimus, per se, aut quasi accidentario adjuncti. Potest autem hâc formâ validius proponi. Quisquis sponte se objicit periculo proximo peccati, & salutis, per se connexo actui, à quo liberum est illi cessare, in quem trahitur commodi, voluptatis, aut libertatis exer-

cendæ causâ, postpositâ opinione tutâ, non solum negatiue, sed etiam positiue, ille censetur imprudentissime agere: neque potest excusari, quod subsit probabilitas opinioni quam sequitur par aut minor probabilitati opinionis pro lege & salute stantis. Atqui res nostræ eo sunt statu, vt proximum insit per se periculum peccati, annexum opinioni quæ fauet libertati contra legem: Ergo imprudentissime agit, qui sententiâ pro lege postpositâ, alteri adhæreat.

Si dicas, probabilitatem excusare; quia idem est cum iudicio prudenti. Sed præter quod hæc responsio, est perpetua petitio principij, multis argumentis falsi conuicta, meminisse oportet quod ex Ioanne Majore refertur paginâ 13. propter hominis ignorantiam, introductam esse opinionum pluralitatem post primi parentis peccatum: vt nostrum scire, ac ignorare comparatum, nihil sit; ac proinde discordiam opinionum probabilium proficisci à peccato originali; vt mirum sit, arboris adeo pestiferæ non solum innoxios esse fructus, sed etiam esse veluti cornu salutis; & sicut de Rinocerote dicitur, si cornu intingat fonti venenato, aquas purgare, ita ignorantiâ aut probabilitate, quod perinde est (cum præcipuum illi ab ignorantiâ sit præsidium, & à rei ineuidentiâ) quoscumque actus lege prohibitos, ab omni peccato, & iniquitate mundari, & esse præsentissimum remedium, quò omne peccati periculum arceatur: cum tamen nihil nisi voluptatis & commodi amor, ad hunc actum cogat, & duo aut tria suppetant remedia, nempe cessatione ab actu, quem probabilius est aduersum esse legi, & electio opinionis pro lege stantis. Si quis in biuio aut triuio positus, sciat duas vias tutissimas esse, & à tertiâ tantùm periculum latronum timeatur; quis excuset eum, qui securitatem sibi & aliis polliceatur, hanc postremam secutis, duabus superioribus prætermissis?

Hinc refellitur objectio insinuata pagina 50. actum quem probabilius est esse malum, & legi aduersari, probabilitate sententiæ oppositæ fieri tantum materialiter & objectiuè malum, non formaliter. Posset forte locum habere hæc distinctio, si necessitas hunc actum materialiter malum extorqueret, non vtilitas, aut voluptas ad illum alliceret. Deinde, si non desinat esse malus ex adjunctâ du-

bitatione; quî fieri poteſt, innoxium ex opinione minus probabili, non eſſe lege prohibitum, cum ab huiuſmodi opinione abſtergi non poſſit formido falſi & peccati?

Reſponderi poteſt ex eodem loco, malum eſſe, & vere peccatum imputari, quemcumque actum à dubitante profectum, ne malum ſit quod aggreditur; quia ita comparatus eſt, vt nolit abſtinere ab illâ re, etiam ſi compertum haberet malam eſſe: at longe abeſt ab huiuſmodi affectu, aut diſpoſitione animi, qui ex opinione minus probabili pro libertate operatur. Sed voluntaria prorſus eſt hæc interpretatio animi dubitantis, & inde deſumpta differentia, dubium inter & opinionem probabilem. Nam affectus dubitantis ideo malus eſt, quod nolit ſe fraudare certo commodo & emolumento, metu incertæ culpæ. Atqui ita etiam comparatus eſt, qui minus probabilem habet opinionem pro libertate contra legem: Ergo nihilo minus peccat, quam qui dubitans, an contra legem peccet, non deſinit operari.

Ex his ergo omnibus apertè concludimus, periculum amare, qui ex opinione minus probabili operatur relictâ tutâ pro lege. Vbi ſumme notandum eſt, opinionem tutiorem ſumi poſſe, comparatiuè ad tutam & licitam, minus tamen à periculis remotam; & hoc ſenſu electio opinionis, & partis tutioris, relictâ minus tutâ tamen licitâ, conſilij eſt, non præcepti: atque ita Cœlibatus Matrimonio anteponitur, quia, vterque ſtatus bonus eſt & tutus, minus tamen obnoxius eſt periculo peccati Cœlibatus, quam Matrimonium. Si vero pars tutior ſumatur, vt dicitur aduerſatiue, opponitur rei malæ, & hoc ſenſu præceptum eſt, non conſilium, partem tutiorem eligere. Ad hoc poſtremum genus, reuocamus electionem opinionis pro lege ſtantis, prætermiſsâ opinione æque aut minus probabili, pro libertate pugnante, quam demonſtratum eſt, non carere periculo proximo peccati; Et cum ex D. Antonino dicitur, conſilij eſſe non præcepti, tutiorem partem eligere, interpretandus eſt omnino comparatiue, non aduerſatiuè locutus: quia eo loci præſcribebat regulas ſcrupuloſis, ac penè ſuperſtitioſis, qui ſe anxia religione, & ſtulto timore torquent. Plura addemus ſequenti Paragrapho & Articulo.

PARAGRAPHVS

Paragraphvs Vltimvs.

Concluditur nec D. Thomam, nec vllum Theologorum, posse minus probabilem pro libertate opinionem tutam facere.

Cvm ab actu ad potentiam consecutio sit legitima, concludere licet, Theologorũ neminem, nequidem ipsummet Theologorum Principem, posse opinionem pro vtilitate, probabilem facere tutam contra legem, quamdiu intra probabilitatis fines continentur, nec euadit in necessariam. Id enim nunquam factum à D. Thoma, nec tentatum, nisi in his quæ posset argumentis necessario confirmare: Ergo nulli hoc vnquam Authorum concessum, quod commune jus volunt quidam esse cuiuslibet Doctoris Classici. Antecedens probatur: Nullo exemplo probari potest hoc vnquam à D. Thoma factum; nam ex omnibus S. Doctoris scriptis, Author in Theologicis versatissimus, nulla referre potuit, præter duo, de dilatâ Confessione, & de vnitate detestationis omnium peccatorum: has vero demonstrauimus minimè fecisse securas intra probabilitatis fines, sed inde extraxisse vi argumentorum, & in ordinem superiorem euexisse. Nec solum id tentauit, sed expresse docuit hoc nulli Theologorum esse concessum, vt dissidentibus inter se Theologis Doctoribus, possit quisquam certum & tutum facere, contra jus, seu naturale, seu positiuum; quod nostri officij sit doceri & scire: & quamdiu dissentient inter se Doctores, non excusabitur à peccato, qui secus quã sententia vera docet, quidquam aget contra legẽ.

Confirmatur: non potest excusari à peccato, qui sententiam falsam secutus, contra legem agit, nisi habeat conscientiam erroneam certam, & ignorantiam inuincibilem: Atqui D. Thomas negat dari huiusmodi ignorantiam cuiuscumque juris etiam positiui, quo nos instrui & imbui oporteat; & de quo notæ nobis sint dissentiones Theologorum. Itaque siue exempla, siue scripta D. Thomæ consulamus, nec sibi, nec vlli Doctorum, illud jus vindicare, nec posse vsurpari ab vllo citra culpam, ex D. Thomæ tum documentis, tum exemplis colligimus.

Nec mirum: neque enim vlli Theologorum concessum est, quod in jure interpretando, negatum est Papiniano Iurisconsultorum doctissimo; cuius tamen opiniones singulares, ab Imperatore vocantur dubitationes. Quis ergo

pro indubitatis habebit, quidquid Theologus magni nominis sentiet, etiam si alij Theologi recentiores, & antiqui reclament: & si suas singulares opiniones se consulentibus aperiant, tacitâ dissentione aliorum, malâ fide agunt: si fateantur se ab aliis Theologis dissentire, non minus imprudenter agent qui illorum sententiæ adhærebunt, quam is qui remedium receperit à medico quamlibet erudito propinatum, etiam si monuerit Hippocrati, Galeno, omnibusque Græcis, & Arabibus Medicis fuisse improbatum.

Atque hinc responderi potest argumento P. Ferrerij cui absurdissimũ & temerarium videtur, negare, quod Theologi ferè omnes, à centũ circiter annis docent, tutam esse quamlibet opinionem probabilem. Nam alterum horum accidat necesse est, aut posse me sequi hanc opinionem probabilem, & ex eius ductu agere citra vllam culpam, aut peccare & errare qui hoc tutum & licitum esse docent. Istud verò postremum omnino à sensu communi alienum est, & summè injurium illustrioribus Ecclesiæ Doctoribus qui ita docent. Tandem his rationibus, quas pro demonstrationibus habet addit; contrariam sententiam vniuersim ab omnibus reiici, & adeo debilibus fundamentis nixam, vt videatur non aliâ de causâ prodiisse, quam vt splendorem addat doctrinæ quam sustinet: sicut inquit, rerum pessimæ, id ad minus boni habent, vt optima quæque naturæ opera commendent. Hortatur Paulus alios aliorum onera portare. Ego patiar illius consilio, quæ hactenùs scripsi his dissertationibus, reponi inter mõstra cõmendandis aliorum virtutibus nata; dum condonetur mihi & liceat sententiæ quam propugnaui adhærere. Quid mirum, si non audeam sapere vltra Angelicum præceptorem, qui à nullâ re sibi magis timuit, quam à quæstionibus moralibus dirimendis, quas longe difficiliores, & subinde periculosiores iis existimauit, quæ ad Theoriam & speculationem pertinent?

Sed dices: probabile non distingui à prudenti judicio, ac proinde quidquid ex opinione probabli agitur, innoxium esse & honestum. Vtinam conuinci possem hoc argumento; sed iam monui non tam esse argumentum quam Thesim & vbique principium peti: nec persuadeor duobus Scripturæ locis quibus confirmatur, Ecclesiastici 7. *Noli esse iustus multum, neque plus sapias quam necesse sit, ne obstupescas.* Et illud: *Qui obseruat ventum non,*

seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet. Quid ista ad Thesim faciant non video; ne vllus hactenus Interpretum aut Scriptorum insinuauit ante Malderum. Nam præter quod ex Metaphoris Scripturæ non solent probari apodictice dogmata fidei & morum: locus ille damnat anxiam nonnullorum sollicitudinem, qui metu, aut amore, rerum ad salutem inutilium, & interdum noxiarum torquentur. At quis credat Sapientem his verbis improbasse eorum cautelam, qui sibi timent à rebus, quas antiqui omnes suspectas habuerunt, & à quibus abhorruere plurimi sapientum, cuius generis sunt opiniones probabilius falsæ & aduersæ legi, quam consentaneæ. Nec verius in illos cadit altera reprehensio, nimiæ & morosæ iustitiæ. Id enim velim scire, an istam objurgationem Sapientis commereatur ille, qui ex consilio suæ salutis sollicitus, Matrimonium per se bonum, & honestum ac tutum, postponit Cœlibatui, quod minoribus periculis pateat. At quis neget, opinionem probabilius falsam, & aduersam legi, minus tutam esse Matrimonio? Longius ergo ab affectatione nimiæ iustitiæ aberit, qui probabilior & magis tutam pro lege opinionem, minus probabili & tutæ pro commodo, quàm qui vitam religiosam conjugio antepofuerit.

Hanc disputationem claudam Argumento, cui perinde aduersariis & nobis, sit respondendum, hoc tamen discrimine, quod illis multi ineluctabile putent, nobis vero nullum facessat negotium, imo occasionem suppeditet luculentissimam, bene merendi de his, qui nostra dogmata etiam monstris accensent, cum suâ infamiâ in alienam gloriam natis. Si vnus aut alter Theologorum magni nominis probabilem faciat opinionem, cui tutò & prudenter adhæreamus, sequitur Thomistas omnes, qui reiectâ scientiâ mediâ, prædestinationem, & scientiam diuinam, fulciunt gratiâ efficaci, aut omnipotentissimâ voluntate, & prædefinitione diuina, pro Caluinistis & hæreticis habendos: quia non tantum vnus, aut alter magni nominis Theologus, sed recentiorum plurimi ita sentiunt & scribunt, quibus citra iniuriam negari non potest authoritas sanciendi opiniones probabiles & tutas: si id iuris concedi cuiquam singularium, aut societati Doctorum potest. Sequitur etiam ex eâdem lege probabilitatum, eos qui ex vnâ scientiæ mediæ regulâ, semotâ quacunque gratia efficaci, aut diuinæ omnipotentiæ efficaciâ, prouidentiam,

prædestinationem æternam constituunt, non abesse ab errore Pelagianorum aut Semipelagianorum, quia sic censent omnes fere D. Thomæ, & D. Augustini discipuli: Atqui ista præter grauem noxam famæ virorum integerrimæ fidei, summæ eruditionis ac sanctitatis, innumera pariunt mala, quorum fidem facit hoc vnum quod attigimus, aliis prætermissis: de quibus fusè sectione quartâ.

Quid ad istud argumentum responderint, aut responsuri sint aduersarij ex suis principiis, nescio; id vnum scio ex nostris facillime solui. Vel enim argumentum illud extraneis ab vtraque Scholâ, vel suis authoribus euidens est quoad illationem, & rem illatam; vel incertum quoad vtramque partem; vel euidenter probabile quoad illationem, probabile tantum quoad rem illatam: prima acceptione ad rem non pertinet, quia si euidens sit quoad vtrumque, exit fines probabilitatis, & euehitur ad ordinem superiorem scientiarum. Secundo etiam sensu, nihil ad controuersiam facit, quia est suspensus omnino animus, quoad assensum illationis, & rei illatæ.

Vrget ergo tantum argumentum, si tertiâ acceptione interpretemur, atque hoc sensu dicimus, vtriusque partis illationis assensum de probabilitate, certum esse & necessarium, de re vero illatâ, seu de errore Caluinistarum Thomistis, vel Pelagianorum Patribus Societatis obiecto, nullum esse posse, & si posset, nullum adhiberi debere, nec licere. Nam si vtrinque paris aut parum inæqualis sint probabilitatis, suspensam distinent mentem, sicut duo pondera æqualia stateram: & quamuis ad hoc vt se in vnam partem flectat, non desit facultas naturalis, illicitum esse assensum asserimus. Vel enim omnes vis fide dignos esse, vel intestabiles aliquot, vel omnes suspectos habes, si hoc secundum, & tertium eligas, à Controuersiâ recedis, quæ tota est de opinionibus vtrinque pari aut parum inæquali probabilitate pugnantibus.

Deinde quâ conscientiâ fidem habebis iis, quos eâ indignos censes? Maxime si assensus vergat in noxam, & iniuriam illorum, quos putas insontes; si hos omnes fide dignos habeas, dum se immunes ab errore, & aduersarios errori obnoxios pronunciant, cùm pari fere probabilitate pugnent, quis non videat sibi futuros impedimento, ne mens in vllam partem inclinet, sed hæreat anceps & suspensa? Atque illo Pyronismi genere, nullus sapiente

dignior, & conuenientior est status, quia in hac ancipiti disceptatione, prudentia monet cohibeas assensum, ne decipiare, aut charitatem lædas. Potes enim salua conscientia omnes absoluere, nullum, ea illæsa damnare, eadem lege, qua Iudex, reum etiam graui suspicione laborantem, non conuictum, eximere à culpa, & pœna potest, non multare.

Hinc agnoscat prudens Lector, quantum intersit aduersariorum inter & nostram sententiam. Illa omnibus noxia est, etiam suis authoribus, qui videntur sibi fodisse foueam, & laqueos parasse, in quos se inducant: altera omnibus fauet, etiam aduersariis. Ne igitur inter monstra, suo malo in alienum bonum nata reponatur, sed eo forte sensu, quod res optimæ & insolitæ, monstri nomine insigniuntur: neque enim quidquam præstantius, & minus hodie vsitatum fructu, quem ex nostra sententia decerpimus, vt Charitati simillima, atque illi germana, quia verissima, nulli noceat, omnibus benefaciat, ne iis quidem exceptis, qui in se monstri infamiam & inuidiam deriuant.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Expenditur Theologorum testimonium & antiqui recentioribus conferuntur.

QVAMVIS videamur hactenus vnius D. Thomæ mentem inquisiuisse, superiori tamen Sectione cum SS. Patrum sententiam expendebamus, hic locus penè exhaustus, & fere nihil prætermissum est, ad demonstrandam discordiam omnium quotquot fuere Theologorum, ante primum quod sciam Medinam. Quod ex loco argumentoso, paucis & euidenter eo demnostratum. Probabilitatum securitas tota nititur ineuidentia rei, & inde consecuta ignorantia inuincibili, à qua habet probabilitas vim excusandi, aut purgandi à peccato actum, materialiter & obiectiue malum, seu legi repugnantem aut lege prohibitum, ita vt eiusdem sit ambitus & latitudinis, securitas cum probabilitate, & vtraque cum ineuidentia, & ignorantia falsitatis rei, speciem veri habentis, & fultæ rationibus non leuibus & futilibus; sed quæ negotium facessant, quales suppetunt infinitæ, etiam contra mysteria fidei, multo difficilioris solutionis, quam quæ vrgent aduersarij, pro libertate contra iura legis: atque ita probabilitas secura, metienda est iuxta ignorantiam inuincibilē.

Hanc vero antiqui Theologi nullam admittunt, vel certe minimam iuris naturalis, nec D. Thomas cuiuscunque iuris, quo nos instructos, & imbutos esse oporteat, maxime si dissidium sit Theologorum, nec lateat inquirentem illud ius. Contra vero probabilistæ in infinitum laxant huiusmodi ignorantiam cuiuscunque iuris, vt probabilitati securæ viam latissimam aperiant: Ergo antiqui Theologi à recentibus omnino discordes sunt, nequidem excepto S. Anthonino, quem Sanchez inter eos reponit; qui in dubiis tutiorem partem eligendam docent; & qui secùs ageret, contra propriæ conscientiæ dictamen peccaturum: Ergo nullum habent ex antiquis, qui sibi faueat, vt merito è nostris in Medinam, vt in primum authorem referatur huius inuenti aut gloria aut inuidia.

Ad catalogum recentiorum, qui longo ordine cap. 10. referuntur pro sententiâ, quæ probabiles opiniones tutas omnes facit, multa respondet Vvendrochius, quæ nobis omnia non probantur: quædam enim licet vera videntur asperius dicta. P. Mercorus Part. 2. Art. 26. multa habet perinde fortia, sed modestius scripta. Respondet itaque, qui stant contra doctores ex antiquis & recentibus, superare à se dissentientes multis nominibus, maximè numero, authoritate, & concordia. Numero quidem: quia quotquot nostrum Medinam antecesserunt, si Armillam excipias nobiscum conueniunt. Vincunt etiam authoritate quia licet recentiores antiquis sint fortè anteponendi, in iure positiuo interpretando, quod ab arbitrio hominum pendeat, & in dies mutetur; si tamen disceptatio sit de iure naturali omnino immutabili & æterno, ad quod controuersia nostra pertinet; quis neget antiquos Patres & Theologos magis audiendos esse quasi Magistros Modernis multo securiores? Denique si concordiâ res modicæ crescunt, discordiâ magnæ dilabuntur; hinc etiam potior est nostra causa: quia vna vox, vnus est omnium nostrum consensus: aduersariorum vero non sunt conuenientia testimonia, vix duo inter se consentiunt. Disputationis primæ Sect. 2. ad finem, enumerauimus ex P. Mercoro vsque ad quindecim dissidentes sententias: & nullus quod sciam è Societate præter Tamburinum, defendit securitatem probabilitatum, eâ laxitate quâ explicatur illo opusculo, nullâ restrictione adhibitâ rerum necessitate medij & præcepti, qualem apponit Suares.

Atque id euincitur hoc argumento, præter plura quæ superius latè prosecuti sumus. Non est dubium quin tutior pro lege esset semper eligenda pars, si vera esset sententia Vvendrochij, Anonymi, & Comitoli, nullam iuris naturalis ignorantiam excusare à peccato quidquid fit contra legem: consequutio hæc euidens est, nec minus aperta quam illi adiungo. Esto ignorantia inuincibilis, si qua detur excuset, cum prætermittitur res ad salutem ex præcepto necessaria, demus nouum peccatum impedire, & auertere; nullus tamen dixit, huiusmodi ignorantiam habere vim, & efficaciam mediorum ad salutem, quæ ex illa reiicimus. Quare nisi velimus gratis de salute periclitari, anteponenda sunt semper, quæ certo, aut probabilius sunt præscripta media salutis, iis quæ commodi, vtilitatis, & voluptatis causâ geruntur, & omnino certus es, non esse media quæ conducant ad salutem, sed probabiliter tantum opinaris, non esse illi obnoxia, nec prohibita nec mala.

Illustri exemplo rem paulo altiorem & obscuriorem, oculis omnium subiicio. Henricus IV. ad æternam Galliæ, & totius orbis Christiani felicitatem, hæresim, quâ fuerat à puero imbutus, eiurasse fertur argumento nostro simili conuictus. Consuluerat omnium Ordinum viros doctissimos, Caluinistas, Catholicos: & obseruauerat omnes fere in hoc conuenisse, Religionem Catholicam certum esse, & efficax ad salutem consequendam medium, hoc verè differre, quod Catholici non solum certum, sed vnicum esse præsidium contenderent, ac medium, quo salus nobis æterna constare possit; Caluinistæ securam esse, & efficacem ad salutem non dubitabant, sed vnicam negabant esse, rati ad minus probabiliter, quam profitebantur Religionem ad id esse idoneam.

Quid tum acerrimi Iudicij Princeps? Redeundum sibi statuit ad auitam Religionem; quia certa esset ad salutem via, licet probabili aliquorum iudicio, fortè non esset sola, quâ salutem consequeremur. Quare constituit ex regulâ Augustini certam Religionem omnium consensu, esto probabiliter non solam amplectendam esse, relictâ incertâ: quia si abducaris à primâ idoneâ ad salutem, & fortè etiam necessariâ (si ita loqui liceat in gratiam Hæreticorum & Aduersariorum) nulla, ne dicam probabilitas, sed neque ignorantia inuincibilis, hunc errorem excusabit, aut efficaciam, & vim medij omnino certi, & probabilius vnici,

ad salutem supplebit. Cum eadem, quæ gloriosissimum principem ad eiurandam hęresim impulerunt, argumenta nos cogant ad opinionem pro lege omnino certa ad salutem, cum probabilitate, an sola sit tuta, quamuis sola certo sit efficax, reuera non ausim excusare, qui consilium Regis prudentissimum, & exemplum sequi abnuerit.

Hinc refellitur quod vltimo capite respõdet idem Auctor, ad exempla de Medico, Iudice, ministro Sacramentorum, nempe, his omnibus sequendã esse partem, ad finem quem sibi proponunt certo efficacem, & tutam ex præcepto Ecclesiæ vel Principum, non ex officio Medici, &c. Id est peccaturos quidem si secus agant, & relictocerto remedio, & tuto, probabile tantum assumant, non quia res mala sit, & eâ de causâ prohibita, sed mala tantum sit ex prohibitione.

Contra hanc solutionem sic insto: Minister sacramentorum (eadem est de Medico & de Iudice ratio) ita debet consulere saluti verbi gratiâ pueri, vt si sciat remedium certum vnum, alia plura probabilia, non possit relicto certo, vllum probabilium vsurpare: Et si secus agat, peccat grauissimè, etiamsi quodcumque præceptum absit. Immo ipsa Ecclesia peccaret, si hoc illi liberum relinqueret: quia ignorantia quæcumque, etiam inuincibilis, aut probabilitas, non supplet effectum medij certi, neque dat illius efficaciam probabili, nisi id habeat ex institutione diuinâ. Ergo peccat contra officium ministri, non contra præceptum Ecclesiæ: etsi Ecclesia eius arbitrio relinqueret, vel crederet aliud remedium certum, quod falsum supponimus (quandoquidem ista duo remedia, aut sacramenta ita distinguimus, vt vnum sit certum aliud probabile) vel sibi persuaderet Ecclesia, se posse probabili remedio dare efficaciam certi, etiam si non habeat ab institutione diuinâ, quod est planè erroneum, Ergo si minister relinquat certũ sacramentum, & assumat probabile, aget contra officium: nec illa electio erit mala, quia prohibita; sed prohibetur ab Ecclesia, quia mala, & contra institutionẽ Christi, quæ nullo modo patitur, relicto sacramento certo, probabile vsurpari.

Paragraphvs Primvs.

Refellitur responsio vltima Caramuelis ad quartum argumentum.

Non est passus Caramuel vltimam sui Apologematis partem dissentire à reliquis: & sicut toto opere pa-

rum sincere egit, & sophisinatis lusit, non argumentis pugnauit, passim extra controuersiam excurrit, concessa accurate probat, negata vix attingit, insolita profert, quæ magnam excitant expectationem, sed ipsâ interpretatione euilescunt: hæc omnia in re litterariâ, non morum vitia (absit enim vt mores carpam hominis integerrimi, & humanissimi, cuius vitam iurarem longe doctrinâ saniorem, quod contra aliis accidit, qui secus & peius viuunt, quam alios doceant) noluit abesse à fine operis, sed in maius auxit, vt fieri solet: quod enim Æsopus de linguâ acutissime dixit, ex homine optimam & pessimam rerum esse, verius in finem cuiusque rei conuenit.

Hâc responsione ad quartum argumentum, idest totius Apologematis parte vltima, probandam suscepit rem difficillimam, falso incusari iuniores, præ antiquis conscientias laxasse: at ille magna asseueratione pronunciat, recentiores conscientias cōstrinxisse, & Ethicam seueriorem reddidisse; & subinde aliquam inter illos init comparationem ita diminutam & mancam, vt hoc vnum tantum euincat, in recentiorum nonnullos verbum Christi cadere, *colantes culicem, Camelum glutientes.* Dicam quod mihi à viginti aut vltra annis contigit. Cuiusdam famosissimi Casuistæ, cuius nomini parco, celebritas & multiplex editio lucubrationum, diu reluctantem impulit, vt aliquid ex illo legerem, ne mihi solo nomine, aut vulgi rumore notus esset. Primum incidi in Tractatus duos, vnde ni fallor erat initium ingentis voluminis, de immunitatibus vnum; alterum de legibus, qui se consequebantur, vt ex collatione vtriusque, statuere possem de Authore, quid mihi sentiendum. Occurrerunt multa legenti sane miranda, sed vnum capere non poteram, authorem his duobus Tractatibus, adeo sui dissimilem momento euasisse. Tota de legibus disputatione, ita benignioribus vt loquuntur, opinionibus indulgebat, vt legum omnium crederem excidium iurasse. Nam tot, & tanta exigebat in commune, ad vim ligandi legibus asserendam, vt vix vnquam hæc omnia conuenire possent; quorum tamen si minimum deesset, actum de lege pronunciabat, & antiquatis atque abrogatis accensebat. Sed de immunitatibus ita morosum, ita rigidum, & austerum agebat interpretem, vt vix meis oculis credere, adeo diuersa potuisse excidere vni scriptori, vel adeò varias personas potuisse assumere, & subinde mutare. Quam fidem merentur, qui ita à se

ipsis dissentiunt? Vel quam sis habiturus, dum minimam imminutionem immunitatum damnant peccati mortalis, & securitatem pollicentur, iis qui leges tantum non conculcant? Sanctum erat illi immunitatis nomen: legum vix vllam validam agnoscebat, nisi acceptam à subditis, nisi longo vsu confirmatam, nisi luce meridiana clariorem, denique quid non requirebat, ne vnquam lex obtineret? Quis neget verissimum esse de huiusmodi scriptoribus, quod ex Euangelio retulimus? Si huiusmodi Casuistas rigidiores velit antiquis Caramuel, partim concedam, nempe, cum de immunitatibus, & priuilegiis tractant, & quæ ad proprium commodum spectent. At si de diuinæ legis iuribus, de interpretatione Decalogi scribant, à se ipsis dissentiunt, fucum faciunt, personam mutant, vt quidam putent locum esse inclamandi cum Propheta, *tempus faciendi Domine, dissipauerunt legem tuam.*

Si consilium Caramuel iniuerat, serio & argumentis, non verbis refellendi expostulationes D. Fagnani, aduersus ipsum & recentiores aliquot, decurrenda illi erat tota lex naturalis & diuina, nullo capite aut apice prætermisso, accurate expendendæ erant antiquorum & modernorum Theologorum de singulis præceptis opiniones, & inter se conferendæ, quid de mandatorum maximo, de diligendo Deo, quid de cultu diuino & fuga idololatriæ, quid de iuramento, de simonia, quid de charitate in proximum, de elemosyna, de iure vindictæ, de mendacio, de calumniis, de furto, de restitutione, de inculpata vitæ & famæ defensione sentirent: vt ex collatione legitimè institutâ constaret, iure an iniuriâ accusasset D. Fagnanus recentiores aliquot legem corrupisse, licentiis & vitiis laxasse habenas. Quid vero Caramuel? Prætermissa omnino lege naturali & diuina, minuta quædam prosequitur constituta positiuo iure, quod ad arbitrium in dies abrogatur, & nunquam in eodem statu permanet: vt timendum sit, ne in illam comparationem cadat aliud Christi verbum, in eos qui *decimant mentham, & rutam & quodlibet olus,* prætermissis iudicio & charitate Dei, *cū hac oporteret facere, & illa non omittere.*

Præter hoc vitium, aliud isti comparationi subest nihilo priore minus. Vt probe institueretur, educendi erant longo ordine antiqui per singulas ætates, & conferendi cum iis, qui à centum, aut ab octoginta annis scripserunt de moribus, vt palam fieret, reus ne esset alicuius culpæ & pœ-

næ, qui cum D. Fagnano exclamaret, ô tempora! ô mores! Sed quid ille? Laudato obiter tantum & semel D. Thomâ, non de moribus; sed de more Diuos referendi in Album Sanctorum, nullum præter Gersonem citat, qui non scripserit nostro aut superiori sæculo. Quid enim ad ista Gordonius, qui nuper desiit viuere? Quid Cano superstes vltimi sæculi anno sexagesimo? Quid Ferus iunior Cano, censuram Romanam passus, cum suo Apologista, Michaele Medina? Quid Martinus Cromerus illis suppar? Quid Corduba? De Cajetano aliis paulo antiquiore, dicam verissime, quod de Origene circumfertur: vbi bene & D. Thomæ adhæsit, nemo vnquam melius ac sanctius: vbi permisit se suo sensui, interdum lapsus est. Sed mirum est Caramuelem tacere, quidquid nedum pie, sed etiam rigide, & tuto scripsit Cajetanus, & vnum arripere quod illi liberius excidit de legibus humanis. Non incommodum hîc esset D. Margaritæ responsum ad iudicem hominis in crucem acti cultum sibi improperantem. *Vnde scis*, inquit, *hanc notam Christo inustam? ex tuorum libris*, inquit, iudex, *at qua cacitas* inquit, Virgo, *cum idem libri Christi diuinitatem & mortem prædicent, fidem abrogare diuinitatem testantibus, & habere crucis ignominiam referentibus*. Ita de Caietano: cur vbique seuerè de moribus sancientem reiicis, & semel, aut iterum laxiorem colis?

Præter hæc duo non bonæ fidei argumenta, addo tertium, immerito accusari D. Fagnanum, quasi omnes passim recentiores traducat, tanquam Ethicæ Christianæ corruptores. Absit à viro prudentissimo adeo sinistrum iudicium, scit plures è modernis, quibus ne minima quidem labes insit, aut laxitas nimia possit vsquam obiici, quales etiam è Societate aliqui, & omnes fere vtriusque Iurisconsulti. Adde male suffragiorum hâc de re numerum iniri; quæstio enim ad omnes nedum Theologiæ, aut iuriumconsultos pertinet; sed ad eos etiam qui Christiano nomine censentur, & per se possunt sapere ac proprio iudicio regi. Sed hi omnes testati sunt se alienissimos esse ab huiusmodi laxitate probabilitatum. Inter quos eminet è Societate Paulus Comitolus, qui suo & aliorum nomine Præfatione ad Lectorem ait, *In deligenda opinione, eam qua tum pondere argumentorum, tum testium authoritate, antiquitate, & multitudine euinceret, secuti sumus: hanc enim dumtaxat tutam, ab omnique metu culpa exploratam esse pu-*
n..

tauimus in D. Thomæ vestigiis semper institimus &c. Quid tot Episcopos referam, qui huiusmodi probabilitatem suis censuris confixerunt? Nec dubium est, si hâc de re Concilium Oecumenicum haberetur, non minus sanciendis morum regulis certioribus, quam olim Fidei dogmatibus aduersus Hæreticos confirmandi, quin suffragiis Pastorum damnaretur, aut ad minus intra certas metas, adeo vaga probabilitas cohiberetur.

Sed prætermissis, quibus hæc collatio scatet, aliis vitiis, quartum & vltimum attingam. Vellem certo scire, an probabilitatem à Caramuele explicatam, ac defensam probent hi omnes recentiores, quos tacito vbique nomine, contendit antiquorum seueritatem superare, & laxitatem correxisse; Atque vt singulos paucis decurram, qui non solum plura beneficia illicite cum Corduba docent, sed etiam contra ipsum inualide recipi, nec posse tuto seruari: qui contra Angelum & Gersonem, non solum consuetudinem negligendi officium diuinum, sed vno etiam die prætermissum sine causâ, damnant peccati mortalis: qui idem pensum horarium imponunt Subdiaconis & Monialibus: qui oua prohibent Quadragesimæ tempore, quo antiqui carnis vsum indulgebant: qui indictam jejunij legem, consuetudine nondum firmatam, olim sine culpâ, hodie negant lædi posse: qui Leandrum carpunt ad collationem indulgentem octo vncias (quam suo sæculo D. Antoninus damnabat peccati mortalis) atque vt paucis omnia complectar, qui contra Bernardum (male à Caramuele explicatum) censent leges humanas, non solum pœnam, sed etiam culpam inferre, pro re subjectâ leuem, aut grauem (quod acrius expendit Caramuel, quam exigat nostra disputatio.)

Iterum quæro, an qui his de rebus paulo rigidius quam antiqui opinantur, adhæreant Caramueli, quamlibet opinionem probabilem de Fide & moribus, sufficere ad salutẽ, & tutam esse asserenti, & hanc securitatem conciliari ab vno Authore, cæteris reclamantibus? Si hanc primam omnium opinionem laxissimam, quæ sit omnium laxitatum origo ejurent, illorum consilium laudamus, & nisi à se ipsis dissentiant, non dubitamus, quin multo grauius ferant laxiores Theologorum modernorum opiniones, de præcepto Charitatis fere abrogato, & alia sexcenta his similia acrius insectentur, quam octo vncias cibi ad collationem die jejunij permissas, quam excusatum per horam diebus festis

seruile, quam vnius oui sorbilis haustum condonatum per Quadragesimam. Si vero probabilitatum regulam, aut potius licentiam, inter diuina huius sæculi inuenta, & summa Ecclesiæ hodiernæ beneficia concessa, & antiquæ negata enumerent; nisi velint à se ipsis dissentire, & ab omnibus traduci, tanquam deliri penè & ridiculi, ad minus debent in speciem excusare, & subinde tutas agnoscere sententias antiquorum laxiores, quas videbantur damnasse & correxisse; quia non deest illis quod ad probabilitatem requirunt, nempe ratio aliqua grauis, & Doctorum authoritas.

Quare videtur ad finem huius disputationis Caramuel remiges imitari, qui terga obuertunt, vultu auerso, ad ea, quæ velis & remis loca petunt. Quidni dicam eâdem arte nauticâ præcepta Ecclesiastica de jejunio, de sacro audiendo, de abstinendo ab ouis &c. expendi à Caramuele & in speciem defendi, vt euertat; quia satis indicat, quas improbat opiniones, non carere probabilitate à ratione & ab authoritate: quare ad aurem dicit, Ego antiquis assentior, quia non destituuntur sua probabilitate, quæ ad securitatem sufficiat. Id habet ad minus incommodi, vt quod de mendacio dicitur, suspectos habeamus Probabilistas, etiam dum vera dicunt; & putemus ludere, dum serio agunt. Mitridatem ferunt ita assueuisse venenis, assumptis subinde quæ parauerat remediis, vt cum captiuitatem & Romanorum potentiam fugâ non posset, vellet saltem morte euadere, venenū frustra tentasse, quia longâ assuetudine innoxium fecerat, & ad optatam mortem inutile. Idem Caramueli aliisque Probabilistis contingit, vbi se istis laxitatibus permiserunt, ab huiusmodi laqueis, etiamsi velint, nequeant se expedire, nec fidem inueniant, dum forte illas ex animo damnant.

PARAGRAPHVS VLTIMVS.

Totius Operis conclusio.

DIFFICILLIMAM & intricatissimam controuersiam tandem absoluimus, solutis & exhaustis omnibus, quæ fœcundissimi ingenij Author prope infinita congessit, texendæ suæ Genealogiæ probabilitatum, cuius seriem ab orbe condito, ad nostra vsque tempora deduxit, improbo prorsus labore, & exitu non admodum felici. Quid enim aliud expectare possis de opere adeo præpostero, quo rem à quatuor diebus natam probari oportuit mundo fuisse co-

æuam, eiuſdem cum cœlo originis & perennitatis? Quot & quanta neceſſe fuit comminiſci ad comparandam antiquiſſimæ nobilitatis opinionem, inuento nouo, cuius primum Authorem ſuperior ætas tulit? Seneca Nomenclatoribus ſui ſæculi parum felicis & tenacis memoriæ, illius loco audaciam dabat, quâ ad arbitrium, nulla ſinceritate & fide, obliti vera nomina, ſufficere nihil dubitabant, quæ primum in buccam veniſſent. Si qui noui homines, & à ſe ipſis nati, aliquo fortunæ ludibrio, ad opulentiam & primas regni ſedes, aucupatâ malis artibus principis gratiâ prouehantur; non deſunt Scriptores, qui à Pharamundo, aut multo altius, ab antiquis Heroibus illorum originem & nobilitatem repetant: quid ſi dixero vix meliori conſilio ſuſceptam, aut maiori fide, vel validioribus argumentis confirmatam hanc probabilitatum genealogiam?

Et hæc præter argumenti dignitatem, & amplitudinem maximam, cauſa fuit prolixioris huius diſſertationis, quâ reſpondendum fuit Authori, qui infinita congeſſit; omnia decurrit, omnia delibauit, pauca ac propemodum nulla ſerio & accurate tractauit. Si hanc methodum imitatus, plurimis delibatis, nihil definiuiſſem; quid ex noſtra concertatione reportares erudite Lector emolumenti?

Atque hinc primum excuſanda prolixitas, & danda venia, quia vix licuit breuius, exacte reſpondere tot & tantis quæ obiiciuntur, & veram ſecuræ probabilitatis, & legitimæ pro ſalute Genealogiam per omnes Mundi ætates deductã, omnium generum argumentis, omnium Scriptorum teſtimonijs confirmatam proſequi, & ad calcem perducere, qualem exhibet noſtra diſputatio.

Poſſet forte videri ſuperfluum vni rei, ac difficultati enucleandæ tamdiu fuiſſe immoratum: quia ſi reliquis quæ ex Theologiâ exuberant quæſtionibus, tantum otij & tẽporis in ſcribendo, & legendo impendatur; nullus foret librorum finis, aut fructus. Ita eſt: ſi minutioribus, vt plerique factitant, ac ſingularibus, quæ vix quidquam cum aliis cõmunẽ habent, & maioris ſubtilitatis ſunt quam vtilitatis rebus implicaremur, vno litigandi, nullo ſanctius viuendi ſtudio: at quam mihi dabis ex totius Philoſophiæ ac Theologiæ penu depromptam diſputationem, noſtræ parem difficultate & amplitudine; quæ licet vnius quæſtionis nomen habeat, reliquarũ ſit origo & ſumma; ex quâ veluti è regulâ, omnes demandæ ſint, & ad illam reuocandæ? Nulla eſt, ad quam nõ

pertineat probabilitatum delectus. Hinc nobis indaganda fuerunt occultissima & prima synderesεos, legum, conscientiæ & prudentiæ principia: hinc explicanda, & constituenda omnia vitæ Christianæ & humanæ officia, quæ vnâ nitũtur, tutioris pro lege, & pro fine consequendo opinionis electione: hinc totius Scripturæ, Traditionis, & Patrum, ac Theologorum, non tam verba nuda, quæ cauillis patent, quam loca argumentosa, operosius fuerunt discutienda, vt omne effugium aduersariis præcluderetur.

Præter methodum in his omnibus argumentis per suas classes ordinandis singularem, præter rerũ copiam & vbertatem, ex his dissertationibus, alium colligere licet fructum non pœnitendum, nempe plurium tractationum peritiam, de ignorantia quæ doctissimos quosque exercet, de resolutione Fidei, de controuersiis cum Hæreticis, de Caluinistarum priuato spiritu, & alia id genus non pauca; ne quis expostulet se tamdiu vnâ quæstione singulari se implicatum, neque forte hactenus expeditum.

De primo iam satis dictum est, vnicam esse quæstionem genere, sed multiplicem partibus, quam si capias & definias, paucissimę te fugient. Et quamuis vnicã esse daremus, neque tantæ amplitudinis; sicut pro lege per totam vitam decertare gloriosissimum reputo, ita nullum pœnitere oportet tẽdoris impensi, lucubrationum Lectioni, quibus defenditur. Vnum superest insinuatum, cui respondeam, meo & P. Mercori nomine, cui objectum à multis, non stetisse promissis, nec asserta respondere titulo operis, sed in eodem luto cum aduersariis hærere, parum aut nihil differre ab illorum licentiâ, denique distare verbis, sensu cõuenire. Multos sparsi ab æmulis huiusmodi rumores, ad optimi libri lectione deterruerunt: sed bona verba. Eius mentẽ & D. Fagnani sententiã pro virili explicui & propugnaui: & ne quis de meâ dubitet, aut implexã causetur duobus pronuntiatis clarissime explano & complector, quibus confirmandis insudauimus.

Primum, pro lege standum certissimè, cum præscribit necessaria ad salutem; & ad quemcunique finem ex instituto, aut officio consequendum, efficaciâ medij adhibenda; quia nulla probabilitas, quanta quanta sit, nulla ignorantia inuincibilis, resarcire potest damnum quod tibi ipsi infers, dũ à lege recedis præscribente media ad finem ex officio prosequendũ necessaria. Hoc infinitis argumẽtis demõstratũ est.

Aliud pronuntiatũ addo, non eâdẽ asseueratione, nec paris

certitudinis gradu,aliis ſequendum,mihi tamen certiſſimũ, pro lege ſtandum,etiam cum præſcribit media ex præcepto neceſſaria ad ſalutem;quæ ſi prętermittantur,abſit vt in me recipiam apud Deum excuſatũ iri,eos qui ſequẽtur opinionẽ pro libertate cuiuſcunque probabilitatis,quamdiu ſupererit verè probabilis pro lege opinio:Nam quamlibet aduerſariorũ argumẽtis eleuetur,timeo ne apud Deũ ita inualeſcat,vt Dei iudicio causâ cadant qui in illã,litẽ mouerunt.

Sed dices,nos res morales reuocare ad regulas exactiores, cum tamen pingui Mineruâ ſint tractandæ:& hoc ex D.Antonino referebat P.Ferrerius;& ne intactũ prætermittã,diſputationem claudam illius argumẽti ſolutione. Fateor certiſſima iura legis nõ eſſe metienda ſubtilitatibus Metaphyſicis,aut demonſtrationibus Mathematicis. Sed mirum eſt in alienũ omnino à vero ſenſum hanc regulam detorqueri. Quod enim à ſapientibus ſancitum eſt,ad vim & authoritatem legum tutandam, in illarum perniciem conuerſum eſt. Certiſſimum enim eſt, omnes reſcindi & abrogari; ſi vis ligandi illis conſtare nequeat, niſi comperta ſit, & euidentior luce meridianâ,& ſi ſubſit minima dubitatio,ſtandũ pro libertate,quia jus poſſidet immunitatis à lege. Cur negas minus eſſe legis quã libertatis jus, vt ſi minima probabilitas illi faueat,lex causâ cadat? Nulli vero deerit vnquam huiuſmodi probabilitas,niſi ſtolidis,quibus ſatis non ſuppetet ingenij,vt graue de legis ſenſu dubium moueant. Sed ſi per ſe ſapere, aut potius dubitare nequeant, in ſubſidiũ excutiẽdo legis jugo, *Magiſtros prurientes auribus* aduocabũt.

Hoc vnum à Caramuele velim mihi,aut potius legi;& Deo concedi, cuius cauſam hactenus pro virili tutatus ſum; ne quæſtionũ quæ ad ſalutẽ ſpectant, tractandarũ pingui Mineruâ,& ex regulis moraliter certis,& probabilibus rationẽ libertati vindicet, quaſi Deo & legi ſemper aduerſam. Demus has diſputationes morales, nec ad rerum Mathematicarum euidentiam exigendas, nec ad Metaphyſicæ ſubtilitates euehendas eſſe:ſed iniquum plane fuerit, ac periculoſum, probabilitatem Phyſicam, ac moralem vbique admouere, quaſi machinam legibus diuinis labefactandis, & libertatis juribus muniendis comparatam.

FINIS.

MONITVM

AD LECTOREM.

AD finem huius secundæ disputationis, & exordium noui vertentis anni (quem tibi felicem precor Christiane Lector) Ianum me imitari oportet, & è superioribus duorum, totidem ex iis quæ supersunt agenda breui te mouere Quamuis præteriti temporis rata magis & firma quam futuri sit ratio; certius tamen hinc videor posse in antecessum dare tertiam disputationem aduersus Amadæum, titulo libri promissam, sed exhibere non licuit, quod prælum longe sit tardius calamo: nec dilatione longiori eorum quæ jam edita sunt, & possunt iustum volumen conficere, passi sumus te diutius fatigari. Censebat Socrates semotis rebus supra nos positis, vni Ethicæ homini studendum. Lætor nostrum opus non omnino abesse ab huius sapientissimi philosophi præscripto, & nunc disputationes morales, præ dogmaticis magis feruere, & præcipuam, sin solam esse omnium curam. Atque hinc placuit nostras in longiorem, & operosiorem, quam meditamur Theologiam inchoare prolusiones. Et cum de re morali vniuersim duabus primis Disputationibus, quàm potui accuratè, dissseruerim, constituta de opinionum ex lege delectus regula; superest vt tertia disputatione, quam primum danda, nostram regulam in singulas rerum moralium quæstiones

Dd

inducamus. Quod ſi à nobis exactè præſtitum fuerit, vt pro virili conabimur, habebis (erudite Lector) non tam diſputationem, quam ſummam Thomiſticam, & Angelicam, omnium quos vocant conſcientiæ caſuum: hanc verò partem, ſequetur altera Dogmatica, de libertate humana, & ſcientia diuina, aduerſus eundum Theophilum, & alios melioris notæ, & maioris authoritatis recentiores.

Has proluſiones, ſi gratas & vtiles tibi fuiſſe ſenſero, adiungam quam à multis annis molior, totius Theologiæ, Scholaſticæ, controuerſæ, & ethicæ Analiſim, ipſomet D. Thoma ſui interprete, & defenſore deductam, ex hoc vno monoſyllabo Dei nomine EI, perpetuo concluſionum nexu contextam.

His de poſterioribus, breui in anteceſſum dictis, vnum aut alterum ex ſuperioribus attingam, ex argumento Caramuelis, à diſpenſationibus Pontificiis octo exemplis munito, excidit aliud cogitanti, aut diſputationis ęſtu abrepto, vnum ſatis difficile, & intricatum, nunc accuratius tractandum, & omnino enodandum, de ritu initiandi Sacerdotes, alioſque altaris miniſtros, apud Græcos, & Latinos diuersè, apud illos ſola manuum impoſitione peragendo, apud nos adiunctam habente traditionem materię, qua peragitur miniſterium.

Hinc contendebat Caramuel, ex probabiliori, & tutiori ſententia, poſitum ritum in traditione & contactu materię, prętermitti à Gręcis ſola manuum impoſitione contentis, qua ex minus probabili opinione, Romana Eccleſia Gręcę Pręſbyteros, & miniſtros validè habet initiatos. Ergo, inquit, Caramuel ex ſenſu totius Eccleſię, opinio minus probabilis tuta eſt, etiam in Sacramentis adminiſtrandis, ad quę tamen ſi vſquam aut vllibi, probabiliora &

tutiora sectanda sunt, maximè ex nostra sententia: quia ritus institutio pertinet ad necessariam efficaciam medij, quę nulla ignorantia, etiam inuincibili, aut probabilitate suppleri potest.

Illud argumentum de ritu Gręcorum versat, vt audio, accuratissime Grauina noster, & pluribus infringit solutionibus, non vacauit hunc authorem legere, quia nec ad manum habeo. Caramueli duo repono: primum in ipsum retorqueo hoc argumentum, & quęro si ritus Gręcorum in ministris consecrandis secus habeat, quam fert Christi institutio, an validè putet sola impositione manuum, esse ordinatos? Si id neget, ad quid nos illo argumento vexat, quod in illius caput recidit, & illi omnino succumbit, aut debet nos eo secum leuare? Si asserat ritum Gręcorum, à vera Christi institutione dissentientem, validum esse, & efficacem vi suę probabilitatis, ad Ecclesię Graecæ ministros consecrandos, ipse viderit in quę se abrupta pręcipitem det, si concedat ministros rite initiari, non ex Christi institutione, quę hic omnino alia est, sed ex mera probabilitate, seu vt ipse dicit, veritate formali, cui nulla obiectiua respondeat, seu nulla Christi institutio, quæ ferat sola manuum impositione, rite initiari Ecclesiæ ministros.

Sed ne videar cum Caramuele in eodem luto hæsitare, & iisdem opprimi difficultatibus; altera me ab illis expediam responsione, in hoc posita, non vnam esse omnium Sacramentorum institutionem, nec parem materiæ, aut formæ designationem, quibusdam à Christo quoad genus tantum, aliis quoad speciem, etiam præscriptam fuisse. Sacramentum Ordinis de quo agimus, ad primam classem pertinere Sacramentorum, quibus vage, & quasi gene-

re tenus, constituta sit in materiam manuum impositio, cum liberiore materiæ ministerij contactu, aut traditione: quia primi ritus Scriptura, Concilia, & Patres meminerunt, & nascente Ecclesia cum Euangelium nondum scriptum tradi posset, sine libri contactu plures ad Diaconatum euecti sunt.

Ergo inquies, traditio & contactus materiæ accidentaria est consecrationi ministrorum, contra Concilij Florentini definitionem, quæ maxime vrget materiæ traditionem. At si illa sententia obtineat, nullos Ecclesia Græca legitimos Episcopos, Sacerdotes habet, aut habuit vnquam: quia omnes sola impositione manuum ordinauit, quæ essentialis, vel adæquata non sit ratio consecrationis, vel si vt hæc absurda fugias, velis accidentariam esse consecrationi traditionem materiæ, aperte Concilium Florentinum damnas.

Sed facile ab his nodis nos exsoluimus obseruatione superiori, nempe impositionem manuum institutam à Christo, quasi communem, & genericam huius Sacramenti rationem, & eo loco esse, quo ad matrimonium reponitur significatio sensibilis internæ voluntatis, quocunque signo, seu verbis, seu nutu facienda; quæ pro ratione contrahentium variari potest, non accidentario, sed quasi materialiter diuersa, hoc sensu, cum ad matrimonium validum, ad absolutionem Sacramentalem legitimam, necesse sit exprimi consensum mutuum coniugum, & voluntatem Sacerdotis peccata remittentis; si coniuges sese mutuo tradant, nutibus, aut verbis, hoc perinde est, quodcunque signum adhibeatur, essentiale futurum Sacramento. Eadem ratione, si velis absolutionem Sacramentalem perfici hoc vno verbo *absoluo te*, aut si velis adiungere ad integrum

ſenſum, *à peccatis*, vel *à tuis peccatis*, eadem eſt eſſentia, & ratio formalis abſolutionis, materialiter vt dici ſolet, immutata.

Idem aſſero de ordinatione miniſtrorum, impoſitionem manuum omnino ad Sacramenti eſſentiam requiri, ex Scriptura, & Concilijs, accedere traditionem materiæ, ad miniſterium Ordinis collati idoneæ: ſicut ſignificationi conſenſus ad matrimonium verborum, aut nutuum delectum; ſicut abſolutioni Sacramentali verbum *abſoluo te*, pleno ſenſu, aut *à peccatis*, vel *tuis peccatis*, ſi verbum *abſoluo*, fuerit ſuſpenſo ſenſu prolatum. Ita impoſitionem manuum, ad miniſtrorum conſecrationem, validam efficit ex Chriſti præſcripto, quæcumque, vni eidemque apud omnes ritui impoſitionis manuum, deſignatio addetur traditionis materiæ; & aliquam inducet varietatem conſecrationis miniſtrorum, non minus illæſa inſtitutione Chriſti, quam cum ad matrimonium, nutus, aut verba adhibentur conſenſui coniugum ſignificando, vel abſolutio Sacerdotis pluribus aut paucioribus verbis, ad peccatorum remiſſionem efferendam perficitur.

Et cum ita res ſe habeat, nulla probabilitatum opitulatione, quam intempeſtiue aduocat Caramuel, ſua conſtabit Græcis Sacerdotibus, & miniſtris conſecratio valida, ſuaque vis definitioni Florentinæ Synodi. Nam Eccleſia Græca initiandis ſuis miniſtris, impoſitionem manuum adhibet, adiuncta etiam alicuius materiæ traditione: Eccleſia verò Romana, vt plenior, cumulatior, ac certior ſit conſecratio, impoſitioni manuum certam addit materiam: vnde concludo, vtramque Eccleſiam eundem formaliter, & diuerſum materialiter, ritum vſurpare, nec magis differre illarum ordinationes,

quam matrimonium nutibus, aut verbis initum, quã remiſſionem peccatorum, hoc vno verbo *abſoluo te*, vel *abſoluo te à peccatis*, vel *abſoluo te à tuis peccatis* collatam: quare licet accidentarium ſit diſcrimen, id tamen quod adhibetur, ad Sacramenti eſſentiam pertinet, quaſi generis ſpecifica quædam deſignatio.

Atque ita nos facile exſoluimus à tricis, quibus nos Caramuel, veluti quibuſdam nodis aheneis, implicitos putabat. Quid enim ſupereſt difficultatis de ordinatione Sacerdotum, quam non reſcindant accommodata, & luculenta aliorum Sacramentorum exempla?

Sed multo grauior ex alio capite nobis impendet, quam diſſimulare non ſinit hic locus, quamuis fortè non ita ſit expedita ſolutio. Pluribus Chriſtianæ pacis, & charitatis ſtudioſis, vereor ne offendiculo ſit, quod ad limen primæ Diſputationis occurrit, de ſcriptis à Theophilo in nos, & in ſocietatem libris, & de Suare, cum aliis eiuſdem inſtituti Theologis collato, iudicium, aut durius in ipſum Theophilum diſputationi inſperſum aliquod verbum. Fateor homini ad ingenuitatem, & ad quandam ruſticam ſimplicitatem, ſtudio & natura comparato, qui res quaſque ſuo nomine, qui ficum, ficum appellare ſolet (qualem me eſſe agnoſco, idque vbique præ me fero) incommodum eſſe, & periculoſum, congredi cum aduerſario lutulento, & rixoſo; & vix fieri poſſe, quin illa lucta aliquid vitiorum ei affricet, quibus alter ſordeſcit.

Theophilum vero Raynaudum noſtro ſæculo multa ſibi fere in omnes, & maxime in Dominicanos permiſiſſe, præter honeſtum & verum, & facta, atque infecta, ac portentoſa in illos conieciſſe, cer-

tius eſt, & verius quam vellem, & quam vt pluribus ſit comprobandum. Vix licuit homini importuno reſpondere, quin plura ab inuito extorſerit; ne indefenſam omnino veritatem, & innocentiam noſtram abiicere viderer. Hinc multatum falſitatum, & calumniarum conuicto, non erat viſum adeo atrox conuitium, quod ipſe ſibi nomen aſciuit, potius quam dederim, falſitatum cuſoris, aliquando deſignare. Quas vero toties exagitauit,quaſi blaſphemias in D. Thomam à noſtris collatas, ſupra omne, vt ipſe loquitur, doctum laudes; defendendi ratio nihil nobis videbatur habere mali, & ſupra inculpatam tutelam, deprompta ab encomiis, quibus ipſe, aliique eiuſdem inſtituti, Suareſium ornant, Auguſtino, ac Thomæ parem faciunt, aut forte ſuperiorem, vt æquo animo ferrent, à nobis minus eleganter, & impenſe laudari ſanctum Doctorem;eoque loco non reponi, quo Suarem euexerant, vt vtriſque noſtrum moderandum inſinuarem, ab immodicis laudationibus noſtrorum hominum, eoque ſpectabant, quæ ex aliis de Suare retulimus, à nobis improbata.

Nec fraude quis dicat ingeſta, quaſi nihil ad rem faciant, ſed nobiliſſimi Theologi famæ deterendæ, tantum opportuna ſint: nam ipſiuſmet loci ſeries, hanc ſiniſtram à me ſuſpicionem longe amolitur. Quærebam optimum illud temperamentum, inter extrema nimiæ laudationis, aut iniquæ vituperationis; qua vero illud ratione inueſtigare, aut ſtatuere potui certiùs, quam illa apud omnes receptiſſima, cum virtutis medium quæritur, collatione aut receſſu vitij vtrinque extremi, quo apperi ſolet. Cenſebam ſine dubio grauiſſimè peccaſſe illum Suareſij cenſorem, nec omninò probabam ab aliis

congesta supra modum elogia, quæ Lectori subieci, vt mihi assentiretur, mediumque probaret, inter extremas licet disparis noxæ laudationes, multoque iniquiores vituperationes, vt illarum fastidio, vel odio, acceptius esset medium, quod constitutum ibam. Hæc vera est causa, quæ me impulit ad referenda in vtramque partem testimonia: Cæterum si fraudi futura sint, quæ ex aliis referimus tantum etiam improbanda, nescio quis tandem Scriptorum ab hac noxa, aut culpa futurus sit immunis, cum omnes id frequentent.

Sed difficilior forte erit excusatio, quæ hoc nostrum de Suare iudicium antecessere de Theophili libris in nos certo scriptis, & de aliis, quæ credebatur in suum institutum edidisse: istud etiam non gratis ingestum est, sed ad susceptum argumentum maxime pertinebat, nam responsuro mihi in nos editæ dissertationi, referebat plurimum nosse, morem illius authoris, qui in omnes fere apertè, aut clam mutato nomine, assumpsisset virgam censoriam, nec suis etiam pepercisset, vt ferebat communis opinio. At si ea falsa sit, non deerit mihi excusatio erroris communis, cui etiam sua non deerant argumenta: sed deceptum me velim, errati culpam deprecor, & omnibus argumentis, quibus opinionem meam, aut communem saltem in Gallia propugnare possem, velim præponderare eadem opuscula, vltimæ editioni Lugdunensi inserta, ab iis quibus magis comperta erat mens Theophili, & qui non fuissent passi, inter opera illius genuina extare, si aliquid haberent, quod cadere non posset in omnes, nulla suæ matris sugillatione, aut occulta reprehensione, quam omnino alienam ab eius mente, & à meis scriptis credi volo.

FINIS.

congesta supra modum elogia, quæ Lectori subieci, vt mihi assentiretur, mediumque probaret, inter extremas licet disparis noxæ laudationes, multoque iniquiores vituperationes, vt illarum fastidio, vel odio, acceptius esset medium, quod constitutum ibam. Hæc vera est causa, quæ me impulit ad referenda in vtramque partem testimonia: Cæterum si fraudi futura sint, quæ ex aliis referimus tantum etiam improbanda, nescio quis tandem Scriptorum ab hac noxa, aut culpa futurus sit immunis, cum omnes id frequentent.

Sed difficilior forte erit excusatio, quæ hoc nostrum de Suare iudicium antecessere de Theophili libris in nos certo scriptis, & de aliis, quæ credebatur in suum institutum edidisse: istud etiam non gratis ingestum est, sed ad susceptum argumentum maxime pertinebat, nam responsuro mihi in nos editæ dissertationi, referebat plurimum nosse, morem illius authoris, qui in omnes fere apertè, aut clam mutato nomine, assumpsisset virgam censoriam, nec suis etiam pepercisset, vt ferebat communis opinio. At si ea falsa sit, non deerit mihi excusatio erroris communis, cui etiam sua non deerant argumenta: sed deceptum me velim, errati culpam deprecor, & omnibus argumentis, quibus opinionem meam, aut communem saltem in Gallia propugnare possem, velim præponderare eadem opuscula, vltimæ editioni Lugdunensi inserta, ab iis quibus magis comperta erat mens Theophili, & qui non fuissent passi, inter opera illius genuina extare, si aliquid haberent, quod cadere non posset in omnes, nulla suæ matris sugillatione, aut occultà reprehensione, quam omnino alienam ab eius mente, & à meis scriptis credi volo.

FINIS.